BIBLIOTECA NAZIONALE VITTORIO EM. III NAPOLI
FONDO DORIA
III
112

557

CASPARIS BARLÆI

ORATIONVM LIBER,

Acceſſerunt

Alia nonnulla varii & amœnioris

ARGVMENTI.

EDITIO TERTIA, correctior & auctior.

AMSTELÆDAMI,
Apud IOANNEM BLAEV.
M DC LXI.

Fondo Doria III. 112
961737
Biblioteca Nazionale V. E. III NAPOLI

Nobiliſſimo, Ampliſſimo, Pruden-
tiſſimoque viro,

D. JOACHIMO VICOFORTIO,

Ord. S. Michaëlis Equiti,

Et Sereniſſimæ

HASSIÆ LANTGRAVIÆ à CONSILIIS, &c.

LOquimur mortales, præſtantiſſime VICOFORTI, quod nec Angelis conceſſum, nec brutis. Non illis, quia per diſciplinam & voces, diſcere eos non eſt neceſſe, quæ natura perſpecta habent & congenita. Non his, ob rationis defectum, cujus oratio eſt interpres. Nec loquimur ſolum; verum ita quiſque loqui amat, ut perſuadeat. ideoque artem adhibet, ut velut lenocinio quodam orationis impetret, quod intendit maxime. Tenella & puerilis ætas ſubſidii & ſolatii indiga, voce ad ploratum compoſita, vel ipſam novercæ iram expugnat, ut acquirat

quod dentibus immolet. Amantes leni ac popyſmis ſuis blandiente oratione, amaſiæ pertinaciam frangunt. Iratus concitatius loquitur, ut terreat; timenti remiſſa & tremula vox eſt, ut evadat; mœſto, languida & flacceſcens, ut miſereamur; gaudenti comis & hilaris, ut oblectet. Ita quiſque ſibi & Rhetor eſt & Orator; eamque elocutionem comminiſcitur, quam perſuadendis movendiſque aliis optimam novit. Quin ſchemata ſua ſingulis & loquendi formas, etiam indoctis, ſuus dictat affectus & vehemens intentio. Medea, Rhetorices, ut opinor, neſcia, dum vehementer quid cupit, Epizeuxin facit. *Da, da* (inquit) *per auras curribus patris vehi.* Dido, iracunda & commotior ἀντίθετον loquitur, *Flectere ſi nequeo ſuperos, Acheronta movebo.* Penelope ob mariti abſentiam dolens εὐχὴν format: *O utinam tunc cum Lacedæmona, &c.* Paſtoribus apud Maronem modò Apoſiopeſin imperat indignatio, *Novimus & qui te.* modò obliquam Interrogationem vehementius aſſeverandi ſtudium, *Non ego te vidi Damonis, &c.* Vt Rhe-

torica

toricæ regulas non neceſſe ſit ab Hermagora, aut Molone aut Siculis petere, cum cuique noſtrum eas dictent animi impetus & ſtudia. Quod ſi verum eſt, quid mirum, Græcos, gentem acutam & controverſam valde, in hoc annixos fuiſſe, ut cum rei bellicæ ſtudiis dicendi exercitationem, cum caſſide linguæ, cum oleæ præmiis facundiæ laudem gloriamque conjunxerint, tunc maxime, cum regna urbeſque per eloquentiam potius, quam armorum vim expugnandæ eſſent. Quis Mercurius ille λόγιος ſive Hermes fuit? me judice, orator exercitatiſſimus fuit, ob facundiam pro numine habitus. Quales Neſtor, Menelaus, Vlyſſes? oratores Græci fuere, in quorum verbis vis ἑλκυστική fuit & facultas ducendi homines, quo vellent. Et expediebat ſane tales ad Trojam mitti cum, non claſſibus ſolum & flammis, ſed tropis quoque & ſchematibus, vincendi eſſent rudiores Aſiatici. Graviter & prudenter locutus eſt Solon, oratorum Athenienſium fere primus, ut Piſiſtrato imperium affectanti reſiſteret. Contra ſuavis fuit Piſiſtrato &

 flexa-

flexanima dictio, ut populi animos deliniret & regno potiretur. Ariſtoteles incredibili tum dicendi copia, tum etiam ſuavitate apud Alexandrum effecit, ut totam Græciam adminiſtram habuerit in ſcribenda Animalium hiſtoria. Demoſthenes ad ἄνδρας ἀθηναίους loquens Philippum Græcia arcuit, donec ab Harpalo corruptus argentangina laborare cœpit. Tantum potuit Atticiſmis ſuis Demades, apud eundem regem, ut non ſeipſum tantum, ſed & bis mille Athenienſes prælio ad Chæroneam captos gratis rex remiſerit. Dum bellis aſſerenda fuit Græcia, prolatandi fines, arcendi Macedones & Perſæ, viguere oratores maximi. Scilicet, dicendi ſplendide, graviter, acriter & acute neceſſitatem ipſis impoſuit, defendendi imperii neceſſitas. Quamobrem captis à Sylla Athenis, languit Atticorum Suada, & fatiſcente Cecropidarum gloria, elanguit dicendi facultas, dejecta ſimul ſceptri & linguæ, armorum & oratorum majeſtate, fulgore, impetu. A Græcis loqui diſertius didicere Romani, ſive ad bella inflammandi eſſent

civium

civium animi, ſive componendæ ſeditiones, ſive exigendus urbe conjuratorum princeps, ſive objiciendus publicæ infamiæ futurus Triumvir, ſive Reip. vindicanda ſalus, ſive perſuadendum aliud quid, cujus Romani imperii intereſſet. Tunc magna C. Cethegi, Catonis Cenſorii, Scipionis Africani minoris, Lælii & Servii Galbæ fama fuit. Licet alium dicendi vis, alium majeſtas, alium elegantia, alium lenitas Græcanicæ ſimilis erexerit. Quos ſecuti ſunt, Cæſar Dictator & Cicero, Bruti quidem teſtimonio fractus & elumbis, Calvi ſolutus & enervis, ſed plurium & ſequentium omnium ſeculorum, eloquentiæ Romanæ facile Princeps. Omnibus hoc ſtudium fuit, ut docerent, delectarent, moverent. quæ tria non æque ab omnibus præſtita, nec ſingulis omnem laudem, nec nullam conceſſere. Et quanquam poſt Tullium exſtiterint Viri diſertiſſimi, tamen inde à Symmachi temporibus, deficiente & vergente in pejus Romano Imperio, minus glorioſe & pugnavere & peroravere Quirites, ut neſciam, an armorum

ſucceſſus eloquentiam, an hæc armorum audaciam fiduciamque magis erexerit. Hoc omni ſeculo compertum, apud eruditos populos, animoſius inter bellorum furores & tubarum ſtrepitus pro aris & focis declamaſſe oratores, ſive in hoſtem vibranda eſſet oratio, ſive de victo hoſte triumphandum.

Quo nos ævo vivimus, Ampliſſime Vicoforti, etiam loquimur mortales, & loqui conamur, ut perſuadeamus. & inter patriæ bella ſecuri peroramus. Verum uti infantes paternas maternaſque voces balbutientes imitantur, ita veterum Græcorum & Romanorum in dicendo imitatores ſumus, & umbræ, & priſcæ facundiæ abortus & ſimulachra. Cum diſerti quibuſdam videmur, loquaces ſumus, aut verboſi nimis & remiſſi; dum acumina affectamus, res magnas minutiſſimis & rancidis ſententiis frangimus, nec niſi fumos ex antiquitatis luce damus. Nec tamen ſilendum propterea poſteris, ſed loquendum quoque, ne linguam ferrugo occupet, aut ſilentiariis adſcribamur; præſertim titulo pro-

profeſſores, qui audiri ſe malunt non eloquentes, quam non loquentes. maxime, cum quæ Veteres ad loquendum impulerunt cauſæ, etiam nos movere poſſint, nempe: hoſtium odea, victoriarum gloria, principum felicitas & fortuna, quæſita in rebus humanis honeſta voluptas, & rei vel nullius, vel ſtupendæ exaggeratio. Me quod attinet, dum in illuſtri Amſtelodamenſium Gymnaſio inter Philoſophorum triſtes cathedras verſor & Thomæ, Scoti, Cajetani aliorumque ingenioſiſſima commenta, ſine Atticis & Romanis leporibus, eloquor, voluptas ſubinde me cœpit, ad vetera litterarum ſtudia recurrendi, & deterſa profeſſoriæ linguæ ſcabricie, eam affectandi dictionem, quæ Philoſophorum ſubſelliis minus eſt familiaris & conveniens. Volebam etiam ab ea urbe non exulare voces veteris Latii, in qua barbaras Perſarum, Arabum, Afrorum, Moſchorum indies audimus. Nec dixi ſine delectu. Cum primum metropolin hanc ingreſſus eſſem, (annus jam eſt duodecimus) mercimoniis toto orbe celeberrimam,

docui mercatores ſapienter & ex Stoicorum rigidis præceptis mercari, ea oratione, quæ ſcholæ noſtræ inauguralis fuit, & *Mercator ſapiens* inſcribitur. Cum de Machiavello apud viros maximos & politicos incidiſſet ſermo, & de nefario ſcriptore benignius quidam ſentirent, dixi de *Bono Principe*, & oſtendi, non indicari ab illo, quis Principum vivendi mos ſit, ſed quid Principem facere oporteat, non hiſtorici illum & narratoris, ſed præceptoris & ſuaſoris partibus fungi. Cumque inter Oratoris ſcopos ſit delectatio, dixi alibi de *Ente Rationis*, hic de *Ente Reali*, ſive Re, eo dicendi genere, quod nequaquam Catoni frontem corrugare poſſit & ſupercilium adducere faſtidioſo auditori. Eſt ea hominum, mi Vicoforti, conditio, ut ϑαυμαποιΐας ament, & quicquid admirandum, ſuſpiciant & venerentur. Quare, fuit, cum de *Animæ* & *Cœli admirandis* verba feci, ne ſemper trita loquendo, ſomnolentos adſpectarem auditores. Nec ignoras, inter tympana & tubas, claſſes & claſſica Batavos vivere, & Hiſpanorum me-

tuendam

tuendam fortunam aſſiduis bellis fatigare, victoriis terra marique partis claros. His excitatus, in *Panegyricos* digreſſus fui, nec Suaſoriis contentus, laudavi Auriacos, Fœderati Belgii patres, Remp. florentiſſimam, quæ pacatis domi rebus, profligata tyrannide, domito Oriente, attrito Occidente, quicquid Vniverſi terminis capitur, nominis ſui & rerum geſtarum fama implevit. Denique, cum à rebus divinis minime alienam eſſe facundiam, grandibus exemplis oſtenderint priſcæ Eccleſiæ lumina, Baſilius, Chryſoſtomus, Ambroſius & Hieronymus, aliique facundiſſimi Scriptores Græci ac Latini, conatus fui de *Præſepi* Servatoris Chriſti & *Cruce* ejus copioſius & ornatius loqui, ne ingrati arguamur in illum, à quo omnis hæc dicendi facultas profecta eſt.

Tibi, Nobiliſſime Vir, hoc Orationum mearum Opuſculum inſcribo, non uno nomine. Primum eſt, quod his ipſis ſtudiis, quibus ad humanitatem & elegantiam omnem informamur, jam inde à teneris imbutus ſis,

& facundiam tuam, ſi non in Scholis declamando, in Aulis apud Principes & terrarum rectores, ſcribendo prolixe explices. Alterum eſt, quod recitantem hæc ipſa me ſæpius audiveris. ut monere jam neceſſe habeam, recitatæ orationis vim majorem eſſe, quam ſcriptæ. cum illam dicentis affectus accendat, acuat, attollat. hæc vero, dum motus animi abeſt, flacceſcat lecta. Tertium eſt, ſanctum illud & venerabile amicitiæ nomen, quam tecum, ex quo pedem in Vrbem hanc intuli, perpetuam colui, & conſervavi. Dicam ingenue. Multa hujus civitatis decora ſunt, quæ me afficere ſolent, ædium undiquaque conſpectus pulcherrimus, ſtupenda Martis robora, claſſes & armamentaria, mercatorum frequentia, comitas, ſolertia, peregre advenientium, etiam ex alio orbe, mores, lingua, vultuſque diverſiſſimi, mercium receptacula, quibus aëris, terræ, aquarum ſpolia aſſervantur, templa, turres & ſublimes paſſim Phari. Verum oculorum hæc ſolummodo oblectamenta ſunt & pabula. quibus prætuli ſemper ami-

corum

corum aliquot ſuaviſſimam conſuetudinem, quæ mihi in agris pro vehiculo eſt, in orbe pro delitiis, in conviviis pro nectare, in funeribus pro ſolatio, in cymbulis & aquis pro Sirenibus, in ambulacris & porticibus pro pictis tabellis. Inter hos familiam & agmen Te duxiſſe non dubitas, vel cum illorum invidia, qui & te & me amant tenerrime. nec enim dum te totum occupabam & poſſidebam, aliorum æque eſſe poteras. Vtique exoſculatus in Te fui virtutes ſummas, doctrinam, antiquitatis Græcæ & Romanæ curam ſtudiumque, comitatem, candorem, fidem. quibus me, ceu compedibus & numellis ita N. T. devinxiſti, ut jam avelli, niſi fato poſſim. Et cum nominis tui gratiam late foris cum literis officiiſque publicis privatiſque diffuderis & diffundas indies, etiam me hic illic, velut incertam epiſtolam, aulis intuliſti, & eorum favore totum involviſti, quibus mihi male velle, religio eſt. Hæc teſtatus apud alios fui ſæpius, jam teſtor publice, hac nominis tui Inſcriptione quam præ ſe fert libellus

noſter, quo cultam hactenus & gliſcentem aſſiduis incrementis amicitiam Tibi oppignero. Eam æternam faxit, Te vero tuoſque hic ſoſpites, alibi beatos velit ipſa Æternitas. Amſtel. 20 Iun. 1643.

N. *Tuæ*

Cultor obſervantiſſimus

CASPAR BARLÆUS.

Cla-

Clariſſimorum Virorum

H. GROTII, & P. CVNÆI EPISTOLÆ,

in quibus de nonnullis Cl. C. BARLÆI orationibus judicium ferunt.

*B*Eas me, *Barlæe doctiſſime, quod & memorem te noſtri eſſe oſtendis, & egregiis muneribus nos locupletas, imo quicquid hic eſt Lutetiæ eruditorum. Nemo enim eſt ejus gregis mihi cognitus (novi autem plurimos) qui non & piam gravitatem in Natali Dominicō & heroicæ tubæ Martios ſpiritus in Silvaducis, & in elegia hilarem facundiam, & in nuptiis Peripateticis doctam venuſtatem laudet, atque hæc non univerſa tantum, ſed & ſingula ut ἀμίμητος admiretur. Satis jam dixi, ut ſcias poſtrema operum tuorum fratre curante diligentius, quam ſolent mercatores, ad meas manus perveniſſe. Recte autem & ut tua comitate noſtraque amicitia dignum eſt facis, cum me eximis ordini*

dini τ̃ ἀναπτώνλων ὀφρὺς. Diceret ſi viveret is quem meis (quod honori interpretor) verbis deſcripſiſti vir facetiſſimus, quam mihi ſemper fuerit minime abhorrens à leporibus ingenium: quo nunc mihi gratius eſſe debet ea legere, quæ non frontem tantum, ſed & animum exporrigant & me à ſenſu malorum, quæ patriam magis quam me, quanquam & me, premunt, ſuaviter abducant. Illud dolet quod Saturni ædes ita hic obſepta ſit adamantinis portis, ut ad eam Muſis aditus non detur. Vtinam ſaltem in patria noſtra non deſint qui eruditioni tuæ juſta reddant præmia, nec illa cum Athenis ſæpius in ſapientiam peccet. Noſti & hoc dictum ἐκ τοῦ περιπάτου. Vale vir eruditiſſime. XXVIII *Martii*, cIↃ IↃ XXX.

Tui nominis cultor

HUGO GROTIUS.

Clariſſimo Viro
D. CASPARO BARLÆO,
cognato ſuo,
PETRVS CVNÆVS
S. D.

ORationem tuam, clariſſime cognate, accepi eo ipſo die, quo noviſſimas ad te ſcripſeram literas. Sed epiſtola tua, quam ei adjunxeras, triduo ante exarata erat. Legi omnia, perpendi, probavi. Argumenti elegantia, & rerum accurata tractatio longe famam, quæ ad aures meas pervenerat, ſuperarunt. Et pro hoc igitur munere obſtrictus etiam tibi ſum, & gratias ago. De uxoris tuæ valetudine intelligere cupimus. Negotium illud, quod Magiſtratui Amſteldamenſi cum Senatu Eccleſiaſtico interceſſerat, bene recteque, & pro dignitate reipublicæ veſtræ finitum eſſe, vehementer gaudeo. Academia noſtra motibus non omnino vacat. Et me jam quieſcere non ſinit ratio mune-

muneris, quod præter exſpectationem ac plane contra votum meum mihi delatum eſt. Ego, qui ante plures annos hoc honore delectabar, nunc eum ex animo averſor. Ea eſt rerum, quæ quotidie occurrunt, conditio. Qui has literas tibi tradet, Uytenbogardus eſt, Conſulis Realii ex filia nepos, juvenis juriſprudentiæ ſtudiis apprime excultus, cui propediem nomen titulumque Iuriſconſulti tribuemus. Eum ſine literis meis abire nolui. Vale cognatorum cariſſime, cum lectiſſima conjuge liberiſque. Lugduni Batavorum, 10 Februarii, 1632.

Viro clariſſimo amiciſſimoque

D. CASPARO BARLÆO,

cognato ſuo,

PETRVS CVNÆVS

S. D.

Clariſſime & amiciſſime cognatorum, pro diſſertatione tua in Machiavellum gratias tibi ago; atque agunt etiam amici,

amici, quibus id munus tradi voluiſti. Omnes ita judicant, ut res eſt, præſtare multis aliorum prolixis commentationibus ſcriptum hoc tuum, in quo efficaciſſimis ſolidiſſimiſque argumentis, & ſumma dictionis elegantia exſecutus es quidquid tractari potuit in hoc genere. Bene de ſeculo meritus es, qui hoc tempore, cum ſub religionis & boni publici obtentu religio virtuſque pene omnis conculcatur, tætros hos mores inſectatus es. In qua profecto re illud præcipuæ tuæ felicitatis erit, quod etiam illi ipſi, quos ſcribis Machiavelliζειν, inſtitutum tuum palàm laudabunt vel contra animi ſui ſententiam. Quod te humaniter à me exceptum eſſe ais, ſi ad animum meum refers, bene eſt. Sin cætera ſpectes, ideo impenſas nullas feci, ut ſcires qua lege velim hoſpitio tuo uti cum ad te venero. Neque aliter conſtare hanc rationem debere puto inter eos, qui ſunt adfectu conjunctiſſimi. Vale, Vir amiciſſime, cum uxore liberiſque, quibus plurimam ſalutem adſcribimus omnes. Lugduni Batavorum, 12 *April.* 1633.

Cla-

Clariſſimo Viro

D. CASPARO BARLÆO,

cognato ſuo,

PETRVS CVNÆVS

S. D.

COgnatorum amiciſſime & clariſſime, homiliam tuam in diem natalem Dei Dominique noſtri Ieſu Chriſti, ſumma & pietate & dictionis atque ſententiarum elegantia ſcriptam eſſe judicant mecum omnes amici tui, atque inter hos apprime ii, quibus exemplaria tradi hic voluiſti. Quid illic dignum occurrat reprehenſione vel ſeveriſſimi animadverſoris, nemo quiſquam, quod ſciam, reperit. Scripta vero ea, quæ nuper in te prodierunt, ſic optime & re & factis confutari credunt, ſi per ſilentium iſthæc tranſmiſeris, quæ modeſte ſpreta cito exoleſcunt. Ille ipſe p tientiæ Chriſtianæ magiſter, cujus cunabula prædicaviſti, documento tibi ſit, ὃς λοιδορούμενος οὐκ ἀντελοιδόρει. Certe quo-

quoniam nullam ejus rei mentionem in literis tuis feciſti, viſus mihi es magno animo totum hoc, quidquid eſt, aſpernari. Epigramma iſtud, quod de acceſſione celſioris iſtius tituli condidiſti, dignum omnino & benevolentia Chriſtianiſſimi regis, & ingentibus Principis noſtri Auriaci virtutibus eſt. Deum optimum maximum rogo, ut, quemadmodum facile apud nos incrementum capiunt poteſtatis & honorum nomina, ita porro in majus meliuſque effloreſcat reipublicæ noſtræ ſtabilitas. Vale, vir amiciſſime, & cum liberis tuis novum hunc annum multoſque inſequentes bene ac feliciter exige. Lugduni Batavorum 19 Ianuarii 1637. Cl. V. D. Voſſium meis verbis ſaluta. Iterum vale.

CASPARI BARLÆO, HVGO GROTIVS S. P. D.

L*Egi cum voluptate maxima, poëtarum, oratorum, philoſophorum clariſſime,*

ſime, Mediceam hoſpitem, opus & tua eloquentia, & ejus quæ celebratur majeſtate dignum. Simul, neque minore cum gaudio, cognovi ejus urbis, cui & reſpublica plurimum & ego non parum debeo, creſcentem indies magnitudinem, quam ſervet augeatque Regum, Reginarum, civitatum ſummus arbiter. Delphinus, cujus auguſtum nomen felicem facit libri tui clauſulam, nutrices non laſſat tantum ſed & lacerat. Caveant vicini ſibi à tam matura rapacitate. Ejus interim avia generorum terras perambulat, magno fortunæ, nihil à ſuo jure excipientis, documento. At tu Das ſolatia grandibus ſepulchris.
Sepulchra dico, Laberiano illo ſenſu:

Sepulchri ſimilis, nil niſi nomen retineo.

Relinquat te intactum ventoſa illa Dea, &, ut ſuperba eſt, præteriens plana, in montes potius fulminet. Hoc tibi precor: te vero, ut ſæpe tua, id eſt, longe optima, dono accipiamus, legamus, laudemus. Lutetiæ XXVII *Auguſti* cIɔ Iɔ c XXXIX.

CON-

CONTENTA
HOC
LIBRO.

Epiſtolæ *H. Grotii & P. Cunæi, quibus de nonnullis C. Barlæi orationibus judicium ferunt.*
Mercator Sapiens, *ſive Oratio de conjungendis Sapientiæ & Mercaturæ ſtudiis.* *pag.* 1
Oratio de Bono Principe, *adverſus Machiavellum.* 28
Oratio de Ente Rationis *feſtiva.* 52
Oratio de Re *feſtiva.* 73
Oratio de Animæ humanæ admirandis. 96
Oratio de Cœli admirandis. 126
Oratio de Recepta Breda. 164
Oratio ſive Homilia de Præſepi Chriſti. 202
Oratio ſive Homilia de Cruce Chriſti. 243
Oratio Panegyrica *ad ILL. Principem* Fredericum Henricum, *cum Gelriæ, Hollandiæ, Zelandiæ, Vltrajecti &c. Gubernator crearetur.* 289
Oratio Panegyrica *ad eundem Principem, cum* Sylvam Ducis Veſaliamque *expugnaſſet.* 304
Oratio Tribunorum in caſtris ad Auriacum, *legenda poſt* *pag.* 319
Oratio de Victa Hiſpanorum Claſſe *in Freto Britannico.* 322
Oratio in Adventum Sereniſſimæ Magnæ Britanniæ Reginæ Henricæ Mariæ. 361
Oratio Conſolatoria ad N. Dominum Cornelium vander Myle, &c. *ſuper obitu Filii.* 375
Oratio Conſolatoria ad N. virum Ioachimum Vicofortium ſuper obitu parentis. 383
Oratio nuptialis in nuptias N. viri D. Adriani vander Myle, &c. 387

Oratio

Oratio nuptialis, qua Philoſophia omnis Nuptiis applicatur. 393
Medicea Hoſpes, *ſive narratio adventus* Mariæ de Medicis *Galliarum Reginæ in Amſtelodamenſium urbem.* 427
Methodus Studiorum *præſcripta Ducibus Megapolitanis.* 488
Methodus *morum præſcripta Ducibus Lunæburgenſibus.* 507

CASPARIS BARLÆI MERCATOR SAPIENS,

SIVE

Oratio de conjungendis Sapientiæ & Mercaturæ ſtudiis,

In Illuſtris Amſtelodamenſium Gymnaſii Inaugurationem.

Ampliſſime D. PRÆTOR, *Magnifici ſpectatiſſimique* CONSULES *&* SCABINI, SENATORES *Graviſſimi*, SYNDICI *Prudentiſſimi, Curatores Digniſſimi, Paſtores Eccleſiarum Vigilantiſſimi, Doctores, Magiſtri & Scholarum Rectores Doctiſſimi, Cives, Mercatores Humaniſſimi, Iuvenes Studioſiſſimi, & quotquot frequentes ad hanc Panegyrin confluxiſtis*:

Quoties urbem hanc veſtram, jam quoque meam, intueor, A. O. & oculos per ejuſdem decora omnia & ornamenta circumfero; pendeo animi, quid primum in ea, quid ſecundum, quid poſtremum mirari debeam. Hîc me ſacra Deo templa, tot afflictæ paupertatis auguſta receptacula, turres & minantes in cœlum Phari; illic injecta fluminibus repagula & cataractæ; alibi mercantium auguſtæ porticus, tot ubique pontium fornices

& laquearia ſpectantem tenent. Eſt, ubi mercium peregrè advectarum ſtupendam vim, ubi navium multitudinem ac robur, ubi portus capaciſſimos, ubi circumfuſas urbi claſſium ſtationes attonitus adſpectem. Amplitudinem ejus ſi oculis metiri velim, avocat me ædificiorum ſplendor. cum in ſplendore hæreo, interturbat civium frequentia. cum hanc attentius conſidero, in tanta multitudine, Rectorum prudentiam, legum reverentiam, ſubditorum obſequia, modeſtiam, & quod caput rei eſt, ordinem ſuſpicio. Nec illud leve puto, in eam me civitatem tranſlatum cerni, quæ ſtagnis paludibuſque undique innatat, ubi tantorum operum molem portant ligna, librant ſilvæ, & florentiſſimum totius Europæ Emporium ſuffulciunt putreſcentes pini. Vt prorſus in ejus magnitudine conſtituenda natura & labor, virtus & fortuna, tellus Oceanuſque contendiſſe videantur. Quæ quidem omnia, quanquam eximia, ſumtuoſa, admiranda ſint, famamque opulentiſſimæ urbis domi foriſque differant: minora tamen putanda ſunt iſto Ampliſſimi Senatus Conſulumque inſtituto, quo nova ac inſolita huic loco ratione, à Sapientiæ & literarum ſtudiis, earumque publica profeſſione, novum Reipublicæ ſuæ decus hoc die affectare incipiunt. Vtique placuit Viris graviſſimis ac prudentiſſimis, ut quæ Mercurii hactenus fuit ſedes, ac Pluti domicilium, jam Palladis quoque ac Phœbi ſacrarium audiat; opum ſplendorem doctrinæ radiis illuſtret, divitiaſque tum demum rectè æſtimare diſcat, cum earum uſum è Philoſophorum monumentis hauſerit. Et profectò conveniens erat, urbem illam, quæ opum fama orbem univerſum replet, tandem
de

de immortalitatis præſidiis cogitare. conveniens erat, cives mercimoniis intentos filios in ſpem majorem educare, ut quas fluxas poſſident opes, optimarum artium ſcientia & nominis perennitate ſolentur, quarum illa vivis eripi nequit, hæc ne mortuis quidem poteſt. Nec illuſtrius quicquam ac glorioſius, quam eos ipſos populos, quos emundi vendundique amor ex omni terrarum parte huc excire ſolet, ad literarum quoque mercatum proficiſci, nec tabernas ſolum & mercium promtuaria, verum Muſarum etiam penetralia frequentare, & aures à forenſi ſtrepitu feſſas ſuaviſſimo earum alloquio recreare. Atque hujus quidem laudatiſſimæ rei cum initium faciat præſens hic dies, ex priſco Scholarum more quædam præfabor, & Minervam, illam Sapientiæ Deam, inter arma ac Martis ſtrepitus, inter libertatis noſtræ diſcrimina, & reciprocos bellorum æſtus huic Reip. æternum conſecrabo. Quamobrem iſtiuſmodi mihi argumentum delegi, quod loci hujus ac civium genio, & opulentiſſimi Emporii ſtudiis aptum eſſe putavi; piſcatores illos imitatus, qui hamo appendere ſolent illicem ac lenocinantem eſcam. Equidem ita ſemper ſtatui, operosè illos ineptire, qui in foro Lapitharum pugnas recitant, in caſtris Dialecticum torquent enthymema, in ſacris regnorum imperiorumque momenta exaggerant, in menſis ſuper Hecubæ aut Andromaches fato ſingultiunt, in Scholis iis exercitationibus fatigant adoleſcentulos, de quibus ad Senatum referri expediat: Ideoque præter rem me facturum putavi, Si apud mercatores, apud lucri avidam gentem, inter pecuniarum tinnitus, in urbe quæſtui dedita, de aliis rebus, quam de mercatura,

lucro, opibuſque diſſeruero: non ut eos mercari doceam, ſed ſapienter; non ut lucrandi artes præſcribam, quas ingenue fateor me ignorare, ſed ut optimas vobiſcum probem; non ut opum ſtudia damnem, ſed rectæ rationis ſufflamine coërceam. Illud oſtendam: Optimum eſſe Mercaturæ cum Sapientiæ ac litterarum ſtudiis commercium, nec augendæ rei curam mentis contemplationibus, nec has illi obeſſe, verum optimis rationibus inter ſe conſpirare, mercandi & philoſophandi facultatem, ut tanto mihi felicior ſit futurus mercator, quanto philoſophari poterit luculentius. Audivêre de rebus ſuis differentes Philoſophos Athenæ, legiſlatores Lacedæmon, cenſores Roma. Nec grave erit, opinor, Amſtelodamenſium populo, ſi de mercatorum excellentia, virtutibus & officio differentem audiat, minorum licet gentium, Peripateticum. Quod dum ago, A. O. animum mihi ab hac ipſa, de qua loquar, pecuniarum curâ pauliſper vacuum commodate.

Vetus admodum res eſt mercari. ſed & ſapere. ut neſciam, an à Sapientia profectam eſſe mercaturam, an ab hac Sapientiam fluxiſſe, ſtatuere debeam. Illud certum, mutuam ſemper operam hæc ſtudia præſtitiſſe, cum ſine mercium permutatione humanis neceſſitatibus conſuli non poſſe Sapientes crediderunt, & per eandem rurſus magnis incrementis ad prudentiam iri in confeſſo ſit. Quippe erectius mercantibus ingenium eſt, & dum dolo circumveniri impensè cavent, ſapientiam in conſilium advocant. Acuit curas lucri ſpes, ſpem utilitas, utilitatem commendat indigentia, quæ per varios uſus exercitatiſſima artem fecit non uno modo rem faciendi. Hinc arbitror à veteribus

emun

emundis vendundiſque mercimoniis præfici, non iracundum Martem, non laſcivientem Venerem, non ſocordem Lunam, non ridiculum Vulcanum: ſed ingenioſiſſimum Deorum Mercurium, illum ſapientiæ ac eloquentiæ autorem. Nempe ut doceant, & ſapientia & facundia opus eſſe mercantibus; illâ, ut quæſtum honeſtum à turpi diſcernere poſſint; hac, ut verborum lenocinio commendent eas merces, quas extrudere ſatagunt. Quam ob cauſam eidem Gallum affingunt, vigilantiæ ſymbolum; ut doceant matutinum eſſe debere mercatorem & vigilem, in omnes occaſiones intentum, ut rem faciat. Dudum eſt, quod in Sticho exclamaverit Plautus: Quam benè re geſta ſalvus convertor domum, Neptuno grates habeo & tempeſtatibus, ſimul Mercurio, qui me in mercimoniis juvit, lucriſque quadruplicavit rem meam. Antiquitatem certè & primos mercaturæ natales non aliunde rectius, quam ex literarum monumentis ac ſapientum libris inveſtiges. Docent illi, primis ſeculis, cum naturæ opibus cenſus omnes conſtarent, intrà pecora agroſque illam conſtitiſſe, primoſque mercatores agricolas & paſtores fuiſſe. Docent illi, decantatam illam in Scholis Philoſophorum juſtitiæ commutativæ appellationem, à negotiatoribus profectam, ut jam ipſius Philoſophiæ moralis partem conficiat, hæc ipſa, de qua loquor, facultas. Ariſtoteles in iis libris, quibus politicum format, de mercatoribus præcepta tradit; ut oſtendat, ad ſapientis etiam perfectionem facere, has artes noſſe. Et divinus ille Plato, ubi de conſtituendâ Republicâ laborat, mercatores in eam adſciſci vult, non eos ſolum, qui res corporeas precio emunt & vendunt: ſed &

 illos,

illos, qui animi cultum, ſcientias,arteſque honeſta mercede aliis divendunt. Quin & Platone antiquior Pythagoras, totum mercatum in tria hominum genera diſtinxit, quorum alii prodiiſſent ut venderent, alii ut emerent, quod utrumque genus dicebat ſollicitum eſſe, ac proinde minus felix: alios non ob aliud venire in forum, quam ut ſpectatores agant, quos ille ſolos felices eſſe perhibebat, quod vacui curis gratuita voluptate fruerentur. Homerus, quo homine Græcorum nemo plura novit, nemo, quæ ad uſum faciunt, copioſius docuit, tantum mercaturæ pretium eſſe credidit, ut ipſam Pallada ſapientiæ Deam, quaſi alio habitu non poſſet, mercatoris induerit. Vbi enim Telemachum alloquitur, & ſe Mentem fingit, ſuaviter ait Pallas, ſe maria ſulcare,ut ferrum,quod navibus vehebat, ære Temeſino permutaret. En mercantem Pallada. Quin & ipſe Panomphæus Iupiter, è cujus cerebro ortam fingunt Pallada, in celebri illa apud Lucianum vitarum auctione, univerſam Philoſophorum turbam, vili ſatis pretio, diſtraxit. En mercatorem Iovem. Illud amplius conſtat, primam mercaturam, humanitatem & ſapientiam, una cum mercibus per univerſum orbem circumduxiſſe. Solon, qui Athenis leges condidit,& plerique Græcorum illo commercio ſuas res tulerunt ad exteros, ac viciſſim fecere, ut exotica ſui cives viderent. Plutarchus cum vitam ſapientiſſimi hujus Solonis enarrat,eo,inquit,tempore mercatura glorioſa erat, cujus opera cum Barbaris conſuetudo, cum Regibus amicitiæ contrahebantur. Quare tanto Spartanos,ſapientem alioquin populum,à vera Sapientia longius abfuiſſe arbitror, quanto iniquiores mercantibus lu-

cra

cra prohibuerunt. De Gallis ſcribit diſertiſſimus Cæſar, eos Mercurium maximè coluiſſe, utpote artium omnium inventorem, viarum atque itinerum ducem, quem ad quæſtum pecuniæ, mercaturaſque vim maximam habere arbitràbantur. Et quam familiare fuerit Romanis, ſapientiſſimo alioquin populo, pecunias locare, æs alienum contrahere, verſuris faciendis luculenti patrimonii naufragium facere, docet erudita illa Satyrâ Flaccus, in qua ſub perſona Mercurialis Damaſippi illos ſui ſeculi taxat negotiatores, qui poſtquam, ad medium Ianum, rem fregiſſent, & magni inſtar Biantis Priene ſua nudi egrederentur, ſero ad philoſophiam ſe conferebant. Ex quibus colligo, ſummos doctrinæ ac Sapientiæ proceres, uti aliarum omnium artium, ita & mercaturæ ac Philoſophiæ commune vinculum agnoviſſe, & de his ipſis, quas tractamus rebus, ſerio verba feciſſe.

Sed propius libet mercantium virtutes expendere, & depromptis è Philoſophia gravibus præceptis oſtendere, quam & illorum vitiis mederi poſſit Sapientia. Ac primum illud mercatorem attendere monet Sapiens, ne nimium appetat. Id enim egit rerum natura, ut ad benè vivendum non magno apparatu opus eſſet. Qui immodicas opes ſectantur, immodicis ſæpè excidunt, & dum omnem felicitatis ſuæ ſpem pelago ac ventis credunt, avaritiam paupertate ac ignominia mulctant. atque ita dum alios ſua luxuria, alios ambitio præcipitat, hos inconſulta ac Prudentiæ monitis deſtituta lucri cupiditas. Nihil refert, quantum in ærariis jaceat, ſi non quæſita, ſed quærenda ſemper computamus. Non enim qui plus habet, ſed qui minus cupit, dives eſt, nec pauper, qui minus habet,

ſed qui nimis cupit. Infinitum eſt, quod petit, qui plus petit,quam quod deeſt. Cleanthes philoſophus rogatus, qui dives evadere poſſet, cordatè reſpondit, ſi cupiditatum fuerit inops. Alia atque alia deſiderantibus, deſunt hæc ipſa, & inter magna vota inopes ſunt, qui dum Orientem pariter ac Occidentem animo devorant, eam beatitudinem ſibi fingunt, quam aſſequuntur nunquam. Philoſophus animum hominis divitem appellat, non loculos, qui quantumvis pleni ſint, dummodo pecuniæ cupiditate laboret animus, pauper es. Divitiæ ex copia æſtimari ſolent, at copiam non aliunde rectius, quam ex rerum ſatietate colligas, quam quoniam non aſſequitur, qui plura appetit, nunquam omninò futurus eſt dives. Fingite alicui ex magno auri acervo vivendum ſumtuosè, tectis laqueatis, veſte ſuperba, famulis decem, ſupellectile ad invidiam exquiſita; alteri illa contemnenti ad ſumtum ſufficere ſeſtertia centum: uter dives cenſendus? ille qui vanæ cupiditatis mancipium ſemper eget? an alter, qui contracto cupidine abundanti ſimilior eſt? Nec enim cenſum æſtimatione, ſed victu ac cultu æſtimandum ſapientes prodiderunt. Nec plura poſſidet, qui pluribus ad ſe ſuoſque tuendum eget,quam qui pauciſſimis. Mecum ſentit maſcula & ſevera Stoicorum ſchola, qui quotquot cœlo & terra frui datum, divites pronunciabant. nec quicquam tam anguſti & parvi eſſe animi, quam eas res minus amare non poſſe, ad quas hominum vulgus inflammatum aviditate rapitur. At Peripatetici, familiares noſtri, quibus nihil eſt uberius, nihil eruditius, nihil gravius, uti pecunias aliaque vitæ hujus præſidia minimè faſtidiunt, ita eorum omnium

nium amorem mediocritate definiunt. nec immerito diſputant;utrum expediat aliquem plurium eſſe bonorum dominum,quam cuſtos eſſe poſſit.

Illud præterea mercatorem noſtrum didiciſſe gaudet Philoſophus, quod cum opibus abundet, mores ſuos iiſdem non tradat, nec cum Cræſos vicerit, Numa eſſe deſinat. Caducum hoc omne & mobile eſſe ducit, quod poſſidet, nec tam virtutis atque ingenii, quam fortunæ ac temporum eſſe munera. Noverat hoc quoque Lacon iſte,qui cuidam Lampen Æginetam efferenti, ac felicem prædicanti,quod prædives videretur, nihil ſe morari, inquit,felicitatem è funibus pendentem. Sapientia divitiis pro ratione, non pro libidine uti monet. Sapientia minores animos gerere vult,quotquot fortunæ præjudicio majores habentur. Nec enim vitiorum adminicula eſſe debent pecuniæ, aut in Creatoris ſui dedecus, ſed gloriam; neque in proximi perniciem, ſed commoda ac ſalutem conferri. Sapientia opulentos non faſtidit, ſed exoſculatur unicè. illos nempe, qui locupletes ſunt ſine ullius injuria, magnifici ſine luxu, liberales ſine oſtentatione, graves ſine moroſitate, religioſi ſine ſuperſtitione. Erectæ & bonæ mentis mercator, (inter quales hic loquor, inter quales hic vivo) ſicut vitioſas merces à probis,ita virtutes à vitiis diſtinguit,& quot domi numerat talenta, totidem virtutum officia ſibi præſcribit. Cum nummos ſuos attentius intuetur, fingit uni inſculptam pietatem, alteri candorem, alteri fidem, alteri prudentiam, alteri liberalitatem, & in ipſis malorum irritamentis imagines honeſti concipit. Vt cum totos pecuniarum acervos ſeponit, totum quoque virtu-

tum chorum ſepoſuiſſe videatur. Quo ergo copioſius aurum poſſidet, eò minus peccat: quo fulgidius aurum poſſidet, eò humilior eſſe amat: quanto lucratur ſæpius, tanto in munifici Dei laudes reflectitur crebrius; quanto lucratur rarius, tanto providentiæ divinæ cauſas ſuſpicit religioſius. Quod ſi rationes turbaverit ſcriba, foro ceſſerit debitor, aut precioſam mercium ſaburram ſorpſerit mare, facile à Philoſophia ſolatium petet, qui præter virtutem reliqua minus æſtimare didicerit: qui vitæ ſubſidia modo his, modo illis liberaliore manu applicari, & iiſdem pene, quibus mare, æſtibus adfluere,& refluere attentius perpendet. Quamobrem, qui, rebus nonnihil acciſis, animum prorſus deſpondent, Deos neſcio quos increpant, jam in cœlum, jam in mare convitia jaculantur, ſapientes non ſunt. A Philoſophis quippe accipient: Nihil viro bono præſtandum, præter culpam: Divitem ſat eſſe, qui, cum vel omnia deſint, ſibi non deeſt: nec deſperandum illi, qui rerum omnium egenus omnia bona in ſpe habet: Orbem ſingularium eſſe, & per vices poſſideri, hunc bonorum ejus parte excuti, ut reponatur alteri. Nec dubium eſt, quin major ſit futura materies, animum firmandi in paupertate, quam divitiis, cum in hac ſumma vis virtutis ſit, non inclinari, nec deprimi. Quare divitias non minus abſentes, quam præſentes parvi faciet, quia nec advenientes eas ſentiet immoderatius, nec recedentes. Terras omnes ſuas putabit, etiam cum nullas habebit, & quas habet, tanquam quæ aliorum eſſe poſſunt, non reſpuet, ſed amabit ſegnius. Paradoxa vobis loqui videor. Nec diffiteor. Verum hæc Ariſtippi, hæc Socratis ſapientia fuit. Ita Zeno, Cleanthes,

thes, Crates, Chryſippus, Epictetus ſentire,ita loqui amavere. Etiam hoc in mercantibus laudabile & prædicandum quàm maximè, quod ingenti lucro aucti ſecum & cum Paupertate dividant,& ex aurea meſſe ſpicilegium aliquod egentibus indulgeant. Habet, non dicam Fortuna, ſed benignior Deus, ſuas rationes, & inter alias hanc quoque, ut quibus favit liberalius, alios pari liberalitate ſublevent. Non decedit danti, quicquid accedit homini, & cum hominem eſſe commune ſit diviti & pauperi, humanum quoque eſt, huic nihil deeſſe, ſine quo homo eſſe non poteſt. Dedit Deus, ut quod dedit, per eos reciperet, quibus minus dedit. Dedit, ut exemplo ſuo ad piam magnificentiam invitaret, qui ſine exemplis boni eſſe nequeunt. Dedit, ut qui gratis dare neſciunt, præmium expectent ab eo, qui ſolus ſine ſpe præmii dare poteſt.

Iam verò in Emptione & Venditione quanti eſt, nihil utile putare, quod non ſimul honeſtum ſit, nec privatis commodis poſtponere recti conſcientiam. quantum eſt, etiam ſi fraus occultior ſit, non fallere velle, vel ſui damno in contractibus ſincerum ac veracem eſſe. Ac de his ſumma relligione in Officiorum libris diſputat Cicero, ac admirabilem virtutis ſpeciem ob oculos ponens, ab omni fuco alienas eſſe vult negotiationes, rigideque urget illas veteris ævi ſanctiſſimas formulas: Inter bonos benè agier oportet: Omnia ex æquo & bono metienda; & fide bona. Quin eos conſcientiæ caſus excutit, homo à veri Dei cognitione alieniſſimus, quos nos flocci-pendimus, & in contrahendo propius honeſtatis momenta expendit, quàm qui illuſtri Chriſtianorum titulo gloriamur.

mur. Nihil illi, nihil Panætio ac Antipatro, priſcis Philoſophis, utile viſum, quod non ſimul honeſtum eſſet, nihil honeſtum, quod non etiam utile. quæ quanquam philoſophantium cogitatione diſtrahi poſſint, in vita tamen communi perniciosiſſimè divelluntur. Si enim ad virtutem, aut virtutis actionem nati ſumus, omnino ſequitur, illud ipſum, quod honeſtum eſt, ſummum bonum eſſe, & cum ſummi boni ratio nullum in ſe bonum deſiderari patiatur, etiam utile in ſe includat neceſſe eſt. Accedit, quod, cum utilitas res ſecundum naturam ſit, vitium omne naturæ hominis & rectæ rationi adverſum; nec inhoneſtum cum utili, neque honeſtum cum inutili ſtare queant.

Et profectò nulla exitialior opinio in vitam hominum irrepſit, quam quæ honeſtum ab utili diſtraxit. Unde enim malæ fidei contractus, falſi teſtes, illicita fenora, verſuræ, æruſcandi artes, monetæ arroſiones, niſi quod dum mercamur, emolumenta in mercibus intuemur, at quod in iis improbum, quod injuſtum, quod fallax, non videmus. Ille in Philoſophia noſtra multum ſe profeciſſe ſciat mercator, qui ſi vel homines injuriam celare poſſit, aut propoſita immunitate injuſtus, facinoroſus, veterator, malitioſus eſſe, nullius tamen compendii ſpe à virtute recedit. Sed libet ex veterum ſententia rigidius mercari. Judicat idem Cicero, injuſte improbeque illum facturum, qui, ut pluris vendat, quicquam eorum, quæ ipſe noverit, emtorem celabit. Marci Catonis ſententia fuit: Qui in venundando vitium ſciſſet, & non pronunciaſſet, emtori damnum præſtare oportere. Volunt ergo, ut exemplo rem illuſtremus, ædes vitioſas, male materiatas, ruinoſas, vel peſtis contagio afflatas, igno-

ignorantibus hæc ipſa locari aut vendi non debere. Loquar clarius: Si è Galliis vir bonus in hanc urbem magnum frumenti numerum advexerit, idque in ſumma annonæ caritate, ſi idem ſciat plures mercatores è Galliis ſolviſſe navibus frumento onuſtis, quærunt Sapientes, dicturuſne id ſit civibus Amſtelodamenſibus, an ſilentio ſuum quam plurimo venditurus? Negabit dicturum Diogenes Babylonius, magnus alioquin & gravis Stoicus, cum qui ſilet ſuum vendat, ſine inſidiis agat, nulli injuriam faciat, quia jure civili illud dicere non conſtringitur. Affirmabit contra Cicero, cum Antipatro philoſopho acutiſſimo, celandum hoc non eſſe, cum ea lege natus ſis, ne publicæ ſaluti officias, & ut homo de hominibus, civis de concivi benè merearis. Quod ſi illos improbat Cicero, qui reticent dicenda, quid ſentire eundem æſtimatis de iis, qui in vendendo orationis adhibent vanitatem? Equidem, cum hominis, ad ſummi Dei imaginem conditi, majeſtatem nihil magis deceat, quam veracitas; nec ſimulabit, nec diſſimulabit vir bonus quicquam; vel ut emat melius, vel ut vendat. Ethnici hominis oraculum eſt: Non licitatorem venditor, nec qui contra licitatur, emtor apponet: uterque, ſi ad eloquendum venerit, non plus, quam ſemel, eloquetur. Intelligitis, opinor, non vobis ſolum, ſed etiam priſcis Quiritibus placuiſſe ſinceritatem, ſimplicitatem, candorem; diſplicuiſſe aſtus & fraudes. Et quanquam conſtet, hæc ipſa vulgo minus turpia haberi; ideoque nec legibus, nec jure civili prohiberi; tamen mecum creditis, naturæ lege ſancitum eſſe, nihil inſidiosè, nihil ſimulatè, nihil fallaciter agendum. Quàm verò illa ſunt apud Cice-

ronem ſubtiliter & ad admirationem honeſta, cum negat, Sapienti fas eſſe, in naufragio homini tabulam eripere, cui ſemel adhæſit: cum adulterinos nummos, quos imprudens accepit, negat ſapientem, cum id reſcierit, ſoluturum pro bonis: cum ei, qui aurum vendit, putans eſſe orichalcum, indicare vult virum bonum, aurum illud eſſe, ne denario emat, quod ſit mille denariûm: cum promiſſa ſervanda eſſe negat, quæ non ſunt iis utilia, quibus promiſimus. Breviter, cum omnium mercantium & in vita civili honeſtè verſantium, unam hanc vult eſſe regulam, ut aut illud, quod utile videtur, inhoneſtum non ſit: aut ſi inhoneſtum eſt, ne videatur eſſe utile. Eraſmus Roterodamus, immortale Bataviæ noſtræ decus, ad hanc Ciceronis hominis Ethnici in contractibus ſanctimoniam, uſque adeo ſtupet, ut parùm abſit, quin inter Cœlites & beatorum animas Ciceronem locet. In Præfatione ſiquidem in Tuſculanas quæſtiones, in hæc verba prorumpit: *Quid aliis accidat, neſcio. me legentem ſic afficere ſolet M. Tullius, præſertim ubi de benè vivendo diſſerit, ut dubitare non poſſim, quin illud pectus, unde iſta prodierunt, aliqua divinitas occuparit. Atque hoc quidem meum judicium mihi magis blanditur, quoties animo reputo, quàm immenſa ſit, quàmque inæſtimabilis æterni Numinis benignitas, quam quidam ex ingenio ſuo nimis in anguſtum contrahere conantur. Ubi nunc ſit anima Ciceronis* (verba Eraſmi ſunt) *fortaſſe non eſt humani judicii pronunciare. Me certè* (Eraſmi verba loquor, non mea) *non admodum; adverſum habituri ſunt in ferendis calculis, qui ſperant illum apud Superos beatam vitam agere.* Hæc Eraſmus. Non ego. Verum relicto Cicerone,

&

& qui Ciceronem penè apotheoſi donavit, Eraſmo, pergam Sapientiæ monitis mercatorem componere. Ab hac audiet: Non eſſe temere ſpondendum, cum noxa præſto ſit: fidendum eſſe,ſed videndum cui: non omnia emenda eſſe, ne neceſſe ſit mox cum Caſtore omnia vendere: cavendas eſſe fenerationes in perniciem publicæ ſocietatis comparatas. Monet eadem, cauti uti ſimus in nominibus & ſyngraphis faciendis. Quamvis enim in tabulis addas mille cautiones, & juris laqueos, quibus debitor conſtrictus teneatur, omnia tamen eludet verſutiſſimus Damaſippus. Fiet aper, modo avis, modo ſaxum, &, cum volet,arbor, & in jus vocatus alienis maxillis ridebit. Et cujus quæſo eſt diſputare? Vtrum magnatibus & nobilibus ſit permiſſum mercari; Philoſophi. utrum liceat ex pecuniis uſuram petere; Philoſophi. utrum fas ſit carius quicquam vendere, quam emiſti; Philoſophi. Quis de tota mercatura præcepta tradit, quis ſordidam ab opulenta,tenuem à copioſa diſtinguit? quis depromtis ex jure naturali, gentium,civili præceptis eam univerſam ordinat? Politicus eſt. At hunc univerſæ Philoſophiæ principem & architectona vocat Ariſtoteles. Quis mercantibus non minus,quam Iuriſconſultis,ſua principia largitur, Honeſtè eſſe vivendum, alterum non lædendum, ſuum cuique tribuendum: Ethicus eſt. Quis docet, in commutationibus vel rerum cum rebus, vel rerum cum pecuniis, vel pecuniæ cum pecuniis rei familiaris habendam eſſe rationem? quis familias exhaurire, nomina facere,rem fidemque conſumere vetat? Oeconomicus eſt. Ariſtoteles, quo viro nemo philoſophatus eſt ſanius, Prudentiæ civilis adminiſtras

comi-

comiteſque facit, Experientiam, Memoriam, Solertiam, Ingenium, Sententiam & Conſilium. At hæ ipſiſſimæ ſunt mercaturæ partes & officia. Experientia quando & quatenus & ubi mercandum docet. Memoria debiti creditique rationes in numerato habet. Ingenium de rebus mercibuſque rectè judicat. Solertia ea media excogitat lucrandi, quæ à verſutia, & pravis artibus abſunt. Conſilium mercaturam univerſam moderatur & regit. Sententia prudentiorum facta & judicia in commutandis mercibus reſpicere monet, ne, dum ſoli ſapere nobis videmur, fortunæ naufragium debeamus. Audiviſtis ergo, quam ſe cum morali Philoſopho maritet mercatura. Paucula ex Speculativa Philoſophia petamus, ne hanc quoque ſe faſtidire dicat operoſus negotiator.

Proprium mercantium eſt, commutare ſedes, & facili mobilitate per omnes terrarum plagas diffundere inſatiabilem animum: ire, quò fertilis alicujus oræ, & in majus laudatæ fama evocat. Nihil tam immanſuetum hoſpitio, horridum ſitu, cœli natura intemperatum, quod non aliqua lucri ſpe patria abducat. At horum omniũm locorum ſitus, vias, maris vada, promontoria, portus, quatenus cavendi, quatenus ſubeundi, noſſe oportet. Quæ quidem omnia ex Geographia noſtra peti poſſunt. Qui verò ſingularum regionum ſint proventus, commoda, meſſes, ex phyſicorum quoque monumentis & rerum naturalium ſcriptoribus habemus. Docent hi Indiam ebur, Sabæos thura, Perſas ſericum, Moluccanos aromata, aurum argentumq; Americanos, Chalybes ferrum, æs Suecos, ſtannum Britannos ſufficere. Cumque expediat, ea ipſa, quæ emit aut precio æſtimat,
noſſe

noſſe ementem, de rerum naturis, metallis, arboribus, plantis, aromatibus, animalibus, piſcibus, avibus differentes audiat Phyſicos, Ariſtotelem, Theophraſtum, Oppianum, Dioſcoridem, Plinium & polyhiſtora Solinum. Quæſita per mare Scythicum in Orientem via unde, niſi ex his ipſis ſcriptoribus non ſubobſcure colligitur? Vnus Plinii locus tantæ rei auſpicium, licet inauſpicatum hactenus, fecit, tanto facinori anſam dedit. Vnde didicimus Africam, etiam verſus Auſtrum, ſuperato Bonæ ſpei promontorio circumnavigari poſſe, & hinc in Arabiam, Ægyptum, Perſas iri, niſi ex eodem Plinio & Strabone? Quid Columbo, Veſpucioque, primis Americæ detectoribus, fiduciam fecit, ut relicto veteri orbe, novo exemplo, proras Occidenti obverterent? Ariſtotelis, Platonis & fortè etiam Senecæ loca in cauſa fuere. Præterea, ab Aſtrologis diſcet mercator, quæ anni tempeſtivitates quibus locis adeundis, aut cavendis conveniant: ex cœlo non dierum ſolummodo incrementa & decrementa, ſed & horarum in mari momenta deprehendet: ex Cynoſyrâ, quàm Septentrioni, quàm oppoſitæ plagæ vicinior: ubi & quantum deflectat ab Arcto acus magnetica, & quibus regulis naturæ error corrigi poſſit. Et cum abſque ventis, mari, æſtu navigare negatum illi ſit, utile fuerit, proprios regionum ſingularum ac partium maris ventos noviſſe. ut: Notum Adriatici maris arbitrum eſſe Boream Germanici, Gallici Circium, Calabriæ littorum Iapyga, Atabulum Apuliæ, Athenarum Sciron paulùm ab Argeſte deflexum. de quibus in Meteorologicis diſputat Ariſtoteles. utile fuerit noviſſe, quæ maria & quando procelloſa, quæ ſcopulis infeſta, quæ magis, quæ minus, quæ citius,

citius,quæ tardius,quæ nunquam æſtuent,quam periculoſa prætervectio promontorii auſtralis Africæ, quàm ex portu Sinarum in Iaponiam difficilis trajectus, quam infeſtæ navigantibus maris Balthici fauces, quantus in ſinu Mexicano à continente aquarum refluxus.Illud quoque apud Philoſophos reperire eſt, Oceanum perpetuo motu in occaſum ferri, ideoque citius hinc Novum orbem adiri, quam illinc Veterem repeti. Eſt & ille motus in Scholis noſtris decantatus,quo à Septentrione in Auſtrum mare movetur, qui in mari mediterraneo cernitur, ubi Mæotis per Boſphorum Cimmerium in Pontum Euxinum fluit, Euxinus per Boſphorum Thracium in Propontidem,Propontis per Helleſpontum in Ægæum. Vt nihil dicam,de motu peculiari, qui in mari Adriatico ad oram Dalmatiæ,Iſtriæ,Illyridis, uſque ad ultimos Venetorum receſſus deprehenditur, ubi flexus in Meridiem maris impetus verſus Flaminiam, poſtea nonnihil ad Orientem ſe torquet; planè ut in orbem, ex littorum, uti opinio eſt, appulſu, circumagi videatur. At ille maris fluxus & refluxus quotidianus, uti inter naturæ miracula eſt, ita ſolum philoſophum differentem patitur. Amplius non ignorare quempiam veſtrûm opinor, quàm ex uſu ſiet vago mercatori, variis linguis loqui poſſe, & ad ſingularum gentium mores,vitæque inſtituta ſe componere. Ergò ſi Græcos adire volet, Cecropis ore ipſi loquendum: ſi Venetos,Hetruſcos,Ligures,Hiſpanos, Gallos, Latinas voces addidiciſſe conducet. Si Arabas, Perſas, Syros,Medos,Indos, totumque ferè Orientem luſtrare animus erit, Arabum quam maximè ſermonem ſciri intereſt. Quæ omnia ex Scholis & ipſis Latinorum, Græcorum

rum, Arabum libris addiſci in confeſſo eſt. Nec vivere profectò apud exteros poteſt mercator, niſi qui gentium ſe ritibus, moribuſque accommodare noverit. Quamobrem conſulendi erunt ſcriptores clariſſimi, qui in Ægypto à fabis abſtinendum eſſe doceant: in Arabia cum bacillo ambulandum; in Perſia non accumbendum, niſi unctis: in Germania hoſpitum officiis adblandiendum: Græcos rerum novarum eſſe avidiſſimos: Hiſpanos graves & inquieto ingenio: Italos injuriarum tenaces: Gallos civiles blandoſque: Anglos Ioviales: Pœnos perfidos: infideles Allobroges. quæ peregrinum mercatorem neſcire, & pudori ſæpe fuerit & diſpendio.

Sed ſatis oſtendiſſe mihi videor, quanta philoſophantium & mercantium ſit cognatio & ſocietas, quamque ingens literarum & humaniorum artium in facienda mercatura momentum, cui tantum ſplendoris, dignitatis, ac pretii ab illis ipſis artibus accedit, quantum æterna caducis, animi bona terreſtribus purgamentis potiora habentur. Reſtat, ut iis reſpondeam, qui, ut laudatiſſima cœpta ſugillent, clamitant: Nihil Mercurio cum Pallade commune eſſe: ſtrepitus iſtos forenſes averſari Muſas, ſugere turbulentam urbem, & ſeceſſus ſuos amare ac ſoliloquia: hic de augendo ſolum peculio cogitari, nec patientes aures animi culturæ commodari. Quaſi verò doctorum ſermonibus magnas urbes illigari nefas ſit, aut ludicros ſolummodo in iis ſermones audire oporteat, aut rerum colloquia leviorum. Quibus in-præſentiarum hoc reſpondebo, perperam illos philoſophari, qui doctrinæ ſtudia arceri volunt ab Emporiis, ob hoc, qnod negotiorum plena ſint. cum non ob aliam cauſam iis locus hic eſſe debeat, quam

ut

ut aures à mercantium ſtrepitu feſſæ parumper requieſcant,& immoderatior pecuniarum cura præclariſſimarum rerum meditatione caſtigetur. Quid, quod rectius in negotiis omnibus verſari poſſit, qui erudito Muſarum otio rectè uti noverit. Quin,& hoc contendo, cum ad opes eximias atque illuſtres acceſſerit litterarum lumen, tum illud divinum quid ac ſingulare exiſtere. Sed pleni ſunt omnes libri, plena exemplorum vetuſtas, quibus ita ſtatuiſſe illis temporibus ſapientiſſimos viros conſtat; opulentiſſimas quaſque urbes ſcholis,doctoribus,bibliothecis, aliiſque ſapientiæ inſtrumentis carere non poſſe. Athenæ, Achajæ metropolis, non mercantum ſolummodo concurſu copioſo, ſed & eruditiſſimis hominibus, liberaliſſimiſque ſtudiis affluens fuit. Tarentum,Rhegium,Neapolis, plane non opum ſolummodo, ſed & Græcarum artium, ac diſciplinarum promtuaria fuere. Capua,Antiochia, non tam civium frequentia, claſſium robore, mercimoniiſq; inclaruere, quam iis artibus,quibus ætas puerilis ad humanitatem informari ſolet. Maſſiliam quoq; NarbonenſisGalliæ maritimam urbem,linguarum artiumque ſtudiis olim viguiſſe ex Strabone & Tacito conſtat. Quin illa terrarum gentiumque Dea Roma, annon ſimul & de expugnando orbe & barbarie cogitare potuit? ſimul & exercitum ordinare, & dicendi leges ſcribere? ſimul & Dictatorem caſtris præficere, & Oratores pro roſtris loquentes audire? ut male profecto mihi rationes ſubducere videantur, qui ob diverſarum nationum frequentationes, diſciplinarum ornamenta &omnem elegantem doctrinam à civitatibus arceri cupiunt. Quod ſi præſentia magis movent, Venetos ſpectate, in

quorum

quorum ampliſſima urbe, publicæ facundiæ non mercatorum tumultus, non Adriatici maris fluctus, non ipſe Leonis (quem inſignibus oſtentant) rugitus obſtrepit. Lutetia Pariſiorum, hominum multitudine fervet, tumultuatur, ſordet. Nec tamen alienum putavit Carolus Magnus, & poſt hunc multis ſeculis Franciſcus I, ingeniorum gloria regalis Solii majeſtatem irradiari: aut indecorum fore, ſi vendentium ementiumque litibus eruditæ Sorbonenſium lites permiſcerentur. In Vbiis Colonia, in Pannoniis Vienna, in Bojohæmo Praga, in Vandalis Roſtochium, ad Viadrum Francofurtum, ad Viſtulam Gedanum, in Vaſconibus Burdegala famæ celebritatem à negotiationibus pariter, & honeſtiſſimo Scholarum otio conſecutæ ſunt. Quod ſi ad antiquorum tempora recurrere libeat, inter mercatores Solon fuit, gravis Athenienſium legiſlator, inter mercatores Thales fuit, idem è Sapientum numero; & Socrates, ille oraculo Apollinis ſapientiſſimus. Quin & Plato (teſte Plutarcho in vita Solonis) inter divinas animi meditationes, olei Venditione in Ægypto quæſtum fecit. quorum autoritate tutus mercator, parum æſtimare habebit, quæ in negotiatores acrius ſcripsêre Gregorius, Chryſoſtomus, Auguſtinus & Caſſiodorus.

Quæ cum ita ſint, beatam hanc Amſtelodamenſium Rempub. puto, in qua jam mercatoribus philoſophari, & philoſophis mercari conceſſum. Poſtquam enim ſummis prudentiſſimiſque rectoribus ſtudium fuit, ornamenta omnia dignitatis & præſidia ſtabilitatis ampliſſimæ urbi quærere, pomœria diducere, turres attollere, portus fodere, claſſibus disjunctiſſimas terras adire; adhæc Orienti primum, mox

& Occidenti armis inſtare, & ſub invictiſſimis Naſſoviæ gentis Principibus, una cum ſociis urbibus, potentiſſimum hoſtem patriis finibus propulſare: tandem ad has quoque curas devoluti ſunt, ut veram ſtabilemque gloriam huic loco à litterarum perennitate, ab ingeniorum cultura, & ſapientiæ præmiis vindicarent. ut quæ civitas orbis penè Univerſi eſt receptaculum, jam quoque eruditionis audiat, quæ totius penè Europæ commune eſt ærarium, prudentiæ theſauros recludat: quæ mercium omnigenarum eſt cuſtos, diſciplinarum ac ingenuarum etiam artium ſit promptuarium. Habuit jampridem multa, quæ mirati fuerunt advenæ: at nunc quod laudent. Obſtupuerunt Germani, Britanni, Scoti, Cimbri, ad ædificiorum ſplendorem, navium in longum exporrectas ſtationes, ſpatioſam, potentem urbem, omnibus rebus, quas vel natura ſuppeditat, vel elaboravit ars affluentem. at nunc eandem præceptis inſtitutiſq; Philoſophiæ & literarum ſtabilitam ſentient ipſi. Et erunt inter eos, qui poſterius hoc prioribus præferent, cum illa fortunæ deberi videantur, at hoc omne conſilii ſit: illa annorum ac longioris ævi ſpolium ſint, hujus vero fructus iſtiuſmodi, qui per omnium ſeculorum memoriam vigebunt, quos poſteritas venerabitur, quos ipſa æternitas ſemper intuebitur.

Quare, ut unde exorſa eſt, eo ſe convertat oratio mea, vos alloquar, Reip. hujus Rectores Ampliſſimi. Date manum & præſidium naſcenti Scholæ, quæ vobis natales ſuos hodie conſecrat. Defendite, imo producite, non tam eos, quos egregiis præmiis huc evocaſtis, quam optimas artes, ſine quibus parum ornata, parum inſtructa, reſpublica aut fuit unquam, aut erit.

Martem

Martem veſtra ope armatum vidimus, ſenſit Hiſpanus,navibus,auro,terris, etiam ubi terras eſſe non credidimus,exutus. Iam Minervam,illam eruditionis, humanitatis, ſapientiæ Deam, intra portas veſtras ac mœnia recipite, non ut bella gerat, ſed ut de veterum eam bellis diſſerentem audiatis: non ut regna urbeſque evertat, ſed quibus conſiliis ſurgant cadantque, doceat: non ut res Romanorum ac Græcorum ipſa gerat, ſed loquatur: non ut mercari cives veſtros, ſed ſapere doceat. ut quæ loca adeunt, quibus ventis navigant, quod cœlum mutant, quos populos peregrè frequentant, quas merces emunt, qua fide, quo candore res augeri debeant,propius ab eâ diſcant. Regum,Imperatorum, Principum laudatiſſimorum veſtigiis inſiſtitis. Bibliothecam, hoc eſt, tot eruditarum mentium commenta & lucubrationes, tot Sapientiæ,& veritatis doctores civibus veſtris donaſtis. Iam inſuper illos, qui veſtris auſpiciis, quod in iis libris ſolidum, erectum & frugiferum eſt, viva voce in animos diffundent. Gratias ergo vobis Reipublicæ hujus, Eccleſiæ, civium & modeſtiſſimæ Iuventutis nomine ago, qui, ſi bona ſua norint, ratum habebunt; quod dixi: ſi non norint, diſcent propediem, quantum ſit cum doctrinâ virtutem imbibiſſe.

Vos vero viri nobiliſſimi, ſpectatiſſimi, doctiſſimique,ſive cives,ſive advenæ eſtis, animis, linguis Illuſtri huic gymnaſio favete. Erit hic, ubi perfuncti negotiis, animum componetis, ubi afflicti ſolatium petetis: ubi inopinato lucro aucti mentem temperabitis ab inſolenti lætitia: ubi audaciæ in exponendis mercibus occurſabit prudens timor; timorem moderabitur fiducia, fiduciam ſcientia, ſcientiam recti con-

ſcien-

ſcientia. Si patres eſtis, volupe mihi erit de liberis veſtris benè mereri: ſi non eſtis, de vobis ipſis. Etenim in hoc nati ſumus, in hoc educati, ad hoc vocati, ut ea, quæ didicimus, non noſtra ſint, ſed & aliorum. Tum demum vos profeciſſe ſcitote, cum litteras, & earum Profeſſores æſtimare didiceritis. Hactenus fines poſſeſſionum propagare ſtuduiſtis, in latifundiis totos lacus abſorbuiſtis, trans Oceanum villicos miſiſtis. nullibi non fluminum ripas ædificia veſtra, villæ, prædia prætexunt. Iam diſcite majorem & ſpatioſiorem eſſe Sapientiam, quæ divina omnia & humana, præterita & futura, cœlum, terras, maria complectitur. Precioſarum rerum pompam in domibus veſtris explicatis, at precioſior Sapientiæ ac literarum ſupellex, in qua auro, argento, gemmiſque omnibus plus fulgent virtutis & honeſti præcepta, in qua hoc ad pretium facit, quod per fortunam non obvenit; quod ſibi illam quiſque debet, nec pravis artibus paratur. Cum mercium, quæ in hanc urbem advehuntur, molem, varietatemque conſpicitis, naturæ exiles particulæ in conſpectum veniunt. cum Philoſophia occurret, ſimillimum toti naturæ ſpectaculum videbitis. Magnum vos aliquid præſtitiſſe putatis, cum Gallias, Germaniam, Hiſpaniam, Africam, Indiam annis aliquot obiviſtis, & quidem itinere laborioſiſſimo, & tot periculis circumſepto. Philoſophi animus hæc omnia coram videt, coram luſtrat, omnia velocius, quam Sol ipſe, obit, & obit quoties vult, diſcriminum omnium ſecurus. Sed libet quærere ex vobis, ut vel invitis confeſſionem extorqueam, Annon Philoſophiam expeteretis, ſi beneficiaria, ſi lucroſa, ſi utilis eſſet? affirmabitis opinor. At qui beneficiaria non ſit, quæ rerum

omnium

omnium uberem ſcientiam ſuppeditat? qui lucroſa non ſit, quæ menti lumen, voluntati ſanctitatem, affectibus ordinem ac quietem largitur? Has opes cum poſſideat Sapiens, non minus opulentus eſt, quam vos, non minus ſplendidus, quam vos, non minus beatus, quàm vos. Et profecto ſi callidi rerum æſtimatores, fundos, agros magno æſtimant, quia his pignoribus minus noceri poſſe credunt, quanti putabitis æſtimandam eruditionem, quæ nec incendio eripitur, nec naufragio abſorbetur, & inter ipſas regnorum concuſſiones ac motus inconcuſſa manet.

Vos denique Adoleſcentes & Iuvenes, quotquot adeſtis, parentum veſtrorum ſolatium & amor, Reip. hujus ſpes, erudita propago, eum quoque ad hanc rem animum conferte, qui egregiis exercitationibus erudiri, & bonæ mentis ſucco imbui cupiat. Tum magni eritis & ſapientes, cum placere vobis cœperint Sapientiæ priſci ac primi inventores Plato & Ariſtoteles. quorum ſevera lectione non ſolum intellectum à fœdo ignorantiæ ſitu vindicabitis, verum etiam de hoſtibus veſtris, ira, voluptate, libidine, audacia, ambitione, prodigalitate triumphabitis, idque eo glorioſius, quo plus eſt ſibi, quàm aliis imperaſſe. Ne vitam credite illam, quam ex aëre trahitis, ſed quam ex ſtudiis; nec ſplendidum putate auro vel argento circumfulgere, ſed doctrinæ luce. dum alii pecunias numerant & ad ſtateram expendunt, vos Sapientum verba & voces: dum alii æs, piper, linum, ponderant, vos philoſophiæ momenta. dum alii peregrinantur, fluctibus jactantur aut latronum ſævitiam experiuntur, vos domi intellectum per illuſtrium ſcriptorum monumenta ſecuri circumferte, & dum Morinorum ſpolia repetunt

audaces Neptuni filii,vos doctorum hominum commentationes, quas poſteritatis eſſe voluerunt,in uſus veſtros,Dei inprimis gloriam,Patriæ ac Eccleſiæ ſalutem convertite.

DIXI.

PRECATIO AD DEVM OPT. MAX.

præmiſſa Orationi.

Omnipotens, æterne Deus, pater Domini noſtri Ieſu Chriſti, rogamus Te ſupplices, ut hunc diem, quo Illuſtris hujus Scholæ natalem celebramus, S. P. Q. A. fauſtum,felicem ac ſalutarem eſſe velis. Stat coram Te ſupplex Reſpublica, & grande cœptum tuis auſpiciis inchoat. Stat ſupplex Eccleſia, & cum ſine te nihil poſſit, tanti operis incrementa à te ſolo poſcit. Stat ſupplex civium ordo, & chariſſima ſua pignora, clementiæ tuæ in terris depoſita, in novo hoc Muſarum ſacrario ad virtutis & ſapientiæ aram gloriæ tuæ ac cultui devovet. Stat ſupplex Iuventus, & ſeminarii hujus futura ſeges ſtudiorum ſuorum fructus nomini itidem tuo ac patriæ ſaluti conſecrat. Da, clementiſſime Deus, ut civitas hæc pomeriis ampliſſima, civibus frequentiſſima, commerciorum fama celebris, amplioris famæ pretium ex doctrinæ pretio reportet. Fac eam res divinas ſcire, quæ humanas amat impenſius. Fac eam res humanas ſcire, quam poſt divinas humana quoque ſcire intereſt. Fac divina ſcire, ut divina imitetur. Fac humana ſcire, ut divina præferat. Petat à Philoſophia animi medicinam,quæ à lucro corpori delitias quærit. Petat à Philoſophia curarum ſolatia, quæ in mercimoniis invenit ſollicitudinum plena omnia. Tum vere opulentam ſe credat, non cum fluxæ felicitatis præſidia oſtentabit, ſed ſapientiæ ac eruditionis immobili peculio gloriabitur. Tu Deus per ſapientiam urbem hanc conſtituiſti: tot diverſarum gentium homines per eandem in vitæ ſocietatem convocaſti, domiciliis,

liis, conjugiis ac linguæ communione conjunxiſti. Da, ut ejuſdem Sapientiæ beneficio arctius coëat Reip. hujus compages, cives ſapiant magis, vivant ſanctius, pecuniæ, gloriæ & voluptatum amorem recta ratione moderentur, ut quibus totus mundus poſſeſſio eſt, diſcant vel hoc unum, pauciſſimis egere Sapientem. Hæc prima ſit eorum Sapientia, ut Te cognoſcant verum Deum, & quem miſiſti Ieſum Chriſtum. Hæc altera ſit eorum Sapientia, ut cum opes peregrè, domi virtutes indagent, & unum hoc à ſe alienum putent, quicquid à virtute alienum fuerit. Hæc ſumma eorum ſit Sapientia, ut operum tuorum in hoc Naturæ theatro magnitudinem, varietatem, pulcritudinem contemplentur, & in iiſdem bonitatis tuæ, ſapientiæ, potentiæ manifeſta documenta ſuſpiciant & venerentur. Ampliſſimos hujus Reip. rectores, Prætorem, Conſules, Scabinos, Senatores, Curatores, intelligentiæ, & prudentiæ Spiritu inſtrue, ut concreditam ſibi navem inter tot fluctus & Symphlegadas, quibus res humanæ jactantur, in publicæ ſalutis portum dirigant. Paſtoribus Eccleſiarum, quotquot in hac urbe Chriſti nomen ex verbi tui præſcripto profitentur, gratiam tuam largire, ut quod ſuadent pie, perſuadeant potenter; quod docent ſanctè, credatur religiosè; quæ monent ſalubriter, præſtentur ſalutariter. Divulſa Eccleſiæ tuæ membra collige, ut quos diſtraxit opinionum diverſitas, uniat potentior charitas. Civium animos amore mutuo colliga, & diſſidiorum omnium cauſas longè ab hiſce mœnibus abeſſe jube. Da, ut Mercuriales hactenus, jam Sapientiæ candidati audiant; parci, ſed cum elegantia; pecuniæ ſtudioſi, ſed ſine detrimento melioris ſtudii, hoc eſt, artium & virtutis. Scholæ hujus primordiis benedic, ne doctrinæ ſolum aut inanis ſcientiæ, ſed & probitatis magiſtra & mater audiat. Adauge dona tua in nobis, ut dum juventutem erudire muneris noſtri eſt, eam feliciter erudiiſſe gratiæ tuæ imputemus. Adoleſcentium animos optimarum artium cupidine accende. Quibus pudor eſt neſcire, diſcant tua opera. quibus pudor eſt peccare, in lege tua ambulent, & ſe pietate Tibi, obſequio parentibus, docilitate præceptoribus probent; ne deſint aliquando, qui Remp. hanc prudentibus conſiliis fulciant, Eccleſiam facundis vocibus doceant, Scholas denique ſalubribus præ-

ceptis regant. Audi, exaudi nos per & propter filium tuum Vnigenitum Ieſum Chriſtum, qui tecum & Spiritu Sancto vivit & regnat in æternum verus Deus, Amen.

Recitata fuit V. ID. IANVAR. 1632.

DISSERTATIO DE BONO PRINCIPE,

Adverſus

N. MACHIAVELLI Florentini Scriptoris ſuaſorias, quas libris ſuis de Principe. Rep. aliiſque inſparſit.

Fertur olim Euripidi dixiſſe Plato: Ignoſcendum ſibi, quod tyrannidis laudatorem è ſua Repub. abegerit. Quamobrem nec vitio vertendum opinor, ſi quis non tyrannidis ſolum, ſed & omnium ferè ſcelerum laudatorem, non è Republ. ſed animis hominum abigere allaboret. Incidimus in ſæva & infeſta virtutibus tempora. nec unius ſeculi eſt præmio & commodi ſpe peccare. Afflixit hoc malum togatam olim civitatem, & hodie cum regnis orbem omnem pervaſit. Verum uti calamitatis humanæ pars eſt, Principes, & quotquot Rerump. cura ſuperior populo ſecrevit, adhibito ingenio & arte quadam peccare: ita illud omnium miſerrimum, cum memoria vocem quoque amiſiſſe bonos, ut nec ſentire liceat, quod velis, nec eloqui quod ſentias. Primum honeſtatis ſolatium eſt, de improbitate conqueri poſſe, Alterum juſta reprehenſione inſectari vitia, eaque potiſſimum, quæ apud potentes non inter

culpas,

culpas, ſed mores habentur. Equidem ita ſtatuo, eſſe illud in omni vita apprime utile & frugiferum, Boni Principis exemplar, veluti in illuſtri loco poſitum, animo circumferre, cum facile ab eorum moribus exempla petantur, quorum nutu res humanæ aguntur & feruntur. Eſt illud extra omnem aleam, maximum eſſe momentum Virtutis, maximum quoque Prudentiæ. cum illa inter omnem fortunam proſperam & adverſam recta incedat; hujus vero tanta in omni negotio ſit neceſſitas, ut ſine ea virtus, ceu palabunda, erret, nec honeſti aciem attingere valeat. Quo magis mirari ſubit, fuiſſe & olim, & vixiſſe etiam hoc noſtro ſeculo viros, quorum nominis celebritas maxima eſt, qui civilis doctrinæ monita Principibus daturi, hoc omni conatu egere, ut regnis præſidia ac munimenta non ab honeſtatis incorruptæ ſtudiis, ſed peſſimis machinationibus & fraudulentis conſiliis quæſiverint. adeo ut Imperatoriam Majeſtatem & juris dicundi in terris poteſtatem verè divinam, in neſcio quam dilatandorum finium, corradendarum opum, ac ſtabiliendæ quovis modo ſecuritatis publicæ nefariam artem converterint. Nempe falſis nominibus calliditatem prudentiam vocant, ambitionem generoſitatem, imperandi libidinem magnanimitatem, unam regnandi legem, per fas & nefas ad ſtabilem imperiorum felicitatem graſſari.

Et hoc quidem inſtituto, ingenioſo magis quam pio, aliquod apud poſteros laudis choragium meruiſſe creditur Nicolaus Machiavellus Florentinus, vir ingenii perſpicacis, at honeſti perverſiſſimus æſtimator. Is in ſuis de Principe ac Republica libris iſtiuſmodi nobis format

Reipubl. rectorem, quem prudentia quidem inſignis (ut illam vocat) commendet, ſed virtus probitaſque peſſimo divortio deſtituant. Monſtrum Principis adornari dicas, non Principem; impoſtorem, non patriæ patrem; pro paſtore populorum, vafrum inſidiatorem, aſtutum commodorum ſuorum cauponem, & vulpem purpura indutam, cui ſcelus omne, modo proſperum & fœlix pro virtute ſit, & ipſa religio mercimonium lucrandi illud unum, quod ſibi ac Reip. utile putet. Etenim vixit in ea Aula Scriptor clariſſimus, in qua dubium mihi eſt, an ſcabiem politicam Principibus ſuis affricuerit Scriptor, an Principes Scriptori. Illud certum, ſimiles habuiſſe labra lactucas, & dignum hoc fuiſſe, iſto ſeculo, & loco, patellâ operculum. Non diſſimile Rectoribus ſuis præſtitit officium ab eo, quod Tiberio præſtitit Hiſpo Romanus, Neroni Vatinius quidam, conſcientia ſcelerum maculati & egeſtate preſſi Scriptores. Ac mihi quidem A.O. cui jam ad Philoſophiam practicam, ac virtutis rigidam contemplationem tranſeunti, dicendi apud vos facta eſt copia, veniam dari peto: ut cum ingenioſiſſimo Scriptore, non de ingenii aut eruditionis viribus, ſed de pietatis ac probitatis laude, hac hora contendere liceat. Præfert ille vexillum utilitatis, nos honeſtatis. Illâ ſecuros Principes præſtare vult, nos hac. Nullam ego Principis prudentiam ſine virtute agnoſco, quin hanc prudentiæ, ceu baſin, ſubſterno, uti illam hujus ducem facio ac moderatricem. Neque magis alteram ab altera in Principe Optimatibuſque ſeparandam cenſeo, quam quæ divelli nec natura, nec lex, nec ratio, nec Deus ipſe permittant. Primum itaque Virtutem in Principe requiri, mox prudentiam

quoque

quoque oſtendam. Neque enim nefas puto, ea mentis agitatione ſeparari, quæ in Principe divelli nefas eſſe hac ipſa oſtendam oratione.

Non male illi mihi de virtute ſenſiſſe videntur, qui eam proprium hominis bonum eſſe cenſuerunt. Etenim divitiæ ne bona quidem ſunt, ſed prout eſt animus, qui eas poſſidet, vel in laude, vel in vitio poſitæ ſunt. Quæ gloriæ ac dignitatis ſpeciem habent, fugacia ſunt, caduca ſunt, bractea ſunt. Voluptas, licet bonum ſit, ita hominis eſt, ut & belluarum ſit. Scientia iis omnibus dignior & præſtantior eſt. at hæc & in Deo excellentiſſima eſt, & in Angelis multo quam in homine excellentior. Sola & unica virtus, quæ affectibus ratione imperat, & luxuriantes animi motus in ordinem cogit, hominis peculium eſt & depoſitum peculiare, media incedens inter divinitatis cœleſtem excellentiam, & irrationalis creaturæ terreſtrem ac ignobilem ſortem. Quod ſi ita eſt, utique in Principe eam non eſſe ſolum, ſed & eximiam eſſe oportet, tantoque excellentiorem, quanto inter homines conſpectior eſt, quiſquis imperat. Et hic Cyri aliquam vocem inſuſurrat Xenophon: Non convenire cuiquam imperium, niſi qui melior eſſet iis, quibus imperaret. Cum vero maximum ad Rempub. adferat momentum, qua fama ſit Princeps, facillime ea vacillabit, ſi à vitæ integritate & virtutis præſcripto receſſerit. Hac autem vacillante, labaſcit ipſa ſoliorum majeſtas, & evileſcit ſceptrorum reverentia. Vt jure cavere debeat, qualem famam habeat, qui qualemcunq; meruerit, magnam habiturus eſt. Nec poteſt ſtare ſua imperio incolumitas, ubi virtute non niſi ad ſordidum quæſtum & nundinationem utitur Imperator. Atque hic illud

Senecæ libens audio: Vbi non eſt pudor, nec cura juris, ſanctitas, pietas, fides, inſtabile regnum eſt. Exemplo ſint illi, quos ſua immanitas & ſcelera cervicibus publicis depulere. Sceleſta, eheu, & ter ſceleſta vox eſt: ſanctitatem, pietatem, fidem privata bona eſſe, illuc eſſe eundum Regibus, qua juvat. Iam vero quam hoc extra omne dubium, eam demum felicem eſſe Rempubl. in qua privatim ſubditi ſancte innoxieque vivunt, metuentes magis, quam metuendi. Sed enim qua ratione in officio ſuo continebitur populus, ſi ab officio recedere rectoribus ipſis religio non ſit? Vti in Helicen ſuam aut Cynoſuram intuentur navium rectores, ita ſubditorum mentes oculique in illos converſi, quos in ſublimi poſuit Superum favor. Occulta cathena cohærent imperans, & quibus imperatur. Et ſicut animi vitio officium non facit pars noſtri vilior, pariter cum Principe laborat univerſum regni corpus. Ad honeſta cum præit, ſequimur; ad vitia, itidem. Phœbææ inſtar lampadis eſt. hæc cum ſerena eſt, orbem irradiat, cum nubibus objectis flagellatur, eundem fœda caligine involvit. Procerum vitam moreſque eadem ſequuntur. Da Principem pium, religionis ac ſacrorum cultorum ſtudioſum; dabo plebem, quæ optimum hoc Principis ſui exemplum legem eſſe arbitrabitur. Da verſipellem, quique religioni, quam erroneam eſſe novit, ſe adhærere ſimulet; dabo plebem ſimulandi & diſſimulandi peritiſſimam. Da crudelem, tenacem, raptorem, fedifragum; dabo populum, qui regium eſſe putabit etiam illa ſectari, cum expedire putabit. Eſt hoc Machiavelli deteſtandum placitum lib. de Principe, cap. xv, Neceſſarium eſſe Principi, ut perceptum habeat, (ſi ſe ſalvum eſſe velit)

qua

qua ratione poſſit eſſe non bonus, idque pro rei neceſſitate in ſuum convertat, vel non convertat uſum. Et rationem addit; *Qui enim ſe virum bonum omnibus partibus profiteri ſtudet; eum certe inter tot non bonos periclitari neceſſe eſt.* Ad exitium Reip. & æternam Imperatoris infamiam comparata hominis Itali oratio. A qua non multum abſcedit illud Euphæmi apud Thucyd. Viro, aut urbis Principi nihil injuſtum, quod fructuoſum. Quorum ego barbaris ſermonibus illud Xenophontis oppono; Nullas viro Principi pulchriores honeſtioreſque eſſe opes virtute ac juſtitia. & illud Regis Gothici apud Caſſiodorum; Cum omnia poſſimus, ſola nobis credimus licere laudanda. Tanto ſanctiorem eſſe oportet Principem, quanto gravius nocere poteſt, qui plurimum poteſt. Etenim cum peccandi frenum laxat libido, potentia abutitur ad vitium; & qui pœnam non timet, culpam minus horret, ut omnino ſufflamine virtutum opus ſit, quibus impunè malis eſſe licet. Optima imperii decora ſunt, honeſtas, fides, probitas, ſanctitas, & recti tenax ſimplicitas. Hi ſatellites Principem in forum, hi in Curiam comitentur. Non minus illa populum in rectoris ſui amorem pellicient, quam annonæ laxitas, quam panis & Circenſes. Et quid vilius, quam eum, qui ſola libertate Rex eſt, avaritiæ, crudelitati, ambitioni, hypocriſi, fraudibus libertatem animi tranſcribere? Plus ſervit, qui vitiorum ſervus eſt, quam qui hominum. Lacedæmoniis ſummo fuit dedecori, clypeum in bello abjeciſſe. Nec ego fortiter & præclarè quicquam ab iis geri poſſe puto, qui cum à Deo immortali acceperint clypeum virtutis, & opinionis rectæ, ad cujuſlibet ſortis occurſum eum abjiciunt; ut in fortunæ

manu poſitum ſit, probus ſis an improbus, bonus an malus, nocens an innocens. Quare & honeſtum per ſe eſt Principi, ut virtuti ſacramentum dicat, & ad Reip. ſtabilimentum utile. Dicam quoque de prudentia, ſed paucis. Hanc enim in Principe ſolam fere commendat Florentinus noſter. Ea vero uti ad res omnes humanas, ita ad imperium quam maxime neceſſaria eſt. Multum equidem Rerumpub. rectoribus præſidii in viribus, in milite, in opibus poſitum eſt, ſed ſine prudentia, invalida illa & noxia. Vis prudentiæ adjuncta uſui eſt, ſine ea abit in noxam. Eſt ergo Principis prout rerum ac temporis exigit varietas, iiſdem aptare conſiliorum rationes. Eſt Principis, ad populi ſe indolem & mores componere, & uti quædam animalia mulcendo, quædam cædendo, ad obſequium flectuntur, ita civium alios aſperitate, alios lenitate in obedientiæ gyrum redigere. Ariſtotelis noſtri illud oraculum eſt; Prudentia imperantis propria & unica virtus. At illud nunc oſtendendum, virtutem & prudentiam conjunctiſſima eſſe debere in Principe, nec unquam à Prudentia ſeparandam Virtutem. Secus videtur Machiavello, qui in Principe ſuo c. 15. ait; *Non admodum eſſe laborandum Principi, ſi in eorum vitiorum incurrat infamiam, ſine quibus dominatum non facile tueri poſſit.* Solent Imperatores A. O. cum hoſte dimicaturi levis armaturæ milites in primam aciem educere, rejectis in finem triariis. Idem nobis faciendum. Probabili argumentorum ſerie velitabimus aliquamdiu, mox apodixi una aut altera adverſarium confoſſuri. Eſt illud in confeſſo, Principes & terrarum Dominos Dei Opt. Max. in terris adminiſtros eſſe, & quod inter cœleſtes genios ac ani-

mas

mas eſt ſupremum Numen, inter homines eſſe mundi rectores. Quod ſi ergo majeſtatis divinæ imaginem refert Princeps, utique & hac parte referat oportet, ſanctitate ac prudentia, quæ in Deo excellentiſſima & ſumma ſunt. Præterea ſi meliorem eſſe oportet civibus Imperatorem, nec ea in ſubditis punire æquum fuerit, quæ ipſe commiſit prius, omnino à virtutis & honeſti calle eum recedere iniquum erit. Ergone fidem non ſervare licebit Principi, mentiri licebit, aliena per vim auferre licebit, innocentem è medio tollere ludus illi erit & jocus, quoties ita expedire putabit? cives vero eadem committere nefas erit, & morte piandum? Num quod ſcelus civem dedecet, decebit Principem? In qua quæſo ſchola perſonis ſolum diſtare vitia, non propriis formis, didicerunt grandes iſti & Tranſalpini politici? Quod ſi propius tum Virtutis tum prudentiæ definitionem examinare libeat, manifeſtum erit, alteram ſine alterius conſortio ſtare non poſſe. Virtutem definit Philoſophus habitum præelectivum, cujus mediocritatem vir prudens definit. Prudentiam vero habitum cum recta ratione agendi ea; quæ honeſta ſunt & pulchra. Ita altera alterius opem poſcit, & amice conjurant, ut nec virtuti conſtet ſua indoles ſine prudentia, nec prudentiæ ſine virtute. Cum enim magna in rebus civilibus accidat mutatio, uſque adeo, ut non tam natura, quam lege & conſuetudine honeſtum conſtare videatur, ita judicat ſapientiſſimus Philoſophus, prudentiæ adminiculo eam temporis, loci ac perſonarum haberi poſſe rationem, ut nihil indignum officio viri boni committatur. Hanc ergo virtutis rectricem ac moderatricem eſſe vult. virtutis inquam, non ſcelerum, honeſtatis, non improbi-

probitatis, juſtitiæ, non injuſtitiæ, fidei, non perfidiæ. Hanc illi æternam legem figit ut cum recta ratione agat, nec in alio quam honeſti circo ſe exerceat. Vnde manifeſtum fit, quam nobis Machiavellus fingit prudentiam, non prudentiam, ſed calliditatem eſſe, & vafritiem, & aſtutiam, eamque fraudulentam & verſipellem, qualem Græci *πανουργίαν* vocant. *Ea enim*, inquit idem, *neceſſarium eſt Principem uti prudentia, qua eorum vitiorum fugiat infamiam, quibus imperium illi adimi poſſit.* In reliquis ergo commeatum peccandi facit Principi conſultor doloſus. Nempe ſævitiam, hypocriſin, ſuperſtitionem, perjuria, diffidentiam, avaritiam ſuſque deque habet, modo viam ad regnum ſtruant, vel illi muniendo faciant. A Catilinæ opinor ſocio M. Lepido didicit. Nihil glorioſum eſſe, niſi tutum, & omnia retinendæ dominationis honeſta eſſe. Vel à Thyeſte audivit, Precario regnari, ubicunque dominanti tantum honeſta licent. Sanctius diviniuſque philoſophatur Stagirites, cum Principem omnem virum bonum eſſe vult, eaſque in illo requirit virtutes, quæ cujuſvis ſunt privati. Machiavellus num vir bonus ſit Princeps, num malus, ne ciccum interduit. At alium nobis Principem depingit Plato in lib. de Rep. alium Xenophon in Cyro, alium in Trajano Plinius, alium Seneca, qui regnum decere ait; Vt nemo doceat fraudis & ſceleris viam. Alium vult illa puerorum nænia, *Et maribus Curiis & decantata Camillis*, quæ regnum rectè facientibus offert, *Qui recte faciet, non qui dominatur, erit Rex.* At illud mihi expediat velim Florentinus, qualem Principem formare ſuſceperit? an talem, quem nullis omnino legibus teneri velit, an legibus adſtrictum? Si prius, iſtiuſmodi

modi Principem orbi dabit, qui orbis odium execrationemque merebitur. Principis eſt leges tueri. at inter has ipſas prima eſt, Princeps uti vir bonus ſit. Nec poteſt recte imperare, qui ſummo Imperatori Deo parere neſcit. Malus eſt honeſti vindex, quiſquis ſe honeſtatis imperio ſubtrahit. Quod ſi legibus Principem adſtringat, quæro qua lege coërceri illum cupiat? An lege, quam naturæ vocamus & rectæ rationis, ſive gentium omnium? an vero lege divinitus ſcripta? Si lege naturæ & gentium, utique religio illi erit, fidem datam non ſervare; religio illi erit, aliorum regna per vim vel religionis defendendæ vel propagandæ invadere. Atqui hæc ipſa ſcelera Principi ſuo inſtillat Machiavellus. † *Non chartæ ac ſcriptura, ſed vis ac neceſſitas ad ſervandam fidem adigit.* Hac ubi ſe expediverit Princeps, irrita vult eſſe pacta & fœdera. * *Princeps ſapiens ea promiſſa declinet,* (inquit) *quæ ſuis commodis contraria fore videt.* & rurſum; *Duo ſunt genera decertandi, unum jure legum, alterum per vim; cumque illud proprium ſit hominis, hoc belluarum, confugiendum ad poſterius, ſi non ſatis eſt uti ſuperiore. Proinde neceſſarium eſt, ut Princeps rectum utriuſque & belluæ & hominis uſum teneat.* Et ne ſinè ratione loqui videatur, ſubjungit; *Si probi eſſent omnes homines, præceptum hoc plane fuiſſet inutile; verum cum improbi ſint, diligenter eorum improbitas perfidiaque erit eludenda. Nec deerunt* (inquit) *cauſæ, quibus in violatam fidem color inducatur, cum ſimulando, tum diſſimulando. Quocirca ad omnem ventorum & fortunæ converſionem verſatile ingenium princeps habeat, neceſſe eſt, & ab eo, quod bonum eſt* (hoc illi utile eſt) *ne diſcedat,*

† 8 *Hiſt. Florent.* * *De princ. cap.* 18.

dat, ac ſi neceſſitas urgeat, edoctus ſit & malum, (hoc illi inutile eſt) *avertere*, Atque hinc: *Vitam tueatur princeps, curetque imperium conſervare. quibus autem id artibus fiat, ea modo honeſti ſpeciem præ ſe ferant, nunquam non honore dignæ laudibuſque exiſtimabuntur.* Damnat crudelitatem & in ſubditos ſævitiam recta ratio: At parvi, inquit ille, ducat princeps ſævitiæ nomen, quo concordes ſuos in fide retineat. Quam humana, quam divina eſt illa Senecæ vox? *Decet timeri Cæſarem, at plus diligi.* Florentinus contra, * *Satius eſſe ait, metui principem, quam amari.* Nec deeſt illi, quod malæ cauſæ metuetur patrocinium à Didone, quæ inhumanitatem regni novitate excuſat. *Res dura* (ait Pygmalionis ſoror) *& regni novitas me talia cogunt moliri.* Quod ſi legibus à Deo ſcriptis eundem adſtringat, utique ſuaſiſſe oportuit, populi rectoribus ab omni vitio religioſe & ſerio abſtinendum, non prætexendum temere ſceleribus religionis nomen, nec ſatis eſſe, ut pietatem ſuperſtitioſe colere videatur, ſed ſincere citra Itachiſmum & dolum colat. † *Principi urbem aut regionem occupanti plane novam Reip. formam inſtituendam eſſe ſuadet, omnia innovanda, bona opulentorum hominibus pauperibus diſtribuenda, eoſque ditandos, ut de illo dici queat*, quod de Davide Rege fertur: *Eſurientes implevit bonis, & divites dimiſit inanes.* A Rege ſcelerate factum fingit, quod ipſius Dei αὐτοκράτορ☉ & res humanas pro arbitrio moderantis juſtiſſimum eſt factum. *Agnoſcit crudelem eſſe illam imperandi rationem, ſed aut non imperandum eſſe ait, aut iſta via inſiſtendum.* Addit; *Multi ignorantes mediam viam ingrediuntur, nec plane boni, nec omnino per-*

* *Cap.* 17. *de princ.* † *Lib.* 1. *de Rep. cap.* 26.

perverſi eſſe volunt, quod illis nequaquam proſpere ſuccedit. Ergo ut Rex ſis, eximiè malum eſſe præſtiterit, hoc monitore, quam ἡμιπόνηρον. Atque illud ſuum axioma ut probet, unus illi ſufficit Macedo, * ipſiſſima Machiavelliſmi idea. Diſplicent eorum principum exempla, qui optimo ſucceſſu victos clementer habuerunt, relictis iiſdem ſacris, ſalvis privatorum bonis, & regiminis forma quam minime mutata. Et eſt hæc, quod notari utile fuerit, perpetua Machiavelli vel perverſitas, vel cœcitas, ex uno alterove principis iniquiore facto exſculpere concluſionem univerſalem, ſpretis bonorum principum exemplis, quibus ex honeſti præſcripto omnia agentibus res imperii feliciſſime ſucceſſerunt. Atque hæc ipſa non minus facile fuit illi invenire, quam illa omnis ævi βδελύγματα & vibices publicas attentiore oculo obſervaſſe. Nempe ſordibus magis & vitiorum documentis gaudet, quam virtutis innocentia. Et uti ſues cœno lutoque pingueſcunt, nitidius paſtæ gracileſcunt, etiam ille principum fortunæ à fœdis artibus incrementa quærit, quæ à recti ſtudio haberi poſſe neutiquam eſt deſperandum. Negat Principem tutum eſſe poſſe, quamdiu illi vivunt, quos regno ſpoliavit. † *Male,* inquit, *hoc ſucceſſit Tarq. Priſco, ab Anci filiis interfecto; male Servio Tullio Tarq. Superbi dolo & ſcelere trucidati.* Scelus ergo ſceleri ſuperaddi mavult, quam commiſiſſe ſimplex. regno ubi ſpoliaveris innocentem, ſuadet eundem, & liberos amicoſque è medio tolli. At ignorare non potuit, plurimos principes bono eventu iis peperciſſe, quos regno exuiſſent, bono eventu iis ignoviſſe, qui quæſitæ dominationi

* *Lib.* 1. *cap.* 27. † *Lib.* 3. *cap.* 4.

ni nuper reſtiterant. Horum exempla cum apud priſcos & recentiores ſcriptores ad manum ſint, maluit crudelitati vicinior haberi, quam clementiæ. Etiam ita diſſerit: * *quæcunque promiſſa publico nomine per vim extorta ſunt ab hoſte, ea omnia, ubi ceſſaverit vis illa, quæ prius cogebat, irrita fieri ſolent, & quidem ſine ignominia ejus, qui non ſervat.* Et provocat ad exemplum Conſulis S. Poſthumii, qui Romanis ad turpes pacis conditiones adactis poſt Caudinam cladem, ſuaſit non ſervandam eſſe pacem cum Samnitibus factam. At cur non potius infert ſervandam eſſe hoſti fidem? cum peſſime ceſſerit tot populis & civitatibus fidei violatio. Patriam defendi vult, ſive id fiat honeſte, ſive cum ignominia aliqua. † *Neque ab hoc ſcopo*, inquit, *avertere quemquam debet juſti, injuſti; crudelitatis aut miſericordiæ, non denique laudis aut ignominiæ nota.* Miror utique, cum cap. 29, lib. 3. de Rep. tales eſſe oſtendat populi mores, quales ſunt principum, cur non principem honeſtum & rigide probum orbi ob oculos poſuerit, ut tales quoque illi tradat ſubditos, qualis eſt ipſe. Iam nefarias artes docet Principem, ut inter nefarios vivat tutius; cum minus hi ſint futuri tales, ſi ad probitatem præiret conſpectior regentis vita. Nec animadvertit malus politicus, iis ipſis artibus, quibus imperia fulciri & ſtabiliri putat, eadem amitti & convelli. Multorum ſcelere petitur, qui multorum damno peccat. Pluribus qui periculum eſt, periculis multorum exponitur. Omnium manibus opprimitur ſæpe, qui cervici populi ſui gravis, hunc unum premit, ut ſecurius imperet. Peſſima eſt diuturnitatis magiſtra peccandi libido.

* *Lib.* 3. *cap.* 42. † *Lib.* 3. *c.* 41.

bido. Et licet occulte rem geras, oculata plebs quicquid ſibi noxium videt perſpicaciter, & execratur hoſtiliter. Fortunam & tempus opportunum ubi nacta fuerit, non aſpiciet rector illas ipſas manus ſecurus, quibus ſe commiſit. Et quæ illa inſania eſt, putare, improbitate ac ſycophantarum artibus potius regna firmari, quam invicto virtutis præſidio? An non audivimus ſæpe Reges, civitates, & imperia per ſcelera amiſiſſe, quæ per virtutem ceperant? Annon à Deo illa vox? *Regnum à gente in gentem transferam, propter injuſtitiam, & injurias, & contumelias, & dolos.* De promiſſis divinis dubitant, qui minus efficacem tuendo imperio putant probitatem. Illud omnis ævi docent monumenta, plures pios & recti tenaces ad regnum perveniſſe minori incommodo, quam improbos; plures pios felicius regnaſſe; plures pios felicius & tranquillius deceſſiſſe. Eant nunc, qui ſola utilitate felicitatem imperiorum æſtimant. Et quis ſanæ mentis credat, provinciam iſtam, quam ſummus Regum orbis rectoribus impoſuit, non poſſe ſine ſubſidiaria tot ſcelerum cohorte adminiſtrari? Ægyptii Reges in ſceptris circumferre ſolebant Ciconiam, pietatis, & Hippopotamum juſtitiæ hieroglyphicum. Machiavellus noſter Principum ſceptris Leonem & Vulpem inſcribi cuperet, hoc eſt, tyrannidem & vafritiem. In libris abrogatarum legum referuntur Lex Ælia, Sentia, Iunia & Norbana. Ille novo exemplo inter abrogatas poni cupiat, Honeſte vivere, alterum non lædere, ſuum cuique tribuere, quibus univerſa juris prudentia continetur. Equidem ſapientum de turpi & honeſto ſententias ſimiles eſſe vult numiſmatis anti-

quioris

quioris ævi,quæ quamvis æſtimari ſoleant, tamen ad contractus humanos minime conducunt. Præcipue, ubi de religione diſſerit Machiavellus, veluti mercimonium aliquod rem ſanctiſſimam ſolis regni commodis circumſcribit. *Satis eſt*, inquit [1], *ut princeps pietatem, fidem, religionem ſancte colere videatur. Nihil magis præ ſe ferre ipſum oportet, quam poſtremam hanc virtutem. Fere etenim homines magis ſpecie & colore rerum, quam rebus ipſis permoventur.* Rectius Peripateticorum Princeps inquit, oportere Principem res divinas curare ſerio. Religionem à Principis perſonato vultu dependere nefas eſt, Principem à religione prorſus neceſſarium. Dantur principes illi,non illa principi, ut vult Machiavellus,quoties docet Romanos auſpiciis pro Reip.utilitate uſos, & ex religione artem feciſſe.Religionis eſt informare cuſtodem ſuum, non cuſtodis, illa tanquam Lesbia norma uti. Flecti ad ejus præſcriptum poſſunt principes, non hæc illorum arbitrio fingi & refingi. Hoc qui moliuntur,perinde faciunt, ac ſi quis anni tempora, hyemem, ac æſtatem hominibus accommodare velit, non homines illis. Non eget humanis artibus, nedum Sinoniis, religio, ut adoleſcat; ipſa ſibi ſufficit; & incrementa ſua à ſe ſola, & ipſa pietate ſperat. Mendaciis, ſimulationibus,perjuriis illam promoveri, quæ hæc ipſa vitia damnat,improbum & ſtolidum eſt. Irreligioſum prorſus Principem divino nomine abuti, ut ambitioni ſuæ & cupiditati autoramentum quærat. Quod ſi nulla res, Tacito teſte,multitudinem efficacius regit, quam ſuperſtitio, ſi hoc philtro ſubjectos ſibi populos dementarunt

[1] *Cap.* 18. *de Princ.*

runt Numa, Scipio Africanus, L.Sulla, Q. Sertorius, Minos, Piſiſtratus, Lycurgus, Zaleucus, Midas, qui cum Diis & Deabus ſe collocutos finxere, major profecto veræ ac Chriſtianæ religionis vis erit, ut quæ rectrix humanæ vitæ, juſti injuſtique norma, perturbationum optima eſt gubernatrix, in adverſis ſolatium, frenum in proſperis, unica denique & invicta mentis domina. Et ſicuti ficta religionis profeſſio impia eſt, ita veræ profeſſionem feliciſſimam arbitror gubernandi populos magiſtram ac artificem. Nam & minus injuſtum aliquid ſperant ab eo Principe pati, quem religioſum Deique verentem exiſtimant; & minus ei inſidiantur, utpote tutorem & adjutorem habenti Deum. Movet quoque illius veneratio opinionem, ut nihil ſine ope divina aggredi videatur. Denique quid æquius, quam eum, à quo ſceptra acceperis, innocenter coli, quam ejus cultum ſine fuco curare, cui cura eſt venerandi Regis. Atque hactenus abunde oſtendiſſe mihi videor, peſſimis à Machiavello Principem artibus imbui, diſtractis à ſe invicem virtute & prudentia. Quare exeat è bonorum principum ordine Philippus Macedonum Rex, plane ad Machiavellicum ingenium comparatus, qui vicinorum odia ac ſimultates fovebat, ut aliis oppreſſis, aliis in partes pertractis, omnibus imperaret. Hic ille eſt, qui veluti è ſpecula Græcorum libertati inſidiatus avide arripuit Phocenſium ſacrilegium, ut religionis defendendæ prætextu victos victoreſque ſibi ſubjiceret. Et hæc quidem religionis nundinatio, uti in profanis merito damnatur, ita magis execrabilis fuit in Ieroboamo Rege, qui ut animis magis diſſiderent Iſraëliticæ tribus ipſum ſecutæ, nova ſa-

cra, novos Deos inſtituit, ne facile coirent partes cœlo ac numine diſtinctæ. Auguſto quoque Cæſari, ſi fides Tacito, pietas erga parentem, & tempora Reip. obtentui ſumta, conſulti per ludibrium Pontifices, conciti dominandi cupidine per largitiones veterani, ſimulata Pompejanarum partium gratia. Sed Pompejus imagine pacis, Lepidus ſpecie amicitiæ, Antonius federibus decepti. Verum ut hæc condonem, aliud, Auguſte Cæſar, condonare non poſſum, quod perfidi Triumviratus amore facundiſſimum illum Romuli nepotum Antonii furoribus victimam objeceris, quod illam linguam, ſine qua jam dudum conflagraſſet Roma, ſine qua nec tu Conſul unquam, nec Imperator fuiſſes, roſtris affigi ſiveris, ut regnares. Addo & alterum crimen, quod Ovidio Naſoni, ad Tomos exſuli, implacabilem te præſtiteris. Non te cœleſtes iſti elegi, non tot libelli ſupplices in Parnaſſo ſcripti flectere potuerunt, non ille verſus toto Imperio Romano nobilior: *Flectitur iratus voce rogante Deus.* Iacuere ante pedes tuos Muſæ Iovis filiæ, jacuit Apollo, jacuere Gratiæ omnes, pro Naſone per ipſum Naſonem locutæ. Ad omnium preces obſurduiſti, tanquam ſilex & Marpeſia cautes. Nempe videri volebas ſcurriles poëtæ verſus odiſſe, quos ſicuti execror, ita illud in te execror, quod facere malueris illa, quæ poëta laſcivius ſcripſit. Præivit iiſdem artibus Dictator Cæſar, qui pietatem colui voluit, ſed citra regni jacturam. Et profecto, ſi quiſpiam alius, in hoc theatro hiſtrioniam egit Tiberius, cui familiare fuit dolo & caſibus objectare ſummos Reipub. viros, & per tyrannidem ac minaces delationes imperitare. Nec alieni ab his ſtudiis fuere Nero & Gal-

ba,

ba, quorum ille Rubellium Plautum in Aſiam ſpecie tutioris & minus turbidæ juventæ; Otthonem rivalem in Luſitaniam per ſpeciem honoris ſepoſuit: hic vero Virginium ab exercitibus Germaniæ ſecum abduxit per ſimulationem amicitiæ. In Otthone falſas quoque virtutes notat Tacitus & vitia reditura. Neque latuere iſtiuſmodi artes ſequiorem ſexum, cui ad regnum contendenti, nihil inhoneſtum fuit, niſi quod dominationi obicem poneret. Athaliam videte inter Iudæos, Semiramidem inter Aſſyrios, Agrippinam inter Romanos, Mammeam ſub Alexandro Severo, Brunechildes aliquot inter Francos, quæ non alia ratione, quam fraudibus, regnum vel ſibi vel ſuis paravere. Pipinus Galliæ Rex tranſlato ad ſe à Merovæa ſtirpe Francorum regno, à Stephano Pontifice coronari voluit, ut religioni videretur debere occupatum arte imperium. Refert Guicciardinus XII hiſtor. Ferdinandum Aragonium Hiſpaniæ Regem omnes imperii cupiditates colore religionis texiſſe. Magna quoque vafrities fuiſſe dicitur Vladiſlai Pannonum Regis. magna quoque Ludovici XI Galliarum Regis, qui, teſte Cominæo, in otio conſtitutus, avide captavit offenſiones & ſimultates vicinorum Principum. Illa religionis improba oſtentatio etiam Turcarum Imperatoribus uſitata eſt, qui, ut ſunt mobiles ad ſuperſtitionem perculſæ ſemel mentes, quoties de graviſſimis rebus deliberant, Muphtim ſuum, hoc eſt, religionis Antiſtitem conſulunt, qui explorata ante Imperatoris voluntate, eam, quæ placere poſſit, ſententiam dicit. Nihil jam de priſca Græcorum & Carthaginenſium in frangendis federibus ac pactis levitate ac perfidia dicam. His magiſtris,

his doctoribus in aulas principum irrepſerunt uſitata paſſim imperii ſophiſmata, quæ politici ſtatus rationes vocant pragmatici homines; rectius ille, dominationis flagitia. Cujus generis ſunt hæ quorundam politicorum ſuaſoriæ & Machiavelliſtarum floſculi: Vti pueros talis, principes juramentis ludere minus nefarium videri: Demetenda eſſe papaverum capita, juxta ambulantis Tarquinii ἀπόδειξιν: Non eſſe recitandas leges iis, qui gladio prævalent: Optime de finibus diſputare, qui illo ſuperiores ſunt. De alienis decertare regium eſſe, privata tueri plebejum nimis ac vulgare: Vrbes provinciaſque præoccupandas, ſi idem forte facturus ſit alter noſtro damno. Nec diffitentur, cum Tacito, magna illa exempla habere aliquid ex iniquo, quod adverſus ſingulos utilitate publica rependitur. Ab eodem pure fluxere hæc carcinomata; Vtiles eſſe principibus delatores, & per præmia eliciendos; Inſidiari temporibus debere principem, & frigidam ſuffundere vicinorum litibus, ut ſequeſtri functus partibus ſolus poſſideat univerſa: Anguillis tunc capturam eſſe, juxta Ariſtophanem, cum Regum obitu de herciſcundo diſputatur: Fovendas eſſe domi religionum controverſias, ne unanimes populi in rectores ſuos conſpirent, quo fine Catonem ait Plutarchus contentiunculas inter ſervos callide foviſſe: Colendas cum finitimis amicitias, quamdiu utilitas coli ſuaſerit: Deglubendum eſſe ſubinde multorum capitum pecus, cum egeſtas civium ſecuritas ſit dominantis: exprimendas eſſe ſucculentas ſpongias, ne opibus elatiores regnantibus periculoſi ſint: Non contemnendum illud Lucani, *Satis eſt populis fluviuſque Cereſque.* Et quæ alia plurima ſunt ſcholæ

læ Philippicæ, Tiberianæ ac Machiavellicæ flagitioſa dogmata. Vnum nobis ad veram & æternam Principis laudem iter à virtute directum probatur. nec fas puto rerum humanarum adminiſtrationem, bono conſilio à Deo immortali Imperatoribus datam, in fraudem malitiamque converti. Spartani ad bellum ituri, non tympanis, non lituis, ſed ſolis poëtæ Tyrtæi verſibus animos ad fortitudinem inflammabant. Similiter ad regnum, ad ſceptra & faſces ituris, non inſuſurrandæ ſunt lenocinantes iſtæ adulantium voces, quæ præter commoda, utilitatem, ſecuritatem nihil crepant, ſed potius recitandæ iis auguſtæ Platonis ſententiæ, divina Ariſtotelis oracula, Socratis, Epicteti, Senecæ de Virtute præcepta, quibus vita, quibus mores Principum corrigi & emendari poſſent. Verumenimvero, adverſus ea, quæ hactenus à nobis diſputata ſunt, regerat quiſpiam. Aliud eſſe Principem formare & politicum, aliud virum bonum, aut Chriſtianum. ac ſi ſubjectis differre oporteat Reip. rectorem, & virtutis cultorem, nec utile ſit in eodem reperiri pietatem & prudentiam, ſapientiam & veræ religionis ſtudia. Ac conſtanter ego inficior, Principem illum eſſe omnibus numeris perfectum, qui non ſit vir bonus & rigidus honeſti exactor. Nec illos moror, qui Principem talem à Machiavello deſcribi contendunt, quales dantur ut plurimum: veræ virtutis ſtudioſum Principem inter Epicuri intermundia quærendum: aliud eſſe in Platonis Πολιτείᾳ, aliud in Romuli fece ſententiam dicere: Principes inter malos, inter argutos & fraudulentos vivere, ideoque fas illis eſſe fallere, ne fallantur, & vulpinarier cum vulpibus. At hi omnes malos eſſe cupiunt,

quia multi tales. Ex fraudibus fallaciiſque conflari volunt Principem, quia plerique in hac claſſe. Non ſi per fraudem amittuntur imperia, per eandem ſervari fas erit; non magis, quam morbum pelli, alterius morbi procuratione. Te ſequor M. Tulli, Nihil fallaciter, nihil inſidioſe, nihil ſimulate agendum homini ad candorem, ad veritatem nato. Communis, inquiunt, utilitatis derelictio contra naturam eſt. At magis honeſtatis. Semper, inquiunt, officio fungitur Princeps, qui utilitati publicæ conſulit. Sed enim nihil ego utile puto, à quo honeſtum abeſt. Magnus ille & celebratus Politicorum in hac Batavia Scriptor, negat Principem debere præfracto rectum eſſe, neque tantopere illi curandum, ut ſemper ſuperet vera illa & directa ratio. Verum liceat nobis, tanti viri pace, id quod ſentimus eloqui. Principem obliquare ſinus, inſtar prudentis Palinuri, permiſero; & ſi hac via portum ſalutis publicæ aſſequi nequeat, mutata velificatione aſſequi. Sed nolim vel latum unguem à recto diſcedere. Non deſinit vinum eſſe vinum, ſi guttulam aqua aſpergas. at deſinit virtus eſſe id quod eſt, ſi vitium adſpergas. Non amat illa permiſceri ſceleribus, quibus adverſatur. Fucum non fert, purpura eſt; lux eſt, tenebras neſcit; colorem reſpuit, cœleſtis naturæ eſt. Nec deſunt, qui Machiavelli patrocinium ſuſcipientes, pro illo reſpondent, non fuiſſe eam viri hujus mentem, ut officium eſſe Principis æſtimaverit, virtute ac religione in ſuum & populi commodum uti: nec hoc conſilio conſcriptas ab ipſo eas, quas edidit de Repub. & Principe diſſertationes, ut callida illa rerum gerendarum conſilia imitari habeant; ſed hoc ſolum fine, ut quæ ſint imperantium inſidæ

& do-

& doloſæ machinationes & ſtudia clarius cognoſcatur. Verum non quid fiat à Principibus, ſed quid fieri oporteat, quid fieri neceſſum ſit, exponit. Non Hiſtorici, ſed Doctoris partibus fungitur. Licet ſubinde, ne non callide improbus videatur, ſanas voces ſceleratis permiſceat. Et eſt hoc inter ſeculi hujus vitia non minimum, non ſolum cogitare, qua ratione occulte peccari poſſit, verum etiam modos comminiſci, quibus impietas artificio ſuaderi poſſit. ut quemadmodum empto vultu ſe commendant turpes meretriculæ, ſanctimoniæ quoque larva placeat certiſſima animorum peſtis ἀϑεότης. Et profecto eæ ſunt impietatis illecebræ, ut etiam quidem ne pii quidem videri cupiant, hoc ſolum nomine, ut piis differant. Alios cum videant religioni addictos impenſe, ea nota ab ipſis diſcerni ſtolide amant, qua mali à bonis diſcernuntur. Populi & vulgi virtutem eſſe credunt pietatem. Et ſicuti ſordent multis lyræ & citharæ, quia mendicantibus placent; deſpectior quoque eſt religio, quia plurium eſt. Accedit ingenii ſæpe vana oſtentatio. Et quia religionis adoranda myſteria non rationibus humanis, ſed divinis oraculis fulta vident, amant Creatoris ſui ſapientiam & voces profanis argutationibus, velut naſo ſuſpendere. Ac ſi laudis foret & egregiæ fiduciæ teſtimonium, ad inſtar Graji iſtius hominis, mortales oculos contra cœlum attollere. Nempe fidem exigunt vecordes animæ, quam demonſtratione concludas, aut inductione ſenſibus objectes; cum ne quidem vel probabili ratione impietati ſuæ patrocinari queant. Quam libens lego illud Livii; qui poſtquam nepotem Conſulis Papirii à religionis ſtudiis laudaſſet, hoc elogio illum immortalitati

talitati donat: *Iuvenis* (inquit) *ante doctrinam Deos ſpernentem natus.* Nobis talis Princeps formandus, cui ſcelus ſit naturam ſpreviſſe Dei; talis, qui credat ſummum illum arbitrium animis & mediis cogitationibus rectorum intervenire; talis qui credat proſpera omnia eventura Deum colentibus, adverſa ſpernentibus.

Vos itaque, quotquot aliis præeſtis, ſive Regum, ſive Principum, ſive Magiſtratus titulo, famam multum, at conſcientiam maxime vereamini. Hanc qui verberat, in ſeipſum latrocinatur, & poſtquam regna agroſque milite vaſtaverit, rabiem in ſe convertit. Eam religionem amplectimini, non quæ imperantibus vobis conducet, ſed de veſtra ſalute ſerio cogitantibus. Nec enim dum aliis conſulitis, prudentiæ fuerit, vos perire; aut beatitudine æterna privari velle, dummodo terræ pugillum ad tempus poſſideatis. Tribunalia veſtra fulciant Iuſtitia & Æquitas, nec ſatis ſit ea poſſidere, quæ per vim ac fraudem poſſideri poſſunt. Sola vobis licent laudanda, nec permiſſum, quicquid commiſſum. Nulli ſubditorum injuriam facite, quia expediat, cum expedire non poſſit, quo ſolo fere Reſpublicas everti conſtat. innocentem lædere, non rectorum, ſed tyrannorum eſt. Sævitiam averſemini, ut quæ plus timoris addit imperanti, quam ſecuritatis. repertis autoribus de vindicta cogitant, quos metus terruit. Populum atterere, iniquum & periculoſum credite. citius necis paternæ, quam ablati peculii obliviſcitur egena plebs. neſcit illa timere, quoties jejuna eſt. obſequii impatiens eſt, cum eſurit. Semper compertum eſt, egentiſſimum quemque eſſe audaciſſimum, verſa in deſperationem paupertate. Fidem datam, vel hoſti,

hoſti, ſervare, aut hominum conſortio exire. Hac lege ſi coerceri non cupitis, ſubditos fide ipſi ſolvitis. Nec ſufficiat perfidiæ ac fraudis ſpeciem reperiſſe. Diſtringit fraus, non ſolvit perjurium. Latebram perjurio quæſiviſſe opportunum putant multi: ſed qui illam reperiat mens, in ſeipſam converſa, quæ ſi alios latere poſſit, ſeipſam non poteſt. Callidis vobis eſſe licet, ſed citra iniquitatem. Fines extendere, ſed ſine ſcelere. Bella gerere, ſed cum ea vitari nequeunt. Vim inferre, ſed ut propria repetatis. De pace cogitare, ſed ne noceat ejus obtentus. Diffidentiam non improbavero, modo ſolam excludat credulitatem. Vtrumque noxium, & omnibus credere, & nulli. Nec diſſimulationem damno, modo ea ſolum tegat, quæ publice neſciri intereſt. In reliquis frontem menteinq; pariter exporrigi laudabile. Simulatio abſit, quæ fallacibus blanditiis velet nequitiam. Inter conſiliarios diſtinguite, & delatores, quos ut legum cuſtodes amplexus eſt Tiberius, at longe ab aulæ foribus abeſſe voluerunt, melioris ævi Principes Nerva & Trajanus. Capreas Tiberianas cogitate, in optimorum civium & optimatium perniciem ceſſiſſe. Has qui probant & ſuadent, digni ſunt quibus primis verboſa & grandis epiſtola à Capreis veniat. O vere Principem, qui in tanto faſtigio poſitus, non magis magnus, quam probus audire deſiderat. qui potentiam juſtitia moderatur, ſagax in pernoſcendis civium animis, peritus bellicarum artium, pacis bonis artibus tuendæ ſolers, dexter obſecundandi temporibus, conſtans in fœderibus, in promiſſis verax, cœptis magnanimus, expeditus adverſus dolos, & quod primum dixiſſe oportuit, Dei & ſacrorum antiſtes ſincerus. Hæ vir-

tutes munimenta ſunt imperii, quibus inſiſtendum, hæ fulcra magnitudinis veſtræ, Principes. Hæ populos veneratione implent, hæ vos tutos ſanctoſque præſtant. Certiſſima debilis & jam fatiſcentis Principatus documenta ſunt, cum virtutibus ac viribus deſtituti, ad ignobiles illas & plenas probri Machiavelliſtarum ſycophantias, nequitiaſque confugere cogimini, quæ tametſi ad tempus juvent, poſtremo fallunt. Finiam Plinii verbis: Agitis cum Deo, Principes, qui vos incolumes ſoſpiteſque præſtabit, ſi vos ceteros. Sin contra, ille quoque à cuſtodia corporis veſtri oculos dimovebit, & vos relinquet votis, quæ non palam ſuſcipiuntur.

Recitata fuit ipſis Idib. Mart. 1633.

ORATIO DE ENTE RATIONIS.

Quemadmodum citharœdi præluſiones ſuas in anteceſſum populo dare ſolent, tibicines in tibiarum inflatione *τὸ ἐνδόσιμον* ordiuntur, oratores à procemio auſpicium faciunt, poëtæ prologum in ſcenam præmittunt, adeoque ſua cuivis ſolenniori operi præit *παρασκευὴ*; eundem quoque ad modum in profeſſionis Logicæ anteceſſum quaſi præcinere, præludere, ac præfari inſtitui; ne ſuo quoque apparatu careat hæc noſtra inauguratio, aut ſolus damnaſſe videar morem tot clariſſimorum virorum exemplis veluti lege comprobatum. Verum ne ſeria magis apud vos loqui, quam præludere videar, nequaquam de

de rebus moroſis, aut ſplendidis, aut obviis verba faciam, etiamſi moroſum forte vobis videbitur, & venuſtatis omnis expers argumentum. Etenim cum hactenus, quotquot vel legere vel audire contigit Oratores, de rebus omnes dixerint, ego, ut novitate aliqua vos afficiam, de nulla re dicam. quid ſtupeſcitis? nec tamen de nihilo. Dicam tamen.at quædam ſubtilius, quia aliter ſe tractari non patitur id, de quo dicere inſtitui; quædam ad delectationem, ne ſuo condimento noſtra oratio, veſter animus honeſta careat refectione, plurima vero ad eorum utilitatem, qui Philoſophiæ ſacris operantur. Deſideratis opinor orationis meæ cognoſcere argumentum. Nondum dicam. Libet enim pauliſper vobiſcum in atrio & periſtyliis orationis oberrare. Poëtæ fabulas vix triobolares modo admiranda carminis majeſtate illuſtriores reddunt, modo incredibili dictionis ſuavitate veluti nectare ac myrothecio perfundunt, lectori ut placerent, quas feciſſent fabulas. Viri Oratores priſci juxta ac recentioris ævi res nauci & umbra aſini viliores ſæpenumero laudibus decantare amant, & ingenii pariter ſui ac eruditionis ſpecimen circa illa edunt, quæ in Velabro teruncio emas,hoc glorioſum arbitrati,ſi è re viliſſima maximam laudem conſectarentur. Murium & ranarum pugnam ante tot ſecula luſit Homerus, Culicem & Moretum Virgilius, nucis miſeram ſortem Ovidius. Eſt qui muſcam laudavit Lucianus, qui comam Dion,qui calvitium Syneſius. Non deeſt qui porcelli teſtamentum conſcripſit, cujus D. Hieronymus meminit; qui Grylli cum Vlyſſe Dialogum,& aſini aurei infandam calamitatem. Inter recentiores de laudibus anſeris

dixit Iulius Scaliger, de umbra Ianus Douza. uterque in re, naturæ quidem placita, at exigua, ingentes ingenii ſui laudes explicavit. Heroëm Polypoda, quem Græci φθεῖρα vocant, erudita diſſertatiuncula æternitati conſecravit Vir clariſſimus Daniël Heinſius. Idem num Philoſophi poſſunt in ſuis experiri libet. Sed experiri tantum. neque enim tantorum virorum egregios conatus exæquare noſtræ opis eſt. Propoſui de Ente Rationis, ejuſque natura ac indole dicere. Quod ipſum ſi Metaphyſicorum more facere aggrediar, inter nubes Socraticas verſari, & ignoto multis ſermone loqui videbor, aut caballiſtica myſteria reponere: ſin oratorum ſtylo, rem inceptabo arduam & novam.

Vnde prius nulli velarunt tempora Muſæ.

Quare mixto dicendi genere utar, & cum thema mihi ſumpſerim philoſophicum, dicam quamplurima quæ ex intimis Philoſophiæ penetralibus deprompta res difficillimas expedient. Cumque apud eos mihi dicendum ſit, quorum alii dicendi facultate excellunt, alii his ipſis artibus delectantur, omnes vero orationem potius, quam Philoſophicam διάλεξιν expectant, ita ditionis meæ filum moderabor, ut ea quæ dicturus ſum, à Philoſophia, modum quo dicturus ſum, aliunde petita eſſe intelligatis. Vti enim jejuna eſt & exſucca oratio ſalutaribus philoſophiæ præceptis deſtituta, ita putida eſt Philoſophia, quæ cum Iavello, Scoto, Lombardo βαρβαρίζειν, quam cum politioris ſapientiæ principibus recte loqui mavult. Vos Auditores animos advertite, & quod in Agyrtarum facitis concionibus, ac ludis circulatoriis, quoties ſaccarias iſtas artes excutiunt ingenioſi impoſtores, attentum nobis ſilentium

com-

commodate, donec de Entium Rationis natura, origine, parentibus, antiquitate, commodiſque diſſeruero.

[1] Ens nomen eſt barbarum, ſic fictum à Philoſophis, non linguæ Latinæ ignorantia aut penuria, ſed conſulto. Licet enim huic hominum generi ὀνοματοποιεῖν, & voces fingere, ut res planiores dent. Atque hoc jure freti, quod tamen nullo Principum edicto aut Imperatoria facilitate obtinuerunt, ſed velut αὐτοκράτορες uſurparunt ipſi, in Scholas dimanarunt Scoti hæcceitates, & quodlibeta, Iavellicum ly, Thomæ aliorumque quidditates, formalitates, inſtantia, ubicationes, communicantiæ, realitates, modalitates, ſuppoſitalitates, aliaque Ciceronis ſeculo inaudita nomina. Hæc inter Ens eſt, vox licet minus Romana, tamen hoc cum Agamemnone populorum principe commune habens, [2] quod ſit εὐρυκρείων, hoc eſt, late dominans, aut ſi Horatium mavultis interpretem, late tyrannus: cujus tanta eſt amplitudo, ut ne quidem illis, quibus Solis curſus, terminis claudatur; tanta evidentia ac perſpicuitas, ut vel balbutientibus infantibus, conceptum ſui primo omnium ingerat; tanta antiquitas, ut cum antiquiſſimo dierum ætatem ſuam computet. Verum Rationis Ens cum dico, nonnihil majeſtati veri Entis derogo, & licet plus quam nihil dicam, parum ultra id, quod non eſt, dico. Eſt enim hoc Ens ingenioſæ mentis perutile figmentum, & veri Entis ſimulacrum quoddam ac imago, nec exiſtentiæ aliam μορφὴν, præterquam quæ fingitur, habens. Philoſophi lata ſignificatione [3] Secundam notio-

 nem

[1] *De vocabulo Entis.* [2] *Ejuſque amplitudine, evidentia, antiquitate.* [3] *Ens rationis quid ſit.*

nem non primam, vocant. Hæc enim ipſiſſima ac genuina eſt rei imago, atque exiſtentiæ extra mentem in mente repræſentatio. Illa vero mentis conceptus eſt ac fœtus ejuſmodi, cujus extra illam in univerſo nec vola eſt nec veſtigium. Et cum prima omnium noſtrum de rebus ſit cogitatio, hæc circa hanc ipſam occupatur, & altera eſt mentis velut παρέκβασις & digreſſio. [1] Magna eſt materiæ primæ excellentia, ſi cum hoc ipſo Ente comparetur. Et tamen illam puram potentiam vocat Ariſtoteles. Atomi quid ſunt? corpuſcula inſectilia, quæ volitantibus in ſolis lumine pulviſculis comparare ſolent Philoſophi. At his minus eſt id, de quo loquimur. Puncta Mathematica ne quanta quidem ſunt, ſunt tamen, nec à mente dependent. Hoc ens nec ſine mente eſt, & cum per mentem eſt, ne res quidem eſt. Lineæ Appelleæ, quæ miraculo fuere toti mundo, tantæ fuiſſe dicuntur ſubtilitatis, ut viſum pene effugerent, at videbantur tamen. Hoc ens nemo oculis vidit unquam, niſi forte tam Lynceus, ut ea quoque per tenebras videat, quæ nuſquam apparent. [2] Atque ob hanc pene οὐδένειαν deſpectiſſimum eſſe cœpit, iis omnibus, qui præter hoc alia omnia admirantur & ſuperſtitioſe curant. Qui de rerum Natura ſcripſerunt, & ætheræ pariter, ac elementaris regionis opes chartis explicuerunt, hujus nuſquam meminerunt. Metaphyſici ſcientiis hoc ſubſterni velut prætorio edicto cavent. Logici omnibus prædicamentis, ſed ſociis partibus integrantibus punctis, momentis, totaque arte factorum congerie additis, miſellum embryonem, exulare jubent.

[1] *Quam debilis ejus ſit eſſentia.* [2] *Quam in nullo apud quoſdam pretio.*

jubent. Ambroſius Calepinus vir de quovis argumento breves diſcurſus faciens, ſilentio quoque hoc ipſum præteriit, & num mas ſit, num fœmina, num neutrum, nuſquam expedit. Cum vero artificum & operariorum tanta ſit ubique locorum copia, quanta vel æſtivo tempore in campis cicadarum, nemo tamen horum in hoc Entium genere artis ſuæ documentum dedit unquam, cum & ſordidam lanam ſint qui tractent, & in bovis tergore ingenioſe luxurietur ſutor, & in vilibus Oceani conchis ſe torqueat argentarius. Ipſe rerum opifex Deus omnia cum conderet hoc ipſum non condidit, id unum veritus, ne ſi non * Entia crearet, contradictionem imprudenter implicaret. Et Plato qui omnium rerum ideas eſſe dixit, hujus ullam extare non dixerit. Nolite mirari Auditores; cum enim omnia vel ſubſtantiis vel accidentibus definiantur, hoc Ens neutrum eſt. Amplius dicam. De Tranſcendentibus multa audiviſtis diſſerere Philoſophos, qualia ſunt Ens, Vnum, Verum, Bonum, Res, Aliquid. At hoc Ens bonum non eſt, quia verum non eſt; verum non eſt, quia unum non eſt: unum non eſt, quia Ens non eſt. At idem cum Ente eſt res & aliquid. Magis mirabilia audite, de quibus nec in Tuſculanis quæſtionibus diſputat Cicero, nec in moralibus ſuis Plutarchus. † Super hæc tranſcendentia finguntur Supertranſcendentia, opinabile, cogitabile, intelligibile, anguſta vocabula, ad quorum recitationem aſſurgat ipſe de curuli ſella Cato, aut ſtupeſcat C. Marius. Inter hæc num referri poſſit ſedulo diſquiritur. Non referri debere, niſi adhibitis circumſpecte di-

* *Cum nec accidens ſit nec ſubſtantia, nec inter tranſcendentia.* † *Aut ſuper tranſcendentia locum mereantur.*

ſtinctiunculis aliquot, omnes clamant. Adeo in ejus perniciem cuncta conſpirant. Quamobrem cum Ens voco, aut contradictoria ipſe loquor, aut ὁμωνύμως verum dico, uti hominem pictum hominem dicimus. Nebulas Ariſtophanicas legiſtis opinor. His ſimile quid habet, evanidam nempe nec ſtabilem naturam. Qui ſomniorum generationem capiunt, norunt, opulentiſſimos & feliciſſimos ſæpe ſibi videri ſomniantes. Pariter qui hæc entia fingunt, dum fingunt, magnum aliquid ſe moliri credunt, ac plus Homero ſibi ſapere videntur, cum umbras ſolummodo rerum captent, & imaginaria cœna ſtomachum deludant. * Nec minus tam tremendæ interdum ſunt eſſentiæ, ut Hircocervus, Chimæra, Cerberus, Geryon, Minotaurus vocentur, modo tam debilis, ut cæcitas, vacuum, tenebræ, privatio dicantur: modo tam nullius, ut qui exempla horum daturi ſunt, purgatorium, Platonis rempublicam, Apuleii aſinum, ac univerſalem omnium Eccleſiarum Epiſcopum Pontificem è pergula pictorum depromant: modo tam variæ, ut his caſus, declinatio, figura, aliis theſis, hypotheſis, ſtatus, aliis ſubjectum, prædicatum, ſpecies, aliis æquator, horizon, polus (cogor reſpirare,) aliis par, impar, impariter par, aliis aliis vocetur nominibus, prout quiſque rebus ſuis expedire novit. quæ omnia in occulto erant tunc, cum rebus ſingulis nomina imponeret protoplaſtus Adamus.

Ne tamen vos vocis fallam æquivocatione; ſcitote à Philoſophis quædam Entia Rationis ſic dici, quia à ratione formantur, qualia ſunt ea, quæ primo Epigrammate recenſet Martia-

lis:

* *Ejus varietas.*

lis: quædam quia in ratione ſive mente velut domicilio alte reſident, uti ſunt ſcientiæ omnes, & rerum conceptus genuini: quædam quia ſoli menti objiciuntur, nec, ſi cogitare de iis deſinat mens, quicquam vel in mente vel in univerſo ſunt. Illa Scholaſticis Entia Rationis effective, iſta ſubjective, hæc objective, dicuntur, habita argute paranomoſias ratione. De his poſterioribus nobis ſermo eſt. Quæ ſubtilius philoſophantes in * Entia Negationis, Privationis, & neſcio quas relationes ac denominationes extrinſecas diſtinguunt. Ens Negationis Pegaſus eſt, adeoque totus ille Deorum poëticorum cœtus tam frequens, ut turbam ipſam vix capiat cœlum; tametſi capaciſſimum. Ens privationis eſt Claudius Ceſar, ſed ea corporis parte, qua Druſillam euntem in cœlum ſequitur non paſſibus æquis. Entia Relationis ſunt præmiſſæ & Concluſio, aut ut vetera reponam, Antiſtrephon, Ceratine, Crocodilites, Vtis, Pſeudomenos, Cacoſyſtata, Aſyſtata, aliæque monſtroſæ ac terribiles Stoicarum argumentationum formæ. Quæ quidem omnia in hoc conveniunt, quod cum vera eſſentia careant, ad ſimilitudinem tamen rerum concipiantur: in hoc autem differunt, quod Entia negationis in univerſo nihil ſint; privationis, rem connotent perfectione ſua deſtitutam; Relationes vero ex varia rerum inter ſe comparatione effingantur. Atque inter has primas tenent eæ relationes, quæ vocabulis technicis exprimi ſolent, & ſecundæ notiones preſſe dicuntur, quas modo umbræ de gnomone in ſcioterico ſparſæ, modo monetulis illis æreis inſtitorum, quarum cum nullum ſit pretium, aurei tamen nummi

 ad

* *Species tres.*

ad eas expenduntur, comparare ſolet B. Keckermannus, ſedulus horum Entium coordinator. qui in Logicis ſuis inſtitutionibus per tot hæc ipſa Entia diſſecuit διχοτομίας, ut qui in charta eas, ſed ſine inteſtinis ac ornamentis, hoc eſt, ſine commentariis depinxerit, imaginem ſe videre jurabit iſtius exercitus, quo Alexandro occurſavit Darius Perſarum Rex. Tanta illic horum Entium copia, ut vix plura Helleſpontum cum Xerxe capita trajeciſſe credam, aut tot Ægyptum vexaſſe locuſtas, aut Mario conſule profligatos Cimbros. Ita cuneus cuneum, phalanx phalangem, acies aciem premit, quarum omnium dux primipilus eſt Terminus. Diceret Socrates in pulverem ipſum ſecuiſſe. Ego laborioſum viri otium ſuſpicio, non carpo.

* Sed quoniam non perinde multis notum eſt, quo genere prognatum ſit Ens rationis, id jam Muſis bene juvantibus exponere conabor. Non ego hujus Entis, licet ſpurii, natales ad Rheam, ad Venerem, ad Iovem, Martem, aut id ſimile genus minime caſtorum numinum referam, quia qui primi ejus parentes, nec ex annalium memoria, nec ex Patrum noſtrorum traditione habetur. Quod cum expedire me non poſſe ingenue fatear, gentem, familiam, ordinemque indicabo. Multum enim intereſt utrum purpuratis regibus, an cucullatis ſacerdotibus, an lucernariis Philoſophis ortus ſis. Natum eſt Ens rationis non unius ſed varii ordinis parentibus, unde & iſtud varium ac multiplex. Alia Mathematicus, alia Grammaticus, alia Rhetor, alia Poëta, alia Logicus, alia aliarum artium ſibi finxerunt profeſſores, quos omnes philoſophorum laxo nomine complector.

* *Quibus natum ſit parentibus.*

ctor. Quid ni? ipſe Homerus in Margite terræ foſſorem ſapientem vocat, eodem opinor jure, quo Eumæum ſubulcum divinum (δῖον) appellat. Maximam tamen horum partem ſibi Logicus vendicat, qui non leve ad capeſſendas ſcientias præſidium fore putavit horum Entium formationem. Gloriatur apud Homerum Pallas ſe Mentem eſſe Antilochi filium: & hodie ad nobilitatem vel id inprimis intereſſe putant, qua familia, qua ſtirpe originem trahas. At hæc noſtra Entia eo hominum genere ſe nata gloriantur, quorum maxima eſt per univerſum terrarum orbem famæ celebritas.* Mathematicis, inquam, qui radio totum orbem gentibus deſcribunt, aut ſi quando terram faſtidiunt, inter aſtra ipſa & cœlos habitant, & ſtellarum numerum, magnitudinem, diſtantiam, tanquam pollice filove metiuntur. † Oratoribus quoque, quorum tanta ſubinde in dicendo vis eſt ac dexteritas, ut (ac ſi parum foret res laude dignas deprædicare) Buſiridem ipſum, Therſiten, Phalariden, injuſtitiam, quartanam febrim, aliaque malorum nomina laudare, ſi velint, poſſint. *a* Poëtis, quorum tanta ſubinde divinitas pectus occupabat, ut poëtæ cum eſſe incipiunt ac Deo agitante incaleſcere, homines eſſe deſinant. *b* Grammaticis, quos licet ingeniorum puerilium carnifices quidam per odium vocent, ego tamen omnibus ſapientiæ numeris perfectos eſſe arbitror. Quod ipſum ne ſine ratione à me dici putetis, rotunda & veterum fulta principiis argumentatione evincam. Qui bene cœpit, dimidium facti habet. Qui Grammaticam didicit, bene cœpit; Ergo dimidium facti habet.

* *Mathematicis.* † *Oratoribus.* a *Poëtis.* b *Grammaticis.*

habet. Progredior. Dimidium plus toto, Qui Grammaticam didicit dimidium facti habet. Ergo qui Grammaticam didicit plus habet toto. At totum quo contenditur à litterarum ſtudioſis Sapientia eſt. En ergo Grammaticum ſapientem. * Dixi, à Logicis quoque formari Entia rationis. Sed de his parce mihi loquendum video, ne immodicus proprii ordinis laudator habear. At qui hi? rationis ſunt directores, veri & falſi judices, ſine quorum arte capiuntur Theologi, errant Phyſici, palabundi incedunt Medici, cæcutiunt non raro Iure conſulti, adeoque omnes diſciplinæ ac artes velut Ariadneo filo deſtitutæ,

Errabunda legunt dubio veſtigia greſſu.

† Atque hos omnes Philoſophos eſſe dixi, genus hominum ab eruditione, curis & acri cogitationum agitatione pene exangue,

E tenebris tantis tam claram attollere lucem
Qui primi potuere augentes commoda vitæ.

Licet eos dicaciſſimus Ariſtophanes ſolius Socratis odio hoſtiliter inſectatus fuerit, & ſceleſtiſſimus Lucianus auctione publica viliſſimo ſubinde pretio tanquam ſub haſta diſtraxerit. Certe Platonis magis hic ſtandum elogio, qui beatas fore Reſpublicas ajebat, ſi aut imperarent Philoſophi, aut Imperatores philoſopharentur. *τούτων πολέρων εὔχε) εἶναι.*

[1] Verum cum apud Phyſicos variæ ſint rerum productiones, aliæque per generationem, aliæ per accretionem, aliæ per alterationem gignantur, hoc Ens nullo horum modorum producitur. Non per generationem, quia ſubſtantia non eſt, non per accretionem, quia quantum non

** Logicis. † Aliiſque Philoſophis. [1] Quis modus productionis.*

non eſt, non per alterationem, quia qualitas non eſt. niſi quintam ejus quis ſpeciem comminiſcatur. Localis adhæc mutationis expers eſt, licet ad * Angelorum & ſpirituum modum definitive ſit in loco, hoc eſt, non coextendatur partibus cranii, aut cum in Ariſtotelis reſidet cerebro, in Platonis reperiri non poſſit, aut, ut planiſſime loquar, cum Platonis occupat ſinciput, occiput deſtituat. Quare produci & fieri hæc Entia cum auditis, rurſus ὁμωνύμως me loqui cogitate. Non ita ad horum formationem argilla aut luto Promethei opus, non Leucippi ebore, aut metallorum principiis, quia à mente ſola, & in mente finguntur, eademque hic patris, matris, obſtetricis officia ſunt. nec tamen vel de mentis ſubſtantia ſunt, vel prorſus ex nihilo fiunt, ſed ex rerum attenta obſervatione in mente effloreſcunt. Sic è cerebro ſuo Palladem olim genuit Iuppiter, licet hoc diſcrimine, quod hæc non niſi obſtetricante ſecuri Vulcania in lucem edi potuerit, illa vero Entia minus periculoſo partu nec ruptis cerebri panniculis per ſolam vocem in apertum erumpant. Sed exemplis horum generationem illuſtriorem reddamus. Chimæra Ens rationis eſt, πρόσθε λέων, ὄπιθέν τε δράκων; μεσσάτη χίμαιρα. Libet interdum Græcos verſus intertexere, ut hirundinum in morem biſulcam quoque mihi linguam eſſe ſciatis. † At ubi quæſo terrarum tale monſtrum paſcit alias monſtrifera tellus? Nuſquam. At quod nuſquam eſt, vel ipſo Auguſtino Theologo teſte, non eſſe putandum eſt. Fingit tamen hoc Ens ratio, ac ſi eſſet, & ex ſimplicibus, quæ natura committere exhorruit,

* *Quomodo in loco ſint, definitive ſcil.* † *Quomodo Entia negationis formentur.*

ruit,audacula unum facit. * Tenebras quæ mens concipiat? cum omnis cognitio intellectualis à ſenſu originem ducat, hæ vero in ſenſum non incurrant, ne quidem aquilæ, aut Epidaurii ſerpentis, niſi forte eas in Luna ſedens Menippus oculis aſſequatur, quoties terræ umbram illa excipit, aut animæ, quæ in ſpecu Platonico rerum umbras pro rebus admirantur. Mens tamen noſtra ut eas concipiat, neſcio quam illis formam ſpiſſam, caliginoſam & nigricantem inducit, ut ſub hac ſaltem imagine apprehendat, quas ſub propria concipi impoſſibile erat. Iam vero Genus & Species quid ſunt? Non ſunt. † Vult tamen ea eſſe mens, & dum in animalis natura meditabunda hæret,eam leoni,equo,piſci communem eſſe obſervat, imo ut communis ſit ipſa facit. At neque ex hoc altero mentis conceptu quicquam rebus ſolidi aut perfectionis accedit. Nec enim rectius valet animal ſi genus eſſe fingas,nec pejus,ſi non fingas. Profecto lamiarum artes exerceri putes, & magicos vultus pro veris reponi. Vti enim illæ ſpectris ſolummodo & præſtigiis nos ludunt, quoties Æneam, Hectorem, Andromacham oculis ſpectatorum ſiſtunt, ita & mens noſtra vere præſtigiatrix eſt, & dum circa horum Entium non entium productionem ingenioſe ſomniat,Morphei domum adornat, & novam rerum cudit Metamorphoſin. Scilicet poſt creatum à Deo hoc univerſum illa quoque potentiam ſuam explicare voluit, & creatoris ſui æmula novum quaſi orbem meditari, in quo aliud creaturarum genus non invidendam prioribus eſſentiam, hoc eſt, fictam & exanguem, prorſus ſortiretur. 1 Quan-

* *Quomodo Privationis.* † *Quomodo ſecundæ notiones preſſe ſic dicta.*

[1] Quanquam autem aut nulla, aut ficta ſolum huic Enti ſit eſſentia, tanta tamen hoc ipſum fœcunditate naſcitur, ut cum aliis omnibus rebus definitus ſit in natura quoad ſpeciem numerus, huic ſine fine ac modo naſci datum ſit. [2] Cauſam hanc eſſe autumo, quód ea omnia, quæ in natura generantur, à primæva creatione legem hanc acceperint non multiplicandi ultra ſpecies, quæ vero rationis ſunt Entia, in infinitum augeri & multiplicari poſſint, utpote nullis Creatoris ſui legibus adſtricta, uti numero ſemper unitatem addi poſſe tradidit Ariſtoteles, & lineam in infinitas partes reſolvi. Ea enim vis ſoli inter omnes creaturas menti conceſſa eſt, ut ſupra ſe ipſam reflectatur, & de cogitatione cogitationem formet, plane uti à Sole parelius, ab hoc ipſo alius refulget parelius, ab iride iris, ab hac tertia iris; aut uti projecto in aquam lapillo circulos poſteriores ex prioribus naſci videmus. Nomen cum finxit mens, ſubjectum eſſe concipit, ſubjectum ſpeciem eſſe dicit, hanc terminum facit, terminum extremum vocat, hoc majus vel minus extremum, hoc cauſam cognoſcendi. Enunciationem ubi fecit ratio, finitam eſſe concipit, finitam categoricam judicat, ſupra hanc univerſalitatis conceptu reflectitur, ex hoc puram Enunciationem elicit, hæc porro meditanti propoſitio fit, hæc definitio, hæc ipſa principium vel concluſio demonſtrationis; atque ita meditando finem ſuæ meditationis non habet; ſed uti araneæ ex tenui ac gracili corpuſculo telas indeſinenter trahunt, ita dædala architectrix ratio ex ſemetipſa imagines alias ſupra alias format fingitque.

Sed

[1] *Quanta horum Entium ſit fœcunditas,* [2] *& qua ejus cauſa.*

Sed tempus eſt, ut de horum Entium dignitate, antiquitate & commodis nonnihil dicam. Séd confuſe hæc omnia, ne aciem inſtruere videar, aut ulmos in quincuncem digerere. Profecto dignum & excellens aliquid ſit oportet, in quo occupari ſuperis, inferis, cœleſtibus, terreſtribus, & inter hos ſapientiſſimis, doctiſſimis, ſanctiſſimis non indigna res viſa fuit. Ab ipſo Iove, quia auſpicatum hoc, ordiar. Etenim ii, qui de rebus divinis diſputant, & Deum, quem univerſitas non capit, tribus ſolent explicare chartis, quoties objecta ſcientiæ divinæ definiunt, inter alia Entia ſcitu poſſibilia, quæque unico intuitu novit Deus, etiam hæc ipſa entia rationis locant. * Tota Angelorum cohors, quoties peccatorum noſtrorum recordatione afficitur, toties Entia privationis meditatur. Ipſi Dæmones quot peccandi formas, quot nocendi artes inſtillant, tot *ἀνομίας* fabricant. Verum (ut ad Homeri exemplar relictis ſuperis ac inferis in terras demigrem) quotuſquiſque mortalium eſt, qui non in his entibus verſari amat, ſive dormiens aureos montes ſomniat, ſive vigil optat nec invenit. qualis fuit Micyllus ille Lucianicus, cui niſi galli cantus dives illud & aureum ſomnium abrupiſſet, non erat cur aliam optaret felicitatem. Plauſtra mendaciorum quoties congeri auditis, toties plauſtra horum entium vectari credite, quorum agaſo eſt fama. Qui ſtupendis ac prodigioſis gaudent eventibus vel audiendis vel narrandis, cui quæſo arti, quam huic noſtræ operam locant, cujus tanta eſt ſuavitas, ut quo à vero abſunt longius, eo & credantur lubentius & jucundiore pruritu titillent aures. Pontificii quam ſuaviter

* *Qua Entium rationis ſit dignitas.*

ſuaviter ſibi blandiuntur, dum pœnarum in purgatorio tempora velut clepſydra metiuntur. Alcumiſtæ, qui novis & arcanis artibus rerum ſpecies vertere moliuntur, Ens illud rationis ſibi fingunt, cujus rem invenire etiamnum deſiderant. Adde his quadraturæ circuli inveſtigatores anxios, eoſque omnes, qui eſurire malunt, quam non fingendis Entibus operam dare. Plato quam altum ſibi ſapere videtur, dum Ideas cogitat, & equinitates, bovinitates, & aſineitates ſuas contemplatur. Et Ariſtoteles dum motores orbium facit intelligentias. Poëtæ ſi in hac arena ſe non exerceant, minus poëtæ, hoc eſt, nimis ſerii videbuntur. Tota Ilias & Odyſſea quid habent, quam eruditam horum entium farraginem, à quibus tamen ita inclaruit iſte nugarum pater, ut de patria ejus contenderint

Smyrna, Rhodos, Colophon, Salamis, Ios, Argos, Athenæ.

Virgilius, qui Æneidem ſuam filis Homericis texuit, quam feliciter ſæpe mentitur, cum Æneam per Elyſium nemus ad ſuperos reducit, ſed ea porta,

Qua falſa ad cœlum mittunt inſomnia manes.

Tranſmutationes ſcripſit ingenioſiſſimus Naſo. Sed hæ fere omnes entia negationis ſunt. dico fere, nam cum cæcitatem Tireſiæ, & detractam Marſyæ cutem, & ſine veſte Dianam canit, Entia privationis facit. Sine his quoque Entibus vix quicquam jucundi ac faceti habent Vatum monumenta. Quis ille γελωτοποιὸς Vulcanus, qui ſola recti inceſſus privatione querulæ Iunoni riſum movit? quis Silenus, Pan, Priapus, Satyri, Najades & Hamadryades, tantum ad jocos & facetias comparata nomina? Hujus certe

ordinis

ordinis ſunt & ocioſæ mentis erudita figmenta. quæ quantum æſtimaverint priſci, vel ex hoc uno patet, quod vaſtam cœli machinam, cujus periculoſiſſimus foret lapſus, ficto Atlante, hoc eſt, Rationis ente, libraverint. Quod ſi ea intueri libeat Entia, quæ vocabulis technicis exprimi ſolent, jam Palæmonem, Didymum, Donatum, ac vetuſtiſſimos ſapientiæ magiſtros, Socratem, Platonem, Ariſtotelem, Themiſtium, Theophraſtum, totamque Philoſophorum turbam in medium producam, qui ex his Entibus æternam nominis memoriam conſecuti ſunt. Et ſi ſacri magis placent, Auguſtinus, Damaſcenus, Hieronymus, & Chryſoſtomus de his ipſis præcepta dedere. * Ex quibus de horum Entium antiquitate judicium, quoque ferre licet. neque enim χθὲς καὶ πρώην nata ſunt, ſed cum antiquiſſimis Philoſophis nativitatis ſuæ ſupputant primordia. Promethei ſæculum noſtis. At huic Plato in Philebo laudem tribuit inventorum præceptorum Logicorum. Et veriſimile omnino eſt horum Entium ope diſputaſſe acutiſſimum Salomonem. † Quanquam vero Pythagoræi, teſte Ariſtotele, nulla vi Dialectica inſtructi philoſopharentur, tamen ex horum ſecta fuit Empedocles, qui Rhetorum artem his notionibus inſtruxiſſe perhibetur. ut nihil jam de Chryſippo dicam, qui plures de rebus Logicis conſcripſit libros, quam Sol anni ſpacio conficit parallelos.

* Cum autem Deus, Natura, Ratio, nihil fruſtra faciant, ſed ſuos ſingulæ ſibi proponant fines, etiam operæ pretium erit videre, quid ad hæc rerum imitamina Rationem impulerit. Ac primo

* *Antiquitas.* † *lib.* 13 *Metaph. cap.* 4. * *Neceſſitas & utilitas.*

primo quidem innatæ nobis cupiditati, qua in cujuſlibet ſcibilis ſcientiam fertur intellectus, ſatisfactum oportuit. Parum enim menti viſum fuit, ſi rerum ſolum cognitionem adipiſceretur; in ipſas quoque negationes ac privationes aciem curioſa intendit, quas cum per ſe noſſe non poſſet, rebus ipſis aſſimilavit. Deinde cum res in natura omnes pro innata ſibi virtute ſuos edant effectus, Intellectus quoque noſter, ne degener habeatur mundi accola, ſuæ quoque potentiæ documenta dare voluit. Accedit, quod ſubinde ea fingere neceſſe habeat mens, ut res minime diſtinctas diſtincte concipiat, cum aliter earum ſibi parare notitiam ne poſſit quidem. * Quid? quod per omnes ſcientias ac artes ſeſe diffundat horum Entium utilitas uſque adeo, ut ſine his tenebræ illæ ſint, ingeniorum tortura, atque inordinata rerum congeries. His ſermo noſter à barbarie & vocum ſtribligine tanquam à ferrugine ferrum vindicatur. Iamque dudum miſere occidiſſet Priſcianus, niſi irruentes in ipſum barbarorum inſultus ſuſtinuiſſet Grammatica. Ab his eam capit vim Rhetorum dictio, ut vel cœlo poſſint deducere Lunam, & regum flectere ſupercilia. Hujus ordinis ſunt Exordium, Propoſitio, Narratio, Confirmatio, Confutatio, Peroratio, quæ ampliſſimum dicendorum exercitum diſponunt. Duces Alexandri Magni mihi enumerare videor, aut eos, qui Agamemnoniam claſſem *διεκόσμεον ἔνθα, ϗ ἔνθα.* Rurſus Græciſare incipio, quia de Græcis forte loquebar. Quid toties Romanorum roſtra detinuit, flexit, terruit? hyperbole fuit, exclamatio fuit, *συμπλοκὴ* fuit,

* *tum reſpectu ſcientiarum in genere, tum in ſpecie reſpectu dictionis congrua & ornata.*

fuit, apoſtrophe fuit. At hæc Rhetoricorum pulpam ſapiunt. [1] Ii qui cœlum, quam terram intueri malunt Aſtronomi, ut vere *ἄνθρωποι* ſint, hoc eſt *ἄνω ἔχοντες τὴν ὦπα*, ſæpe in quibus cœli regionibus verſentur ignorabunt, niſi prius ejus ſpatiâ per imaginarios circulos diſtinxerint. Hi ipſi, ne forte præſcriptos ſibi limites excedat Sol, faſcia, quam Zodiacum vocant, qua eundum illi ſit, deſignant, & ne quatuor anni tempora præpoſtere currendo confundat, quo ordine currendum illi ſit, monſtrant, primo per Arietem, mox per Taurum, inde per Geminos, & ita deinceps. quæ tamen omnia ipſe, de quo modo dicebam in Luna ſedens Menippus, tantoque primo mobili vicinior, nunquam ſibi viſa eſſe conſtanter affirmabit, vel per ipſum Δία. [2] Geometræ *ἐπιχθόνιοι* verius quam *ἄνθρωποι*, ſuam materiæ quantitatem ſola ratione ſuffurantur, quam cum materia auferre malunt fures noſtri, vixque ullam demonſtrationem expedire audent niſi alphabeto angulos omnes, aut circulorum diametros, ac linearum terminos tanquam præſidiariis militibus munierint. Nec tamen hæc commenta quiſquam in fundis agrorumque dimenſionibus unquam reperit, ſive longitudinem, ſive latitudinem, ſive profunditatem eorum ſpectes. His noſtris Entibus inſtructus circulos ſuos in arena conſcripſit Archimedes, & Geometriæ elementa expedivit Euclides, apud quem hypotheſis, apodixis, figura, *συμπέρασμα*, definitio, artis inſtrumenta ſunt, quæ in Logicam ſuam tranſtulit *φιλογεωμέτρης* Ariſtoteles [3] Arithmetici his deſtituti ſtipem petant oportet,

[1] *Nec non Aſtrologorum.* [2] *Geometrarum.* [3] *Arithmeticorum.*

oportet, apud quos numerorum diſtinctio, variæque horum affectiones utramque paginam faciunt. Etenim quæ extra mentem ſunt, multa ſunt, & dum multa ſunt, nec binario magis quam ternario, aut quaternario definiuntur. Quæ itaque hic paris, imparis, diviſoris & diviſi numeri ſunt notiones, à mente ſolum dependent. [1] Metaphyſica utcunque aliarum ſcientiarum ſit princeps, tamen ſecundarum quoque notionum adminicula non averſatur, præcipue cum de rerum unitate diſtinctionibuſque philoſophatur. [2] Theologi vero, cum quibus aliqua mihi intercedit cognatio, quam ſine horum Entium cognitione talpæ ſunt, quam in Scholaſticarum diſputationum lectione hoſpites. Quoties his ducibus deſtituti in principia impingunt, quoties ſub veritatis ſupparo falſum ſibi obtrudi ſinunt, quoties perperam definiunt, dividunt, diſcurrunt, reſolvunt, ordinant, ab horum ſcientia imparati. [3] Idem de Iureconſultis, Medicis, totoque Philoſophorum ordine dictum putate. Nunquam Plato hominem implume animal ac bipes definiviſſet, aut animam numerum dixiſſet, ſi definitionis modum probe noviſſet. Nec Iureconſulti (quod ipſorum pace dictum volo) Iuris præcepta partiti fuiſſent in tria hæc: Honeſte vivere, alterum non lædere, ſuum cuique tribuere, ſi ad legitimæ diviſionis, quæ membra coincidere non patitur, leges attendiſſent. Et cur ſe ridiculum præbuit ſuis argumentationibus Chryſippus, cur veteres Phyſicos toties incuſat Ariſtoteles, niſi quia δι' ἀπαιδευσίαν hallucinati ſunt? [4] Quare unum

[1] *Metaphyſicorum.* [2] *Theologorum.* [3] *Iureconſultorum, Medicorum, &c.* [4] *Quanta denique horum Entium ſit felicitas.*

re unum hoc ad horum Entium commendationem & laudem addam, quod meo judicio feliciſſima ſint omnium, quas Sol adſpectat creaturarum. Nam cum aliis rebus ſua ſit miſeria, ſuus labor & calamitas, hæc nec agunt quicquam nec patiuntur. Cœlum utcunque corruptionis expers ſit, tamen perpetuo motu moveri neceſſe habet. Elementa mutuis pugnis occidunt. Mixtorum alia putreſcunt, alia uti metalla igni & flammis torrentur, alia ſenio confecta tabeſcunt, uti plantæ, alia mactantur, jugulantur, ſecantur, aut ad ſtivam ac rhedam ablegantur. Hominum vero alii corporis morbis languent, alii ira, invidia, metu, ſpe, deſiderio lancinantur, aut fament aut ſitiunt. At noſtra hæc Entia ætatem agunt lætiſſimam & ab omnibus malis immune domicilium inhabitant. Etenim cum in mente ſola, cui in natura contrarium hoſtem non dedit Deus, velut umbræ volitent, nec extra eam reperiantur, nullis contrariis qualitatibus infeſtari queunt, & cum corpora non ſint, οὐ γὰρ σῖτον ἔδουσ᾽ οὐ πίνουσι αἴθοπα οἶνον. Quod ſi tamen ſub imagine Martis belligerari, Invidiæ dolere, Fortunæ mutari, & claudicantis Vulcani miſera quædam videantur, omne hoc rationis quoque eſſe credite & imaginarium prorſus. Et licet pereundum aliquando ipſis ſit, nulli tamen hoſti ſuccumbunt, ſed menti, cui eſſentiæ ſuæ principium ac originem, eidem quoque mortis ac interitus ſui cauſſam debent, denuo ubi illa volet vel in inſtanti ac nullo negocio renaſcitura.

Atque hæc quidem de Ente rationis dicenda habui, quod eſſentiam non niſi precario habet, & in toto hoc Vniverſo nuſquam apparet. Dixi, fateor, non eo ſermonis ornatu, quo de rebus ſplen-

ſplendidis ac præclaris dicere ſolent oratores: neque enim hoc argumenti patiebatur moroſitas: aut ea gravitate, qua de regni rebus oratum veniunt Principum legati: ſed adhibito aliquo voluptatis & feſtivæ dictionis auctoramento. Vt enim nihil nugacius, quam res ſerias nugatorie tractare, ita nihil feſtivius quam ita tractare res humiles, imo pene nugas, ut nihil minus, quam nugatus fuiſſe videare. Si tamen ea quæ dixi diſplicent, uti catapotia nauſeantes ſolent pueri, expuite.

D I X I.

Habita Leidæ in Auditorio Theologico, cum Logicam auſpicaretur, IV. Non. Febr. Anni 1618.

ORATIO
feſtiva
DE RE ſive ENTE REALI.

MEmini me A. O. aliquando de Ente Rationis in Illuſtri Batavorum Academia diſſeruiſſe, ſed oratione iſtiuſmodi, quæ ſeveram ſapientiam comitate, & Peripateticum ſermonem Lucianico miſcuit. Subibant tum temporis animum meum clariſſimorum virorum exempla, qui in gracili ac exangui argumento ingenioſæ commentationis laudem quæſiverunt. quos dum imitari ſtudeo, & mecum contendo, accidit mihi, quod Aſcanio, Æneæ filio, qui profugum Troja patrem ſequebatur, non paſſibus æquis. Quam jam vellem magis ſeria apud vos loqui, aut grandia verba fari; qualia de Sabinarum raptu, Oedipodarum odiis, Polyxenæ tumulo, aut

jamjam morituro Catone declamare ſolent tragici oratores. Quam cuperem de rebus loqui Reipublicæ huic ſalutaribus, pacis bellique momentis; qualem ſermonem nuper exorſi ſunt Brabanti, aliis pro pace induciiſve placide, aliis pro bello turbulenta oratione decertantibus. Quam optarem muneris mei eſſe aut opis, expendere hac tempeſtate, vicinorum Principum molimina, machinationes, occulta apertaque bella: quorum ſtudiis erigi, quorum affligi poſſint res noſtræ: qui arma ſuadeant, ne armis petantur ipſi; qui diſſuadeant, ut de ocioſis ac ſegnibus aliquando triumphent. Verum cum nefas ſit, ſutorem de aliis rebus verba facere, præterquam de crepida, & periculoſum ſit, uti de Diis, etiam de Principibus vera dicere; ſtabo intra Philoſophiæ cancellos, & quia ſuperiore anno, cum adverſus Florentinum ſcriptorem diſſererem, præter meum morem, fui gravis; libet jam ineptire, & nugari & jocari, adeoque dum Bacchanalia Sapientiam omnem exeſſe jubent, lepide & feſtive philoſophari. Homericus Iupiter, pater ille hominum ac Deorum, non ſemper de bellis Trojanorum ac Græcorum deliberat. interdum cum Iunone ludit, aut ad Æthiopas commeſſatum abit, interdum cum loripedem ſuum adſpectat, ridet effuſiſſime. Terribilis ille terrarum quaſſator Neptunus, modo urbes agroſque fluctibus territat, modo placidum ſternit mare & obſitam ſpuma algaque barbam pectit. Magnæ Themidis ſacerdotes, qui hominum fortunas ac fata Digeſtis ſuis circumferunt, non ſemper cruces, laqueos, crurifragia decernunt, verum non inutiles ſubinde caſus egregia facilitate amicis indulgent. Medicorum filii inter ægrorum querelas,

relas, olidas criſes, & melancholicorum ſomnia riſus materiam inveniunt, & hilaritatem imperant, quibus labor eſt reſpirare. Miles deteſtata matribus bella, cantu, alea, Thaide ſolatur. Navita, poſtquam quaſſam procellis navem mari ſubduxit, cantat Auriacum Germani ſanguinis Principem, aut noſtratis Velſii audax facinus, aut puellæ propter rivum ſedentis inconcinnos amores. Quare alienum minime fuerit, philoſophum, qui inter triſtes Categoriarum vultus, inter Prædicabilium macilentam quincuncem, & Syllogiſmorum formidabiles ordines ætatem degit, amœniora loqui, &, mutato nonnihil philoſophandi genere, ſpacium expoſcere dilutiori ſapientiæ. Dicam de argumento, quale nunquam auſus fuit tractare Demoſthenes, nunquam Cicero. cujus formulam nec Theo, nec Aphtonius Sophiſtæ tradidere. Altum de eo ſilentium in Senecæ Suaſoriis & Controverſiis, altum in Fabii declamationibus. Et tamen illud, de quo dicam, oculis omnes uſurpatis, omnes manibus tangitis, omnes pedibus calcatis, imo vos eſtis ipſi. nullum aliud natura parit, nullum aliud ars format. volat in aëre, in aquis natat, in terris repit, in aulis ſuperbit, in caſtris militat, in Scholis diſputat. grave eſt, leve eſt, neutrum eſt. imperat, paret; ociatur, laborat; vendit, emit; fallit, mentitur; equitat, navigat; ſedet, ſtat; jacet, currit. mas eſt, femina eſt, virgo eſt. Breviter, ejus compendio cœlum terra; ſupera infera, totumque hoc Vniverſum abſolvitur. Eo ſublato, periit Senator & civis; orator & auditor, mercator & inſtitor, Curia & Schola, aula & princeps, cum rege grex, & cum utroque lex. Nondum ſcitis, opinor, de

qua Re dicturus ſim. At jam dixi. quique alias Ens rationis in ſcenam produxi, habitu ridiculo, jam Rem ſive Ens reale vobis dabo eodem amictu. Quod dum facio & per Metaphyſicorum ſpineta molliori pede incedo, cupio abeſſe Scotiſtas, Occaniſtas, Albertiſtas, Thomiſtas, & quotquot barbara ſubtilitate Theologiæ pariter & Philoſophiæ majeſtatem conſpurcarunt. Solent ſapientes à definitione auſpicari. Factitatum hoc à Platone, Ariſtotele, Euclide. at Res tantæ eſt dignitatis tamque immenſæ amplitudinis, ut definitionis terminis coërceri nequeat. Ineffabile eſt Iudæorum τετραγράμματον, quia quatuor illæ literæ, quibus ſignatur, Iod, He, Vau, He, conjunctæ nihil ſonant. Res ineffabilis quoque eſt, non ſi vocem ſpectes, ſed rem, quia nec genus ſupra ſe habet; cum ipſa ſit ſummum; nec differentiam, cum hæc ipſa ſit res. Tametſi qui in ejus deſcriptione deſudant, Rem dicunt eſſe, quod realem habet eſſentiam; manifeſta nugatione. quaſi apoplexiam dicas eſſe, qua laborat apoplecticus, Abbatiam cui præeſt Abbas, Flandriam, quam inhabitat Flander. Martem à Neptuno dignoſcas gladio & fuſcina; Dianam ab Actæone cornibus: Caſtorem & ſtudioſos hujus ævi agnoſcas calcaribus; Pollucem & noſtrates aulicos unguento. At rem non cognoſcas, niſi per rem, hoc eſt per ſeipſam. Illud quantivis eſt pretii, Rem pluribus titulis nominibuſque ſuperbire, veterum Romanorum exemplo. Sunt enim Synonymæ hæ appellationes, Res, Ens, Aliquid. quæ non magis diffident, quam lena, meretrix, lupa. Habet ergo nomen, cognomen & agnomen. planè ac ſi Marcum, Tullium, Ciceronem nomines, aut Titum, Pomponium, Atticum.

Atticum. Sed illud mirandum magis, cum omnia alia in aliquo conveniant, aliquo differant, ſola res in nullo convenit, à nulla re differt; cum ſtatim eſſe deſinat, quicquid res non eſt, & ſine re nihil ſit, quicquid per rem fuit aliquid. Duo tamen ſunt, ſi modo ſunt, à quibus res immane diſtat: Nihil, ſive non res, & ea omnia, quæ à mente ficta rationis Entia barbare vocantur. Inter hæc media incedit Res, uti inter Athenienſes, non homines, & umbram ſuam medius ambulavit Diogenes. Si ad Nihilum accedat, periit: ſi ad rationis Entia confugiat, actum eſt de ejus ſalute; Hannibalis fato, cui exuli nec apud Romanos hoſtes, nec apud Bithyniæ regem tuto eſſe licuit. Et quamquam ſpuria hæc rei proles veras res imitetur, naturæ tamen præſtantia, operum magnitudine & natalium ſplendore diſcrepant. Rerum ſiquidem aliæ æternæ ſunt, aliæ plus minus durabiles. At entia rationis quotquot ſunt, vix nata pereunt. nec tam facile eſt igni naphtam, Soli ſpiritum Alchymiſticum abſumere, quam menti illa ipſa. Rerum plurimæ honore, plures laude dignæ ſunt. At entia rationis aut prorſus inutilia ſunt & deſpectiſſima, qualia ſunt Hæcceitates, perſonalitates, ubicationes, formalitates, ſuppoſitalitates, quibus deſtitutæ ſcholæ nihilo fuerint inſipientiores: aut ſi utilitate aliqua proſunt, Ariſtoteli nec τίμια ſunt; nec ἐπαινετά. Præterquam quod omnis agendi vis à rebus ſit, entia vero rationis non magis agant, quam Lemures territant, aut pugnant umbræ. Laudatur in unoquoque genere illud, quod ſimpliciſſimum eſt. quamobrem præſtant cœleſtia ſublunaribus, ſpiritus corpori, circulus quadrato, Monarchia Ariſtocratiæ. Et in vocibus eæ, quæ

nulli originem debent, præſtant aliunde natis. Ex quibus apparet, Rem vocis quoq; ſimplicitate & brevitate commendari. Nec enim qui vocum etymologias expedivere, Iſidorus, Nonius, Feſtus aliiq; hujus originem dederint. Scholaſtici Theologi quantis polyſyllabis ſuperbiunt, beatitudinum, reverentiarum, ſanctitatum, benedictionum, maledictionum, anathematizationum, excommunicationum. quam operoſis vocibus loquitur Aſtræa, quoties emphyteuſes, uſucapiones, conteſtationes, litis ſuſpenſiones, excuſſiones, portiones Trebellianicas, Senatusconſulta Vellejana ingeminat. Poëtæ quam cothurnati ſibi videntur, cum ambubeias crepant, pharmacopolas, balatrones, ciniflones, ſeſquipedalia verba. Turget Hippocrates, cum apoplexias, epilepſias, raucedines, impetigines, cardialgias per Aphoriſmos ſuos rotat. Quarum vocum aliæ Græciæ, aliæ Latio, originem debent. At omnibus hiſce ſimplicior eſt Res, quæ ternario literarum, qui inter numeros ſacer eſt, definita, ſine origine, ſine natalibus eſt, ut merito inter Aborigines, & αὐτοφυεῖς cenſeri mereatur. Nec minus tamen terribilis eſt, cum fronte eam literam obtendat, qua iras colligit Cerberus, cauda vero eam, quæ anguem aut Libycum ſerpentem refert. Græci modo τὸ ὂν vocant, modo πρᾶγμα, ἀ πράττειν, quod eſt agere, quia cum mortua nulla agendi facultate polleant, ſola res iis viribus eſt prædita, ut gladium nacta urbes evertat ac regna; flammam, obvia quæq; devoret; aquam, perruptis cataractis aggeribuſq; agros inundet: ventos, turribus montibuſque infeſta ſit; claſſes, Indiam utramque Hiſpano extortum eat. Proverbiis locum fecere Apollines, Mercurii, Corœbi, Tireſiæ, Glauci,

Glauci, Therſitæ, Codri, Sardanapali. quanta nomina. At in hoc Deorum, regum principumque ordine ſuas quoque ſtationes tuetur Res. ſive rem libeat acu tangere, ſive res in cuſpide ferri ſita ſit, aut in cardine verſetur, ſive omnis res duas anſas habeat, teſte Epicteto, ſive rebus turbatis, peſſimus ſit in honore: ſive res in noſtro foro vertitur: ſive res ſit palæſtræ & olei: ſive alia res ſit ſceptrum, alia plectrum. Nec illud infitias ibitis, eximium ſemper & excellens habitum, à poëtis laudari. quo nomine Achillem felicem prædicabat Alexander, quod Homerum nactus fuiſſet præconem. Et Scipio Africanus Ennium belli ſocium eſſe voluit & tumuli, non ob hoc ſolum, quod victum Hannibalem cecinit, ſed ob hunc opinor verſiculum: *Vnus homo nobis cunctando reſtituit Rem.* Virgilius vatum princeps, cum Priami faſtum, opes, regna collapſa innuere vult, ſatis habet dixiſſe: *Poſtquam res Aſia*, &c. & ubi Marcello adulatur: *Hic rem Romanam*, &c. Horatius civilis prudentiæ optimus magiſter adeo hujus vocis amore captus fuit, ut eodem ſpiritu ter eam repetat:

Iſne tibi melius ſuadet, qui ut rem facias, rem
Si poſſis recte: ſi non, quocunque modo rem.

Nuſquam Lydiæ ſuæ, nuſquam Chloes, nuſquam Pirrhæ toties vacavit illi meminiſſe, quoties rei. Et jam ante me obſervatum ab homine non ocioſo, vocem Rei centies ſexagies in Horatio reperiri. Livius grande illud opus exorſurus, *Operæ pretium ſe facturum*, ait, ſi de rebus P.R. dicat. Et Trogi abbreviator à *Principio rerum* arceſſit hiſtoriam. Ariſtophanes Græcæ Comœdiæ facile princeps, Plutum ſuum auſpicaturus, ad Iovem & Deos omnes exclamat,

ὡς. ἀργαλέον πρᾶγμ' ἐστιν ὦ Ζεῦ καὶ θεοί. *Quam difficilis eſt res.* Latini non ſolum imperia ac regna, ſed & opes, quas tantopere ſectamur & amamus, Rem vocant. Hinc illa paſſim reperire eſt, rem facere, quadruplare rem, in re lauta eſſe, rem frangere, virtutem & genus ſine re viliorem eſſe alga: tecum mihi res eſt, Roſci: frater ejus ad rem eſt avidior. Et quoties ſuaviſſimam viri feminæque συνουσίαν exprimere volunt, ajunt, Martem rem habuiſſe cum Rhea. quam ob cauſam doctiſſimus Auſonius, cum magna induſtria monoſyllaba colligit, Rem addit, cum hac quæſtione:

Imperium, litem, Venerem cur una notat Res?

Sed omiſſa voce, Rem ipſam aggrediamur. Sine re, omnes artes, ſcientiæ, diſciplinæ languent ac frigent. Tolle æs ac lignum, nec Phidias erit, nec Polycletus. tolle tabulam, tollis Apellem. Nec aliter ſublata Re tollis Philoſophum. Equidem toti Philoſophiæ ſubſternitur res, & ab artibus organicis Grammatica, Rhetorica, Logica hac nota diſtinguitur, quod illæ circa voces & notiones ſecundas conſeneſcant, hæc circa res verſetur. Romanorum Ducum alius à victa Africa Africanus, Dacia Dacicus, Aſia Aſiaticus, Numantia Numanticus dictus fuit. Philoſophi à re Reales dici voluere, & per rem à Nominalibus diſtingui, uti Græcos à Romanis pallio & toga diſtinguimus. Et quis quæſo colores in Apparentes dividit & Reales? Phyſicus. Quis omne Ens in reale & rationis? Metaphyſicus. Quis primæ Philoſophiæ ſolam Rem ſubſternit? Metaphyſicus. Quis cum omnia diſtinxit, ipſam diſtinctionem diſtinguit in realem ac rationis? idem. Quis rerum alias dicit eſſe univerſales, alias ſingulares? Logicus.

Quis res ubique aſſeverat eſſe eaſdem: diviſionem aliam eſſe nominis, aliam rei: ſcientiam non niſi rerum eſſe? Logicus. Ab Optico audias, res ſæpenumero aliter apparere, quam ſunt: ab Aſtrologo res alias prædici poſſe, alias non. Totum inſuper Ius annon in perſonas, actiones & res diſpeſcitur? Quin imo niſi rem ponas, tollitur actio in rem, quam utiliorem arbitramur ea, quæ in perſonam eſt. Et licet vocem rei in anguſtias cogant Iuriſperiti, tamen ea ubique non uti amant; cum rem Comperendinatam & Iudicatam vocant, cum rem creditam dicunt, cum res mobiles & immobiles diſtinguunt, cum teſte Cicerone pro Murena, dubitant, utrum litem, an rem dicere debeant. Medicina vero quid aliud eſt, quam rerum naturalium, non naturalium & contra naturam ſcientia? Orator cum in genere demonſtrativo occupatur, non perſonas ſolum ſed & res laudat. Ethicus ſine re nec virtutis mediocritatem, nec Iuſtitiæ diſtributivæ & commutativæ diſcrimen expediat, quarum illa medium perſonæ, hæc rei ſervat. Et quæ Vegetii foret laus, niſi de re militari ſcripſiſſet? quæ Modeſti, niſi de vocabulis rei militaris diſſeruiſſet? quæ Varronis, niſi rem ruſticam poſteris dediſſet? Theologis ſi rem eripias, quomodo vel perſonarum inter ſe, vel ab eſſentia diſtinctionem expedient? Comœdiæ ac poëmatis nullum eſt momentum, niſi ſpiritus acer ac vis rebus ſimul inſit ac verbis. Vt ſi omnium ore laudari, celebrari, ab omnibus coli non infima laus eſt, res omne punctum ferat.

Quod ſi, qui late imperant Principes, auguſtiores habentur, inter Auguſtiſſimos Res erit, quæ ne illis quidem, quibus Solis curſus, ter-

minis terminatur. Romanorum imperium Danubio & Euphrate claudebatur. Alexander ultra Indum ivit,ulterius Liber. Nos Batavi longius in ipſos Auroræ thalamos penetravimus, & occiduo ſtridentem gurgite ſolem ſecuti; cum ipſo occaſu orimur. At res terras omnes, maria omnia complectitur, Antœcos, Periœcos, Antipodas, Heteroſcios, Periſcios, Amphiſcios. Nihil tam vile & exile adſpicit Sol, quod res non ſit, nihil tam grande & præcellens, cui pudor ſit rebus accenſeri. Iovis filium cum ſe appellari voluit Macedo, intra res ſtetit. Qui ſe Aſiæ Africæque dominatorem jactitat, non niſi rebus imperat. Cum Dictaturam, Conſulatum, Præturam ambit Romanus, ſolius rei cauſa tribus ambit. Qui à nullo ſe in ordinem redigi patiuntur Imperatores, intra rerum ordinem ſe cogi non inviti ferunt. Sub re ſceptra æquantur ligonibus, conſul civi, miles Duci, Davus hero. Nec enim qua res ſunt, alterum alteri poſtponas, aut præferas. Angelos tanta locorum intercapedine ſejunctos ſociat nobiſcum communis Res. Immenſam ſubſtantiarum & accidentium congeriem ſub ſua ſigna vocat. à quibus ſi receſſerint vel latum unguem, corruptioni proxima fuerint, & *ἐν πύλαις ἅδȣ*. Miramur Principum genealogias, & longa ſerie deſcendentes nepotum ordines. Eſt qui ab Ænea, eſt qui ab Antenore arceſſit gentis ſuæ primordia. Verum hi ipſi populorum autores à re fluunt. Hinc Æacidæ, Atridæ, Heraclidæ, Pelopidæ, Aſſaraci, Cecropes, Promethei, Iapeti, mortalium antiquiſſimi, inde fluxere. Ipſe Iupiter, quanquam res hominum ac Deorum temperet, ſupra ſe rem agnoſcit, quia nobiſcum res eſt. Vt ſtupeam audaciam Venu-

ſini

ſini vatis, qui ſpreta hac imperatrice, auſus fuit canere, *Et mihi res, non me rebus, ſubmittere conor.* Nec illud leve, rem, quam in Scholis Ens vocant, longiſſime à ſenſibus & ſingularium intuitu abeſſe. Cum non niſi ſolo intellectu percipi poſſit, ut quemadmodum hujus operatio divinior eſt & defecatior ea, quæ ſenſuum eſt, dignior quoque ſit Rei abſtracta contemplatio, eorum omnium quæ terrenis craſſiſque corporum organis percipiuntur. Et ſicuti vulgo bellaria ab Afris aut Indis petita æſtimamus, & quæ longius diſſita ſunt, ſuſpicimus aut veneramur; ita neſcio qua religione, in Rei admirationem rapior, quæ tanto intervallo à Petro ac Paulo diſtat, ut non niſi ſcala prædicamentali, qua per hominem, animal, vivens, corpus, ſubſtantiam itur, ad edita Divæ rei templa conſcendere detur. Nec eſt quod quis objiciat, Rem ob hoc miſerrimam eſſe, quod omni forma denudata à naturæ ſpeciebus longiſſime abſit, quaſi in Pathmon relegata aut ultimam Thulen. Equidem hoc ipſo felicior eſt res, quod ad ſpiritualem & ſimplicem intelligentiarum naturam accedat, nec iis egeat, quibus fullo aut veſpillo dapibus. Etenim Res à formis ſpecierum per intellectum vindicata, nec cæditur, ut lapis, nec tunditur ut ferrum; nec uritur ut lignum, nec coquitur, ut cyprinus, nec ſordet in volutabro, ut ſus, nec ingemit aratro, ut bos. Res, univerſim ſi ſpectes, nec pudeſcit, quia virgo non eſt; non vexatur ambitu, quia nulla re, præterquam ſeipſa, eget; non invidet, quia figulus non eſt; non dolet, quia ſine ſenſu eſt; non plorat, quia Niobe non eſt. Denique cum legem neſciat, non peccat. Hinc jam expendite, quot malis, quot ſollicitudinibus obnoxia,

ſit hæc vita, quantis periculis degatur hoc quicquid eſt ævi, & cognoſcetis, quot quantiſque malis ſubducta ſit ſuprema & univerſaliſſima Res, οὔτε γῆς οὔτε οὐρανοῦ ἀπτομένη, *Nec cælum nec terram tangens.*

Et quanquam remotiſſima ſit à ſenſibus, nihil tamen Re notius, nihil evidentius, nihil quod prius ſe hominum animis cognoſcendum ingerat. Da infantem bimulum & vix ære lavatum. neſciet, quid ſit homo, pomum, ceraſum. at entis & non entis, rei & non rei diſcrimen obſervabit ocyus. Eminus ſpecta, & oculorum aciem in diſtantia differ, citius hominem eſſe cognoſces, quam Socratem, citius animal, quam hominem, citius vivens & corpus & ſubſtantiam, quam animal, citius vero Rem vel Ens. Quamobrem communi ferè Philoſophorum ſuffragio primum intelligibile, primumque cognitum Res eſt. Et arbitror ideo rem in Proverbium abiiſſe Platoni, Ariſtophani, Luciano. Quoties enim de rei evidentia dubitatur, Res, inquiunt, indicabit, res clamat, res docet, res ipſa loquitur. Inter virtutes non infimo loco cenſetur veracitas, candor, ſimplicitas, integritas, cum nihil rectæ rationi magis ſit adverſum, quam alius eſſe & aliud videri. Homerus certe hypocritam, qui aliud lingua loquitur, aliud in corde agitat, magis odit, quam ipſum Orci limen. At res fucum detrahit ſimulationi, hypocriſin odit, candoris omnis & veracitatis ſtudioſiſſima. Si colenda eſt amicitia, re oportet amicum eſſe, non verbis. Si viro forti pro aris focíſque decertandum, non in ventoſa lingua Mavors erit, ſed in re. Tantali epulas, & officioſas aulicorum, ſine re, voces execratur. Quod ſi adverſus ignorantiam

& errorem muniendum pectus, ipſa res opinionis levitatem diſcutit, & non contenta perſuaſione, rem ſectatur, non umbram. Canes Æſopici ſunt, qui imagines rerum captant, neglecta re. A Socrate & Æſchylo didicimus, virum bonum non videri, ſed eſſe talem. quia ipſe modus, quem ultra citraque nequit conſiſtere rectum, eſt in rebus. ut ſtolidam Scepticorum ſententiam explodam, qui res tales eſſe volunt, quales apparent, & opinionem non minus valere arbitrantur, quam rem ipſam. Falſum ergo eſt illud Terentii in Adelphis: *Si tibi iſtic reipſa non dolet, at ſimulare certe eſt hominis.* Rectius in Tuſculanis Cicero: *Rem opinor ſpectari debere, non verba.* Habet enim nuda & ſimplex rei veritas aculeos ſuos, quibus multo plus afficimur, quam tumultu verborum. Cum Polyxenus Dialecticæ profeſſor Dionyſio juniori dixiſſet, ex more Dialecticorum: *Ego te redarguam verbis, verbis quidem*, reſpondit ille, *at ego te rebus ipſis refellam.*

Quin tanta eſt rei in omni negotio excellentia & autoritas, ut quicquid ad rem non faciat, aſpernari ſoleamus. Flaccus in carmine ſeculari, in quo vota pro imperio Romano facit, rogat, uti Dii Romulæ genti dent Rem, prolem & decus omne. ut jam inter Deorum munera cenſeri poſſit res. Tanta ejuſdem eſt conſtantia, ut ſi quis rem unam tentet prodigialiter variare, Delphinum appingat ſilvis, licet interpretes nonnulli tentaverint, num dignè rem vertere poſſint. Hinc fit, ut male rem gerere, inſani ſit; contra, bene, ſani. at prudentis, nec majorem facere rem mala ratione, nec vitio noſtro aut culpa minorem. Ea inſuper eſt rei caſtitas, ut meus non audeat rem tentare pu-

dor,quam vires ferre recuſant. Amicitiæ uſque adeo ſtudet, ut alterius rei opem poſcat res, & conjuret amice. Et ubi anceps eſt eventus rei, quo res cunque cadent, unum & commune periclum, Vna ſalus ambobus erit. Ideo ab antiquis dictum, amicum certum in re incerta cerni. & res tua tunc agitur, paries cum proximus ardet. Sane inter ſumma philoſophorum decora res eſt, cum Ariſtippum non ſolum omnis color & ſtatus, ſed & res decuerit. Quod ſi comitatus famulæque ad ſplendorem faciunt, non caret pediſſequis res. Equidem voces & verba, præviſam rem non invita ſequuntur. quin ſe ad rei nutum prorſus componunt. Si enim de re tenui dicendum, ſermo tenuis eſt; ſi de gravi gravis, ſi de mediocri mediocris. Verum illud lepidum, ut res ſalva ſit, ſaltare in ejus gratiam ſenem, ex veteri proverbio: *ſalva res eſt, ſaltat ſenex.* Sed pene omiſeram de Rei potentia viribuſque diſſerere. Audiviſtis, Auditores,magnam vim fuiſſe Romani exercitus in prima acie haſtatorum, qui ex florentiſſima juvenum pubeſcentium turba conſtabant; majus vero in acie principum ac robuſtiore ætate ſcutatorum. Sed his profligatis, ubi ad triarios Res venit, tum demum pugna incrudeſcere, extrema tentari, victis animus redire. Ergo ubi Res bellica eſt, victorem Ducem oſtendit Capitolio: ubi comica, Romanis equitibus & peditibus cachinnum extorquet: ubi tragica, irarum plena eſt, & peruncta fecibus os tumultuatur. Illud certiſſimum potentiæ non levis argumentum, quod rebus parvis magnæ juvari poſſint: quod magni atque humiles ſimus, prout res dant ſeſe; ut eſt apud Comicum. Etiam tantum confert ad

elo-

eloquentiam momentum, ut cui potenter erit lecta res, nec facundia hunc unquam deſerat, nec lucidus ordo. Proinde Epaminondas Thebanorum dux capitis poſtulatus apud judices paucis verbis cauſam abſolvit, negans ſe habere verba rebus meliora. Et Græcis ita viſum eſt, Demoſthenem quidem ſummum eſſe oratorem, Phocionem autem ad dicendum efficaciſſimum, non ob aliud, niſi quod Phocion vera & ad rem pertinentia loqueretur, cum Demoſthenes multa ſimularet ad gratiam populi. Vnde factum, ut unum Phocionem metuerit Demoſthenes, reliquos contemneret. Et ſemper ita à ſapientibus, judicatum, majorem eſſe rei ipſius ad perſuadendum vim, quam orationis. Heraclitus à civibus rogatus, ut concordiam pro concione ſuaderet, ſuggeſtum aſcendit, calicem implevit frigida ac infuſam farinam miſcuit ac bibit, & mox diſceſſit. videlicet reipſa loquens, & docens, ſeditiones ex luxu & ſuperfluarum rerum appetentia naſci. Scylarus Schytarum rex filios ad concordiam hortaturus, colligatum primo, mox diſſolutum faſciculum oſtendit, re oſtendens efficacius, quam verbis, potentiam illorum invictam fore, ſi concordes manſerint, diſſidiis ſingulos ſuperari poſſe. Et cur Sertorius adductis in medium equis Luſitanis perſuaſit, quod facundia non poterat? Cur Lycurgus canes duos aliquando produxit ad populum, venaticum & domeſticum? Cur Tarquinius filio, per nuncium rogatus, quid de Gabiis faceret, nihil reſpondit, ſed altiſſima papaverum capita decuſſit? nempe ut exemplis commonſtrarent, rebus ipſis debiliorem eſſe eloquentiam. Præterea, quia alios aliis rebus affici certum eſt, libet Rem per omnes

nes vitæ humanæ gradus circumducere. verum duplici lege. Prima eſt, ne quempiam à me tangi putetis, niſi cui ulcus eſt. Altera, ne quicquam à me in rem aut pro re dici putetis, niſi præeunte ſuis verbis Horatio. Equidem omni fortunæ negotium eſt cum rebus, ſive illæ adverſæ ſint, ſive ſecundæ, ſive dubiæ ac trepidæ. Rebus anguſtis fortes nos & animoſos eſſe oportet, adeoque pectora adverſis rebus opponere. Secundis contrahenda ſunt vela, & ab inſolenti lætitia temperanda mens. Trepidis autem ac dubiis, ſatius eſt neutros eſſe, quam cum Antonio ac Catone ſtare à partibus. Imperatores, Reges, Principes novæ ac auctioris ſemper potentiæ cupidi, rem ſæpe perdere malunt, & uni fortunæ ictui fata ſua & populi exponere, quam illum, quo allevantur, ſpiritum compeſcere. Populus, quem Divûm vocet ruentis imperii rebus, neſcit. Tum ſe turbulenta miſcent ingenia, quibus perdita republica opus, & novis rebus infidelis Allobrox. Legati magnis de rebus peroraturi ad exteros mittuntur, an ad mentiendum Reip. cauſa, non auſim dicere. Miles rei ſacræ contemptor improbus, nec Deorum aris templiſque, nec virginum aut matronarum pudori parcit. Sacerdotes & divinæ mentis interpretes, ſi religioſe diſtinguerent, inter res ac modos rei, nec de his tam pertinaciter contenderent, melius ſe haberent Chriſtianorum res. Iudex, cum muneribus res agitur, ſordet & evileſcit. Actores cauſarum rem litigioſam amant trahere, tanquam finiendam nunquam. & cum cauſa exciderunt, cliens vero rebus ſuis, mercedem nihilominus poſtulant, vel ob hoc, quod erubuerint. Qui ægris opem ferunt, ubi ægroto corpore

pore febres deduxerint, rem bene geſtam Soli aperiunt, ubi vero hypercatharſin ſecuta eſt invita animula, rem male geſtam tota tellure & ſuperingeſtis ſaxis tegunt. Paracelſiſtæ, cum tincturas, extracta, ſalia, magiſteria, vitra, regulos miſeris propinant, viam compendiariam quærunt, ſibi rem faciendi, aliis moriendi. Mercatoribus quibuſdam res creſcit multo ſub fenore, verſuris intricant rem, & ubi nominibus detinentur, cogitant, quibus artibus amiſſas res queant reparare. Mercatorum pararii alienas res curant, quia propriis non raro excuſſi ſunt. Ruris cultor ſuas quoque callet artes rem faciendi. ambulat vafer Menalcas tardius, pluente Iove, ut creſcat lactis copia ex imbre. forte, ne minus noceat civibus dilutus humor. Invidus alterius opimis rebus macreſcit. Ignavus clamat, optimam eſſe rem, non partam labore, ſed relictam. Amantium autem res quam ſunt ſtolidæ & ridiculæ. Hic libertatem dote modica vendit. Ille vetulam ducit, ut citius diſcat tuſſire. alter zelotypus ſemper metuit, ne Iupiter denuo fiat olor. ille agros & jugera crepat, quæ oculatiſſima natura nuſquam videt. Sunt qui rem piam putant, ſi mortua noverca lugubri pallio tegant gaudium. Sunt qui videri volunt reapſe divites, cum domi areſcant, Sole & frigore & eſuritione, ut dentes vel ſilicem comeſſe poſſint. Prodigus rem patris oblimat, & decoctis rebus Moluccas adit, ut quam à parentibus domi noluit, à pipere & cariophyllis diſcat virtutem. Avarus in triviis diſcurrit ob vilem aſſem. & dum ſemper in augenda re feſtinat, obruitur re. At rectius parcus ex magno acervo ſumit, quantum res poſcit, & comportatis rebus bene cogitat uti. Qui alienas cœnas

ac

ac prandia captat, frigente domi culina, bonis rebus agit lætum convivam. At inter inſanos eſt iſte dapifer, qui in una re curam conſumit, & dum vini vitia corrigit, ſecurus eſt, quo olivo perfundat piſces. Senes, quo ſunt animi ac corporis languore, res omnes gelide timideque miniſtrant, juvenes calide & audacter. Meretricum ac lenonum rebus favent non infideles arbitræ, Nox & Diana. Fur, latro, perduellis, æris reciſor, & quotquot rebus male partis vivunt, in quanta ſunt rerum deſperatione, cum res ad reſtim rediit. At ambitioſi, poſtquam amiſſa Noachi diluvio nobilitatis inſignia, in Hyrcaniæ aut Armeniæ montibus reperere, tenui alias re, pennas extendunt nido majores. Hiſtorici ſapientes res geſtas componere malunt, & Naſſoviorum bella exequi, quam repentes per humum ſermones ducere. Amanuenſes publici de re communi magna & nova ſcribenda habent. ideo rogant Horatium, ut velit cras reverti, quo grande ſecretum aperiant. Verum ille, qui lectione faſtorum hebdomadalium ac Voluſi annalibus paſcitur, iiſque pingueſcit, ſicut aëre chamœleon, garrit aniles fabulas ex re, & eſurire mavult aut ad ſecundam prandere, quam neſcire mendacia. Litterarum ſtudioſi quam fruſtra ſunt, dum ſterile vocum ſtudium ſectari malunt, quam res ipſas, rectius facturi, ſi vocum elegantiam rebus, & rerum pondus vocibus adderent. Quam tragici actores ineptiunt, & tragœdiæ res decuſque infamant, quoties pueros coram populo trucidant, & poſtquam ingenti clamore Ajacem furentem deſpumarunt, eoſdem actores ad molle tripudium producunt. Satyrici quia non audent Cæſaris invicti res dicere, humanis rebus amant illu-

illudere, & opus ſuum aut ultra legem extendunt, aut corpus ſine nervis componunt. At nemo utiliorem rem præſtat orbi terrarum, quam Criticus, quoties obſervat, eſſe unum in toto Homero verſiculum, in quo omnes partes orationis deprehendas: prima Livianæ hiſtorię verba hemiſtichio conſtare: Tacitum annales ſuos à carmine hexametro ordiri: Valerium Flaccum peccaſſe, quod in primo Argonauticorum verſiculo amphiboliam commiſerit. Et his commentis adeo ſibi placet, ac ſi Americam Ferdinando monſtraſſet. Nec minus Dialectici cornua ſumunt, cum Sophiſmate uno aut altero inſtructi quavis de re cum quovis audent decertare. Inter hos vir bonus & ſapiens contemptæ rei ſplendidior eſt dominus, & ubi pecus, rem, lectos, argentum ſublata videt, animum bonum ſervat in re mala, & hoc ſe ſolatur dicto: mors ultima linea rerum eſt. Quod ſi poëtas tangere libeat, audite quo rem deducam. De rebus diſſona valde loquuntur Perſius & Virgilius, quorum ille clamat: quantum eſt in rebus inane! hic, Iovis omnia eſſe plena. Qualem rem, Auditores, canit Maro, cum Æneam & Didonem in eandem ſpeluncam deveniſſe ait: quantam rem, cum Italas res Trojani Ducis ſcuto inſculptas perhibet. quam idem ubique rebus apta loquitur, ſive Tityrum, ſive paſtorem ab Amphryſo, ſive Turnum loquentem inducit. Naſo quam eſt petulans, cum res Veneris canit. Catullus quam ſuavis, cum mille & centum baſia Leſbiæ confundit, ne tantæ rei malus livor invidere poſſit. quam non nova res eſt, à Sulpitia Tibulli Cherinthum amari. quam ſunt rotatiles Elegæ Propertii, ubi Cupido, Græcorum more, elegias polyſyllabis claudit. Flaccus,

cus, quam eſt ſeverus, cum robuſtum acri militia puerum jubet ſub dio agere & trepidis in rebus. Martialis quam eſt ſalſus, cum mœcham uxorem dicit eſſe rem, quæ ad Ollum pertinet. Claudianus quam eſt verax, cum injuſtos negat ad culmina rerum creviſſe, ſed in altum tolli, ut lapſu graviore ruant. quam idem ubique ſibi eſſet ſimilis, niſi à rebus & argumento deſtitueretur. Illud in Claudiano peculiare, quod nullibi excellat magis, quam cum de non rebus agit, hoc eſt, Proſerpinæ raptu. In Statio major eſt tumor verborum, quam rerum. In Silio màjor rerum, quam verborum. At Seneca tragicus verba rebus æquat. Lucretius naturalium rerum ſcabritiem Latini ſermonis puriſſimo nitore expoliit. Perſius, de quo modo loquebar, dum res bonas loquitur, ſaxa ſpuit & lapides. Iuvenalis, cum res Quiritium perfricat, illud inter reliqua eximium habet, paucos cognoſcere, quæ ſint vera bona. Lucanus & nimis hiſtoricus eſt & à re propria amat digredi. De Comicis ſi res ſit, Plautus Comicorum ingenioſiſſimus ſervorum res tractat diſertius, quam militum. Vnde colligo illum in piſtrino vixiſſe, non in caſtris. Terentius fatetur ſe res accepiſſe à Menandro, ſed Romanum iſtum leporem & ſcenæ decorum & judicii exacti vim Lælio ac Scipioni deberi, diſſimulat. Homerus, qui nil molitur inepte, omnium rerum peritiſſimus, primum Sapientiæ rerumque omnium fontes monſtravit poſteris. Callimachus res divinas, Theocritus paſtorales, Heſiodus agrarias, Ariſtophanes hiſtrionicas Græcis pedibus adſtrinxerunt. Inter Hiſtoricos Livius rerum copia & gravitate excellit, Polybius antiquitate, Tacitus utilitate, Suetonius veritate, Cæſar per-

perſpicuitate, Saluſtius compendio, Florus poëtica ſubtilitate, Curtius orationibus directis, Iuſtinus rerum Iudaicarum ignorantia, Plinius mentiendi dicam felicitate an infelicitate? Inter Philoſophos res ſapientiſſimas oraculo Apollinis locutus fuit Socrates, Plato diviniſſimas, graviſſimas Zeno, veriſſimas Ariſtoteles, lætiſſimas Democritus, triſtiſſimas Heraclitus, faceriſſimas Diogenes, ſanctiſſimas Epictetus. Et proximis ſeculis de rebus ſcripſit univerſaliſſime Thomas, obſcuriſſime Scotus, ſinceriſſime Durandus, copioſiſſime Cardanus, ſubtiliſſime Scaliger. Hippocrates Medicorum princeps, ſi plura ſcripſiſſet, feliciores eſſent res medicorum. Galenus ſi de quarta figura tacuiſſet, nihil medicæ rei deceſſiſſet. Dioſcorides, ſi hoc viveret ſeculo, rem Botanicam miris modis auctam ſtuperet, præcipue tot verſicolorum Tuliparum & nucis Maldivienſis horribili admiratione. De Aëtio, Tralliano, Avicenna, Rhaſe, nihil dicam, quia fateor, me non legiſſe. At quid quæſo Mathematici rerum agunt? cum diſputant, an puncta & lineæ ſint res. quam prodigioſam rem moliuntur, quando ſcrutantur, quot hordei granis primum mobile à terra diſtet, interea ignari, quot à morte abſint paſſibus. quam periculoſe philoſophantur, cum terram rotari, Solem ſtare contendunt, quod jam inter hæreſes Transalpinas eſt. Et ne putetis rem populis gentibuſque Europæis non eſſe cordi, ita ſtatue: Gallos indirectis bellis directum à ſe prudenter amoliri, & ſic res ſuas ſtabilire: Anglos invidenda pace beatos rerum exterarum non valde ſatagere: Hiſpanos hic res, quondam ſuas, pertinaciter repetere, & alibi alienas ad ſe rapere: Federatos Belgas re

ma-

maritima Tyriorum, Græcorum, Carthaginenſium exemplo, imperium late differre. Germanos Principes eo rerum ſtatu eſſe, ut inter Cæſarem, Gallum & Suecum poſiti lupum videantur auribus tenere: Suecos afflictis Germaniæ rebus feliciter conſuluiſſe: Cæſaris res in pejus lapſas, ex quo Principum æraria ſollicitare cœpit, & Petri patrimonium repoſcere: Archiepiſcopos jam credere, non omnium rerum viciſſitudinem eſſe jucundiſſimam: Sabaudum cum de Brabantia litem movet, forte iſtius proverbii meminiſſe: *Suam quiſque homo rem meminit*: Pontificem Romanum Regum Principumque ſuæ ſedis res ea cautela moderari, ne de invadenda Roma cogitent: Venetos res majorum laboribus ac fide partas circumſpecte modeſteque tueri. Polonos & Ruſſos de Smolensko nimis diu contendere, quia res Polior-ceticas ignorant.

Sed miſſos faciamus homines, qui ideas rerum & umbras ſectari malunt, quam res veras. Redeo ad Rem, cui triplicem vultum inducit prima Philoſophia. modo enim Vnam vocat, modo Veram, modo Bonam. Sileni Alcibiadis duas habebant facies inter ſe diſſimiles. At Ens tres habet. Quicquid enim res eſt, hoc ipſo non eſt aliud, ideoque indiviſibile & unum. Homo ut eſſet homo, omnes partes ejus omniſque natura in unum ſolidata eſt. Eodem modo arbor, lapis, equus. Si unitatis patiantur divortium, ceſſabunt eſſe. Apud Lucianum gloriatur Gallus ille Pythagoricus, quod unus omnia fuiſſet, philoſophus, vir, mulier, rex, privatus, piſcis, rana. Nec aliter res, ſi demigret in ſpecies ſuas, fiet aper, modo avis, modo ſaxum, & cum volet arbor. Eadem res vera eſt, at quid veritate lauda-

datius? In ſcena fucum amat actor, in aula adulator. alius tingit canos. alius emptis dentibus mandit. alius frontem capillitio abſcondit, ut effrons habeatur: alius verticem radit, & ſerico tegit, ut naturæ exprobret. Res quælibet talis eſt, qualem eam aut Deus fecit aut ars. Vt negem verum eſſe illud Alcibiadis, vino pueritiæque tribuendam veritatem. Omne ens verum & omne verum ens. nec ullius favore vel odio falſi ſpeciem induit, nec Principibus, Pontificibus, non divitibus, potentibuſque placere ſtudet. Denique omnis res bona eſt, & omne bonum res. Nihil condere viſum magno opifici, quod non conveniens alicui ſit & amabile. Notum eſt Epiphonema creationis; Vidit Deus omnia eſſe bona. Quamobrem nec malum, qua tale, res eſt, ſed rei privatio. & ſi quid illi adſit boni, id omne à re eſt. Hanc vero bonitatem tam diffundit late, ut nullam orbis particulam ſui muneris expertem eſſe ſinat. Non omnis tellus fert omnia. alibi arborei fetus, alibi injuſſa gramina naſcuntur. Pontus Caſtorea dat, Tmolus odores Tyrios, India ebur, Sabæi thus. At res nuſquam non viget & viret, cum ſingulis neceſſum ſit rem eſſe. Ac ut ſuprema loquar, ea eſt Rei beatitudo, ut mortis metu vacet, quatenus in Iove Intelligentiiſque reſidet. Vacat conſcientiæ carnificina, cum omnia alia tranſcendat, non territatur à lamiis, cum illis ſit defecatius quid. non metuit, non ſperat, cum à loco & tempore, ut Philoſophi loquuntur, abſolvatur. Tempus eſt, Auditores humaniſſimi, ut deſinam de re loqui. Nihil enim de re, præter rem, aut ſupra rem dicendum. Qui veſtrum lauta ſunt re, malint audire tinnitum rei in loculis, quam in ſcholis. Qui minus lauta, ab hoc rei

enco-

encomio non redibunt unctiores. Bacchanalia ſunt, quo tempore de bello Moſcovitico perorare nihil πρὸς Διόνυσον. Supereſt ut rogem, hanc uti de Re diſſertationem nullius inſectationi, ſed exercitii cauſa ſcriptam boni conſulatis. Iniqui profecto ſunt, & triſtes Dii, quotquot patienter aſpectant latrunculorum luſus, ſtudiis vero nullum luſum, nullam intermiſſionem concedunt. Verum hi ex præſcripto Martialis lactucis utantur & mollibus malvis & miteſcent propediem.

DIXI.

Recitata fuit, cum libros Metaphyſicorum auſpicaretur, 27 Febr. 1634.

ORATIO DE ANIMÆ HVMANÆ ADMIRANDIS.

NOn valde miror, A. O. Vos ſolito frequentiores ad me audiendum conveniſſe. Invitavi vos magno promiſſo. nempe, de rebus Admirandis me dicturum. quæ ſicuti ſine Numine confici nequeunt; ita incredibilem vim habent, rapiendi animos hominum in admirationem. Curioſum nobis natura dedit ingenium, avidumque cognoſcendi, quicquid abditum inſolitumque. Et quia obvia faſtidimus, ſolum id amamus, quod vel novitate, vel pretio, vel raritate commendabile eſt. Quoties in foro ludio aliquis aut agyrta, rem miram, nec viſam populo, incœptat, brachia ferro trajicit, venenum ſecurus

rus haurit, lumbricos tricipites è novacula ſuſpendit; alius fumos igneſque ore eructat: alius mira manuum agilitate præſtigias oculis facit; ſtamus attoniti, & dubitamus, an Dii in terras migraverint, an homines Dii facti ſint. Cum Dodona loquitur, cum anus parturit, ſtatuæ plorant, ſanguine rubet Sol, arbores ambulant, equa leporem gignit, cum armatæ acies in nubibus concurrunt; ad tantarum rerum conſpectum accurrimus omnes. nec diſplicet ſæpè ficta & mendax fabula, modo miraculo vel prodigio affinis ſit. Norunt callidi & verſuti mortales, incredibilium rerum vel relatu, vel oſtentatione, commendationem parari, & auditores, alio abituros, ſi per quotidiana ducantur, miraculis eſſe excitandos. Nunquam majorem Quiritium frequentiam vidit Tyberis, quàm cum Æſculapium ſub forma Epidaurii ſerpentis è Græcia advectaſſent Romanorum Legati. Nunquam magis ſtrepuerunt Tarentinorum compita, quam cum columbam ligneam in aëre volitantem exhibuiſſet Archytas. nunquam magis curſitatum apud Indos, quam cum tripodes ambulantes, & pincernas aureos convivis miniſtrantes exhiberet Apollonius Thyanæus. nunquam magis ſtupuerunt Byzantini, quam cum pediculum aurea catena vinctum circumduceret circumforaneus mercator. Ideo ad ſpectacula & ludos properamus, præcluſa naturæ rimamur, ſecretiora indagamus, antiquitatis reliquias anxiè conquirimus, mores habituſque barbararum gentium avidi audimus, & pronas aures commodamus miracula narrantibus, rerum vulgarium, quaſque indies aſpectamus, contemptores ſuperbi. Hoc conſilio, ut apud plures quoque jam loquerer, nolui communia

E ſectari,

ſectari, aut ea via ire, qua itur indies. Magna, rara, ambitioſa loqui inſtitui. ut neceſſum non ſit, benevolentiam veſtram & attentionem ſollicita præfatione emendicare. quam facilè ab argumenti novitate, dignitate & excellentia impetrabo. Philoſophabor utique de Animæ humanæ Admirandis, quidque in ejus contemplatione maximè ſuſpiciendum ſit, quid inextricabile & rationi humanæ impervium, id omne ſelectum dabo. Novi, quàm ſitis plerique Apitii, quàm delicatioris palati. Mullos vultis, & apros & ſumen & oſtrea. Diaria faſtiditis & quicquid quotidiani ac publici eſt ſaporis. Cupedia quærenda ſunt, & conchylia Eois intonata fluctibus, ut oſcitantes veſtros ſtomachos pelliciam, ad hoc meum Convivium, ſive MiraculorumDiatribam. Quare ut idonei convivæ, hoc eſt, auditores ſitis, exuite pauliſper ab animis veſtris earum rerum admirationem, quæ nec bonæ ſunt, nec laudabiles, nec quicquam eximium, excellens, dignumque humana admiratione in ſe habent. Nec enim res magnas dignoſcit admittitque animus, vilibus, minimiſque intentus. nec capit aliquid majus ſe, qui quicquid minus ſe eſt, amat & veneratur impenſius.

Duas Reſpublicas vos velim animo complecti. Vnam magnam, cœleſtem & verè publicam: Alteram minorem, ſubcœleſtem, cui nos mortalitas adſcripſit. In illa miraculorum unicum autorem Deum, Angeloſque: in hac alterum ſummi opificis miraculum, Hominem contemplamur. Vnde duæ Philoſophiæ partes natæ ſunt, ex mente Stoicorum: Vna altior, quæ ad Deum & res à materia ſecretas ſpectat: altera depreſſior, quæ Hominem, & quod in homine

homine diviniſſimum eſt, Animam intuetur. Non ita pridem divinioris ſapientiæ ſecreta inveſtigavimus, quæſivimuſque de univerſi auctore & conditore, de mundi materia, quid ſit Deus, totus ſibi vacet ex Epicuri mente, an etiam ad nos reſpiciat, faciatne quotidie aliquid, an ſemel feciſſe contentus ſit, an pars ſit mundi, an mundus, an neutrum; poſſitne pro imperio mutare, quæ fecit; an fatorum lege factorum ordini adſtrictus ſubjectuſque ſit. quæque alia Metaphyſici ſunt fori. Iam vero ad alteram Philoſophiæ partem, quæ de Homine agit, provectus, ſubſtiti attonitus ad Animæ Humanæ contemplationem. Et quanquam in corporis humani fabrica totius Univerſi compendium artificioſe exhiberi deprehenderim; ſuos illam habere orbes, ſua aſtra, ſua elementa, ſua metalla, plantas, flumina, nubes, fulmina, totique naturæ analogas partes: tamen detinuit me, & detinet etiamnum Animulæ noſtræ, quam hoc corpuſculo circumgeſtamus, attenta conſideratio. ſive ejus naturam, originem ac propagandi modum, ſive operationes, functioneſque diverſiſſimas, ſive ſummam imperii in mente ac voluntate vim majeſtatemque propius advertam. Homerus, quoties Iovem Deoſque introducit, nubibus & caligine eos involvit, ut imperveſtigabilem humanæ menti divinitatis gloriam demonſtraret. Idem de Anima verum. ideoque Apulejus, quoties Pſychen ſuam apparere facit, fumis nebuliſque cinctam deſcribit, ut videri nequeat. Rerum, quotquot ſunt, aliæ ſciunt, aliæ ſciuntur. Sola anima in terris omnia ſcit, præterquam ſeipſam. Lux eſt, quæ alia omnia illuſtrat, ſibi caligo eſt. Oculus eſt, qui intendi in quævis poteſt, in ſe

 nequit.

nequit. Manus inſtar eſt, quæ apprehendit obvia, ſe excepta. Docet quidlibet, capit quidlibet, profitetur quidlibet, ſeipſam ignorat. Magiſtra eſt omnium, non ſui. Tot retro ſeculis inveſtigatum fuit, quid anima ſit. Quæſivit Chaldæus, nec invenit. quæſivit Ægyptius, nec repperit. quæſivit Græcus, & neſcivit ſemper. Alius ſubſtantiam eſſe vult, alius accidens. Hic corpus, hic ſpiritum. Critias ſanguinem eſſe contendit. negat Zeno & ignem eſſe vult. Hippo aquam eſſe clamat, Diogenes aërem, Heraclitus vaporem, Pythagoras numerum eſſe dicit. Democritus etiam atomos in anima invenit. Ariſtoteles entelechiam eſſe contendit. Aliis cor ipſum animus eſſe videtur. unde excordes, væcordes, concordeſque dicuntur. Dicæarchus, omnibus deterior, animam nihil eſſe dicit, præter inane nomen. Harum ſententiarum, præter poſtremam falſam, quæ ſit vera, Deus aliquis viderit. quæ ſit veriſimillima magna eſt quæſtio. Singuli dum aliud dicunt, probabile eſt neſcire neminem. Vt in tanta opinionum diverſitate Deus crucem fixiſſe videatur excellentiſſimis ingeniis, ut eo eſſet res admirabilior anima, quo ejus minus explorata eſt cognitio. Qui vero omnium rectiſſime de ea judicarunt, tam ſtupendis eam & ſuperbis vocibus proſequuntur, ut dicentes illud, quod pene eſt verum, falſum tamen dicant. Hi animam Deum eſſe perhibent, aut divinæ auræ particulam. Vti enim ille in Vniverſo, ita animus in corpore vivit, præſidet, imperat. uti ille perituram mundi machinam agitat, ipſe æternus & immortalis; ita animus mortis ignarus fragile ac luteum corpus. Nihil in terra magnum, præter hominem, dixit Phavorinus, nihil

in

in homine præter mentem. nec ob aliam cauſam Triſmegiſtus hominem miraculum vocavit, quam ob animæ excellentiam divinitatemque. quæ, quia ſpiritualis eſt, Angelos ſibi cognatione junxit. & quia corpori uniri poteſt, mediam inter illos ipſos, corporaque naturam obtinet. ut plus ſit, quam id, quod corpus eſt, & minus aliquid, quam quod Intelligentiam vocat Peripateticus.

Illud quoque admiratione dignum ſuſpexerit quiſquam, eundem animum in corpore habitare, & tamen neſcire ipſam animam, qua corporis parte reſideat potiſſimum, & num una ſit in uno corpore, an multiplex. Etenim diſſentiunt etiam hic doctiſſimæ animæ. & cum ſciant ſe alicubi eſſe; nec eſſe, niſi in corpore: neſciunt tamen, ubi in corpore regiam ſedemque fixerint. Democriti anima dicit ſe habitare in toto capite; Medicorum, in cerebro. Stratonis in ſuperciliorum interſtitiis. Eraſiſtrati in membranis cerebri. Si Herophili animam roges, ubi habitet, dicet ſe in ventriculo cerebri habitare. ſi Parmenidis, in pectore. ſi Zenonis, in corde. ſi Empedoclis, in ſanguine. Nec defuere, qui animam in certa corporis parte latitare dicerent, è qua araneæ inſtar pro rerum opportunitate per totum corpus diſcurreret, & in quam, quoties vellet, ilicet recurreret. Quis non ſtupeat eſſe in regno ſuo Regem, juſſa dare ſubditis, & ipſum neſcire Regem, an Perſepoli habitet, an in Ecbatanis: an Hagæ, an Delphis: an Pragæ, an Viennæ. Præterea eundem neſcire, an unus ſit in aula imperator, an plures. In tanta miſeri rerum ignoratione verſamur, ut neſciamus ipſi, ubi domicilium fixerit pars noſtri melior, qua ſumus, quicquid

ſumus, qua ſcimus, quicquid ſcimus. Imo & hoc neſcimus, an una nobis ſit anima, an triplex, diſcrepantibus etiam ſuper hac re clariſſimorum virorum ſententiis.

Familiare eſt Phyſicis noſtris, maximos naturæ effectus, quorum cauſæ minus in aperto ſunt, ad Planetarum occultos influxus referre. quales ſunt tractio magnetica, maris reciprocatio, metallorum & animalium è putri materia generatio. Verum cum ſingulis ſinguli inſerviant Planetæ, & metallorum aliud Saturni, aliud Iovis, aliud Martis, aliud Solis, aliud Veneris, aliud Mercurii, aliud Lunæ arbitrio regatur; tanti momenti res credita fuit Anima, ut ei omnes Planetas famulari divina ſapientia juſſerit. Saturno juſſum, ut ad intelligendum ratiocinandumque illam diſponeret; Iovi, ut vim agendi fortiter illi conferret; Marti, ut animoſitatis ardorem acueret; Soli ſentiendi opinandique naturam; Veneri deſiderii motus; Mercurio pronunciandi, & quæ ſentiat, interpretandi vim; Lunæ nutriendi, augendi, generandique facultatem. Tot Deos, aut potius aſtra, ſibi famulantia habet. nec ſimplicis aſtri contenta eſt obſequio, quæ, quoties vult, cogitationum ſublimium motu aſtris omnibus ſuperior eſt.

Procedentibus vero Sapientum de ea altercationibus, eo deventum eſt, ut in labyrinthos inexplicabiles devoluti, eam rem, quam animam vulgo vocamus, dixerint eſſe totam in toto corpore, & totam in qualibet parte. Ita viſum Angelico Doctori, ita Cajetano Cardinali, ita Ægidio, Marſilio, & ante hos Averroi. Invaluitque olim hæc opinio eouſque, ut etiam Hipponenſem Epiſcopum in ſuas partes pertraxerit.

traxerit. Quorum opinio ſi vera eſt, ſequetur: eandem animam totam moveri in una parte; totam quieſcere in altera: totam eſſe in capite ſurſum, totam in pedibus deorſum: totam loco à ſe diſtare: totam eſſe in pluribus locis, nec tamen multiplicari: eſſe inſtar puncti indiviſibilis, & tamen in quavis parte. Quæ quidem ſingula miraculorum omnium fidem excedere manifeſtiſſimum eſt, utpote contradictioni proxima. Auget admirationem hanc, ipſam animam per univerſum corpus ſpargi, ſingulis membris adeſſe, nec tamen diviſis membris ſecari aut dividi poſſe. Cum facinoroſis reciditur cervix, anima celerrimum ictum celeriore motu evadit, & inter media tela & acinaces illæſam ſe, velut in arctum, contrahit, ut vulnus corpori inflictum ocyus eludat. Cum Priamo caput humeris avelleret Pyrrhus, de corpore triumphabat victor, invicta anima. Cum laceraretur toto corpore miſer Deiphobus, diſtraheretur Hippolytus, raptaretur Hector, corporis continuitas ſoluta fuit, non animæ. Domicilium ſuum deſtrui patitur, at ſe incolumi. & cum in fruſta ſecamur, manet illa una, nec numerum facit.

Ariſtoteles, dum in Animæ ſcrutinium altius admittitur, negat animam moto corpore moveri. Nempe, vult vos credere, currente Atalanta, non currere primo animam: volante Dædalo, non volare animam. Et tamen in illo ipſo corpore eſt, quod movetur. quin & illud ipſum eſt, quod movet corpus, & ſine quo iners illud eſt & immobile. Quod ſi ſciret apud inferos Siſyphus, poſſet indefeſſos corporis ſui labores hac animæ immobilitate ſolari. Prodigioſa loquimur, Auditores. Itur in Orien-

tem,nec it anima. comes eſt corporis,& quieſcit nihilominus. Scandimus montes, deſcendimus, ſaltamus, remigamus, pugnamus, fixa interim & quieſcente in corpore,quæ motuum horum cauſa, anima. At, inquies, movet ferrum magnes, ipſe licet immobilis. quid mirum? locis ſuppoſitiſque differunt. At animam corpore claudi, corpus impellere, nec impellere primo ſeipſam, credat Alexandri præceptor. mea hoc, ut ingenue loquar,comprehenſione majus eſt. præſertim, cum novas partes per nutritionem appoſitas ſubeat,& veteres vel calore abſumptas, vel vi reſectas deſerat.

Quod ſi originem & natales Animæ inveſtigare animus ſit,non illam è ſemine elici,non per traducem transfundi credimus, aut more aliorum viventium à ſimili generari. Solum Deum autorem habet, nec niſi ex nihilo, hoc eſt,miraculo produci poteſt, quæ omnium miraculorum ipſa eſt maximum. Quietem ſibi imperavit magnus opifex, cum cœlos, terras, maria condidiſſet. In ſola animarum creatione perſtitit indefeſſus. Omnium ſuorum laborum periplum ſabbatho finivit.Sola animarum productio ſabbathum neſcit. Nec enim ſpirituum produci poſſibile eſt, quam per ſpiritum: nec modus productionis alius,quam per creationem: nec potentia ulla huic operi par,quam quæ infinita eſt & omnipotens. Potuit Amphitheatra exſtruere Titus, aquæductus quaquaverſum diducere Agrippa, Danubium ponte ſternere Trajanus, Athon perfodere Xerxes, Alpes aceto dividere Annibal. At hæc tanta qui potuerunt, unicam animulam condere non potuerunt. Nihil ad hanc rem confert Lyſippi induſtria, penicillus Apellis, Phidiæ ſolertia,

Archi-

Archimedis ſagacitas, nihil tot architectorum dædalæ & ingenioſæ manus. ne quidem ipſa Angelorum dextera, quantumvis potentiſſima, in hujus operis conſortium partemque admittitur.

Ad illud non ſemel obſtupeſco. animam noſtram in corpore eſſe, cum corpore eſſe, ſubſtantiam eſſe in ſubſtantia: nec tamen corpus eſſe. quin tam diminutæ, tenuis & ſubtilis eſſe eſſentiæ, ut nulla corporis pars ſit extra ipſam, nec illa ullibi, ubi non ſit corpus. Et tamen in tanta unione, partiumque penetratione, ac naturarum indiſtantia, non affici à corpore aut lædi animæ eſſentiam. Si paralyſis partem nervi obſtruat, ipſa permeat. ſi apoplexia ſpiritibus viam occludit, nondum occludit animæ. ſi exareſcat oculus, flacceſcant brachia, caries erodat oſſa, deficiat ſanguis; illa nihilo ſecius integra & vegeta manet. Cum claudicat pes, balbutit lingua, manum diſtorquet chiragra, corporis illa vitia ſunt, non animæ. Inſtar citharœdi eſt, cujus ſive fides laxæ ſint, ſive ad verticulos appoſite intenſæ, ars tamen, quæ in mente reſidet, nihilo vel deterior eſt, vel melior.

Accedit, quod virtutes functioneſque innumeras exerceat unus idemque animus. Mirantur poëtæ in Apolline numen triplex, tergeminam Hecaten, tria virginis ora Dianæ. Mirata fuit olim Roma pantomimos ſuos, qui exercitato vultu corporiſque motu quoſvis imitabantur. Stupuit Græcia illos, qui quovis certaminum genere victores erant, quos πενταθλȣς vocabant. At nihil hæc ad animæ vim, quæ ſibi ubique ſimilis, in eadem corporis parte, trahit, retinet, alterat, expellit, nutrit, au-

get, ſentit, appetit, movet, ratiocinatur, vult. Miramur in horologiis artem, quæ alias partes aſcendere faciat, alias deſcendere, tardius, celerius; alias in orbem rapi, alias in obliquum; alias trudi, alias trudere. Sed quid hæc ad animam? quæ innumerabiles corporis particulas, forma, mole, finibus diverſiſſimas regit, flectit & moderatur.

Et quis ratione aſſequi poſſit, in eadem anima eſſe aliquid rationale: aliquid irrationale: moriturum & immoriturum: partes miniſtras famulaſque, & principes dominaſque: aliarum tam ignobilem ſortem, ut non niſi ſervire debeant; aliarum tantam eſſe dignitatem, ut cum omnibus præſint, ipſæ ſolum Deum ſuperiorem agnoſcant.

Quod ſi diſtinctius libeat Animæ humanæ vires ſcrutari, major latiorque rerum mirabilium & ſtupendarum ordo panditur. Cum nutrimur, ecce, quæ alimenta ſpecie tota erant diverſiſſima, vi animæ unum fiunt in ventriculo, & veluti in pulticulam & polentam concoquuntur. Illic terreſtria aquatilibus, utriſque volatilia permiſcentur. Illic obſonium & ferculum, furfuracea & hordeacea, ovilla & vitulina, aſſa, elixa, toſta, frixa coëunt. illic columba patitur ſturnum, aſellus lupum, perca porcellum, aper leporem, vitis braſſicam. Quæ omnia ſimulac unam chyli formam nacta ſunt, paucarum horarum interjectu, ejuſdem animæ induſtria in diverſa rurſum abeunt. & ex eodem ſanguine, ejuſdem caloris ope, os fit ſicciſſimum, caro humidiſſima, membrana validiſſima, pulmo flaccidus, oculus multicolor, nervus candidiſſimus, res ſubſtantia, temperamento, officiis diverſiſſimæ. Quoties domum molitur architectus,

tectus,facit rem unam ex materia non una. ſed hęc unitas mera partium aggregatio eſt. Anima in unius naturæ ſubſtantiam mutat diverſarum ſpecierum res. & veluti Chymicæ artis perita, quod unum eſſe fecerat, diſtrahit rurſum in diverſa. Maximæ ſapientiæ eſſe putamus, ſi ex tot autorum aliis atque aliis lucubrationibus ea ſeligat ſtudioſus lector, quæ ſibi conducere arbitratur: aut ſi ex rerum civilium infinita congerie vir prudens, quod utile & frugiferum, in ſuos uſus convertat. Num ergo animæ occultam ſapientiam mirabimur? quæ ex rudi,craſſa & feculenta ſanguinis colluvie, ſingulis partibus impertit ſuum? & eo quidem diſtributionis genere, quod Geometricum vocant & quoad nos. In Accretione illud inexplicabile, quomodo creſcente corpore non creſcat anima,tanquam nullius alimenti indiga. & tamen minorem eam eſſe in puero, quam in viro, majorem in viro, quam in decrepito & contracto ſene. quin potius creſcente corpore debilem eſſe rationis vim, illo decreſcente, incrementa illam prudentiæ virtutumque capere. In Generatione vero noſtra, licet omnia humanæ mentis captum excedant, illud prorſus ſuſpiciendum, ex informi ſemine edolari tanto artificio corpus, capax tam illuſtris hoſpitæ. Iurares Zeuxin aliquem vel Polycletum in utero matrum ingenii omnes vires in formando homine explicare. Tantus ordo partium,ea ſymmetria, ea figuræ & quantitatis in ſingulis membris ratio,ut nihil non ab exactiſſima ſcientia profectum videatur. Fulcitur moles corporis noſtri plus, quam ducentis oſſibus, quæ pro trabibus ſunt, illa totidem cartilaginibus, ad motus facilitatem incruſtantur. Hæc ipſa ligamentis,

tis, quæ pro clavis ſunt, ne locis ſuis excidant, nectuntur validè; nervis autem & tendinum ope, veluti funiculis & chordis, moventur. Accedunt venæ arteriæque innumerabiles, quæ velut aquæductus ſingulas partes irrigant. Muſculi pene quadringenti carneſque diverſi generis fibrarum ſpatia, ceu tomento, replent. omnia denique cute, tanquam univerſali veſte, adverſus injurias muniuntur. Atque hæc dum molitur natura, neſciunt bonæ matres, quid intus agatur. & cum alias imperioſæ ſatis ſint, nihil hic, quod imperent, mutent, corrigant, habent. Quæ admirati Arabes, non ſeminis brutam & ſtupidam vim, quam animæ vicariam vocant Peripatetici, ſed Deum aliquem, vel intelligentiam, vel animam mundi tam admirabilis & elaborati operis autorem prodiderunt. Hæc dum mecum conſidero, jacet magnitudo Romana, vileſcunt omnes veterum toto orbe decantatæ fabricæ. in quibus non unus artifex deſudavit, ſed plures, aliæque fuerunt partes architecti, aliæ lapicidæ, aliæ fabri lignarii, aliæ ferrarii, aliæ vitriarii, aliæ cæmentarii. cum in adornando corpore noſtro, una magiſtra ſufficiat anima, vel animæ miniſtra virtus plaſtica, quæ ſola & præparat materiam & univerſum opus abſolvit. ſola rotundat, quadrat, ferruminat, contignat, inveſtit, tegit.

Sed abripit me Senſuum contemplatio, tum eorum, quos poſitos habemus in propatulo: tum eorum, quos altius abdidit natura. Omnia hic miraculis majora ſunt. At nullibi magis extra me ſum, quam cum in viſus oculique naturam penetro. Vetus inter ſapientes lis eſt, An viſio fiat emiſſis ab oculo radiis, an receptis ab objecto ſpeciebus. Prius Platoni, poſterius Ariſtoteli

ſtoteli arriſit. Nihil jam definio. Sed illud aſſevero magna animi contentione, Deum utrobique infinitæ ſuæ virtutis documentum grande dediſſe, ut vel in ſolis oculis præſens Numen oculis videri poſſit. Placet viſionem fieri radiorum emiſſione? quanta illa res, tantam lucis vim in puſillis oculorum orbiculis circumferri, quæ à terræ ſuperficie ad ipſa uſque ſtellarum fixarum corpora per aliquot miliarium myriades diffundi poſſit, & ad oculos redire, idque momento. cum immane illud Solis corpus, centies & ſexagies ſexies majus terra, omnis lucis fons & ſcaturigo, radios ſuos in terram jaciat, ſed ad ſe revocare nequeat. Placet ſpecies recipi à re viſa? jam illud non minus admirandum, res, quæ minus ſunt, quam res, imò rerum imperceptibiles umbræ & ſimulachra ſolummodo, & pene nihil, per immenſa ſpacia ſalvas integraſque deferri. Deinde, eam iiſdem ſpeciebus ineſſe propagandi ſeipſas virtutem, quæ cœlos omnes intermedios, & elementorum interjecta corpora permeet trajiciatque. Etiam illud horribile naturæ ſecretum eſt: imagunculam illam, quam ſpeciem vocamus in ſcholis, ſecundum aëris extenſionem extendi, & nihilominus, in quovis aëris puncto, animæ noſtræ repræſentari totam rem, ut totos montes, turres, arces intueamur, in indiviſibili aëris punctulo. Creſcit miraculum, ſi obſervetis, ſpecies plurium rerum, etiam contrariarum, in eadem eſſe aëris parte. nec tamen aut ſpecies confundi, aut vim repræſentandi debilitari, aut figuras ſe mutuo deſtruere, aut ventis tempeſtatibuſque à linea recta, qua oculum petunt; vel minimum dimoveri. Inter ſenſus interiores Memoria occurrit, cujus

cujus modus tam eſt inextricabilis, ut merito inter ea referri debeat, quæ mirari nos Deus, non ſcire voluit. Hæc illa eſt facultas, quæ parvo cerebri ſpatio circumſcripta, infinitas rerum ſpecies recipit, nec confundit. Et quanquam in humida & flaccida capitis ſubſtantia reſideat; is tamen ſpecierum in ea ordo, is nexus, ut ad imperium voluntatis vel omnes adſint, vel plurimæ, vel ſingulæ. Inſcripſit aliquis memoriæ Æneidem Virgilii, vel Iliada Homeri, quæ aliquot millenis vocibus decurrunt; illa eo ordine ſingularum vocum ſpecies reddet, quo exſtant extra ipſam. Orator, quoties verba facit, ex tam grandi ſpecierum acervo, contexit & recitat Philippicam. ut citius auditorem patientia, quam memoriæ fides dicentem deſtituat. Qui memorandi artem callent, millena aliquot vocabula, Græca, Latina, barbara, ficta, in memoriæ tabulis diſponunt, & eodem, quo ſemel lecta fuerunt ordine, aut, ſi voles, retrogrado recitant. ſingularum ad hæc vocum numerum ſitumque, ſine errore & perturbatione, deſignant. atque hæ imagines cum in eodem cerebro ſtabulentur; ea tamen illarum ratio eſt, ut quædam adſint ultro & injuſſæ, non aliter ac ſi in labris natarent; quædam non niſi longiore meditatione ſubeant; quaſi precario & invitæ adeſſent: quædam vocatæ & injuſſæ adeſſe recuſent; tanquam altius repoſtæ. ut non niſi per attentam reminiſcentiam excitari & in apertum produci queant.

Memoriæ aſſecla eſt Phantaſia, ſive Imaginatio. in qua illud admirandum, quod cum ſedibus & loco diſtet ab ea facultate, quæ formando corpori in utero incumbit, tamen hæc illius

illius impetus motuſque perſentiſcat. uſque adeo, ut fortior imaginatio membra ſubito diſtorqueat, numerum, ſitum, figuram partium pervertat, vibices tenello corpori imprimat, cœptamque fabricam mutilet ac deformet. Hic ignorare puto ſapientiſſimos, qui fiat, ut impreſſa phantaſiæ coloris aut partis monſtroſæ ſola ſpecies & imago, verum ſtabilemque colorem deformitatemque imprimat embryoni. & opus edat, cauſa ſua, ut videtur, nobilius. Quam quoque ſtupenda eſt, Auditores, ſomniorum generatio. Feriantur ſenſus, feriatur ratio. viget tamen phantaſia & portentoſis ſe ſpectris vel oblectat, vel terret. Dormit cauſidicus, & apud ſe cauſas agit. dormit Imperator & pugnat. dormit nauta & decumanos fluctus vitat. dormit mercator & pecunias numerat. Et quanquam imaginatione hæc fiant, tanta tamen ejus eſt fiducia, ut mendacio juvet ſomniantem, & ſe ſomniare neget tunc, cum ſomniat maximè. Hæc ditiſſimos nos facit, cum habemus nihil: reges, cum imperamus nulli. cubamus in reginarum thalamis, poſiti inter ſues. oſtro villiſque pretioſis induimur, pannis anniſque obſiti. ut non mirer, indignatum valde fuiſſe Mycillum Lucianicum, quod aureum & dives ſomnium galli cantus abrupiſſet. At quoties ineptire vult, & ridicula eſſe in melancholicis, quid non perſuadet miſeris. Hic ſe vitreum credit, metuitque ſibi ſollicitus ab aſtantibus. Ille ranas in ventre coaxantes ſe audire jurat. Alter ſe granulum hordei eſſe arbitratur, timetque, ne gallinæ pabulum fiat. Eſt, qui montes ſibi incubantes ſentit, & ſub tanto onere dum gemit, jacet immobilis. Apud Trallianum muliercula, cum ſe digito totum orbem

orbem geſtare affirmaret, auſa non fuit illum inflectere, verita ne tota mundi machina laberetur. Iam vero videtis, nihil morti tam eſſe ſimile, quam ſomnum. atqui dormientium animi maxime declarant divinitatem ſuam. multa enim, quoniam remiſſi ac liberi ſunt, futura perſpiciunt. ex quo intelligitur, quales futuri ſint, cum plane ſe corporis vinculis relaxaverint.

Præter ſenſus, etiam Appetendi vim nobis largita eſt divina providentia. Quam ſi cum ratione compares, manifeſtum erit, unam eandemque animam ſecum bellum gerere: unam eandemque imperare ſibi & dicto parere: idem fugere & proſequi: damnare & probare. Omnis lucta duorum eſt. omnis pugna plurium. Anima noſtra licet una ſit, ſecum pugnat. videt meliora probatque, deteriora ſequitur. aliud illi cupido, aliud mens ſuadet. eademque eſt, quæ ſuadet, & cui ſuadetur, diſſuadet, & diſſuadetur. In bellis inauditum prorſus, eundem eſſe victorem & victum. eundem triumphare & in triumphum abduci. Anima vincit, anima vincitur. Anima triumphat & refractariam cupiditatum turmam, hoc eſt, ſeipſam, in triumphum abducit. In foro differunt, actor, reus, judex, forum, arbiter, teſtis, lictor. Anima noſtra omnia eſt. eadem accuſat ſe & accuſatur, abſolvit vel condemnat. eadem inter rationem & turbulentos affectus arbitra eſt. nec ad aliud forum provocat, quam ad ſeipſam. nec aliis teſtibus eget, quam ſeipſa. nec alio lictore aut flagello, quam ſeipſa. In ſcholis diſputant partes. diſputationem moderatur præſes aliquis. Animus noſter ſecum diſputat, & modo rationem, modo obluctantem ſenſum diſputantem

tantem audit, & utrique pro arbitrio præſidet.

Appetitui comes it ea animæ vis, qua loco movemur, qua currimus, ſaltamus, brachia pedeſque jactamus. Sed illud mihi expediat, quiſquis ſiet ille Sophorum: qua ratione neceſſum ſit imperio voluntatis, quæ in ſublimi eſt, nec cum corpore communicat, moveri extrema infimaſque corporis partes: vel qua ratione, & quibus apparitoribus mandata mentis deferri poſſint momento ad membra remotiſſima. cum nec membra hæc, nec ſpiritus internuncii aut mandata capiant, aut mandantem norint. Volo currere pedes? currunt. quieſcere? quieſcunt. loqui linguam? loquitur. ſilere? ſilet ocyus. at qui meus pes intelligat capiatque juſſa voluntatis, plures mecum neſcitis. Quin illud omni ſapientia humana majus eſt, quomodo pulſantes citharam digiti, pari motu celerrimas cogitationes aſſequantur, ut nec à mente digitus, nec à digito mens relinquatur.

Atque hactenus ea proſecutus ſum Animæ officia, quæ vel cum plantis, vel cum cæteris animantibus nobis communia ſunt. Nunc diviniſſimam animæ particulam, qua homines ſumus, perpendamus. Hoc primo eximium & excellens eſt in homine, Animum immortalem eſſe in domicilio mortali: ſine materia in materia: expertem corruptionis in corpore corruptibili. Diſſerit de morte, mori neſcius. diſſerit de morbis, morborum ignarus. verberat, lædit, vulnerat, necat, nec ultorem metuit. Quo morti propius corpus, eo ille vivacior. quo magis illud extabeſcit, eo ille erectior. Patitur corporis exuvias concuti, organa labefactari, nec de abitu, niſi deſtructo corpore, cogitat: Bibit Socrates cicutam, quam anima in im-

immortalitatis vertit medicamentum. Contuſus fuit in mortario Anaxarchus. non, inquam, Anaxarchus, ſed follis Anaxarchi. Anima Catonis inter ruinas publicas recta ſtetit, & licet legionibus cuſtodirentur terræ, claſſibus maria, invenit tamen, qua exiret. Cum lectulo affixus eſſet æger Veſpaſianus; erexit ſe anima, & Imperatorem voluit ſtantem mori. Cum Thraſeam Pætum deſtitueret vigor corporis, de natura ſua, & ſpiritus corporiſq; diſſociatione, inquirebat Animus. Cum fugiente ſanguine deficeret Seneca, anima de ſe, de republica, de juſtitia, patientia, ad ſtuporem diſſeruit, & conſtantibus exemplis ſe alioſque munivit. Irruente in Ciceronem Popilio, valedixit corpori diſſertiſſima anima, & de ſe ſecura feriri juſſit cervicem. Cum piorum corpora exucca ſunt & putrida, animus ultra cœlos ſibi rapi videtur, & inter beatos vivere. Deſtruunt ignem aquæ, aquas ignis. Viventium alia his, alia aliis modis intereunt. Anima ſola in terris hoſtem non habet. Cum corpore conſpirat, nec tamen illi incolumitatem ſuam debet. Spiritum non metuit, quia ipſa ſpiritus eſt. Si qua inter animos hoſtilis decertatio eſt; non in animæ, ſed corporis deſtructionem noxamque dirigitur. aut, cum doctorum animæ diſceptant, emergit ex hoc conflictu clarior veritas. Modum quoque corruptionis neſcit. non illum, qui corporum eſt, nec enim corpus eſt. non illum; qui accidentium eſt, cum ſit ſubſtantia. non illum, qui eſt rerum à materia dependentium, quia in materia operatur & tamen ſine illa. non illum, qui eſt rerum à generante perpetuo emanantium, quia à ſolo Deo creatore dependet. Septem orbis miracula tot retro ſeculis ſuſpexit

xit orbis. At eadem vel ſolo æquata ſunt, vel æquantur indies. Nihil immortale manus mortales fecere. Animus licet eſſe incipit, eſſe non deſinit. Mundo interitum ipſe mundus minatur. inveteraſcet cœlum, colliqueſcent elementa, in confuſionem forte primaſque tenebras omnia redibunt. Anima fatis exempta, quia æterna cogitat, æterna appetit, mortalitatis & immortalitatis diſcrimina novit, quia in futurum longe videt, vivit æternum: Si fauces nodus conſtringat, ſi lapſus comminuit caput, ſi jugulum ferit mucro, inter ipſas latronum ac ſicariorum manus, anima elabitur. In Ætnam cum Empedocle incidit, nec uritur. in voragines ſe mergit, nec mergitur. & toto licet Oceano obruatur, evolat ſoſpes, nec ſuffocatur. Loquitur anima Martyrum in mediis ignibus & Deum innocentiæ teſtem invocat. præſciſſo linguæ plectro, hymnos modulatur mens. quin terris defoſſa, cum hoſtes ſuos increpare nequit, pro hoſtibus ſuis orat. Dicebat olim Zeno, malle ſe videre Indum conſcendentem rogum; quam quoſvis philoſophos audire de animæ immortalitate diſputantes. Quid vos ſentiatis neſcio. Ego, ut immortalitatis animæ ſententiam firmius imbibam, malo videre Paulum decollatum, Petrum inverſo corpore pendentem, Bartholomæum excoriatum, Laurentium in cratere jacentem ſpe immortalitatis, quam ea legere, quæ à Platone in Phædone, vel à Cicerone in Tuſculanis, vel à Thoma, Scoto totaque Scholaſticorum turba de animæ Immortalitate eruditè diſputantur. Quod ſi quando ſeducta mens fiduciam immortalitatis excuſſerit, tamen ubi ſuprema hora adventaverit, è veterno expergeſit, iiſque ſe cogitationibus occupat,

pat,

pat, quæ immortalem eam eſſe evincunt. ſive metuat Deum, quem offendit: ſive converſa in melius, ſperet ſibi lenem. Ita aliam vitam jam tum præſentiunt, quam futuram ingenii temeritate negaverant. At grande illud eſt naturæ portentum. in eadem animæ parte languere nutritionem, languere ſenſum, motumque; vim vero rationalem integram manere. quæ tamen, ex mente Ariſtotelis, in quavis eſt animæ parte, etiam illic, ubi male videt oculus, & difficulter reſpirat pulmo. Si in Mentis rationiſque penetralia admitti vultis, rerum mirabilium adſpectu vos obruam. Si in voluntatis ſacraria, abyſſos videbitis. Si utriuſque nexum mutuaque obſequia, ignorantiæ mecum eritis & ſilentii profeſſores. In plantis arboribuſque obſervamus occultum aliquid, quo creſcunt, florent, fructum ferunt. At nihil tale, quo ſciunt ſe creſcere, florere, fructum ferre. In brutis, præter illa, obſervamus principium ſenſus motuſque, nec non aliud, quo cognoſcunt ſe ſentire & moveri. At nihil tale quod ſupra ſenſus ſe, ac ſingularia, materiæque conditiones elevet. In Homine veneranda Dei filia Ratio eluceſcit, quæ non ſolum ſcit ſe ſcire, adeoque ſupra ſeipſam reflecti poteſt, & cauſæ cauſam longa ſerie inveſtigare, verum etiam res rebus abſtrahit, hominem Petro, equum Bucephalo, nec tamen eas divellit aut multas facit. Eadem, per ea, quæ videt, penetrat in ea, quæ non videt. per ea, quæ non ſunt, intelligit ea, quæ ſunt. per ea, quæ craſſa ſunt & feculenta, percipit ſpiritualia per compoſita, indagat ſimpliciſſima, & per rerum finitarum conceptus, abſorbet infinitum, & ab eo abſorbetur.

Corpora certis dimenſionibus conſtant. nec ca-

capiunt quicquam, quam quod quantitate ipſis reſpondeat. cumque operantur, potentiam termino finiunt. Mens noſtra majus aliquid corpore eſt, nec tamen extra corpus eſt. & licet eſſentiæ terminis in corpore circumſcribatur, virtute in immenſum abit. omnia capit, præter Deum & ſeipſam. cœlos & terram complectitur, nec de anguſtia queritur. Quamvis maximæ ſint res; ſtant cum parvis in mente. quamvis multæ ſint res, alias admittit. Quo plura habet, eo plura appetit. quo impletur magis, eo ſe expandit magis. quo plura ſcit, eo plura ſe ignorare diſcit. Tot artibus, tot diſciplinis locum dat, nec deeſt novus. Materia formam recipit unam. intellectus noſter innumeras. Idem dum in corpore eſt, etiam alibi eſt. & licet loca climatibus diſtent, momento eſt in pluribus. Vix juſſeris eum ire ultra Sauromatas, & jam confectum eſt iter. Vix domum revocaveris, & jam domi eſt. montes ſcandit & ambulat in vallibus. montibus deſcendit, ſtatque in cacumine, Verſat ſe & vagatur quaquaverſum, immobili licet corpore. Tanta vero ejus in agendo velocitas, ut in centro poſita per cœlorum ambitus & horribilia ſpacia feratur. tanta ejus perſpicacia, ut clauſis oculis videat acutius, & oppletis auribus audiat ſe loquentem melius. tanta intelligendi vis, ut quo feratur, unde venerit, in quem exitum tandem tantus mundi apparatus properet, proſpicere probabiliter poſſit. Reliqua, quotquot in natura ſunt corpora, diſtinctis bonis gaudent. animus omnibus. & cum nulla re alatur, vivit omnium contemplatione. Totus hic mundus illi pro alimento eſt. nec tamen ſatiatur unius cognitione, quærit infinitos in

Luna, Sole, ſtelliſque reliquis, aut plures invenit: aut, quod puto probabilius, inveniſſe ſe ſomniat. Mirata eſt ſuperior ætas Saporem regem Perſarum, qui Sphæram conſtruxerat, tantæ magnitudinis, ut ipſe in centro ſedens, circumquaque picta ſtellarum lumina adſpiceret. Quanto majus illud eſt: animas noſtras ſedere in totius Vniverſi puncto, & circum ſe oculis animoque Planetarum orbes ac late patentis Firmamenti convexa tueri. Amplius. pertinax inter res contrarias eſt pugna. æterna in animantium & plantarum genere odia deprehenduntur & inimicitiæ. Hæc omnia in mente coaleſcunt, & coëunt placide. Intellectus, inquit Ariſtoteles, fit id, quod intelligitur. Ergo, illuc cum calore frigus, cum recto curvum, cum pari impar numerus amice oberrat. illic lupus ovi, capra leænæ, lepori canis it comes. Marium & Syllam cogitat, exutis odiis. Pompejum & Cæſarem ſine æmulatione. Achillem & Agamemnonem, ſine maledictis. Quæque extra nos ſe invicem deſtruunt, ſpecierum & imaginum ope, in nobis veluti ſororiant. Illud in ſenſibus experimur, eos vel vehementiore luce, vel ſono, vel calore lædi. Viſum nec videre nimis propinqua, nec de remotis recte judicare. Menti nihil tam lucidum, quod non eam perficiat magis. nihil tam acre, quod non cernat lubentius. nihil tam propinquum, quod non videat facillime. nihil tam remotum, quod non apprehendat diſtincte.

Vnum eſt, quod ſine ſtupore referre non poſſum: Mentem humanam adeo rebus ſublimibus intentam eſſe poſſe, ut ſenſuum omnium vitæque functiones deſerat. jacet mortuo ſimilis contemplator, & dum in ecſtaſin rapitur

anima,

anima, riget conſiſtitque corpus, tanquam catalepſi correptum. Hoc Platoni, Socrati, Triſmegiſto accidiſſe ferunt. De Socrate refert Alcibiades in Convivio, eum aliquando uno gradu, uno loco, diem & noctem ſtetiſſe cogitabundum, cibi, potus, ſomni & Xantippes ſuæ immemorem. Meminit Auguſtinus Presbyteri cujuſdam, à nomine Reſtituti, qui, quoties vellet, adeo ſe auferebat à ſenſibus, ut non ſolum vellicantes & pungentes minimè ſentiret, ſed aliquando ignibus admotis ureretur, ſine doloris ſenſu.

Sed quis Oedipus illud aſſequetur? in eadem anima, ut docet Stagirita, mentem eſſe duplicem. Vnam Patientem, quæ ſpecies recipiat, intelligatque: unam vero Agentem, quæ faciat, ut illa intelligat. Illam ſe habere ad modum coloris illuſtrandi. Hanc eſſe inſtar lucis illuſtrantis. illam corruptibilem eſſe, & à corpore inſeparabilem: hanc incorruptibilem & ſeparabilem: illam cum ſemine traduci: hanc forinſecus ingredi. Cæcutio ad hæc Peripateticorum fulgetra, tanquam noctua & talpa ad Solis facem.

Altera Animæ humanæ facultas Voluntas eſt. In ea admiratione digna ſunt, agendi modus, libertas, imperium. Agendi modus iſtiuſmodi eſt, ut nec corpore utatur pro inſtrumento, cum honeſtum appetat: nec appetendo ſatietur, niſi cum Deo fruitur: nec in præſentia ſolum feratur, more ſenſuum, cum etiam illa, quæ in terris ſola ſpe poſſidentur, deſideret. Reliquas in natura cauſas Deus mera agendi neceſſitate adſtrinxit. Sola voluntas actionis ſuæ, quanquam ſub Dei moderamine, arbitra eſt. Non cœli aſpectibus terretur, non elementorum conflictus

horret,

horret,non vi, non ſuaſionibus invita à propoſito demoveri poteſt. Inter flagra,uncos,cruciatus exquiſitiſſimos,pergit velle,quod vult,nolle,quod non vult. Ab uno Deo ſe flecti patitur, quem unum creatorem agnoſcit. Eſt & hic aliquid, quod acutiſſimos Philoſophos torquet. quomodo voluntas Intellectum ducem ſequatur,quomodo inter honeſtū & inhoneſtum eligat,& tamen quid honeſtum,quid inhoneſtum ſit, ipſa ignoret. ſcire quippe intellectus officium eſt,non voluntatis. Nec minus illud vexat magnas mentes: quomodo voluntas,quæ inſtar bilancis in utramque partem vergere nata eſt; ſibi & trutina ſit & lanx & pondus,ipſa velit,& ſe faciat ultimo velle,ipſa ſe determinet,& determinetur. Quæ enim hic intellectus ſunt partes, ſuadentis ſunt, non determinantis. Imperium videte. tale illud eſt, ut nullum ſit aliud, quam rationis & voluntatis,ſive imperium exerceat in nobis, ſive extra nos, in alios. Cum intellectu imperium dividit, diſpari licet jure. Nam illi cum imperat intelligendi locum, tempus, argumentum, paret ratio, ſervorum exemplo,nec refragari audet. Viciſſim,cum intellectus juſſa audit, paret civium exemplo,qui refragari ſubinde ſuſtinent. Quod ſi inſurgat contra rationem non una cupiditas, etiam hic faſces ſuos oſtentat regina voluntas,& ea fugit, quæ male expetimus: aut ea expetit, quæ male fugimus. Sed vim,qua loco movemur,ſervilius habet; nec reſpuere ſinit imperium partes ad ſervitium natas. Imperium,quod in alios exercet, non aliis terminis, quam quibus Vniverſum,terminatur. Non aliam dominam agnovit Aſſur,Perſa,Græcus,Romanus. Quæcumque de imperiis veterum & recentiorum legimus,volun-

luntatis imperia fuere. Hæc illa eſt Aſiæ & Africæ dominatrix in Philippis, hæc Galliarum imperatrix in Borboniis, hæc Gothorum Vandalorumque princeps in Guſtavis. Hæc jura dicit Cimbro in Chriſtianis, Adriam ſibi ſubdit in Veneto, utrumque orbem nuper cum Hiſpano partiri voluit in Batavo. Nullam aliam Imperatores poteſtatis ſuæ agnoſcunt formulam, quam potentiſſimum iſtud, SIC VOLUMUS. Et quæ eſt illa res? vis animæ eſt. & quantula illa eſt res anima? ſi in toto homine eſt, ſex non raro, aut minus, pedum res eſt. Si in capite, non unius. ſi in corde, vix digiti, ſi in cordis ventriculo, vix ſemidigiti magnitudinem habet. Imo ſi Philoſophis quibuſdam credere vultis, inſtar puncti eſt indiviſibilis. Ergo tantilla res eſt, quæ orbem omnem turbat, reges collidit, regna, arces urbeſque ſubruit. Cum exercitus concurrunt, cogitate inter ſe pugnare millena aliquot punctula, aut aliquid iis non multo majus. Corpora enim nihil moror, quæ animæ ſunt, quod cochleæ eſt teſta. Cum inter ſe contenderent Ajax & Vlyſſes, Annibal & Scipio, Arminius & Flavius, cogitate peroraſſe res minimas de rebus maximis. Tantillæ res ſunt, quæ in templis religioſe concionantur, in curia diſertiſſime litigant, in foro ſubdole mercantur, ſuaviter epulantur in conviviis, amant in lectulo procaciter, in agris fodiunt ſerviliter. Tantillæ res ſunt, quæ piraticam exercent in pelago, adulatoriam in palatio. Tantillæ res in ſcholis cum Socrate diſputant, cum Carneade dubitant, cum Epicuro quieſcunt, cum Stoicis graves ſunt, cum Cynicis ſordidæ & abjectæ. Breviter, animula noſtra eſt, quæ hiſtrioniam hic agit, quę Ninos, Cyros,

 Alexan-

Alexandros, Cæſares, Attilas, Totilas in ſcenam produxit, magnos fabulæ humanæ Davos. Qui naturæ ſecreta rimantur, ad magneticam vim extra ſe rapi videntur. At in anima omnia mirabiliora. Magnes ſimilibus polis magnetem fugit, diſſimilibus amplexatur, cum natura univerſa ſimiles ſibi res amet, fugiat diſſimiles. Anima hominis, quod majoris eſt operæ, & ſimilem ſibi amat, cum vult, & inimiciſſimos, cum pia eſſe vult. Idem lapis majorem vim trahendi ferro largiri videtur, quam habeat ipſe. cum paradoxum ſit, cauſam dare, quod non habet. Anima vero movet, nec movetur; lædit, nec læditur; cogitat æterna, principii particeps, cogitat infinitum, cum ſit finita. Vis magnetica, ubi ferrum occupavit, pro vario ad terram ſitu, nunc Borealis eſt, nunc Auſtralis. Diceres ludere in lapide dæmonium aliquod, & homini illudere. At quid anima noſtra? nonne cothurnus eſt? ſimulandi diſſimulandique peritiſſima? modo facilis, modo difficilis, modo honeſta, modo improba, modo Tros, modo Italus, tota Protheus, tota Polypus, tota panagæa Diana. Illud poſtremum miror, ut tandem deſinam mirari, eandem animam, poſt tot exantlatos in corpuſculo hoc labores, ſolutam tandem iſto carcere æternam vitam agere. Tunc alibi vivere, ſed liberius: tunc intelligere, ſed plenius: tunc ſcire, ſed certius: tunc appetere, ſed ſine luctu expeditius. Quam illud eſt arduum & generoſum ſcitu: ſupereſſe adhuc Læliorum, Scipionum, Camillorum, Regulorum, (quanta nomina) animas. Vna forte eſſe animam Antonii & Ciceronis, Fulviæ & Terentiæ, Tiberii & Germanicorum, Alexandri & Parmenionis. Occurſare alicubi animam

Senecæ

Senecæ Neronianæ,ſed ſine ira: animam Elvidii Domitianæ,ſed immemorem injuriæ paternæ: Caligulæ Syllani,at ſine novacula: Claudii Agrippinæ, ſed ſine boleto & pinna. De hoc animorum poſt mortem ſtatu audite loquentem Tullium: *Sapientiſſimus quiſque æquiſſimo animo moritur, ſtultiſſimus iniquiſſimo, quia ille longius videt & cernit ſe ad meliora proficiſci: hic quia hebetior eſt, illa non videt. Equidem efferor ſtudio Paulos & Africanos, quos colui & dilexi, videndi: neque vero eos ſolum convenire aveo, de quibus cognovi, ſed illos etiam, de quibus audivi ac legi, & ipſe conſcripſi. Diſcedo ex hac vita, tanquam ex hoſpitio, non tanquam ex domo: commorandi enim natura diverſorium nobis, non habitandi locum dedit. O præclarum diem, quum in illud animorum concilium, cœtumque proficiſcar, & quum ex hac turba & colluvione diſcedam. Proficiſcar enim non ad eos ſolum viros, de quibus ante dixi, ſed etiam ad Catonem meum, quo nemo vir melior natus eſt, nemo pietate præſtantior.* Hactenus Cicero.

Intellexiſtis, A. O. admiranda animæ, ejus majeſtatem, originem, potentiam, immortalitatem. Habent ineffabile aliquid Theologi, creationem, reſurrectionem, aliaque. Habent ineffabile aliquid Medici,cauſas puta periodicarum febrium. Habent ineffabile aliquid Mathematici, diviſionem lineæ in infinitum & circuli quadraturam. Habent arcanum quid Politici, reconditos Principum ſenſus. Nobis Phyſicis ineffabilis eſt ille, de quo verba fecimus, Animus. Quamobrem, nolite admirari ea,quæ ſuſpicit vulgus. non divitias,nam fluxæ ſunt. non domos ſplendidas, ruinoſæ ſunt. non ſervorum agmina, quia fallaces ſunt, non cur-

rus & phaleratos equos, quia diſcerpent vos. Tranſeunt iſta, nec poſſidentur diu. Animam ſuſpicite, mole exiguam, virtute maximam, origine cœleſtem, duratione perpetuam. quæ ſi virtute fulgeat, fulget ſemper, ſi ſcientia ſplendeat, ſplendet ſemper. Hæc propria noſtra dos eſt. hæc peculium. reliqua fortunæ ſunt bona & hoſtium. Animam ſtupete, quæ felix eſt cum infelix habetur; potens, cum impotens; dives, cum paupercula creditur. cum ſorte ſua contenta eſt, cum ſapientia ſe implevit; ingens fit animo, plena fiduciæ, major invadente. Animam ſuſpicite, quæ ſi ſceleribus locum fecit, peſſima res eſt; ſi pietati, ſi probitati, optima. Sunt, quorum oculos præſtringit ambitio. Sunt, quibus luxuria pro portento eſt. Sunt, qui in agris ædificant, & turres turribus imponunt, ut mirabiles habeantur. Ab animo hæc ſunt fateor, ſed ſapientiæ veteris ignaro. Sapientis anima excrementa illa putat mundi, non ornamenta: vomitum ebriæ cupiditatis, & ſaginam inutilem inſatiabilis avaritiæ. Sapientis anima majoris æſtimat Solem meridianum, quam faſtum Pellæi juvenis. Vbi de aqua & polenta proſpexerit corpori, Iovi de felicitate controverſiam movet. Cum, vitæ integra, manum ad ſtipem porrigit, non ſe miſeram credet, dummodo virtutem poſſideat. cum laceris veſtibus occultatur, provocat purpuratos. nec enim decus ſuum aliis, ſed ſibi debere cupit. cum cervicem in fœno, vel lapide reclinat, quia nullius ſibi culpæ conſcia eſt, dormit ſuaviter, & culcitras regum & Circenſe tomentum faſtidit. Nullum diem execratur, ſed acerbum patientia mitigat, proſperum animi moderatione caſtigat. Animam ſtupete, ſed ut

Crea-

Creatorem ſtupeatis magis. qui licet divinitatis ſuæ luculenta documenta oſtendat propalam, in Animæ creatione (ſit venia dicto) ſeipſum ſuperaſſe videtur. Revereamini ejus ſapientiam, quæ in re tam puſilla, tenui forte aurula, inexplicabiles virtutis ſuæ theſauros depoſuit. Revereamini ejus potentiam, qui tot malis ſepto, impetito, vexato, fracto corpore, à mortalitate cœleſte hoc depoſitum vindicat. Revereamini ejus bonitatem, quæ ſoli animæ imaginem divinæ ſuæ majeſtatis impreſſit, nec niſi ab illa cognoſci, coli, adorari voluit. Si quis adhuc Diodorus eſt vel Protagoras, illo ore Deum eſſe fateatur, quo loquitur anima. Si quis adhuc Epicurus eſt, illo ore Deum nos curare agnoſcat, quo adverſus providentiam philoſophatus fuit. Ille demum anima mihi præditus videtur, qui hos in fines habet: veritatis virtutiſque ſtudium, Reip. Eccleſiæque bonum, & Dei gloriam. Alios in fines qui vivit, cum vita animam perdidit. Talem ergo vobis Auditores animam opto, quæ pia ſit, ſobria, temperans & Religionis Chriſtianæ præceptis abundet. Magiſtratibus talem optem eſſe, qualis fuit Fabriciorum, Curiorum, Fabiorum pro republica. Ducibus talem, qualis fuit Epaminondæ, Themiſtoclis, Phocionis pro patria. Civibus talem, qualis fuit Thraſybuli, Ageſilai, Arati pro libertate. Iudicibus talem, quæ Zaleuci æquitate temperet Manlianam ſeveritatem. Sacrorum adminiſtris talem, qualis fuit ſanctiſſima & juxta prudentiſſima anima Tharſenſis Apoſtoli, quæ facta eſt omnibus omnia, ut aliquos Chriſto lucrifaceret. Medicis animam precor, Hippocratica ſapientia plenam, quæque non minorem pauperis animulæ, quam opu-

lentæ curam habeat. Mercatoribus animum Solonis, qui cum mercatura Sapientiæ ſtudia jungat, & hoc ſollicite caveat, ne animam debeat. Militibus animam voveo, qualis fuit in Siciinnio Dentato, quæ non patiatur unquam animum cadere in pedes. Studioſis animum Æſchynis, gratum erga præceptores, quique ſtudiorum tædia nominis immortalitate ſoletur. Mihi denique eum animum, qui Remp. hanc florentiſſimam, Proceres optimos, Cives humaniſſimos, eruditiſſimam hanc Iuventutem, & Vos, quotquot adeſtis, omnes & ſingulos amare & colere æternum perſeveret.

DIXI.

Habita fuit cum libr. Ariſtotelis de Anima auſpicaretur. Anno 1635.

ORATIO
DE COELI ADMIRANDIS.

Non ita diu eſt, A. O. quod de Animæ humanæ Admirandis apud vos verba feci. quam recitationem quia pronis benigniſque animis excepiſtis, eadem, qua tunc, fiducia in coronam hanc prodeo, de Cœlo dicturus. Libet ſaltum facere, & ex tenebricoſo hoc & fanatico terrarum ſpecu, ubi tumultuantur mortalium mentes, & inter tot vitæ ærumnas & labores palabundæ errant, transvolare in mundi ſuprema, quibus originem ſuam ac natales debet Anima. Etenim ſapientiſſimus rerum opifex, cum hominem condere vellet, animo luti vel vilioris argillæ particulam appoſuit, & res diſſociabiles mirabili temperamento vinculoque nexuit.

nexuit. Eunt una, & illud quod oculos fugit, & illud, quod incurrit. Eunt unà immortalitas mortalitaſque, æternitas & tempus, viciſſitudo & conſtantia, cum carne abjectiſſima res digniſſima ſpiritus. Ipſi ſimul & hoſpites noſtri ſumus & domicilium; ipſi carceres & captivi: ipſi folles, & venti. parte tenus Dei, parte tenus hominum, parte tenus Cœli, parte tenus terræ filii. Loquar efficacius: *Sileni Alcibiadis ſumus*; foris nullius, intus quantivis pretii: foris deſpecti, intus admirabiles: foris profani, intus ſacri prorſus & venerabiles. Si ex corpore æſtimemur, vix valemus aſſe. Si explicemur, ſub exuviis grandem theſaurum, ſub mortali cortice pretioſum, ſublime, excellens depoſitum occultamus, Animum nempe, rerum omnium, pro quibus cæteri mortales ſudant, currunt, litigant, belligerantur, contemptorem, omnis fortunæ, omnium malorum, etiam mortis, invictum domitorem. Atque hinc duplex nata cura mortalibus. Vna corporis, ſive, ut Plato loquitur, hominis exterioris. Altera animæ, ſive hominis interioris. Ille ſibi ſuiſque cupiditatibus, hic bonæ menti laborat. Ille potiones ciboſque percolandi ſordidum inſtrumentum eſt, hic non niſi invitus cohabitat. Ille, dum calet ſanguis, aut meretriciis Sirenum oculis detinetur, aut gulæ dicit ſacramentum, aut publico favori adulatur, aut vindictæ ſtudio contabeſcit, aut inter conatus magnos & improbos langueſcit. Hic quicquid tranquillum, tutum, ſacrum ac eximium cogitat. Ille cœlo relicto pronus terram mordet. hic ſolo relicto alta reſpicit, & quia cœleſtium ordini inſeri cupit, veritatis ac honeſti ſe ſtudiis occupat, nec acquieſcit, niſi naturæ ſe co-

gnitione totiuſque Vniverſi ingentibus miraculis impleverit. Vita, quæ inter curas ſuas moritur, corporis eſt. At animi vivit magis gliſcitque. Illa oſcitanti ſimilis & marceſcenti, quicquid vitæ eſt, amittit. hæc præſtantiſſimarum rerum conſummatione annos ad veram ſapientiam extendit, & tunc ſe beatam putat, cum originem ſuam cogitat. Equidem nihil homini excellentius, quam eo redire, unde profectus eſt, eo reflecti perpetua animi agitatione, unde deſcendit pars noſtri melior. Dixi cauſam, propter quam Plato mortem ſe meditari dixit, quoties de rebus cœleſtibus, divinis & à terrenarum ſordium colluvie ſemotis philoſopharetur. Qui auri argentique ſaburræ toti incubant, maria & montes lucri ſpe trajiciunt, qui jactis in altum molibus æquora, flumina, lacus in arctum compellunt, hoc impenſe agunt, ut animum corpori mancipent & carceri ſuo arctius alligent. Qui vero cœleſtia ſpeculatur, mortalitatem ſuam tranſilit, & velut à longa peregrinatione domum redit; ab exilio in patriam, à ſervitute in libertatis regnum, tantoque à corpore ſecedit longius, quanto Superis eſt vicinior. Quoties diſputationes Sapientum ad cenſum revoco, ex infinito controverſiarum numero tres optimis appono. Earum prima Animæ naturam inveſtigat. Secunda cœli ſecreta. Tertia actionum humanarum finem. Poſtrema hæc de Beatitudine agit. Prima de Beatitudinis poſſeſſore. Media de beatorum ſede & habitaculo. Duæ priores ſpeculantis ſunt. Vltima hominis in actionem intenti. De prima quoniam nuper diſſerui, de media, quæ Cœlum attinet, jam dicam. Quamobrem ferias indico Curiæ, templis, ſcholis, foro. Ceſſare volo Curiæ ſtrepitus,

pitus, & tria illa verba diebus nefaſtis pronunciari vetita. ratio eſt, in cœlo ſumus. ubi civibus præmia dantur, non præcepta. Ceſſare volo à formandis moribus templa. ratio eſt,in cœlo ſumus, ubi non diſcitur pietas, ſed coronatur. Ceſſare volo Scholas ferulaſque triſtes, ſceptra pædagogorum.ratio eſt,in cælo ſumus, ubi manum ferulæ totque calamitatibus ſubduximus. Ceſſare volo fori jurgia. ratio eſt,in cœlo ſumus, ubi debiti nomina expuncta ſunt omnia, nec à creditore differt debitor,à judice reus, à patrono cliens. Cum publica Encœnia indicta ſunt civitatibus, venia fit obæratis, & veluti libertate donati in foro ſecuri ambulant, qui eodem pridem ceſſerant. Et cum de cœlo philoſophamur, inter medios ſiderum ordines gradimur, nubium, tonitruum, fulminumque ſtationes ſupervehimur,cum Lunam ipſam viciſſitudinum matrem ſub pedibus calcamus, nonne improbum fuerit, detineri animos veſtros hujus vitæ miniſteriis, & in cœno quotidianarum occupationum volutari?

Age ergo, Anime mi,enarra gloriam Dei,& opera manuum ipſius. aperi, quicquid ſtupendum & ineffabile ſumma pars mundi habet: Dic: an ab omni retro æternitate exſtiterit cœlum, an cœperit eſſe; an interiturum ſit hoc, quod oculis uſurpamus, ſublime mundi theatrum, an permanſurum ſemper: Dic: quam immanibus ſpatiis circumſcribatur ampliſſima machina, quamque ingenti intervallo terram adſpectet: quid grandes iſtos fornices ſuſtineat libretque: An mundus ſtante terra circumeat; an mundo ſtante, terra. Dic, quantis curſibus incitetur hæc moles, ut volare mundus, non moveri videatur, Dic cœlorum ordinem, con-

ſtantiam, pulchritudinem, figuram, vim horribilem, & occultos in inferiora hæc agendi modos. Hominis eſt, ſupra hominem & humana omnia ſe erigere. Hoc divinitatis in nobis certiſſimum argumentum, quod divina nos delectant. Hoc futuræ immortalitatis documentum certiſſimum, ſcrutari immortalitatis domicilium, non tanquam alienum, ſed ut noſtrum. Vos A. dum de his loquor, ſilentio favete & vultus, tamquam ad rem ſacram acceſſuri, ſubmittite. Nunquam nos verecundiores eſſe debere, ait Ariſtoteles, quam cum de Diis agitur.

An Cœlum ab æterno exſtiterit, an in tempore conditum fuerit, non una eſt Philoſophorum ſententia. Primi omnium Peripatetici, & hos ſecuti Averroes, Simplicius, Proclus, Avicenna, dum in cœli conſtantiam, durationem, immutabilitatem oculos intendunt, æternum illud dixere. Neque enim veriſimile ipſis videbatur, Deum ab æterno domicilio caruiſſe, aut ſera creatione domicilium ſibi tandem, quo reciperetur, condidiſſe. At quotquot præceſſere veterum, Anaxagoras, Democritus, Empedocles, Meliſſus, Plato, aliique, ſive rationibus è natura petitis edocti, ſive Chaldæorum, vel Ægyptiorum traditione perſuaſi, cœlum creatum dixere, nec fuiſſe ſemper. Gravis quæſtio, & digna, in qua ſe mens humana exerceat. Non arceſſam longè rationes, quibus evincam cœli principium. Ipſum pro me loquatur cœlum, & in expedito res eſt. Moveri cœlum omnium unanimis confeſſio eſt. Quanquam enim de motu ſtelliferi orbis, tum etiam Solis, controverſia ſit, Planetas tamen reliquos moveri, apud omnes in comperto eſt. Quod ſi movetur,

vetur, principium habeat neceſſe eſt, & motus, quo movetur, & ſpacii, per quod movetur, & temporis, quo motus menſuratur. Periodum motus cœleſtis vel horarum, vel dierum, vel menſium, vel annorum numero definimus. ſi annis, deveniendum ad primum. ſi menſibus, ad primum itidem. ſi diebus, erit horum aliquis primus. ſi horis, & hic incipiendum à prima. Nec me movet, ſi horam horæ, diem diei, menſem menſi, annum anno præiviſſe dicas infinita ſerie, & temporis novi ſucceſſione ab æterno fluxiſſe horas, dies, menſes, annos. Quomodo enim plures vel horæ vel dies ſucceſſione poſſunt eſſe æterni, cum ſinguli incipiant, ſinguli deſinant? Vnius mors, alterius eſt nativitas, & vita unius, progreſſus ad mortem alterius. Nullum ergo totum æternum, cujus partes ſingulæ naſcuntur & pereunt, & finitæ ſunt. Quæ ſingulatim originem agnoſcunt, quomodo, ſi in unum omnia colligas, æterna eſſe poſſunt? Et quis quæſo ille dies fuerit, quem æternitas ſalutabit? quæ illa hora, quæ æternitati comes ibit? Vultis res fine & principio circumſcriptas, qualis eſt dies, hora, menſis, concurrere æternitati? At hoc eſt res non æternas facere æternas; ſempiternum dicere, quod incipit: & ſemper fuiſſe, quod deſiit eſſe. Non poteſt non ſemper eſſe, quod ſemper fuit. inſeparabilis eſt ab æternitate immutabilitas. neſcit interire in tempore, quod ſe ab interitu vindicavit ante omne tempus. Motus cœli circumactio eſt & gyrus. at gyrus à puncto incipit. non ſecus ac circini circumductio à puncto ad punctum definito ſpacio & duratione completur. Non moror, quale punctum, aut ubi deſignes, modo motus terminos ſuos ha-

beat, & carceres, unde incipit, & metam, in quam deſinit. Ponite terminos, hinc Orientem, inde Occidentem. Quæro, an Sol ab æterno curriculum ſuum abſolverit inter hos carceres & metam hanc, finito tempore, an infinito? Si finito, quomodo motus ab æterno? nec enim ex finitis temporibus unquam exſculpas infinitum. uti ſi numeris finitis ſuperaddas finitos, ſummam nunquam colliges infinitam. Si infinito, quî fiet, ut in ſpatio finito, quod Orientis ac Occidentis terminis clauditur, hæreat Sol infinito tempore? Nec infitias ibitis, ſi cœlum moveri dicamus ab æterno, potuiſſe Deum ad ſingulos circuitus & dies creare Angelum vel ſubſtantiam permanentem. quam ſi creaſſet, in hunc uſque diem Angeli erunt infiniti, cum infiniti præceſſerint dies. At infinitum numerum revera dari impoſſibile. Vel enim Deus illum Angelorum numerum in numerato habet, vel non habet. Si non habet, poterit Deus condidiſſe, quæ non poterit numeraſſe. Si habet, aut numerus ille erit par, aut impar. Si par, finitus; ſi impar, finitus. Muſſitat non nemo veſtrûm, ea ratione motus & dies æternos præceſſiſſe, qua ratione motus & dies futuri in æternum extendi poſſunt. At non eadem ratio futuræ & præteritæ durationis. quod enim futurum eſt, poteſt eſſe, reapſe nondum eſt. quod præteriit, fuit aliquando. Numeris dierum futuris addi poſſe novos, ſine fine, nulla ratio negaverit, cum numerus augeri poſſit in infinitum. Numeros dierum præteritos anticipari poſſe ab aliis, ſine principio, nulla ratio conceſſerit, cum nullus aut fuerit aut ſit rerum numerus reapſe infinitus. Cauſa eſt, Qui cogitationes in futurum intendit, hæret in iis,

quæ

quæ ab aliis fiunt & dependent. Qui vero ad præterita retroſpicit, in cauſas rerum ſe diffundit. quarum ſucceſſio ſine principio eſſe nequit, cum nulla agentis vis infinitum permeare & pertranſire poſſit. At cœlum, inquies, moveri obſervo, omnibus ætatibus & ſeculis motum fuiſſe accepi. incœpiſſe unquam, deſiiſſe unquam, non deprehendo. Itane, quia incepiſſe non vides, incepiſſe negabis? In te deſcende, quiſquis es, ut te ipſum teſtem veri habeamus. Movetur, quo ad vivis, cor tuum, movetur pulmo, te vel dormiente, vel ociante, vel aliis rebus intento. nec propterea motus iſtos incepiſſe infitias ibis. Pueri, in ſua quiſque domo educamur, cujus initium non obſervavimus. num idcirco domos parentum ab æterno fuiſſe, vel non factas affirmabimus? Reſpondent quidam ſpecioſius: ſubſtantiam cœli non incœpiſſe, at incœpiſſe motum. Audacter affirmo, nunquam fuiſſe cœlum ſine motu. nec enim ſui gratia conditum eſt cœlum, ſed propter nos. Nullam ego me gratiam cœlo debere puto, niſi ob motum. hunc tolle, inutilis fuerit grandis iſta fabrica, uti horologii nullus uſus, cum quieſcit. Collocate Solem, quocunque libeat cœli loco, immobilem; alteram mundi partem æternis damnabitis tenebris, alteram æterno donabitis lumine. una torrebitur æſtu, altera rigeſcet frigore. in una ſterileſcent omnia horrendo gelu, in altera immodico calore. Sed pergamus detrahere authoritatem æternitatis aſſertoribus. Cœlum aut eſt totius naturæ primum, aut à primo, aut primo coexſiſtit. Si primum; Deus ſit oportet & numen ipſum. At miſeri mortales, vultis Deum inſtrumentum eſſe? & rotari circa vos homun-

ciones auguſtam numinis majeſtatem? Vultis toti Vniverſo potius præficere rectorem, vitæ, ſenſus, rationis expertem, quam mentem agnoſcere altiorem, quæ & ſapientiſſima ſit, & potentiſſima? Vultis jura dare homini rem homine ignobiliorem? corpoream & brutam molem imperare animis noſtris, qui ipſa cogitatione cœlos tranſcendunt, & aliquid cœlo dignius, majus, excellentius concipere valent? Quod ſi Deo æterno cœlum coexſtitiſſe vultis, pace veſtra quæram: quo jure gubernet cœlum? Caſu enim ferri nequit, quod movetur ordine, quod movetur eodem modo, quod movetur in aliorum uſus, nec turbari ſe unquam ſinit. Quod ſi gubernat, quo jure, inquam? Si enim ipſe mundum non fecit, Vel ab alio poſſeſſore accepit, idque vel commodato, vel vi, vel emptione, vel depoſito, vel locato, vel legitima ſucceſſione; Vel in vacuam & derelictam venit poſſeſſionem; idque vel juſſu, tanquam miniſter, aut ſervus, aut mercenarius à domino. Quicquid tetigeris, ulcus erit. Expecto, ut reſpondeant Iuriſconſulti, & gubernationis alium titulum comminiſcantur, præter Creationem. Atque hæc quidem Creatio omnium miraculorum primum eſt & maximum. Artificis ſub manu naſci ſtatuam, domum, menſam, minus miror. habet in quod agat, æs, lignum, ebur. Naturam è materia vitæ experte elicere animal, magis mirum. verum & hic agenti obſtetricatur illa ipſa materies. At Deum ex nihilo condidiſſe ſpacioſiſſimam cœli machinam, omnium pene rerum, poſt Deum, cauſam principiumque, omni humana admiratione majus eſt.

Proximum novæ admirationi locum dabit,

cor-

corporum cœleſtium Magnitudo, & terminorum mundi horribile intervallum. Terram intueamini; quantis hic ſpatiis populi diſſident; Sarmatæ & Seres, Scythæ & Troglodytæ, Indus & Numida. quam longe ſeſe ex adverſo adſpectant Antœci, Periœci, Antipodes. quam immane abeſt ab Iſtro Ganges, à Strymone Hydaſpes, à Rheno Nilus, à Sequana Ganges. quæ tamen intervalla ne unius ſtellæ fixæ diametrum explent. Quot in cœlo numeratis ſtellarum minimas, toties univerſam terram, & maria, & montes & ſylvas, cœlo contineri poſſe, credite. Inter animalcula, minimum eſt, quod vocant acarum. inter córpora, ſi pulviſculum, ſi milium, ſi papaveris ſemen dixeris, minima dixeris. at ſi in Solis corpore ponat divina & omnipotens manus Telluris molem, quæ inter nos ferro & igni dividitur, in qua navigamus, pugnamus, imperia per meridianos diſtinguimus; omnia hæç, ſurſum è centro adſpectantibus, atómus erunt & milium. Si Darium illic cum quadringentis Perſarum millibus occurſantem Alexandro obſerves, Lynceus eris, ſi videbis pulviſculos, & pugnam, qualis fiet inter papaverum ſemina. Si Xerxem ſubrectis euntem vexillis in cœlo cogites, ſtratum navibus Helleſpontum, ſi effuſos veluti diluvio Cimbros Italiam obtexiſſe fingas, jurabis formicarum te diſcurſum videre, & in anguſto laborantium. Creditur Athos Macedoniæ mons ejus eſſe altitudinis, ut umbram in Lemnon projiciat. quem ſi in Solis loca transferas, ne tantillum nobis umbræ jaciet, ne quidem illi, qui in Luna poſitus, ad latus Menippi, Soli tanto erit vicinior. Abſorbet Solis magnitudo, quicquid in terris eſt maximum. ipſius Solis magni-

magnitudinem plus millies abſorbet illud ipſum, quod Solem complectitur, cœlum. Hoc vero quia ab altiorum orbium complexu circuloque ambitur, creſcit ad miraculum corporum quantitas, ſpaciumque implet humanæ menti incomprehenſibile. Quod ſi magno Copernico credimus, tantum intereſt inter Stelliferum orbem, & Lunæ, Veneris, Mercurii, ac Solis domos, ut non ſolum hæc ipſa ſidera, inter quæ Sol centies ſexagies ſexies terra major eſt, ſed & corpora hos ignes deferentia, omni ſe quantitate exuant, & in eam gracileſcant parvitatem, ut punctulum adſpectantibus ſint, & pene nihil. Vos, qui bolide tentatis abyſſum maris, ſtupeſcite ad corporis, de quo loquor, terribilem abyſſum, cui metiendæ non ſufficiet vel tota Europa in funes torta. Vos, qui Romanorum imperium hinc Danubio, hinc Euphrate clauditis; qui è Septentrione modo in Occaſum, modo in Ortum vela dirigitis, per vaſtiſſimos fluctus, per hominum & Deorum iras ad aurum itis; vos qui Hunnorum regis potentiam Europæ Aſiæque finibus definitis: vos, inquam, cœli mihi ambitum & immenſos circulos enarrate. Omnia hæc regna imperiaque, Indiam & Æthiopiam, Bactra & Macedonas, Perſiam & Libyam cum cœli ſpatiis componite. Iam, qui in Occidentem vos trajeciſſe putatis, domi eritis: qui latiſſime imperatis, habitabitis anguſte: qui legatos è longinquo expectatis, videbitis domi coram: & quotquot eſtis Imperatores, reges, principes, ne latum quidem unguem poſſidebitis. Quicquid urbium, littorum, regnorum, veſtri erit juris, confuſa in unum & velut in pugillum contracta & omnium & ſingulorum erunt, ut neceſſe non

ſit,

ſit, viritim dividi, quod partes non habet. Nec tamen iſtis heri natis philoſophis aſſentior, qui mundum Infinitum eſſe, non ſine fiducia aſſeverant, & cœlorum ſpatia ſine termino & fine extendi. In qua enim quæſo ſchola didicere, corporis infiniti motum dari poſſe, cum nec ſpatium habeat, quod relinquat, nec novum, quod occupet. eſt enim ubique. Si moveri pernegant: aut cœlum iſtud infinitum perfectum abſolutumque ſtatuunt, aut imperfectum, quodque partium adjectione perficiatur indies. Si imperfectum, finitum erit, cum imperfecto addi aliquid novum poſſit, infinito non poſſit. Si perfectum, partium omnium unione & præſentia conſtabit. at collectis partibus cœli omnibus, denuo finitum erit, cum infiniti corporis partes omnes colligi nequeant. Deinde, aut cœlum iſtud infinitum majus facere poteſt Deus, aut non poteſt. Si poteſt, non eſt infinitum. Si non poteſt, exhauſtam eſſe divinam potentiam fateri habent, nec poſſe Deum vel tantillum quantitatis corporiſque ultra producere. Et ſi eſſentiæ immenſitas ſolius eſt Dei, aut cœlos Deum faciunt, aut duo ſtatuunt infinita, quod eſt impoſſibile. Eſt in opinione iſta non exigua hallucinatio. Et tamen ipſis commentum placet. Nunc & illud me abripit, quantis curſibus incitetur hæc moles, quanta circumagatur velocitate. quæ tanta eſt, ut ſi humani intellectus captum excedat quantitas, motus obruat. Veteris novique ſeculi controverſia eſt, an nos neſcientes circumagat raptu ſuo natura, an cœlum circa nos: utrum hujus motu fiant ortus & occaſus, an ipſi oriamur quotidie & occidamus: an pigerrimam ſimus ſortiti ſedem, an velociſſimam:

circa

circa nos Deus omnia agat,an nos agat. Abeunt in partes Sapientum ſcholæ,& magnis ſe judicibus quiſque tuetur. Hic Ariſtotelem & Ptolomæum,ille Pythagoram & Copernicum duces habet. Ptolomæum metus inceſſit, ne, ſi rotemur nos, vertigine corripiamur omnes,urbes ædificiaque diſſiliant, totaque quam incolimus, terræ ſuperficies pulveribus fumet. Copernicus timet, ne aſſiduo rapidiſſimoque cœli circumactu ipſa mundi inferioris compages luxetur, & convulſis cardinibus eidem omnes ruinæ affines ſimus. Ptolomæo decentius videtur, terram, quæ hominem fert, Dei imaginem, & tot creaturarum nobiliſſimam, ſtare immobilem; & circumerrante Sole, tanquam famulo, tanquam lucerna & vaga lampade, frui. Copernicus decentius putat,Solem,aſtrorum regem in medio Vniverſi, veluti ſolio ſuo ſpectare circumcurſantem terram,tanquam famulam & pediſſequam. Idem ridiculum arbitratur, terræ, almæ noſtræ matri, circumferri ignem Phœbæum; cum matrum ſit, liberos igni obvertere, non ignem liberis. quin & ineptiſſimum fore, ait, ſi coquenda fercula circumeat ignis, & iis quieſcentibus, ambulent prunæ. At Ptolomæus rem periculi plenam eſſe affirmat, æterno Solis igni circumduci terram, ne raptu velociſſimo concuſſa culina omnis corruat, ſemicocti nos & ſemitoſti mortales in fruſta diſcerpamur, cineribuſque inquinentur auguſtiſſima fercula.Copernicus terræ,ex longo ſitu & quiete,à putredine metuit. Ptolomęus abunde telluri adverſus putredinem proſpectum putat, per frigora, per ignes ſubterraneos, & ventos. Copernicus in eo totus eſt, ut naturam nimio labore levet, cui facilius

erit

erit terram movere, quam cœlum multoties majus terra. Ptolomæus Deo omne id facile eſſe veriſſime perhibet, quod à contradictione alienum eſt. Prioris aſſeclæ terram fibras habere dictitant, rectas, obliquas, transverſas, quibus, more animalium, moveri poſſit. Cœlum iis carere, ideoque ad motum ineptum eſſe. Poſterioris aſſeclæ fibras ſapientiæ in Copernicanorum cerebro deſiderant, quibus ſapere debebant; rectas, quibus rectum videant; transverſas, quibus declinent à falſo; obliquas, quibus vertigini occurrant. Hujus controverſiæ momenta jam non expendam. nec dicam ſententiam, licet ab Vrbanitate ſummi Pontificis nihil mihi metuam. Diſputent illi acrius, quorum intereſt vel Cœlum vel terram moveri. Me, ut quod ſentiam eloquar libere, *Seu terra ſeu rotetur æther, Impavidum ferient ruinæ.* nihil definiviſſe ſit ſatis, nec cum fiducia inveniendi, nec ſine ſpe. Illud ſolum dicam, me maximis, quæ omnis antehac ætas tulit, rariſſimiſque ingeniis accenſere Nicolaum Copernicum. ut qui Veterum adjutus ſola authoritate, non rationibus, alium cœlorum, ac totius naturæ ordinem, nec difficilem nec inconcinnum finxerit, ſalvo rerum omnium, quæ cœlo terriſque accidere ſolent, adſpectu. Quod ſi parem induſtriæ ſuæ potentiam hic homo nactus fuiſſet, inverſam jampridem, Auditores, naturam omnem mecum vidiſſetis. migraſſet in locum Veneris orbis terræ, comite Luna. ſtaret in Vniverſi centro immobilis Sol. proximus nos adſpiceret Mercurius. nec tertiam cœli ſtationem teneret Venus, ſed Phœbi ſoror. conſiſteret immota quoque tot ſiderum domus, & fumantes ex longo

motu

motu cardines ſuos attonita adſpectaret. Hæc inveniſſe, hanc novi Orbis ichnographiam vel in tabula annotaſſe, Deorum eſt, non hominum. Mihi inpræſentiarum per calcatos Peripateticis calles incedenti, non terræ, ſed Cœli velociſſima vis religioſum horrorem incutit. Etenim cum corporum cœleſtium magnitudo, ambituſque pene ineffabilis ſit, & ad eundem indies locum, unde abiere, revocentur aſtra; perniciſſimè ea ferri neceſſe eſt, ut quæ tam grande iter tam paucis horis abſolvant. Decimæ ſphæræ ſtupenda prorſus ratio. Cum enim eam decies majorem octava ſphæra, ac globo terreſtri infinitis vicibus majorem credant Aſtrologi, horæ ſpacio tot ruit paſſibus, ut numerum recitaturi Mathematici, viatico egeant, & reſpirare cogantur. Ni me fallit ratio, qua maximus eſt cœli ambitus, plus ſpatii horæ momento conficiunt ſtellæ, quam ducentis annis conficiat viator, quotidie miliaria decem emenſus. Eant jam Poëtæ noſtri, & de rebus celerrimis loquantur mirabilia. Ego, ſi cum cœlo contendendum ſit, pigritiam Æoliis fratribus; fulmini, nubibus, Parthorum ſagittis ſegnitiem; avibus, equis, cervis, fluminibus tarditatem exprobrem. Quibus impoſſibile videtur illud, quod dixi, hoc mihi expediant velim, quomodo poſſibile ſit, ſpeciem viſibilem vel Solis vel Lunæ, vel ſuperioris aſtri, per immenſa illa ſpacia unico inſtanti ad oculum deferri. Si aliam corporis, aliam ſpeciei rationem eſſe dixerint; audient ex me: majus eſſe miraculum, rem fluxam, & evanidæ naturæ, qualis eſt ſpecies, per tam immenſos tractus rapi integram & incolumem; quam corpus ſolidæ & ſubſiſtentis naturæ. Etiam illud planum faciant:

à radiis

à radiis ſolaribus,celerius nictu oculi,mundum illuſtrari. & tamen illos corpus eſſe vult Epicurus. Quid,quod cogitationis humanæ longe major ſit celeritas, quam cœli, quæ dicto citius ab Auroræ thalamis ad Veſperam rapitur, & rurſus à Veſpera in Auroram redit;cum animalium brutorum ultra oculorum terminos non vagetur comprehenſio. Quod ſi grande navigium aquis innatans digito movere poteſt puer; ſi molas ingentes unius equi verſat vis, vel levis aura impellit velociſſime: ſi glandem ferream mira celeritate protrudit modica pulveris portio: ſi domos, turres, obeliſcos promovet paucorum opera: cur maximum Deum diffidimus poſſe maxima? & in vacuo movere corpus, nullo reſiſtente aut motum remorante corpore? Auget admirationem ſubſtantiæ cœleſtis indoles, conſtantia, & diuturnitas. Ante Ariſtotelem philoſophi fere omnes Cœlum ejuſdem cum elementis naturæ eſſe arbitrati ſunt. Pythagoras & Heraclitus igneum dixere. Erat & hæc Ægyptiorum ſententia. qui ignem cum celſiorem mundi partem occupaſſet, nec jam altius poſſet evehi, ſeſe in gyrum compoſuiſſe ajunt, ad eundem modum, quo flamma, cum fornacis ſummitatem attingit, in convexam effigiem circumflectitur. Empedocles cœlum ſolidum eſſe,velut cryſtallum,credidit. recentioribus aëreum eſſe placet. At Stagirita noſter ipſo aëre & igne ſublunari liquidius ſubtiliuſque. E ſacris ſcriptoribus non pauci quovis metallo firmius eſſe contendunt, opacum quidem & craſſum parte ſumma, inferiore rarum, pellucidumque, ob radiorum viſibilium ſine refractione trajectionem. Verum hic minus certis demonſtrationibus niti Philoſophos

& Theo-

& Theologos dicere auſim, nec quicquam, præter hoc, haberi certum, quam magis conſtantis & ſtabilis eſſe naturæ cœlum, quam quæ ſunt infra cœlum poſita corpora. De reliquo animi pendeo. Quapropter ſive corpora ætherea vitrea dicamus & cryſtallina; ſive ferrea & ænea; ſive liquidæ ac tenuis ſubſtantiæ; attonitum me tenet divina providentia. Si vitrea ſunt, mirum non diſſilire raptu: præſertim cum motibus incitentur contrariis. ſi ferrea ſunt, vel in modum tecti durata, illud miror, ex mutuo attritu non excitari immanes ſtrepitus; vel non audiri concentum Pythagoricum radentium ſe diſpari impulſu corporum. Vtut enim aures noſtræ obſurduiſſe poſſint ex quotidiano ſtrepitu, ne terribilis nobis ſit, more illorum, qui ad Nili cataractas habitant, non tamen uſque adeo obſurduere, ne audire poſſit. Quod ſi liquida, tenuia, fluida ſint; mirum aſſiduo circumactu non confundi, non fluctuare fabricam, non turbari eccentricos, non diſſipari epicyclos, & permiſceri Deos. At eadem ſemper ſibique ſimilis cœlorum facies. nulla pars ruinoſa, nulla rimoſa, aut ætate fatiſcens, aut juncturis ſuis diſſoluta vel compagibus luxata apparet. Quicquid infra Lunam eſt, corporum ſublimium motu fatiſcit & corrumpitur, ipſis illæſis. Tranſit terra in aquam, aqua in aërem, aër in ignem, & vice verſa. Æſtas veri, æſtati autumnus, autumno hyems ſuccedit. mare creſcit, decreſcit aër modo ſerenus, modo turbidus. Cauſas mutationis & inconſtantiæ quaſdam terra præbet, cujus poſitio varia, aëri temperiem variam adfert. Sed præcipuas cœlo ſiderumque curſibus imputes. Solem ſequitur annus, ad illius flexum modo tepent, modo

calent, modo fervent inferiora. Lunæ in corporibus humidioribus non minor vis. Sed & ceteræ ſtellæ modo frigora, modo imbres alioſque apud nos tumultus turbidæ movent. Quæ omnia aliena à cœlo & æthere, qui inter has vices, vices neſcit: pati nos facit, nec patitur ipſe; turbat, nec turbatur; alterat, nec alteratur; corrumpit, nec corrumpitur; aliis rebus vitam, aliis interitum adfert; ſibi immortalitatem vindicat. Qua mundi parte vivimus, nulla tempeſtas magna durabilis. quanto plus habet virium, tanto minus temporis. nihil non concitatiore curſu in exitium ſui tendit. Cœlum rapidiſſima ſui agitatione, aut perfici puto & conſervari, aut non deſtrui. Animæ noſtræ in hoc corpore conſtantem perpetuamque eſſentiam miramur. Et tamen hæc & proficit annorum decurſu & deficit. addiſcit multa, & obliviſcitur multa. lætitia viget, luctu languet; ſcientia fulget, ignorantia ſordet; attollitur ſpe, dejicitur metu. Cœlum nec deterius unquam fit, nec melius. Anima mutatur in horas. Cœlum ne quidem in ſecula. Animum de gradu dejiciunt leviſſimi fortunæ motus. Cœlum nullis tempeſtatibus, nullis Titanum minis à tramite deflectit. Interitus expers eſt, quia hoſtem in natura non habet. An per divinam potentiam deſtrui poſſit, nullus dubito. An deſtrui illud aliquando velit Deus, nec me docet ratio, nec clare expediunt ſacrorum verborum interpretes. Apud Platonem in Timæo, mundi opifex pro Deorum concione corpora cœleſtia hunc in modum alloquitur: *Natura veſtra diſſolvi poteſtis, at voluntate mea non diſſolvemini. quia voluntas mea majus potentiuſque vinculum eſt ad perpetuitatem veſtram, quam illud,*

illud, quo fuiſtis tunc, cum gignebamini, colligata. Qui mutari volunt cœlum, ſed ob diſtantiam à nobis mutationes non deprehendi, tantiſper hoc ceſſent aſſerere, donec propius in cœlos admiſſi mutationes certius deprehenderint.

Quæramus jam, quid Cœlum moveat, quid tanti corporis molem impellat, quid ſit illa valentius, quid tantam rem ipſo in motu fulciat. Magni animi res eſt, rerum naturæ latebras recludere, nec contentum exteriori conſpectu, intro ſpicere in ſuperioris mundi ſecreta. Illud ante omnia dicendum, opiniones Veterum rudes eſſe & minus exactas. A Deo proxime moveri, illum per magnos artus diffuſum hanc molem agitare, non eſt quod dicamus. Ex quo enim ab auguſtiſſimo Creationis opere ceſſavit, famulari naturæ naturam voluit, & ea exequi cauſas ſecundas, quæ imperavit ſemel. Plato, cujus modo memini, ab Anima mundi impelli orbes perperam autumat. Quod enim quæſo illud animæ genus? quod nec nutrit, nec auget, nec ſentit, nec appetit, quod nec intelligere facit cœlum, nec velle. Ariſtotelis placitum eſt; cœlos ab Angelis, ſive intelligentiis, ut vocat, rotari. Nec tamen ex ipſo Ariſtotele liquet, an intelligentiam Deum faciat, an ab eadem diſtinguat. Si Deum eſſe vult, minus decorè Deum cœleſti rotæ inſtar Ixionis alligat. Si mentes ſuas à primo motore alias eſſe vult, cur, quem in aliis rebus motum perficit vis inferior, non perficiat in cœlo? cur, ſi à ſe moveri deorſum poteſt lapis, & moveri ſemper, ſi, quo tendat, haberet ſemper, non poſſit à ſe moveri in orbem cœlum? Ego virtutem à Creatore cœlo inditam arbitror, quæ diffuſa per orbem vehementiſſimi

tiſſimi & maximi impetus cauſa eſt. ſive naturam illam appellare, ſive formam, ſive principium internum libeat. Et ſicuti gravitas levitaſque corpora velocius movent, quo ſunt majora; ita & vis movens cœlum in grandi denſoque corpore compacta, illud vertit & torquet velocius. Hæc ipſa vis ſpacioſiſſima lacunaria ſuſtinet, ut nec adduci ſe unquam, nec diduci patiantur, nec altius levari, nec deprimi. Solent artifices magni corporis pondera retinaculis extrinſecus ſuſpendere, ne cadant, aut fulcris, ne ſubſidant, ſubtus fulcire. nihil hic ejuſmodi. Pendent in magno inani grandes ſtructuræ. nec quicquam ſupra ſe habent, vel infra ſe, præter Deum, qui ubiq; eſt. Neque enim illud dixerit quiſpiam, mundum deſcendere per inane, ſed non apparere, an cadat, quia cadit ſemper, ut in infinitum eſt ſpatium, per quod cadit. quod quidam ex Veteribus de terra dixerunt, cum rationem nullam invenirent, propter quam pondus in aëre ſtaret. Quare & Poëtarum fabulas rideo, qui axes æthereos ab Atlante portari fingunt. nec Empedocli accedo, qui cœlum grave eſſe ait, ſed perpetuam vertiginem cauſam eſſe, quod non cadat. eo modo, quo hydria aquis plena, dum in gyrum torquetur, aquam, etſi gravis illa ſit, effundi prohibet. Minus ſolide philoſophatur Agrigentinus, dum cœlo pondus attribuit; nec explicat, quæ ſit illa vis, quæ deorſum nitentem gravitatem tot ſeculis vicerit. Percellit animos noſtros priſcorum Architectura, quoties ſtupendos templorum fornices, pyramidum miracula, amphitheatrorum moles, palatiorum protentas porticus, arcus, mauſolea, & in modum provinciarum exſtructas thermas, pon-

tes adhæc, muroſque intuemur. at ludus hæc ſunt & jocus præ cœleſti hac architectura. Vitruvius, & qui hunc præceſſere, Agatarchus, Democritus, Cteſiphon, non audent in lubrico & inſtabili loco fundamenta locare. ſi cogantur, vel calcatis fundamenta carbonibus, vel ovium velleribus, vel taurinis tergoribus ſubſternunt. Deus noſter in nihilo ædificat, & cœlos nihilo fulcit, ut ejuſdem ſit & creantis laus & conſervantis. & moderantis cœlos & librantis. Non audet Vitruvius fornices extendere ſine verticillis, & columnis, non pontes ſternere ſine ſublicibus, non muros attollere, ſine tibicine. Deus audet. & immenſos cœlorum complexus ſine trabibus, ſine columnis, ſine tibicine expandit. Vitruvius ſine arena, calce, cæmento nihil molitur. Deus ſine calce ferruminat, ſine cæmento glutinat, ſine arena ædificat. Vitruvius ſacris ædibus margines, projecturas, crepidines, circuitiones addi vult. Deus nullas. Illius opus aut Doricum eſt, aut Ionicum, aut Corinthiacum, aut Tuſcanum. Dei nullum horum. Et tamen nullum majus, nullum pulchrius, nullum ſtabilius. Vbi à norma, perpendiculo, amuſſi deſtituitur architectus, inclinat paries, & caduco operi diffidit ipſe artifex. Noſter faber inſtrumenti omnis impatiens eſt, & tunc ædificat certius, cum ſine adminiculis ædificat. Fabricat automata humana induſtria, cum ad ſummum pervenit. quæ tamen ad cœli exemplum perpetuo moveri neſciunt. Et ſi forte Archimedes aliquis in fragili vitro cœlos exhibuit, in quibus annos, menſeſque metitus fuit ſimulatus Signifer, non tamen perpetuus eſſe potuit motus vitrei & non perpetui corporis.

Quod

Quod ſi curioſus cœleſtium ſpectator, propius domicilii hujus ordinem diſpoſitionemque intueri velit, argumenta divinitatis nullibi non reperiet. Quamvis enim illa mundi converſione nihil ſit citatius, tamen obnituntur adverſis motibus orbes alii, & oblique vadunt, ut ſingulis terræ partibus Deum oſtendant. Feruntur omnes motu æquabili. quiſque ſuo. Nullus hæſitat, nec dat ſuſpicionem objectæ præter ſolitum moræ. Et licet errare nonnulli dicantur, in errore tamen conſtantia eſt & ordo ſummus. non eunt, niſi qua debent. nec errant, niſi cum ratione. non eſt expers rectoris cœlum, ut temeritate ferri & fortuito volvi debeat. Adeſt cunctis mundi partibus divina majeſtas, flectitque & moderatur ſuam fabricam, qua nihil formoſius, nihil diſpoſitius, nihil conſtantius. Quæ pro deſpectis habet natura, in infima Vniverſi, hoc eſt, centrum detruſit, terram puta & aquam. Aërem ignemque majoris efficaciæ res ſitu poſuit digniore: At cœlum, uti excellentioris ſubſtantiæ, in ſuprema mundi parte loco illuſtri poſuit. In aulis ſui ſunt Principibus ſucceſſus & diverticula. In cœlo habent Planetæ domos ſuas, habent circulos, in quos ſecedunt. Non morantur perpetuo in una regni parte reges. ad plures accedunt, quia omnibus imperant. Nec Planetæ eandem cœli partem tenent. jam Boreales ſunt, jam Auſtrales, jam apogæi, jam perigæi. Cum populo ſe oſtendunt Imperatores, aliis atque aliis conſiliariis ſtipati incedunt. Ad eundem modum ſidera, nunc ſideribus aliis opponi, nunc ſupponi, nunc cum Iove, nunc cum Saturno, Sole, aliiſque congredi, nunc retrogredi & reſilire, velut tripudio, amant. Circum-

ſtant Iovem ſua ſidera, & veluti domino, famulantur Medicei ignes. Hunc præcedit patrio jure Saturnus. Tertius eſt hominum generi horribilis Mars. Tum media fere regione incedit Sol, reliquorum luminum moderator, mens mundi & temperatio, tanta magnitudine, ut cuncta ſua luce luſtret & compleat. hunc ut comites ſequuntur Veneris alter, alter Mercurii fulgor. In infimo orbe Luna radiis Solis accenſa convertitur. Vidit Roma ſedentis in Amphitheatris S. P. Q. R. nos in altius theatrum intenti, quot lumina, tot veluti Deos & numina cœleſtia adſpectamus, quorum ſingula ſuis vacant miniſteriis, unius rectoris juſſu, ſine murmure.

Philoſophorum alii unum corpus cœleſte & continuum eſſe aſſerunt, & per ejus campos ac latifundia vagari ſidera, citius, ocyus, more avium aëra ſulcantium: alii ſtare in ſuis orbibus ſtellas, tanquam fixum & immobilem populum; nec niſi corporum ſuorum motu rapi, uti clavi rotæ infixi. ex qua demonſtratione natus orbium numerus, & diſtincta Planetarum ab octavo orbe habitacula. Nullius me nunc ſententiæ hoſtem profiteor. ſed quamcunque amplecti lubebit, locus erit miraculo. Ex priorum mente, ſtupendus ſtellarum exercitus, velut in aciem diſpoſitus, incedit, ſuam quæque ſtationem ſervat, nec à ſemel conſtituta linea unquam deflectit. Quibus minus viæ conficiendum, quales ſunt, quæ polos proxime circumeunt, tardius feſtinant: quibus plus, velocius. quarum vero iter per æquinoctia maximum eſt, currunt velociſſime: tali motus libramento, ut eodem omnes tempore, ab eodem progreſſi termino, ad eundem eodem momento

mento revertantur. horrent propius accedere. horrent recedere. religio eſt turbare ordines fixos & conſtitutos ſemel. dicas, ſcire ſingulas, qua eundum ſit, & filo legere longa veſtigia. Si qua major altera, non ſtudet prævertere minorem. nec minori cum mediocri certamen eſt. nihil injuria alterius agunt. ſuas quæque operas pulcherrime obit. Lucent, currunt, citra æmulationem, & illæ quæ ad Plauſtrum damnatæ ſunt, & quæ in Tauri fronte vel generoſo Leonis tergore præfulgent. Sæpe illud mecum cogito, ſi Europam omnem, ſi Aſiam, ſi Africam & Americam in pilas torqueret Deus, & per aërem ſupra vertices noſtros rapidiſſimo impetu rotaret, prodigioſum fore tanti laboris ſpectaculum. At in cœlo dum rotantur ſidera, pilæ rotantur, quæ magnitudine terram omnem & maria ſuperant. Volvuntur autem millena aliquot corpora, ſpaciis majoribus, quam ipſa ſunt, diſcreta. Volvuntur, nec impingunt, nec colliduntur, nec quieſcunt, nec fatigantur. Proh Deum immortalem, quantus in Superis labor eſt! In ocio hic, extra tumultus volitantium ſiderum, inter muſcarum & culicum ſuſurros habitamus. In cœlo non unus mundus, ſed mundo majora corpora mundis occurſant. Cum exploſam è bellica machina glandem ferri juxta nos ſentimus, cohorreſcimus toti & humi ſternimur. Quid futurum putatis, A. O. ſi vos in Cœlo poſitos modo prætervolaret Sol, centuplo tellure major, modo latus raderet nimboſi Orionis grandis pila, modo capiti inſtaret Iovis immane corpus, modo prætervcherentur Caſtoris & Pollucis horrendæ moles, quæ momento omnes per miliarium ruunt multa millia? Hæc cum tacitus domi meditor, rapior ex-

tra me, & ad admirationem divinæ ſapientiæ juxta ac potentiæ totus ſtupeo & lapis ſum. Quod ſi ipſos cœlorum orbes moveri dicamus, & vehi una ſtellas, non propriis motibus incitari, bone Deus, quam immenſæ magnitudinis corpora circumagi cogitabimus, quæ ſine injuria alterius prætervolant, & circa diverſos axes circumacta, ſuis quæque itineribus, diſpari licet impetu, non confuſe, non tumultuoſe eunt, ſed conſtantibus impulſa cauſis, definitis temporibus, curriculum abſolvunt. Aſcendunt Cœli partes, nec leves ſunt; deſcendunt aliæ, nec graves ſunt. Et cum alia corpora à motu incaleſcant & inardeſcant, ſolum ab incendio immune eſt Cœlum. Minus hæc æſtimamus, ob conſuetudinem, quæ rerum magnitudini admirationem ſubducit. Sunt tamen maxima & genere humano digniſſima ſpectacula. Quantum illud eſt, quod Sol totidem fere gradus, quot dies habet, & annum ambitu ſuo orditur & claudit: quod ad Solſtitiorum puncta progreſſus timeat ulterius ire, ac ſi receptui caneret natura: quod ſubjectas terras non urat, ſed caloris incremento, & decremento temperet æſtus frigoriſque ferociam: quod licet dierum noctiumque ſpacia inæqualia ſint, omnibus tamen mortalibus ejuſdem anni decurſu parem lucis ac tenebrarum menſuram impertiat; ne de naturæ invidia quiſquam conqueratur. Luna, quia lucis propriæ expers eſt, Soli ſe prudenter obvertit, donec adverſo adſpectu plenum lumen media ſui parte imbibat. Creſcit vicibus ſuis & decreſcit, & vitæ inſtabilis imaginem exhibet inſtabili luce. Eodem lumine tota orbatur, ne ſi ſua luce gloriari velit, Soli laudem ſuam præripiat. Adſpicimus

mus hæc indies, ſed quia quotidiana ſunt, aut quotannis accidunt, ſocordes tranſimus.

Facere ad operis commendationem ſolent, Figura, Simplicitas, Facilitas, Magnificentia, Vſus, & Securitas. quæ omnia in cœlo ſumma ſunt, & eximia. Quid pulchrius ea figura? quæ ſola omnes alias figuras complexu continet, quæ nihil aſperitatis habet, nihil offenſionis, nihil injuſtum angulis, nihil anfractibus, nihil eminens, nihil lacunoſum, qua nulla continere, nulla moveri aptior. Simplicitatem cœli arguit partium ſimilitudo, quæ nullibi ferè aliæ ſunt, quam ubi ſtellis radiant. Cum Dianæ Epheſiæ templum, hoc eſt, ſi cum cœlo compares, formicæ vel curculionis domum, conderet gentilium ſuperſtitio, totam laboraſſe Aſiam perhibent, ducentis & viginti annis. hæc de qua loquor domus, ab uno autore, momento, nullo labore condita, perfecta fuit, antequam inchoaretur, abſolutaque ſine progreſſu. Magnificentiam operis loquuntur magnitudo ejus, de qua dixi, & Pulchritudo & delectatio. ad. Pulchritudinem faciunt lux & color, oculorum deliciæ & voluptas. Color illi, qualis ſapphyri, cœruleus, ſive is in ipſo ſit cœlo ſtabilis permanenſque, ſive tapæti inſtar, ex lucis aëriſque permiſtione natus, illuſtriſſimo corpori obtendatur. Delectationem, præter hæc ipſa, adferunt, corporum cœleſtium multitudo, quantitatis, motuſque diverſitas. quædam enim velociora fecit natura, quædam tardiora; quædam trigeſimo, quædam duodecimo anno, quædam intra annum ſedem ſuam reviſunt; quædam lumina majora, quædam minora; quædam ſcintillant, quædam ſtabili lumine ſplendent; quædam conſpicua ſunt ſemper, quædam, ut ma-

major eorum ſit reverentia, occultari ad tempus amant. Vſus vere cœli tantus, ut ab eo & vita & conſervatio & ſalus omnium omnis oriatur & pendeat. Nec illud prætereundum, abſque ullis Impenſis conditam hanc machinam, quia ex nihilo, cujus nullum eſt pretium, condita eſt, ſine auxiliis, quia præter Deum nihil erat, ſine inſtrumentis, quia hæc ipſa condi oportuit.

Reges Principeſque, dum ſecuritati ſuæ civiumſque ſtudent, urbes mœniis valliſque cingunt, arces foſſis, aggeribus, pluteis, loricis muniunt. Quæ tamen omnia perrumpit labor furorque humanus. Deus noſter ſibi ſuiſque civitatem condidit, armis inexpugnabilem, hoſti inacceſſam, ſolo loci ſitu tutam, extra telorum omnium jactum poſitam quæ ne ab homine expugnetur, omnes nos captivos tenet, ne uſquam evadamus. ne ab externo inſultu ſibi metuat, omnia complectitur, nec extra ſe quicquam eſſe patitur. ne invidere illi aut male velle quiſquam velit, omnes tanquam benefica parens alit & fovet. Omnes nos intra ſe mori per vices adſpicit, ne de ipſo ullus triumphet. Omnium ſepulchra circuitu ſuo continet, ut de nobis triumphare videri poſſit. Cuniculis adire nequit, quia elementa interpoſuit opifex; non velis aut claſſibus occupari; quia negant nautæ per aërem navigari poſſe: non exercitibus adiri, quia in altum nitendum eſſet gravibus: non turribus, non ſcalis conſcendi, quia per nives, fulmina, tonitrua, ignes eundum: non dolis circumveniri aut pactis decipi, quia ſine legatis res ſuas agit. Qui Tactica ſcripſere, Vegetius, Frontinus, Ælianus, Polybius, quam ſtudioſe monent, ut in acie ordinanda, alio loco vete-

rani

rani & Principes collocentur,alio circundati à cataphractis ſagittarii, alio ſcutati, alio funditores, alio triarii. In cœlo tot luminum ordines ſine ordine diſponi videmus,& cum primæ magnitudinis ſtellis permiſceri minores, ſtare Herculem,ubi micat Triangulus; fulgere Booten, ubi radiat Corona: licere Eridanum, ubi intermicat lepus, intercurſare velites & gregem; Pleiadas, Hyadas, nec ullibi ducis, anteſignani, tribuni apparere proprias ſtationes. Cauſa eſt ſecuritas. In acie podiſmi habetur ratio, ſive ſpacii inter ſingulos & ſingulorum turmas. Cœlum podiſmum ſpernit & faces ſuas conſtantibus quidem, non paribus intervallis, diſtinguit. Cauſa eſt ſecuritas. Aciem ordinaturi adverſum Solem timent, & ne mutata Solis ſtatio exercitui noxia ſit, eundem ſemper à tergo habere ſtudent. Cœli conditor ita diſpoſuit Solem,ut lucere omnibus aſtris,ſine noxa poſſit, ſive à facie adſpectent, ſive ex obliquo intueantur, ſive ſequantur præcurrentem. Ambitus murorum veteres directos eſſe noluerunt, ſed anfractibus ſinuoſos, ne ad ictus arietum eſſent expoſiti. in iiſdem turres & circuitiones conſtruxere, ut non ſolum à fronte, ſed & à lateribus & tergo opprimi hoſtis poſſet. nihil hujuſmodi in cœlo,quod licet rotundum ſit, tamen quavis ſui parte rectum apparet, quia poliorcetica non metuit, nec vigiliis, circuitionibus, aut teſſeris in ſumma ſecuritate eget.

Verum,ne videar vobis poëtica loqui,& magis venuſta quam ſolida uti oratione,incipiam de natura Stellarum diſſerere, & quid hic ſtupendum ſit, ingenue profiteri. Primum, quid ſtellæ ſint,fateor me ignorare: An partes cœli

denſiores; an flammæ igneſque contracti: an ſolida quædam terrenaque corpora, quæ per igneos tractus labentia inde ſplendorem coloremque trahunt, non de ſuo clara: an cœli Empyrei particulæ, quæ per inferiorum orbium canales & feneſtras ſparſo lumine apparent. Si enim ignes ſunt, mirum non diſcuti raptu, mirum, quo pabulo alantur tam grandia corpora: mirum tanta æqualitate apponi alimenta, ut nec majora unquam, nec minora fiant. Si partes cœli denſiores, mirum, ex ſola condenſatione partium tantam vim lucis naſci. Si corpora opaca, alienis ignibus illuſtrata; redit quæſtio & admiratio de his ipſis ignibus. Si per canales & feneſtras ſupremi cœli micant ignes, Planetis hoc convenire non poteſt prope terras poſitis, & in epicyclo ſuo currentibus. Multa ſunt, quæ eſſe non diffitemur, at qualia ſint ignoramus. Eſt nobis animus, cujus imperio movemur & ſapimus. & tamen huic non magis poteſt liquere de ſiderum natura, quam quid ipſe ſit, aut ubi ſit. Inter hæc æterna naturæ opera Cometæ ſunt, rarum mundi ſpectaculum. Exploſa quippe jamdudum opinio, eos ſub Luna generari, igneſque eſſe aliorum more evanidos & fluxos. Eorum qui in cœlo locant, alii non eſſe ordinarium ſidus, ſed falſam ſideris ex planetarum concurſu ſpeciem, ajunt: alii planetam, qui in interiora ſe cœli interdum abdit, interdum verſus ſuperficiem concavam ſe conſpiciendum præbet. quibuſdam placet, ex ipſa ſubſtantiæ cœleſtis condenſatione naſci, ejuſque rurſum rarefactione diſparere. His in medio relictis, de quorum veritate longior foret diſquiſitio, mecum mirari vos cupio, tot jam retro ſeculis nihil explorati vel apud Chaldæos,
vel

vel apud Ægyptios, vel apud Græcos, vel poſteriore ævo, ullibi terrarum de Cometarum natura reperiri. ut exerceri in hoc argumento hominum mentes voluerit Sapientiæ magiſter, neminem de inventa veritate gloriari. deinde, cum cæterorum ſiderum ſupra hæc caduca & mortalia meantium motus irrevocabiles ſint, & ſine intermiſſione aſſidui, mirum ſolis Cometis advocationem dari & intermiſſionem, ut quorum motus paucis ad longiſſimum apparuit menſibus. Præterea, cum errantes ſtellæ in una tantum cœli parte adſpiciantur, nec Signiferi orbem egrediantur, Cometæ majore indulgentia in Ortu, Occaſu, frequentiſſimè circa Septentrionem apparent. Aliarum ſtellarum una forma eſt. Cometæ modo barbati, modo diſperſa undique coma, modo fuſo in caudæ imaginem lumine fulgent. Siderum par ſemper magnitudo, fulgor, & claritas. Cometarum diſpar, ut quos creſcere & decreſcere in comperto eſt. Stellarum quędam ob viciniam Solis adſpici nequeunt. Cometas nunquam Sol vicinus obtexit. Et cum ſiderum aliorum proprium ſit, circa ſuum axem recta ferri; Cometæ interdum à Septentrione motus initium faciunt, & per occidentem in meridiem obliquo flexu eunt; interdum alio iter flectunt, & cum ex longis temporum intervallis recurrant, legibus certis teneri nolunt. Denique Cometæ futura portendunt, & totum fatorum ſequentium ordinem nunciant, cruenti, minaces, ſanguinei Cauſas horum omnium expoſcitis? neſcio. didicimus poſteri plurima, quæ ignoravere veteres. quæ ignoramus nos, ſupplebit aliquando poſterorum diligentia. Vt cœlum ſciamus, ſæculis opus eſt & ætatibus. diſtant tempora moribus, verbis

& veri cognitione. hujus ſtudium cum nepotibus par eſt dividi, ne aut nos ſciviſſe omnia, aut illi à majoribus nihil accepiſſe credantur.

Redeo ad ſidera, quæ calefacere omnes ſentimus, at quomodo calefaciant, omnes ignoramus. Dubium, an calorem ex ipſis ſideribus deferant radii, an attenuando & diſtrahendo aëris partes, faciant. Ariſtotelem meum non capio, cum lucem rarefaciendo calorem gignere credulis perſuadet. Etiam in hoc hæreo: quomodo ſtellæ, quæ luce calefaciunt & exſiccant, alia virtute frigefaciant & humectent. Nec illud aſſequor: quomodo Planetarum alius ſit horridus & frigidus, alius temperatus, alius calidus, alius humidus & pluvius, alius fervidus, cum omnes nil, præter quam lux & flamma ſint. Quæritis, qua ratione lux hujus ſideris inſtrumentum & miniſtra calorem efficiat, alterius frigus? neſcio. cur Capricornus reges efficiat, Aquarius piſcatores, Mercurius trapezitas, Orion venatores? neſcio. cur Saturnus in Leone felicitatem polliceatur, Mercurius in Aquario vates gignat? neſcio. Quid ſint maculæ iſtæ, quæ Lunam deturpant, & nuper ab oculatioribus in Sole obſervatæ ſunt? Dicet Xenophanes, in Luna habitare homines, eamque eſſe terram multarum urbium, montium, inſularum. Portenta eſſe videntur. ſed tamen neque ille, qui dixit, jurare auſit, ita ſe rem habere, neque ego aſſentiri. Quæritis, qua virtute ad metallorum generationem, ad maris reciprocos curſus, ad ſympathiæ & antipathiæ mirabiles effectus concurrant? neſcio. Vultis ſcire, quod nam illud ſit magneticæ virtutis robur, quod perpetuo ſpiramine & effluvio ab oppoſitis cœli plagis, etiam extra magnetem, exit? neſcio. Ad Influxus

xus ſiderum & occultas qualitates, azylum ignorantiæ noſtræ, compellimur. de quibus ſi ſcire deſideratis, quid ſint, quo nomine appellandę, reponam pudendum illud neſcio. Accedat ultimo tot naturæ prodigiis, luminis generatio & diffuſio. hic iterum hæreo, an ambulet idem lumen & moveatur de loco in locum: an vero novi luminis de priori lumine continua generatione propagetur. Quodcunq; dixeris, miraculo intricaris; quia temporis momento lumen per vaſtiſſima cœli, & elementorum ſpatia quaquaverſum, ſine mora, ſparſum eſſe, non ſpargi, obſervamus. Hoc quoque in abſtruſo poſitum: An idem lumen terris oſtendant ſidera, deferantque ſecum, cum occidunt: an aliud atque aliud fundant mortalibus. Dixi de Cœlo & ea quæ ſcio & quæ neſcio. Nec tamen veniam deprecabor, quod hæc ignorare me fateor. Ignoravit hactenus omne ſeculum, & ignorant mecum, qui ſe ſcire præfidentius autumant. Non poſſunt non tarde & difficulter cognoſci, quæ tam alte ab humanis oculis remota ſunt. Debet ſcientia omnis originem ſenſui. at quam multa in cœlo propter diſtantiam non videmus, non audimus, non tangimus, quæ ſi propius admitteremur, pateſcerent ſenſibus. Auſus fuit dicere Democritus, omnium veterum ſubtiliſſimus, plures ſe illic mundos reperturum, alios cœlos, alias terras, alia flumina, alios homines. Iam tanta locorum intercapedine ſejuncti aut neſcimus res, aut temerarie creduli erramus. Si de cœlo pronuntiaſſet Socrates: Hoc unum ſe ſcire, quod nihil ſciret, vera fuiſſet, aut minus ſaltem ironica oratio. Et forte non lateret veritas, niſi langueret labor noſter & induſtria. Miramur non ſtare in apice philo-

ſophiam, qui indies proficimus peccando. non omnes veri modos ſciri, qui novos ineptiarum modos indies excogitamus. Quid non cultui corporis quotidie adjiciunt mortales? quam non novam inſaniam inſanimus, in pileis, barbis, calceis, palliis, & togis. Cœlum ipſum ſtultitia petimus, & parum abeſt, quin Creatorem ipſum accuſet laſcivia humana male creati hominis. Raditur vertex juveni, & damnatis quæ natura fecerat tegumentis, vili corio tegitur quæſita nuditas. de ſingulis capillis in conſilium itur. nutritur coma in fronte, luduntque jubæ per colla, per armos. Batavi ſumus, & Gallum habitu mentimur. In Septentrione nati Arabiam capiti inſpargimus. edimus cum ambitione. & in menſis plus quam Sybaritæ ſumus, in aulis Vertumni, in foro Harpiæ, in contractibus Cretenſes. Quibus ſtatura eſt longior, in ſemicirculum curvantur, ut breviores appareant. quibus contra brevior eſt, cothurnati incedunt & mendacio ſtaturam adjuvant. Cum dementia noſtra nondum abſolverit partes ſuas, mirabimur adhuc diſcere ſapientem?

Quamobrem animum à terrenis curis ſubductum cœlo donate. hæc domus, hæc patria eſt. hanc cogitate, quoties vacat hominibus eſſe. Multa reſtant diſcenda, quæ in hunc uſque diem ignoravimus. Latiſſimum eſt ſcientiæ ſpacium, latius ignorantiæ. Natura ſacra ſua non recludit ſimul. diſtribuit per intervalla, quæ ſciri cupit. necdum dierum omnium Soles occiderent. docebunt ſequentes, quod neſcivere priores. qui ſperat inveniri poſſe verum, veritati proximus eſt. Tunc rerum naturæ gratias agite, cum in hæc ſacra admiſſi eritis.

hære-

hæremus in puncto. & felices videmur, cum agelli breve ſpacium vel jugera aliquot meti-mur, quæ in cœlum tranſlata, ne hordei quidem granulum faciant. Germaniam Rheno & Danubio claudimus: Hiſpaniam Pyrenæis & mediterraneo: Sarmatiam Mœotide & glaciali Oceano. late imperare ſe gloriantur reges, dum imperii fines gemino mari definiunt. at hæc ipſa è cœlo ſpectantibus, nuſquam apparent. Surſum ingentia ſpatia ſunt, & intervalla toto cœlo diviſa. hæc oculis animiſque peragrate. Terram mariaque omnia obimus non multis menſibus. in cœlo ſeculis opus, ut ab Ortu in Occaſum perveniatur. Qui hic tuguriolo ſuo vivit pauper, illic ſedes Africa majores poſſidebit: viritim diſtribue cœli partes, ſinguli latius Perſarum rege imperabimus. & ſupererit adhuc locus novo poſſeſſori. Non illic de ſtillicidiis controverſiam movebit vicinus. non tegula tegulam, non trabs trabem trudet. Si non communis erit cœli poſſeſſio, diviſi nulla erit querela. Nimis anguſtis hic domiciliis habitat animus. Cum orbibus, Sole, Luna, Iove rotari cupit & volvi, ut omnia luſtret. magnum putant mortales, maria claſſibus imple viſſe, ſigna in Atlantide fixiſſe, & ubi deſunt terræ in Oceano, terras inveniſſe. Illud potius magnum, Vniverſum hoc noviſſe, & eas ſedes ſcrutari in anteceſſum, quas ſpe tenemus. Sed quod, inquies, operæ pretium eſt hæc inveſtigaſſe, quæ ſupra nos ſunt? Quo nullum majus eſt, noſſe naturam & naturæ auctorem Deum. prætérquam quod hominem ſtupore ſui detineant, nec ſordidæ mercedis ſpe, ſed miraculis erigant. Duo ſunt in Cœlo, quæ detinent ſpectatorem: majeſtas & utilitas. hanc deme, ſola

ſuffi-

ſufficiet majeſtas ad admirationem. fingite hoc humani generis domicilium non regi, non foveri ab aſtris.fingite ocioſa vagari ſidera,& vagari tantum. nihilominus venerabile erit oculis ſpectaculum Sol, venerabilis Luna, venerabiles reliquæ faces. mirabimur, etiam ſi non cogitemus, prodeſſe.

Nec volo vos in contemplatione cœleſtium acquieſcere. viam inire volo, qua ad cœleſtia itur. Effugite animi vitia, & jam cœlum tenetis. Compeſcite cupiditatum impetus,& evaſiſtis terram. Qui cum mundo divortium fecit, in alium admiſſus eſt. Quiſquis peccator eſt, in luto hæret. qui deſinit eſſe, emerſit. quibus gradibus proficimus in pietate, imus ad Superos. Quem pœnitet male actæ vitæ, altior Pyreneis,& Apennino eſt. Qui novis motibus honeſti amorem imbibit, iter ſuum ſupra Lunam promovit. Qui iniquitatis impatiens ſacramentum dixit religioni, inter Fixas ſtat. qui denique virtutibus conſtantiam addiderit,intra cœlum receptus eſt. At, proh dolor, ea jam ſunt tempora, quibus cœlum quiſque ſibi in terra fabricat, ſuos quiſque Deos hic invenit & veneratur. Avaro homini cœlum ſunt loculi,idolum nummus. Ambitioſo cœlum ſunt Imperatorum laquearia, divitum pavimenta & atria; Deus, favor applauſuſque populi. Libidinoſo cœlum eſt proſtibulum,Dea meretrix, ara ſinus Thaidis,ſacrificia impurus ſermo & putre oſculum.Tyranno cœlum eſt effrenis licentia,Deus arbitrium. Superſtitioſo cœlum ſunt ſacri lapides,Deus vanitas,pietas ſimulatio,habitus pallium Cynici, profeſſio, nocere proximo. Ita idololatriæ ſe reum quiſq; facit,& pro Deo habet,quicquid vehementer cupit, Solliciti ſumus

de

de ſervis, ſine quibus vixit ſapientiſſimus Diogenes, ſolliciti de veſte, ſine qua ambulavit Bias, ſolliciti de domo, quam habebimus gratis in cœlo; ſolliciti de valetudine, quæ nunquam deeſt bonæ menti; ſolliciti de patrimoniis, quorum nos & ſpes & poſſeſſio vexat. Exuite hos compedes, & virtutum impedimenta. nullo labore ad cœlos ambulat rerum humanarum ſecurus animus. At auri ſtudium amabile eſt. Amici, aurea cathena ligamini, ne adſcendatis altius. At ſuavis eſt voluptas. Amici, jam ſordida cathena vincimini. nihil erectius honoris ſtudio. Amici, jam ſplendido laqueo ſtrangulamini, ut glorioſe pereatis. Reſipiſcite mecum, & corrigite, quicquid in vita curvi, aſperi, horridi fuit. Argumenta, ut virtutem ſuadeam, cœlum dabit. Tota cœleſtis machina in opere eſt, & motu, licet velocitatem ſpecie quietis abſcondat. noſtrum eſt, animo rerum maximarum capaciſſimo extra humanæ imbecillitatis anguſtias ſpaciari, nec quieſcere, niſi in ipſo Sapientiæ motu. Eadem moles dum ſibi conſtat, ſtabilis, perpetua, ſibi ſimilis, exemplo eſt, æterna, immenſa, optima quærenda eſſe. Cum lucidam ſpectatis, totque ignibus illuſtrem, errorum & ignorantiæ caliginem diſcutite, nec alia re magis illuſtrari mentem credite, quam Euangelicæ lucis ſcientia. A magnitudine diſcite, latiſſimos eſſe virtutum & honeſti campos, nec deeſſe uſquam locum tempuſve, faciendi id, quod laudabile eſt. Saturnum, tardigradum iſtum obſervate. monet nos, tardis conſiliis res magnas confici, quas præceps conſilium perdidit. Iupiter, ſi adulter eſt, ſi illicitarum voluptatum autor, opponite, quantumvis Iovi, fortiorem rationem. Martem nec damno,

nec probo. quæ enim rerum noſtrarum eſt facies, paratos in utrunque Batavos eſſe oportet, & ſalutem vel bello vel pace experiri. Si Sol feliciſſima omnia ſpondet, ſi ſcientiam, prudentiamque promittit, ejus quiſque ſibi authot ſit, & à ſe impetrare ſtudeat, cujus obtinendi ſpem faciunt fallacia ſidera. Vos, qui Mercuriales eſtis, à Mercurio omnium ſiderum minimo, at diſertorum maximo, fraudis & mendaciorum minimum, facundiæ plurimum diſcite. Venus multum præſagit mali, & licet currum trahant innocuæ & conjugalis copulæ obſervantes columbæ, diffidere ſibi cupit amantes, cum inceſtuoſa ſit & perfida. Nec Lunam vobis dominari optem, omnium horarum feminam, Endymionis conjugem, inertem, inſtabilem, inopem & inſanam. nihil pejus, quam Lunaticos nos eſſe, & laborare ea parte, qua ſinciput eſt. Adſcendam altius. Draconem videte, non longe ab Vrſa, vigilantiæ, acuminis, ſolertiæ ſymbolum. In Perſei dextro latere tres inſigni fulgore radiant faces, Principum duces. prima Pietatis eſt, altera Iuſtitiæ, tertia Fortitudinis. Hercules vero iſte, qui prope Booten ſtat, monſtrorum vos domitores eſſe vult, intemperantiæ, ſocordiæ, ſuperbiæ, iracundiæ. Perſeus ipſe, Andromedæ liberator, Regibus inſuſurrat, non debere in populi gratiā mactari innocentes, & ad placandam belluam vinculis ligari bene de Rep. meritos. Cancer, cum retrogradum Solem à ſe abigit, à virtute retrogradientibus minatur. Leo generoſæ magnanimitatis exemplar eſt. Aries, pugnax animal, quæſiti citra neceſſitatem belli Taurus, laboris & tolerantiæ. Gemini, concordiæ. Virgo, caſtitatis: Libram cœleſtem ſtudioſius reſpicite vos libripendes, ne fallatis terreſtri.

ſtri. Scorpium intueamini, quotquot occulte aliis nocere ſtudetis. Sagittarium,vos ſemiviri, qui fronte ſimulatis Curios, cætera beſtiæ. Capricornum quem Deorum portam vocant Platonici, ſibi concilient infelices & quarta Luna nati. Ganymedem ſive Aquarium, quotquot Iovi ſuo placere amant. Piſces frigidi ad illos pertinent,qui frigide & fruſtra amant. Sic Cœlum omne, & pars ejus quælibet Ethicam facit. ſi quid deeſt ſapientum præceptis,id omne ſupplebit explicatus æther. Non premam vos ulterius rationibus & monitis. Facitis ultro, quod ut faciatis ſemper, obſecro. Deſinam in voto. Omnes vos, quotquot adeſtis, & de cœlo me philoſophantem patienter audiviſtis, in cœlo coram videre, ſalutare,amplecti geſtio,non habitu & veſte profeſſoria, quali me jam dicentem adſpicitis, ſed quali incedent beati ſtola candida induti. non ut veri inveniendi & à falſo diſcernendi rationes anxie inquiram, quia ſine fuco & elencho verum omne docebimur. non ut de naturæ arcanis diſſeram, quam ſub pedibus mecum calcabitis. non ut de Virtutibus traham horarias lectiones,ſed ut vobiſcum virtutis prœmio fruar. Potius Deum illic intuebimur de facie ad faciem, conditorem Vniverſi, cœlorum architectum, opere ſuo non minorem, non parem, ſed majorem. qui cœlos omnes in ſe continet, nec ab iis continetur, ita in ſuo opere præſens ubique, ut tamen ſit extra, ita centrum omnium, ut tamen ſit circulus, cujus, ut Triſmegiſtus ait, centrum eſt ubique, circumferentia nullibi. Illic Angelicos choros, & cœleſtem Hierarchiam contemplabimur, quæ cum corpore careat, tota mens eſt,& ratio & intellectus. Illic videre deſidero, an verum dixe-

dixerit Ariſtoteles, Cœlos ab Intelligentiis moveri, de quo hic in terris dubitavi ſemper. Illic beatiſſimis, & illuſtriſſimis Animabus in occurſum ibimus, & ad Pauli adſpectum, recordabimur facundiæ, qua nulla fuit efficacior; ad Petri conſpectum, ſollicitudinis, qua Eccleſias rexit fideliſſime. Illic inter ſanctiſſimos Patres, quorum nomina jam veneramur, mixti errabimus. & prope admiſſi in Iuſtino Martyre veteris forte conſtantiæ notam deprehendemus, in Irenæo zeli adverſus hæreticos, in Clemente Alexandrino presbyteri non ocioſi, in Cypriano modeſtiæ & humilitatis Chriſtianæ, in Hieronymo animoſæ eruditionis, in Auguſtino magis ſedatæ & manſuetæ, in Athanaſio fidei intrepidæ, in Bernardo piæ ſimplicitatis. Illic, (date veniam Auditores, ſi cum de cœlo loquor, memor ſim præmiſſi pignoris) illic te mea BARBARA, conjux dilectiſſima, oſculabor oſculo ſancto, quale beatos non dedecet, & curam tuam domeſticam, amorem mei & liberorum æterna proſequar gratiarum actione. *Dixi.*

Habita fuit 11 Febr. Anno 1636.

ORATIO PANEGYRICA, DE RECEPTA BREDA,

Celſiſſimo Principi FREDERICO HENRICO *Arauſion. Principi dicta.*

SI illuſtrem Belgio diem, Fœderatis ſalutarem, hoſtibus terribilem, toti Europæ ſtupendum unquam ſignavimus, hic dies eſt receptæ Bredæ. illuſtris rerum, quas confecimus, magnitudine;

ſalu-

ſalutaris uſu, terribilis hoſtium jactura, ſtupendus opere & ſucceſſu. Nulla ſupra præteritorum bellorum memoriam obſidio memorabilis magis præſentibus, nulla magis admirabilis poſt venturis. nihil hic mediocre, nihil remiſſum. Victæ urbis robur maximum, vincendi modus atrociſſimus acerrimuſque, victoriæ tempus viris armiſque concitatiſſimum, & ad miraculum, breve. Velut compendio & ſalutis publicæ ſummam & imperii ſecuritatem, & imperantium decus famamque complexi ſumus. Multas urbes vicimus per intervalla. Hac victa reliquas invictas reddimus. Quotquot vicina ſunt oppida, priorum temporum ſpolia ſunt. Hæc ad tot ſpoliorum tutelam poſtremum maximumque acceſſit. Præliis ſuperiores fuimus non ſemel. Nunc tot præliorum ſolidum fructum capimus. quicquid tot triumphis partum congeſtumque poſſidemus, id omne aſſeruit & in tuto locavit præſens. Leo Batavus omnes nos ſumus. His inſignibus, hac forma vicinis inſerimur. Patuit ſemper hoſti aditus in Leonis penetralia. Aperuerunt illi hactenus terrarum noſtrarum proxima, vel Salii, vel Bructeri, vel Sicambri, vel Marſaci, vel Menapii. Hinc effuſi in agros noſtros exercitus, mota bella, vexati fines. Nunc poſt ſuperatas amiſſaſque, veluti reciprocis æſtibus, urbes, tandem imperii noſtri corona & umbone excluſimus hoſtem. Niſi Batavi eſſemus, olim ſocii fratreſque ſemper victoris populi, oppugnatum ſatis videri poſſet, & propugnaſſe. parta modeſtæ ambitioni ſufficeret. Equidem omne belli Belgici tempus, quod cum potentiſſimo hoſte tot annos geſſimus, tribus periodis diſtinguitur. Prima labentis fuit ac oppreſſæ

preſſæ ſub Albano reipublicæ. Secunda velut reſurgentis & ſe moventis iterum. Tertia robuſtæ & triumphantis. Prima miſeros nos vidit, & extorres, ab ordine, diſciplina, ærario imparatos. profugi Duces, victæ urbes, diſtracti primi fœderis ſocii. malorum vis tanta, ut divinitus immiſſa putem, quo nova imperii facies per adverſa omnia & acerba conſecraretur. Secunda ſub Guilielmo Arauſionenſi Principe lætior illuxit, hærentibus adhuc fatis, quem nobis dominum imponerent. Incredibile dictu, pupillorum ſorte imperabamus, qui jam in aliorum tutelam ſufficimus. Qui vagientis imperii infantiam conſiliis regeret, opibus juvaret, quærebatur foris. Et vix inveniri potuit curator naſcenti reip. cujus jam adultæ nemo non volet eſſe imperator. Obærari oportuit nos, qui jam potentiſſimos exercitus conſcribimus, armamus, educimus. Oppignorari urbes, quarum ære oppugnamus alias. Quæſita fœdera eorum, qui noſtris poſtmodum crevere. Spreti hoſtes, qui terrori fuerant, & victis deſperatiſque ſuaſere impatientiam. Tertia robuſti fuit ac triumphantis populi, & non ſe ſolum tuentis, ſed & foris quoque arma capeſſentis Belgii. traximus bellum in multos annos, pluribus oppidis regionibuſque excuſſum hoſtem à cervicibus depulimus, depulſum terra marique fatigavimus, ſub ipſis Hiſpaniæ Flandriæque littoribus exarmavimus: opes Orientis & Occidentis magnis uſibus attrivimus. quin liberi domeſtico metu ſigna in alium orbem intulimus: Bataviam hic ſub Septentrione unam, alibi ſub Aurora alteram incolimus; Naſſoviorum nomina inſulis, promontoriis, arcibus in remotiſſimis Barbarorum terris inſcripſimus, victricia arma qua-

qua-

quaverſum circumduximus, barbaros legibus ad cultiorem vitæ uſum traductos in provincias redegimus, ut par terrarum orbi Fœderatorum virtus & fortuna eſſe cœperit. In hanc periodum ſervati, qui cingi undique ab hoſte & circumſideri ſolebamus, jam hoſtiles terras veluti indagine cingimus. Trajecto ad Moſam in Tungros & Grudios imus: Sylva Ducis Advaticos Menapioſque adimus: Bergis ad Zomam Scaldis ripam tenemus. Nunc Bredæ acceſſione, non interiora ſolum ab hoſtium incurſibus tuemur, verum Brabantiam omnem urbium noſtrarum perpetua corona claudimus, ut de captis hoſtibus, pene etiam captivis, triumphare videamur.

De hujus Obſidione tacerem libenter, niſi hæc quoque pro patria comparata eſſet diſſertatio. Cui deeſſe armis aliis turpe, mihi oratione, in publico hoc civium applauſu, nefas. Non genuit me bellatorem mater. loquar tamen de bellis. Non irrubuit hæc manus hoſtium ſanguine, quem tamen lambam incruenta narratione. Nihil in acie, nihil in caſtris unquam laudabile egi, & tamen intra hoſce illuſtris Scholæ parietes triumphabo. Nullius latus meus mucro petiit. nec minus trucidabo hoſtem periculorum ſecurus. Oppugnabo Bredam abſens, invadam otioſus, expugnabo ſine motu. Procul extra arenam Martis eam arenam ſelegi, in qua nec tympanorum ſtrepitus, nec tubarum clangor, nec armorum horror dicentem interpellabunt. Inter obſidentes & obſeſſos errabo medius. & dum ſto ab Auriaci partibus, ſtabo extra teli jactum. Celſiſſimi Principis laudes exequar non rogatus, quia quæſita creditur laudatio, quam neceſſitas imperat. Mihi & ta-

cere

cere eſt liberum & loqui, licet ad loquendum provocer illuſtribus factis, & ſilere vetet publica felicitas. Non eget præconiis, qui victoriis orbem implet, & qui teſtem virtutis ſuæ habet hoſtium conſcientiam, ſuorum taciturnitate frui potius malit, quam offendi. Quod ſi ingentia facta dictis minus æquavero, ſufficiet mihi, modicam dicendi vim in magno conſumſiſſe argumento.

Erat hac tempeſtate ſuus labor tot circa nos gentibus. quarum aliæ amiſſa repetebant, aliæ ſociis arma commodabant, aliis imperii fines diffundere cura erat; aliæ acceptas à majoribus terras animoſe tuebantur. Ubique cum fortuna virtus, cum audacia magnanimitas, cum gloriæ ſtudio libertatis amor decertabat. Non deerat Gothis animus priſcæ fortitudinis memor, & quamvis extincto Guſtavo Rege, movebat ſe uſque bellicoſiſſima gens, & licet ſuperior tot præliis, nondum tamen bello, Saxonis ulciſcebatur defectionem, & Cæſaris domuſque Auſtriacæ felicitatem morabatur. Saxoni tam graves erant Suecorum reliquiæ, quam ille gravis fuit integris adhuc nec bello fractis. Imperator pro regni Bohemici jure, & Imperii majeſtate non uno exercitu in Septentrionem ibat, & hærentem in Germaniæ viſceribus hoſtem advenam in Vandalorum littora cogebat. Britannus, dum lenioribus mediis conſulere ſtudet pulſæ cognationi, armorum terrorem lenitati admiſcebat. Gallus pro Lotharingia, Fœderatis, Sabaudo, Sueco arma quavis regni parte quatiebat, & Auſtriacos in Inſubribus, Nerviis, & Tribocis magnis copiis atterebat. Cardinalis Infans recens in Brabantiæ & vicinarum regionum imperium admiſſus, ejus

in-

incrementa ab animi magnitudine, ſanguinis ſui claritate & ducum ſuorum fortitudine ſperabat; & Gallo nobiſque infeſtior militem tutandis finibus hic illic attinebat. Cimbrorum Rex, bello omni expeditus, regni ſui commodis ſtudebat, & de portoriis ad Albim cum Stormariis diſceptabat. Vrbanus Pontifex, commiſſis inter ſe Europæis Principibus pacis conſilia ſuggerebat, & magnos partium duces in Vbiorum urbem invitabat. Quæ dum alibi geruntur, Fœderati Ordines gloriam potentiamque ſuam illuſtri in Brabantiam expeditione explicuêre. Nec defuit præbenti ſe fortunæ Auriacus, ſed oblatas occaſiones in conſilium flectens, tot ante partis victoriis maxime neceſſariam addidit. Nec enim decens videbatur, occupatis circa nos regibus Principibuſque, ſolum ſpectatorem agere Naſſovium. Indignum cenſebat, illam urbem ab Hiſpanis teneri, quæ gentis ſuæ propria dos & peculium fuerat. Illud in fatis eſſe creditum vulgo, non tantum animis diffidere Auſtriacos & Auriacos, ſed & domicilio. eò uſque inveteratis odiis pugnati, ut per vices commeent victæ urbes, non alterius domini, præterquam hæreditarii, patientes. Ignominioſum, ſepulchra Naſſoviorum ſub eo Rege cuſtodiri, cui cum nepotibus & cognatis bellum. Fecerat quoque illuſtrem hujus urbis memoriam ſummi fortiſſimique Ducis Ambroſii Spinolæ plena laboris & moleſtiarum obſidio. Et intererat quam maxime ſalutis publicæ, illam urbem nobis reddi, per quam nec Hollandiæ, nec Zelandiæ, nec Gelriæ ſua conſtabat ſecuritas. Noverat ſapientiſſimus Imperator, non eſſe ducis, quavis occaſione quærere triumphum, aut arma in eos

movere, qui victi in ſpolia patent. verum vim omnem à capite & vita ſuorum propulſandam, & illic expedienda arma, ubi laboramus maxime. Totam obſidionis feriem & momenta tantarum rerum dum attentius contemplor, nihil à victore Principe omiſſum eorum, quæ circa obſidiones à peritiſſimis Græcorum & Romanorum ducibus adhibita fuere. Conferam ſingula cum antiquis, ut conſtet, ea omnia pro reipublicæ ſalute diſpoſuiſſe Auriacum, quæ olim obſervavêre magnorum imperiorum conditores. Pericles Athenienſium prudentiſſimus, copias ex præparato, bella magis ſuſtinere, quam violentas invaſiones, ajebat. Auriacus bellum hoc paravit prius, quam exercuit. & de quibus educto milite ſerum fuiſſet incommodumque cogitare, animo ante præcepit. In promptu habet pecunias, per quas efficacia ſunt arma: annonam, ſine qua vivere non eſt, nedum vincere: arma, ſine quibus belli conſilia invalida ſunt.

Thraſybulus Mileſiorum Dux, ut Sicyoniorum portum occuparet, alio loco laceſſivit hoſtem. & Domitianus Germanos oppreſſurus expeditioni ſuæ cenſum Galliarum obtexuit. Fecit hoc apud Carthaginem Africanus, ad flumen Mulucham Marius, apud Arpos Cunctator Fabius, in Sardinia Conſul Cornelius, qui ut fallerent hoſtem, dum alibi expectantur, alibi appulerunt. Ageſilaus quoque Lacædemonius cum inferret bellum Tiſapherni, Cariam ſe petere ſimulavit. Auriacus, omnem belli vim in Brabantiam converſurus, naves plurimas vano armorum, tympanorum, tubarum, ſtrepitu terribiles, Flandriæ littoribus objecit, & falſa imagine verum metum fecit, ut detentis ibidem

dem hoſtium copiis, deſtitutum defenſoribus agrum Bredanum invaderet.

Nec illud alienum à priſco militiæ more, pabula ſubducere obſeſſis, ut quam armorum vis nequit, fames acceleret deditionem. Factum & hoc ab Auriaco, qui inopino equite cinctos oppidanos, iis omnibus carere coëgit, quæ ex agris in urbem ocyus transferri poſſe ſperabant. Præiverat olim Alexander magnus Leucadiam oppugnaturus, Fabius in expugnandis Campaniæ urbibus, Dionyſius cum Rheginis bellum gerens. ut maximorum Ducum veſtigiis inſiſtens Imperator noſter, famam veteris ſæculi principibus æquaverit. Horum exemplo caſtra muniit arcendo hoſti, ut invadere volenti non exercitus aut ſparſæ cohortes, ſed civitas alia oppugnanda occurreret. Eadem, caſtrenſi regula, eo loco poſuit, ubi & commeatus, & armorum ex vicinis locis, & ſi neceſſe foret, auxiliorum ſuppeterent copiæ. Ne vero colles tumulique altiores ab adverſariis occupati caſtris officerent, munimentis præoccupavit. Eam coronam urbi circumdedit, quæ nec arcta nimis fuit, nec laxa recipiendo militi. non nimis vicinam urbi, ut exercitus ſecuritati aliqua conſuleret; nec remotam nimis, ne pluribus ad defenſionem opus eſſet. Ea circumvallationis forma, ut aptiſſima fuerit invadendæ urbi, & depellendo hoſti. Intercluſi aditus objectis glebarum molibus. Duplicatæ foſſæ, ne inopinatus aliquis belli caſus maxima cœpta eluderet. Placuit iſtud agendi conſuetudo Peloponnéſiis in Platæenſium obſidione, qui, ne ſubito auxiliorum adventu poſſent ſuperfundi, duplici muro ſeſe incluſere. Placuit Scipioni minori, qui circa Carthaginem, non vallis ſolum, ſed

& duplici foſſa ipſos vallos cinxit. Grande profecto & admirabile opus noſtrum, in quo pertinax labor naturam pene vicit. Nata juraſſes caſtella, non facta: terris protruſa ſponte, non impoſita: cœlo delapſa, non induſtria mortalium exſtructa. Quæ celſa erant, plana fecimus, planis in altum aſcendentibus. ubi opus, exſiccatæ paludes, & ſicca aquis oppleta. Militum quiſque, ut Flori verbis utar, veluti cote ferrum virtutis ſuæ acuebat. Advocati agricolæ & ruſtica plebs, accelerandis foſſis. Vicit aëris injuriam patientia, imbrium ſedulitas, æſtum fiducia, hoſtium adventantium metum celeritas. Ipſe Cardinalis citius ſe aditu ad urbem excluſum vidit, quam hoſtem, excluſum non aggeribus, ſed mœnibus, non foſſis ſolum, ſed & late natantibus agris, fluviiſque. Obſeſſi videre ſe vix crediderunt hoſtem, quem venire non ſenſerant.

Oberrante circa caſtrorum vallos cum potentiſſimo exercitu Regis fratre, contemnere hoſtem ſatius judicavit, quam pugnandis ſuis copiam facere. Improvidum putabat, per incertos certaminum eventus obſidionis ſecuritatem præcipitare. Legerat ſapientiſſima politicorum oracula & voces: ſtolidum eſſe, jactura gravi, compendio tenui periclitari victoriam: præliorum delicta emendationem non capere: glebis tutius arceri hoſtem & aggeribus, quam acie vinci: nullo loco, niſi cum cogit neceſſitas, committendam fortunæ ſummam rei. Inſederat Ducis animo prudens Pauli Æmilii monitum: Raro imperatorem collatis ſignis decertare, & Auguſti, bellum diſſuadentis, niſi cum major emolumenti ſpecies, quam metus damni oſtenderetur.

Eſt

Eſt & illud inter caſtrenſes artes, flumina derivare, aquas urbibus ſubducere & caſtris circumducere. P. Servilius Iſauram oppidum flumine averſo ad deditionem compulit. C. Cæſar Cadaucorum civitatem amne cinctam, aquarum inopia preſſit. Fecit in Hiſpania L. Metellus, apud Babylonem Alexander, & ante hunc magnanima Semiramis, aquarum omnes opportunitate uſi, ut vincerent. Secutus bellatoris populi exemplum Auriacus, amnes proximos in caſtrorum foſſas admiſit, alibi apertis aggeribus in plana immiſit. Familiare hoc noſtræ genti eſt, & terris ad arbitrium dominari & aquis, modo clauſtris coërcere Oceanum fluvioſque, modo laxatis habenis immittere agris maria; & mutatis ſedibus modo æquora telluri, modo hanc æquori in tutelam objectare. Parum intereſt Batavorum, jacturam facere minimi, ut ſalva ſit Reſpublica. aberrent flumina, dummodo error hic imperio ſalutaris ſit. male ſit parti, ut conſulatur toti. Pereat aquarum uſus hoſti, dummodo militet nobis. non hallucinatur natura; cum meliori cauſæ obſequitur, & tunc maxime officium facit, cum libertatis noſtræ aſſertoribus mörem gerit. Quibus cura aliqua bonæ militiæ, ſuadent, terrendos eſſe obſeſſos. Philippus Macedo, cum Trimaſſum caſtellum capere vi non poſſet, ut terrorem obſeſſis incuteret, terras in altitudinem murorum aggeſſit, cuniculoſque agi ſimulavit. Cyrus Perſarum Rex Sardes erectis ad altitudinem malis & Pelopidas Thebanus accenſæ ſylvæ terribili facie ad deditionem territos hoſtes compulêre. Auriacus, quæ terrendo hoſti facere poterant, in promptu habuit, ſive cum tribunalia recipiendis machinis bellicis apta

proxime hoſtium vallis impoſuit, ſive ſubterraneis & occultis meatibus ſubruit ſtantes, ſive præliis ſine intermiſſione præſidiarios accidit, ſive tormentorum aſſidua & pertinaci exploſione in urbem detonuit.

Hoc quoque victori orbis populo curæ fuit, ne ab oppidanis inſidiis vel eruptionibus peterentur, aggeres, foſſas, turres interponere. Interpoſuimus & hic. Et cum magnum in obſidionibus ſit momentum repentini impetus, invaſimus & hic non uno impetu, ne tædio & mora evaneſcerent magni auſus. T. Quintius Conſul, Antium oppidum impetu, quem exhortatione conciverat, expugnavit. Auriacus, non ſemel militibus in fatales cuniculos & foſſas abeuntibus oratione expoſuit, quam neceſſarium eſſet & facile vallo depelli obſeſſos, ſi non differre pugnam, aut trahere, ſed impetu invadere animus eſſet.

Fallere obſeſſos, cum poſſis, inter militiæ laudes eſt. Hac arte Hannibal, ſimulato Romanorum habitu, multas Italiæ urbes in poteſtatem ſuam redegit, & Epaminondas Thebanus mutato militum habitu Arcadiæ oppida ſuis aperuit. Imperator noſter, cum auferendis hinc inde cadaveribus paucarum horarum eſſet quies, miſit eo architectos caſtrenſes, qui militis habitum ſimulantes, dum in mortuorum cadavera inquirunt, hoſtium opera doctiore oculo exploravere. Illud providi & circumſpecti Ducis eſt, obire caſtra, vigilias luſtrare, ipſis ſe cuſtodibus velut cuſtodem præbere, ne negotii ſuſcepti magnitudinem paucorum evertat ſocordia. Iphicrates Athenienſium Dux, cum Corintho obſeſſa vigilias ipſe circumiret, forte, quem dormientem deprehenderet vigilem,

lem, cuſpide transfixit. Auriacus,neminem celerius opprimi ratus, quam qui nihil timet, dum ipſe vigilias obit, vexilla quorundam auferre è vallis & in caſtra referre ſatis habuit. Noctes plurimas inſomnes traduxit,ut Æneam quoque ſibi & Agamemnona ediderit Batavia. Non capit ſomnum, quo vigile pudet dormire militem. noctem pro die habet, cujus gloriæ nox dies eſt. In tenebris publico invigilat,qui in tenebris lucem præclare factis fenerat. omne temporis ſpatium ſaluti ſuorum impendit, qui ſingulis momentis periclitari eam non ignorat. Cato obſeſſis Lacetanis, cum per Sueſſanos maxime imbelles, eos elicuiſſet, inſequentes per occulte habitos cecidit. Dux noſter non ſemel per inſidias obſeſſos elicuit, rarioreſque hoſti conſpicuos objecit, quem occultatis cohortibus egreſſum audentius fudit. L. Scipio in Sardinia civitatis cujuſdam obſidio intentus, dum ſpeciem fugientis induit, oppidanos furioſius emiſſos ſtravit.Dux noſter ſtatione cedere militem & fugam ſimulare docuit,ut redintegratis auxiliis incautos trucidaret. M. Attilius Conſul, cum bello Samnitico refugientibus in caſtra militibus alios oppoſuiſſet, exclamavit,ſecum & cum ſociis dimicaturos eos, niſi cum hoſtibus maluiſſent. Naſſovius quoque pulſis ſuis & retrocedentibus ſubmiſit à tergo, qui reducerent. Ita dum timidiores malunt ab hoſtibus, quam à ſuis interfici, belli ſtatum prudentia ſervavit. Eſt & hoc ſingularis in Duce prudentiæ, diſſimulare adverſa. quare cadentum in vallis & propugnaculis ſuorum numerum rigide iniri noluit, ne timidius pugnarent poſt morituri. Fecerat hoc pugnante Roma T. Didius,qui acerrimo prælio cum Hiſ-

panis dimicans, complura ſuorum corpora nocte ſepelienda curavit. Pyrrhus inter cætera præcepta imperatoria illud Ducibus præcepit, ne pertinaciter inſiſtant hoſti vel fugienti vel abeunti, ne forte ex deſperatione animoſius reſiſtat. Fecit idem Naſſovius, cum diſcedente è caſtrorum vicinia regio exercitu, noſtra tueri conſultius putavit, quam acrius inſtare abeunti. Iulius Cæſar adverſus Germanorum Regem Arioviſtum prælio decertaturus, dejectis ſuorum animis, pro concione dixit, nullius ſe eo die opera, niſi decimæ legionis, uſurum, quâ voce tanquam publico fortitudinis teſtimonio decimani pugnavere fortius, & reliqui pudore, ne virtutis gloriam prɇriperent decimani. Princeps, ut ſuorum quoque animos honeſta accenderet æmulatione, modo Gallos, modo Anglos extrema tentare juſſit, ut quæ à ſingulis ſperare facinora difficile erat, laudis contentione impetraret. Servilius Priſcus Dictator, cum ſigna legionum ferri in hoſtes Faliſcos juſſiſſet, ſigniferum cunctantem occidi imperavit. mitius Dictator noſter, non occidi cunctantes operarios militeſque juſſit, ſed increpavit acrius, certus, non minus ſeveram Ducis vocem terrori eſſe, quam atrox ſupplicium. L. Sylla cedentibus Mithridati legionibus, ſtricto gladio in primam aciem procurrens, dixiſſe fertur: Si quis quæret ubi Imperatorem reliquiſſent, reſponderent, pugnantem in Bœotia. Dixit ut potuit dixiſſe Auriacus minus gnaviter laborantibus: Si amittitis Imperatorem, amittetis litigantem inter glebas & foſſores. Auxilia, quæ in urbem introducere omni ſtudio conabatur Hiſpaniarum Infans, militari lege avertit. Non ſegnis in deprehendendis

nunciis

nunciis ex urbe vel in urbem mittendis, diligens in examinandis transfugis & intercipiendis cognitoribus, ut de oppidanorum & hoſtium ſtatu redderetur certior. Alcibiades Cyzicum urbem oppugnaturus, diverſa mœniorum parte cornicines canere imperavit, ut alia parte, qua non obſiſtebatur, tranſcenderet. Dux noſter, cum de grandis munimenti, quod à Cornubus nomen habet, expugnatione diſceptaretur, jamque terras aperuiſſent ignes ſubterranei, alia parte Anglos impetum facere juſſit, ut revocatis à priori ruina obſeſſis, occuparet oppoſitum & nudum cuſtodibus latus. Toto obſidionis tempore, iiſdem fere, quibus militem, periculis ſe expoſuit, vallos conſcendit, facienda imperavit, inter pilas & faces ivit intrepidus, nunc in opere, nunc in agmine militi ſuo mixtus, incorrupto, quod de Alexandro ſcribit Curtius, ducis honore. Vbique conſpicuus ſuis, mane, veſperi, circumcurſans paventes, cedentes revocans, ubi maximus labor, ubi aliqua promovendi ſpes, ſuos incitans impellenſque. Idem ſpectator, & teſtis, tempora, loca facinorum uniuſcujuſque notabat & referre ſingulis poterat. Ipſe ſtrues lignaque jecit, nullo detrectante munus, quod Dux occupaſſet. Ita ſtatuit prudentiſſimus Imperator, nullum in bellis efficacius eſſe incitamentum, Ducis præſentia; illic ſe mori poſſe, ubi poteſt miles: ardentius procedere operas, pugnari acrius, conſiſti pertinacius, ſub tanto virtutis & præclare factorum judice.

Diſputant rei militaris periti, an intereſſe diſcrimini oporteat Imperatorem, an abeſſe, & per minores Duces maxima geri. Ego, quanquam Ducum Principumque vitam caram ha-

beam, utpote ex quorum incolumitate omnium noſtrûm dependet; tamen in illam pene me ſententiam abduci patiar, quæ Principes iis periculis intereſſe patitur, quæ magnitudini ipſorum & gloriæ & ſaluti publicæ paria ſunt. Nec enim gloriam conſumi velim in ſordidis hoſtibus, aut ubi oſtendi non poteſt majeſtas imperantium. At ubi æqualia fere ſunt, diſcrimen & prœmium, fama & facinus, metus & ſpes, malim audaciæ illum affinem magis eſſe, quam timiditati. Quid enim? nonne virtutis bellicæ gymnaſium ſunt caſtra & campi? at indecorum à ſchola ſua abeſſe rectorem, & timere Spartam, quam ornandam ſuſcepit. Nonne mortis contemptus altius inſedit animis eorum, qui immortalitati litant? nonne utile adeſſe principem, ubi rei male geſtæ infamiam ſolus ſuſtinere habet? nonne glorioſum in partem venire diſcriminis, qui ſuprema laudum merito ſibi vendicat? Remove imperatorios oculos, languet militum virtus. adhibe, gliſcit illa & vires capit. illo adſpectante conficit facienda momento, abſente ſegnius tardiuſque. Deſperant facile, qui ducem ſuum ſentiunt deſperare. Amat miles eorum pericula ſuis jungi, quorum honori & obſequio ſe devovet. Majus ſui pretium eſſe autumat, cum mori ſecum non detrectant Duces. Et intereſt famæ ipſorum, res magnas confici, intereſt reipublicæ, intereſt militum. Vbi præeunt illi, cauſam communem habent, ubi abeſt, privatam. Diffident à gregariis dignitate, non officio, gladio accinguntur, non ad pompam, ſed ad uſum. Non dubitant optimates, patrem eſſe patriæ, qui pro ea oppetere non formidat. curæ ipſi omnes eſſe, cui omnium commoda ſuo incommodo redimere

mere non eſt grave. Quod ſi Principum obitus excuſſeris, plures à ſuis, quam ab hoſte interemptos numerabis. rara ſunt ſummorum Ducum funera, quia ipſi rari. Et habet illorum curam, qui omnes nos curat. cœlo vindice pugnant, quorum cauſa cœlo probatur. pluribus ictibus exponuntur partes corporis, paucioribus caput. quia illæ multæ, hoc unum. non fugit gregem periclitantem paſtor, & inter feras rex eſt, quæ minus timet. Si noluit pugnare Scipio, ſed imperare; voluit & pugnare & imperare Hannibal, voluit Cæſar, voluit Macedo. Nec propterea temerarium eſſe velim Ducem, ſed circumſpecte audacem, cum metu aliquo intrepidum, cum cautela fortem. Talis Auriacus militem ſuum non diſciplinam modo, ſed & exemplum à ſe petere voluit, nec juſſa ſolum ſua ſequi, ſed & facta. Primus carpſit iter pedes, militum ora animoſus præceſſit, & labores, quos imperavit, tolerare monſtravit. Alexandri, Camilli, Scipionis, Annibalis aliorumque ad militem Martias voces in veterum monumentis legere eſt. Auriacum abeuntem in diſcrimina militem in hæc fere Camilli verba alloquutum fuiſſe fama eſt. Quæ hæc cunctatio milites? Vos, hoſtem, me intuemini. Vos, quorum manu capta belli prœmia habemus urbes validiſſimas, Grollam, Veſaliam, Sylvam, Trajectum, Berkam. Hoſtem, qui certa virtutis veſtræ eſt materies & magnanimitatis cos, quem vinci poſſe tot triumphis comprobatum. Me: qui nec dux vobis deſum, nec imperator, eandem toties vobiſcum belli fortunam expertus. Non facit Dictatura, ut animos ſumam imperandi vobis, ſed communis neceſſitas. Hoc loco iidem omnes ſumus. Uno vobiſcum no-

mine appellari cupio,hoc eſt militis. Alibi Auriacus vocer,alibi Naſſovius,hic quia eundem cœptæ obſidionis eventum expectamus, ea conferte, quæ in aliarum urbium expugnationes contuliſtis. Si quod quemque facere oportet, facietis gnaviter, vos vincetis, Breda vincetur. Si quid militari experientia in futurum videt Imperantis mens,noſtra urbs eſt, favente Numine. alii gladiis ante pedes poſitis glebas accumulate, valla perfodite;alii diſtricto enſe, impetum invadentium excipite. Vbi illi pilas jecerint & effuſi portis ſtantibus vobis ſe injecerint, cogitet veſtrum quiſque, Deum eſſe, qui juvabit, Deum eſſe, qui ſecundis auſpiciis vos in prælium miſit. Anguſtis ſpaciis pugnamus, ſed ſpe ampla. non patet via, niſi quam aperient enſis & ligo. trahere bellum nec vacat mihi,nec expedit patriæ. gloriam victoriæ fortis celeritas dabit, & præceps fortitudo. Hærete ad quodvis certamen intenti: collato pede pugnate: terrorem redintegratis copiis inferte. invectique ſtationes obſeſſorum impetu & conſilio invadite,veſtras defendite. hæ per vos, non vos per ipſas,tutæ eſſe debent. In urbe iſta ſtare vos volo, quæ ante oculos eſt,in arce iſta, quæ ſpei noſtræ fiduciæque arx eſt. Paucorum paſſuum intervallum eſt, quod vos ab illa dirimit. Brevis hic eſt vel decoris veſtri vel dedecoris Iſthmus. Vix lapidis jactu abeſtis à victoria. Audacia pro ſcuto ſit, & jam tranſiiſtis. Non de ſterili pulvere pugna eſt,ſed ea urbe, quæ imperii vel noſtri vel Hiſpanienſis,aſylum eſt & propugnaculum. In hoſte plena omnia animorum ac roboris, miles veteranus, Hiſpanica præſidio, Regi ſuo fideliſſima. tanto cordatius pugnandum vobis, quanto ma-

jor eſt fiducia aggredientis, quam propulſantis. In dextris veſtris futuri temporis ſpem geritis, pacem aut majoris victoriæ cauſam. In theatro terrarum orbis vos poſitos credite, ubi ſuam cuique virtus aut laudem pariet, aut pugnæ finem. Talia Naſſovium ſenſiſſe, talia locutum fuiſſe omnes mecum creditis.

Ad has voces, en faciem acuti belli. appropinquatum urbi ſtupenda velocitate. pugnatum indies ſummis viribus, & per noſtrorum hoſtiumque ſtragem itum ad urbem. Hic ligonibus ſubruta tellus in mœnia & turres aſſurgebat. illic gladiis, haſtis, baliſtis, uncis, ignibus, miſſilibus pilis conſerebatur. Duces, & debitæ fatis copiæ per anguſta viarum incedentes ibant, & proſcripto omni timore ſolam pugnandi moram incuſabant. Ardebant in congreſſu oculi, propiuſque juncti trudebant invicem & trudebantur in mortem, vitæ immemores, nec tamen inulte morituri. itur gladiis in jugulos illorum, quos ſtraverat, non interemerat baliſta. Condolent vulneratis, gratulantur mortuis. Non ſtandi ſine periculo, ſed hoſtem inceſſendi ſingulis cura erat. Nec ante cædibus finis datus, quam de tumuli vel valli parte triumphatum eſſet. Hi ſumma valli occupantes, ignes ſubdolos & globis clauſos ſubeuntibus ingerebant. Hi ſubducta tellure hoſtibus, Antipodum inſtar, ſuppoſiti, ſuperne pugnantibus viam monſtrabant, qua ad ſuperos itur. Sæpius una ruina & obſidentes obruit & obſeſſos. Detonabant hinc inde machinæ, quaſi è cœlo & nubibus in terrigenas tela mitterentur. Viſa diſſolvi cœli terræque compages, & commotus Phlegethon incendia eructare. Auditus ſonus per Hollandiæ, Zelandiæ, Geldriæ extrema,

ut quibus maxime profutura eſſet victoria, de labore ante conſtaret. Varia cæde peritur. quidam in altum ſublati in aëre & cœlo pene exſpiravere animam, quam in terris cœlitus accepere. quidam ſemiuſtulati venere in poteſtatem. quidam ſemianimes cumulis & pulvere jacuere obruti, dubii, an vivis ſe annumerarent, an mortuis, Superis an Inferis. alios cadentes foſſæ abſorbuere, alios ſtantes globi ſtravere. Omnium elementorum in mortem pugnantium conſpiratio fuit. Alius, quum fugientis tergo inhæret, ictus corruit, qui abire cum gloria potuiſſet, ſi unquam felix temeritas modum invenirent. Non diremit clades mutuas nox, quæ flammis uſque lucens diem mentiebatur. Præliis modo caſus aliquis modo virtus, modo tenebræ exitum dedere. Hoſtibus immortui jacuere noſtri & hoſtes noſtris. Sociavit mors, quos diſſociavit cauſa. diſtinctos juramento miſcuit belli furor. & concordes ora oribus junxere defuncti, qui vivi ſtupidis odiis diſſidebant. Cernas in manibus quorundam obriguiſſe enſes, & in ſemimortuorum vultibus minas, ac in ipſa morte ſpirantem vindictam. Inclinat ſe in unum genu pugnaturus, cui alterum ex vulnere labat. Cogitur pugnare ſiniſtra, moriente & fatiſcente dextera. Ferit & pungit ſupinus, qui ſtans nequit. nec deſinit lingua Mavortiis vocibus hoſtem laceſſere, deſperata ceterorum membrorum ſalute.

Et, ne ſuam obſeſſis laudem denegare videar, nihil boni militis in hoſte Gubernatore deſideratum, ſive excitanda ſuorum fuerit alacritas & cura; ſive defendendæ ſtationes propugnantium, & invadendæ oppugnantium: ſive diſſimulanda inopia rerum ad bellum neceſſariarum:

rum: ſive poſcenda auxilia foris; ſive emittendi recipiendique nuntii: aut eruptionibus vexandi obſidentes: aut exploranda noctu vel interdiu noſtrorum opera & molitiones: aut oſtendenda exoptatæ potius quam ſperatæ defenſionis fiducia. Non alia magis, quam hæc obſidio, oſtendit Principis fortitudinem, ſapientiam, vigilantiam, fidem. Mirum quæ ejus in reparandis copiis feſtinatio, in ſubmittendis auxiliis cura, in excitandis ſuis ſolertia, & non deſerenda obſidione conſtantia. Imminebat caſtris ingenti peditum equitumque manu Cardinalis Infans. nec hoc periculo motus obſidionem ſolvit. inde profectus ad Vahalim & Moſam, arcibus noſtris incubuit. nec ob hoc deſeruit Capuam ſuam Romanus noſter. ſed parte exercitus relicta, parte hoſtem ſecutus, præſens abſenſque pugnavit. ad Venloam infeſta ſigna duxit, & non tam ſua virtute, quam noſtrorum ignavia cepit. nec tamen hinc avocari ſe paſſus eſt. Ruræmondam deditione accepit. ſed & hanc jacturam ſprevit. Et quamvis imbres perpetui campos lubricos fecerant, graveſque & prope immobiles currus viarum hærerent voraginibus, licet natarent aquis militares acceſſus & foſſæ, innatarent tentoria, diffluerent valla, ſtetit integra atque immobilis Auriaci virtus, & fatigatam malis urbem Dei Opt. Max. auſpiciis, ac Fœderatorum impenſis ad deditionem compulit, magnamque victoriam conſummavit. Ceſſerat Breda ante annos duodecim Hiſpaniarum regi, victore Ambroſio Spinola. ſed diverſa magnis Ducibus conſilia, diverſus vincendi modus fuit. Non conferam exercitum exercitui, non Ducem Duci, non titulos titulis, non cauſam cauſæ. Formam

belli,

belli, obſidionis geminæ comparabo faciem, ut præſtet Auriaci. Spinola fame expugnare urbem maluit, ob validius, quo defendebatur, præſidium. Auriacus ferro, ob præſidium minus validum. Spinolæ Cæſaris placuit inſtitutum, qui idem ſibi eſſe conſilium in hoſtes dicere ſolebat, quod pleriſque medicis contra corporum vitia, fame potius, quam ferro ſuperandi. At Auriaco Domitii Corbulonis ſententia placuit, qui dolabra, hoc eſt, operibus hoſtem vincendum eſſe dicebat. Qui Auriaco placuit modus, glorioſior fuit, quia cum viris pugnavit. Qui Spinolæ, minus, quia cum famelicis potius ſtomachis, quam cum viris bellum geſſit. Auriacum erexit vincendi aperto Marte fiducia. Spinolæ deſperatio vincendi hoc modo, ſuaſit cunctationem & moram. Ille audenti, hic timenti ſimilior. illius obſidio majoris patientiæ, hujus majoris animi & audaciæ fuit: Auriaci conſilium minorum fuit impenſarum, plurium funerum. Spinolæ majorum impenſarum, pauciorum funerum, unius incruenta & vix ulla vel ſuorum vel hoſtium ſanguine adſperſa expeditio, alterius cruenta & vere Martia. Auriacus feſtinandum ſibi rebatur, ob metum hoſtis armati, & menſes æſtivos, aptos inferendo quaquaverſum bello. Spinola minus à mora ſibi metuebat, ob hyemem & pluvios menſes, ineptos ad inferendam vim. Spinolæ lenta fuit obſidio, & obſidentibus magis, quam obſeſſis tædium attulit. Auriaci ſubita & alacri utriuſque partis milite, brevi perfecta. Illius difficilis, ob brumam ad comportandum ex longinquo difficilem. Hujus difficilior ob obſeſſos uſque & acerrime pugnantes. Alter æſtatem duravit, alter brumam, alter Capri-

pricornum, alter Sirium: alter oportuno tempore exercitum eduxit, & caſtra poſuit, alter importuno. ut unius obſidio magis generoſæ pertinaciæ affinis fuerit, alterius magis ſubactæ prudentiæ. Regia caſtra inceſſimus nos fruſtra, cum firmata omnia operibus haberent. Fœderatorum caſtra fruſtra inceſſerunt hoſtes, rudi adhuc & nondum perfecta munitione. Auriacus obſidione cœptâ & urbi inſtitit à fronte & hoſti à tergo. Spinolæ nec cum urbe multum negotii fuit, quia pugnare cavit, nec cum hoſte, quem non niſi ſero habuit. Spinola urbem operibus bellicis pene invictam afflixit. Auriacus novis ab hoſte operibus ac munimentis auctam. Pro nobis militavere flumina, vallis circumducta; quæ in iſtos uſus convertere aut neſcit aut neglexit ſagax alias Itali induſtria. De Spinolæ *victoria deſperatum uſque in Hiſpania, & alibi.* De noſtra bene ſperatum ubiq; & ſemper. Spinola potentiſſimi Regis totiuſque Occidentis opibus adjutus vicit. Auriacus noſtro, hoc eſt, benevolorum civium ſucco. Ille, ut tutam redderet obſidionem, auxiliares ex Germania copias advocare neceſſe habuit. Noſter ſolito milite contentus, minore motu vicit. Italo Duci cum hoſte clauſo nec arma quatiente res fuit. Batavo Duci cum clauſo, ſed pugnante. illi quaſi cum imbelli urbe, huic cum armata & bellicoſiſſima. alteri cum pluribus præſidiariis, ſed contra quam volebant, ocioſis. alteri cum paucioribus, ſed in pugnam paratis & admiſſis. Naſſovio patria ſua obſidionem imperavit ut civi, reſpublica ut Duci. Spinolæ peregrina tellus, ut Duci, ſed alienigenæ; ut alter pietatis etiam motu, alter ſola autoritate regia rem tantum aggreſſus fuiſſe credi poſſit.

poſſit. Obſidente Bredam Marchione, in errorem inducti ſumus nos, vix poſſe exercitum per hyemem in caſtris ſuſtentari, tanta commeatus habendi difficultate. Obſidente Bredam Marchione altero, in errorem inductus eſt Cardinalis, non poſſe tanta celeritate cingi urbem, quin citius revocatis aliunde copiis impedire noſtrorum conatus facile foret. Ambroſio obſidente, majus aliquid animo moliebatur Imperator noſter, cujus ſucceſſus non fuit in fatis. Frederico obſidente, Hiſpanum ſua quoque ſpes fefellit. Ambroſius urbem cepit, controverſo belli titulo regiam. Fredericus recuperavit, juſto titulo ſuam. Victæ à Rege Bredæ vetus decus ſplendorque deceſſit, profugo cive. At victæ à Fœderatis priſcum decus redditur, reduce cive. ut alter victoriam collapſam reſtauraverit, alter integram deformaverit. alter populoſam poſſeſſurus ſit propediem, alter vaſtam poſſederit. Severini Princeps, poſt inducias, novi hic belli principium fecit. Auranſii Princeps, ſi quid veri mens augurat, hujus urbis deditione novæ paci præludit. Dedita illi Breda præſidiariorum nobis reddita tria millia, novum belli robur. Dedita huic Breda, hoſti redditus miles longa ac multiplici clade fractus & attritus. Genuenſis Dux, ſi ſumptuum immanem magnitudinem cum lucro conferas, plus Regi ſuo nocuit, quam profuit. Batavûm Dux utilius bellum geſſit, quia minore ſumptu civitatem recepit ſuis magis utilem. Spinola urbe potitus fuit, fruſtra in ſuppetias conjurantibus quatuor regibus. Auriacus eandem recepit fruſtra conjurante tota domo Auſtriaca, tot Europæis regnis, Aſiatico adhæc, Africano, totoque Americano imperio ſubnixa. Iſabellæ gratulatum,

tum, ut Matri Caſtrorum, Principi gratulandum, ut Patri caſtrorum, Religioſæ Iſabellæ acclamatum: *Vna mulier fecit confuſionem in domo Regis Nabuchodonoſor*, Celſiſſimæ Æmiliæ acclamandum: *Vna mulier vidit confuſionem factam à marito in domo regis Hiſpaniarum.* Venit in urbem Iſabella religionis Catholicæ inſtauratrix. Venit in urbem Auriacus veræ reformatorum religionis reſtitutor. Hiſpano poſt deditam urbem armorum quietem imperavit ærarii inopia & exhauſtæ una in urbe Hiſpaniæ. Fœderatis, ſi non in ærariis, in civium adhuc liberalitate abunde eſt. Ignoſcite, Auditores, ſi liberalem mihi vocem extorqueat Reip. amor. Actæ olim à Senatu Varroni gratiæ, quod difficillimis temporibus de Repub. non deſperaſſet. In eo tamen convenere, quod uterque Ducum raræ fortitudinis, conſtantiæ, magnanimitatis, & ſcientiæ militaris documenta orbi Vniverſo obſidio quiſque ſuo dederint: uterque æquanimitate, continentia, manſuetudine erga ſuos, moderatione & clementia in victos laudabiles fuerint; uterque poſt exantlatos maximos labores & devorata belli tædia, voti compotes facti ſint. In his convenire & diſcrepare cernas. Spinolæ Bredam obſeſſuro occurrebat, ea capta, Bergas ad Zomam aliaque propinqua loca facilius recuperari poſſe. Auriaco obſeſſuro occurrebat, ea recepta facilius illa defendi poſſe. Deterrebat Spinolam robur urbis præſidio & opere munitæ, nec non ſupportandi commeatus difficultas. Terrebat, non deterrebat Auriacum & robur urbis & potentior hoſtium equitatus, impediendæ circumvallationi. Fluctuabat diu Spinola an Graviam eſſet obſeſſurus an Bredam;

Flu-

Fluctuavit Auriacus, an Bredæ eſſet admoturus caſtra, an iturus aliò. *Bredam tentandam cenſebat quidem ſub Spinola tribunus, quod acerbius nullum vulnus* Gubernatori noſtro *accidere poſſe dictitaret, cum eam urbem in oculis gereret.* Eandem repetendam præter alia cenſebant noſtri, quod ea recepta nullum vulnus majus regio fratri accidere poſſet, quam ſi ea urbe per ſuorum negligentiam exueretur, cujus victoriam tam grandi ære redemerat Rex. Qui victam ab Illuſtriſſimo Marchione Bredam apta oratione deſcripſit, miracula plurima & prodigia ſpecioſe notat, quæ durante Itali obſidione accidiſſe religioſe miratur. Nobis, ſi ut illi, quicquid mirum, aut felicius infeliciuſve à belli ducibus geſtum pro miraculo habendum ſit, non difficile erit plurima hac noſtra quoque obſidione annotare. Illud primum eſt, prudentiſſimos & rei bellicæ peritiſſimos exercitus Hiſpanienſis Duces, & regiarum provinciarum præſides, non providiſſe urbi à milite, & tormentario pulvere, ut defenſioni ſuæ, alias invicta, non ſufficerit. cum vix ulla, præter illam, hac tempeſtate obſidioni oportuna fuerit. Auget vecordiam, quod eadem negligentia, & Sylva Ducis & Trajectum ad Moſam, validiſſimæ in limitibus urbes, nobis acceſſerint. Secundum illud eſto: Cardinalem Infantem, nova imperii fama, & virtutis tot proavorum æmulatione accenſum, parato & inſtructo exercitu, nondum perfectâ circumvallatione, ad caſtra acceſſiſſe, cominus luſtraſſe, nihil animoſe, nihil inſidioſe, nihil hoſtiliter auſum. Tertium, vexato per dierum noctiumque plurium perpetuas vigilias & motus exercitu noſtro, abiiſſe improvidum & deſperabundum hoſtem; cum illud

illud agendo atterere & fatigare noſtros, obſeſſos levare, obſidionem trahere in promptu haberet. Quartum eſt, ampliſſimam Brabantiam, fertilem omnis annonæ Flandriam, vicinoſque fœcundiſſimæ Waſiæ agros, non ſuffeciſſe hac tempeſtate alendo regis exercitui; cum obſidente Bredam Spinola per longam brumam, regiis caſtris, copioſiori militi, majore adportandi incommodo, proſpectum fuerit. Quintum: non majoribus animis Hiſpanum, hac rerum ſuarum deſperatione, incubuiſſe caſtellis arcibuſque ad Moſæ, Vahalis, Rheni ripam poſitis; cum iis occupatis, fluviis noſtris imperare, exercitum traducere, & in intima provinciarum penetrare non fuerit difficile. Sextum eſt: ingentem Bredæ jacturam, in qua vincenda opes viresque omnes impendit Hiſpania, paupere Venloa & imbelli Ruræmonda compenſari, & tam indignas vices ſine impatientia ferre poſſe magnanimitatem Auſtriacam. Septimum: nec Bredam obſidio liberatam, nec reſtitum Gallo. Hinc Brabantiam apertam nobis, hinc Gallo Hannoniæ Arteſiæque campeſtria patuiſſe. cum, ſi militaribus credendum judiciis, aut majore vi impeti debuerint obſidentes, aut graſſantes impune Celtæ. nunc diſtractis viribus oſtenſum, quantis rebus ubique impar fuerit Hiſpanorum magnitudo, potentia, animus. Octavum: non potuiſſe Infantem, Regis Ferdinandi cognatum, neceſſaria auxilia ab Iſtro impetrare, turbido hoc Brabantiæ ſtatu, aut impetrata in obſidentes convertere; quæ obſeſſa nuper Sylva Ducis, præſto fuere ocyus, & graves Tranſiſulanis. Nonum eſt: hærente ad Bredam Fœderatorū exercitu, non

id

id potius conſilii cepiſſe Cardinalem, Trajectum ad Moſam mutua obſidione premendi, urbem Brabantiæ limitaneam, quæ Eburones nobis ſociat, Antwerpiæ commercia cum Tungris & Eburonibus intercludit, Gallorum copiis in ipſa Grudiorum viſcera viam ſternit; quam conſumi æſtatem debellandis binis urbeculis, quæ primi cujuſque occupantis ſunt. Decimum eſt: eam fuiſſe obſidentis Auriaci curam, ut licet fixis in mediterranea ſtatione magno ambitu caſtris, nulla parte interceptus fuerit vel intercipi per hoſtilem exercitum potuerit commeatus. Vndecimum eſt: tanta operantium celeritate & alacritate cinctam urbem, ut adventanti poſt pauciſſimos dies Cardinali impervia judicarentur caſtra. Duodecimum, bimeſtri paulo plus ſpacio deditam nobis urbem, quam undecimo menſe vicit Regius gubernator. Tertium ſupra decimum, ex quo in urbem converſæ vires, nec cum hoſte externo negotium fuit, ſeptem hebdomadibus de ea urbe triumphaſſe victorem, quæ inter totius Europæi orbis munitiſſimas habetur. Quartum ſupra decimum eſt, Hiſpanici Belgii incolas, olim fortes, vix obſeſſa urbe, eam devoviſſe, & ut victam damnaviſſe, nec quicquam ſpei reliquam ſibi feciſſe gentem Philippicis viribus & pecuniis ſuetam gloriari.

Hæc aliaque obſidionis noſtræ famam toto orbe circumferunt. Cujus ſi momentum ex commodo æſtimes, vicimus nobis utilem, ſi ex victæ urbis robore, vicimus invictam. Illa Hollandiæ, illa Geldriæ, illa Zelandiæ prædatrix inſtitit. Non Vahali, non Moſæ, non æſtuariis Scaldis tuta fuere navigia & commer-

cia.

cia. capti civis, ablatæ merces, abductæ vel merſæ rates. Hic arma, armamenta, & omnis belli apparatus vexandis nobis. Hæc arx, hæc horreum, hæc militum palæſtra & receptaculum fuit. Hinc in agros Salinarum, Tielenſium, & Heuſdanum proximus curſus. Hæc una Sylvam Ducis inter & Bergas ad Zomam poſita ſociarum urbium aditus diremit. Hæc vicinis civitatibus caſtelliſque imminens grandis illis præſidii neceſſitatem imperavit. Hac victa acceſſit Reipub. novum robur, civibus, commerciis, fluminibus certior ſalus. Patuere Hollandiæ proxima, patuere Toxandrorum aquæ, quas nunc à piratis vindicavimus. Potuit nocuiſſe Breda Antverpiæ viribus fulta. poſtquam noſtra eſſe cœpit, minus terribilis erit Brabantiæ metropolis, quæ ſola noſtris triumphis ad Fœderatorum decus, Auriaci gloriam, Belgii pacem ſupereſt. Agnoſcite mecum, Auditores, rei, quam propitio Deo confecimus, magnitudinem & publici gaudii cauſas. Si unam urbem expugnatam creditis, operis magis, quam emolumenti rationem exactam habetis. De ea urbe triumphamus, qua nulla vel veteri vel hodierno ſeculo munitior. foſſas ſpecta, inacceſſa eſt: mœnia, alis opus, ut tranſvoles: propugnacula, Acheron movendus, ut perrumpas: ſudes præpilatas, Hercule opus, qui evellat: Arcem, Titanum fabricam jures. Vrbem vicimus, cujus mœnibus robur addunt, propugnacula quindecim, colles præcelſi jaculandis procul pilis duo: humiliores munitiunculæ ad mœniorum pedem tres: ſeps ſpinea: foſſæ paſſuum alibi 70, alibi 150: foſſis innatantia munimenta 14: adhæc lorica altitudine pedum quinque, cui interpoſi-
tæ

tæ ſunt quinque munitiones magnæ cornubus minaces, & his objectæ aliæ ſemilunares; foſſa altera, & extra hanc lorica externarum munitionum cingulum. Denique arx mœnibus, aggeribus, pontibus, armamentario, gemino aquæ circumductu munita, & tormentis in omnem partem diſpoſitis, omni inſuper apparatu Martio terribilis. Iactate Platæenſium obſidionem Lacedæmonii: Carthaginis & Numantiæ Scipiones, Aleſiæ Cæſar, Peruſiæ Auguſte, Tyri Alexander. Hic aut paria fecimus vobis, aut certe majora. Eo illuſtrior obſidio noſtra, quo difficilior; difficilior, quo terribilior; terribilior, quo majoribus hodie & efficacioribus machinis urbes, turres, valla, arces peſſumdamus. Sed quid jam animi putamus eſſe Hiſpano? cui glorioſum vincere, at victis cito excidiſſe, ignominioſum. redit ad nos gloria victoriæ, quam meruit victor Spinola. Quas laudes, quæ encomia in illum congeſſere egregii ſcriptores, Auriaci ſunt. Si Spinola vincente, (hoſtium verba refero) *negata fides famæ nunciiſque quaquaverſum miſſis:* negabitur & nunc vincente Auriaco. Si Spinola vincente, *è cœlo dimicatum eſt contra nos:* Auriaco vincente è cœlo dimicatum eſt contra illos. Si Spinola vincente, *dubitabit poſteritas admirabunda, tantas res confici potuiſſe:* dubitabit quoque vincente Auriaco. Illo vincente, *ſupra hominum vires victoria fuit.* Fuit & vincente Auriaco. Si hoſtium teſtimonio tantæ molis fuit urbem iſtam expugnaſſe, certe recepiſſe, minore impenſa, breviore ſpacio, aperto Marte, majoris laudis fuerit. Quoties jam tabulas obſidionis ſuæ ſuſpenſas in atriis intuebitur Hiſpanus, Italuſve, infelicitatis ſuæ ſpectaculo

lo doleat & militaris fortunæ lubricum agnoſcat. Credat illic caſtrametari nos, ubi caſtrametatus fuit ipſe; illic ſtare Auriacum, ubi ſtetit Ligur; illa urbe jam ſe exigi, quam victor in tabula ingreditur. Credat domus Auſtriaca, fruſtra vinci Fœderatos, fruſtra Auriacos, quibus amiſſa recuperare in Dei favore eſt, militum manu, Frederici fortitudine, noſtra felicitate. Pergite iſta virtute, Fœderati Ordines; & animos fiduciæ ac alacritatis plenos ad amplificandam porro rempublicam adhibete. Ne degeneret in vobis Martius calor, vigentibus Hiſpanorum in nos odiis & bellis. Armis comparantur imperia, armis conſervantur. Reſpicite plurium retro annorum vel ſecundas vel adverſas res, invenietis proſpere eveniſſe omnia pro aris & focis decertantibus. Aſſeruit Deus vos veræ religioni, & avitæ libertati, qui utramque non niſi cum morte deſeritis. Si principia belli cum præſente Reipublicæ ſtatu conferantur, ſuperat fidem felicitas veſtra. Tot urbibus, provinciiſque olim exuti, tot urbes, gentes, regiones in ditionem redegiſtis, eo rerum ſucceſſu & velut turbine, ut victorias vix capiant & imperantium & ſubditorum vota. Non ibo per ſingulas. Iam Bredam viciſtis, imperii veſtri & ſecuritatis arcem. Audax viſum fuit conſilium veſtrum. Sed in rebus aſperis fortiſſima quæque conſilia tutiſſima judicaſtis. Occaſiones cauti captaſtis, quarum in bello cito prætervolat oportunitas. Audendo res veſtræ crevere, non iis conſiliis, quæ timidi cauta vocant. Succeſſus ſuſpicite & immortali Deo imputate. Incredibile dictu: qui tot annis domi luctati fuiſtis, modo calamitatibus merſi, modo emergentibus ſimiles, nunc

hoſtem non pomœriis ſolum veſtris exegiſtis, verum alios orbes bellis armiſque impleviſtis. Progreſſi extra Europam eſtis. Sidera virtutis veſtræ teſtes habetis, quæ vidiſtis nunquam. Ivit eò armorum veſtrorum fama, quo ivit nuper Naſſovius. Illic Bredam iiſdem auſpiciis victam audient Barbari, quibus viciſtis Olindam, Tamaricam, arceſque ultra æquinoctia formidabiles. Triumphos Oceanus diſcludit. Hic trophæa & illic ſuſpenditis. Hic notis linguis, illic ignotis. hic inter cultos & mites, illic inter feros & agreſtes. Qui gloriæ veſtræ applaudunt hîc, Batavi ſunt, Martiaci ſunt, Friſii ſunt, & Sicambri, & Bructeri & Salii. Illic Viatani, Petiguares, Tupinabæ, Mariquitæ, Toxinaques, vos admirantium, veſtra imperia agnoſcentium ignota vocabula ſunt. Patere cœpit Occidens. Inſtate cœptis. Huc trajicite Scipiones Naſſovii, ut revocetur è Belgio Hiſpanus Hannibal. Sufficiet Breda, quod bibet Olinda. Merces commutabunt diſcreta mari flumina, Vahalis & Ianeirus. Moſa & Amazonum fluvius. Hoc loco finiri poſſe bella noſtra, vel fatigari hoſtem cordatiſſimi civium ſperant. Et manifeſta eſt conſilii ratio. Repullulabunt bella, quandiu illi pullulat aurum. Hac parte ipſum petite, qua ſola dives eſt, qua ſola audax eſt, qua ſola potens eſt. Optimus belli fructus pax eſt. Hanc fruſtra expectabitis, niſi victo aut diviſo vobiſcum ut Oriente ita & Occidente.

Tu vero, Princeps Celſiſſime, fruere laborum tuorum immortali gloria. Expugnaſti urbem virtute militari, quam olim Illuſtriſſimæ memoriæ Princeps vicit belli felicitate. Tunc vincendi modus ludicrus fuit, nunc ſerius & gravis.

gravis. Tunc ceſpite, nunc gladio in arcem penetravimus. Tunc arida gleba, nunc viridi vicimus. Tunc dormienti urbi intulimus ſigna: nunc vigili: tunc inermi, nunc armatæ. Placuit tunc dolus, nunc aperta vis. ut tunc occupata potius fuerit, quam ſuperata, nunc ſuperata, non occupata. Tunc totam cepimus ſimul, nunc cum terrarum ſpaciis victoriam paſſibus & pedibus emenſi ſumus. Tunc minus munitæ vim intulimus, nunc pene invictæ. Non deerat tunc Ithacus aut Sinon, qui laudabili facinore falleret. nec nunc Diomedes, qui fortiter expugnaret. Erat tunc promtæ audaciæ aliquis, qui tuſſienti ſibi, ne proderetur dolus, jugulum præcidi voluit. Non defuere nunc Symmachi & Nicanores ad ſpernendum omne periculum accenſi, temeritate atque audacia inſignes, qui hoſtem, porrecta manu, ultra vallum in ſtationem ſuam pertraxere. Tunc temporis pro equo nobis Trojana & fatali machina, vectoria navis fuit. Nunc inſidiarum neſcii teſtatum fecimus orbi Naſſovios utroque modo vincere poſſe. Prior victoria fortunæ & paucorum audaciæ debebatur. Hæc noſtra induſtriæ & labori. Erat tunc fallaciæ noſtræ teſtis obſcura nox, nunc clara dies. Tunc Luna judice, nunc Sole triumphavimus. Tunc res acta ſacro ſilentio, ne pateret fraus. nunc inter tympanorum, tubarum, tormentorum immanes ſtrepitus & boatus, ut inclareſceret victor. Tunc æternæ poſteritatis memoriæ ſacravimus victrices tabulas, & foros & tranſtra. nunc cruentatos & noſtro hoſtiumque ſanguine aſperſos enſes, haſtas, vexilla. Hæc fortitudinis tuæ, hæc curæ, hæc impavidi pectoris

monumenta veneramur, Inviĉtiſſime Princeps. Vindicaſti tibi & domui tuæ Naſſoviorum tumulos, & conſanguineorum chara corpora, qua in victæ urbis templis placide cubant. Hæc ſi loqui poſſent, his te verbis alloquerentur: Ingredere vindex paternæ cædis, & in vindictæ parte numera ereptam Regi urbem potentiſſimam. Fuiſſet illa etiamnum Regis, ſi Naſſovios aut amare perrexiſſet, aut timere. Ex quo odiſſe cœpit & armis perſequi, urbes illi, & regna, & populos ſubduxiſtis nepotes. Patris tui fortitudini ſucceſſit Mauritii fratris, qui prudentia par, armorum claritate major, non deſtitit felicibus cœptis manum admovere. Tu utriuſque veſtigiis inſiſtens cum armis terrorem metumque tui per hoſtiles terras latius circumtuliſti. Et creſcere tuorum virtutem adverſis docuiſti, non premi. Ingredere, & urnas noſtras rerum per te geſtarum ſplendore illuſtra, cineres noſtros memoriamque illuſtriſſimæ domus bellorum tuorum fama reſuſcita. Vivamus per te in Belgarum animis, qui olim viximus virtute noſtra. deriva in poſteros gloriam, quam longa ſerie à majoribus accepiſti. Non poſſunt non tanta indole digna moliri, qui Cæſaribus annexi ſunt. Quoties impetebas urbem, repetebas tuam & proavorum tuorum. appropinquaſti mœnibus, ut nos ſalutares propius. Vi aperuiſti viam, & ad manes noſtros *Fecit iter durum pietas.* Si mortuos reviviſcere ſiviſſent fata, has tibi manus, hos pedes, has voces conſiliis tuis laboribuſque commodaſſemus. Quæ lachrymis dudum; jam præ gaudio ſudant marmora. Hiſpanos ad latus noſtrum in periſtyliis obambulantes ſenſimus cum horrore.

Auſtria-

Auſtriaci imperia accepimus inviti. Victorem admiſimus, non amicum. Diſplicet Naſſoviæ genti, quicquid Tagum olet & Bætim. Ambulent hic Frederici, & quieſcemus mollius. Proles tua Guilielmus eo loco adoleſcat, ubi conſenuimus proavi, patrui, cognati, fratres. illic in patrias artes erudiatur, ubi caſtrametatus fuit pater: illic bellorum ſedem figat, ubi nos longæ quietis. illic armorum, ubi nobis finis fuit laborum. Hæc illi ſchola ſit Martis, quæ tibi fuit illuſtriſſima militiæ arena. Hîc tyrocinia faciat belli, ubi nondum ſpectas colophonem. Arcem exſtruximus nobis, non Burgundis. Advenas paſſi ſumus, non hæreditarios principes. Hoſti in uſum ceſſit, non in dominium. Baronatus noſter fuit, jam tuus eſt, & ſanguinis & belli jure. Si glorioſum eſt Hiſpano occupaſſe ad tempus, glorioſius per te deturbari in perpetuum. Oſtendit fortuna, quantum indulgeret hoſti, quantum poſſes tu. Dedit documentum, & ferre Naſſovios poſſe dominiorum jacturam, & eadem recuperare. Quæ belli errore nuper amiſſa fuêre, tua induſtria recuperavimus. Excipit te Curia Dominum & priſcos faſces offert nato olim Baroni, jam facto. Cives rectori ſuo redditi ultro obſequia præſtant, quæ Philippo præſtitere coacti. Qui ſub Rege trepidi, ſub te læti vitam ducent. Fuit urbs noſtra vicinis & ſociis gravis, non ſuo motu, ſed imperantium. Iam ſoror erit, quæ fuit inimica; conſors fœderis, quæ Fœderatis hoſtiliter incubuit. Civium pariter militumque tranquilla domus, quæ abactis civibus prædonum fuit hoſpita & latibulum.

Ad vos jam orationem confero, heroes, & milites generoſiſſimi, qui Bredæ ſub mœnibus altis oppetiiſtis, & cum corporibus illuſtre feciſtis divortium. Vos in animis noſtris & gratæ poſteritatis memoria vivite. Stamus in urbe hac, ſed beneficio veſtro. laborum fructu, quo caretis mortui, fruimur vivi. Certaſtis pro patria & libertate, quæ ſi veſtra non ſunt bona, ſunt veſtrorum. Sibi pugnat, qui ſuis. Eſt aliqua ſolatii pars morientibus, illic cecidiſſe, ubi fama ſuperſtite vivitis: illic ſepeliri, ubi immortalitatis veſtræ cauſas quiſque colligit & miratur. Quæ prælia, quæ certamina inviſtis, inviſtis gloriæ. quas terras, quos cuniculos, quas vineas ſubiiſtis, cœlo vos vindicant. quos exſtruxiſtis aggeres, vallos, munimenta, virtutis veſtræ fideique publica fuere theatra. Maluiſtis per fortitudinem emori, quam per dedecus cedere loco, quem elegeratis. Maluiſtis cum Epaminondis & Deciis ire per acuta belli, quam deſerere nutantem urbis fortunam. Idem circus, eadem caſtrorum corona, funera veſtra vidit & præmia: pericula & fidem: vulnera & conſtantiam. Non ſalutem in fuga poſuiſtis, ſed in armis & robore, edocti in præliis maximum eſſe periculum, maxime formidantibus. Socordiam & ignaviam proſcripſiſtis longe. Non dies ſolum, ſed & nox & veſpera armatos adſpexit & pugnantes. Poteratis nonnulli domi vivere ſplendide & ætatem agere ſecuram. Sed quia ingloria hæc viris & fœda videbatur, ultro viam inire decreviſtis, qua ad famam itur. Stipendia ſpreviſtis, immortalitatis avidi. nec conducti mercede militaſtis, ſed gloriæ pretio. Qui alibi vitam in occulto egiſſetis, eorum

rum jam facta cuncti loquimur. In acceſſus, in vineas, in foſſas miſſi, non murmurantium ediſtis vocem, ſed de præripienda laude contendentium. Supereſſe multorum,glorioſe ſuccumbere paucorum crediditis. Suaſit commune periculum & ſalus inſtare obſeſſis, & in re trepida tantum animi & audaciæ, quantum quiſque poſſet, conſerre. Qui primi circa hoſtiles foſſas occubuiſtis, commilitonibus viam ſtraviſtis, qua irent ulterius. Crevit indies vincendi ſpes & cum ſpe fortitudo. Nemo circuitu ambivit gloriam, quæ ante oculos, quæ in manibus poſita erat. nemo exequi Imperatoris juſſa detrectavit, nec illi, quorum dignitas erat major, nec illi, quorum ob canitiem honeſtior erat excuſatio. Sine diſcrimine habiti dux, tribunus, gregarius. Nulli dignitatum nomina ab armis feriationem impetravere. pro ſtimulo bellaturientibus fuere tituli, non pro ſufflamine. Quoties Bredam, quoties campos, ubi caſtra fuere, quoties agros, quos inſediſtis vivi, tenetis mortui, intuebitur viator, magnanimitatis veſtræ recordatione obſtupeſcet. & ſi amicus fuerit, manibus precabitur bene; ſin inimicus, damni ſui & dedecoris grandia argumenta recolliget. Inveniet poſt aliquot ariſtas arator oſſa, quibus felicitatem ſuam imputabit. Inveniet meſſor arma, quorum opera colligendæ meſſis copiam ſibi factam gaudebit. Civis hac ambulans, terras oſculabitur, libertatis ſuæ vindices, in quibus ſtetiſtis vigiles, pugnaſtis intrepidi, occubuiſtis glorioſi. Flumina, quæ ſanguine veſtro irrubuere, teſtes erunt, vos viciſſe, hoſtem timuiſſe. Mœnia durata globis glandibuſque, reſectæ ad operas ſylvæ, arbores, mortis

veſtræ cauſas poſteris monſtrabunt. Vbi tentoria fixiſtis, ubi hoſtem expectaſtis, ubi apparatus belli ſtetit, ubi aciem diſpoſuiſtis, ubi pluvias, ventos excepiſtis, ubique in admirationem laudis veſtræ rapimur. Sepulchra, ſi ſepulchra ſunt tumultuariæ glebæ, & miſericordia ob mortuos & honore ob præclare mortuos excipere dignabimur.

At vos florentiſſimæ hujus Reipublicæ cives, tam illuſtris victoriæ teſtes, ſpectatores, nuncii, tantarum rerum autori Auriaco aſſurgite. titulo Celſitudinis permiſcete patris patriæ. amabilem vocem, quarum appellationum alteram vobis, alteram ſibi, alteram ſaluti veſtræ, alteram ſtirpis ſuæ gloriæ vendicat. admirabilis eſt, ut proſit. terribilis, ut hoſtium vos metu liberet, tot periculis immixtus, ut vos, conjuges, liberos, templa, domos, agros periculis eximat. Non uno belli genere noſter eſt. tot confecit, quot excogitare potuit humana induſtria. Solertiam pugnandi adæquavit felicitate. militiæ omnes ſpecies fortitudine explevit, quicquid ſuperando hoſti militaris ſapientia aptum idoneumque novit, potentia executus eſt. prælijs decernere vultis? decrevit non ſemel. ſtare pro ſignis? ſtetit claſſibus tueri flumina, portus, maria? defendit & hæc. obſidere urbes? obſedit. plurimas expugnare? expugnavit. caſtra muniri? muniit ad prodigium. tranſire fluvios cum exercitu? tranſivit. providere militi? providit ſollicite. ſubducere exercitum locis difficilioribus? ſubduxit. ſtatum belli cuſtodire in acie, obſidionibus, tuendis finibus? cuſtodivit. diſſimulare conſilia, ut hoſtem fallat? diſſimulavit. Ipſe ſpeculatum egredi, caſtra metiri, vallum moliri, ubique tanquam

quam Numen aliquod aſtitiſſe, oculos per militum labores circumtuliſſe ſuarum partium credidit, ſimul exactor operis & ſocius. Videre iſta Hiſpani, videre ex oppoſitis caſtris & mœnibus Itali. Hunc ducem, ſi cives eſtis, revereri, ſi boni cives, opibus votiſque juvare oportet. Non præſtabit vos tutos, niſi vos præſtetis ut poſſit. veſtris fortunis eget ad bellum, quem fortunarum veſtrarum agnoſcitis aſſertorem. Quod agris inambulatis placidi, domos poſſidetis magnifici, opibus fruimini beati, illi imputate, quem communis patriæ cuſtodem Deus conſtituit, vos ultro elegiſtis. Omnia noſtra ſub imperantium tutela ſunt, dominio noſtro. At noſtra non erunt diu, niſi per illum conſerventur diu. Non eſt ſatis Rempublic. propenſa voce proſequi, in circulis, in compitis hoſtem animoſa oratione inceſſere, aut inter pocula Hiſpanos debellaſſe. ære, ære opus eſt, ut ſalvi ſimus. Auro per medios ſatellites, auro per portas, foſſas, muros, turres, mœnia itur. Milite vicimus, ſed qui gaudet aliquid habere in zonula. milite vicimus, ſed qui jejunus pugnare timet. Nulla res hoſti magis formidabilis, quam liberalitas veſtra. Diſciplina, ærario, ordine in eam magnitudinem ſuccrevimus, quæ exſteris ſtupori eſt, ſociis honori, hoſtibus terrori. quod feciſtis hactenus præclare, ne ultra facere pudor ſit. Ita vincemus ſæpius, gaudebimus ſæpius, triumphabimus ſæpius.

Tibi vero ſumme & æterne Deus, imperii hujus ſtator vindexque, victoriæ hujus, quam celebramus læti gloriam ſoli acceptam ſupplex fero. Tibi Patrum patriæ, tibi Celſitudinis Auriacæ, tibi civium omnium militumque

gratas voces colligo. Tu tanti laboris conſilia ſuggeſſiſti maximo Principi,tu conſiliis robur, robori prudentiam , prudentiæ conſtantiam addidiſti. Tuum eſt Numen , quo validiſſimam totius Europæ urbem oppugnavimus,tuum Numen , quo invictam expugnavimus. Tu militem armaſti in prælium, tu bellaces animas honeſtæ mortis metu exolviſti. Tu Deus Zebaoth mœnia portaſque diffidiſti, ſubruiſti vallos, aggeres , tribunalia erexiſti , vineas inter neces noſtrorum hoſtiumque traduxiſti. De cœlo dimicaſti contra eos. pro excubiis ſtetiſti & non dormiviſti paſtor Iſraëlis. Principis Auriaci ſaluti inter tot diſcrimina,telorum nimbos grandineſque invigilaviſti. Da Deus,ut victoria hac utantur prudenter , qui vicere fortiter. ne aut belli conſilia diſpliceant laceſſitis victoribus , aut pacis victis fractiſque hoſtibus.

D I X I.

Recitata fuit in Illuſtri Amſtelodamenſium Gymnaſio, 19 Octob. 1637.

H O M I L I A, IN PRÆSEPE,

ſive Nativitatem Domini & Servatoris noſtri IESU CHRISTI.

INvito vos, A. Chriſtianiſſimi, ad Præſepe Domini & Servatoris noſtri Ieſu Chriſti , cujus hoc tempore ſacroſanctam memoriam celebramus. Ne pudeat ſenes , viros , adoleſcentes depoſci ad cunabula , & coram puerulo citari adultos.

De

De puero loquar, qui nos viros fecit. de infante, qui pro nobis apud Patrem verba facit. De puero, per quem reddita pueritiæ ſalus, viris parta redemptio, ſenibus ſempiterna felicitas. De Infante, cujus tenellis artubus lacertos movet anima noſtra, & robuſtior fit, cujus innocentia à culpa abſolvimur, ſimplicitate erudimur, contemptu clareſcimus, humilitate grandes magnificique habemur. De puero, quem ſi tollas, non erimus, quod ſumus, nam Deum tollis, per quem facti ſumus: ſi non ames, non erimus, quod per gratiam ſumus; nam redemptorem tollis, per quem ſervati ſumus: ſi non adores, ſpolium erimus occupantis Sathanæ, nam imperator & rex noſter eſt, per quem à Sathanæ tyrannide liberati ſumus; ſi docentem non audias, palabundi in tenebris erramus, nam via, veritas & vita noſtra eſt. Quantum mihi dicturo auctoritatis apud vos detrahunt pueruli & infantis voces, tantum conciliabunt auguſtæ Ieſu & Chriſti appellationes. quarum altera adventus ejus finem, qui eſt ſervare, altera advenientis officium, quod eſt Chriſtum & unctum eſſe, deſignat. Vtroque titulo ſolus hic puer in cœlis gloriatur, in terris glorificatur. Et ſi naſci Imperatorem minus eſt; regnaſſe majus; ſuos ſervaſſe, hoſtes debellaſſe, maximum: credite, de illo puero ſermonem eſſe, cujus regios natales excepit regnum ampliſſimum, & poteſtas tanta, ut ad nomen ejus ſe flectat omne genu terreſtrium, cœleſtium, & ſubterraneorum, quique devictis hoſtibus, peccato, morte, diabolo, carne & mundo, ipſam captivitatem captivam duxit, & triumphanti ſimilis in cœlos aſcendit ſublimis, unde deſcenderat humilis. Quidquid

I 6 homi-

hominis eſt, quatuor temporum ſpatiis diſtingui ſolet: Nativitatis, Vitæ, Mortis & Reſurrectionis. tres priores natura abſolvit, ratio complectitur. quartam omnipotentia divina ſupplet, fides credit. Quos in lucem dedit natura, vita miſeros hic vel felices videt, mors rapit, reſurrectio reddet. At illud longe majus excellentiuſque; vitæ Servatoris noſtri admirandam periodum, quatuor itidem ſpatiis definiri: nativitatis, quæ humillima fuit: vitæ, quæ ſanctiſſima: mortis, quæ acerbiſſima: reſurrectionis, quæ glorioſiſſima. Etenim, nihil horum eſt, quod non naturæ impotentiam ſuam exprobret. & nativitas, quia patre caruit. & vita, quia ſine labe fuit. & mors, quia ex ea reſurrexit. & reſurrectio, quia virtute Dei peracta eſt. Primordia redemptionis in natalibus quærite: conditionem redimentis, in vitæ ſanctiſſimæ decurſu: pretium redemptionis in morte: peracti operis colophonem in reſurrectione. Naſci Servatorem oportuit, ut viveret nobis; vivere, ut moreretur pro nobis: mori, ut reſurgeret ante nos: reſurgere, ut de morte ſe victoriam reportaſſe publice teſtaretur nobis. Non eſt, quod de ſalute ſua dubitet Chriſtianus, cum reſurgentem Chriſtum cogitat. Nec eſt, quod mortem metuat, cum morientem Ieſum intuetur. Non eſt, quod vitæ regulam deſideret, cum ad vitam ejus immaculatiſſimam attendit. Nec eſt, quod ob peccata ſua deſperet, cum ſibi natum credit Mediatorem ſine peccato, qui futuræ ſalutis & pignus erit, & ſponſor & autor. Symbola & ſigna viſibilia ſingulorum vultis? Nativitatis Cunæ ſunt & præſepe, vitæ Crux, mortis ſepulchrum, reſurrectionis, laxatæ Sepulchri fores. Cunæ ſignum renaſcentis, naſcente

cente hoc puero, mundi: Crux redempti, redimente crucifixo, ſepulchrum morientis, moriente ob peccata noſtra Ieſu: laxatæ ſepulchri fores, reſurgentis, reſurgente à mortis vinculis Chriſto. Cunas Angeli digito monſtrant, *Ecce invenietis puerum jacentem in præſepi.* Crucem ipſe Deus: *Maledictus, qui pendet in ligno crucis.* Sepulchrum plorabundus Ieremias: *Lapſa eſt in lacum vita mea, & poſuerunt lapidem ſuper me.* Apertas ſepulchri fores regius propheta: *Non derelinques animam meam in inferno, nec dabis ſanctum tuum videre corruptionem.* Cum Cunas cogito, erigitur anima mea, quia cubantem in præſepi videt Servatorem meum. Cum Crucem cogito, dejicitur anima mea; quia ob iniquitatem meam cruciari video, quem diligit anima mea. Cum in ſepulchrum deſcendo, ſepelior una, deſperanti ſimilis, quia morti ſuccubuiſſe video vitæ meæ autorem, & ſalutis meæ principem. Cum reſurgentem cogito, cum Angelum dicentem audio, *Ieſus, quem quæritis, non eſt hic*, erigitur iterum anima mea, quia è mortis domo evaſiſſe gaudet mundi ſpem, Iſraëlis expectationem, gentium ſalutem. De Cunis jam dicam, quibus nihil antiquius, nihil ſuavius, nihil amabilius, nihil manſuetius, nihil auguſtius, nihil optabilius, nihil ſalutarius. Nihil, inquam, antiquius; quia in iis electi ſumus ante jacta mundi fundamenta. Nihil ſuavius, quia ſuaviſſimum puerum habent, per quem guſtamus, quam ſuavis ſit Dominus. Nihil amabilius, nam infantem habent, in quo ipſe Pater ſibi complacuit. Nihil manſuetius, nam jugum infantuli ſuave eſt & onus leve. Nihil auguſtius, nam Dei filius in iis jacet. Nihil optabilius, nam puer hic ſer-

vare venit, quod perditum eſt; ſanare, quod infirmum eſt; reſuſcitare, quod mortuum eſt. Nihil ſalutarius quia ſine illo nec Deus noſter eſt, nam Deus ipſe eſt: nec cœlum noſtrum, quia cœli Dominus eſt; nec vita æterna noſtra, quia *hic eſt verus ille Deus & vita æterna.* Vos A. O. qui ſuperiore anno me de Cœlo perorantem audiviſtis, jam de Creatore cœli in carne manifeſtato, jam de Maria Dei matre, jam de Zacharia, Elizabetha, Simeone, Ioſepho, Anna Phanuelis, ſanctiſſimis animabus, pia loquentem, piis animis audite.

At tu puelle Ieſu, aperi os meum & infantia tua me fac diſertum, ſilentio tuo facundum. Inter vagitus tuos imple me Spiritu tuo, & cum ſuſpiriis tuis ſanctas meditationes inſpira menti meæ. Nec enim poſſum Deum dicere, ſine Deo. nec nativitatem tuam capere, niſi renaſcar per te. nec illam eloqui, niſi balbutiem meam corrigas facundia tua, & linguam doceas loqui digna Patre tuo, qui miſit te: digna Te, qui obediviſti Patri: digna Spiritu ſancto, qui ſanctificavit te.

Cupio dicere, quis Cunarum tuarum autor & moderator. quis & qualis tu ſis, qui in Cunis jaces. quis Cunarum apparatus. qui parentes, quibus teſtibus natus ſis. quam Cunarum tuarum humilis majeſtas, quam majeſtatis plena humilitas. quo Numine læſo, quidve dolens Dei ira te hominem eſſe voluerit. quis admirabilis hujus & cœleſtis negotii fructus, ſive jacentem in peccatis mundum adſpectes, ſive à peccatis per te reſipiſcentem.

Cunarum autor & moderator Deus eſt, pater Domini & Servatoris noſtri Ieſu Chriſti, qui elegit puerum hunc, antequam promitteret; promiſit,

promiſit, antequam præfiguraret; præfiguravit, antequam mitteret; annuntiavit jam jam miſſurus, & miſſum è Spiritu ſancto concipi voluit, ut naſceretur ſanctus, qui peccatores ſanctificaret. Electæ ſunt Cunæ ab æterno, quia electus puer, qui in iis vagiret. Electus puer, quia nos electi in ipſo & propter ipſum. Non poterat peccator Deo placere, niſi propter hunc puerum. Nec puer hic, niſi æterno Dei conſilio Mediator eſſet conſtitutus inter partes, Deum & hominem. Electi ergo nos, antequam eſſemus. Electus Chriſtus, antequam naſceretur. electi & caput Chriſtus, & membra quæ Chriſti ſunt. Non poterat ſalus membris deſtinari, ſine capite, quod ſervaret. nec caput deſtinari, ad ſervandum, ſine membris, quæ ſervarentur. De rege ſtatuendum fuit & ſubditis, de paſtore & ovibus, de fonte & rivulis, de fidejuſſore & debitoribus, de vite & palmitibus, de Sponſo & Sponſa, quæ Eccleſia eſt. Placuimus Deo, quotquot placuimus, priuſquam eſſet, ubi eſſemus. Placuimus autem in Filio, ut per eum conderet de novo, quos per eum conditurus erat primo; ut per eum reſtauraret, qnos lapſuros non ignorabat, & reſtitueret, quos primæva dignitate ſpoliatos iri prænoverat. Amicos nos fecit per gratiam, qui amiciſſimum hunc puerum dilexit propter meritum. Dilexit illum. & nos in illo, non neceſſitate, ſed liberrimo favore: non dignos amari, ſed indignos. Amavit nos, antequam amaremus ipſum, amaturi tamen, quia, ut amaremus & ſancti eſſemus, electi. Hæc eſt illa gloria, quam habuit puellus hic apud Patrem, prius quam mundus eſſet. quæ ſicuti finem non habebit, ita temporis initium non habuit, ordinis habuit. Dico ordinis. Nam

à Deo

à Deo ita conſtitutum,ut juſſu Patris hominem indueret Filius, & illius imperio auſpicaretur Redemptionis officium, quod nec Pater ſine filio obiri voluit, nec Filium ſine patris mandato obire decuit. *Ecce venio*, inquit, ut *faciam voluntatem tuam Deus.*

Verum innoteſcere oportuit orbi tam grande arcanum, cum incogniti boni nulla ſit cupido,& non revelatæ felicitatis nulla ſpes,nullum deſiderium. Quin promitti decentiſſimum fuit, antequam mitteretur, ut tanti ſoſpitatoris ſeria & attenta expectatione erigerentur mortalium animi, & venturum illi crederent, quibus coram videre, & palpare ſanctiſſimas Cunas non licuit. Triplici ergo modo puer hic olim innotuit. Promiſſione, typis ſive figuris, & prophetarum vaticiniis. Promiſſio non una venturum Meſſiam prædixit. typus non unus adumbravit. vaticinium non unum utriuſque fidem confirmavit. Promittere filium ſolius Dei fuit, quia ſolus dare potuit. Typo adumbrare, ſacerdotis etiam. Prædicere, omnium prophetarum. Promiſſo legem antevertit,quia antiquior lege culpa & gratiæ neceſſitas. Typus,uti legem præceſſit, ita ſub lege viguit maxime, cum rudi craſſoque populo carnalibus emblematis opus eſſet,ut involucro gauderent, minus gnari occultorum, & per nebulam viderent,nondum admiſſi in lucem. Prædictio omnium fuit temporum, quia ſemper intererat intueri liberatorem, quos territabat peccati conſcientia mens, maladictione lex. Non affulget orbi plenum Solis jubar, niſi præcedente Aurora. Auroræ præludit diluculum. diluculo nox, intermicantibus ſtellulis, ut quibus gradibus dies naſcitur, incrementa capiant huma-

na

na gaudia. Gradibus quoque ſuis divina mens Infantem hunc in lucem produxit. Primum nox fuit, intermicantibus promiſſionum & figurarum ſtellulis. Succeſſit diluculum ſub prophetis, qui de Infantis noſtri natalibus, patria, tempore, naſcendi conditione, vita, miraculiſque locuti ſunt apertius. Hinc Aurora viſa eſt ſub Iohanne, qui jamjam adfore Meſſiam prænunciavit. Donec venit ipſe, qui venturus erat, & diſcuſſa umbrarum caligine, orbi ſtetit redemptorem, hoc eſt, ſeipſum.

Hic *Semen* illud eſt promiſſum, quod *caput Serpentis conteret*, & oppreſſa Diaboli tyrannide nos vindicabit in libertatem filiorum Dei. Hic ſemen illud eſt promiſſum magno Abrahæ, in quo omnibus *gentibus benedicet Deus.* hic ſemen eſt, quod *egredietur è domo David*, quod *ædificabit domum Domino, & cujus thronus ſtabilietur in æternum.* Melchiſedecum adſpicite, illum ſine patre & matre. Vmbram infantis noſtri videtis, qui Deus ſine matre fuit, homo ſine patre, & ſacerdos non parentum ſucceſſione, ſed divina electione in æternum. Iſaacum adſpicite, puerulum illum præter naturæ ordinem natum è ſterili matre. Imaginem videtis Chriſti, ſupra naturam ex virgine geniti. Tot retro ſeculis Cunas hujus infantuli vidit pater credentium, & gaviſus eſt. Vidit Legiſlator Moſes, cum plenus Deo iſtas voces ederet, *Prophetam de gente tua & de fratribus tuis ſicut me, ſuſcitabit tibi Dominus Deus tuus, ipſum audies.* At qui Moſen autoritate æquavit, imo & ſuperavit, poſt Moſen nullus exſtitit, præter hunc infantulum. Ille veteris fœderis, hic novi promulgator fuit. ille legis ceſſaturæ, hic æternæ. ille miniſter in domo Dei, hic filius. ille cum Deo collocutus in nube,

hic apud Patrem vidit omnia. ille umbras rerum tradidit, hic veritatem. ille pro peccatis populi & ſuis interceſſit. hic ab omni peccato immunis ſæculorum omnium peccata expiavit. Ille è monte legem attulit, quæ iram operatur. hic in monte ſuaviſſimas benedictiones recitavit. ille populo ſuo terribilis. hic placidus & amabilis. Agnum illum Moſaicum ſpectate, ſine labe natum, ſpectate tot victimarum lanienam, tot hircorum, taurorum quotidianas neces: ſpectate ablutionum, purgationum, ſuffituum, unctionum mille formas ſacerdotum mirificum apparatum, veſtes, ritus, munia: ſpectate ſabbatiſmos, ciborum diſcrimina, dierum obſervationes, jejunia, vota. Omnia & ſingula præludia fuere & ſimulachra fatorum Ieſu. Quam blandum illud oraculum omnium prophetarum graviſſimi: *Parvulus nobis natus eſt, filius nobis datus eſt.* Quam grande & ſtupendum illud: *Ecce Virgo concipiet & pariet filium, & vocabitur nomen ejus Immanuel.* Quam myſticum illud: *Egredietur virga de radice Ieſſe, & flos de radice ejus aſcendet. & requieſcet ſuper eum ſpiritus Domini.* hic floſculus, hæc virgula, hic Immanuel, hic parvulus, hic filius, infans noſter eſt, de quo loquimur. Hic idem Rex eſt, de quo olim Barachiæ filius magna prodidit: *Ecce rex tuus veniet tibi juſtus & ſervator, pauper & aſcendens ſuper aſinum & ſuper pullum filium aſinæ. loquetur pacem gentibus & poteſtas ejus à mari ad mare.* Hic puellus eſt, quo regnante *habitabit lupus cum agno, pardus cum hædo accubabit, cujus cingulum erit juſtitia, & fides cinctorium renum ejus. ſub quo conflabunt populi gladios in vomeres & lanceas ſuas in falces. Nec levabit gens contra gentem gladium, nec exercebuntur ultra ad prælium.* Nomina pueruli vultis & titulos

titulos olim proditos? *Admirabilis eſt, conſiliarius eſt, Deus fortis eſt, pater futuri ſaculi eſt, princeps pacis eſt.* Vocationem? *Spiritus Domini ſuper illum, eo quod unxerit illum Deus oleo lætitiæ præ conſortibus ſuis.* Legem? *Exibit ejus lex non è monte Sinai ſed Sion, & verbum ejus de Ieruſalem.* Legis vim? *cognoſcent eum omnes à minimo ad maximum, & non docebit ultra vir proximum ſuum & vir fratrem ſuum.* Indolem? non jactabit populus ejus opera ſua, *ſed agnoſcet Dei miſericordiam.* Finem? *ut conſumatur prævaricatio, finem accipiat peccatum, deleatur iniquitas, adducatur juſtitia ſempiterna, impleatur viſio & prophetia, & ungatur Sanctus Sanctorum.* Eventum? *Hic lapis eſt offendiculi, quem reprobaverunt ædificantes.* Sed quis iſte puer, qui *antequam ſciat reprobare malum & eligere bonum, accipiet ſpolia Samariæ & Damaſci adverſus regem Aſſyriorum?* Quis ille, cui omnes de *Saba veniunt, aurum & thus deferentes*, ad quem *reges Arabum & Saba dona adducent?* Chriſtus eſt. Quis ille puer, qui inter cædes Bethlemiticas depoſcitur? cum *vox in excelſo audita eſt lamentationis, luctus & fletus Rachelis plorantis filios ſuos, & nolentis conſolationem admittere, quia non ſunt.* Hic infans eſt, Bethlemi natus. Quis filius eſt, quem ex *Ægypto evocavit Deus?* hic eſt Mariæ filius. Cui anteambulo miſſus ille, qui in deſerto clamavit: *Parate vias Domini, rectas facite in ſolitudine ſemitas Dei noſtri.* Tibi Domine Ieſu. Quæ illa *lux*, quam *vidit terra Zabulon, & terra Nephtalim, juxta viam maris, trans Iordanem Galilaæ gentium, quam vidit populus ſedens in tenebris, in regione umbræ mortis.* Lux iſta infans hodie natus

natus eſt. Quis *aperiet in parabolis os ſuum?* puer hic. Cujus *auditui non credetur?* pueri hujus. Cui *oculos debent cœci, aures ſurdi, linguam muti?* puero huic. Quem ad victimam deportabunt, *tamquam abjectionem plebis, opprobrium hominum, ſpecie & decore omni carentem?* puerum hunc. Quis *dolores noſtros & languores portabit?* ſuper cujus *veſte mittetur ſors.* cujus *manus, cujus pedes fodient improbi?* cujus *oſſa non frangentur?* Tua Ieſu. quem *potabunt aceto?* Te. cui *dabitur fel in eſcam?* Tibi. Cui dictum: *Sede ad dextram meam, dum poſuero inimicos ſcabellum pedum tuorum?* Tibi. Tu prophetarum perpetuis vocibus, tu figuris legis, tu promiſſis divinis deſignaris. Non latuiſti veteres, & latuiſti tamen. Viderunt te, ſed eminus adventantem. Tetigit ſacerdos umbram tui, non te. ſignum vidit, ſed rei inviſibilis. palpavit te, ſed ceremoniarum non una veſte involutum. locutus eſt tecum, ſed per myſticos vultus Cherubinorum. mactatus es, trucidatus es, antequam eſſes. Mortuus es ſub typo, cum apud Patrem viveres glorioſus. natus es, antequam eſſet, ubi naſcereris. ſepultus es cum Iona, antequam natus. captus cum Ioſepho & exaltatus, antequam orbi datus. quin & ſub Enochi typo aſcendiſti in cœlos, antequam deſcendiſſes. Micuiſti in obſcuro, future Lucifer, & ſub crepuſculo ſcintillantis gratiæ tuis apparuiſti. Ita res ſalutis humanæ adminiſtrante Deo, ut minus ſcientiæ largitus fuerit pupillis ſub tutela legis poſitis, quàm adulto hæredi. minus carnali populo, quam ſpirituali; minus ſervis, quam liberis.

At poſtquam plenitudo temporis venit, & conſiliorum divinorum grandis orbita ſpatia

ſua

ſua emenſa fuit; poſtquam longa Meſſiæ expectatio Iſraëlem tenuit: prope fuit, ut naſceretur. ut quos non potuit ſervare legis ſeveritas, ſervaret Meſſiæ lenitas. Sed de duobus placuit cogitare Sapientiæ divinæ, de Præcurſore, qui naſcituri regis adventum nunciaret, & Matre, quæ tantum depoſitum, regem inquam Iſraëlis, ferret. Eligitur ergo Elizabeth, mater præcurſoris. Eligitur Maria mater Domini. Eligitur Zacharias pater præcurſoris. Eligitur Ioſephus, Mariæ Sponſus. Eligitur Iohannes, qui præcurreret. Angelus, qui divinum cum virgine congreſſum conciliaret. Maria in exemplum ſingularis gratiæ. Zacharias & Elizabeth in exemplum ſingularis omnipotentiæ. Ioſephus in exemplum ſingularis obedientiæ. Angelus in exemplum glorioſæ legationis. Iohannes in exemplum religioſæ vocationis. Erat Elizabeth ſterilis, ſed operum bonorum fœcunda, ne non eſſet tali filio digna mater, & marito ſacerdote digna conjux. Auxerat illi prolis deſperationem ſenectus. Sed quod naturæ virtus non dabat corporum congreſſui, hoc piis deſideriis indulſit divina benignitas. Peperit læta mater Iohannem, non ſibi ſoli, ſed toti populo, eò mirabilius, quo ſerius: eo plauſibilius, quo præter ſpem: eo felicius, quod præcurſorem maximi Meſſiæ. Non potuit dignior præco præire huic puero principi, quam qui ſacerdotali nobilitate generis materni ſimul & paterni eſſet inſignis. Non dignior eſſe anteambulo ſanctiſſimi prophetæ, quam parentis utriuſque inculpata vita, tum ſuis admirandis virtutibus inſignis: non certiorem fidem facere Chriſti doctrinæ, quam qui glorioſa morte pro veritate eſſet moriturus. Nec fuit expers gaudii Zacharias. Gau-

dii cauſa quadruplex, anus puerpera, novitas nominis, filius per Angeli promiſſum natus; denique ipſe ex elingui factus facundus. His miraculis divini erga ſe favoris cinctus, ea cecinit, quæ ſuggeſta ſunt cœlitus.

Verum jam ante ad Mariam miſſus à Deo fuit Angelus Gabriël, ut ab Angelico alloquio ordiretur reſtituendi generis humani laborem, poſtquam à diaboli cum homine colloquio peccatum intraſſet in mundum, & per peccatum mors. Agebatur res inaudita ab orbe condito, nec audienda futuris ſæculis, natura omni major, homine ſuperior, ipſis Angelis ſtupenda, nempe, ut filius Dei naſceretur ex homine, immortalis Deus ex mortali, homo ex virgine. Magno itaque procuratore opus fuit, & mittendus Legatus, minor Deo, ſed major nobiliorque homine. Eligitur ad cœleſte negotium Virguncula, non opum ſplendore commendabilis, ſed paupertate: non nominis claritate ſuperba, ſed in ſecreto pia; non vitæ ſtrepitu, non voluptatibus gaudens, ſed puritate, religione, modeſtia. Depoſcitur ab eodem ſexu ſalutis author, qui miſeriæ noſtræ olim cauſa fuerat. Vocatur filia ad reſtaurationem felicitatis, quam ſubruerat primæva mater. Acquieſcit voluntati divinæ ſancta proles, quam contemſit non ſancta genitrix. Profitetur Mariæ os obedientiam, ut corrigeret ſuo facto parentis inobedientiam. Patriam Virginis quæritis? parvula Nazaretha fuit. gentem? Galilæa, omnium inter Iudaicas contemptiſſima. Virum? Ioſephus eſt, cui deſponſata erat. Sponſi titulos? faber erat. Mores? inculpatiſſimi. Elegit humiles Deus, ne quid in hoc mirabili opere ſibi vindicaret mundus. elegit pios, ne quid

cri-

criminis illis impingeret improbitas. Elegit caſto conjugio junctos, ne deeſſet, qui fidem faceret rei alioquin incredibili, virginem citra virilem operam peperiſſe. Vacabat cœleſtibus Virgo, cum cœleſtem ſalutationem gratiæ plenam exciperet. Gratiæ eſt vivere, ſed communioris. Gratiæ eſt ſecundum legem Dei vivere, ſed & hæc plurium eſt. Gratiæ eſt Meſſiam expectaſſe, ſed & hæc non unius. Gratiæ eſt ex tot millibus unam eligi, quæ Meſſiam conciperet. at hæc Mariæ propria eſt. Gratiæ eſt, eundem peperiſſe. & hæc propria. Gratiæ eſt benedictam eſſe inter mulieres & venturis ſæculis matrem Domini vocari. & hæc propria. Gratiæ eſt matrem fieri & Virginem permanere. & hæc propria. Gratiæ eſt Verbum, quod ab æterno fuit apud Deum, accedere ad carnem & in carne carnem fieri. & hæc propria. Gratiæ eſt, cœleſtem partum cœleſtis regis virtute ſanctificari. & hæc propria. O vere gratia plena, quia plena ſanctitatis, ſinceritatis, pudicitiæ, caſtitatis, integritatis, fidei. Quis hanc gratiam multiplicem explicet? quis huic gratiæ gratias agendo ſufficiat? *Ne metuas*, inquit Angelus, *Maria: nam inveniſti gratiam apud Deum. Ecce concipies in utero & paries filium, & vocabis nomen ejus Ieſum.* Beata virgo. Placuiſti Domino, quia non placuiſti tibi. Dominus tecum, quia Deum paritura es. Inveniſti gratiam apud Deum, quia non meriti tui, verum miſericordiæ divinæ fuit, unam te ſeligi, quæ mundi Servatorem ferres. abjice metum ſeculi, quia conceptura es gaudium mundi. *Spiritus Sanctus ſuperveniet in te & virtus altiſſimi obumbrabit te, ideo quod ex te naſcetur, filius Dei vocabitur.* Cœleſtem fore partum credidiſti,
quia

quia cœleſti opifice peragendum audiviſti. Concipis & fœcunda fis, ſine virginitatis detrimento. Sponſa es Ioſephi. ſponſa Spiritus ſancti. Iungeris Ioſepho, ſed non ut te matrem faciat. Iungeris Spiritui ſancto, ut mater fias. Iungeris Ioſepho, ut virginitatis cuſtodi & teſti. Iungeris Spiritui ſancto, ut divina virtute filium Dei gignas. Sanctus hic divinæ naturæ cum humana congreſſus non violavit pudicitiam tuam, ſed conſecravit. Vbi libido intercedit, naſcitur immundum & peccato obnoxium. Vbi Deus intercedit, ſancta ſunt omnia. Aliæ hic hominis partes, aliæ Spiritus fuere. Tuum fuit obſequi, Spiritus obumbrare te. tuum admirari, Dei mirabilia facere. tuum credere, Dei myſteria moliri. tuum acquieſcere voluntati divinæ, at Spiritus venire ſuper te, ut Regi aulam, Deo templum, ſponſo cœleſti thalamum procuraret. Et decebat, eum, qui è cœlis venerat, ad cœlos vocabat, nil niſi cœleſtia doceret, cœleſti modo naſci. Conveniunt Deus & natura, creator & creatura, opifex & opus, ut partus utriuſque & Dei & naturæ, creatoris & creaturæ naturam referret. Credis Maria, Deum poſſe, quicquid vult, & velle, quod futurum nunciavit. Credis Maria, quia exemplum à cognata Elizabetha capis, quæ cum deploratæ eſſet ſterilitatis, præter omnem ſpem concepit. Credis Deum tam facile dare conceptum Virgini, quam dedit ſterili. hoc beatior, quod cum plures ſteriles pepererint hominem ſolum, tu eum paries, qui divinam & humanam naturam in ſe unus complectetur. Felix puerpera, felix Deipara. Puerpera eris, quia puer hic ex te naſcetur. Deipara eris; quia filius Dei vocabitur. *O profundas divitias*

ſapientiæ

ſapientiæ & ſcientiæ Dei: quam incomprehenſibilia ſunt judicia ejus, & inveſtigabiles viæ ejus! Vt Deus Cœlum uniat terræ, hominem ſibi, eadem virgo ſtupendo nexu & hominem fert & Deum. Tantæ erat molis lapſam ſalutem reparare. Advertite Auditores, quis, qualis, quantus puer in præſepi recubet. idem affinis Deo, quia Deus eſt, & homini, quia homo eſt, ut Deum & hominem reconciliaret. Nec enim placare iram patris potuit, niſi Deus eſſet. nec ſuſtinere, niſi Deus pariter & homo eſſet. Ejuſdem erat & mori & mortem vincere. illud humana imbecillitate præſtitum, hoc divina virtute. merita Chriſti quiſquis agnoſcit, Deum eſſe credit. quiſquis patiendo meruiſſe, hominem. Sperandum in illo fuit, ergo Deum eſſe oportuit. Invocandus fuit, at hic Dei honor. remiſit peccata, & hoc ſolius Dei eſt. Eſuriit puer, ſitiit puer, defeſſus fuit, at hæc hominis ſunt. Idem chiliadas aliquot paucis panibus ſaturavit, aquas vivas reſtinguendæ animarum ſiti propinavit, ſub peccati onere feſſos ad ſe vocavit, ut reficeret, quod Dei eſt. Vectigal ſolvit Cæſari, ut ſe hominem fateretur, ſed & piſci didrachma imperavit, ut Deus agnoſceretur. emiſit ſpiritum homo, ſed poteſtatem reſumendi habuit Deus. Damnatur & tamen juſtificat, interimitur & vivificat, precatur & exauditur, precatur & exaudit. altero hominem ſe, altero Deum teſtatus. Quod ſi cui incredibile videtur, Deum ex homine naſci, conſiderate quid prædixerit Propheta Baruch de filio, qui in terris viſus eſt & cum hominibus converſatus eſt. *Hic eſt Deus noſter & non æſtimabitur alius ab eo. Hic adinvenit omnem viam diſciplinæ, & tradidit*

illam Iacob puero ſuo, & Iſraël dilecto ſuo. Poſt hæc in terris viſus eſt, & cum hominibus converſatus eſt. Abripit me tantæ rei admiratio, quoties ſuſpiciendum illud Prophetæ Micheæ vaticinium cogito; Bethlemam alloquentis: *Ex te egredietur, qui mihi ſit dominator in Iſraël, & egreſſus ejus ab initio, à diebus æternitatis.* Cum dies æternitatis nominat, generationem æternam cogitate. cum egreſſum è Bethlehem, eam generationem, quæ in tempore accidit. Bis enim genitus eſt puer. ſemel abſque initio, ab æterno. ſemel in tempore. ſemel de Deo Deus, de lumine lumen. ſemel ex homine homo, ex carne caro. ſemel ex immortali patre immortalis, ſemel ex matre mortali mortalis. Priorem generationem *quis enarrabit?* poſteriorem enarramus jam. Aliter genuit eundem filium pater, aliter in tempore depromſit. genuit ante mundum, ante & extra omne tempus, depromſit in mundo, ut mundus per ipſum renaſceretur. Deus erat in Deo, Deus apud Deum. duos per omnia pares nulla res diſcernebat, niſi proprietas gignentis & geniti, proloquentis & verbi.

Maria plena fidei, plena Spiritus ſancti, Dei hoſpita, creatoris ſui facta domicilium, inter mulieres omnes divino munere benedicta, poſtquam ex Angelo ſalutatore intellexiſſet, Elizabetham cognatam ſextum jam menſem eſſe gravidam, ſuperatis montibus vallibuſque, ædes cognatæ ſubit & gravidæ gravida occurſat. Gaudet utraque non tam de felicitate ſua, quam aliena. altera quippe reſipiſcentiæ doctorem, altera Euangelii utero gerebat. altera illum, qui terreret peccatorem; altera, qui erigeret. Erupit in mutuas gratulationes gau-

dium

dium, & concuſſus Dei ac Domini præſentia Elizabethæ venter. Exiliit in utero Iohannes & divinam ejus virtutem ſenſit, cujus deſtinatus erat præco. Exiliit tripudianti ſimilis, quia paranymphus Sponſo ſuo occurrit. Intra materni uteri ſinus occulto motu prædicat, quem olim voce ſua publice eſſet prædicaturus.

Conveniunt duæ matres diſparis ſortis: una viro agnita, una virgo: una mater famuli, una mater Domini: una anus grandæva, una juvencula: una ſi ætatem ſpectes dignior, una ſi fœtum dignior: utraque divino beneficio uterum gerens. Conveniunt infantes duo mirabiliter nati: alter de ſterili ſervus, alter de virgine Dominus: alter homo, alter Deus quoque: alter peccator, alter abſque peccato: alter adoranti ſimilis, alter adorato: alter ſanctificans, alter ſanctificatus: alter prophetarum maximus, alter hoc ipſo major: alter utroque parente homine natus: alter matre homine, ſpiritu patre; alter ſequuturus naſcendo, alter anteceſſurus obſequendo. Vnus ſimilis lucernæ, alter diei: unus præconi, alter judici: unus præcurſori, alter imperatori.

Quæ dum in Iudæa geruntur, *Exiit edictum à Cæſare Auguſto, ut cenſeretur univerſus orbis*, qui Romanorum imperium agnoſcebat. Ita viſum providentiæ divinæ, ut ſub Imperatore maximo imperator naſceretur maximus, ſub principe olim juventutis princeps ſalutis, ſub Pontifice maximo, Pontifex maximus. Evoluta in hoc tempus fuere prodita olim de Meſſia vaticinia, quem in id tempus naſciturum prædixerant, quo nec integra eſſet Iudæis Majeſtas regia, nec ablata prorſus. *Non*

auferetur ſceptrum de Iuda, & dux de femore ejus, donec veniat qui mittendus eſt, & ipſe erit expectatio gentium. Exiit edictum à Cæſare, ea tempeſtate, qua prædictum, ut *lex Meſſiæ exiret è Sione & ſermo Domini de Hieruſalem.* Non lex vectigal exigens, ſed obedientiam, non lex populis gravis, ſed amabilis & ſalutifera. non quæ invitis extorqueret bellorum pabula, ſed quæ à volentibus poſceret obſequium, fidem, amorem & reverentiam Numinis. Voluit Auguſtus cenſeri orbem univerſum. Voluit Meſſias cenſeri orbem credentium in ipſum. Voluit Auguſtus cenſeri ſubditos ſuos. Meſſias ſuos. Auguſtus, ut quibus præſidiis inſiſteret pacis belique temporibus, in comperto haberet. Meſſias, ut ex quibus Eccleſiam ſibi colligeret. Auguſti omnis poteſtas brachii fuit ſecularis. Meſſiæ ſpiritualis. Auguſti Danubio & Euphrate claudebatur. Meſſiæ ſe à mari ad mare extendit juxta propheticum ſermonem. Auguſtus bellaturus venit, adverſus principes hujus mundi: hic noſter Meſſias debellaturus bella mundi, quæ geruntur ſub vexillis Sathanæ. Illius imperium violentiæ plenum fuit, hujus manſuetudinis. illius plenum minarum, hujus beneficiorum. Ille perdere venit, hic ſervare. ille præſentis ſeculi princeps, hic futuri. Illi gladius hominum ſanguine rubuit, & ſic parta pax terris: huic proprio ſanguine rubuit crux, & ſic parta pax cœlo & terris. Ille feroces, robuſtos, opulentos ditionis ſuæ miniſtros eſſe maluit. hic tenues, humiles, rudes elegit. Ille adverſus hoſtium ſuorum potentiam mundi ſe viribus armavit, hic ſpiritu oris & verbo Euangelii contudit inferorum poteſtates, erigentes ſeſe adverſus Dei gloriam. Auguſti Pontifica-
tum

tum & principatum rapuit alter. hujus nemo. Quotquot ſub Auguſto cenſi ſunt, ſervitutem profeſſi ſunt. Quotquot ſub Ieſu noſtro, nomen dant libertati. Ille donaria poſcit. hic ſalutis æternæ donativum ſuis confert. Pax erat Romano imperatori, naſcente Chriſto, ut alterius pacis crederetur autor hic princeps pacis. clauſæ Iani bifrontis fores, ut per Meſſiam recluderentur fores & portæ Cœlorum. Natus quippe novus rex Salem, hoc eſt pacis, qui peccatores Deo reconciliaret, *qui mederetur contritis corde, captivis prædicaret indulgentiam, qui prædicaret annum placabilem Domino, & conſolaretur omnes lugentes, & poneret fortitudinem lugentibus in Sion, & daret iis coronam pro cinere, oleum gaudii pro luctu, pallium laudis pro ſpiritu mœroris.* Pacifice Ieſu, tranquilla nos, ne conſcientia ulterius accuſet nos. Pacifice Ieſu, tranquilla Patrem, ne fulmine juſtiſſimi furoris proſternat nos. Pacifice Ieſu, tranquilla hoſtes noſtros, ne ulterius illi à nobis, aut nos ab illis diffideamus. Devinci nos hominibus, devinci nos Deo, devinci nos nobis. Hæc illa animi pax & tranquillitas eſt, quam nec ſenſit in ſe Auguſtus, nec aliis dedit. Hæc illa ſecuritas, quæ ſecuros nos eſſe non ſinit. Hoc otium, quod in ſalutis negotio nos otioſos eſſe non patitur. Mundi pacem vel hoſtis turbat vel ſuſpicio violat, vel intercurrens calamitas caſtigat, vel tempus finit. Noſtram cum Deo pacem Chriſtus conciliat, Spiritus roborat, fides continuat, precatio fovet, recti conſtantia æternam facit. Faceſſant bella, lites, latrocinia. Chriſtus vera pax advenit. Faceſſant odia, hodie Cœli mel ſtillant. Fugiat mors, quia vita hodie de Cœlo deſcendit. Ceſſet omnis ſollici-

tudo, & dolor & planctus. hodie litis inter Deum & nos ſequeſter natus eſt.

Dum Cęſaris juſſu quiſque in civitatem ſuam ac tribum proficiſcitur, *ut profiterentur*, ecce venere una Ioſephus & Maria, principis ſui mandato manifeſto, Dei occulto. Ioſephus, qui credebatur vulgo eſſe Mariæ vir. Maria, quæ ſine viro gravida erat. Ioſephus cœlitus admonitus, ne Mariam deſereret. Maria cœlitus admonita, ne metueret. Ioſephus Dei auctoritate in eventum plenum prodigii intentus. Maria divinis conſiliis placide acquieſcens. Parent poteſtati ſupereminenti, quia ſe ſubditos agnovere, nec detrectarunt audire ſuperiorum monita, neſciæ rebellionis animæ. Accurrit virgo prægnans, nec fugit oculos hominum bene ſibi conſcia. nec faſtidit obſequium mariti, paritura ſuum & Ioſephi dominum. non dedignatur fabro ire comes, quæ Regem geſtabat, nec haberi ejus uxor, quæ tota Deo fuerat dedicata. Dum Bethlemi eſt, oppidulo vili, claro tamen Davide conditore, *peperit Maria filium ſuum primogenitum, & pannis eum involvit & reclinavit in præſepi, quia non erat locus in diverſorio* Placuit Bethlehem, ita ferentibus oraculis: *Et tu Bethlehem Ephrata, parvula es in millibus Iuda, ex te egredietur, qui erit dominator in Iſraël.* Hoc futurum, antequam fieret, intelligebant Scribæ, qui percunctanti Herodi reſponderunt, Meſſiam in civitate Bethlehem naſciturum. Quantæ rei gloriam duæ puſillæ civitates inter ſe partitæ ſunt. Bethlehem & Nazareth. illa Iudæ, hæc Galileæ civitas. illa nativitatis, hæc conceptionis & educationis Chriſti fama nobilis. Ambæ myſterium voce occultantes. Bethlehem domus

panis

panis eſt, in qua ſacra virguncula protulit panem illum cœleſtem, unde qui ederit, non morietur in æternum. A Nazareth Nazareni dicti. at quid hoc Nazarenum eſſe? nonne ſanctum? nonne conſecratum Domino? At quæcunque lex Moſaica juxta carnem præſcribit de conſecrandis Nazaræis, in Chriſto completa ſunt ſecundum ſpiritum. Naſcitur in urbecula, in qua domum nullam. peculium nullum habuit cœli terræque Dominus. Naſcitur noctu, ſine die, per quem factus eſt omnis dies, ſine luce, qui lux mundi futurus erat. Non erat illi locus in diverſorio, qui locum vivendi ſingulis indulget. Naſcitur peregrinus extra Nazaretham, ut minus de natali ſolo ſolliciti quiſque eſſemus. Naſcitur in itinere, ut nos in via peregrinationis noſtræ renaſceremur. Peperit Maria filium. ergo hominem. peperit ſuum filium. ergo ex ſuo, hoc eſt Davidis, ſanguine natum. Peperit primogenitum, quia non præceſſit alius. peperit ſibi unicum, at nobis quoque primogenitum. quos ſibi fratres adſciſceret, ne ſolus ſine fratribus accederet Patrem. Qui ſine fœmineo partu fuit ab æterno unicus patri, ſine virili congreſſu fuit unicus matri. Involvit infantem faſciis, ut ſciſſam humani generis charitatem reintegraret, & candida glorioſæ immortalitatis veſte nos indueret. Iacet in pannis, qui regnat in cœlis, ſpirat in cunabulis, qui tonat in nubibus. Ponitur in præſepi, nec dedignatur has anguſtias ubique præſens regnator univerſi. Aſſidet Ioſephus & Virginem peperiſſe ſtupet. Aſſidet Maria, & matrem ſe læta gratulatur. Nec quia peperit ſine viro terretur, ſed quia genuit ex Spiritu ſancto miratur. O virilis infantia, per quam creſcimus

in menſuram adulti Chriſti. O felices panni, quibus peccatorum ſordes detergantur. O præſepe ſplendidum, in quo cibus invenitur animarum. O beati vagitus, per quos ab æternis ploratibus liberamur. O lenes faſciæ, per quas vitiorum vinculis expedimur. Atque hic eſt partus Virginis unicus, cui nec anteceſſerat ab orbe condito ullum exemplum, nec ſecutum eſt. Quocunque me verto, implicor miraculis. quicquid loqui aggrediar, ſapientiæ humanæ paradoxum eſt. quicquid mente complecti, mente majus eſt. Veteris Eccleſiæ ſanctiſſimas voces audite: venit in mundum, per quem factus eſt mundus: conditor Mariæ natus ex Maria: filius David, & idem Dominus: ſemen Abrahæ & tamen ante Abrahamum: creator cœli, nunc creatura: fabricator terræ, factus in terra: divina nativitate inviſibilis, humana viſibilis, utraque admirabilis: qui natus de patre fecit nos, qui natus de matre regenuit nos: ſpecioſus in forma Dei, contemptus in forma ſervi; natus in ſæculo, qui fuit ante omne ſæculum. Quæ peperit & mater & virgo eſt. quem peperit & infans & verbum eſt. Infans, qui ſibi antequam naſceretur & uterum de quo naſceretur, & locum ubi, & tempus quo naſceretur, præfinivit. Lactat mater cibum ſuum, panem nempe cœleſtem, per quem ipſa vivere debuit. Nutrit Deum, à quo ipſa nutritur. geſtat infantem ulnis, cujus virtute ipſa eſt, vivit & movetur. Immenſus carne tegitur, videtur inviſibilis, incorporeus lacte veſcitur, impalpabilis palpatur, incomprehenſibilis comprehenditur. Audiat omnis ætas, quod nunquam audivit. Extitit ipſi virgini filius, qui erat Sponſus, ipſe genitus, qui erat genitor. fecit gravidam ipſe; qui

erat

erat naſciturus ex virgine, nam idem Deus fuit cum Spiritu, qui inumbravit ipſam. In principio naſcentis mundi, factus eſt homo ad imaginem Dei. hoc die renaſcentis mundi induit Deus ſimilitudinem noſtram, & verbum caro factum eſt. Tunc homo Deus eſſe voluit per ſuperbiam, hoc die Deus homo factus eſt per humiliationem. Tunc primus Adam ſolo Deo operante vitam accepit. nunc ſecundus Adam ſolo Spiritu operante homo fit. Primus homo de terra terrenus. Secundus homo de cœlo cœleſtis. Hic dies eſt, quo filius Dei deſcendit in terras, ut per ipſum aſcendamus in cœlos. Hic dies eſt, quem fecit Dominus, filio ad nativitatem, nobis ad felicitatem, ſibi ad gloriam.

Vt omnes mihi dies ex voto cedant, gratulationes gratulationibus ſubtexantur, non ob hoc mihi placebo. Verum ut hic dies nobis ſalutaris eveniat, eſt quod mihi, eſt quod toti orbi gratulor. Damnis, luctu, vexationibus percutiatur animus. Nullus dies, nulla hora ſine querela abeat. non idcirco me miſerum judicabo. quia per hunc nativitatis Chriſti diem proviſum eſt Chriſtianis, ne quis ater ipſis dies eveniat. Pone me, quiſquis es, in opulentiſſima domo, in qua pictis tabellis aureiſque tapetis fulgent laquearia. Malim ego Bethlemi eſſe, in ſtabulo Redemptoris mei, ubi auri argentique eget auri argentique creator. Pone me in regum atriis & delicato apparatu; feliciorem me credam, ſi laſſa cervix mea in manipulo fœni juxta puerum hunc requieſcet. Transfer me in Principum cubilia, molliſſimum ſupponite corpori meo tomentum. quieſcam ego mollius in præſepi tuo Chriſte, ubi anima mea ſolatium invenit, ubi paupertas pro luxuria

ria eſt, indigentia pro opibus, pro ſplendore vilitas, pro elegantia ſordes. Fac me prætextatum, candidis me veſtibus vel purpuratis induite. non fero tam viles habitus. Tunc illuſtri me veſte indutum putabo, cum panniculis tuis & paupere amiculo involvar, auguſtiſſime puer. Fac me victorem omnium gentium. Adorent me Orientis & Occidentis reges. triumphalibus curribus imponar. Sequatur victorem ſuperbum magnifica pompa. Ego totum hoc fortunæ regnum deſpiciam, dummodo cum Chriſto humilis, & contemptus mundo habear. Aſcendere mihi videor in cœlos, cum in ſtabulum hoc deſcendo: inclareſcere, cum in diverſorio noſcor nulli: diteſcere inter egenos, æſtimari, dum inter hos contemnor. Fingite guſtui blandiri popinam, aures vocum ſono, oculos ſpectaculis, nares odoribus recreari. Plus voluptatis capio ex tuguriolo tuo Chriſte, ubi bos & aſinus admugiunt opifici ſuo, ubi aures recreat vagitus filii Dei & ſuffitum fragrantiſſimum fundit floſculus Ieſſe. Alias voluptates ratione compeſcimus. hanc ut maximam complector. aliis utuntur filii hujus mundi. hac totus & animitus fruor. Alias voluptates vix bonas puto. hanc ſummum bonum. Aliarum voluptatum cauſa nihil facit ſapiens. hujus Chriſtianus omnia.

Verum nihil adhuc de neceſſitate Cunarum Chriſti dixi. Et à communi omnium noſtrûm miſeria eſt. hæc à peccato. Etenim poſt violatum à primis parentibus fœdus, excidimus primævo felicitatis ſtatu, quo tenerrime nos habebat Deus, & ſpe cœleſtis hæreditatis, cujus præludium exhibebant Paradiſi amœnitates. Inauditum ante mortis & calamitatum non

unum

unum genus nulli erat terribile. quin natura omnis æqua & propitia arridebat integris. Involvit eadem audacia & parentes & liberos. peccato, quia in ipſis eramus; reatu, quia in ipſis peccaveramus. Gaudebat Diabolus, quia quem formaverat Deus creando, deformaverat peccando. Gaudebat cum homine ſe miſerum eſſe, qui ſolus inter tot creaturas miſer fuerat. Volupe illi erat, poſt violatum rebellione cælum, terram quoque ream peragi, ut quocunque reſpiceret Deus, operis ſui deformitatem & improbitatem adſpiceret. Exin omne malorum genus terris incubuit, & verſo in iram divino favore, naturam univerſam iniquam & novercam experti ſumus. Clamabat lex: Hodie morere. clamabat peccatum, mancipium meum es. Semota longe utriuſque lethi neceſſitas, ilicet gradum corripuit. Divortium fecere Deus & creatura, cœlum & terra. deſiit eos amare creator, qui ipſum deſeruerant prius, nec egit cum iis familiarius, quos prævaricatio ſejunxerat. Hac rerum noſtrarum miſeranda facie, ſic Deus dilexit mundum, ut de Filio ſtatuerit, qui ſe obſidem & vadem ſiſteret pro peccatis noſtris. Movebat controverſiam gratiæ divinæ divina ſeveritas, ſeveritati divinæ divina gratia. Ne periret homo, veniales codicillos obtulit gratia. Vt periret homo, fatales codicillos obtulit juſtitia. Hujus vox erat: *Anima quæ peccavit, morietur.* Illius, *ubi peccatum abundat ſuperabundabit gratia.* Hujus, *non vult Deus mortem peccatoris, ſed ut reſipiſcat & vivat.* Illius, *Maledictus, qui non permanet in omnibus quæ ſcripta ſunt in libro legis, ut ea faciat.* Hujus, *miſericors eſt Deus ſecundum multitudinem miſerationum ſuarum.* Illius, *Stipendium peccati mors.* Iuſti-

tia ſe iniquitatem odiſſe profitebatur. Gratia, miſericordiam adverſus juſtitiam gloriari. Pœnam exigere, juſtitiæ fuit. condolere peccatori, gratiæ. illud legis latæ veritas poſtulabat. hoc Dei erga creaturam charitas, &, ut ita loquar, affectus ſuadebat. Intervenit Sapientia, juſtitiæ & gratiæ adoranda conciliatrix, & ita de rerum ſumma ſtatuit: ut & juſtitiæ divinæ ſatisfieret, nec minus ſe explicaret miſericordia. ne aut videretur Deus judex non lenis, nam infinite benignus erat; aut pater non juſtus, nam infinite malum oderat. Hoc temperamentum in Infante Chriſto ſuſpicite, qui naſci voluit, & rem tantam à paupertatis profeſſione ordiri, ut cruento mortis ſuæ ſacrificio juſtitiam gratioſe, & gratiam juſte exequeretur. Non potuit his partibus defungi angelorum aliquis, quia culpa hominis erat. nec potuit inter peccatores reperiri, qui expiaret alienum crimen, ſuo crimine reus, & nomina noſtra apud Deum expungeret, ipſe animæ ſuæ debitor. Placuit Deo filium mittere, qui non *aſſumpſit Angelos*, ſed *ſemen Abrahæ*, qui cum filius eſſet, patrem placaret & exoraret; & cum homo eſſet, hominum delicta morte expiaret. Hic puer hodie natus eſt. hic filius hodie nobis datus eſt. ut felix videri poſſit culpa, quæ tantum Redemptorem meruit. Cauſam nativitatis quæritis in cœlo? Dei Patris miſericordia eſt. Cauſam quæritis in terris? miſeria noſtra eſt. in cœlo? Dei judicis juſtitia eſt. in terris? peccatum eſt.

Accedite, accedite peccatores ad Cunas Chriſti, non oculis, ſed fide. non pedibus, ſed obſequio, non ut manibus eas palpetis, ſed animo, ſed pia & plena devotionis mente. Accedite

cedite ad Præſepe infantis, ſpei veſtræ anchoram, conſolationis fontem, miſeriæ aſylum, gratiæ fundamentum. Si gravis vobis eſt tyrannis Sathanæ, hic rex veſter jacet, Sathanæ victor. Si iram Dei extimeſcitis, hic ſacerdos veſter jacet, tradendus propter lapſus veſtros. Si devios error agit & ſeculi hujus dementia, hic propheta veſter eſt, qui viam adaperiet, qua ad cœlos itur. Videte longitudinem, latitudinem, ſublimitatem, profunditatem Cunarum Chriſti, & longitudinem, latitudinem, profunditatem divinæ charitatis agnoſcite. Quid ceſſatis venire filii Abrahami ſecundum carnem? vobis toties promiſſus eſt hic puer, vobis natus, ad vos primum miſſus. Expectatis magnificum Meſſiam? at promiſſus eſt pauper. expectatis prælìantem? at promiſſus eſt princeps pacis. expectatis cum comitatu & pompa? at audiiſtis pullo aſinæ vehendum. expectatis triumphantem in terris? at verberandus erat, contemnendus erat, crucifigendus erat. Cur pacem vobis fingitis, qualem mundus dat? venit ut Deum nobis reconciliaret. cur Salomonis ſceptra repoſcitis? regnum ipſius in cordibus noſtris eſt. non potuit majeſtas ipſius eſſe glorioſior, quam adventu vili & contempto: nec virtus major, quam in debilitate: nec poteſtas, quam in infirmitate. Talis promittebatur, talis expectabatur, talis exhibetur. Excipite Meſſiam veſtrum; nam teſtimonium habet à Deo, à patribus, à prophetis, ab Angelis, à Virgine, à Sponſo Ioſepho, à ſacerdote Zacharia, à præcurſore Ioanne, ab Elizabetha, à paſtoribus, à Magis, à Simeone, ab Anna Phanuelis filia, ab ipſis Scribis, pronuntiantibus ubi eſſet naſciturus Meſſias, denique ab ipſo Herode metuente. Præ-

eunt ad Cunas paſtores Iudæi, conterranei veſtri, & viam monſtrant, qua eundum. Eunt paſtores ad paſtorem, humiles ad humilem. neſcit Cæſar, neſciunt Præſides, neſcit Herodes, neſciunt Phariſæi, ubi natus ſit Meſſias. Norunt paſtores, & noctu vigilantes puerulum gregatim accedunt. Nec enim invenitur Chriſtus à dormientibus ſed vigilantibus. His comitibus adite diverſorium, & invenietis infantulum involutum faſciis & repoſitum in præſepi. Non creditis Virginem parere poſſe, & tamen creditis virgam Aaronis aridam floruiſſe, fronduiſſe & fructus tuliſſe. Dicite mihi, quomodo virga hæc protulit, quod nec à ſemine ſuggeri nec à radice potuit? Et ego dicam, quomodo Virgo conceperit, & pepererit. Sed nec vos poteritis conceptum virgæ explicare, nec ego partus virginei modum. Peragit omnipotentia, quod non poteſt humana impotentia, nec capit diffidentia.

Poſt Iudæos, accedite ad Cunas vos è gentibus nati, quos hic puer populum vocavit, cum populus non eſſet. Accurrite ad hanc opulentæ paupertatis domum, & glorioſæ egeſtatis hoſpitium. Præeunt Magi, ſive Perſæ, ſive Chaldæi, & ſtella duce accedunt gentilium quoque redemptorem. qui omnibus perſpicuus eſſe voluit, quia ſervandis omnibus venerat. Hic nimirum ſtella eſt, quam prophetia Balam ex Iacob exorituram prædixit. Sequamur Magos, alienigenæ alienigenas, ut puerulum regem adoremus. Conſiſtit ſtella, inventa domus eſt, inventus Rex eſt. Non parietes magnis & pretioſis majorum vultibus refulgent, non marmora marmoribus diſtincta ſunt, non picturæ prætexuntur atriis, non columnæ, non ſtatuæ exornant

nant porticus. Præſepe videmus,in *quo bos novit poſſeſſorem ſuum, & aſinus præſepe Domini ſui.* Tigna videmus ſemiruta, tecta araneorum telis plena, in quibus retexendæ ſalutis telam orditur Servator. Rimis & fiſſuris ubique hiant tecta, ut Solem juſtitiæ illuſtret Sol naturæ. Anguſtum habitaculum eſt, & minus contento. nec minus auguſtum, quia majus in ſe habet omni eo, quod in terris eſt maximum. Idem atrium, penetrale, veſtibulum. Noluit diſtinctis ſpatiis habitare, qui omnibus præſens eſt. Sub hoc tecto tam ſordido editus eſt in lucem ille cujus principatus eſt ſuper humeros. Nulli circumſtant ſervi, nullæ obſequuntur famulæ, aut puello aut puerperæ. Ipſi ſibi domini & famuli. Servire venit, qui naſcitur, non imperare. miniſtrare, non dominari. Nulla hic ſupellex, nullum patrimonium. non diſtincta cubile, culcitra, ſtragulum, opertorium. Ponitur in ſtabulo & Deus in illo. Cunæ præſepe ſunt, fœnum pro culcitra eſt, fœnum pro ſtragulo, fœnum pro opertorio. Supervacua faſtidit, qui hæc ipſa condidit. frugalitate occultat magnificentiam, & ex rerum affluentia, vix capit, quantum eſt neceſſarium, ille, cujus eſt terra & plenitudo ejus. Deſtituitur naturæ bonis,quæ tota eſt illius, & artium præſidiis,quas ipſe docuit. Sola animi magnitudine felix eſt,qui major eſſe non poteſt, quam cum omnia deſpicit. Ita naſci expediebat, ut ſe Meſſiam promiſſum oſtenderet. ita naſci, ut divitiis nos cœleſtibus impleret. ita naſci, ut exemplo humilitatis præiret ſuperbis. ita naſci, ut paupertatem ferre doceret divites hujus mundi. ita naſci, ne leve eſſet credere; & ea amplecti, quæ cunctis adlubeſcunt. Alia A. O. hominum, alia Dei conſilia

lia ſunt. Illi res viliſſimas quæſito ſplendore illuſtrant. hic res maximas viliore ſcena exhibet. Tenuis fortunæ mater eſt, domus contempta, habitus contemptior. Similis nativitati vita ivit. Quos enim adſcivit diſcipulos, non è magnatum atriis, non è phariſæorum cathedris, non è philoſophorum ſcholis, ſed à telonio, à retibus ad ſe vocavit. Per famem, per convitia, per ludibria, per omne malorum genus ad immortalitatem contendit. *Nulla eſt Meſſiæ ſpecies, nullus decor. Vidimus & non erat aſpectus, & deſideravimus eum deſpectum & noviſſimum virorum.* Infirma mundi elegit Deus, ut confundat fortia. At ſi purgatis animi nebulis hæc ipſa propius inſpicietis, Deum immortalem, in quanta vilitate quam pretioſum depoſitum, in quanta humilitate quantam ſublimitatem, in quanta paupertate quantas divitias, in quanta infirmitate quantam virtutem, in quanta ignominia quantam gloriam, in quantis laboribus quam abſolutam requiem inveniemus. Facile erat puero huic in ipſa totius orbis metropoli naſci. ipſam Romani Imperatoris arcem aut Capitolium occupaſſe. inter principes, ſatellites & applauſus populi exire in lucem. Verum diſplicuit Deo iſte fulgor, ne rebus æternis momentaneæ, ſpiritualibus corporeæ, cœleſtibus terrenæ, fluxæ ſolidis fucum facerent. Si ullibi, etiam hic regnum cœlorum grano ſinapis eſt ſimile, quod ſpecie puſillum eſt, virtute maximum. Faciem naſcentis Chriſti ſi intueamini, Iudæis ſcandalum eſt, gentibus ſtultitia. at ſi penetres, divinam ubique adores ſapientiam.

Quin inter hæc ipſa humilitatis ſigna quamplurima, emicant argumenta divinæ ſublimi-

tatis. Annuntiatur paupercula Virgini, ſed per Angelum: deſponſatur fabro, quem tamen Deus alloquitur in ſomno: naſcitur ex virgine, ſed opificio Sp. ſancti: reclinatur in præſepi, ſed canunt Angeli: Vagit puer in cunis, ſed trepidat rex Herodes. Non eſt locus illi in diverſorio, & adoratur à Magis. pauper eſt, nec minus thus, myrrham, aurum, regum donaria accipit. aurum, quia rex eſt. thus, quia ſacerdos eſt. myrrham, quia moriturus eſt. Vita ejus nihil popularius. Et tamen quid regalius? quam verbo ejicere ſpiritus, dicto ſedare ventos ac fluctus, contactu ſanare leproſos, ſimplici juſſu omne morborum genus. Capi ſe paſſus eſt, ſed ad ejus vocem conciderunt armati ſatellites. Mortuus eſt in cruce, ſed quid hac morte potentius, quæ concuſſit elementa mundi, Solem obſcuravit, ſaxa diſcidit, monumenta aperuit, mortuos excitavit.

Attolle te peccatrix anima, & quoties peccatorum ſubit memoria, Præſepe Chriſti cogita, in quo Agnus Dei jacet, tollens peccata mundi. Quoties lachrymæ pœnitentiæ teſtes oboriuntur oculis, toties in puerum hunc oculos dirige. ſiccabit eas maximi & clariſſimi Numinis conſpectus. Adeo ejus majeſtas te perſtringet, ut nihil aliud velis aſpicere, in nullo alio hærere. Hic puer tibi diebus ac noctibus cogitandus eſt. hic contra carnem, Sathanam, mundum advocandus. Venit, ut generi humano ægro diu & affecto mederetur: Venit, ut quicquid infernalis principis furor concuſſit, in locum ſuum reſtituat. Venit, ut demerſo in tenebris orbi affulgeat novum & ſalutare ſidus. Cauſam tuam ſi Iuſtitia damnabit, clementia

aſſeret, & utut nocentem te invenerit, innocentem in ſe faciet.

Ne extimeſce accedere ad Deum, nam idem frater noſter eſt, ejuſdem carnis & ſanguinis nobiſcum particeps. Iſto nomine ipſe nos appellat in Pſalmis: *Annunciabo nomen tuum fratribus meis*, in *medio Eccleſiæ laudabo te.* & apud Eſaiam, *Ego & pueri*, *quos dediſti mihi Deus.* Audi cognationis vocabula. Frater noſter eſt, nobis in omnibus ſimilis excepto peccato. Quantum eſt miſeriarum ſolatium, videre in cunis vagientem miſericordiæ paſtorem. quantum, videre pontificem, qui condolere nobis poſſit, quia homo eſt, & velit, quia frater eſt. Si in lachrymas ſolvimur, lachrymavit & ipſe in diebus carnis ſuæ. ſi divinam opem deſtituti imploramus, imploravit & ipſe cum clamore valido: ſi angimur, etiam ipſius anima anxia fuit ad mortem uſque. Si fames, ſitis, æſtus, dolores, laſſitudines, pericula nos exercent, paſſus eſt eadem. Si mors terribilis eſt, terruit & ipſum. Vnum hoc agendum ſedulo, ne fratri diſſimiles omnino ſimus. *Eſtote ſancti*, *ſicuti ille ſanctus eſt: imitatores Chriſti*, *ſicut ille eſt imitator Dei.* Nolite eſſe fratres mundi, ut ſitis hujus. Diſpliceat carnis affinitas, placeat affinitas ejus, qui ex Spiritu ſancto conceptus eſt. *Qui voluntatem patris facit*, *qui in cœlis eſt*, *hic eſt frater ejus*, *& ſoror & mater.* Quoties natalem filiorum celebrant principes, purgant à ſordibus palatia, ſplendida veſte induuntur, floribus conſpergunt atria, & quicquid ad corporis delicias facit, hoc omne promitur. Quanto magis purgandus à peccatorum ſordibus animus, cum ad æterni Dei Cu-

nas, ad fratris noſtri ſanctiſſimi præſepe invitamur. Quidquid non vultis reperiri in domo veſtra, laborate, ne Deus inveniat in anima veſtra. *Ecce ſtat ad oſtium & pulſat, ſi quis ſurrexerit & aperiat, ipſe intrabit ad illum, & cœnabit cum illo.* Date illi locum in animis veſtris, quem non invenit in diverſorio. Occurrite illi conſcientia ſecura, caſtitate nitida, charitate ſplendida, eleemoſynis fervida, pietate illuſtri, devotione fideli. Accurrite Reges terræ, & oſculamini filium hodie genitum, regem regum & dominum dominantium. Accurrite principes, & dum pacis æternæ principem amplexamini; coëant in fœdera mortales dexteræ. Accurrite Sapientes hujus mundi, & ſalutaris ſapientiæ momenta ab hoc puero, qui patris eſt ſapientia, diſcite. Accurrite divites, ſed nolite extolli, quia ditiſſimus ad præſepe ſe demiſit. Accurrite pauperes, ſed nolite dejici, quia opulentiſſimus in fœno jacet. Accurrite potentes & nobiles hujus ſæculi, potentiſſimus ſpecie infantis impotentiam profitetur. Accurrite humiles & infirmi, quia Dominus orbis agnoſcitur, qui in ſtabulo naſcitur. Accurrite Theologi, & fidei Chriſtianæ teſſeram eſſe credite, natum eſſe hodie Servatorem, qui eſt Chriſtus, in gaudium omni populo. Venite, qui corpori medicinam facitis & ab hoc Infante animæ veſtræ medicinam ſupplices exorate. Venite juris interpretes, & cauſarum patroni, & bene vobiſcum actum putate, cum veſtram apud Deum cauſam hic Infans diſceptabit. Accurrite mercatores, & diffuſos cupiditatis veſtræ terminos anguſtiis cunarum Chriſti coërcete. Accedite virgines ad Virginem, & à virgine diſcite caſtitatem,

&

& obedientiam. venite parturientes ad parturientem, quia qui ex vobis natus non eſt; vobis tamen natus eſt. Venite matres ad matrem, & liberos non ablactate per petulantiam, ſed lactate per pietatem. Venite viduæ, & cum Anna vidua Phanuelis filia laudate eum, qui natus eſt ex virgine. Venite vetulæ, & cum vetula Elizabetha benedicite Domino. Exultate ſenes, & cum ſene Simeone excipite fidei ulnis puerum, ſenectutis veſtræ rectorem, ſolatium, ſpem. Exultate pueruli, nam dicit vobis hic puer: Sinite pueruлos venire ad me, nam ipſorum eſt regnum cœlorum.

Invitavi Iudæos, invitavi gentes ad Cunas Redemptoris mei. Tempus eſt, ut accedam ipſe. Sed videor mihi, veluti in ſacra ecſtaſi; videre aſſidentes præſepi quatuor ſanctiſſimas animas: Mariam Dei matrem, Zachariam præcurſoris patrem, Elizabetham præcurſoris matrem, & gravem annis Simeonem. Maria pio cantu magnificat Dominum, quod ancillam ſuam reſpexerit, & humillimam puellam Dei matrem eſſe dignatus fuerit: jam futurum, ut beata prædicetur, non pretio ſuo, ſed Dei benignitate. potentis Iehovæ hæc eſſe opera, qui ſumma imis mutare valet, & potentes hujus mundi attenuat, ut obſcuros promat; ſuſcepiſſe in gratiam Iſraëlem puerum ſuum, memorem promiſſi ſui, non Iſraëlem qui ſecundum carnem eſt, aut quem ſola ſanguinis propinquitas commendat, ſed fidei ſinceritas, qua ſola cernitur Deus. Sedet juxta Elizabetha, & benedictum eſſe ait fructum ventris Mariæ, illam benedictam inter mulieres. Adſtat Zacharias, & divino numine afflatus, multa canit de cornu ſalutis, quod Deus erexit in domo

domo David: de certitudine adventus ejus, quem Deus prædixerat per ora prophetarum: de cauſa adventus, ad faciendam miſericordiam: de fine, ut eriperet nos de manibus inimicorum: de officio noſtro, ut Deo ſerviremus in ſanctitate vitæ, conſcientiæ ſinceritate omnibus diebus noſtris: de puero præcurſore, qui præparaturus eſſet animos ad tanti boni ſuſceptionem. Adſtat ſenex Simeon, & poſtquam impletum eſt ſenis deſiderium in ipſa mundi ſenecture, manibus librans infantulum, erumpit cycnea cantione in has voces: Nunc dimittis Domine ſervum tuum, poſtquam videre contigit hiſce oculis ſalutare tuum, quod paraſti ante faciem omnium populorum, lumen ad revelationem gentium & gloriam plebis tuæ Iſraël.

Et ne ſine Deo hæc peragi viderentur, circumvolitant Angeli canentes: *Gloria in excelſis Deo, pax in terra bonæ voluntatis hominibus.* Gloria in cœlis, quia nulla illic diſſenſio. Pax in terra, quia diſſenſionum hic plena ſunt omnia. At quæ illa gloria? Iuſtitiæ eſt, quia victima pro peccatis naſcitur. Miſericordiæ eſt, nam puer nobis datus eſt. Veritatis, & conſtantiæ, nam tot ſeculis promiſſus jam miſſus eſt. Sapientiæ: nam Verbum & ſapientia & interpres ſecretorum patris eſt. potentiæ, nam ex virgine Deus caro factus eſt. Felicitatis, nam in hoc plenitudo Deitatis habitat. Et quæ illa pax? mentis tranquillitas eſt in puero hoc acquieſcentis. Eccleſiæ & piorum concordia eſt. Dei erga nos favor & benevolentia eſt. Iudæorum & gentium in uno capite Ieſu Chriſto, per fidem, reconciliatio eſt. Hanc enim pacem annuntiavit gentibus, quæ longe

fuerunt,

fuerunt, & Iudæis, qui prope. Qui illi homines bonæ voluntatis? qui venerabile hoc Incarnationis myſterium credunt, non ſugillant: puerum adorant, non profanis vocibus conſpuunt: jugum ejus placidi excipiunt, non proterve excutiunt.

Puelle Ieſu, ſine, ſine, ut poſt tot tantaque nomina, eminus præſepe tuum adſpectem. nec enim dignus ſum propius accedere. Cum te Deum de Deo cogito, expaveſco & contremiſco. Cum hominem homo intueor, reſumo animum & reviviſco. Sine quæſo, nam audacem me facit tua lenitas, ut præſepe tuum, ut te tangam. nec enim aliter à lepra animæ meæ ſanari poſſum. Sine, ut ſupplex divinæ tuæ fronti, quam peccati nunquam puduit, figam ſpirituale baſiolum, quo peccandi conſuetudinem dediſcam peccator. Sine, ut ocellos contrectem, quibus gratioſiſſime infans, irradias ſquallidam non uno crimine animulam meam. Sine, ut lævam meam imponam tuæ dexteræ, & dexteram meam tuæ lævæ. ut quicquid ego feci lævum, tua juſtitia & ſanctitate facias dextrum, & quam dexteram hactenus commodavi iniquitati, tu læva flectas in obſequium tuum & gloriam. Permitte, ut tenellam cervicem amplectar, ut arctius tibi uniar & per te Deo. Permitte, ut halitum meum confundam tuo, ut amorem tuum permiſceas meo erga te amori. Permitte Chriſte, ut brachiolis tuis circumder, quorum altero ad fidem invitas Iudæos, altero gentes. Omnia & ſingula dum fide perluſtro, clamat anima mea: Hic infans eſt, qui pro me apud patrem loquetur. hoc caput eſt, à quo vivendi præcepta hauriet mundus. hi oculi, qui oculos mihi aperient,

rient, ut videam, quæ ad ſalutem meam erunt. Hoc illud os eſt, quod benedictione non una me implebit. hæc lingua, quæ dolores meos mitigabit ſalutari blandiloquio. hæc manus eſt, quæ leni contactu languoribus meis medebitur. hi pedes, qui pedes meos dirigent in viis Domini. Nondum omnia dixi. Multa adhuc oblita es dicere anima mea. Ah, ah puelle, hoc caput eſt, quod ſpinis lacerabitur, ne me laceret infernus. hic vultus eſt, quem conſpuet miles, ne me rejiciat Deus. hoc os acetum bibet, ut dulcedine tuarum promiſſionum reficiar. Hæc labella palleſcent, ut cruentum peccatorum meorum vultum nive candidiorem reddas. Hæc membra flagella aperient, ne me abſorbeat Dei ira. hoc latus haſta fodiet, quia non obedivi Deo. hæ manus ſtillabunt ſanguine ob culpam meam. hos pedes tranſadigent clavi, ne moriar in æternum. Adorande puer, te ridente, exultat anima mea, quia ſempiternæ ſalutis dator es. Te flente, plorat anima mea, quia ob peccata non tua, ſed mea ploras. Te dormiente, ſecuritatem ſibi promittit, quiſquis fide vigilat. Te vigilante vigilat, qui cum mundo dormitare timet. Cum ſuſpiras, ſuſpiriorum tuorum cauſa peccatores ſumus, & inter hos ego maximus. Cum lactaris à matre, lacta nos lacte doctrinæ tuæ & aqua ſalience in æternum. Cum portaris à matre, verbo oris tui porta nos, ne vacillent pedes noſtri. Cum tibi annuit Ioſephus, rerum tantarum pius admirator, tu annue nobis & oleo lætitiæ perfunde nos. Cum te mater filium vocat, tu nos fratres voca. Cum te Ieſum vocat, ſancte Ieſu ſerva nos. Cum te Chriſtum vocat, unge nos Spiritu tuo, ut ad obſequium tuum reddamur

mur promptiores. Cum faſciis involveris, involve nos clementia tua, & gratia tua circunda nos. Cum in præſepi poneris, pone nos in cœlis, nam ob hoc in præſepi jacuiſti. Cum locum non invenis in diverſorio, inveniamus per te manſionem in domo patris tui. Cum in ſtabulo vitam ordiris, fac ut vitæ nobis terminus ſit cœleſtis palatii felicitas. Cum quieſcis, quies tua præſagium nobis eſt æternæ quietis. Cum te moves, ecce, piis motibus totus incaleſco, & poëta fio:

Cunæ Tonantis, lectule Imperatoris
Præſepe, magni ſella ſoſpitatoris;
Cum te tuumque illuſtre dedecus ſpecto,
Sordent triumphi, ſceptra, regna, fortunæ,
Faſces, trophæa, veſtium venuſtates,
Auroque quicquid purpuraque ſplendeſcit.
En ipſa cœli prædicanda majeſtas
Sordeſcit, ipſo deſpicatior vulgo,
Egena rerum: vilibuſque ſub pannis
Crepundiiſque grande Numen occultat.
Mundi Redemptor magnus incubat fœno.
Hac vagit aula, anhelituque brutorum
Blande incaleſcit. O ſtupenda paupertas.
Creator orbis angulo jacet parvo
Pene exul orbis. veſtiumque donator
Faſtidit illas. ipſe regibus major
Rex univerſi, regios fugit cultus,
Opeſque neſcit omnium miniſtrator.
Non cinnama inter balſamique ſudores
Infans renidet, Perſicoſque ſplendores.
Non hic jaſpis, margarita, beryllus,
Fulgens ſmaragdus tecta ſancta colluſtrant.
Puer ipſe ſplendor omnis & ſibi lux eſt.
Sibi ipſe fulgor, ipſe lumen & ſidus,
Omniſque pyxis elegantiæ rerum.

Auguſta

Auguſta proles, nate patris excelſi,
Squallentis obſoletę ſordibus tecti,
Vbi illa decoris ſempiterna majeſtas?
Pareſque patri gloriæ tuæ faſces?
Vbi patentis imperî potens ſceptrum?
Vbi tribunal cœlitum choro ſeptum?
Ex quo per omnes jura dividis terras,
Mandata ponto: juſſa manibus dictas.
Nempe illa triſtis, mœſta ſors egeſtatis
Preſſit volentem. paupereſque paupertas
Focillat inſons. ſic modeſtiæ præbes
Exemplar orbi turgidoſque deſpectas.
Te clara cœlo, clara gentibus cunctis
Benedicta magnum Virgo parturit Chriſtum,
Intacta Ieſum. plena gratiæ mater
Tot gratiarum læta gignit autorem.
Paſtor ſtupeſcit & tuetur infantem.
Reges adorant. erudita Perſarum
Ante ora vagit eruditior cunctis,
Scientiarum & omnis arbiter veri,
Ac dona pauper colligit Sabæorum:
Lætatur Anna. jamque proximus morti
Cœleſte Simeon ſanctus inchoat carmen,
Et nos beanti ſuccinit juventuti.
Applaudit æther & Deum Cherubinæ
Canunt cohortes. ſolus horret Herodes
Timetque noſtrum purpuratus infantem.
Puelle Ieſu, particeps meæ carnis,
Agnoſce fratrem, quem tibi redemptori
Fides adunat. condole tuæ genti,
Eccleſiæque tot malis laboranti.
Tibi gratulamur maximo ſacerdotum,
Tibi gratulamur maximo prophetarum,
Règumque quot fuère maximo regi.
Poſt tot piorum gratulantium voces,
Audi puſilli Chriſte canticum ſervi,

Et verba veterum, quæ reponimus, Patrum:
Æternus horas ſupputas tuæ vitæ.
Immenſus alvo clauderis tuæ matris.
In matre totus, totus in ſinu patris.
Nec hic vel illic ſegregatus in partes.
Nulli videndus, nunc videndus in terris.
Tot ſæculis præmiſſus inchoans ſæclum.
Deus perennis permanens, caro factus.
Patri coævus, nec coævus in carne.
Æqualis illi, nunc tamen minor Patre.
Pater Abrahami, ſemen Abrahæ ſanctum.
Mariæ creator & creatus ex illa.
Mundi creator, nunc creatus in mundo.
Qui patre natus univerſa feciſti,
Et matre natus Spiritu refeciſti.
Terrena ſervans & ſuperna conſervans.
Infans loquendi neſcius, tamen Verbum.
Infans malorum neſcius, tamen paſſus.
Cui mater una mater & ſimul Virgo eſt.
Virtute cujus facta mater eſt mater.
Quem nutrit illa, quæque vivit ex illo,
Quæ portat ulnis, cuncta qui ſuis portat.
Qui Sponſus idem eſt matris, & tamen proles.
Matri colendus & tamen colens illam.
Autor diei nocte proditus ſera,
Et lucis expers, lucis autor æternæ.
Stabulo recumbens imperator Auguſtus,
Fœno recumbens rector orbis immenſi.
Obſes ſalutis, autor & ſimul pignus.
Et victima idem Pontifexque mactandus.
Infans ſtupende, naſcere & Deus creſce.
Infans ſtupende creſce, vive Servator.
Infans ſtupende morte crimen expunge.
Infans reſurge, jamque celſior cœlis
Miſerere noſtri. redde gentibus pacem.
Et pace natus inquieta compone.

Patriæ

Patriæ labores magne ſubleva princeps.
Patriæ parentes vindica Deus fortis,
Arauſiique nomen inclytum Patris,
Arauſiique germen inclytum Patris.
Fac, ut per amplos nota Tethyos fluctus
Vrbs noſtra, Cunis iucubet tuis Ieſu.
Vivant potentis Amſtelæ Senatores,
Et civium quotcunque Chriſtianorum.
Præſepe ſanctum culcitraſque non grandes,
Et te jacentem ſupplices adorabunt.

D I X I.

Recitata fuit in Illuſtri Amſtelodamenſium Gymnaſio, 27 Decemb. 1636.

CHRISTVS PATIENS, SIVE HOMILIA

in hiſtoriam Paſſionis Domini & Servatoris noſtri Ieſu Chriſti.

LOcutus aliquando ad Vos fui A. Chriſtiani, de Præſepi ſive Cunis Domini & Servatoris noſtri Ieſu Chriſti; quas Pater illuſtravit ſtupenda humilitate, Filius occulta & adoranda implevit divinitate, Spiritus S. ineffabili inumbravit ſanctitate. Adſtitit tum Cunis mater gratiæ pleniſſima. cuſtodivit eas Ioſephus juſtiſſimus. laudaverunt Angeli glorioſiſſimi. muneribus beavere Arabum & Sabæorum reges potentiſſimi. Benedicebat fructui ventris Mariæ Elizabetha, vaticinabatur grandia Zacharias, ulnis puerum accipiebat Simeon, & confitebatur Domino Phanuelis filia. Jacuit in præſepi, ſed conditor mundi. jacuit infans, at futurus

Euangelii præco jacuit deſpectus & pauper, at rex idem & Imperator late patentis Eccleſiæ. Vagiit tenellus, attamen vis & potentia cuivis credenti ad ſalutem. vagiit in ſtabulo, cœlorum princeps; involutus faſciis, ut nos peccatorum vinculis exſolveret. Timuit Herodes, quia metuebat regem. ignoravit Auguſtus, quia neſciebat Meſſiam. Lætati ſunt paſtores, quia magnum animarum paſtorem invenerant. Ex illo tempore fugit in Ægyptum à facie Regis, ne nobis fugiendum ſemper eſſet à facie Domini. rediit ex Ægypto ut perditas Iſraëlis oves ad ſe vocaret, & ſervaret. Profecit ſapientia, ætate & gratia, apud Deum & homines, & dum ſe vocat filium hominis, non diſſimulavit ſe Dei filium eſſe. Audivere docentem Solymæ, cum duodecennis eſſet. ſtupuere pueritiæ divinam facundiam maximorum ſcripturæ interpretum ſubſellia. Latuit Nazarethi, ſed Deo notus. non latuit Capernai, illuſtribus factis conſpicuus. Cum Moſe & Elia in monte Thabor locutus fuit, qui per ipſum Moſen, ante tot ſecula ſe venturum prædixerat. Prophetam ſe nuncupavit & præſtitit; lucem ſe mundi dixit, & fuit; viam, quam monſtravit errantibus; oſtium, quod aperuit pulſantibus; panem vitæ, quem dedit eſurientibus. Videre per ipſum cœci gratiæ Solem, qui nunquam viderant naturæ. Illuxit illis fidei lumen, quibus nunquam illuxerat diei. audivere vocem Euangelicam, qui vocem audiverant nullam. Locuti ſunt cum cœleſti magiſtro, qui ad humanos ſermones obmutuerant. Iverunt claudi in viis Domini, qui in viis mundi claudicaverant. occurrit leproſus medico ſuo & ſanatum ſe gaviſus eſt. tetigere ægri ſanitatis autorem, & dicto citius

convaluere. Excivit è ſepulchris mortuos, qui ſepulchri fores erat perrupturus, mortis dominus. recluſit fatales urnas, & ambulare juſſit cadavera, novus vitæ dator. Ivit per medias hoſtium turbas non viſus. Permiſit ſe tentanti Sathanæ, ſed confutatum glorioſe dimiſit. exegit miſerorum corporibus damnatos ſpiritus, quibus Deus imperabat. præcepit ſanctiſſima quæque, & fecit: præcepit graviſſima quæque, ſed ipſo juvante leviſſima. diſpulit juſtitiæ ſitim, juſtitia ſua; paupertatem, ſpiritus paupertate; luctum, animæ ſolatiis; ignominiam, ſpe futuræ gloriæ. vocavit ad ſe parvulos, quos magnos faceret in regno cœlorum. ſapientiæ ſuæ compotes fecit, quos inſipientes putant mundi ſapientes. Imperavit fidem peccatoribus nobis, qua non eguit ipſe, non peccator. dilectionem præſcripſit diſcipulis, patri ſuo dilectiſſimus; pœnitentiam, à qua fuit alieniſſimus; humilitatem, omnium humillimus.

Tot tantiſque beneficiis dum populum ſuum ad ſui amorem pellicere ſtudet: dum gemiſcentem ſub peccatorum onere gentem adventu ſuo Meſſias ſolatur: dum grandibus argumentis ſe à Deo miſſum evincit: fidei ſuæ & mandatorum tabulas in prodigiis & miraculis aperit: dum cœlum terræ, hominem Deo, creatorem creaturæ, nos nobiſcum, hominem homini conciliat: Ecce, Iudæorum odiis & furore capitur, vincitur, in jus rapitur, accuſatur, damnatur, cæditur, conſpuitur, ridetur, in crucem tollitur. Moritur victima publici odii, hominum ſcelere, idem victima ſalutis publicæ, Dei conſilio.

Ad hoc triſte ſpectaculum, quo nullum triſtius omnis ætas vidit, nullum ſalutarius pec-

cator: nullum lachrymoſius flevit pietas; nullum crudelius exhibuit impietas: nullum execrabilius aſpexit innocentia, nullum optabilius nobis fecit divina miſericordia, invitant hoc tempore nos omnes Chriſtiani nominis Eccleſiæ. Nec temere. Nam qui verno tempore mundus naſci cœpit & lapſus eſt, eundem patiente Chriſto, ſub veris initia renaſci, & reſurgere integrum oportuit. Perſonant templa piorum ſuſpiriis, gemitu, doloribus, madent lachrymis, ob repetitam memoriam exſpirantis in cruce Servatoris. ſtrident conciones vinculorum & catenarum, quæDominum noſtrum ſtrinxere, horribili ſtrepitu & concuſſu. Reſonant parietes ſacri truculentis vocibus clamantis Iudæi, crucifige, crucifige. Pius concionator, dum tantas res ediſſerit, audiunt fidelium animæ intus flagellorum, verberum, quæ diſcerpſere innoxium Ieſu corpus, terribiles ſonos: audiunt ictus adactæ in inſontis caput coronæ: audiunt ictus malleorum, affigentium cruci manus pedeſque ſui ſoſpitatoris: audiunt deprecantem ſcelera ſua latronem: audiunt clamantem in cruce, præ dolorum acerbitate, æterni Dei Filium.Loquitur ſuggeſtus religioſe, quæ fecit Iudæus irreligioſe. Confluunt undique populi,ut audiant de crucifixo,ut olim confluxere ad videndum crucifixum. ædium ſacrarium ærea, arena eſt triſtiſſimæ recitationis, ut Golgotha olim fuit triſtiſſimæ contemplationis. flent columnæ,flent marmora,etiamnum rumpuntur in animis noſtris ſaxa, obſcuratur Sol, dum hæc ipſa pia recordatione, non ficta religione, memoramus. Præeunte Eccleſia, ſequitur pari pietate Schola. Qui rerum naturalium ſcientiam ex hac ſede profiteor,

jam

jam ea loquar,ad quæ non aſſurgit vel Stoa,vel Peripatus. quantumvis ingenioſiſſimæ. Quæ cathedra in rationibus humanis tota deſudat, jam eas expediet; quæ ſupra omnem naturæ & rationis validiſſimæ conatum ſunt. Qui Deum vobis quotidie monſtro,in cœlis, in elementis, in metallis, in plantis, in animalibus, in homine potentem, jam eundem vobis monſtrabo in monte ſupplicantem, in prætoriis damnatum, in cruce pendentem & morientem. Qui de arcanis Vniverſi diſputo, inter ancipites Græcorum & Arabum & Latinorum ſcholas,jam oberrantem inter Annæ & Caiphæ & Pilati & Herodis tribunalia Redemptorem meum ſequar. Qui pulvere, illuſtris quantumvis ſcholæ, indies adſpergor, jam me, jam vos adſpergam, ſacroſancto illo pulvere, quem crucem ſuam bajulans Ieſus & per viarum ſabuloſa trahens,pro peccatis meis & veſtris excivit. Qui optimam Vrbis potentiſſimæ juventutem doceo ſapere, jam docebo illa admirari, illa venerari myſteria, quæ Iſraëli ſcandalum, gentibus ſtultitia ſunt. Satur ſecretorum hujus mundi, illam bonitatis, & ſapientiæ divinæ abyſſum ſcrutabor reverenter, in quam ipſi Cherubinorum & Seraphinorum ſuſpiciendi ordines videre deſideraverunt.

Duo ſunt Ieſu Chriſto vitæ tempora. Vnum humilitatis, alterum majeſtatis. Vnum ignominiæ, alterum gloriæ. Vnum ſervitutis, alterum plenæ libertatis. Prius in terris inter nos vixit. Poſterius in cœlis etiamnum vivit. Prius meriti fuit. poſterius prœmii: illud laboris, hoc honoris & mercedis. Illud certaminis cum Sathana, peccato & morte, hoc victoriæ & triumphi. De utroque ſtipendiis & venerandis

verbis loquitur gentium Apoſtolus : *Qui cum eſſet in forma Dei, non arbitratus eſt rapinam, ſe æqualem eſſe Deo, ſed ſeipſum exinanivit, formam ſervi accipiens, in ſimilitudinem hominum factus, & habitu inventus ut homo : humiliavit ſemetipſum factus obediens uſque ad mortem, mortem autem crucis. Propter quod & Deus exaltavit illum, & nomen illi ſupra omne nomen donavit, ut in nomine Ieſu flectatur omne genu, cœleſtium, terreſtrium & infernorum, & omnis lingua confiteatur, quia Dominus Deus Ieſus Chriſtus in gloria eſt Dei patris.* Tempus humilitatis tribus partibus abſolvitur : nativitate, quæ humillima fuit; vita, quæ ſanctiſſima; paſſione & morte, quæ acerbiſſimæ ac ignominioſiſſimæ fuere. Dicam jam de paſſione & morte. ubi diverſa omnia à natalibus reperio. naſcente Chriſto, cum optimis illi res fuit. patiente, cum peſſimis. Tunc ſacerdotem egit Zacharias, vir juſtus apud Deum. nunc in ſacram ſcenam prodit venalis anima Iudæ & emptus pretio Pontifex Caiphas. Tunc Magi munera regi Chriſto obtulere. Nunc per Eccleſiæ procerum tyrannidem traditur lacerandus regum maximus. Tunc Simeon gaviſus amplexus eſt puerum ulnis. Nunc cæſum virgis raptat in crucem Iudæus adultum. Tunc Angelorum fulgor illuxit cunis vagientis. Nunc ſacerdotum furor ſæviit in morte patientis. Tunc Mariæ matris admiratio fuit, nunc aulæ utriuſque & ſacræ & profanæ execratio. Tunc delicium erat & amor Annæ vaticinantis, nunc ludibrium & opprobrium plebis tumultuantis. Tunc ab Elizabetha agnitus, nunc à Iuda oſculo proditus.

Vos A. Chriſtiani, qui mecum adſtitiſtis Cu-

nis naſcentis Ieſu, ite, quæſo, mecum per Dominicæ paſſionis flebilem hiſtoriam. Præibo piis verbis. ſequimini piis mentibus. abſit facundia. ſiluit Ieſus. abſit ab oratione fucus. ſiluit veritas. calceamenta carnalium deſideriorum exuite, dum mecum acceditis ad Deum, ad crucem, ad altare, in quo mactatum eſt venerabile cœli depoſitum. Conſcendite mecum montem Bethphages, orate cum Chriſto, occurrite proditori Iudæ, nam prope eſt. ite in vincula, conſiſtite coram Caipha, ſed taciti, tacente Ieſu. adite una prætorium Pilati, ſed & hic parci eſtote verborum, ad exemplum Ieſu. ſequimini porro in regiam Herodis, nec pigeat redire cum Domino ad Pilatum. hinc, ſuppoſitis cruci quoque humeris veſtris, ite ad Golgotham, flete crucifixum, flete, quæ calamitatis tantæ cataſtrophe eſt, in cruce pro nobis expirantem. Verum unum præmoneo ſeriò, ne magna amoris in Chriſtum præſumptione, inter has mundi illecebras, inter tot aularum calidos focos, inter illices pecuniarum tinnitus, velut ad ancillæ vocem, cum Petro dicatis, *Non novimus hominem.*

Horreſcit anima mea & tremit. Adeſt, adeſt, peremptoria hora & poteſtas tenebrarum, quæ Servatorem meum ad ſupplicium depoſcit. Ipſe tantæ rei præſcius, quam, ab omni æternitate, voluit conſiliorum divinorum ineffabilis ordo, *aſcendit in montem Olivarum*, ſecretus à peccatoribus, quorum cauſam agebat. In montem adſcendit, ut vicinior cœlo, Deo Patri obedientiam probaret, teſte cœlo; & extra inſanientis vulgi turbas ſtrepitumque, apud animum recolligeret grandis cœpti infandum laborem, ſeceſſit oraturus ſolus pro omnibus, qui

ſolus moriturus erat pro omnibus. Selegit Olivarum montem, ut eo loco de pace noſtra cum Deo patre paciſceretur, qui, à veteri pacis ſymbolo oliva, nomen habebat. Hic *in faciem procidit*, abjectus, omnis creaturæ primogenitus. Hic in lachrymas, in gemitus, in ſudores cruentos, inter mortis metus maximos & animi terrores horrendos, effuſus fuit character ſubſtantiæ patris, ſplendor gloriæ & inviſibilis Dei vera imago. Hanc naturæ noſtræ trepidationem in ſe ſuſcepit, ut à ſuis eximeret. non dedignatus eſt hos animæ cruciatus pati, qui crucem noſtra cauſa non recuſavit. Obverſabatur cogitanti, hinc ſummi Numinis ob peccata omnium noſtrum juſtiſſima ira, hinc futuræ mortis acerbiſſimus ſenſus & tot malorum triſtiſſima facies. quæ ſponſori noſtro miſerabilem hanc vocem extorſere: *Anima mea triſtis eſt uſque ad mortem*: & hanc: *Pater, ſi fieri poteſt, tranſeat à me calix iſte, ſed non ſicut ego volo, ſed ſicuti tu vis.* Sciebat utique, non eſſe triumpho locum, niſi poſt victoriam, nec victoriæ ante certamen, nec certamini, niſi inter partes. Sciebat, nullum eſſe certamen laudabile, niſi quod cum ratione & deliberato ſuſcipitur. Sciebat, nullum eſſe certamen majus, quam quod homini ab ipſo homine exſurgit. Quare ſeceſſit à ſe filius hominis & unus partes fecit. voluit ratione, quod noluit affectu. horruit homo, quod aggreſſus eſt Deus. timuit mortalitas, quod elegit immortalitas. ſuaſit amor ſui, ne biberet de calice. ſuaſit amor noſtri, ut biberet de calice triſtitiæ, qui nobis eſſet futurus calix lætitiæ. Succubuit penè meditatione funeſtæ crucifixionis. at erexit ſe fiducia lætæ reſurrectionis. Non vult eſſe miſer, cum inſontem ſe

adſpi-

adſpicit. Vult eſſe miſer, cum nos ſontes reſpicit. voluit auferri calicem, quia militabat miles. noluit auferri, quia vicit imperator. deprecatur calicem, quem ipſi propinamus peccatores. arripit calicem, quem ipſi propinat miſertus noſtri Deus. Cauſam agit trepidationis humanæ & tolerantiæ ſuæ. *Serva me ex hac hora*, trepidationis oratio eſt. *Sed propter hoc veni in hanc horam*, tolerantis obedientiæ vox eſt. Petiit amoveri calicem tribulationis, quia maluit eſſe. & admovit ori calicem redemtionis, quia perditos nos voluit ſupereſſe. Duplicem voluntatem perpendite. Vnam fluctuantis carnis, alteram immobilis decreti. Vnam luctantis rationis, alteram ſuperantis ſpiritus. Vnam placentis ſibi, alteram placentis Deo. Suſpicite in concordiæ magiſtro mirabilem diſcordiam, & dividi potuiſſe à ſe, qui nos omnes unit in ſe: abnegat, quæ viventi jucunda ſunt; & præfert, quæ morituro glorioſa, orbi ſalutaria ſunt. Ita ad ſe redit, & *Angeli* validis *ſolatiis* fultus, ſuſtinet mala, quæ ſe ſuperaturum confidit. Ieſu Chriſte, etiam nos in Olivarum montem transfer, ut calcatis ſeculi voluptatibus, propius inferamus cælo mentem: permitte, ut in terram procidam poſt te, qui procidiſti in faciem pro me. permitte, ut preces noſtras permiſceamus tuis, ut una cum tuis tranſvolent in cœlum, ad Patrem tuum. Permitte, ut ſuſurrulus in cor noſtrum deſcendat, ejus alloquii, quo te ſolatus eſt Angelus Dei. Cedo guttulam *ſudoris* tui, in refrigerium æſtuantis malorum ſenſu conſcientiæ. Cedo guttulam cruenti ſudoris, qua abluamur à peccatis noſtris. Cedo guttulam lachrymarum tuarum, ad reſtinguendam

L 6 ſitim

ſitim juſtitiæ tuæ. Cedo alteram guttulam, quæ langueſcentem & tot dubitationum inſultibus vacillantem fidem noſtram roboret fulciatque.

Deſcendens à monte Ieſus *ſalutatur à Iuda, & proditur oſculo.* oſculo, non fidei, ſed perfidiæ: non cognationis, ſed ſimulationis: non ſubmiſſionis & devotionis, ſed proditionis: non officii, ſed maleficii: non amicitiæ, ſed fallaciæ. proditur fidelitatis doctor. fit mercimonium ipſe Deus. appenditur vili argento, quo precioſius nihil vel cœlum habet vel terra. creatura creatorem ſuum ære licitat. vendit vas figulum ſuum; terræ filius Dei filium. Qui nos emit ſanguine ſuo, venditur metallo, quod condidit ipſe. triginta ſiclis æſtimatur, qui animam ſuam in pretium dedit toti mundo. Scelerate Iuda. ſalutas Dominum, & fallis. dominum vocas, & re dominum negas. ave dicis illi, & benedicis, cui malè vis, & miſerrimum væ apportas. inclinas te reverenter, ut tradas crudeliter. accedis amicus, diſcedis inimicus. Salutis viam oſtendit tibi Ieſus, & tu mortis viam oſtendis inimicis ejus. ſervare te voluit per fidem in ſe, & tu perdere ipſum venis per infidelitatem ex te. iviſti inter dilectiſſimos, accubuiſti inter diſcipulos. nunc mutatis partibus, inter ſatellites, inter lictores inveniris. Voluit te tradere Deo, ne perires. & tu illum tradis ſacerdotibus, ut periret. Avaritiam admittis, & amicitiam Domini è pectore dimittis. tinxiſti manum in paropſide præceptoris tui, ut te reum tingeres innoxio ſanguine, quem prodidiſti. ſectator fuiſti, jam deſertor es. conviva fuiſti hoſpiti; jam hoſpitii violator es hoſpes. quæſtor fuiſti Apoſtolici cœtus, jam ductor impiæ cohor-

cohortis. Sequeris diabolum ducem, & non vis habere Ieſum rectorem. *Capitur & vincitur*. At vos Principes ſacerdotum, magiſtratus templi & ſeniores, parcite, precor, pias ſcelerare manus. parcite Chriſto injicere vincula, quia juſtus eſt. quid vincitis hominem, qui templi veſtri Dominus eſt & ſancti ſanctorum ſummus ſacerdos? quid captivum abducitis? libertatis veſtræ vindex eſt, tot ſæculorum ſpes, Iſraëlis exſpectatio. erras Iudæe, erras lictor, erras ſatelles. noſtras manus liga, hæc capita obnubito, nos in gemonias pertrahe. Me me, adſum, qui feci. in me gladios & fuſtes veſtras convertite. nihil ille nec auſus, nec potuit. *Ducitur* in morem facinoroſi *ligatus ad Annam Pontificem*, Caiphæ ſocerum. ab Anna ad Caipham, ut quæ vincula inter illos conjugii erant, vincula eſſent conjurantium in Chriſtum, ſoceri generique. Species prætexenda fuit ſceleri, & damnandus in ſacris Conciliis, ut Eccleſiæ autoritate interficeretur Eccleſiæ caput, doctor, petra. A *Caipha itur ad Pilatum*, à *Pilato ad Herodem*, ab *hoc rurſus ad Pilatum*, ut ſecularium quoque voce caderet. Sed hominum improbitatem vertit divina ſapientia in Filii ſui gloriam. Quot judices invenit, tot innocentiæ ſuæ teſtes habet. traditur ab iis, ſed infami pecunia proditus. capitur armata manu, ipſe inermis. trahitur, nihil reluctans, & ſponte ſe præbens. judicatur, ſed à profeſſis hoſtibus. Veritatem loquitur Caiphas, nec intelligit. *præſtat, ut unus moriatur, quam populus*. non invenit Pilatus culpam in ipſo. horret Pilati uxor & juſtum vocat, ut jam mulier excuſet à peccato, quæ prima nos peccatores fecerat. Annas, quia nihil expiſcari potuit flagitioſum, mittit ad Caipham.

pham. adjurat filium Dei Caiphas, qui filium Dei oppugnabat. odit Annas Pontifex minor, Ieſum Pontificem maximum. perſequitur ſacerdos unius anni, Ieſum ſacerdotem in æternum. Leviticus ſacerdos illum, qui ſecundum ordinem Melchiſedechi erat. ſacerdos typicus verum. Qui Pontificatum mercatus fuerat ab Herode, ſacerdotem à Deo conſtitutum. illuſit Herodes Iudææ ſolum rex, regi, qui à mari ad mare dominatur, teſte Eſaia. pronunciant de capite ejus ſuppedanei judices, qui vivos mortuoſque, etiam hos ſuos judices judicabit, judex ſupremus & irrefragabilis. Advertite Iudices, Anna, Caipha, Pilate. erraſtis omnes in reo. Quæ in Ieſum Nazarenum congeſſiſtis crimina, noſtra ſunt, non illius. Nos filios Dei falſo nos diximus, cum arrogantiæ criſtas tollimus inſolentius, cum Iovis Ammonis filios nos jactamus, cum pauperem ſorte præ nobis contemnimus. Nos legem Moſis ſolvimus, cum leges ſingulas tranſgredimur audacius. Nos per dæmoniorum Principes, Ambitionem & Avaritiam, magnos hujus mundi dæmones, reges principeſque, ſoliis ſuis deturbamus. Nos templa Dei ſubvertimus, cum animas noſtras non uno crimine profanamus. Nos populum concitamus, cum manifeſtæ veritati bellum indicimus, cum tyranni incubamus civium cervicibus, cum cenſura vexamus imbelles columbulas, & milvis rapacibuſque corvis veniam damus. Nos venimus dare gladium, & fratrem cum fratre committimus, cum fratri temere iraſcimur, & implacabiles ſumus. Dixit ſe filium Dei Ieſus & fuit. ſi prophetis creditis, pater æternitatis fuit & egreſſus ejus à ſeculo. In Pſalmis legiſſe debebatis, *Filius meus*

es

es tu, hodie genui te. Dixit ſe filium Dei & miraculis probavit. Non dedit turbas, nec ſtuduit rebus novis, qui Cæſari juſſit dare, quæ Cæſaris ſunt, & ipſe dedit. Non ſolvit legem Dei, qui ad recti amuſſim vixit inculpatiſſimus. Non evertit templum, qui domum orationis eſſe voluit, magnus pro templi majeſtate & reverentia zelotes. Non regna affectavit veſtra, cujus regnum non erat de hoc mundo. Non venit dare litem propoſito ſuo, ſed pertinaciæ veſtræ eventu. Non colluſit cum diabolorum Principe, qui rigidis pietatis juſſis Sathanæ regnum evertit. Non docuit ſeditioſus, qui ſuos ad pacem conſtanter hortatus eſt. nec collegit diſcipulos ad pugnam, ſed ad propagandam Euangelii doctrinam. Non potuit machinari malum, qui locutus eſt publicè, in ſynagogis, in templo, feſtis diebus, loco & tempore celeberrimo, confluentibus undique è Syriæ partibus, populis.

Interea, dum hæc geruntur in Pretoriis, in aulis, deſeritur ab amicis, *fugiunt diſcipuli*, & in latebras ſe abdunt, afflicto paſtore. Vnus Petrus, quanto creditur eſſe animoſior, tanto *abnegat Dominum* timidior. *Ancillulam* timet puſillanimis, qui ſe in mortem iturum dixerat magnanimus. nec negat ſolum, ſed pejerat & execratur. fortis fit negator, qui fortis fuerat pollicitator. Atrox crimen, niſi excuſaret infirmitas. nec enim venerat, ut abnegaret, ſed ut curioſus ſpectaret. nox erat, & tenebræ involverunt animum. dum ad aulicum ignem ſe calefacit, refrixit charitas. accedebat ad impios, & abibat à pietate in Dominum ſuum. Dejicit prima afflictio, quem ſua erigit perſuaſio. Nec Petrum ſolum tangit iſte dolor. etiam error

iſte noſter eſt. Ancillam timemus, Auditores, cum edenda de Chriſto confeſſio eſt, vel verbo, vel opere. Cum coram Imperatoribus & regibus ſtamus, vacillamus timidi & Chriſtum citius, quam aularum prunas deſerimus. Cum magnis promiſſis nos vocant terrarum Dii, labaſcit fides, & neſcimus hominem. Mundus ancilla eſt, Cæſar ancilla eſt, caro noſtra ancilla eſt, peccatum, Sathanas, improbus quiſque & ſeductor, intercurrentes ancillæ ſunt, quarum vel amore vel metu juramus indies, nos neſcire hominem. Cum mercaturam ſiniſtri facimus, & ſpe lucri proximum fallimus, neſcimus hominem illum, in cujus ore non fuit dolus. cum patrocinium commodamus nequam cauſæ, neſcimus hominem illũ, qui nos docuit implere omnem juſtitiam. cum morbos ægrorum trahimus aut curamus negligentius, ut unctiores redeamus, neſcimus hominem illum, qui morbos curavit verbo. cum plebi ad os loquimur, cum pulvillos ſupponimus peccantibus, neſcimus hominem illum, qui hypocritis toties larvam detraxit. cum Principibus populi reſponſamus, & Regum apices concutimus petulanter, neſcimus hominem illum, qui Herodi non reſpondit. Cum temerariis bellis implicamur, incendiis, lanienis urbes agroſque vaſtamus, neſcimus hominem illum, qui Petro imperavit, ut gladium reconderet. Sed *Galli cantum audivit Petrus. & recordatus eſt verbi, quod dixerat Ieſus, Priuſquam gallus cantet, ter me abnegabis. Et egreſſus foras, flevit amarè.* Dat locum pœnitentiæ, qui dederat jactantiæ. minorem ſe agnoſcit ſibi relictum, qui major fuiſſet Chriſti ope ſubnixus. Cum viribus noſtris fidimus, labimur mobiles; cum Dei auxilio nitimur,

mur,conſiſtimus immobiles. Sibi diffidat oportet, qui fidens eſſe volet. A Chriſto petendum, quicquid pro Chriſto gerendum eſt fortiter. Ancillæ vocibus iterum atque iterum percelli, quam ignominioſum viris. Et tales ſinguli ſumus, cum maxime nobis videmur ſtare. Galli inſperata vox Petrum peccati commonefecit. Vtinam & commonefaceret nos. Cum à Domino caſtigamur, cum morborum omne genus & nova febrium cohors nobis incubat, galli cantum audimus, ne cum mundo pereamus. Cum inter feretra quotidie, & pompas funebres & ſepulchra ambulamus, canit gallus, & nos peccatorum noſtrorum ac mortalitatis redarguit. Cum in templis, aures noſtras vellicant Eccleſiaſtarum acres invectivæ, clamat gallus, ut è peccati veterno ſopitam mentem ſuſcitet. Cum piis parentum, præceptorum, amicorum hortatibus revocamur ab errore, gallos omnes credite, qui ad reſipiſcentiam invitant. Supplicia nefariorum, cruces, lictorum virgæ & ſecures, carceres, catenæ, pro gallis ſunt & pœnitentiæ doctoribus. Fames, paupertas, bella, exilia, naufragia, terrarum inundationes, tempeſtates, totidem ſunt gallorum voces, quæ Chriſti memoriam refricant. Exit Petrus. unde? ex atrio Pontificis, ubi peccaverat. Flet Petrus, quia intuitus eſt illum Dominus. & flet amare, quia abjuraverat ſevere. Exeamus & nos cum Simone è pontificum atriis, ubi facilis in peccata lapſus. ne miſceamur famulis ſceleratorum, ne vitium trahamus à contactu. lachrymis teſtemur pœnitentiam, cum reſpiciens nos Ieſus promittit miſericordiam. Exemplum ſit nobis Petrus, & imbecillitatis humanæ, & reſipiſcentiæ non fictæ, labentis

bentis Eccleſiæ doctoris, & reſurgentis è lapſu; fidentis ſibi, nec diffidentis gratiæ. Salutares lachrymæ, quæ ad diluendam culpam negationis, teſtimonia fuerunt veræ converſionis. Salutares lachrymæ, quæ fluxere ex fonte charitatis, ut abluerent verba formidinis. Non eſt tardum remedium abolitionis, ubi non fuit judicium pravæ intentionis. Naſcitur abundantia fletus, ubi non deficit ſimplicitas affectus. At quam diſpar ratio peccantis Iudæ & peccantis Petri. Iudas abjectis ad pedes ſacerdotum argenteis, receſſit & ſcelus ſcelere cumulavit. Agnovit magnitudinem criminis, ſed non agnovit magnitudinem clementiſſimi Numinis. Exivit Petrus, ne peccaret amplius. Exivit Iudas, ut qui in Dominum peccaverat, jam in ſe peccaret. Flevit Petrus & miſericordiam conſecutus eſt. flevit & Iudas, ſed abjecto magis animo, quam converſo.

Magnum ſe putabat feciſſe Petrus, quod *gladio amputaſſet auriculam Malchi.* major res agebatur. Exploranda fuit conſtantia ejus, qui Neronis aliquando tyrannidi objiceretur martyr. tentanda fuit manſuetudo ejus, qui manſuetudinis Chriſtianæ eſſet futurus præco. non opus gladio Epiſcopis, quibus pugnandum ſpirituali, & ſacro. Non fundendus ſanguis erat prælucentis Malchi, ſed toti mundo prælucentis Chriſti. At felices ſumus, quibus amputantur auriculæ, quæ hactenus auſcultaverunt impiis ſacerdotibus, impiis ſcribis, impiis phariſæis, impiis ſenioribus, hoc eſt, carnalibus deſideriis. Ter felices auriculæ, quas reſtituit Ieſus, quæ Deo patri auſcultant, vocanti nos ad Filium; quæ Filio auſcultant, docenti viam ſalutis; quæ Spiritui S. auſcultant, ſalutaria ſuggerenti.

renti. Probroſum erat vulnus Malchi, ſed minus periculoſum. Inſanabile, quia reſecta cartilago non renaſcitur. At Chriſto ſanabile & hoc vulnus fuit. reddidit auriculam, qui reddere poteſt ſaniorem mentem, divinæ auræ particulam. reddidit corpori membrum, qui totius hominis eſt medicus.

Redeo ad prætorium. quod non miſeriarum & ignominiæ genus patitur apud Deum glorioſiſſimus? *Velatur facies* ejus, ſine quo in tenebris peccati, & ignorantiæ & mortis verſamur. *cæditur* contemptim colaphis, gloriæ noſtræ fons & origo. *illudit miles* prophetæ, ne nos eſſemus ludibrium Sathanæ. *conſpuitur*, conviciis proſcinditur, in exemplum, ſi forte & nos conſpuat ſcribæ cujuſdam, aut pontificis ſubbalneo. Et patitur hæc taciturnus, quia moriendum erat divino conſilio. parcus eſt reſponſi, largus beneficentiæ. maluit factis declarare naturam divinam, quam apud juratos hoſtes profiteri. accuſatur blaſphemiæ, quem Pater glorificavit. mendaciis impugnatur veritas, & non unius criminis arceſſitur reus, qui ſolus omnium omni vacat crimine. Disjunxerat Herodem & Pilatum vetus ſimultas. Nunc, patiente Ieſu, redeunt in gratiam mutuo & *coëunt amici.* Improba concordia eſt, quam conciliat veritatis injuria. Satius eſt diſſentire malos, quam convenire in malo. non amicitia eſt conjurantium in Chriſtum, ſed conſpiratio. *Gaviſus eſt Herodes, viſo Ieſu.* Sed ſalutarius gaudium concepiſſet, ſi oculis fidei Ieſum vidiſſet. audiverat multa de eo, non miratus ſanctitatem potentiamq; ejus, ſed novitatis ſtudioſus, quomodo de funambulis, aut præſtigiatoribus audimus. *Præfertur Barrabas*, & poſthabetur Dei

filius

filius comperto homicidæ. depoſcit inſania ad ſupplicium de omnibus bene meritum, & dimittit publicæ tranquillitatis hoſtem. *Flagellatur miſer*, & quæ flagra nos manebant, diſcerpſere innoxium. Vibicibus horret, ſanguine madet luridus, ſulcis cruentis alte diſcinditur inculpata cutis. Iterum aberras impietas. flagellatur unus, cum flagellandum eſſet univerſum genus humanum. flagellatur inſons. at flagellari meruere, quotquot ab Adamo natales accepere. Quoties virgas tollis lictor, toties teipſum feri, nam tu reus es. quoties ictus ingeminas, ingemina in tergore Iudæi, ingemina in tergore gentilis, quia omnes peccaverunt. Alliga poſtibus Caiphæ veterem novumque orbem, nam uterque poſitus eſt in malo. Alliga viros, alliga fœminas, alliga virgines, alliga juvenes, alliga ipſos mundi imperatores, ipſum Annam & Caipham, cum Pilato Herodem, nobilem cum ignobili, ſapientem cum inſipiente. omnes eidem culpæ affines ſumus. Diſſecas venas Ieſu. Has venas diſſeca, quæ impuris affectibus incaluere. rumpe arteriarum compagem, nam iniqua plurima à corde imbibere. Lacera nervos meos, nam ſinguli peccaverunt. ille qui in oculis eſt, vidit vanitatem; qui in auribus eſt, auſcultavit improborum ſuſurris; qui in naribus eſt, odoribus ſe commodavit ad luxum; qui in lingua eſt, laſciviit in gulæ gratiam; qui tactum facit, leno fuit voluptatum. is qui linguam commovet, pronus fuit ad vaniloquia. Etiam *coronam gerit Ieſus*, ut videretur rex, qui erat. ſed *ſpineam* gerit, ut diceretur, per contumeliam eſſe, quod erat regali officio. *arundo pro ſceptro eſt*, veſtis *purpura*. nam hæc regum ſunt inſignia. Oro te, Ieſu Chriſte,

Chriſte, ſine, ut ablatam capiti tuo coronam ludicram, omnium & ſingulorum peccatorum vertici imponam. Benedicte patris, hæccine te inſignia decent? Nobis vertices maledicti ſunt, nobis frons impudens & effrons. Noſtra capita ſtultitiæ multiformis promptuaria ſunt & tot ineptiarum officinæ. Tuum ſapientiæ cœleſtis, tuum ſanctimoniæ incorruptæ, tuum devotionis ſinceræ arx eſt & regia. nobis regna exprobret fatua corona, nos ridicula purpura inveſtiat, quia fatua cogitamus, fatua loquimur, fatua ſcribimus. nos reguli videamur populo, qui cum centum aut plus terræ ulnas poſſidemus, terrarum Domini vocamur. Sæviant minaces ſpinæ in capillis noſtris & pungant caput, quod à mala mente indies pungitur. Spina ambitio eſt, ſpina auri ſacra fames eſt, ſpina crudelitas eſt, ſpina diſcordia eſt, ſpina ſordida avarities eſt, ſpina ſuperbia eſt, ſpinæ ſunt, iræ, odia, hypocriſis, quibus, vel pungimus alios, vel pungimur ipſi. Ab his ſpinis ſolus liber eſt Ieſus. Cur ergo ſpinis coronatur? non ſibi, Fratres, ſed nobis, ut ſpinarum noſtrarum ſpicula, obtundat ſpinis, quas geſſit & ſenſit merito noſtro, non ſuo.

Inter hæc ludibria & ſannas & ſibila vulgi, hac triſti rerum facie, ſic vinctum, cæſum, conſputum, coronatum, purpuratum, miſerrimum, talem fatetur Pilatus, his vel admirantis vel dolentis vocibus: *Ecce Homo*. En ſpectaculum Iudaicæ feritatis. En ſpectaculum calcatæ, ſpretæ, irriſæ, damnatæ innocentiæ. En Deum, ſed in carne afflictiſſimum. En Deum, ſine majeſtate viliſſimum. En hominem, ſed ex Deo natum. En Deum, ſed ad inferos depreſſum. En hominem omni homine minorem & majorem, omni

homine feliciorem & infeliciorem. En hominem, omnis hominis ſcandalum, omnium fidelium decus & gloriam, omnium Angelorum admirationem. Ecce homo, quem ſui non agnoſcunt, venerabuntur gentes. Ecce hominem nihili, ſine quo nihil fuiſſemus nos, execrationem ſuæ gentis, ut benedictione nos impleret ſua. ecce hominem, filium hominis & unigenitum Dei. Mox *rapitur ad ſupplicium, tandem conſentiente Pilato.* faviſſe dixeris Chriſto, ſed ut Herodes favit Iohanni, cui ad puellæ preces caput amputavit. *Bajulat crucem ſuam*, hoc eſt aram, idem ſacerdos, idem victima. Cogitur humeros commodare *Simon Cyrenenſis*, è gentium numero, ut, Ieſu præeunte, bajularet ſequens. felix neceſſitas, quæ propellit ad ſalutem. felix violentia, qua trudimur in regnum cœlorum. amplectitur crucem Chriſti nondum Chriſtianus. ut qua via incedebat Chriſti veſtigiis, eadem incederet per fidem populus, qui longe erat. Nec pudeat nos portare crucem Ieſu Chriſti, liberiore obſequio. Sequamur cum Cyrenenſi ad locum ſupplicii, ut abducamur à loco æterni exitii. compatiendum eſt Chriſto, ſi una regnare volumus. Nec dignus eſt Chriſto, qui non accipit crucem ſuam & Ieſum ſequitur. Dum ſub cruce laborat & gemit, plorare vetat filias Ieruſalem. plorare vetat & nos, quorum cauſa crucem portat. Cum viridi ligno accidat hæc calamitas, ne deſperemus, ſi arido accidat. Cum membris Chriſti male eſt, commodemus humerum laborantibus, nam & ſic juvamus bajulantem Chriſtum.

Pervenit *ad Calvariam* Redemptor noſter, locum damnatis oſſibus craniiſque infamem, qui

qui virtute ſua reſuſcitabit mortua. *Crucifigitur*, quo non aliud mortis genus erat atrox magis & probroſum. Suſpenditur *inter latrones*, ut videretur crimen eſſe commune, quibus erat commune ſupplicium. Pendet inter facinoroſos, nec inquinatur ab ipſis, ut impleretur ſcriptura, *Et cum injuſtis deputatus eſt.* Pendet medius & velut princeps maleficorum, ut inter contraria ſua eluceret juſtitiæ & ſanctitatis princeps. Erigitur in altam trabem, velut in triumphale ſignum, cui orbis univerſus inclinat caput, quem venerantur Angeli, ſoli tremunt dæmones. Pendet cœlos terramque inter, utraque reconciliaturus. Pendet in theatro & mundi meditullio, ipſe mundi admiratio, amor mundi, ſolatium, & fœlicitas mundi. Pendet velut in ſpecula, è qua miſeriam noſtram ſpectat, tam truci vadimonio redemptam. Pendet inter dextrum & ſiniſtrum latronem, ſpecie futuri Iudicis inter juſtos à dextris, & injuſtos à ſiniſtris. Pendet pœnitentem inter & impœnitentem, inter condolentem & exprobrantem, ut non omnium ſe Servatorem, ſed pœnitentium probaret. Pendet inter gratiæ exemplum & contumaciæ, inter electum Dei miſericordia, & relictum ſua culpa. Fecit ex latrone uno civem paradiſi, dum alter ſe fecit civem gehennæ. Pendet nudus, ut tot meritorum ſalutari veſte nuditatem noſtram tegeret. Pendet nudus, ut qualis in Paradiſo homo primus habitaverat, talis in Paradiſum homo ſecundus intraret. Pendet pauperrimus, cui jam nihil erat reliquum in terris, ut ne veſtis quidem matris hæreditas eſſe poſſet. Pendet miſerrimus, inter cruciatus maximos, nervorum inſtar tympani diſtenſiones, manuum pedumque vulnera, pendulo è trans-

è transfixis manibus corpore, rigente vultu, conniventibus in ipſa morte & peccatorem adhuc gratioſe intuentibus oculis. Nec crucifigitur ſine titulo & criminis & perſonæ. Adſcribuntur hæ voces, *Ieſus Nazarenus, Rex Iudæorum*. Prima vox ſalutis eſt, ſecunda educationis, tertia regii muneris, quarta regem repudiantium Iudæorum. Innocentiam pendentis loquitur titulus, & contumaciam Iudæi. Ieſus erat, ergo ſervator. Nazarenus erat, ergo ſanctificatus & ſeparatus. Rex erat, at ſine incommodo Herodis. *Iudæorum*, hoc eſt confitentium ipſo nomine ſcelus ſuum. Nam *Iudæi* vox confitentem ſignificat. Hoc trophæum paſſionis ſuæ retulit Dominus, quod cum rex eſſet regum, talis imprudentis Pilati juſſu, invitis pontificibus & ſcribis declaratus fuerit. Legebant iſta Hebræi, legebant Græci, legebant Romani. Hebræi, quorum propria erat Hebræa lingua. Græci, qui ob commercia cum Iudæis frequentes aderant. Latini, quia ſtipendia ſub Pilato merebant. Non ignoravit indigena, quis eſſet crucifixus. non ignoravit peregrinus. omnium intererat illa ſciri, quia in rem omnium erat pati Ieſum & occidi.

Spirante adhuc Ieſu, in ſpolium cedunt veſtimenta, operæ militaris prœmium. hæc cum conſuta eſſent, in *quatuor diviſerunt partes*, ut militum ſingulis ſua cederet portio. At tunica, veſtis interior & ſacro corpori vicinior, quia ſuturam non habebat, inutilis futura, ſi diſcinderetur, tota contigit illi, cui ſors favit, ut impleretur, quod prædictum erat à Davide: *partiti ſunt inter ſe veſtimenta mea, & ſuper veſtemea miſerunt ſortem*. Veſtis iſta inſutilis, Eccleſia Chriſti eſt. cohæremus in crucifixo plurima mem-

membra, quæ vel imperitia noſtra, vel pertinacia, vel ambitione, vel zelo, qui non eſt ſecundum ſcientiam, miſere diſcerpimus. Quis reſarciet? Tu, Chriſte, reſpice è cœlo ad veſtem tuam in tot fruſta laceratam. Secatur in partes à pontificibus ipſis, à ſcribis, ab Eccleſiæ tuæ doctoribus. Vah inſaniam noſtram! Pepercere Barbari milites tunicæ tuæ, nec diſſuerunt illam. at non parcunt ſacrorum & templi antiſtites veſti tuæ. Vni, reduni, Ieſu, diſſciſſa membra, ut omnium ſit unum corpus, unus ſpiritus, unus dominus, una fides, unum baptiſma, unus Deus & Pater omnium, qui eſt ſuper omnes, & per omnia, & in omnibus nobis.

Ad crucis locum eunti porrigitur *acetum, felle permiſtum:* ſed noluit bibere. Sitiebat hoſtium pœnitentiam, quam noluerunt porrigere, qui nolebant in eum credere. Et cum vinum offerri ſoleat morituris, *dederunt vinum myrrhatum.* ſed non accepit. diſplicebat dantium permixta myrrhæ amarulentia. Biberat ante cum diſcipulis ſuis, non bibiturus de fructu vitis, donec biberet novum in regno Dei. In cruce pendenti iterum porrigitur acetum & bibit, ut impleretur, quod ſcriptum eſt, *aceto potaverunt me.* Et inter hæc orat pro crucifigentibus ſe: *Pater ignoſce illis, neſciunt enim quid faciant.* Non ulciſcitur ſe manſuetus, ſed orat pro ſalute hominum, qui ſe agnum paſchalem offerebat pro ea. Tunc Sol ſenſit innoxii ſupplicium, nec ſuſtinuit eſſe ſpectator, patiente Sole juſtitiæ. Obduxit caligine faciem ſuam, *& tenebræ operuerunt terram,* dum Iudaïcis mentibus incumbit contumaciæ caligo. Lugeat carnalis Iudæus, ſed ſpiritualis gaudeat Chriſtianus. illi dies verſa eſt in noctem. nobis hæc nox coruſcat in diem.

Tum, velut victus, cruciatuum acerbitate, voce magna exclamavit, *Deus meus, Deus meus, cur dereliquiſti me.* Eſt quædam derelictio, ubi nulla fuit in tanta neceſſitate virtutis exhibitio, nulla majeſtatis oſtenſio. Non dereliquerat ipſum Deus, quem è morte reſuſcitaturus erat. cum Deum ſuum vocat, non deſperantis vocem auditis, ſed noſtram vicem ſuſtinentis. Adami illa vox eſt & omnium noſtrûm, à quibus vultum jure averterat divinus favor. In terra hæc loquebatur, qui apud Patrem & in Patre commorabatur. Quærit quare ipſum dereliquerit Deus, quia inſontis fruebatur conſcientia. quærit quare? ut peccati meritum nobis ſuggereret, & conſilium divinum crucifixionis primam ſummamque cauſam indicaret. Poſtquam *omnia conſummaviſſet*, & nihil ſacrificio deeſſet, *inclinato capite dedit ſpiritum.* Dedit, quia animam ſuam ultro poſuit pro ovibus ſuis. Dedit, quia jam olim in typo ſuo dixerat, *Ecce adſum Domine ut faciam voluntatem tuam.* grata fuit victima morientis, quia fuit ultro obedientis. Mortuo *perforatur latus, effluentibus aqua & ſanguine*, quantum abluendis omnium hominum ſordibus ſufficiebat. O ſanguinis pretioſiſſimi rivule, ſana me, nam animam meam lepra habet per te ſanabilis. O rivule riga me, nam exareſco tui deſiderio. O rivule lava me, nam à capite ad calcem ſum vulnus, & livor & plaga tumens. O rivule refrigera me, nam flammæ infernales circumdederunt me. O rivule recrea me, nam peccatorum meorum doloribus fractus feſſuſque ſum. O fons vitæ, ô fons unice, ô fons inexhauſte, ô fons limpidiſſime, ô fons ineffabilis gratiæ. Da ut peccator maximus ſorbitiunculam ſanguinis ſalvifici corde contrito

& verá fide hauriam,& hauriant mecum, quotquot in Chriſtum credunt mecum, ne moriamur ſed vivamus in æternum. Video deſtillantem, crucem juxta,ſanguinis guttulam. Accurre, accurre anima & bibe. Bibiſti? Euge. ſalva es, beata es æternum.

Tum ne ſua majeſtas & divinitas deeſſet tam flebili, tam horribili ſcenæ, *concuſſa terra eſt*, quam cum Patre creaverat. horruit natura,patiente Deo naturæ. *diſſilierunt ſaxa*, quæ in maximam duritiem ipſe compegerat. *Rumpitur templi velum*, ut figura in veritatem, prophetiæ in lucem, lex in Euangelium verteretur. rumpitur,ne ſolius Iudæi eſſet ſalus & promiſſio, ſed & gentibus nobis eſſet aditus ad ſanctum ſanctorum. apertæ ſunt ſepulchrorum fauces, *egreſſa cadavera*, ut finem ſuæ mortis doceret, reſurrectionem mortuorum. Eſt hoc, Auditores, familiare Deo noſtro, per imbecillitatem filii ſui oſtendere virtutem ſuam, per ſtultitiam prædicationis ſapientiam ſuam profiteri, per ignominiam crucis illuſtrare ſuam gloriam. De humili,leni,paupere,deſpecto Ieſu multa legitis. Sed & hoc legitis: illum adoratum à Magis, verbo ejeciſſe dæmones, ſanaſſe morbos,ſedaviſſe tempeſtates. Legiſtis illi ſtructas inſidias. ſed & hoc legiſtis:ipſum iviſſe per medios inſidiatores. paſſus eſt ſe capi, ſed nutu proſtravit ipſos ſatellites. ridetur in cruce à pluribus, ſed dixit Centurio, *Vere hic eſt filius Dei*. Mortuus eſt in cruce. en impotentiam. at obſcuravit Solem, concuſſit elementa mundi, ſaxa diſcidit, monumenta aperuit, mortuos ſuſcitavit. en omnipotentiam. *O profundas divitias ſapientiæ divinæ*. capitur immenſus, ligatur incomprehenſibilis, maledicitur

 bene-

benedicto. Qui Deus eſt ob æternitatem, moritur homo ob mortalitatem. Qui in forma Dei Deus erat, crucifigitur in forma ſervi. nec conſpicua eſt forma Dei in homine, nec læditur forma Dei in ſervo. ſimul ſunt in cruce, ſublimitas pendentis hominis, & humilitas latentis Dei. ſimul celſitudo divinitatis, & abjectio humanitatis. Humilitas vera eſt in Deo inviolabili, & divinitas vera in homine violabili. In eadem cruce itur ad gloriam, ſed per contumeliam, itur ad incorruptionem, ſed per ſupplicium, itur ad vitam, ſed per mortem. In eadem cruce aliud egit Chriſtus patiens, aliud Iſraël inſaniens. alius finis irati Iudæi, alius miſerentis Dei. ille interficit Meſſiam ſuum, hic liberat à Diabolo captivos. Toto paſſionis decurſu repugnat iniquitas juſtitiæ, cœcitas luci, mendacium veritati, vincente juſtitia, perrumpente luce, triumphante veritate. Ignoſcite A. ſi dum prolixus eſt Servator noſter ſatisfaciendo, paulo prolixior ſim dicendo.

Audiviſtis hiſtoriam crucis dominicæ. audiviſtis rem, non fortuito aut humanis conſiliis geſtam. Ea narravi, quæ æternitas occulta habuit, ante tot ſeculorum infinita millia. Ea narravi, quæ typis exhibita fuere ante Moſen, ſub Moſe, poſt Moſen. Ea narravi, quæ conſtantibus prophetarum oraculis de Chriſti paſſione & morte prodita, obſcurius intellexit pia antiquitas. Etenim *hunc Ieſum Nazarenum, virum approbatum à Deo inter Iudæos, virtutibus & prodigiis & ſignis, quæ fecit Deus per illum in medio populi: hunc definito conſilio & præſcientia Dei traditum, per manus iniquorum affixerunt Iudæi cruci & interfecerunt.* Sed ipſum crucifixum audite, paulo ante mortem: *Glorifica*

me

me pater , apud temetipſum , ea gloria , quam habui apud te , antequam mundus eſſet. Quæ illa gloria? gloria eſt patientis primum,mox reſurgentis Chriſti. Ibo per ſtupendum conſiliorum divinorum ordinem, & ubique patientis Chriſti partes eſſe , manifeſtum faciam. Salutis noſtræ fons principiumque ab æterna & gratioſa Dei electione eſt. At elegit nos Deus in Chriſto , ante jacta mundi fundamenta. at quali? patiente. nec enim amare peccatorem ſummo amore potuit pater, niſi reconciliatus. at nulla reconciliatio ſine Mediatoris ſanguine.Electos in Chriſto vocare decrevit Deus. ad quid? ad fidem. & quæ illa fides? quæ nihil ſcire ſatagit, quam Ieſum, quantumvis crucifixum. Vocatos ad fidem juſtos pronunciare decrevit. at cujus merito? cujus pretio? luentis pro nobis & ſatisfacientis Chriſti. Iuſtificatos ſanctificare decrevit. per quem? per Spiritum ſanctum. at cujus eſt hunc dare? filii ſedentis ad dextram Patris. at qui ſedeat ad dextram Patris? niſi per paſſiones intret in regnum cœlorum. *Oportebat Ieſum pati & ſic intrare in gloriam ſuam.* Sanctos immortalitate donare in cœlis decrevit.ob quem? ob crucifixum, qui factus eſt potentia ad ſalutem cuivis credenti. Emicuere hæc arcana in typis & umbris. Serpens inſidiatus calcaneo ſeminis fœminini, figuram exhibet Diaboli,antiqui ſerpentis , inſidiantis ſemini promiſſo , quod Chriſtus eſt. Et quis Melchiſedecus iſte fuit , ſacerdos altiſſimi? Chriſtus. perhibente Paulo ad Hebræos. & quod officium ſacerdotis? offerre victimas Deo , qualem ſe Chriſtus patiens Patri obtulit. Quis Ioſephus iſte falſis criminibus impetitus & venditus? Ieſus eſt, accuſatus à Iudæis, & à diſcipulo venditus. Quis

iſte agnus Paſchalis? *Paſcha pro nobis immolatum eſt Chriſtus*. Quid enim? ſine macula & labe fuit agnus iſte. fuit & ſine peccati macula Ieſus. agnus ex grege fuit, Ieſus homo ex hominibus. Agnus mactari debuit. etiam mactatus Ieſus eſt. agnum ſine fermento comedi oportuit. & Ieſum panem vitæ ſine hypocriſi. Agnus corpori alimoniam dedit. Ieſus animæ. agnus à ſtantibus & proficiſcentibus comedebatur. nec Ieſu Chriſto fruitur paſciturque fides noſtra, niſi accincti ad iter cœleſte ſimus. non frangi debuerunt oſſa agno typico. nec fracta fuerunt Chriſto. quibus poſtes agni ſanguine adſperſi fuere, evaſere manum percuſſoris Angeli. etiam Chriſti ſanguine aſperſi quotquot ſunt, evaſere mortis æternæ pericula. Tot victimarum, pecudum, boum, ovium lanienæ, tot ablutionum & purgationum genera & formæ, nonne præludia fuere & ſigna & imagines ablutionis peccatorum & redemptionis noſtræ per Chriſti ſanguinem? & quis iſte vitulus, qui extra caſtra immolabatur? Ieſus extra Solymam immolatus. Iam ſerpens æneus in deſerto exaltatus, nonne umbra fuit Chriſti in cruce exaltati? ipſe interpres Chriſtus eſt: *Sicut Moſes exaltavit ſerpentem in deſerto, ſic exaltari oportuit filium hominis, ut omnis, qui credit in eum, non pereat, ſed habeat vitam æternam.* Ionas in ventre ceti triduum latens perſonam geſſit morientis & triduum in ſepulchro jacentis Chriſti. Perhibent idem tot prophetarum vaticinia & cœleſti afflatu proditæ voces. Scire hæc oportet Chriſtianos, ut quantis fundamentis innitatur religio noſtra liquido perſpiciatis. Et utinam hæc audiretis Iudæi, qui Meſſiam expectatis curribus, equis, elephantis, armatis copiis,

incen-

incendiis, cæde terribilem & ad Syriæ regnum violenter graſſantem. promiſſus eſt patiens & moriturus. Eſaiæ verba ſunt de Meſſia loquentis: *non clamabit, neque audietur vox ejus foris. calamum quaſſatum non conteret, linum fumigans non extinguet.* Talis fuit Ieſus patiens. ſiluit coram judice, nec clamavit. Latronem, calamum tot ſceleribus quaſſatum, in cruce ſervavit, & pro fumigantibus odio & crudelitate Iudæis oravit. De Meſſia idem pronuntiat: *Spiritus Domini ſuper me, ut prædicem annum placabilem Domino, & diem ultimum Deo noſtro, ut conſoler omnes lugentes, & dem eis coronam pro cinere, oleum gaudii pro luctu, pallium laudis pro ſpiritu mœroris.* Patientis hæc Ieſu officia ſunt. placabilis fuit, nec enim ſe ultus eſt. filias Ieruſalem conſolatus eſt ad ſupplicium abiens, coronam matri dedit pro cinere, cum diſcipuli ſui curæ illam moriens commendaret. Petro oleum gaudii dedit pro luctu, cum oculis in miſericordiam flexis ipſum adſpectaret. Et quis ille *lapis angularis & pretioſus, quem reprobaverunt ædificantes?* Ieſus eſt, quem in crucem ſuſtulere Iudæi. Heli morituro dicit Deus: *Suſcitabo mihi ſacerdotem fidelem, qui juxta cor meum & animam faciet.* quis ille? Ieſus ſacerdos, in quo Deo complacitum fuit. At quale hujus Sacerdotis ſacrificium? Dicit alibi: *ſacrificate ſacrificium juſtitiæ.* at quod hoc? corpus Chriſti eſt, quod traditum eſt pro nobis in mortem. Eundem flagellatum, deſpectum, percuſſum nec repugnantem ob oculos ponit prophetarum graviſſimus: *Non eſt ei,* inquit, *ſpecies & decor. Vidimus eum & non erat aſpectus, & deſideravimus eum, deſpectum & noviſſimum virorum, virum dolorum & ſcientem infir-*

infirmitatem: & quaſi abſconditus vultus ejus & deſpectus, unde nec reputavimus eum. Verè languores noſtros ipſe tulit, & dolores noſtros ipſe portavit, & nos putavimus eum quaſi leproſum, & percuſſum à Deo & humiliatum. Ipſe autem vulneratus eſt ob iniquitates noſtras, attritus eſt propter ſcelera noſtra: diſciplina pacis ſuper eum, & livore ejus ſanati ſumus. oblatus eſt, quia ipſe voluit, & non aperuit os ſuum. ſicut ovis ad occiſionem ducetur, & quaſi agnus coram tondente ſe obmuteſcet & non aperiet os ſuum.* His conſona loquitur Ieſſæus: *Ego autem tanquam ſurdus non audiebam, & ſicuti mutus non aperiens os ſuum. Et factus ſum ſicut homo non audiens, nec habens in ore ſuo redargutiones. quoniam in Te, Domine, ſperavi.* Et alibi: *Ego autem ſum vermis & non homo, opprobrium hominum & abjectio plebis.* Nonne hæc ipſiſſima Pilati vox eſt: *Ecce homo.* Iterum ad filium Amos provoco: *Ego autem non contradico, retrorſum non abii. corpus meum dedi percutientibus, & genas meas vellentibus, faciem meam non averti ab increpantibus & conſpuentibus in me.* Iam lachrymantem Ieremiam audite: *Spiritus oris noſtri Chriſtus Dominus, captus eſt in peccatis noſtris, cui diximus: in umbra tua vivemus in gentibus. Dabit percutienti ſe maxillam, & ſaturabitur opprobriis.* De flagris regius Propheta loquitur: *Supra dorſum meum fabricaverunt peccatores, prolongaverunt iniquitatem ſuam.* De victima, de morte, de cruce, de Phariſæorum inſtituto, Ieremias verba facit: *Tu autem Domine demonſtraſti mihi & cognovi, tu oſtendiſti mihi ſtudia eorum, & ego quaſi agnus manſuetus, qui portatur ad victimam, & non cognovi, quia cogitaverunt ſuper me conſilia, dicentes: mitta-*

mittamus lignum in panem ejus, & eruamus eum de terra viventium, & nomen ejus non memoretur amplius. De Regis Meſſiæ paupertate vaticinatus eſt Michæas: *Ecce Rex tuus veniet tibi juſtus & ſervator, ipſe pauper & aſcendens ſuper aſinum & ſuper pullum filium aſinæ.* Talis Solymam ingreſſus eſt Ieſus. Coactus eſt puer fugere in Ægyptum, quod paſſionis auſpicium fuit. at prædixerat illud Oſeas: *Ex Ægypto vocavi filium meum.* Cum caperetur, deſertus eſt à diſcipulis. Sed non ſiluit hoc Zacharias: *Percutiam paſtorem, & diſpergentur oves gregis.* non ſiluit David: *Longè feciſti notos meos à me, poſuerunt me abominationem ſibi.* Petrum pejerantem & execrantem deſignat. Proditus eſt à conviva & diſcipulo. ſed & illud fatidicus Rex in pſalmis cecinit: *Quoniam ſi inimicus meus maledixiſſet mihi, ſuſtinuiſſem utique, & ſi quis me oderat, ſuper me magna locutus fuiſſet, abſcondiſſem me forſitan ab eo. Tu vero homo* (hic Iudas eſt) *unanimis, dux meus & notus meus.* Ducem vocat, quia cura rerum gerendarum illi commiſſa erat. at clarius: *Etenim homo pacis meæ, in quo ſperavi, qui edebat panes meos, magnificavit ſuper me ſupplantationem.* & rurſum: *Amici & proximi mei adverſus me appropinquaverunt & ſteterunt. Molliti ſunt ſermones ejus ſuper oleum, & ipſi ſunt jacula.* potuit ne molliora loqui Iſcariotes, cum diceret: *Ave Rabbi?* Stipulatus eſt Iudas triginta argenteos, quibus emptus ager ad ſepulturam pauperum. Sed utrumque in oraculis Zachariæ legitur: *Et acceperunt triginta argenteos, pretium appretiati, quem appretiaverunt ex filiis Iſrael, & dederunt eos in agrum figuli.* Conjuratum in Ieſu caput à Pontificibus, Scri-

bis, primoribus populi. At in hæc invectus ante fuit David: *Quare fremuerunt gentes, & populi meditati ſunt inania. adſtiterunt reges terræ & principes convenerunt in unum adverſus Dominum & Chriſtum ejus.* Quæ fremuere gentes, milites Romani ſunt, qui in unum convenerunt principes adverſus Chriſtum, primores populi & principes ſacerdotum fuere. qui reges adſtitere, Herodes Rex fuit & Pilatus Iudææ præfectus. Ligatus eſt Ieſus, ſed ob hoc comminatus eſt populo ſuo Eſaias: *Væ animæ ipſorum, quia cogitaverunt cogitationes peſſimas adverſus ſeipſos, dicentes: alligemus juſtum, quia inutilis eſt nobis.* Ductus eſt in judicium, velut reus, at dixit & hoc Eſaias: *Dominus in judicium veniet cum ſenioribus populi ſui & principibus ejus.* Eorum adverſus Meſſiam machinationes, exprobrationes, ſeſſiones primas, ſecundas, tertias, deplorat Ieremias: *Vidiſti Domine omnem furorem eorum adverſus me. audiſti opprobria eorum & cogitationes adverſus me, labia inſurgentium mihi & meditationes adverſus me tota die, ſeſſionem & ſurrectionem eorum vidi.* Pependit in ligno maledictus pro nobis. at hoc prædictum à Moſe: *Maledictus omnis, qui pendet in ligno.* Conſpicati ſunt pendentem in cruce, qui vitam dabat omnibus, & non crediderunt illi. ſed & hoc prævidit Moſes: *Et erit vita tua pendens coram oculis tuis. timebis nocte ac die & non credes vitæ tuæ.* Viderunt pendentem inter iniquos, & non credunt Eſaiæ dicenti: *cum iniquis deputatus eſt.* riſerunt pendentem, & non crediderunt. *Omnes videntes me, deriſerunt me, locuti ſunt labiis & moverunt caput.* Tenebræ operuerunt terras, illo patiente circa meridiem, qui lux erat mundi. prædixit hoc A-

mos: *Occidet Sol meridie, & tenebreſcere faciam terram in die luminis.* & Zacharias: *Et erit in die illa, non erit lux, ſed frigus, & gelu; & erit dies una nota Domino.* Erat hic dies crucifixionis Chriſti, notus Domino, non Iudæo. Pendente in cruce porrectum eſt acetum. at dictum hoc Davidi: *Dederunt in eſcam meam ſel, & in ſiti potaverunt me aceto.* clavis affixus eſt cruci, diſtentus manibus pedibuſque. prophetia hæc eſt: *Foderunt manus meas & pedes meos, dinumeraverunt oſſa mea.* partiti ſunt milites veſtes & miſerunt ſortem ſuper una. at hæc Davidis verba fuere. moriturus jam dixit: Pater, in manus tuas commendo ſpiritum meum. prædixit David: *Speravit in Domino, ſalvum faciet eum, quoniam vult eum.* oravit pro mortis ſuæ autoribus. ſed fecerat idem in typo David: *pro eo ut me diligerent detrahebant mihi, ego autem orabam.* Sepultus fuit, & lapide clauſum ſepulchrum. Non tacuere hoc prophetæ, *Lapſa eſt in lacum vita mea, & poſuerunt lapidem ſuper me.* & alius, *Non derelinques animam meam in inferno, nec ſines ſanctum tuum videre corruptionem.* Conditus eſt in ſepulchro ſub veſperam & Sabbatho requievit. nec hoc indictum prophetæ: *A conſpectu iniquitatis ablatus eſt juſtus, & erit in pace locus ejus.* Toto paſſionis circulo, ſimplicitate vicit aſtutiam Sathanæ & mundi, manſuetudine ſuperavit ferociam, humilitate inanis gloriæ typhum, comitate ſuperbiam, infirmitate potentiam. nec tacuit hoc Habacuc: *Splendor ejus ut lux erit. cornua in manibus ejus. ante faciem ejus ibit mors, egredietur Diabolus ante pedes ejus.* quæ illa cornua in manibus? crucis ſunt extrema? quibus mundi hujus principem oppreſſit. ubi illa forti-

tudo abſcondita? in cruce, in qua latuit divinitatis potentia. En Meſſiam tuum, Iſraël, in quo typi omnes & figuræ legis, in quo vaticiniorum tam denſa nubes ſe explicuit. Ignoſce, ſi cum Meſſia dicam: *aures habetis ad audiendum & non auditis, oculos ad videndum, & non videtis, cor ad intelligendum & non intelligitis.*

Sed miſſo Iſraële, cujus oculis etiam in hunc diem incumbit velamen Moſis, ne videant in finem legis, ad me & ad vos revertar A. C. Ego, quo me, hac rerum facie, pendente & moriente in cruce Ieſu, vertam peccator neſcio. Terret me lex, quæ maledictum me pronunciat, quia non manſi in omnibus, quæ ſcripta ſunt in libro legis. Terret me peccatum, quia ſtipendium ejus eſt mors. terret mors, quia in æternam me trudit. terret me conſcia mens, quia tot me tranſgreſſionum redarguit. terret Sathanas, ſub quo captivus ſum. Quo me recipiam miſer, quæ ſpes. quæ ſalus miſero mihi denique reſtat? quo me recipiam deſperabundus? nam nec apud ſuperos uſquam locus, nec apud inferos. Ibo ad Deum Patrem? at hunc peccatis offendi. ibo ad Spiritum ejus ſanctum? at hic non audit peccatorem, niſi reconciliatum Patri. ego reus loquor. Implorabo Angelorum gratiam? at hi mori neſciunt. mihi moriendum eſt, nam peccavi. Invocabo cœlos, & tot creaturarum clementiam? at peccavi homo, exedundum mihi homini eſt, quod intrivi homo. Periimus, periimus miſeri. conclamata res eſt. montes cadite ſupra nos, colles obruite nos ab aſpectu & vultu irati & ultoris Dei. Vincula mortis circumdederunt me, in mortis umbra ambulo, flagellor intus ſcelerum furiis. Deus noſter, Deus noſter, quare dereliquiſti nos?

nos? quare? perditio mea ex me eſt, culpa mea eſt, prævaricatio mea eſt. Cur triſtis es anima mea ad mortem? Crux in oculis eſt. ſalva res eſt. Ad te Ieſu pendentem confugio. te intentis oculis vadem & ſponſorem meum intueor. abſit mihi lætari & *gloriari, niſi in cruce tua, per quam mundus mihi crucifixus eſt, & ego mundo.* Ieſu Chriſte, ut caput habes inclinatum ad oſculandum me; ut cervicem inflectis, ad proſequendum me; ut moribundis me ocellis adſpicis, ad ſervandum me; ut manus extendis, ad invitandum me; ut brachia exporrigis ad amplexandum me; ut ſanguinem fundis, ad redimendum me; ut vulnera oſtentas, ad ſanandum me; ut pedes fixos torques, ad ſuccurrendum mihi. ut totus pendes in ſolatium meum, in redemptionem meam, in ſalutem meam. Tua crux miſericordiæ divinæ & juſtitiæ conciliatio eſt. Tua crux Patris placatio eſt, & mea propitiatio. Tua crux reſtaurat per hominem, quod ſubverterat homo. Tua crux & gratiæ ſpectaculum eſt, & pœnæ: & maledictionis & benedictionis; & doloris & amoris: & ignominiæ & gloriæ: & mortis & vitæ. Ad eandem crucem ſuſpirant animæ piorum & gaudent, cadunt & ſurgunt, vident languores ſuos & medelam inveniunt. Ab eadem cruce fluunt amaritudines peccatorum noſtrorum & dilectionis divinæ fontes uberrimi & ſuaviſſimi. In eadem cruce rubent tranſgreſſiones noſtræ, inſtar ſanguinis & coralii. in eadem cruce nive candidiores redduntur. Per eandem crucem deſcendo ad inferos peccati reus. per eandem crucem adſcendo in cœlos à peccato indemnis. Ex eadem cruce pendent chirographa omnium noſtrûm, de non ſolvendo. Ex eadem cruce pendent codicilli ve-

niales de ſpondendo. Quid obmurmuras impietas? quid dubitatis de tota re incredulæ mentes? At non negat Ieſum paſſum Iudæus, non negat gentilis. ille, quia ſe occidiſſe fatetur. hic, quia ſuſpenſum è cruce vidit. adſunt teſtes Euangeliſtæ quatuor, quibus in tanta veritatis luce, à Iudæis Chriſtiani nominis hoſtibus nunquam ſcripto contradictum eſt. adeſt teſtis Dionyſius Areopagita, qui Chriſto patiente, in hæc verba erupit: aut Deus naturæ patitur, aut mundi machina laborat. teſtis eſt Phlegon Trallianus, Adriani Imperatoris libertus, qui quo tempore crucifixus eſt Ieſus, eclipſin illam præter naturæ ordinem notavit. Aſſerunt idem ex gentilium commentariis Euſebius, & Lucianus Antiochenus presbyter, ad Iudices inquit: Scrutemini annales veſtros, videbitis tempore Pilati ceſſaſſe lucem media die, & fugatum ſolem, dum Chriſtus pateretur. Ad eoſdem libros ablegat Tertullianus Ethnicos in Apologetico ſuo adverſus gentes. In tanto teſtium veritatis numero ecquis ambigat, quin *fidelis ſit ſermo, & omni acceptione dignus, Chriſtum veniſſe in hunc mundum, ut peccatores ſalvos faceret.*

Quare accedite ad crucem Chriſti peccatores, ſive ex Agare ſerva, ſive ex Sara libera nati. Quid rependemus Domino pro tot beneficiis? pro hoc miſericordiæ & gratiæ exemplo. Vnum petit crucifixus, ne peccemus amplius. *Mortuus eſt ſemel, ut nos peccato moriamur in perpetuum. Et vetus noſter homo cum eo crucifixus eſt, ut aboleatur corpus peccati, ne poſthac ſerviamus peccato.* Qui faxit, iterum Ieſum in vincula repoſcit, iterum flagellat, conſpuit, & ridet, iterum cruci affigit. quot animam polluimus peccatis, tot clavis transfigimus denuò

manus

manus pedeſque; tot ictibus percutitur illi caput; tot ſpinis pungitur; tot vulneribus laceramus filium Dei; toties perforamus innoxium latus, tot ſudorum, tot ſanguinis, tot lachrymarum fluvios extundimus Servatori noſtro. Illudit liberatori ſuo, qui ſe hoſti iterum devovet. fruſtra ſanguine Chriſti mundamur à peccato, ſi ut immunda ſus, ad volutabrum redimus. Exite mecum è circulo péccatorum, dum circulum paſſionis & miſeriarum Chriſti decurrimus. Audes, quiſquis es regum, principumque, vincire innocentem, cum hæc innocentis Ieſu vincula cogitas? Audes conſpuere vultum proximi & floccifacere minorem, cum miſerandos vultus crucifixi vides? Audes verticem inferre cœlo, cum impoſitam capiti coronam ſpineam ſpectas? Audes illudere Deo, cum illudentes Chriſto ſervos intueris? Audes flagellis diſcerpere teſtes mortis Chriſti, & in membra ejus ſævire, qui in ipſum caput indigne ferociiſti? Audes oculis uſurpare mundi ineptias, cum mortis umbra involvi oculos Ieſu adſpicis? Audes auſcultare ſugillantibus Chriſtum, cum languidas morientis aures cernis, ne te ſugillet Sathanas? Audes extenſa manu latrocinari, cum manus iſtas extenſas reſpicis ad ſalutem tuam? Audes ſacrilegus eſſe, & manus polluere rapto, cum perfoſſas & ſanguine aſperſas manus meditaris? Audes mendax & adulator effrene os recludere, cum ad ſilentem coram judice Ieſum advertis, ne tuum crimen proderet? Audes intemperans gulæ delicias facere, cum acetum biberit Ieſus, ne auſteritatem divini furoris guſtares tu? Quid vulneribus gloriaris miles? Hæc vulnera ſupputa,

quæ

quæ te ſalvum præſtabunt integrumque. Quid latus hauris enſe per temeritatem? hebeſcet tibi enſis, & mucro, ad transfixum lancea latus. Quid acceleras pedes, ut noceas? ſtant immobiles Chriſto pedes, ut proſint tibi. Sanguinem fundis? ille in cruce pro te fuſus eſt, ne tu ſanguinem funderes. Qui ſceptra aliorum rapitis, qui purpurati in ſoliis ſedetis, ad chlamydem Chriſti reſpicite, ad arundinem, quam pro ſceptro geſſit. irradiet majeſtatem veſtram Ieſu humilitas, & ſplendebitis magis. interſtinguite titulos veſtros vocibus cruci inſcriptis, & vera nobilitate fulgebitis.

Agite omnes, & greſſus accelerate ad eandem crucem, in qua pendet. ſarcinas peccatorum ſuorum quiſque ex hac ſuſpendat, hic excutiat, hic deponat, ut omnium remiſſionem impetret. affigite cruci omnes criminum formas, ut cum ipſo moriantur. Hæc cum fecerimus, adſcendite mecum in crucem latronis pœnitentis, & peccata confitemini, ut & nos audiamus clementiſſimam vocem: *Hodie mecum eritis in Paradiſo.* Nondum dimitto vos. iterum adſcendite in crucem Chriſti, & oſculamini filium, traditum pro vobis in mortem. tangite caput ſalutiferum, tangite manus medicas generis humani, tangite os pacificum, tangite latus vivificum, tangite ſanguinem precioſiſſimum, tangite pedes officioſiſſimos. Adſpicite intenti longitudinem, latitudinem, profunditatem, ſublimitatem crucis Chriſti. Longitudinem, quæ tanta eſt, quantum à peccato diſtat gratia. Latitudinem, quæ tanta eſt, quantum eſt intervallum inter merita Chriſti, & noſtra debita. Profunditatem,

tem,quæ tanta eſt, quanta eſt immenſitas amoris Chriſti erga nos. Sublimitatem, quæ tanta eſt,quanta eſt ſublimitas miſericordiæ, favoris, benevolentiæ, bonitatis, clementiæ, charitatis, dilectionis divinæ. Non loquor poëtarum commenta. docuit me iſta verba loqui omnium Apoſtolorum diſertiſſimus, ea periodo, qua nulla numeroſior, nulla ſanctior, nulla efficacior, nulla divinior eſt in toto Scripturæ à capite ad calcem contextu. Periodus hæc eſt: *Hujus rei gratia flecto genua mea ad Patrem Domini noſtri Ieſu Chriſti, ex quo omnis paternitas in cœlis & terrâ nominatur, ut det vobis ſecundum divitias gloriæ ſuæ, virtute corroborari per ſpiritum ejus, in interiori homine, Chriſtum habitare per fidem in cordibus veſtris, in charitate radicati & fundati, ut poſſitis comprehendere, cum omnibus ſanctis, quæ ſit latitudo & longitudo & ſublimitas & profunditas, ſcire etiam ſupereminentem ſcientiæ charitatem Chriſti, ut impleamini in omnem plenitudinem Dei.*

Vos jam alloquar, quibus atria & cubilia fulgent tapetis, proavûm imaginibus, armis, ſclopetis, clypeis, haſtis, vexillis, navibus. alia ornamenta, alium fulgorem à cruce Chriſti petite. Vbi majorum pendent vultus, ſuſpendite juxta vultum morientis Ieſu, ut partam ſæpe ſcelere nobilitatem hac ſcena redimatis. Vbi Cæſares ſuſpenſos videtis, ſuſpendite animo Ieſu orantem pro vobis, lachrymantem pro vobis, ſudantem pro vobis. Vbi inſignia gentis veſtræ pendent, ſuſpendite juxta ligatum, percuſſum, flagellatum Ieſum, & præ his inſignibus ſordebunt ſtantes in curribus Æmiliani. Vbi tapeta & Serum vellera ſplendent, ubi veſtes coccinum & purpuram

ram bibunt, bibant purpuram ſanguinis Chriſti, ſtillantem è vulneribus ejus. Vbi vatum fabulas & figmenta ſuſpenditis, Prometheos, Tantalos, Ixionas, Siſyphos, ſuſpendite potius pendentem inter latrones Ieſum. Vbi ſpurcos amores exhibent tabulæ, ſpectentur flentes Mariæ & Magdalenæ. Vbi tot artis documenta afficiunt oculos, afficiant animos noſtros tot charitatis Dei erga nos documenta, quæ in cruce explicuit ſoſpitator noſter. Adſpicite hæc, non in tabellis ſolum, ſed aſſidua piæ mentis meditatione. Adſpicite, ſine adoratione & veneratione, ſed non ſine correctione & emendatione. Et vos elegantiæ omnis & nitoris ſtudioſæ matres, quæ domos veſtras ut cœlos habetis, qui ſuppellectilem duplicatis, non ad uſum, ſed luxum; quæ ſpeculis, cortinis, aulæis, pulvinaribus, lucernis, conopeis, purpuriſſis, Soli fulgorem ſuum exprobratis: quæ inauribus, calamiſtris, pectine, torquibus, gemmis, armillis, Cleopatræ eſtis, aliam vobis ſupellectilem comparate. Pro ſpeculo animæ veſtræ, ſit crux Chriſti, ſpeculum peccati, ſpeculum pœnæ, ſpeculum redemptionis. pro calamiſtris ſit corona ſpinea. pro torquibus & armillis vincula & catenæ, quibus vinctus eſt pro vobis. clavos, malleos, virgas, quæ percuſſerunt innocentem, pectines veſtros eſſe cogitate, quibus non luxuriantem per colla, per humeros capillum, ſed cordis veſtri ſordes purgabitis. Etenim, ſimulachrum rei, cogitatio eſt. cum illa ſacra eſt, ſacra etiam hæc eſt. Hæc cum ſacra eſt, non poteſt non cogitatio ſancta, efficax eſſe incitamentum ad pietatis virtutiſque ſtudia. Dico veriſſima. intellectus fit omne il-

lud,

lud, quod intelligit, non reapſe, ſed repræſentatione. Crucem cogitate, crux eſt. clavos crucis cogitate, mens clavus eſt. vulnera Chriſti, vulnus eſt, ſanguinem, ſanguis eſt, ſimilitudine, non re. Iam, impetratam per ſanguinem Chriſti vulnerati & crucifixi peccatorum remiſſionem cogitate? Ecce, mens peccatrix per ſanguinem Chriſti ſe purgatam videt & gaudet. Cum talis eſt mens, cum hæc volvit frequenter, cum attendit pia devotione, audacter loquor, impoſſibile eſt peccare illum, iſta qui cogitat, quia ex Deo eſt.

Iam vos accedite ad crucem Chriſti, qui afflictum, ægrum, mutilum, vel morbis vel martyrio corpuſculum trahitis. Paſſus eſt pro vobis, relinquens exemplum, ut ſequamini veſtigia ejus, qui peccatum non fecit. Adſpicite in cruce pontificem veſtrum, qui lachrymis ſuis, ſuſpiriis ſuis, precibus ſuis, cum clamore valido, verberibus, flagris, crucis doloribus, didicit vobis condolere. ingemiſcitis vos? ingemuit prior. fletis? flevit. ſuſpiratis? ſuſpiravit. doletis? doluit plus. Qui lapidibus obtereris, Stephane protomartyr, Chriſto te ſolare, qui tot calamitatibus, velut lapidum ſegete, obtritus fuit. Qui clavis terræ affigeris, Matthæe Apoſtole, Ieſu tuo te ſolare, qui cruci clavis affixus hæſit. Qui funibus traheris & diſtraheris, Marce Euangeliſta, Ieſum intuere funibus vinctum tractumque. Qui veritatem Euangelicam ſanguine tuo obſignaſti, Luca Euangeliſta, in magnum hunc veritatis teſtem oculos converte. Et tu dilecte Ieſu Chriſto, Iohannes, cum in Pathmum exul relegaris, cogita, ante te in Ægypto exulaſſe Dominum tuum. Cum cruci affigeris, Petre, inverſus,

verſus, pro ſolatio putaſti vel ipſa crucis forma differre à Servatore tuo. Cum cæderis, cum capite mulctaris, Paule, *reliquias adimples paſſionum Chriſti*, *& ſtigmata Domini Ieſu in corpore tuo portas.* Sed melius tecum agi ſentis, quam cum Chriſto crudeliter crucifixo. Cum excoriaris, Bartholomæe, fers patienter, quia vibicibus & flagellis diſcerptum Mediatorem ſecutus es. Quibus oculos tyranni effodiunt, oculis ſe ſolentur exſpirantis Ieſu. quibus manus præſcindunt, manus iſtas perforatas fide exoſculentur. quibus linguam eximit furor mundi, pudor non ſit ſilere, nam ſiluit reus pro nobis Chriſtus. Quos flammæ uſtulant vivos, flammis amoris erga crucifixum toti exardeſcant. Quos aquæ ſuffocant, rivis lachrymarum Chriſti reviviſcant. Diſcant omnes obedientiam, ſicut ille ex iis quæ paſſus eſt didicit. Poſtremum, vos adeſte, quotquot fallaci mercatura, velut triginta ſiclis, Dominum venditis. Ne credite ſiclos Iudaicos periiſſe. tinniunt indies in ærariis veſtris. nec mercantes ſolum, ſed quemlibet peccantem exercet ſceleratum hoc Iudæ peculium. Dicam vobis inſcriptiones ſingulorum ſiclorum, ne credatis me falſum dicere. Primus ſiclus Impietas inſcribitur. illorum eſt ſiclus, qui vendundis emendiſque mercimoniis Deum non timent. Secundus blanditiæ ſunt & dulciloquia, quibus velut oſculo ſalutamus ementem, ut fallamus. Tertius mendacium eſt. illum ſiclum omnes officinæ habent, quoties mendacio extrudunt minus vendibiles merces. Quartus aſtutia eſt, cujus malis artibus mercium precia ſurgunt caduntque. Quintus fraus eſt, qua ſilemus rei venditæ vitium. Sextus ſtoliditas eſt, qua feli-
cita-

citatem pecuniis æſtimamus. Septimus arrogantia eſt, qua præſtare putamus nos, ob hoc, quod ſiclis abundamus. Octavus invidiæ ſiclus eſt, quando dolemus, quod locupletiores ſicli ſint aliis. Nonus malitiæ eſt, qua depreciamus merces alterius, quantumvis optimas. Decimus temeritas eſt, quæ ſiclos ab inferis petitum abit, quæ per glaciem, per iratum & procelloſum mare, per ſaxa, per ignes navigat, ſiclorum amore. Vndecimus luxuriæ eſt, cum ſiclos abſorbet voluptatum ingluvies. Duodecimus ebrietatis eſt, quæ ſiclos pleno auro proluit & ſpumantibus pateris exhaurit. Decimus tertius gulæ eſt, quæ ſiclos Sybariticis menſis vorat. Decimusquartus perfidia eſt, quæ cum Domino ſuo & amico convivatur, quem in animo habet prodere. Decimusquintus Simonia eſt, quæ pontificatum emit pecunia & ære licitat ſacra munia. Decimusſextus ſchiſmatis eſt ſtudium, cujus nullum apparuit veſtigium in Chriſti tunica. Decimusſeptimus calumniæ eſt, quæ hæreſin & falſa dogmata affricat Chriſti membris, à quibus alieniſſima ſunt. Decimusoctavus vindictæ eſt, quæ ſiclis latrones nocendique artifices in innocentium pernitiem redimit. Decimus & nonus regnandi ſitis eſt, quæ ſiclos, plus quam triginta, impendit, ut vaſtitatem faciat, & Europam omnem manifeſtæ objiciat lanienæ. Vigeſimus pertinaciæ eſt, quæ erroribus receptis mordicus inhæret, quia ad comparandos ſiclos utiles ſunt. Viceſimus primus ignorantia eſt, quæ Dominum gloriæ & imitatores ejus crucifigit vel affligit, quia neſcit, quid faciat. Viceſimus ſecundus luxus eſt, qui ſiclos publicos in res nihili abſumit.

Ter-

Tertius ſupra vigeſimum exlex militia eſt, quæ veſtimenta Chriſti prædam habet, quæ per nefas abſtulit. Vigeſimus quartus injuſtitia eſt, quæ alteri ſuum neſcit dare. Vigeſimus quintus crudelitas eſt, quæ tunc maxima eſt, cum miſeris, cum captivis illudit. Vigeſimus ſextus hypocriſis eſt, quæ ſanctimoniæ ſpecie veſtem diſcindit & peccandi ſibi commeatum facit. Vigeſimus ſeptimus eſt timor Cæſaris, ne ſiclis ejus & gratia excidamus. Vigeſimus octavus præſidentia eſt, qua Petri nobis & petræ videmur, & ad primum levioris periculi inſultum, Dominum negamus. Vigeſimus nonus impœnitentia eſt, cum ne quidem cruci affixos & in ipſo agone mortis poſitos, peccatorum pœnitet. Trigeſimus avaritia eſt, in cujus margine ſcriptum, Avaritia hunc nummum excudit. Non fabulor A. res ſeria eſt. mundus pro foro eſt. omnes mercatorem agimus. eſt aliquid vitiorum ſingulis, ſuper quo contrahimus libenter. ſicli parabolici ſunt, quibus Dominum & virtutes, quas nos docuit, vendimus ſacerdotibus & populi primoribus, hoc eſt Sathanæ, carni, mundo. Hi ſicli ſunt, quibus fallimus & fallimur ipſi. Reddamus ſiclos ſacerdotibus. avaritiæ ſuum, nam peſſima ſacerdos eſt, fraudi ſuum, mendacio ſuum, hypocriſi ſuum, nam Phariſæorum & Scribarum filia eſt, ſingulos ſingulis vitiis, quorum nominibus valent. Ita crux Chriſti vobis & mihi recuperatæ ſalutis erit authoramentum, & ſanctioris vitæ exemplum & argumentum. Denique, ut poſtrema verba loquar, A. C. mecum Ieſum Chriſtum in cruce expirantem, non lignum, ita affamini:

Ieſu

Ieſu Chriſte, tuas humilis proſternor ad aras,
Et veneror mortis celſa theatra tua.
Tu pateris, ſed culpa mea eſt : tu criminis expers
Supplicii pendis triſtia fata mei.
Se peragit natura ream. tu victima luges.
Alterius ſcelus eſt alteriuſque dolor.
Nomina debemus. ſed tu vadimonia praeſtas,
Noſtraque ſat facilis debita ſponſor habes.
Dextra tibi perfoſſa riget ; mea ſola ſceleſta eſt.
Nec ſentit pœnam noxia dextra ſuam.
Innocuum qui mucro latus transfixit, aberrat.
Debentur lateri vulnus & haſta meo.
Improbus immiti linguam tibi lavit aceto
Miles. at hac noſtram proluat unda ſitim.
Spinea regalem tibi cingit adorea frontem.
At pudor humani nominis illa fuit.
Cur ſecat immerita tergus vibice flagellum?
Et cruor è ſacro corpore fuſus abit?
Hoc tergus Iudaee feri. mea perfida vita eſt.
Perfida mens, ſtudiis perfida lingua ſuis.
Exſpuit in ſacros vultus ſceleratus Apella.
Conſpue me : vultus gloria nulla mei eſt.
Heu, ſtrinxere tuas adamantina vincula palmas,
Brachia erant vinclis noſtra liganda tuis.
Quid captive gemis? damnati carceris umbra
Me tegat & fraudes abdat opaca meas.
Latro datur ſocius, miti lupus imminet agno.
Et numerum impietas cum pietate facit.
Iſte latro collega mihi conſorſque malorum eſt.
Talis ego merui parte ſedere chori.
Iudicis ipſe tui toties abſolveris ore.
Sum ſceleris judex teſtis & ipſe mei.
Heu miſer, infamis libras mala pondera ligni,
Et proprii portas buſta futura rogi.
Me grave laſſat onus, vitiis ſuccumbere doctus
Debebam merita ſuccubuiſſe cruci.

Chriſte,

Chriſte, quid exanimi ducis ſuſpiria planctu?
Verberat & patrios mœſta querela lares?
Me Me; adſum, qui feci. in me converte furoris
Fulmina, me media deſere morte Pater.
Quid pia, quid moriens claudis tua lumina, Ieſu.
Sola fuit ſonti hæc debita pœna mihi.
Crux ſalve veneranda. mei medicina doloris,
Spes mea, peccantum portus & ara precum.
Præſidium miſeris, fidei tutela labantis,
Vnica Chriſtiadum gloria, vita, ſalus.
Hoc merito nos, Chriſte, beas, altare, ſacerdos,
Victima. cuncta unus, jam minor ipſe Deo es.
Ora tibi prono pendent proclivia vultu:
Oſcula vis populo figere blanda tuo.
Sunt expanſa tibi totum amplexantia mundum
Brachia, & hic ſpeciem geſtus amantis habet.
Dextera Iudæos invitat, at altera gentes.
Sic moriens cunctos vivere, Chriſte, cupis.
Deſtillat madidis lachrymarum flumen ocellis,
Abluat ut lachrymas flebilis unda meas.
Et qui fœda lavat peccantis crimina mundi,
Sanguinis ex iſto corpore rivus abit.
Gaudia noſtra dolor peperitque infamia famam.
Et mea captivus libera colla facis.
Quæ te flagra premunt, flagris me abſolvere poſſunt.
Et ne cadat homo, caderis ipſe Deus.
Cingit ſpina caput. ſed, quæ marceſcere neſcit,
Facta meo capiti ſpina corona fuit.
Geſtat arundineum regalis dextera ſceptrum.
Ne deſint titulis ſceptra futura meis.
Deſereris, ne me pereuntem deſerat æther.
Et tua ſit quæſtus meta querela mei.
Mors tua vita mihi eſt, atque iſto funere paſcor.
Quemque tibi rapiunt, dant mihi fata diem.
Cur timeam? fidei una mea fiducia crux eſt.
Cur timeam? rigidas crux fugat una minas.

Cur peccem? tanti Sponſoris morte redemptus.
Cur peccem? gemitus cum ſubit hora tui.
Hæc facies, hæc mœſta Dei pendentis imago,
Nec nos peccantes, nec ſinit eſſe reos.

DIXI.

Recitata fuit in Illuſtri Amſtelodamenſium Gymnaſio, 25 Mart. 1641.

Ad Illuſtriſſimum Principem

FREDERICVM HENRICVM,

Principem Auriacum, Comitem Naſſaviæ, &c. Gubernatorem Gelriæ, Hollandiæ, VVeſt-Friſiæ, &c.

GRATVLATIO PANEGYRICA.

I*lluſtriſſime Princeps:*

Facit contemplatio, ſenſuſque publicæ felicitatis, ut quos honores divinis pariter & humanis conſiliis ſummos adeptus es, Tibi gratulari audeam, ea oratione, quæ nulli noſtratium invidioſa, exterorum nullis, præterquam hoſtibus, ingrata eſſe poteſt. Vti enim ad hoc maximæ dignitatis & imperii faſtigium, non ambitio Te, aut luxuriantis fortunæ cœcus favor, ſed perſpecta Belgarum populo virtus, animique fortitudo, & gentis Auriacæ ingentia merita evexerunt; ita nulli grave eſſe poteſt tanti nominis tui incrementum, niſi cui expedit ſine rectore eſſe avitæ libertatis vindicem Rempublicam. Etenim poſt noctem, quam pene ſupremam habuimus, defuncto fratre Principe, novum ſidus illuxiſti, cujus ortus, quaſi novi Solis, lucem caliganti patriæ reddidit, & publici mœroris inviſam

 tempe-

tempeſtatem ſubita ſerenitate diſcuſſit. Vt dubium ſit, utrum major fuerit conceptus ex morte Invictiſſimi Herois dolor, an ex hiſce imperii tui auſpiciis commune gaudium. Certe paria ſint oportet. Nec diſpar eſſe poteſt occidentis & naſcentis virtutis æſtimatio. Et ita nobiſcum comparatum eſt, ut quorum bonorum jactura dolemus quam maxime, eorum acceſſione, quum ſumma illa ſint, gaudeamus non minus. Quantum enim in Fratre amiſiſſe nos fatemur, tantum in Te recuperaſſe certa animi fiducia credimus. Et ſi ſub illo floruit inclytum Fœderati Belgii imperium, ſub Te, quam adeptum eſt ſecuritatem, & gloriam, porro inviolatam conſervabit. Non poterant profecto Potentiſſimi Fœderati Belgii Ordines ſapientius tantarum rerum momenta moderari, niſi ut in eadem domo familiaque Imperii vires remanerent, cujus nomen colere, venerarique aſſuevimus, & in qua ſalutis ac præſidii noſtri firmamentum ac robur omne fato quodam repoſitum fuiſſe videtur. Fuit illa Naſſaviorum domus, cœlitus delapſa progenies ad Imperia Belgarum; quæ primum Belgio univerſo Præfectum dedit Engelbertum Naſſavium propatruum tuum, cujus ductu quum res maximas in Gallia Flandriaque geſſiſſet Cæſar laudatiſſimus Maximilianus, florentiſſimis eum Belgii nationibus prefecit. Quem ſecutus Henricus Naſſavius, Engelberti è fratre nepos, non ſolum potentiſſimo exercitui Caroli Quinti Cæſaris in Galliis dux præfuit, verum etiam Brabantiæ univerſæ, aliarumq; Provinciarum, ejuſdem Imperatoris nomine, gubernacula tenuit. Nec minor laus fuit propatruelis tui Renati Cabilionenſis, Arauſionenſium Principis,

Hollan-

Hollandiæ, Zelandiæ, Friſiæque gubernatoris, qui poſtquam Gelriæ ducatum Caroli Cæſaris imperio adjeciſſet, feliciſſimos blandientis fortunæ ſucceſſus præmatura morte finivit. Mox ad patrem tuum Gulielmum devolutus Auranſiæ Principatus,& Hollandiæ, Friſiæ,ac Vltrajecti, Præfectura; in qua ita ſe geſſit Princeps conſideratiſſimus,ut quum ſe & Patriæ & Regi ſuo ſacra fide obſtrictum ſciret,non prius à Rege defecerit, quam poſtquam ille rex eſſe deſiiſſet, nec patriæ cuſtodiam depoſuerit etiam tunc, quum empti latronis metu ea defendenda eſſet, & magna mercede parricidis veniam feciſſet regius furor. Et quanquam nulla calamitas par ejus morti ab irato Numine excogitari potuit, tamen magnitudinem rerum, quas difficillimis temporibus egit, intuentibus, credere licet,tantum Principem Deum accommodaſſe turbatis Patriæ rebus, ut non niſi extincta tyrannide, partaque libertate, eum origini ſuæ, hoc eſt, cœlo repeteret. Poſt hunc, graviſſimis Hiſpanorum odiis ac periculis circumſeptam Rempublicam, Gubernatoris titulo, aſſecutus eſt Mauritius frater, qui bellum ſub Patre inchoatum tanta in rebus agendis promptitudine, celeritate ac felicitate geſſit, ut hoſtem,qui laceſſiverat prior,fractis jam ultra Herculis Liberique terminos viribus,induciarum leges accipere coëgerit. Et ſane, ſi cauſam potuiſſet, non alium ipſe belli ſui Imperatorem electurus fuiſſe videbatur. Itaque nomen ejus & fama rerum per totum orbem diffuſa,gentibus etiam exteris admirationi ac terrori fuit, & non modo eorum hominum, qui nunc ſunt, gloriam, ſed etiam antiquitatis memoriam ſuperavit. Huic Principi quum ſucceſſor quæreretur, non

poterat præter Te eligi alius,qui ad hanc ſpem genitus & educatus, non majores ſolum, ſed & jam nuper Patrem Fratremque tantorum muniorum conſortes habuiſti. ut quoties hos mente circunferres, toties in altero ſingularis prudentiæ, in altero fortitudinis militaris cum fortuna conjunctæ imaginem recognoſceres, & per veſtigia utriuſque decurrens, ſicuti generi, ita & magnitudini amborum ſuccederes. Vtrique iſtis Ducibus ordinata primum diſciplina militaris, vireſque civitatum, non minus bellandi arte,quam virtute firmatæ; ut quibus ſtudiis imperii noſtri fundamenta jecit Pater, opes publicæ ac privatæ, bellique laudes ſub Fratre creverunt, iiſdem totius operis gloriam conſummares. Nec ſolum profecto maximorum Principum cognatione,velut honeſto quodam ſanguinis præjudicio, Reipubl. gubernaculis admotus es, verum propriis virtutibus id fieri meruiſti, quod citra ullius invidiam, omnium applauſu,veluti cœleſti oraculo,factus es. Non militari impetu ac inclinatione,quod Romanis Imper. familiare,ſed conſilio & ratione electus es; ſi modo eligi potuiſti,qui ſolus tantæ moli ſuſtinendæ idoneus ſuperfuiſti,nec tam auguſtæ gloriæ vicinum magis paremve alium habuiſti. Opus erat Milite,cujus tu partes omnes expleviſti,tum mortis,cujus metus cæteros exanimat, perpetua contemptione, tum gloriæ laudiſq; inſatiabili cupidine. Opus erat militiæ Duce, quem ita hactenus expreſſiſti,ut non niſi ſero factus videaris,nec doctrina uſuq; ſolum, ſed naturæ beneficio Imperator eſſe credaris. Opus erat rerum,quæ domi ſunt, gubernatore, quem excelſæ indolis moderatione,rara humanitate,erga cives benevolentia,& prudenti conſilio,

ſilio, omnibus numeris abſolvis. E ludo & pueritiæ diſciplina in militiæ diſciplinam profectus es, & tyrocinii rudimenta ſub fratris militia depoſuiſti, Expugnata jam tum ab eodem Gertrudisberga, validiſſimæ urbis Dominio ſimul ac Præfectura auctior, patriæ hæreditatis ſortem inclyti ſanguinis ac nominis fama illuſtraſti. Adoleſcens ordines & ſigna duxiſti, & majore, quam ferebat ætas, animo hoſtem petiiſti; non ante potens tui, quam maximi parentis manibus Hiſpanorum ſanguine parentaſſes. Omnia facilius, quam moram ferre poteras. Cunctatio ſervilis, ſtatim exequi militare ac regium adoleſcenti videbatur. In acie animus & armis erat, & victoriam jam animo præconcipiebas, ſi tantum ante ſigna & phalanges tuas ſtare potuiſſes. Quin etiam, quæ leviora haberi ſolent in re militari, charum te ac venerandum efficiebant, exercitatio armorum quotidiana, inter ipſos milites gregarios converſatio, vigorque militaris. Fratri perpetuus comes adhærebas, qui tot urbium victor, tot præliis ſuperior, tot claſſium domitor, nunquam ſine Te victor fuit, ſed uti conſilii periculique, ita laudis quoque & gloriæ conſortem eſſe voluit. Ibas in hoſtes, ipſis cuneis immixtus, nec honeſtum eſſe ducebas de illo triumphare, quem non læſiſſes ipſe. Leve credebas nominis tui auſpiciis pugnari, niſi bellorum diſcrimini te offerres ipſe, mucrones in ora hoſtium dirigeres, collato pede pugnares, ordines turbares, nec niſi proſtrato hoſte gradum promoveres. Ita non Ducis ſolum, ſed & militis munia executus es; nec diſciplina ſolum ac juſſis, ſed exemplo etiam & factis præiviſti. Vidimus vultum ducentis in prælium milites, obſidentis urbes, fu-

gantis obſidentes, obſeſſos liberantis, & equites ad bellum excitantis; jam patriæ libertatem, jam hoſtium ſpolia, jam inveteratæ virtutis documenta, & immortalis gloriæ prœmia pro concione commemorantis. Ne vero major eſſet armorum quam prudentiæ tuæ laus, ineunte adoleſcentia in Concilium Status (quod vocant) adſcitus, bellicas res conſiliis quoque tuis moderatus fuiſti, & eas ſententias dixiſti, quæ ſummam prudentiam cum ſumma animi excelſitate conjunctam indicarent. Peditum agmina poſtquam feliciter duxiſſes, tandem totius Belgici equitatus imperator fuiſti, & maximum belli noſtri robur ac ſeptum cura tua fulciviſti. Nec poterat arctis patriæ limitibus concludi ſublimis animi tui vigor. In Britanniam legatus mitteris, & initum olim cum Elizabetha fœdus reſtaurans, à Iacobo Rege veteris ſocietatis ſubſidia facile impetras. Reverſus, urbibus, propugnaculiſque omnibus, quotquot in Flandrica ora Potentiſſimis Ordinibus parent, gubernator præficeris, & futuræ dignitatis præludia auſpiciaque capis. Etenim, quum in belli Duce hæc ineſſe oporteat; ſcientiam rei militaris, animi fortitudinem, & authoritatem; quis Te ſcientior eſſe poteſt? qui militiæ præcepta non ſolum à Fratre accepiſti, ſed & dediſti ipſe; nec quæ dediſti, ex alienis ſemper judiciis, ſed ex propriis quoque bellis ac victoriis hauſiſti. Puer, vir, domi, foris, armis, conſiliis, pace, bello, arte, robore, eques, pedes, terra, mari, miles, dux, vel geſſiſti bella, vel quæ gereres cogitaſti. Quis ordo agminis, quæ cura explorandi, quantus urgendo trahendove bello modus, expedire, propriæ tuæ laudes ſunt. Vt pedeſtres, ut equeſtres ducendæ turmæ, ne locum deſerant, ne ordi-

ne ordines turbent; ut munire caſtra, ut ducere foſſas, ut committere exercitus, ut eoſdem revocare oporteat: denique quæcunque evenire in acie ac præliis poſſunt, omnia campeſtri meditatione prænoviſti. Fluminum tractus, Moſæ, Vahalis, Rheni, Iſalæ, Scaldis vada, profunditates & flexus, urbium, propugnaculorum, portuum ſitus, ac robora, aperta tibi ſunt. Et, quod in Annibale laudat Livius, non minus hoſtium, quam tua loca explorata habes. Fortitudinem vero animi in iis perſpicere licet, quæ vel cum aliis, vel ſine aliis magna præclaraque egiſti. Tu comite Briaulteo, aliiſque Gallicæ nobilitatis Ducibus, è caſtris digreſſus, & Mendoſæ inſidiis circumventus, inſigni fortitudine Te tuoſque expediviſti, & periculi magnitudinem laudi ac commodo deputaſti. Nec enim temere adverſa caſuum æſtimat, quem fortuna ſubinde decepit. Tu ad Roram amnem, circumfuſis undique hoſtibus, captus pene, capi tamen non potuiſti, & cum victus69 videreris, verſo in deſperationem conſilio, non ſine Numine victoriam reportaſti. Pugnabant utique pro te celebrati nominis fama, & illa ipſa, quam dixi, deſperatio, ingens ad contemnenda pericula incitamentum. Tu obſeſſam à potenti Rege Brunſvicenſium metropolim ſummis obſidionis periculis liberaſti, tantaque id negotium confeciſti celeritate, ut citius viciſſe, quam veniſſe cognoſcereris, ejuſdemque liberationis author idem & nuncius fueris. Tu, cum ancipiti diu certamine in Flandria de ſumma pene rerum dimicaretur, ingens quoque tuis incitamentum fuiſti, tum ad ſe tuendum, tum ad hoſtes fortiter inceſſendum. Tu Limburgenſi agro, rigente bruma, ignes & arma intuliſti, & non

magna militum manu, in ipſo hoſtilis terræ meditullio, Erkelium oppidum expugnaſti, diripuiſti, incendiſti. Trepidavit nuper ſubito cohortium tuarum adventu Brabantia, & illic militem Batavum ſtare obſtupuit, ubi ſecuritatis ſuæ & imperii ſedem poſuit ſumma Hiſpaniarum majeſtas. Et facile Nemetum terris jampridem triſtem ſervitutem avertiſſes; niſi læva fuiſſet iis Ducibus mens, qui blandis fœderibus circumventi, inglorii & ſinguli perire, quam glorioſiſſimi belli fortunam experiri maluerunt. Ita contemtrix illa mortis pro patria virtus latius ſe diffudit, quam ubi nata eſt; & heroicos auſus illic explicare conata fuit, ubi ſtirpis ſuæ originem ac cunabula veneratur. Adeſt quoque Tibi, quæ multum in bellis adminiſtrandis atque imperio militari valet, Auctoritas. Et, qualis laudatus ille Germanicus, viſu & auditu juxta venerabilis, cum magnitudinem & gravitatem ſummæ fortunæ retines, invidiam & arrogantiam effugiſti. De Felicitate nihil dicam, quæ quia in poteſtate noſtra non eſt, nec virtutibus accenſeri meretur. Eam tibi Deus ſummam præſtet, & deſtinata ſalubriter potentius numen exequatur. Formam imperante dignam ſortitus, non animis ſolum, ſed etiam oculis civium ſervis. Imperium quoties cogitas, omnem Majeſtatem in lubrico poſitam prudenter cogitas, & inter maximam & ultimam fortunam nihil intereſſe edoctus, illam reverenter habes. Feſtinationem, temeritatemque prudentia ac conſiliorum freno moderaris. In omnem occaſionem intentus, nec tuæ dees, nec hoſti ſuam ſubminiſtras. Sed inter has præclaras & eximias virtutes tuas, maxime tamen ſe oſtendit Comitas illa tua, &,

quam

quam à Batava gente habes, Humanitas; quæ ita in te elucet, ut ad hanc unam virtutem genuiſſe te videatur natura, ſtudium exercuiſſe, felicitas ſervaſſe. Ita faciles aditus ad Te privatorum, ita liberas eſſe querimonias ſinis, ut is, qui dignitate principibus excellis, facilitate par infimis videaris. Moderationem, modeſtiamque, in omni fortuna eminentia bona, propria habes, & , quod de Tito olim dictum, neminem à ſermone tuo triſtiorem dimittis. Tua quoque hæc vox eſt, quæ olim fuit Trajani laudatiſſimi Principis: *Talem præſtabo me Imperatorem meis, qualem optarem ipſe privatus.* Quæ quum ita ſint, minime fuiſſe difficilis deliberatio credenda eſt, quiſnam potiſſimum tantis rebus, hoc tanto bello præficiendus eſſet. Mihi vero memoria vetera repetenti, & mentis oculos per antiqua avorum tuorum decora circumferenti, hæc ſedet ſententia, nulla te virtute majoribus tuis minorem futurum, qui nulli dignitate, opibus, animique celſitudine es inferior. Quid? quod rerum à te geſtarum præſtantia, velut quibuſdam alis, ſublati, cogitatione & ſpe multo jam ulterius provolamus. Nec ſentit vovetque aliud Patria univerſa, quæ vota jam ſua colligit, fauſtiſque acclamationibus Gubernatorem ſuum gratulabunda excipit. Gaudent Illuſtriſſimi Potentiſſimique Fœderati Belgii Ordines, & , quam ſummam habent poteſtatem, Te imperante ac vindicante illuſtriorem habent. Gaudet Batavia, ſingulari jure tua, & ei ſe vitam dediſſe gloriatur, à quo vitam jam ſibi ſecuritatemque promittit. Gaudet Geldria, & illum ſe Ducem nactam lætatur, cujus induſtria propagatos imperii ſui fines, Rhenum, Vahalim, Moſamque ab ho-

ſtium incurſionibus non ſemel defenſos adſpexit. Gaudent Toxandri, & cum omnium te ducem agnoſcant, ſuum privato nomine compellant. Gaudent Trajectini, & inter Batavos ac Sicambros medii utrorumque applauſus ſuis applauſibus excipiunt. Gaudet Naſſoviorum familia omnis, & gloriæ ſuæ incrementa ex tua ſperat. Gaudet civium quiſque, quorum alii corpus, non virtutem, alii ſolum nomen patris immutatum eſſe dicunt. Omnes certatim te velut beneficum & ſalutare quoddam numen adſpiciunt, alternis judiciis ambigentes, Dominum ſalutent, an Patrem. Iam militum totiuſque exercitus applauſus quantum tui vel admirationi dediti ſint, vel charitate flagrent, teſtes ſunt. Fremitus concurſuſque omnium, neminem ſolum gratulari ſinit. Ac cæteri quidem viciniores Principes ac populi, quanta omnes animorum alacritate recentem Præfecturæ tuæ nuncium acceperint, ex eorum Legatis cognoſcere potuiſti. Academia noſtra, Reipublicæ hujus non ornamentum ſolum, ſed & fulcrum, pariter Te Patriæ ac litterarum, Martis Palladiſque tutorem veneratur. Quare capeſſe gubernacula florentiſſimarum provinciarum Princeps Illuſtriſſime, quas fama rerum geſtarum, opum affluentia, virium gloria terribiles fecit. Agitur in iis Naſſoviorum gloria, quæ tibi à majoribus cum magna in rebus aliis, tum maxima in re militari tradita eſt: agitur ſalus tot ſociorum atque amicorum, regum, principumque, qui ſuam felicitatem perniciemque à noſtra ſejungi non poſſe ſapienter vident: agitur fortuna tot optimorum civium, quibus non ſalvis & pacis ornamenta & ſubſidia belli fruſtra requires. Exempla Tibi adſunt fortiter

&

& feliciter capiendi imperii à majoribus illis tuis, quos immenſa ſerie Cæſaribus annectis. Eminent inter illos Adolphus, Gulielmus, Mauritius, primi ultimique conditores magnitudinis & claritudinis Naſſavicæ. Adolphus vir bello maximus, plus virtuti ſuæ, quam fortunæ debuit, & quum omnia ſua ſaluti publicæ devoviſſet, ſe quoque tandem devovit; docuitque poſteros, difficulter poſſideri imperia, quæ cum potentiorum invidia poſſidentur. Guilielmus pater, ut cæteras ejus virtutes ſileam, Lenitatem, Conſtantiamque, & in ſævis undis tranquillum animum tibi tranſcribit. Vt gubernator in magna navi flectit ac regit omnia parvo motu, ipſe immotus; talis ille tuus genitor, periculorum ſecurus, fluctuantem bellorum tempeſtatibus Belgicæ navem. Quid Mauritius frater? vixit carus ſuis, metuendus hoſtibus, utriſque venerandus, & ſatur gloriæ, ſatur vitæ, Te non imperii modo ſui, ſed & virtutum ſuarum hæredem reliquit. Fuit in illo vis animi incredibilis, laborum patientia propemodum nimia, fortitudo inter Europæos Principes excellens, conſilium par animi fortitudini, ſcientia rerum Mathematicarum eximia, pietas denique erga parentem inſignis; quam, Philippum paternæ cædis authorem non ſemel juſtiſſimo bello ultus, orbi teſtatam fecit. Et, quæ ſumma numinis benignitas fuit, exſpectavere eum fata, dum Oriente domito, aditoque nuper Occidente, quicquid mortalitas capiebat, nominis fama impleret. Quod ſi maternum genus ſpectare libeat, quod ex Galliæ ſummis Principibus deducis, hic avum intuere Caſparem Colinium, Galliæ Admiralium,

magnæ authoritatis, famæ, ac fidei virum, qui cum ſe totum puriori religioni conſecraviſſet, vitam ſibi crudeliter eripi, quam illam, maluit. Tu ſuccedis, & iiſdem virtutibus illos reddis, quorum ſanguinem præfers. Non poteſt non rapi ad ſimilitudinem eorum, à quibus fluxit, excellens indoles, & ſimulacrum refert cœleſtis animi decerpta ab iis aura. Obſequeris vocanti Te ad magna Fortunæ, ſed ita, ut virtuti illam ipſam debeas. Sine hac Princeps famam magnam habere potes, non potes bonam. Non convenire cuiquam imperium ajebat Cyrus, qui non melior eſſet iis, quibus imperaret. Nec firmum imperium eſſe poteſt, ubi illa exulat. Vti navigantium oculi in Helicen, ita in Principes ſuos verſæ pleræque civium mentes & oculi, non tam imperio, quam exemplo moventur. Arduum tuum munus eſt, & magnum, mole, cura, periculo. Bello præficeris graviſſimo, ſive hoſtem ſpectes, cujus potentia maxima eſt, ſive rempublicam, quam defendi noſtra aliorumque intereſt. Et cum alibi bella fuiſſe, & tranſiſſe compertum ſit, hic ſediſſe & habitaſſe creduntur. Scilicet, fecit locorum oportunitas, & eorum conſpiratio, qui magnitudini noſtræ ſunt offenſi, ut conſilia & arma undique Auſtriacorum verterentur in has partes, & noſtro hoc ſolo certamen certaretur, pene dicam, de Europa. Veniſti in medium belli diſcrimen, ex quo non difficulter Te expedies, ſi, quod facis, Deum adhibueris in conſilio, & nihil magni ſine illo Numine te poſſe credideris. Habuit olim libertas noſtra hoſtes potentiſſimos Romanos, & jam Hiſpanos habet, gentem, uti Annæus Florus teſtatur, *bellatricem, viris armiſque nobilem, Annibalis eruditricem.*

Vtriſ-

Vtriſque, cum in bella truderetur, oppoſuit cauſæ æquitatem, artem militarem, & invictum animi robur. Sed per graviſſimas tempeſtates, & bellorum procellas, in hanc temporum felicitatem enavigavit, auctaque inter arma & enſes imperii poteſtas, fama, & opes. Tu iiſdem præſidiis fretus, fortitudini animi, quæ in te ſumma eſt, conſilium jungis; quorum alterum ex providentia timorem, alterum ex audacia temeritatem afferre ſolet. Vides magnos duces plura conſilio quam vi perfeciſſe: nec temere Diomedi ſocium Ithacum aſſignare ſapientiæ patrem. Bellum Hiſpanienſe, graviſſimis cauſis, magno animo, felici ſucceſſu ſuſceptum, continuas, & parentis tui infandam cædem porro expiare pergis. Vtique Belgis imperas, quibus pro aris & focis fortiter mori ſuavius ſemper fuit, quam ante eos. Imperas iis, qui bellis circumſepti, nondum tamen bello laſſati ſunt, nec pacem ſe habere poſſe, præterquam in bello, arbitrantur. Imperas, ſed magnis rerum noſtrarum adjutoribus, Gallo & Britanno, quibus opitulandi neceſſitatem non ſociorum ſolum amor, ſed & propriæ ſecuritatis ſolicitudo quam maximam imponit. Et eſt profecto is hoſtis, cum quo non de gloria aut propagandis imperii finibus pugnamus, ſed de vita, & quod vita antiquius, avita libertate. Fatum quoque hoc eſt tuæ ſtirpis & domus, ut gloriæ ſuæ magnitudinem à miſerorum tutela habeat. Dictum olim de Scipionum gente, natam eam ad Carthaginem vincendam. Ego de tua dixerim, natam eam ad ſublevandos tyrannide & fœdo ſervitutis jugo Belgarum populos. Pacem ab hoſte nec petis, ne victi videamur; nec obla-

tam reſpuis, ne ſuperbi victores habeamur. Nihil enim magis decorum Principi, quam ut ſciant omnes, & ſuſcipere illum juſte bella, & finire poſſe. Sed nullam admittes, niſi honeſtam & tutam. Secus non pax ea foret, ſed ſervitutis pactio. Procerum populique hæc vox; hæc ſententia eſt: Potius cum dignitate cadendum eſſe, quam cum ignominia ſerviendum. E militia & bello ſubductum Reſpublica vocat, ſed (ignoſce Patria ſic loquenti) non omni ex parte beata. Tu beare eam porro non deſinis, dum Religionem & Iuſtitiam, certiſſima ſecuritatis publicæ pignora, fortiter propugnas. Vtique hæ illæ virtutes ſunt, quibus Principes Deos fieri Auguſtus perhibebat. Illa, cum Dei Optimi Maximi munus ſit, in animos imperium habet, nec à nobis divelli poteſt. Et cum Deo hominem, homines hominibus, hos ipſos Principi ſuo alliget, vincula illa diſſolvi non patitur. Vnam ſententia fruſtra exſpectabis, quia ſuam quiſque impenſius amat; unam animis optare licet, quia plures Chriſtiani ſumus; quos utcunque opinio & doctorum placita dividant, cœleſtium bonorum ſenſus communioque arctius junxiſſe debebat. Occurrit ſupplex juſtitia, & ad pedes tuos provoluta, ſe quoque laciniam veſti tuæ attexi poſtulat. Dum ſe commendat, cives ſuos tuoſque commendat, ſummi, medii, infimique ordinis. Tu Curiæ ac juris ſummus præſes unicuique ſuum das, ne inferiores vim patiantur, nec ſuperiores contumeliam accipiant. Non minus enim te civibus datum arbitraris, quam tibi cives. Et ſicuti ſidera ſplendorem non habent, niſi ut uſibus mortalium inſerviant: ita nec tu dignitatem hanc, niſi cum officio conjunctam, habes. Iuſtitiæ clementiam & leni-

lenitatem adiniſces, & in hoc faſtigio non magnus magis, quam bonus audire deſideras. Amari ſiquidem à popularibus, metui ab hoſtibus, digni principis eſt. Famam, jam præſertim in theatro ejus poſitus, ſerio curas; & cum reliqui mortalium ea, quæ conducunt, maxime ſectentur, Tu præcipua rerum tuarum ad illam dirigis. Quare temporibus tuis dicendis non deerunt decora ingenia, & grata poſteritas proſperam tui memoriam circumferet. Nec minus lætus hic Inaugurationis tuæ orietur dies, & ſalutaris Belgis tuis, nec Belgis tantum, ſed & vicinis, nec vicinis tantum, ſed & longe diſſitis; etiam iis, qui adverſa nobis veſtigia prementes, alia ſidera, aliud cœlum vident. Plura dicerem, niſi apud Deos Principeſque pauco ſermone utendum ſcirem.

Faxit Deus immortalis, ſtator vindexque hujus imperii, ut quam libertatem avitam inſignis Naſſoviorum prudentia, Procerum, civium, militumque egregia virtus, & ante omnia cœleſte ipſius numen hactenus defenſavit, tutam porro inviolatamque conſerves: & Parenti fato diſpar, Fratri felicitate par, utrique animi magnitudine ſimillimus, Te officiaque tua omnia Patriæque Patrique *æternum conſecres.*

D I X I.

PANEGYRICVS,

Quo Illuſtriſſimo & Excellent. Principi,

FREDERICO HENRICO, Arauſionenſium Principi, Comiti *Naſſoviæ*, &c. Hollandiæ, Zelandiæ, *&c.* Gubernatori, Supremo militiæ noſtræ terra marique Duci, *&c.*

Expugnata fortiter Sylvæ-Ducis *laudem gratulatur Autor.*

OBſidionem fama clariſſimam, opere, laboribuſque gravem, inſignem caſibus, cædibus atrocem, confeciſti, propitio Numine, *Princeps Illuſtriſſime.* Præiviſti victor. Subeunt victoriæ tuæ teſtes ac præcones plurimi, qui quam omnem ab ingenio, induſtria, ac eruditione impetrare poſſunt dicendi facultatem, tantæ rei certatim applicant. Vtique intereſt præſentis ſeculi, magnorum Ducum præclara facta grata mente recognoſcere, & futuri, eadem velut ante oculos poſita habere; ne aut obliterata inertia noſtra virtus in vivis langueat, aut quæ imitetur, majorum exempla, deſideret poſteritas. Veteris ævi res geſtæ ſuis memoratæ ſunt ſcriptoribus. Nec fas eſt incurioſum eſſe rerum ſuarum ætatem noſtram, tum præſertim, cum magni nobiliſq; facti prodenda eſt memoria. Agere memoratu digna, eademque ſcripto conſignare, laudabile creditum apud eos, apud quos virtutes æſtimantur. Vbi pretium his deeſt, per inertiam

ſimul

ſimul & ſilentium, cum gloriæ ſtudio, imperiorum dignitas, ipſique tandem principatus concidunt. Bellum Fœderatis populis, ſub tuo ac gentis tuæ moderamine, cum potentiſſimo Hiſpaniarum rege per annos multos fuit. Ad libertatem feliciſſimis incrementis contendimus. Inchoavit eam Gulielmus, genitor tuus. auxit ejus ſecuritatem ſupra modum Mauritius, frater, illuſtris ac beatæ memoriæ Principes. longius provehere pergis, *Frederice Henrice.* Toto belli decurſu Naſſoviorum imprimis emicuit fides, conſtantia, animique magnitudo, ut in illa ſtirpe imperii hujus robur collocaſſe videatur ſummi Numinis providentia. Vrbes munitiſſimæ victæ. acies hoſtium atrocibus præliis profligatæ. exercitus ingentibus impenſis, ſupra quam quis credat, conſcripti, majores ſemper pro magnitudine creſcentis indies imperii. Exiguæ primum vires Hollandiæ Zelandiæque potiſſimum terminis circumſcriptæ, fuere. Mox acceſſio facta Geldriæ, Tranſiſalaniæ regionis, Friſiæ partis, ac Groningæ omnis. Non tuta ab armis noſtris Brabantia, non Flandria. utriuſque oram validiſſimis præſidiis tenemus. Numero hominum opibuſque inferiores vicimus ordine & diſciplina, non domi ſolum, ſed & foris: non terra ſolum, ſed & mari. Poſt victum ex parte Orientem, & ereptas Luſitanis Moluccas inſulas, arma noſtra ſenſit Occidens. Adeo ſucceſſus ſuos urgere paratus populus, velut æſtu quodam & torrente fortunæ raptus in vetere ac novo orbe trophæa fixit. Bella navalia, portus Iccius, & fretum Gaditanum, inter Calpen & Abylam maxime, celebria conſpexere utrumque cis Tropicum. Omnium tamen feliciſſime nuper tuis

auſpiciis

auſpiciis ſub ipſo Tropico navigatum,(non patitur Hiſpanorum vecordia,ut pugnatū dicam) cum victoriæ prœmium ceſſit argenti, merciumque precioſiſſimarum immanis vis, & laceratæ momento hoſtium rates, Cubæ littora tabulis operuere. ut jam in ipſo mari, in alio orbe victa videretur infeſta terris Europęis Hiſpania. Induciarum non longo intervallo diſtinximus bellorum tempora, & data ad recipiendum ſpiritum partibus requies. Damnata aliquandiu nocendi ſtudia, non cauſæ; pugnæ, non odia, his opertis magis, quam extinctis. Mox majoribus animis redintegrata bella. nos minore emolumento terra marique pugnavimus, uſque dum exuta in Occidente regiis opibus claſſe Mexicana, & turbatis tanta clade hoſtium rationibus, tempore optimiſque occaſionibus uſus, *Sylvam-ducis*, propugnaculum Brabantiæ validiſſimum, in poteſtatem tuam redegiſti. quæ ſola lacinia deerat pulcherrimæ Fœderatorum veſti. Mirum, quantum ex hac victoria roboris & dignitatis Reip. noſtræ acceſſerit, quantum illuſtriſſimo tuo nomini apud ſuos gratiæ, apud exteros famæ & auctoritatis. Infeſtiſſimæ olim Romanis fuere urbes duæ, Carthago, & Numantia. Nullę longius principem populum, nullæ gravius afflixere, conſumptis tot Ducibus, exercitibus, opibus. Hæc urbs Carthago nobis & Numantia fuit. Bis irrito conatu tentata, ſemel ſolius cœli in ipſam favore, in noſtros inclementia evaſit; ſemel Alberti Archiducis prudentia, &, quæ in bellis plurimum valet, celeritate defenſa fuit. Fraudibus petita ſæpius, ſtratagemata noſtrorum vel Marte, vel fraudibus eluſit. Ingreſſi urbem ſumus. intra portas, in foro ipſo ſtetimus. nondum tamen vicimus. Fato

tunc

tunc ſervata urbs, ne, poſt tot fratris triumphos, Tibi quoque deeſſet futuræ gloriæ illuſtre argumentum. Ecce, pendet animi Europæus orbis, utrum admirabilius ſit, quod illam viceris, an quod aggredi auſus fueris. Dum victam ſtupet, hæret iterum, quid prius in ea victoria miretur: An velocitatem, quod breviſſimo tempore viceris: An operum magnitudinem, in quibus labor naturam ipſam pene vicit: An Numinis favorem, quod anni tempeſtates, raro hiſce regionibus more, obſidenti idoneas conceſſerit, totoque obſidionis tempore æther velut in partibus fuerit: An felicitatem, quod ſpem dubiæ adhuc victoriæ erexeris altera, & Veſalia potitus nutantem belli fortunam occupaveris: An maximi Regis caſtra ſubita rerum deſperatione dilapſa, & qui exercitus pares nobis habeat, momento victum. Fœderati vero Belgii Proceres, civeſque tui, dum glorioſæ obſidionis momenta propius ad animum revocant, ejus gloriam publica & privata utilitate, hoſtiumque ſummis incommodis metiuntur. Nullam ſiquidem ex finitimis urbibus illa nocentiorem experti fuimus. Hinc in Geldriam, Hollandiam, & ipſam diœceſin Vltrajectinam factæ excurſiones turbarunt quietos. In omnium latus impacta omnes afflixit, abductis trans Vahalim, Moſam, Rhenum ipſum captivis, cæſis noſtrorum copiis, abactis jumentis. Non æſtate ab illa, non bruma tuti fuimus. Vndique præſidiis fortiſſimis muniendi urbes, propugnacula, arces neceſſitatem nobis impoſuit. Equitum peditumque ſedes oportuna militem in agros noſtros effuderat, priuſquam venire eum ſenſiſſemus. Tuta locis & fuga ex occaſione jam latrocinia, jam bella faciebat. In hoc Numan-

Numantiæ ac Carthagini diſſimilis, quod illam à Roma Alpes, hanc mare, ipſam à finibus noſtris arctiſſimum flumen dirimat: illæ à Latio longius fuerint, hæc Sicambros Batavoſque proxime contingat. Quanta vero hoſti ex ea damna exſpectanda ſint, poſtquam noſtrarum partium eſſe cœpit, inde colligunt, quod Brabantiam nobis omnem aperiat, aditumque præbeat ſecurum in Menapios, Tungros, Eburones, Advaticos: belli diſcrimine Bredam Antverpiamque involvat: eodem Heuſdam, Graviam, Bommeliam, Bergam ad Zomam, fluminumque commeatus liberet. Quotquot vero à rerum circumſtantiis tanti belli authorem & cauſas infra Deum poſitas animo præſcindere amant, tam præclari facinoris ſucceſſum prudentiæ tuæ ac fortitudini, induſtriæ ac conſtantiæ, indefeſſo ſtudio, animique magnitudini acceptum ferunt. quarum illam totius operis moderatricem, hanc ejuſdem adminiſtram comitemque venerantur. Primum, hoſtium ad Occidentem immanem jacturam in lucro deputabas, & quæ inde nata fuiſſe in comperto erat præſidiariorum per Brabantiam, Gelriam, Flandriam murmura & querelas, ob non ſoluta ſtipendia; ſatis gnarus, diſciplinam ſolvi, ac licentiam turbarum oſtendi, fruſtratis militum deſideriis. Deinde, abſente Spinola, cujus ductu multa proſpera ac præclara Rex geſſerat, fore ſciebas, ut tardius moveret Archidux Iſabella, & in quem ſummæ rei regimen conferret ambigeret: facile Hiſpanorum & Belgarum æmulatione militaribus odiis fomenta præberi: periculoſe ex hybernis exciri militem querulum: deeſſe, hoc ſaltem tempore, quæ conſcribendis novis copiis & educendo exercitui ſuffi-

ſufficerent. Qua rerum perturbatione utendum, & quæ caſus obtulerat, in ſapientiam vertenda ratus, urbem illam aggredi ſtatuiſti, quæ finitimarum eſſet infeſtiſſima. Obſervabas præterea, maturius te, ob advehendi commeatus commoditatem, caſtra explicare poſſe, & eo loco, ubi à vicinis urbibus fluminibuſque annonæ ſubvectationes juvarentur: Hoſtem, ſi vel maxime caſtris inſultare velit, ob pabuli inopiam non poſſe. Super hæc in Germania bello Cimbrico, in Inſubribus Gallico regias opes atteri[a]. Nec minus occurrebant, quæ difficilem reddebant obſidionem. maximo ambitu cingendam urbem, ob circumfuſas aquas, quæ propius locari caſtra prohibebant: multo opus eſſe milite, quo & diſperſas caſtrorum partes tuearis, & obſeſſos oppugnes: paludes nihil ſtabile firmumque admittere: ob aquarum affluxum hyemem hyberna ſuſtinere non poſſe. Augebant difficultatem, præter præſidia, cives continuo bellandi uſu exercitatiſſimi, maximus in oppido rerum (ita credebatur) ad bellum apparatus, rei frumentariæ ultra quam ſatis, arces adhæc validiſſimæ, & propugnacula portis lateribuſque urbis undique objecta. quibus malis remedia jam ante quæſiveras, à milite, armis, commeatu, navibus, ærario, & Illuſt. Ordinum in tantas impenſas egregia facilitate. Cumque ingenti totius Europæ præjudicio gravaremur urbem illam vi expugnari non poſſe, ideoque in miſeriam ſimul noſtram & ignominiam, velut fato, ſervari: Tu veteris ac recentioris ævi exempla in conſilium advocando, nihil labori induſtriæque impervium eſſe, temet ipſum, jam & nos docuiſti. Atque iſta meditantem animum magnæ ſpei gloriæque ardor accendebat.

Subi-

Subibant laudatiſſimi fratris conatus minus proſperi, fruſtrata tuorum ſtratagemata. necdum amiſſæ Bredæ pudorem decoxeras. At omnium maxime heroicam mentem ſtimulabat patriæ amor, quam in tuto locari in confeſſo erat iſtius urbis acceſſione. Motis caſtris, præveniendum celeritate hoſtem judicabas, ideoque, ut falſa opinione ipſum imbueres, quidvis potius, quam de Sylvæ-Ducis obſidione ſuſpicandi argumenta illi objeciſti. Crederiſque animis adverſæ partis prorſus perſuaſiſſe, nihil minus te, quam quod cogitabas, cogitare. Acceſſit ad Prudentiam labor & induſtria, animique incredibilis & propoſiti conſtantia, quibus tantas res geſſiſti, quantas audere vix hominis, perficere (Velleji verba ſunt) pene nullius, niſi Dei eſſet. Circumvallationis magnitudo, celeritas, robur, ac ſecuritas parum à miraculis abfuere. Inſediſti paludes, fluvios ſtitiſti, epotaſti ſtagna & lacus, non militum numero, uti olim Medus, ſed arte ac ingenio. Nec jam mirari ſubit, quæ de Druſi, Corbulonis, Civilis laboribus, de Carthaginis, Numantiæ, Platæarum, Aleſiæ obſidionibus grandia memorant ſcriptores. Illic foſſæ ductæ, murique duplices, quorum alter obſeſſos, alter exterius ſpectabat. vidimus & hic. Illic lacubus injecti aggeres, & hic. Illic Durias trabibus impeditus, hic glebis ſuperaggeſtis Dommala, Dieſa, & Aa fluvii. Illic turres erectæ, exſtructa caſtella hic vel numero, vel mole potiora. Romani operantes ſimul & pugnantes caſtra perfecerunt viginti dierum ſpacio. Non majore noſtri, manus ligone & balliſta armati, ut pro illius officio hæc pugnaret. Maximus, qui Aleſiæ fuit, ambitus in paſſus ivit undecies mille. Tuus hic in

paſſus

paſſus amplius tricies mille, ſive milliaria Italica triginta duo, quem nullibi non, adverſus externi hoſtis inſultum, tuebantur tot tamque immania opera, quanta qui oculis non ſubjecere, animis concipere non poſſunt. Non reliquiſſe aditum, niſi à cœlo venturis hoſtibus, videbaris. Nec dubium, quin longius abiverit cura tua, dum in magnis negotiis etiam tuta timentur, & prudentia abundantes amat cautelas. Hoc circo incluſæ belli partes, urbs, exercituſque. Hæc Martis, hæc virtutis tuæ, ac tuorum area fuit. Magna hic, non aliorum modo Ducum, ſed & tua etiam in promovendis operis ſtudia apparuere. Vbique comitate & alloquio operantium officia provocabas, animos prœmiis implebas; pecunias, ingentia ad quidvis audendum incitamenta, liberalius offerebas, aggeribus valliſque ſpacia præſcribebas, inter glebarum jactus, & ligonum motus per paludes diſcurrebas, incorrupto ſummi Ducis honore. Vbi pugnæ locus, ubi invadendæ arces, arcibuſque objecta molium terreſtrium repagula, pugnantibus te oſtentabas, ſedulo cauens; ne furore militari certæ cædi tuos objiceres: ſufflaminabas bellaturientium ſtudia, ne primo impetu retardati ſucceſſus ſequentium animos frangerent: ſatis velociter geri arbitratus, quicquid bene & caute: caram eſſe boni militis annonam: nec expedire, bella, quæ fama conſtant, à cladibus auſpicium capere. Veterum etiam more, per gentes natioueſque diſtinxiſti operarum ordines ac pugnandi vices, ut diſcretus labor fortes ignavoſque diſtingueret, atque ipſa contentione decoris accenderentur clariſſimi Europæ populi. Ipſe periculorum omnium ſecurus, mane, veſperi,

veſperi, etiam intempeſta nocte, modo ante ipſa ſigna, modo iis immixtus ibas, inter machinarum boatus, glandium igniumque jactus, in ipſis cuniculis foſſiſque ſubterraneis facienda imperans. Et quanquam non deeſſent, qui monerent, ne oblitus publicæ ſalutis unico eam fortunæ ictui exponeres; non expedire, urbem, maximi alias momenti, tanti capitis jactura redimi; tamen, ut eas voces benevolentiæ tuorum ſigna eſſe credebas, ita pari animi magnitudine æſtimabas minus, affirmans non ſemel, abſente te citius quod non facto eſt uſus, quam quod facto eſt opus, fieri. Forte & generoſæ menti inerrabat Alexandri Macedonis reſponſum: non ætatis ſe ſpatio Principes metiri, ſed perennitatis: Deum, uti regna, ita & rectores impenſius curare: nec tam longam ipſis, quam glorioſam vitam quærendam: nihil indignius, quam conſumi eam, ubi quam maxime poſſit oſtendi. Nec tuis caſtris contentus invigilare, ad aliorum ſtationes ſæpius proceſſiſti, hic machinas amoveri jubens, hic admoveri, hic oppugnari hoſtem, hic defendi tuos, ut totius exercitus Imperator nullam caſtrorum partem curæ tuæ ſubduci paſſus fueris. Facta tua, non dicta ſolummodo, ſequebatur miles, nec diſciplinam tantum, ſed etiam exemplum à te capiebat. Vt plane tanti eſſet exercitus, quanti Imperator. Hinc omnibus idem ardor, ire, quo juſſiſſes, pugnare, periclitari, ſanguine ſuo commendare poſteritati glorioſę obſidionis recordationem. nec tam mors illis terrori erat, quam vita, & ſupereſſe à pugna dedecus videbatur. Illud maxime glorioſum, quamvis multorum cædibus, gradum aliqua promoviſſe, & cum hoſtem vallo deturbaſſent, raris ordi-

ordinibus reverti. Iam, cum in procinctu eſſet Comes Herenbergenſis, paratoſque exercitus ſub ipſis vallis oſtenderet, nuſquam fortiſſimi ſollicitique Ducis munia omittebas. Ipſe cum ducibus agmina circumire, ſomnum non capere, undique circumcurſare. copias etiam omnes in armis eſſe, frenatos equos ſtare, ac vigilias intentiore cura ſervari jubebas. Etiam prorupto vallo cum equitum turmis exibas, occurſabas venienti, & ubi plurimus labor ſpeſque aliqua, conſilio, manu, voce pugnam ſuſtentabas. Oberrante mox cis Vahalim hoſtili exercitu, & veteri Bataviæ inſidiante; ſtupenda velocitate militares copias, ad nutum paratas, inſequi juſſiſti, quo uſus vel res vocaret, ſtare, progredi; ut veluti manu tua adverſæ partis fata moderari videreris. Tum vero quam maxime excellens illa animi magnitudo emicuit, cum ſuperato Iſala Velaviam hoſtis teneret. Iacebant nobis animi, metuſque tam quæ non eſſent facienda, quam quæ eſſent, ſuadebat. At tu adverſa caſuum, quæ bellis intervenire ſolent, moderatius æſtimans, egregia conſtantia non deſtitiſti à cœpto, ſed acriore ſtudio inſtitiſti urbi, proviſiſque, qua poteras, celeritate limitaneis locis, hoſtem in ſterili arena ſibi permiſiſti, donec capta tuis conſiliis Veſalia, revocandi artem, qua adverſus te utebatur, docuiſti cognatum ſanguinem. Ita ad incredibilem animi vim divina acceſſit benignitas, quarum illa, ut auderes, dedit, hæc, ut poſſes. Pari olim conſtantia populus Romanus, cum tertio ab urbe lapide graſſaretur Annibal, ad avertendos Capua Conſules, ab incepto non deſtitit, & de ſua urbe ſollicitus, Capuam tamen non omiſit, ſed parte exercitus ſub Appio Conſule relicta, par-

te Flaccum in urbem ſecuta, præſens abſenſque pugnabat. Non oportuna magis Belgarum terris alias affulſit victoria, quæ ſubita ſerenitate inductam patriæ caliginem diſcuſſit, Amersfortiam Cæſarianis præſidiis, Velaviam numeroſis exercitibus liberavit: hoſtium vero res adeo in arctum coëgit, ut armamentario ſuo ſimul, & frumentaria ſede exuti, nihil ſibi reliquum eſſe crederent, præter dedecorem fugam, aut minime ambitioſam famem. Tandem, adductis in ſummam deſperationem obſeſſis, laborioſo operi lætam cataſtrophen impoſuit inſignis tua erga deditos clementia, qua, non cum privatorum te calamitatibus, ſed hoſtium viribus, contendere oſtendiſti. Scipio Africanus (nec enim cum alio comparari te fas eſt) in Hiſpaniam miſſus, neglectis minoribus ejus oppidis, Carthaginem novam, præcipuum tum regni robur, aggreſſus eſt, & in una urbe capta Pœnis ſui defendendi fiduciam ademit, Romanis ſociiſque reddidit. Hujus exemplo, urbem Hiſpanicarum provinciarum munitiſſimam, ſitu hactenus operibuſque inexpugnabilem, ſubito adortus es. Veniſti, & minus quinto menſe victor ingreſſus es, non Sinoniis artibus, ſed indefeſſa armorum vi, fruſtra obnitente Regio Cæſareoque exercitibus, perruptis arcibus duabus, plurimiſque, quas militaris induſtria exſtruxerat, munitionibus. Et quod ad laudem quoque facit, pugnaſti, non cum tironibus, bellique inexpertis, ſed cum hoſte bellicoſiſſimo, cum veteranis delectis & militibus, quorum ut quiſque ſcientia militari & audacia maxime valebat, ita majore animo contra ſtetit, etiam res urbis moderante Gubernatore ſagaci, acri ingenio, contra

pericula & inſidias firmiſſimo, qui loca omnia, prompta, occulta, plana, impedita noverat, prudentiæque fama inter regios Præfectos eminebat. Atque hæc dum terra per te geruntur, non minus victricia ſigna per Oceanum late circumtuliſti, duplexque elementum inſediſti victor. In Occidentem iterum movērunt Societatis iſtius ſocii, uſuri fortuna, quam ſuperiore anno propitiam experti fuerant. Cumque turbatis commerciis Morini mare Britannicum ac Septentrionale, bello, quaſi tempeſtate, præcluſiſſent, ſub *Petro Heynio*, quem ob recentia fortitudinis & felicitatis exempla tanto negotio præfeceras, maris denuo libertatem tibi tuiſque vindicaſti. Patere, Princeps, uti, dum de Heynio loquor, paululum morer ordinem laudum tuarum. Querimur, proh dolor: querimur, in tanto impetu curſuque rerum occidiſſe glorioſiſſimum ducem; illum qui gaudio nuper impleverat animos, jam mœrore omnia compleviſſe. Dolemus illam animi vim, illam in ſubeundis periculis conſtantiam, in rebus moliendis efficiendiſque velocitatem, in ſuos fidem Reipublicæ ereptam. Occubuit Heros iſte, per omnes navalis militiæ gradus ad ſumma evectus, major ſemper privato viſus, dum privatus fuit, & omnium conſenſu etiam tunc, cum pareret, capax imperii. Occubuit nunquam non victor, poſtquam Orientem & Occidentem, famæ ſuæ terminos, adiiſſet; poſtquam claſſem Hiſpanorum in ipſo Braſiliæ littore atroci prælio exa maſſet: poſtquam regio theſauro onuſtas navi in Matancæ portu primus mortalium exuiſſet evulgato imperii arcano, poſſe etiam Occiden tem vinci, & annuos Novi orbis reditus inter

cipi: poſtquam naves Morinorum bellicas fortiter aggreſſus expugnaſſet, & majorum facinorum ſpem certam ſuis feciſſet, nec deeſſe quidquam ad immortalitatem videretur, niſi ut qui vixiſſet victor, victor moreretur. Secuta quoque eſt morientem victoria, & quæ vivo ante, etiam mortuo ſe ſuperfudit fortuna. Regulum dicerem, niſi hoc felicior eſſet, quod poſt carceres ſuos eodem loco hoſtem egregie ultus fuerit, quo captivus fœdam ſervitutem ſerviverat. Dicerem Themiſtoclem, niſi non cum imbellibus Perſis, ſed bellicoſiſſima gente pugnaviſſet. Compararem Pompejo, niſi piraticum bellum illi ſuperſtiti conficere conceſſiſſent fata, Heynio noſtro negaſſent. Maxima profecto ſunt, quæ geſſiſti, Princeps fortiſſime, & in hac mundi ſcena, inter tot Europæ Principes, laudatiſſimum te actorem conſpexit præſens annus. Fatigavit Boruſſiam Suecus, fruſtra repetiit Polonus. Britannus domeſtica, Tranſalpina reſtituit Gallus; Bellum pace redemit Cimber. Finibus ſuis invigilaſſe Veneto ſatis fuit. Omnium tu (ſit fas ita Batavum loqui) glorioſiſſime urbes illas Hiſpano ſubduxiſti, in quibus Belgici cardo omnis verſabatur. Et ne quid perfectæ victoriæ obſtreperet, ſolo exercitus tui adventu, Velavia omni, propugnaculiſque in Iſalæ ripa exſtructis, ſubmoviſti hoſtiles copias. Viciſti magnitudine rerum non hoſtes modo, ſed & ſociorum expectationem, quorum illi inſolentius vanis cogitationibus cœlum peti, hi tale te conſilium cepiſſe, quod non facile explicare poſſes, modeſtius cenſebant. At explicuiſti, per Dei gratiam, & poſſibile eſſe primus docuiſti, quod impoſſibilibus hactenus, celebratiſſimo proverbio, adſcripſerat præconcepta ani-

mis

mis noſtratium deſperatio. Et cum hæc ſub initium Præfecturæ tua ſint opera, ſimilia porro exſpectamus. Nec enim poſſunt aliæ, quam excelſæ cogitationes animo tuo ſubire, & dum in incremento eſt virtus tua, tanta Celſitudine ac gente dignos ſpiritus capis, ut eadem fortitudine poſtmodum experiaris; quicquid pro patriæ ſalute tentandum provide judicabis. Iam oculos in te conjicit Chriſtianus orbis. aliorum aperta inclinatio eſt, aliorum occulti metus. Vtinam aut vincere hoſtem poſſis aut pacare, & præludia hæc fuerint ſtabiliendis ſimul imperii & pacis. Eam reduci velle, forte victori expedit, victo neceſſe eſt. Militat pro te Iehova, & turbatis nonnihil rebus, victoriam conduplicat, ut confeſſos hoſtes animo jam ſubjugaveris. faſces Auriaco ſubmittere nemo indecorum putat, & quos ſuperaſti, beneficium putant, à Naſſovio vinci. Sub frenis tuis libertatem quiſque ſibi, ſub imperio felicitatem pollicetur. Macte Heros invicte, & cum patriæ finibus latius virtutum tuarum pomœria diffunde. Laudabiles militiæ tuæ ſucceſſus continua, &, advocante te ad magna Deo, obſequere. Veni, ad tuos redi, & Procerum civiumque paſſim fauſtas acclamationes victor excipe, quorum alii vitam, alii libertatem, omnes ſecuritatem tibi debemus. Sequor pone Encomiaſtes, & dum alii tantarum rerum ſolidam narrationem meditantur, non hiſtoriam, ſed Poëma oblatum veni. Nec enim decet tam illuſtria trophæa ſuſpendi ſine vate. Vtinam vero dignam virtutibus tuis orationem reperire potuiſſem. Impari greſſu ambulat Auctor & Scriptor, & Principum Heroicos auſus lambere facile eſt, facundia exhaurire difficillimũ. Quod

poëtarum proprium eſt feci. Per ambages, Deorumque miniſteria, & fabuloſum ſententiarum tormentum circumduxi lætas voces, ut potius furentis animi vaticinatio appareant, quam religioſæ narrationis ſub teſtibus fides. Eſt tamen, ubi nimius narrator mihi videor, temporiſque filum nimis anxie ſecutus. Sed parum refert, ſi minus illic poëtam egerim, ubi feliciſſime pugnaviſti. Præſtat ſciri, Te melioribus legibus pugnaſſe, quam me ceciniſſe. Et major rerum à te prudenter fortiterque gerendarum habenda fuit ratio, quam meæ laudis. quam ſi ex hoc opere aliquam retulero, Illuſtriſſimo tuo nomini omnem debebo, cujus virtutum vel ſola recordatione vatibus pectus tumet, ut majores ſibi videantur, quo circa auguſta illa nomina & illuſtres animas impenſius occupantur.

Faxit Deus Opt. Max. cujus invicta manu viciſti: Patriam, religionem, libertatem in tuto locaſti: hoſtiles impetus contudiſti: Veſaliam primum, mox Sylvam-ducis, urbes potentiſſimas, Fœderatorum imperio addidiſti, ut nominis tui terrorem late circumferas, quæ domi ægra ſunt, conſilio fulcias, valida magis robores, metumque tui civibus, contemptum hoſtibus, præclare de patria merendo, demas.

D I X I.

ORA-

O R A T I O
Tribunorum in caſtris
A D
PRINCIPEM AVRIACVM,

Vide Orationem Crateri ad Alexandrum Magnum, quæ extat apud Curtium lib. 9.

CRediſne, Princeps fortiſſime, adventu magis hoſtium, ut jam in vallo conſiſterent, caſtris adſultarent, quam cura ſalutis tuæ, ut nunc eſt tibi vilis, nos eſſe ſollicitos? Quantalibet vis gentium undequaque conſpiret in nos, impleat armis viribuſq; Brabantiam omnem, Cæſareanas aquilas inducat, Tillios, Walſteynioſque crepet, tu nos vivus incolumiſque præſtabis invictos. Sed quis hoc Fœderati Belgii columen ac ſidus diuturnum fore polliceri poteſt? cum tam avidè manifeſtis periculis corpus tuum offeras, oblitus tot militum civiumque animas trahere te in caſum. Quis enim tibi ſuperſtes aut optat eſſe, aut poteſt? Eo pervenimus, auſpicium atque imperium tuum ſecuti, unde, niſi te ſalvo, nulli lætum ad penates ſuos iter eſt. Quod ſi de Hiſpaniæ, totiuſque Orientis & Occidentis regno cum Philippo dimicares, etſi nemo vellet: tamen, ne admirari quidem poſſet, tam promptæ eſſe te ad omne diſcrimen audaciæ. Nam ubi paria ſunt, periculum ac prœmium, & ſecundis rebus amplior fructus eſt, & adverſis majus ſolatium. Tuo vero capite urbem illam, licet maximi alias momenti, redimi, quis ferat,

non tuorum modo militum, ſed ullius etiam gentis ſociæ, qui quid in republica noſtra validum ſit, quid ægrum, novit? Horrent animi cogitatione rerum, quas videmus indies, dum intra telorum hoſtilium jactus, foſſas cuniculoſque inrrepidus ſubis. Eloqui timemus. inertiſſimus quiſque jam de corporis tui ſpolio triumphaſſet, niſi te hactenus miſericors in nos Deus ſervaſſet. Totidem proditores, totidem deſertores credemur aliis, quod te aut retinere in tentoriis, aut in foſſis perſequi, tueri, ac ſecurum præſtare non poſſumus. Vniverſos milites ignominia notas, quaſi officii ſui parum memores, ſine te exequi mandata nollent. Temetipſum conſiliis imperiiſque ſerva. Non militis partes, ſed Imperatoris habes. Scipionis illud cogita: Mater Imperatorem me, non militem genuit. Adeſſe rebus debes, ſed citra ſummæ rei diſcrimen: vires roburque inſpirare militi, at cum locorum delectu: prælia voce conſilioque moderari, ſed dubiis præliorum eximi. In milite unius ſors eſt, in Duce univerſorum periculum. Minores curas minoribus ducibus manda. Non ſtamus in acie, non ſtatus imperii aut ſalus provinciarum in ferri cuſpide poſita eſt. Vallis hoſtem aggeribuſque arcemus. Legimus, & jam juvat meminiſſe, cautos, cunctanteſque duces laudari, nullo loco, niſi quantum neceſſitas cogat, commiſſuros ſe fortunæ. Et ſummus ille civilis prudentiæ magiſter, repræhendit Imperatorem contemnendis, quam cavendis hoſtibus, meliorem. Sine timidum pro cauto, tardum pro conſiderato, imbellem pro perito belli vocent. Non hoſtium, non malevolorum hic audiendæ voces. Clamat reſpublica, clamat exercitus, clamant boni juxta

ac

ac prudentes,omnium in te ſalutem verti. Magna cœpta conſilium & mora perficiet. eludet unico momento,infelix ſæpe,audacia,& nimis curioſa ſollicitudo. Tuo caſu animus hoſtibus accreſcet, & fiduciam illis liberandæ urbis mortuus facies,quam vivus habere non ſinis.In expectatione tanti operis univerſus orbis eſt. Aliorum admiratio, aliorum indignatio, aliorum alibi ſtudium eminet. Videntur fata obſeſſam urbem damnaſſe, ſed videntur tantum. Cave, ne decreta ſua vertant in nos. Sunt in procinctu hoſtes:inſtant vallis caſtriſque in omnes occaſiones intenti,ut laboranti urbi ſuccurrant. Proſpiciendum, nē quod à ſuis virtutibus ſe conſecuturos deſperant, tibi imputent. Ad gloriam contendentibus viam ſternit prudentia & ratio, non impetus. Fama providentiæ in magnis auſis valida eſt, in obſidionibus validiſſima. Et parta & ſperata decora ex tua pendent incolumitate. Quod ſi victorias numerare vis, annos numeres oportet. Rebus præclarè geſtis ſupereſſe glorioſius, quam iis immori. Mortuos fama lambit,vivos afficit.Stant & pugnant in theatro orbis principes, ſed & in eodem peccant. & cum virtutibus conſpectius quoque eſt,quicquid in iis minus laudabile. Ex te, velut è capite membra, ſpiritus animoſque capimus. Tu virtutis ignaviæque tuorum ſpectator es & vindex.Pudet ſingulos te occupato otiari & ſegneſcere. In oculis tuis vulnerari & mori glorioſum quiſque putat. Te coram nec dolorem ſentiunt, nec mortem extimeſcunt. *Vrget præſentia Turni.* Si monere noſtrum non eſt, monemus tamen, ne, quam vellemus, citius imperare nobis deſinas. Attendit ad Patroclum ſuum Achilles, Achatem, Æneas. & ne

 fabu-

ſabuloſa ſolum loquar, attendit ad Narſetis ac Belizarii ſalubria monita Iuſtinianus. Quæ affecta voles, nobis impera, non tibi. quocunque juſſeris, ibimus. Infeſta loca, fatales pugnas nobis depoſcimus. quos ſi extinxerit Mavors, habes, quibus bellum reſtaures. Imperantium uti magna eſt paucitas, ita novitas nocet, & regimen nullum aut incertum ſecuritatem publicam labefactat. Pericula cave, hoſtium mœnibus abſcede, foſſis exi, ubi deſcenſus Averni facilis; ſed gradum revocare difficile. Non prandendum tibi, tanquam apud inferos cœnaturo, nec cœnandum, ut mox efferaris. Militibus hoc dixit Leonidas, non belli duci. Et nihil profecto indignius, quam cum tuos afflixeris, hoſtibus gaudii cauſas propinaſſe.

ORATIO, DE VICTA In Freto Britannico Potentiſſimi HISPANORVM REGIS CLASSE,

Per MARTINVM TROMPIVM Maris Vice-Præfectum,

Anno CIↃ IↃC XXXIX, *menſe Octob. die* XXI.

DVabus mundi partibus habitamus, duabus pugnamus, terra ac mari. alteram ſecuritas, alteram temeritas ſedem fecit. Prior, quia fixa & ſtabilis, pluribus domicilium præbet. Poſterior, quia mobilis fluctuanſque, paucioribus. Illa iis patet, qui

qui manſuetius vivere amant. Hæc iis, qui ventis, cœlo & ſalo acrius animantur. Qui terras habitant, laxis ſpatiis pugnant, ubi timor viam fugæ invenit. quibus Oceanus domus eſt, arctis tabellis concluſi, aquas mortui ſorbent, ne ſicca morte intereant. In terris poſiti ſecurius maria adſpectant. qui aquis jactantur, tellurem poſt terga vident, & natale ſolum inſigni audacia ſuſque deque habent. ubi terra eſt, certius iter tenemus ad vitam. ubi aquæ ſunt, dubio curſu ſecamus æquora, & levibus auris animam credimus, ducto gracili tramite inter vitæ & mortis vias. Non terra ſolum pugnantes Pompejum & Cæſarem, ſed & exilis cymbula mundi Imperatores vexit. Et qui terra non niſi hoſtium formidamus potentiam, in aquis præter hoſtium furorem, naufragiis inſuper mulctamur. In utraque imperia, divitias, libertatem, quarum rerum cauſa bella atque certamina ſunt, petimus. Imus in principia noſtra omnes. illic ſpirare amat quiſque, unde originem traxit. Ex limo facti humido ſiccoque conſtamus, ne ſi toti aqua eſſemus, inconſtantiæ; aut ſi toti terra, pertinaciæ haberemur filii. In hæc ſemina relabimur non inviti, & illic morari ſtudium eſt, ubi potiorem ſui particulam vel aquis vel terris ſe debere quilibet ſentit. Hac ſorte & indole non ſinguli ſolum, ſed & populi genteſque diſcernimur. Inter fluctus nos & procellas habitamus. Amphibium animal Batavi ſumus, Mattiaci ſumus, Friſii ſumus. Pluribus elementis gaudemus, quia ſingulorũ munera mercamur. quos in lucem modo edidit tellus, mox impuberes adhuc & vix ære lavatos, fovet procelloſa Tethys. Quin, dum longo itinere in Auroram cum conjugibus imus, (eloquar hoc verſu:)

—— mediis in fluctibus ardet
Terrarum ſecura Venus. ſtupet ipſa verendis
Vnda puerperiis, matrique admurmurat æquor,
Et cum puppe rotant duros cunabula natos.

Littora noſtra, templa, fora, quibus ambulamus & ſacra facimus, ubi mercamur, dormimus, vigilamus, ubi candidi vel atrati ſumus, ubi epulamur, jocamur, aquæ & tempeſtates pulſant. Si tellus viam euntibus præcludit, eam affectamus pelago; & honeſtæ cupiditati frena laxamus, per invia pedibus ſpatia. Pro lateritiis ligneas domos condimus, & ne mergamur graves, totis ſylvis innatamus. Pro area, tectis, parietibus, trabes ſunt & quercus & lignifer Septentrio. Miracula præbemus orbi. Cum terræ deficiunt, ob uliginem & paludes, ligna advocamus in auxilium, ne vivi deſcendamus ad inferos. rurſus, cum aquæ lapides, ſaxa, domos ferre detrectant, ex iiſdem lignis domos mobiles rateſque fabricamus, & in vaſto æquore caſtra metimur, bella gerimus, immania navium corpora concutimus, convellimus, diſſolvimus, ſubvertimus. Hinc duplex belli genus natum mortalibus, terreſtre ac maritimum. illud crudele, hoc crudelius. illud operæ & honoris, hoc audaciæ inſuper plenum. illic cum ſimplici hoſte, hic cum hoſte, & Oceano Æoloque pugnandum. altero ſtantes, altero vacillantes manus conſerimus. altero arenis, altero urna tegimur. altero, mortuorum exequiis interſumus homines, altero balenæ & phocæ.

Quibus Fœderatorum res geſtas noſſe animus eſt, comperient, utroque belli genere illuſtria virtutis ſuæ documenta dediſſe potentem populum. ſæpius cum formidine & ſcientia militari contendiſſe fortunam, & hæſiſſe, ubi termi-

num

num imperio poneret; poſtquam terreſtribus pariter ac maritimis præliis victoriarum omne genus conſummaviſſet. Duplicis elementi ſpoliis triumphamus, roſtris, portiſque. quorum illa victarum claſſium trophæa ſunt, hæc urbium & quæ terra geſſimus, bellorum. Eſt, ubi Duillios noſtros, & Africanos, & Alcibiades & Attilios marmora habent. Eſt, ubi forti Heemskerkio æra ſuſpendimus, cum auguſtis eminentis Hoofdii inſcriptionibus. Eſt, ubi maximo Duci Petro Heynio, maris Mexicani ſcopulo, æternis monumentis ſplendide parentavimus. Tabulas videre eſt, Ad Amſtelam ſuſpenſas, in quibus unam ratem pluribus victoriis ſuffeciſſe, picturæ docent & carmina. Ad Rotteram Lamberti Archithalaſſi manibus non ſine veneratione aſſurgimus, & aſſiduum in prædatricis Duynkerkæ corpore unguem hunc agnoſcimus. Loquor nequicquam vetera & tranſacta dudum. Memorabile, Aud. & atrox prælium, ante paucos dies, propitio Numine, Patrum, & Celſiſſimi Auriaci auſpiciis, ductu intrepidi Herois, Martini Trompii, commiſimus. atrox cædibus, memorabile rerum undequaque magnitudine & fama. Etenim, in hoc Potentiſſimi Hiſpaniarum Regis robur & maritimam potentiam fregimus: ſtupendum tot navigiorum apparatum, tot annorum laborem impenſaſque attrivimus: nauticæ gentis numeroſos exercitus copiaſque accidimus: conſcriptum ad nova bella militem vinculis conſtrinximus: nervos militaris diſciplinæ, ſtipendia, Celſiſſimo Infanti ereptum ivimus: Indiarum proventus in meſſe eliſimus: Belgicæ navigationis vires in Morinis incidimus: Oceani imperium juri ſuo, hoc eſt, naturæ,

turæ, vindicavimus ; exteris Principibus preſſæ Reip. nondum extremos conatus oſtendimus, & publicæ patientiæ illudere parantibus, juſtæ defenſionis inſtrumenta monſtravimus. Denique omnem expugnandi concordis Belgii & erigendæ ſupremæ per Europam, (ſi qua adhuc Philipporum animis inſidet) ſpem labefactavimus.

De his, publico hoc Patrum populique gaudio, ſilere neſcit, qui patriæ bonis maliſque, ſecundis adverſiſque ſurgit caditque. qui facundiæ & ingenii diſcrimen incurrere mavult, quam ſuæ in Remp. fidei ac benevolentiæ ; & linguam, ſi effari non poteſt, conari vult maxima. Non efflagitabo è vobis, Auditores, attentionem, quam res imperat; nec benevolentiam, quam mihi de Avriaco, de Trompio, de navalibus ſociis, de maris vindicibus, pro libertate, pro aris & focis dicenti, omnes & ſinguli debetis. Vnum agam ſedulo, ut recrudeſcente hac hora inter me & Hiſpanum prælio, tanti certaminis terribilem faciem intueamini ſecuri. Itaque cogam intra Scholæ hujus parietes adverſarias claſſes. Hîc hîc fingam eſſe Fretum Britannicum. hic fluctuare veliferas arces & natantia ponto caſtra. Hic intrepida oratione & miles ero & navita, & Ocquendus & Trompius. Hic vincar Hiſpanus, vincam Batavus, ſpectator ero Britannus. Vos credam ſtare in littore cum Britannis & extra teli jactum, è terra Europæorum Principum, hinc Philippi, hinc Patrvm & Frederici laborem ſuaviter adſpectare.

Hiſpaniarum Rex lenta fore bella ratus, quæ terra in Belgio gerebantur, & jacturam unius urbis alterius victoria in vicem reſarciri, cum

omne

omne Fœderatorum robur in mercatu, hunc in maris opportunitate poſitum accepiſſet; eo conſilia vertit, ut diminutis in terreſtre bellum impenſis, de maris potius imperio nobiſcum, quam terrarum contenderet. Iuvabant propoſitum exempla populorum veterum & recentium, quibus Oceani poteſtas Continentis facile impetravit. credebat ſagaciſſimus Princeps, poſſe claſſibus longe diſſitas regiones adiri & expugnari, & neglectis finitimis transferri alio ſceptrorum majeſtatem. legerat, Argonautarum expeditione raptum procul à Græcia aureum vellus, & potentiſſimos reges auro opibuſque exutos. Didicerat majorum utilibus exemplis, navium beneficio novos orbes detegi: religionem, opes, leges, mores, humanitatem ipſam ad diſtantes totis ſideribus populos transvehi. Audiverat Belgas circumlui pelago, vel allui; nec habere domi neceſſaria, quæ redimant, niſi aliunde magnis pretiis arceſſant, claſſium uſu non ſibi ſolum divitias parare, ſed veteri domino graves eſſe. Ambroſius Spinola, Sanſeverini Dux, quo ſerium magis & fidelem gloriæ ſuæ ac imperii cuſtodem non habuerunt Philippi, aſſiduis ac pertinacibus hortamentis hæc ipſa Regi ſuo perſuaſit. Ideoque, cum rerum hic ſub Alberto & Iſabella Archiducibus potiretur, in Morinorum portubus naves plures ſolito exſtrui juſſit. de nautica noſtratium pube plurimos præmiis & pecuniarum largitione, eo pellexit, & non longo tempore ditibus Belgarum ſpoliis & ubere rapina fortunas maris erexit. uſque adeo, ut qui olim paucis myoparonibus proxima maris noſtri infeſtabant, jam claſſibus æquor, hinc Britannicum, inde Germanicum, velut tempeſtate, præcludant:

dant : qui ſupplicii metu piraticam exercebant, jam pari belli jure capti evadant : qui non niſi inermes nos adoriri ſolebant, jam armatis armati inſultent, littoribus noſtris incubent, & in ipſis portubus ac maris æſtuariis ſecuritatem publicam rideant & flagellent.

Hoc fine, non ita pridem in Hiſpaniæ, Luſitaniæ, Callaicorum & Cantabrorum ſedibus, claſſem validiſſimam coëgit, maris fortunam in Belgas novo conamine experturus. Nec deſperabat victoriam, qui toties ſalutem claſſibus deſperaverat. Naves immenſæ molis, inter quas Prætoriæ, viginti ſeptem de regno armaverat. alias regias de Morinorum auxiliis tredecim paraverat. His robur accedebat à navibus Hollandorum ſeptem, & viginti aliis, quę è Balthico ſinu vel Albi in Hiſpaniam mercatus cauſa profectæ, regia authoritate attinebantur. Prætoriam Caſtellanorum Antonius Ocquendus inſidebat, tormentis terribilem quatuor ſupra quinquaginta, vehium octingentarum. Luſitanorum Prætoriam, totius claſſis maximam; Lopezius Hozius tenebat, baliſtis majoribus inſtructam ſexaginta duabus, vehium mille & ducentarum. Tereſæ illi nomen. Prætoria, Andrea de Caſtro gubernatore, machinis bellicis quadraginta duabus minax, vehium erat ſexcentarum. Quæ Franciſcum Feyum Galæciæ præfectum prætoria vehebat, tormentis bellicis triginta duobus nil niſi cædes & funera loquebatur, vehium itidem quingentarum. Stupendæ quoque adſpectu fuere. Criſta Burgenſis, Sereniſſima Domina de Leoro, Aquila Imperialis, Fama, Virgo Aſperæ collis & illa Alexandri & Petri grandis titulis ſuperbiens, & quæ Michaëlis imagine formida-

bilis

bilis & Servatoris appellatione venerabilis fuit. alia tormentis armata quadraginta, alia triginta, alia triginta quatuor, vehium quadringentarum, ſexcentarum, quingentarum & quinquaginta, plus minus. Omnes mole, viribus, machinis, forma, militum & navalium ſociorum numero horribiles ac tremendæ. Ligna quibuſdam pro coſtis intexta quinum erant in craſſitudine pedum, contra quamvis globorum vim atque injuriam impervia. Talis in Trojani ducis claſſe Priſtis fuit, gubernante Mneſtheo, qualis Prætoria Callaicorum. Talis Chimæra, duce Gyga, qualis Tereſa, Prætoria Luſitanorum. Talis Prætoria Andreæ de Caſtro, qualis Scylla, duce Cleantho. Talis Pegaſeja Argo, duce Iaſone, qualis Prætoria duce Ocquendo. Harum aliæ millenos, aliæ octingentos, aliæ ſeptingentos, aliæ ſexcentos, qua milites, qua navales vectitabant. Omnes militum millia decem, claſſiariorum millia quatuordecim habebant, mixtum genus ex Hiſpanis, Luſitanis, Cantabris, Gallo-Britannis, ex Septentrione totaque Europa conquiſitum. Plurimos non ſua voluntas aut militiæ amor, ſed regius rigor placitumque ad infelicis hoc belli tyrocinium coëgerat. Nomina navibus ſingulis impoſita fuere à Sanctis tutelaribus, Iacobis, Antoniis, Hieronymis, Auguſtinis, Gregoriis, Ambroſiis, Paulis, Baptiſtis, Michaëlibus, Franciſcis, Euangeliſtis, &, ne non ſervarentur, ab ipſo Servatore. ut Dîs totique Sanctorum choro bellum indicere crederentur, quotquot irent contra. Aderat juventutis Hiſpanicæ flos, Duces, Comites, Dynaſtæ, Equites Ord. S. Iacobi, quiſque fidem Regi inſigni facinore probaturus. Multi domo nobiles ſua ſponte ac privatis

vatis opibus comitabantur, ſatis ſe honoris à Rege ſuo impetraviſſe rati, quod tam illuſtri expeditioni intereſſent. At illud in ambiguo, quis conſiliis inſtructiſſimam hanc claſſem in Belgium ablegaviſſet Rex. Curioſa quippe ſunt mortalium ingenia, & imperantium conſulta, ſi non approbare, ſcrutari tamen & ſciſcitari ſtudioſius, pro more habent. Erant, qui militem in ſupplementa exercitus regii mitti ajebant, ut veteranos tyronibus permutaret & caſtellis arcibuſque domeſticam gentem ad tutelam imponeret: nauticæ gentis penuria laborare Flandriam. his quos mittebat Rex, inſtrui claſſes poſſe & in bellum armari. Quorundam animos ſuſpicio habebat, ne Amiſiam aut Codanum ſinum, vexandis aut revocandis è Germania Suecis invaderent, & alterutro potiti navalibus præliis continenter Belgas & mercimonia diſtringerent. Illud ex captivis accepimus, miſſos ſe, ut Gallorum claſſi, quæ Gallæciæ & Cantabriæ oram infeſtabat, fatalem diem nunciarent. Nec deerant, prout in ſiniſtras ominationes pronæ ſunt quorundam mentes, qui de vicinis regibus peſſima ominarentur. Illud verum: non miſſam in noſtra commoda claſſem, quæ inimicam Belgarum nomini gentem advehebat. Etiam illud: claſſem navium vaſtitate & magnitudine ſtupendam, toti Europæ ac præſertim Septentrioni metuendam, pro totidem caſtellis, arcibus & mœnibus fuiſſe. Præerat illi ſumma authoritate Antonius Ocquendus, maris Oceani propræfectus, validus gratia Regis, & omni honorum genere cumulatiſſimus. celebris prælio navali, ad Braſiliæ oram & Sanctorum omnium Sinum non ita pridem commiſſo. ubi capta Galeone, periit noſtro-

noſtrorum negligentia,Belgarum prætoria,una cum claſſis fortiſſimo duce, Patre. Ille ante experimentum belli noſtratis, fiducia virium, velut totius Oceani Verres dominuſque, minus oportuna anni tempeſtate,è Coronæ portu,qui Gallæciæ maximus eſt, per mare Hiſpanicum, fretumque Britannicum,claſſem regiam audax glorioſuſque deducebat. cujus introitus in anguſtias quam terribilis, tam turpis fœduſque diſceſſus fuit. Oberrabat per eaſdem anguſtias, nonniſi duodecim navium bellicarum & unius Liburnicæ contubernio præfectus noſter Martinus Trompius, vir acer & ſtrenuus, per omnes militiæ navalis gradus ad ſumma evectus, patre natus, qui ſub Heemskerkio ad Calpen & Herculeas columnas memorabilis iſtius prælii pars magna fuit. Ipſe, cum majore glande iceretur navalis belli fulmen Heynius, ducis munia obiens,& lateri morientis adſtans, ſummi Herois ſpiritum animamque bellator hauſit, ut qui ſua vixerat, ſua & illius fortius pugnaret. ita decernentibus fatis, ut cadente Imperatore, hunc rebus mari gerundis alterum præformarent. Fertur dixiſſe Heynius: multos ſibi Duces eſſe, quorum virtutes inſignis aliquis nævus deturparet. in ſolo Trompio nihil ſe deſiderare eorum, quæ Ducis eſſent. Oberrabat hic, ut dixi, adventantibus Hiſpanis, per maris Britannici anguſtias,ut auguſtæ & validæ claſſis,de qua certa fama inaudiverant Patres, & Auriacus, adventum operiretur, viribus longe minor, ſed ſolo hoſtium contemptu major, quos terreſtribus, quam maritimis præliis aptiores eſſe didicerat. Vt in conſpectum ſe è longinquo dedit Hiſpanus, anhelantem navium inopiam, quinque navium,

vium, quibus Wittius vicepræfectus præerat, acceſſione paululum recreavit, aliiſque duabus, quæ in eodem Freto Ducis noſtri juſſu de Hiſpanorum adventu ſciſcitabantur. His cum hoſte congredi cœpit, intempeſta nocte & majori pugnæ in ipſam uſque Auroram præludere. una navium è noſtris, ante coitionem, ob male cuſtoditum pulverem, conflagrante. Mane aliis duodecim auctus, quæ Duynkerkano portui ſub imperio Bancheri, incubuerant, pugnam ſuos totis viribus animiſque capeſſere jubet & hoſtes adoriri. qui dum gloriæ magis ſtudio, quam victoriæ ſpe Batavi ductoris audaciam ulciſci quærunt, principium cladis fuere. Hortatus jam ante ſuos fuerat Fœderatorum Dux, meminerint, cum quibus certaviſſent glorioſe jam ſub Veris initia: cadendum eſſe, ſi prælia-rentur ſegnius: hoc agendum, ut fortius dimicaſſe, quam in conſpectum hoſtium veniſſe credantur: non metuendum, ut ab adverſariis circumvenirentur, cum, ob agilitatem ſuæ, cingi à lenta & tardigrada claſſe non poſſent: Æoli favorem captandum ſuis: occaſionem rerum gerendarum offerri cœlitus: nuſquam Hiſpanos certius vinci poſſe, quam in his maris faucibus, ubi facilis in brevia, & Syrtes & arenarum pulvillos prolapſus: ſecuris inſtandum ac virium ſuarum præjudicio invictis: virtute & innocentia cauſæ pugnandum: cætera infirma eſſe. Nihil erat difficile perſuadere paratis mori. Quare ſub diluculo & claro die, Luna ac Sole teſtibus, in horam uſque decimam pugnatum acriter. nec innecti inſerique naves navibus voluit providus Gubernator, ne à navium mole & bellatorum numero obruerentur ſui. verum ventis propitiantibus claſſem

hoſtium

hoſtium circumnavigans, modo mediam interſecans, tormentorum bellicorum indefeſſis ictibus eam fatigabat, & navium maximarum compages egregia impunitate luxabat. Inde receptui canens, novis iterum animis fractæ ac laceratæ claſſi inſtitit, capta navi minore & Galeatarum una, quæ abducta jam in triumphum, & à ſociis avulſa, dum intempeſtiva ſpoliorum cupiditate, navis curam negligunt victores, à ſuis iterum recepta, materies gloriæ noſtræ hoſtiumque infamiæ eſſe deſiit. Ocquendus navium noſtrarum paucitate animoſior, recta in Prætoriam noſtram ibat, hoc vehementer cupiens, ut divelleret junctam arctiſſime Fœderatorum claſſem. Verum tormentorum undique ictibus exceptus perforatuſque, totus lacer ac rimoſus, obliquato curſu, miſſos nos fecit, & ad fugam ſe accinxit. Exactus dies Veneris crudeli certamine. Subſequens Sabbathi ob nebuloſum aërem feriatus claſſibus & incruentus fuit. Donec inter Abramidarum & Chriſtianorum ſabbatha media nocte recruduit prælium, & de refugio hoſtis cogitare ſerio cœpit. Paucis ratibus oppugnatæ plures, parvis maximæ, ut commiſſi cum montibus colles, cum turribus tuguriola, cum mytilorum teſtis vaſtæ eſſent pandæque immanium corporum alvi. Vbi navium noſtrarum deſinebant galeæ, Hiſpanarum porticus & fori ſpectabantur. tormentorum ſtationes ordineſque ſupra plana Belgicarum puppium attollebantur, ut irritis ſæpe ictibus peteremur, ſola humilitate tuti. Puppes adverſæ, noſtras deſpectabant ex alto, & proræ infra Luſitanorum proras longe ſubſidebant. Hoc potiores nos, quod cum hoſtium rates immobiles fere eſſent ob molem,

lem, noſtræ in quamcumque partem vertere ſe & vento dare poterant. Nec victus hoſtis, ſed laſſatus, poſt ingentem ſuorum ſtragem, navium fiſſuras & hiatus, fracta tabulata, proramum, puppium, laterumque miſerandam faciem, in Britanniæ ſtationem, ubi Ptolomæi Dunium eſt, ſe recepit. Hic regiarum arcium præſidio ſe tutum fore ratus, certæ ſe claſſemque omnem morti & exitio objecit. Stabat in anchoris Hiſpaniæ omnis robur, Regis labor, Septentrionis terror, Occidentis ante præſidium, longa Galeatarum navium ſeries. Stabat imbellis, inermis, exanimis, occioſa, ab impotentiore hoſte, quem diſflare levi ſpiritu poſſe videbatur, cuſtodita. Stabat & ludibrium hinc Britannis, inde Gallis, ex adverſo rem indignam ſpectantibus præbebat. Stabat, & invictiſſimi Regis ſui majeſtati ſupina & excors illudebat. Quin Fœderatorum Præfecto copiam faciebat, convocandi undique auxilia & reficiendi quaſſas exhauſtaſque à belli inſtrumentis naves. Enimvero perpetuis continuiſque jaculationibus & grandium machinarum furibundis explosionibus, à pulvere tormentario deſtitutus, impetratis grandi beneficio à Comite Charaſto, Caleti gubernatore, ad novam pugnam requiſitis, lateri Hiſpanici agminis ſe ſocium individuum, at non amicum, præbuit.

Rem novam narro, Auditores, & omnibus ſæculis inauditam, cui fidem negabit poſteritas, niſi credat, ſolum Trompium hæc poſſe. In claſſis, navium ſexaginta & ſeptem, quales quantaſque non vidit ulla ætas, conſpectum ſe dedit navibus bis ſex. Eandem navibus aggreſſus fuit octodecim, mox triginta. Exercitum

viginti

viginti quatuor millium, tot & plures vehebat regia claſſis, vix ter mille bellatoribus invaſit. in incitas & Oceani anguſta protruſit, protruſam circumvallavit, & veluti indagine clauſam cervam cinxit, ut elabi non poſſet. Iacta Thermopylas tuas & Leonidam Græcia. Etiam hic Thermopylæ & Leonidæ ſunt. Iacta Ciliciæ fauces Macedo, quibus Medorum olim vim ſtitiſti, In his faucibus Aragonum & Caſtellæ regem ſtitit Macedo noſter. Iactet Horatium ſuum Roma, quod Gallorum impetus fracto poſt tergum ponte ſolus à mœnibus arcuerit. Etiam hic paucarum navium numero ſuſtinuimus Hiſpanorum procellam, ut Cocliti Belgæ, ceu faſcino detentam Hiſpaniam omnem, uno in loco capere facillimum fuerit. Hæc inter, dum tabulas & fruſta divulſæ & concuſſæ claſſis reſarcit Ocquendus, & ſub Britannorum arcibus latitat, Trompius injectis in tam nobilem prædam Fœderati Leonis unguibus, per literas Patrum opem ſollicitare, & quæ perdendæ porro claſſi neceſſaria videbantur, ſerio expoſcere. Patres magnum rati hoſtilem claſſem in arcto detineri, fatali arenæ affixam, omnibus quaquaverſum portubus, & ſtationibus naves ocyus colligere, ut non hominum manibus fabricatæ, ſed velut è cœlo delapſæ viderentur. Mattiacorum, Enchuſanorum, Hornenſium, Medenblicenſium, Roterodamenſium navalia novis operis belliquæ ſtudiis fervebant. Amſtelodamenſium civitas, inter ſocias facile maris domina & tot claſſium jugis promacunda, trium Collegiorum æraria, vires, curaſque mira celeritate excivit; Admiralitatis, ut vocant; Societatis, quæ ad Orientem, & alterius, quæ ad Occidentem militat & mercatur.

ut non uno hoſte, non unius mundi viribus, ſed toto Oriente & Occidente & Septentrione opprimeretur Aſiæ Africæque dominator. Fundi ex omni parte naves videas, non ædificari: naſci ſponte, non elaborari. Dicas arbores, pinus, quercus nova transmutatione navium formas induere. Cernas nauticam pubem non conſcribi, ſed ultro adeſſe & in obvias naves præcipitem ſe dare. Ita ſtatuebat quiſque, non opus eſſe imperantium authoritate, quam commune Hiſpanorum odium patriæque flagrans amor ſuppleret: ducem ſe reperturum, ubi Trompius eſſet; pugnandi leges, ubi Trompius eſſet; præmia belli, ubi Trompius eſſet. Tanta in Duce noſtro authoritas fuit, ut illius præſentia victoriam ſibi quiſque polliceretur. nemo diſſimulabat, illic caput, illic ſedem arcemque glorioſi certaminis fore, ubi imperaret Trompius.

Celſiſſimus Auriacus, curas terra marique circumferens, habito militum in caſtris delectu, fortiſſimos quoſque ſclopetariorum, numero bis mille, per naves Fœderatorum diſtribui juſſit. Patrum decreto de invadenda claſſe ſuffragatus, jus præclaro facinori & poteſtatem dedit. poſt habitas deliberationes, moram factis abeſſe voluit, eaque omnia quam celerrime præparari, quæ novo prælio ſufficerent. Interea elapſæ quatuordecim hoſtium naves minores per maris vadoſa, Britannici Archithalaſſi gratiæ ſalutem ſuam & incolumitatem debent. Iam naves bellicæ centum & ultra, pro nobis, ſub Albionis littoribus, ſtabant. quibus robuſtior factus Gubernator noſter, intentis in ſpem eventus Gallis, Britannis, Gothis, Venetis, Cimbris, Brabantis, Flandris totiuſ-

tiuſque Europæ Principibus, ad certamen ſe parat. Et poſtquam caviſſet, ne mandato & obtento Britannici Regis in ſtationem iſtam juri, temere contravenirent ſui, prior ab hoſte impetitus, & uno ex ſuis deſiderato, ſine feciali claſſicum cani imperat; dum ſpectator pugnæ Britannus cum navium parte extra partes manet. Invocatum Numen, ut grandibus cœptis adeſſet: aras, delubra, focos, libertatem aſſereret: cauſam tueretur, quam toties fuſo hoſtium ſanguine clemens vindicaviſſet: de honore & ſalute populi ſui, de imperii & maris ſecuritate agi: cum invicto Rege commiſſam Rempublicam, nec vinci illum, nec vincere hanc, ſine Numinis præſidio, poſſe: certandum cum navibus, quæ non niſi flammis incendiiſque ſubigi queant: non deſperare, qui in ipſo ſpem locaſſent: animos adderet bellacibus dexteris, & in tutelam publicam privatamque non ſegniter pronis. Hæc ſimiliaque ad Deum effatus, ſic ſocios alloquutus fertur: *Per vos ego, ô ſocii & fratres, gloriamque omnium noſtrûm communem rogo, ne magnum & memorabile facinus audentem deſeratis. non præcipio, ut ſine me vos periculis objiciatis. primus in acie cum vobis, ante vos, pro vobis ſtabo. ne ſinite è manibus veſtris ac meis elabi palmam, qua priſcorum Ducum militumque fortitudinem æquabimus. Speratæ victoriæ, vel honeſtæ mortis hunc locum, hoc mare deſigno. Præclara auſi eſtis ſinguli, ſponte veſtra. Experiar, quantum audeatis ſub me communi & novo Duce. Navium auxilia expectavi hactenus, non ut frangerem audaciam veſtram, ſed ut in majorem gloriam atque oportunitatem differrem. Ne terreat vos navium altitudo, & immanitas. Nihil tam alte ab*

 induſtria

induſtria & hominum faſtu conſtitutum, quo virtus non poſſit eniti. audendo, quæ cæteri deſperavere, habemus in poteſtate. Ceſſere antehac Batavis iſtiuſmodi moles, & humilibus tranſtris manus dedère tumida & ſuperba corpora. Evadite quæſo in navium cacumina, vexilla è puppibus, apluſtria è ſublimi auferte. hæc cum ceperitis, prœmia polliceor luculenta. illi qui primus auferet, ſumma; qui ſecundus, ſecunda, eademque ad ſingulos ſervabitur portio. Falſi eſtis, ſi ignaviæ voluptatem petitis & prœmia virtutis expectatis. Certum habeo, vos, non tam mea liberalitate & imperio pugnaturos, quam voluntate veſtra. majora ſunt periculis commoda. nec enim ad nominis ſolum immortalem gloriam vos duco, ſed & ad prædam. Digni eſtis, qui montes iſtos, qui propugnacula hæc, qui turres concutiatis, & diſſolvatis. Digni eſtis, qui rates iſtas, quas mare noſtrum odit, portus & æſtuaria noſtra ferre non conſueverunt, in patriam referatis, raro ſpectaculo potentiæ Hiſpanienſis & felicitatis veſtræ. Digni, qui nihil metus cauſa inexpertum relinquatis. Quod baliſtis perficere nequimus, facibus, flammis, incendiariis navibus, omni denique belli apparatu, confectum dabimus. Vrite, ſecate, mergite, ſymbola vobis ſint. Ite mecum, qui voſmetipſos, qui Rempubl. qui conjuges, parentes, liberos, qui fortunas veſtras ſalvas cupitis. Hæc aliaque plurima incitandis militibus apta, poſtquam gravi oratione eloquutus eſſet, claſſem omnem contuberniis quinque diſtinctam in Hiſpanum immiſit. Nec hic detrectaſſe viſus eſt certamen, non ex fiducia, ſed quia oppreſſus & obſeſſus erat, auſus videbatur. Sed nihil tamen amplius, quam ut ad primum ictum concurrerent. Equidem, tantopere in navibus Hiſpanicis trepidatum, ut

matu-

maturandæ fugæ, cui oportuna erat nebula & denſiſſima caligo, rudentes & funes, quibus anchoræ tenebantur, præciderent. Cumque circumfuſa undique inimicorum roſtra viderent, abjectis telis & deſerta pergula vitam ſupplices petiverunt. Præfectus Trompius primus in proximam ſibi Prætoriam, cui à Salvatore nomen, ſævis ictibus detonuit. verum hac fugam capeſſente, majoris belli ſpectaculum præbuit Franciſci Fey Galeciæ Præfecti Prætoria, cui quamvis, ad primum conflictum, dejecta mali ſumma eſſent & labefactata grandis uteri compages, jamque decuſſis thoraciis & dolonibus pro aquarum lubitu jactaretur, non niſi labente die collabeſcens ipſa, victori ceſſit. Cum nulla ferocius, quam cum Prætoria Luſitanica pugnavimus, in quam irruere juſſus fortiſſimus Muſchius. Claſſis imperator, poſtquam naves incendiarias duas vento æſtuque ſecundo, irrito ſucceſſu, in illam direxiſſet, alias tres ſuperimmiſit, quæ felicibus & cupidis amplexibus Luſitanam virginem Tereſam complexæ, non cœcis, ſed manifeſtis ignibus illam accendere. Hujus lateri inhærens Muſchius, tantis in illam amoribus exarſit, ut retinaculis, funibuſque implicitus pari igne conflagraverit. Sed ſervati cura ſupremi Ducis ipſe & noſtrorum plærique. Admotæ etiam igniferæ rates aliis, & prætoriarum una in littus acta, Neptuno inferias ſolvit. Si in deſignandis forte hoſtium navibus hallucinor, cogitate, me eadem, qua pugnantes, nebula involvi, ut dignoſcere hoſtem nequeam. Quæ Andream de Caſtro vehebat, globis uſque à Trompio perforata & rimis fatiſcens, fluctibus tandem merſa, Regi ſuo tabulas, naufragii teſtes, legavit. Mirum, quantis

 auſibus,

auſibus, quanta animi magnitudine Lopezius inter ſuorum calamitates & præſentis excidii triſtiſſimam ſcenam, una navis parte merſa, & aquis obruta,altera flagrante,ipſe brachio truncatus,pugnam continuaverit & inſtar ignivomi Draconis vel exardeſcentis Veſuvii, ſulphura, fumos,cineres,pilas,ignes in nos, jamjam mergenti proximus ſupremis odiis deſpuerit. Fuit hic idem Lopezius,qui in ſinu Mexicano,à quatuor noſtratium navibus bellicis cinctus undique & crudeliter impugnatus,ſed vinci neſcius, glorioſe evaſit. Ocquendus, dum ad modum opitulantis adnavigat, metuens, ne à propiore contactu conciperet flammas & funeſto ignifer arum navium circumdaretur amplexu, omni ope,comitantibus aliis nonnullis enávigavit. & in Morinis appulit, ubi quaſſa lacerataque,quæ ipſum vexerat Prætoria, inglorio fato, arenarum ventorumque injuria, non noſtra virtute, periit. Victæ hoc ipſo die plures aliæ & in arenas illiſæ,Oceano, Æolo,Vulcano in Hiſpanum conjurantibus. Summo mane ſubductæ ex oculis diſſipatæ claſſis reliquiæ, quo ſors ducebat, incertis itineribus ferebantur, una navi excepta,quæ ad primum congreſſum deditionem fecit. Nec inſequens nox otioſa noſtris, ſed quærendo hoſti ſtudioſe impenſa. Tam vehemens pugna & tumultuantium machinarum furor,& ignium graſſans per tabulas ferocia triduum fere duravere. Per Britannorum littora carpenta Ducum Principumque volitabant, ſpectaculi cauſa. Viri, matronæ, ſenes, pueri,nuptæ innûptæque puellæ, in montium faſtigiis, atrociſſimi certaminis adſpectu, non ſine horrore, fruebantur. rati de humano genere agi & totius univerſi vires viroſque uno loco collidi. Sereniſſimus.

niſſimus rex Carolus, fœderis ſui, quod ſacroſanctum habet, memor, claſſis ſuæ Præfecto quietem imperavit, & laudatiſſimo exemplo Hiſpaniæ ſimul Patribuſque eundem ſe,durante conflictu,præbuit. miſertus ad extremum quarundam navium Hiſpanicarum, quas è tanto naufragio in ſuos uſus ſervavit.

Horrendum dictu, Auditores quam cruenta, formidabilis & ſæva hæc non fictorum hoſtium congreſſio fuerit. Pugnavere non laxis ſpatiis, inter arenas & Brevia, & navi quiſq; ſua,velut fatali circo concluſus, eandem & gloriæ & mortis urnam habuit.pavidi vectores dum turbant nautas, vel intempeſtive juvant, conſilia prudentium corrumpunt. Stantes corruunt & vulneris neciſque ſuæ autorem neſciunt. Non tam globi glandeſque,quam decuſſæ ſubligaculis & tabulatis partes ac feſtucæ, pugnantes interimunt. Quos antennæ portant ac plutei navales, ictu ſclopetorum dejectos aquæ ſorbent. Quos corbis naviumque galea habet, ex imo icti, lapſu, non gradibus deſcendunt. Aliquis, dum,in adverſam ratem intentus,ferire vult,eadem,qua lethi nunciam glandem emittit porta, fati ſui cauſam,mutuam glandem admittit.alicui lectus & cubile pro feretro eſt, & qui locus nocturnæ quietis fuit, æternæ noctis factus eſt. Vela explicare vel contrahere volentes, ablatæ manus in opere deſtituunt.Gubernaculo admotus Palinurus de puppe dejicitur & aquis innatans ſibi ipſi & navis eſt & gubernaculum. Iacent ſparſa per tranſennas mortuorum corpora, membris mutila; &, quod unum ad ultionem ſupereſt,diris ſuum quiſq; hoſtem inceſſit. Non uno elemento & mortis genere pereunt miſeri. Hic in aërem ſublatus,ſemivivus & ſpirans ad-

huc, aquis ſuffocatur totus. Hic pice, ſulphure, ignibus uſtulatus, quaſi in Ætnæis crateribus, tarde expirat. Alios fumi ſtrangulant & coctæ bullienteſque æſtu graveolentes ſentinæ. Diſruptis à pyrio pulvere navigiis, calceati & caligati bellatores cœlos peterent, niſi ſua mox gravitas exſtinctos in centrum retruderet. Quos ſervare non poſſunt naves ſuæ, ex ipſis puppium acroteriis in aquas ſe præcipites dant, ubi vel capti victoris præda ſunt, vel, neſciente modum victoria, in ipſis aquis trucidantur. Tormentorum tantus auditus fragor, ut Iovem ipſum de perdenda Natura cogitare putes. Non audivere hæc priſci ſæculi mortales, cum ignota harum machinarum vis fuit & crudelitas. Nec poſterioribus ſæculis, loquor præfidenter, ullum commiſſum navale prælium, tot machinis totieſque exploſis furens æſtuanſque. Tonitru, ruptis vel colliſis inter ſe nubibus, terret cauſarum ignaros. Sed quia minus durabile, & lethiferum, minus quoque formidabile eſt. Noſtri tumultus Soli Orienti & Occidenti totos dies tres graves fuere. Flammas Iovis & tonitrus non imitamur ſolum, ſed immanitate ſuperamus. Æthera omnem, Santwicum inter & Doveriacum, forum Vulcani, officinam Cyclopum eſſe dixiſſes. Nunquam ſic vel Lemnos ipſa vel Lipara, nunquam Trinacria tantis ignibus exarſit. favillis, caligine intermixta, cineribuſque ſpiſſus aër, cœlum ipſumque hoſtem oculis eripuit. Andabatarum in morem per intervalla pugnatum, & inter belli furores, pro hoſte, læſus ſocius. Non aliam aulæ Infernalis imaginem eſſe juraſſes, cum damnatorum ſuppliciis vacat: ſævire inter ſe Furias: Tiſiphonem accenſis facibus tumultuari: bacchari veſanam Megæram: inſanire

inſanire feralem Alectum: Stygem, Phlegetonta, Cocytum fumantibus aquis reſtagnare: latrare inter hæc trifaucem Cerberum: Plutonem ruptis terræ compagibus iterum Proſerpinæ raptum moliri: diſſilire in fruſta Summanum: Heclam ab inferis arceſſere, quicquid cocti ſulphuris illic repperit: Titanum montes à Iove & Deorum exercitu ex alto deturbari: naturam omnem, rupto rerum fœdere, in novum Chaos incumbere. Nec ante tanto conflictui finis otiumque fuit, quam diſperſæ vel merſæ vel captæ hoſtium naves materiam belli ſubduxiſſent; nec reperiri ulla ratis poſſet, quæ ſpoliis ac trophæis adderetur. Obiere hoc prœlio partes ſuas permiſta virtutibus vitia. Navalis peritia cœlo, ventis, mari docte utebatur. Audacia cum fortioribus congreſſa fuit. Temeritas iiſdem cum hoſte flammis perire glorioſum putavit. Celeritas nihil ſpatii conſiliis hoſtium relinquendum rata, invaſit ſegnes & tardius ſe moventes rates. Furor mergi naves maluit, & vibratis facibus hoſtium agmina ardentibus ruinis operiri, quam capta non ſine publico diſpendio, ſervare. Aſtutia flammis perdidit, qui ſe invictos virtute gloriabantur. Pietas, fides, conſtantia, labor, pro patria pugnavere fortiter. Intercurſabat quorundam clementia, inimicum ſervando, charitas in periclitantes ſocios, iis ſuccurrendo. quibus virtutibus obſtrepebat non ſemel Avaritia, in diripiendis intempeſtive hoſtium navibus & ſupellectile ſupra modum intenta. Præfectus noſter, ipſi Ocquendo, cum moras necteret ob fractas malos, & metueret, ne noſtri moleſtiam faceſſerent, tranſvehendis è portu Britannico lignis, Liburnicæ ſuæ officium Hiſpano

imperatori ultro commodavit. non quod in dubios belli exitus lenocinia quæreret, ſed animi magnitudine, qua didiciſſet adverſus hoſtium vires, non adverſus calamitates contendere. Ita ſubito lacerata claſſis potentiſſima, totum Britannicum littus cadaveribus, tranſtris, antennis, carinis, roſtris, pergulis, velis, rudentibuſque opplevit. Illiſa in littus Gallicum navium una præda Gallis fuit. aliquam Tameſis ſervavit, reliquis turpi fuga elapſis.

At Dux Fœderatorum, rebus feliciter Dei beneficio geſtis, captivas naves, bellicam prædam, magnam adhæc captæ juventutis Hiſpanicæ vim, duceſque ipſos, in Texelæ, Moſæ & Zelandiæ portus proximaſque civitates triumphabundus miſit. Et cum terrorem nominis ſui nec minus venerationem latè circumtuliſſet, domum reverſus ſalvus & ſoſpes, geſta Patribus Auriacoque retulit. Hi meritiſſimo Duci gratias egere, quod, quantumvis exigua primum navium vi inſtructus, de Republica non deſperaviſſet. Redeunti omnis effuſa multitudo obviam proceſſit. & univerſos quidem milites ac Neptuni filios, præcipuè tamen Trompium admirantur. Hunc quaſi è cœlo miſſum Oceani & lapſæ rei reſtauratorem & ut Victoriam ipſam, venerantur. Laudant, quæ pro ſalute publica, intrepide, paucis primum navibus, magna circumſpectione egiſſet. ibi ſtetiſſe victoriam, ubi ſe cum Prætoria vertiſſet: factam ſub illo prædicabant, fortunæ, quæ in aquas dominatur, inclinationem: maritimis ducibus & plebi nauticæ collapſos per hunc animos erigi: prurire omnes belli cupiditate, quos faſtidita dudum maris otia expectoraviſſent. Non jam ad Calloam adverſa pugna in ore eſt, ſed nava-

lis

lis victoria; non amiſſæ mercantium naves, ſed jam acquiſitæ; non Geldræ, non Hulſtæ, non Scaldis, ſed Caleti, & Geſſoriaci portus, & Sandwici & Doeveræ & Tameſis ac proximorum, ubi vicimus, locorum meminerunt. At Duynkerkæ, Antverpiæ, Bruxellis funeſta omnia & luctus plena. pavidi per plateas diſcurrere, alius alium ſciſcitari, autorem tam triſtis nuncii requirere. adeo ad omnes ſinguloſque tantæ calamitatis ſenſus dimanavit. In Hiſpania, Luſitania, in Cantabris, Callaicis & Aſturum terris, alii cognata nomina fratrum, alii liberorum, parentum alii plorant, & cum privatis damnis miſcent jacturam publicam. Multi cordatiores hæc ſecum muſſitabant: mittendos Belgas, aut induciis ac pace placandos. ni fiat, fore propediem, ut de Tago ſuo & aſſerendo Bæti cogitare incipiat Rex; victorem hoſtem non ſtare, ubi vicit, ſed ulterius progreſſurum ad ea, quæ cupiditati ipſius & victoriis patent.

Nunc, ut illuſtrior ſit Triumphus noſter, Auditores, totius Antiquitatis triumphos navales excutere animus eſt, & cum hoc noſtro conferre. In Colchica expeditione ab omnibus retro ſeculis prima, clari erant Iaſon, Hercules, Telamon, Caſtor, Pollux, Iovis filii. in hac Ocquendus, Andreas de Caſtro, Lopezius Hozius, Franciſcus Feyus agmen ducunt. Illi Colchida, nos ipſos aurei velleris raptores & vectores annuos cepimus. Lyſander Lacedæmonius, cum in Athenienſium portu cum tota claſſe obſideretur, obrutus hoſtium navibus, milites ſuos clam in littus egredi juſſit, & alio transferri. fecit idem Ocquendus, &, quo ſe exoneravit, militem in littus expoſitum. novis Bri-

tannorum ratibus in Morinos transvehi juſſit. Chabrias Athenienſis claſſe dimicaturus, excuſſo ante navem fulmine, Nunc, inquit, ineunda eſt pugna, cum Deorum maximus Jupiter adeſſe numen ſuum claſſi noſtræ oſtendit. Trompius adverſus Hiſpanos dimicaturus, cum propitia flamina claſſi ſuæ inopinato adſpirarent; nunc pugnandum, inquit, ſocii, poſtquam facile Numen ventis faventibus ad certamen nos vocat. Cum Tyrum ligneo opere oppugnaret Alexander, Tyrii navem bitumine, pice & ſulphure illitam, remis in Macedonum molem concitaverunt, quæ cum ignem concepiſſet, latius fundere incendium cœpit & grande opus medium rupit. Nec alia expugnandi Prætorias excogitari vis potuit, quam quæ, ſimili navigiorum genere, illas exureret & diſſolveret. Attilius Regulus, quaſſata Amilcaris claſſe, naves ſexaginta tres in poteſtatem redegit. De totidem & pluribus triumphat Archithalaſſus Avriacvs. C. Acilius, miles Cæſaris, navali ad Maſſiliam prælio, injecta in hoſtium puppim dextera & obtruncata, eam læva apprehendit, nec ante deſiit, quam captam profundo mergeret. Non minori fortitudine dux Muſchius, miles Trompii, prætoria Luſitanorum tota flagrante, una arſit, nec avelli voluit, quam hoſticam navem cum ſua merſiſſent aquæ. Alcibiades Mindarum claſſis Spartanæ præfectum in littora propulit & naves triginta cœpit. Batavum Alcibiades hoſtium claſſem in Britanniæ vada truſit, & de quadraginta roſtris coronam meruit. Mago præfectus claſſis Punicæ navibus exutus turpiter fugit. Antonius Ocquendus afflicta claſſe, (loquar de miſero clementius) ſi non fugit,

git, hoc egiſſe putatur, ut teſtes tantæ cladis naves octo ſuorum ſervaret contumeliis. Credere Cardinalem Infantem voluit, verſam ſuperioris anni fortunam. blanditam tunc fuiſſe novo Principi inſtabilem Deam, ut læderet gravius. Pompejus Magnus pyraticum bellum menſibus confecit tribus. Trompius bellum hoc Hiſpanienſe tribus fere hebdomadibus. Appius Claudius Conſul in Freti Siculi faucibus, Scyllam inter & Charybdim, Hieronis Syracuſani claſſem ſubvertit. Fecit idem in maris Britannici faucibus Trompius. Voconius Romanorum Dux à Lucullo miſſus ad perſequendas Mithridatis reliquias, eas aſſecutus fuit. Etiam noſter fugitivis ratibus inſtitit & earum aliquot potitus fuit. Marcus Cl. Marcellus, dum Siciliam navibus oppugnat, contra à Siculis, machinis ſpeculiſque à Sole ardentibus oppugnatur. Hiſpanus, navium invicta mole potior, incendiariis puppibus, ingenioſa machinatione admotis, Vulcano devorandus traditur. Duillio Cornelioque Conſulibus, ſola velocitas comparatæ claſſis auſpicium fuit. nec certior victoriæ noſtræ fiducia. Neoptolemus Mithridatis præfectus Lucullum ad Deuctrum, Niciam Gylippus Lacedæmonius ad Syracuſas vicit. At hoc felicior Præfectus noſter, quod & vicerit & prælio ſuperfuerit. Non alia major in mari pugna, quam Luctatio & Catulo Conſulibus Carthaginenſium claſſis commeatu, exercitu, propugnaculis, navium vaſtitate, armis, gravis erat, quod ipſum exitio fuit. at Romana claſſis, qualis fuit & noſtra, prompta, levis, expedita ad modum pugnæ equeſtris, clavis, veluti habenis equus, regebatur. & modo in has, modo in illas mobilia corpora infere-
P 6 bat.

bat. Bello itidem navali inter Cæſarem & Cleopatram, hujus naves, ut nunc Hiſpanorum, ſuis ordinibus, turribus atque tabulatis allevatæ, non ſine gemitu maris & labore ferebantur. Cæſaris, ut & Fœderatorum, habiles in omnia, quæ uſus poſcebat, ad impetus recurſus flexuſque capiendos. Duillius Imperator, merſa ad Liparas Pœnorum claſſe, non contentus unius diei triumpho, per vitam omnem prælucere ſibi funalia, præcinere tibias juſſit, quaſi quotidie triumpharet. Pro tanta victoria qui honores maneant Imperatorem Belgam, neſcio. me non habebunt adverſantem, qui in tantæ rei memoriam, tot roſtris coronanda victoris inſignia cenſebunt, quot Hiſpano valida manu bellator extorſit. Suſcepta Xerxis in Græciam memoranda expeditio, in veterum annalibus utramque paginam facit. Verum licet major ſub Perſa navium coierit numerus, major militum multitudo, ſimilia tamen multa obſervabit, qui advertet propius, Xerxem in bellum miſit vetus Græciæ odium, quod Ioniis contra Darium patrem auxilia tuliſſent. Hiſpanum in bellum hoc truſit vetus Belgarum odium & operandi licentius cupido. Xerxes bellum à patre infeliciter cœptum, per quinquennium inſtruxit. Philippus Quartus bellum navale, ab avo Philippo Secundo ante annos quinquaginta hoc ipſo Freto cœptum, reſtauraravit infelicius. Xerxes ſummo mane locum conſcendit editiorem, ut pugnam ſpectaret, adhibitis ſcriptoribus, qui rerum gerendarum magnitudinem chartis mandarent. Stetit & hic pro rege in puppis parte editiore ſcriptor Hiſpanus, in eventum intentus, qui Regi ſecundus, nobis ſiniſter accideret. Tunc Per-

Perſarum rex, pro gentis ſuæ more, Solem invocavit. nos Deum maris, cœli & terræ unum. Themiſtocli Græcorum Duci in hoc diſſimilis fuit Trompius, quod ille cruenta & barbara cæde tres è ſorore Xerxis Sandace nepotes, quos captivos habebat, Baccho immolaverit. nos Creatori Deo pias ſupplicationes nuncupavimus. Tunc claſſis Græcæ duces ſub Themiſtocle fuere, Aminias, Soſicles, Lycomedes, Ariſtides. Nunc ſub Trompio, Hautebeenius, Everhardus, Wittius, Dionyſius, Catſius, Colſterus, aliique, bellaces illi manus commodavere. Quod in Xerxis claſſe Ariamenes fuit, in noſtra Trompius fuit, in Hiſpanienſi Ocquendus, viri omnes militiæ navalis laudibus clari & illuſtres. Adverſus Xerxem pugnatum fiducia oraculi Delphici, muris ligneis defendendam Græciam. Adverſus Philippum pugnatum fiducia decreti Potentiſſimorum Ordinum, muris ligneis repellendum Auſtriacum. Illa tempeſtate de maris Ægæi, Ionii, mediterranei, Helleſpontiaci, libertate & dominio agebatur. Hac de maris Vniverſi libertate. Tum deciſa inter Medum & Grajum grandis controverſia, uter maris eſſet dominus, non chartis, non jure ſcripto, non diſſidentis Curiæ ſuffragiis, ſed ferro, flammis, incendiis. Nunc quoque deciſa lis quibuſdam videtur, inter Ampliſſimi doctiſſimique Seldeni, depromptas ex antiquitate perperam intellecta tabulas, & Fœderatorum priſca jura. quæ illi tunc, cum metus eſt, ne quid Reſp. detrimenti patiatur, non niſi inculpatæ tutelæ præſidio, aſſertum eunt. conſultius rati, tanti momenti rem ex divinæ providentiæ nutu ſuſpendi, quam ex probabili, & ancipiti, quan-

tumvis erudita, Iuris conſultorum agitatione. Periit tum flos juventutis Perſicæ, nunc Hiſpanicæ. Themiſtocli malam gratiam rependit patria ſua, ut & Miltiadi ac Phocioni. At non ſinit Deus, hac ingratitudinis nota pollui ſervatam hodie Rempublicam. Cimon Themiſtocli ſucceſſor uno die ter Perſam fudit. Noſter, ſi navium diſtincta contubernia ſpectes, totidem victorias numerat. In Hiſpaniarum Rege vicimus Xerxem. in Auriaco Themiſtoclem, in Trompio Ariamenem æquavimus. in captis cæſiſque Luſitanis, & Cantabris Calloenſem jacturam penſavimus. Vt poſterioris ſeculi illuſtre exemplum attexam veteribus, decertata eſt vehemens & cruenta pugna ad Naupactum, Chriſtianos inter & Mahumetanos. cum hæc noſtra Chriſtianos, prô dolor, atrocibus inter ſe odiis commiſerit. Favebat iſto prælio meliori Chriſtianorum cauſæ Deus, duce Auſtriaco. favit & nunc meliori Chriſtianorum parti, duce & Architalaſſo Auriaco. Primum ſecundis, mox adverſis ventis pugnavere Chriſtianorum hoſtes. Primum quoque ſecundis, mox adverſis ventis pugnavere nobiſcum Hiſpanienſes. Turcarum triremes ob ſublimitatem vanis ſæpe ictibus impetivere Auſtriaci claſſem. Belgarum navibus ob eandem cauſam minus nocuere turritæ & excelſæ Hiſpanorum rates. Tunc Octobri menſe, cui acerrimum Scorpii ſidus præeſt, concurrere Aſiæ & Europæ magni dominatores. Nunc eodem menſe periit ictus à Belga Tartеſſi Dominus. Tunc crucis ſigno ſuccubuit Lunatica gens. Nunc Leoni Belgarum imperatrix Aquila.

Exurgite Argonautæ, & documenta veſtræ fortitudinis, poſt tot ſæcula, in Belgis agnoſcite.

ſcite. Audite Phœnices, Tyrii, Sidonii, Cilices, qui maria primi navigaſtis, nec veſtræ ſolum ætatis credite, ponti imperium. Vos Thraces, Myſi, Corinthii, Cretes, vos Athenienſium ephori advertite; & Hollandiam quoque tabulis æquora decurrere; in iis, pro ipſis pugnare & de regum calamitatibus triumphare, jam diſcite. Vos Carthaginenſium patres, Romæ flagella, Siculorum tempeſtas, Hiſpaniarum domitores, quam Hiſpaniis, quam Siculorum regi, nos quoque velimus male, ex hoc facinore perſpicite. Pyſandri, Lyſandri, Ageſilai, Nearchi, Timoleontes, Niciæ, Bruti, Reguli, Duillii, vetera nomina ſunt eorum, qui claſſibus victores præfuere. In Batavis Boyſoti, Iuſtini, Douzæ, Duvenvordii, Obdami, Heemskerkii, Lamberti, Spilbergii, Matelivii, Eremitæ, Neckii, Renſtii, Reali, Cœnii, Carpentarii, Speckii, Brouwerii, Naſſovii, Dorpii, Trompii, noſtra nomina ſunt, qui fortunas noſtras & Fœderatarum provinciarum opes, decus, famam, domi foriſque egregiis auſibus auxere & erexere.

Nondum omnia dixi. Tanta hæc victoria eſt A. O. ut de excindendis hoſtium mœnibus non ſit neceſſe jam quærere, cum in mari deleta ſit Hiſpania. Non fuit major ſub imperio Fœderatorum dies, quam hic, quo hinc Belgarum, inde Hiſpaniæ dux collatis cominus caſtris direxere aciem. ea profecto felicitate, ut quodam velut cum fluctibus & ventis commercio, debellandus Rex traditus nobis videatur. Et quam leve præ tanta victoria prælii hujus damnum. Deſiderata è claſſe noſtra navis una, militum & navalis populi vix centum. cum hoſtium cæſa merſa captaque accipiamus millia

millia multa, naves qua merſas, qua exuſtas, qua captas, quadraginta. cæteris vel fuga vel Anglorum beneficio elapſis. Non alia tam incruenta victoria unquam uſi ſumus. Idque proſpectum ſingulari conſilio Ducis, qui hoſtium navibus ſuas connecti vetuit, ne à militum, quos habebant prætoriæ, numero, attererentur ſui. ideoque acceſſibus receſſibuſque crebris circum vel præter navigans, claſſem hoſtium jaculando ipſe attrivit. Quid prius hic mirabimur? velocitatem? quod tertio die parta ſit. an felicitatem? quod levi noſtrorum damno. an fiduciam? quod cum potentiore certavimus. an famam? quod cum nullo eſſemus numero, numeroſam claſſem pertraximus in claſſes. an Dei favorem? quod flantibus uſque in hoſtes ventis, ſubducere ſe Hiſpanus nequiverit, nobis naves in auxilia mittere facillimum fuerit. Credant Brabantini nugatores & hebdomadalibus chartis victoriam penes Regem ſtetiſſe ſcriptitent. Si Arithmeticæ gnari ſunt, ſupputent rationes accepti & amiſſi. numero navium, quas miſit Rex, ſubducant perditas, & reliquo lucro ſibi plaudant. Niſi ex Meneni ſunt gente, ſciant, victores triumphare, non victos. Si quod ſcripſere, ſentiunt, ex Principis ſui luctu, ex Ocquendi apud Morinos mora & vilipendio, ex ducum & militum, qui evaſere vultibus, ex captivorum cenſu, ex Britannorum teſtimoniis, colligant victoriam. Ejuſdem dementiæ reus fuit Bernardinus Mendoza, Hiſpani apud Galliarum regem legatus. Disjecta namque & diſſipata claſſe Hiſpanica anno milleſimo, quingenteſimo, octoageſimo octavo, miſſis ſine mora Madritum veredariis, victoriam ſuorum Regi nunciavit,

ciavit, & excuſum de ea libellum Pariſiis circumferri fecit. Annus jam excurrit quinquageſimus, quo de illa claſſe nobiſcum triumphavit Britanniarum regina, ut hunc ipſum, qui jam proxime ſequitur, Iubilæum nobis indulſerit divina clementia. Non loquar paradoxa, ſi præſentem triumphum illi præferam, quem tunc de potentiore & numeroſiore claſſe retulimus. Quid enim? illam vna vicimus, hanc ſoli. Tunc portui Duynkerkano invigilaſſe, partium noſtrarum fuit. Hic totum mare pro belli arena fuit. Tunc Britannia primo petebatur à Philippo. nunc primo nos. Tunc auguſtiſſima Elizabetha communi nobiſcum bello innexa, eandem ob cauſam, pugnabat. nunc Fœderato Britanniæ rege modeſti & grati fruimur. Tunc tempeſtate magis disjecta claſſis, quam pugnandi virtute. nunc virtute noſtra, Dei Optimi Maximi auſpiciis, vicimus. Tunc præmia pugnæ Britannis ceſſere, jam concordi Belgio. Tunc è navibus centum & triginta quinque, una bellica, triginta onerariæ evaſere. nunc viginti & ſeptem. Tunc claſſi præfectus Medinæ Sidoniæ dux, militiæ rudis, ſed genere ſplendidus & opum validus. nobis res fuit cum Præfecto, cujus in mari Atlantico ſæpius probata fides & ſtudium. Tunc cum patre Michaële Ocquendo, non infima claſſis iſtius parte, jam cum filio Ocquendo ſummo claſſis duce, pugnavimus. Tunc novis auxiliis, quæ in portu Morinorum aſſervabat Parmenſis, refocillari feſſa claſſis nequiit. hic militum & navalium virorum centena aliquot in Britanniam Duynkerka tranſvecta, novum robur quaſſatæ claſſi dedere. Tum profugis Hiſpanis nec Britannia nec Hibernia patuit. Nunc afflictos ſola-

ta eſt Britannia. Tunc Henrico Borbonio, ad regnum, obnitente Hiſpano, contendenti, clades iſta belli levamen fuit. Nunc, ob ſocietatem majoris belli, Lvdovico filio Regi non ingrata præſens hoſtium calamitas evenit. Incidit prior victoria in natales imperii noſtri. hæc in ea tempora, in quibus adultæ reipublicæ felicitatem vicinorum Principum arrodit æmulatio.

Quare Vobis Patriæ Patres, illuſtre hoc & luculentum novæ gloriæ & famæ argumentum gratulor. Quod ſapienter & juſte imperaviſtis, potenter impetraſtis. Si unquam, nunc cavendum fuit, ne maris potiretur Tagi rector. Imminebat jugulis omnium noſtrûm Hiſpanienſis ſica, & niſi avertiſſetis ictum providi, in viſcera jam deſcendiſſet Bilbilicus enſis. Pergite muris ligneis tueri cives, cum lapideis non eſt locus. Non in civitate, non in mœnibus conſiſtit civitas, ſed in civibus ipſis. Cum navigatis, navigat reip. non contemnenda pars. Ædificia vultis? etiam naves ædificia ſunt. urbes condere vultis? condite claſſes, ubi familiæ quoque in ſocietatem coaleſcunt. Semper prævaluere Principes, qui claſſibus potiores fuere. Per tot annos rebus per Oceanum præclare geſtis ſuſpiciendum nomen veſtrum feciſtis. Oſtendiſtis & nunc, nihil intereſſe virtutis, an equis an navibus, an mari an terra dimicaretis. Ambiguos habuit cives veſtros, non Vos, an iſta rerum facie, illo loco, ubi Dunæ Britannicæ ſunt, & quem veneranda Britannorum majeſtas ſibi ut proprium vendicat; juſtum eſſet, hoſtem invadere. Verum liceat liberum verbum in libertatis regno effari: Neceſſitas Patres ante rationem eſt, maxi-

me in bello; quo raro permittitur pugnandi tempora ad clepſydram exigere & loca conflictus decempeda anxie definire. Concluſæ hærebant Hiſpanicæ naves in Albionis ſtatione, ſub regis ſummi, ut videbatur, patrocinio, ut quantum in nobis eſſet animi, ob metum regiæ majeſtatis, experirentur. Haud dubium, ſi neglexiſſetis Hiſpanum, arma nobis trans mare inferentem, contempti & Britanno & ipſi Hiſpano & finitimis fuiſſemus. Nunc poſtquam, læſi primum, invaſiſtis, & invictos Vos hoſtium pernicie probaviſtis, quis dubitabit patere victoribus maria? Fallitur, qui terminos gloriæ veſtræ & publicæ utilitatis filo metiri cupit. Eundum, quo nos fluctus & mare ducere non detrectant. Cum in vado hæremus, alterius ſimus. Diſputent de aquarum terminis Themidis ſacerdotes. Principibus pro jure eſt omne illud, ſine quo ſalvus non eſt civis. Fuit tempus, & meminiſtis adhuc, quo ſine grandi querela, æſtuaria veſtra violari patienter tuliſtis. Permittunt jura, ut feram, ut facinoroſum in alieno territorio perſequamur. Et quis Hydram hanc in anguſtias Britannicas & alienas quaſi aquas protruſam perſequentis eſſe infitias ibit? Si per agrum vel vicinam foſſam tranſire volens compertus latro, ædes incendio, jugulum jurato ictu petat, clamat natura, in via opprimendum latronem, nec expectanda fori judicia, dum periculum eſt in mora. Hiſpanum ſub littoribus placidiſſimi Regis morantem & exitio noſtro devotum invadere, cui religio fuerit? Nec diſſentient Trebatii, poſtquam *victrix cauſa Diis placuit*. De Geometris & terræ menſoribus multi multa legimus. De Thalaſſometris, de maris menſoribus, nihil.

hil. Neſcit Solem proprium natura, nec aëra, nec mare. Venimus in publicos navigantium receſſus & atria, quæ Deus, turbato tempeſtatibus mari, non uni populo in refugium, ſed omnibus conceſſit. Venimus & cunctis auramque undamque patentem hoſtili ſanguine tinximus. Non patitur ſibi præſcribi æquor, qui illud, cum vult, in poteſtate habet, & diſcuſſis obicibus ferro viam aperire poteſt. Improbum, ea parte Oceani nos privari, qua ſpiritum trahit Reſpublica, qua reſpirat & vivit mercator,tinniunt æraria,opes merceſque cum Aurora,Auſtro,& Occaſu permutantur. Majus dicam. Certaviſtis pro Britannorum jure,& ab hoſte, Regis ſeveriſſimas voces ſpernente, pœnas popoſciſtis. Etiam illud nefas Hiſpano,ſtationem hanc cum claſſibus occupare. nec occupavimus nos, niſi poſtquam ipſe occupaſſet prior. Iſtam audaciam ulti eſtis pro rege, cum ob claſſis Hiſpanæ potentiam, non poſſet tunc ipſe. Quare libertatem,Patres,quam nemo bonus,niſi cum anima, amittit, defendite & preſſis manibus tenete. Aſſeruiſtis illam armis, quam armis pepererunt majores noſtri. Oceanum jure communi ad nos quoque pertinere teſtatum feciſtis. mare clauſum ab Hiſpanis, non ſcriptores, ſed bellatores, non papyro, ſed ignibus, non calamis ſed æratis ſiphonibus reſeraſtis. Hoc facto immenſum decus authoritaſque acceſſit imperio veſtro, deceſſit Hiſpanico. Hoc facto exteris Principibus & cum Auſtriaco luctantibus, rediit virtus vigorque priſtinus. Hoc facto timent, qui vos terrent.

Tu vero, Celſiſſime Princeps, FREDERICE, reliquis lauris hanc primam, hanc ſummam attexe. quæ tot Victoriarum laudem magnitu-

gnitudine ſua tranſcendit. Dum urbes vincis, de terrarum non magnis partibus triumphas. Hic triumphus aſſerti maris eſt. Invicta expugnaviſti oppida & caſtella & arces, ſed ſingula ſingulis bellis. Nunc, quot merſiſti Architalaſſus Regias naves, quot abduxiſti captas, tot oppida & arces, una expeditione, paucorum dierum ſpatio, ſubvertiſti, & diripuiſti. Dixit te Celſum Gallia, non fecit. Fecit te Superûm favor & præſens victoria. Regum auguſta appellatione inclareſcis, & merito tuo. Navalis hic triumphus, tuus eſt, quia te imperante, te res moderante, tuo milite parta victoria eſt. Vicit, quiſquis pugnavit. Pugnavit maxime, qui pugnam juſſit & inſtruxit. Hæret adhuc Fortuna, ubi gloriæ tuæ terminum ponat. Oceano & terra Felicitati tuæ viam pergit ſternere, & promovet ſe ulterius. Auriacum nomen non tubæ ſolum, ſed & claſſica differunt. Themiſtoclem Salamis, Xantippum Carthaginis portus, Gylippum Spartanum Ducem Siculæ anguſtiæ evexerę. Te Dunæ Britannicæ, te portus Iccius, te Cantium, te Tameſis, & quotquot ad certamen hoc concurrere littorum, promontoriorum, fluminum, ſtationum nomina, celebrem fecere.

Iam vos Hiſpanienſium Duces, ſi Batavum animoſius loquentem ferre poteſtis, diſcite, nihil tam firmum validumque eſſe, cui periculum non ſit à minus valido & potenti: aquilas minorum avium pabulum ſubinde fieri: preſſum hoſtem conſilium in deſperationem vertere, & tunc extrema moliri, cum mediocribus defendi ſalus nequit. Veniſtis ad nos è Coronæ portu, quaſi in Braſiliæ & Galiciæ ſinubus non eſſet locus, ubi Gallis vel Batavo victimas debea-

debeatis. Natura prius eſt, ut cum veſtra defenderitis, aliena eatis ereptum. Hæret in littore veſtro Gallus, & longe à patria petitis innutritam pelago gentem. Veſtris indigenis decedat timor, priuſquam aliis inferatis. Cladium veſtrarum, quas mari paſſi eſtis numero ſapite. Idem hoc fretum Britannicum fidem faciet, quo hauſta claſſis toto orbe celebratiſſima. Num Boſſuſio creditis? quem in Flevo pugnantem captis navibus vinximus? num Frederico Spinolæ? cujus potentiſſimas triremes, interempto duce, Zelandus abſtulit? num Iohanni Naſſovio? cujus totam claſſem ad Tholam una cum ducibus & militum ingenti manu non ita pridem cepimus & in portus noſtros abduximus? Non ſemper temeritas eſt felix. & jocatur in parvis benigna ſors, ut cum operæ pretium erit, magna mercede fallat. Superioris anni ſucceſſibus inſolentiores, militem noſtrum indigne habuiſtis, & turmatim per civitates, per fora, per compita plebis veſtræ ludibriis expoſuiſtis. Meminerit Celſiſſimus Cardinalis, Franciſcum primum Galliarum regem, cum à proavo Carolo Imperatore in Hiſpania captus detineretur, grandi charactere carceris ſui parietibus inſcripſiſſe, HODIE MIHI, CRAS TIBI. Verſa rerum facies eſt, & ut Capua olim Hannibalis Cannæ fuerunt, ita anguſtiæ Britannicæ Cardinalis Calloa.

At Tu Generoſiſſime & Fortiſſime Heros, Martine Trompi, vige & vive æternum rerum geſtarum fama. Quo die memorabile hoc edidiſti prælium, fidem feciſti omni Europæ, nondum cum Scipionibus, Regulis, Cimonibus, Duilliis exſtinctam eſſe fortitudinem. Audax, fateor, viſum fuit conſilium tuum. ſed in re-

bus

bus arduis & tenuibus, fortiſſima quæque conſilia tutiſſima ſunt. Nam ſi in occaſionis momento, cujus prætervolat oportunitas, cunctatus fuiſſes, nequicquam mox amiſſam quæſiviſſes. Certat civium quiſque, quibus te honoribus, quibus applauſibus reducem excipiat. Ipſos illos Deos, Neptunum, Æolum, Tethyn, Vulcanum, quorum favore viciſti, gratulantes tibi offerunt. In te civitates ſingulæ, in te ora convertunt cives. Omnium vox eſt: *dignus cui militet æther, Et conjurati veniant ad claſſica venti.* Viciſti animoſitate, peritia rei navalis, & Patrum authoritate, quæ in diſcrimine fuit, an poſt hanc diem tanta foret. Macte, Trompi, felicior populi totius, Eccleſiarum & Scholarum acclamatione, quam qua modo exultabas victoria. Vive, id facinus auſus, quod finitimi ſtupent, mirantur Belgæ, horret Hiſpanus, & ſera ſecula poſteritaſque omnis enarrabit.

Tibi ſumme, maximeque Deus, maris Imperator invicte, ſupplices gratique advolvimur. Tuum eſt, quicquid grande ſtupendumque fecimus. Tu, ut auderet imperator noſter, dediſti, tu ut poſſet. Riſiſti è cœlo navigantem cum faſtu Hiſpaniam & potentiſſimum Regem fluctibus potentior merſiſti, rates diſſipaſti, exuſſiſti, diripuiſti. Tu ventis imperaſti, ut flarent pro nobis. Favonios ex occultis tuis theſauris produxiſti, deducendis in hoſtem ratibus. Euro in mandatis dediſti, ut ſiſteret ſuperbas machinas, ne circumdaremur pauci. Duces prudentia, militem fiducia, & mortis contemptu armaviſti. Hæc vidiſſe nos, hæc audiviſſe, hæc te Iehovam feciſſe filiis noſtris & nepotibus narrabimus. Canam cum Moſe tuo: *Fortitudo mea & laus mea Dominus, factus mihi in ſalutem.*

glori-

gloriſicabo Deum meum, Deum patrum noſtrorum & exaltabo eum. Dominus quaſi vir pignator, omnipotens nomen ejus. Rates Philippi, *& exercitus ejus projecit in mare, electi principes ejus merſi ſunt. Abyſſi operuerunt eos, deſcenderunt in profundum, quaſi lapis. Dextera tua Domine celebrata eſt fortitudine, dextera tua percuſſit inimicum. In multitudine gloriæ tuæ viciſti adverſarios meos. Miſiſti iram tuam, quæ illos devoravit, ut ſtipulam. In ſpiritu furoris tui congregatæ ſunt aquæ, flavit ſpiritus tuus & operuit eos mare, ſubmerſi ſunt quaſi plumbum in vaſtis aquis. Quis ſimilis tui inter fortes Domine, quis ſimilis tui, qui magnificus es in ſanctitate, terribilis atque laudabilis, faciens mirabilia.* Da, æterne Deus, ut victoriam hanc habeamus reverenter, & victores hoſtium noſtri victores ſimus. nec pacis conſilia averſemur, cum tuta offertur. Loquar ſumma: Fœderati Belgii rectores, pios, potentes, felices, Celſiſſimum Auranſiorum Principem, Patriæ patrem vindicemque indefeſſum, claſſis noſtræ Præfectum, hodie victorem, creſcentis per te Amſtelæ felicitatem, Eccleſias, Scholas, cives, mercatores, & devotam Patriæ Iuventutem protege, defende. Ita nomini tuo æternum ſit laus, honor, gloria.

D I X I.

R E C I T A T A

Fuit in Illuſtri Amſtelodamenſium Gymnaſio, 1639.

OR A-

ORATIO,

In adventum Sereniſſimæ Reginæ, HENRICÆ MARIÆ, Magnæ Britanniæ, Franciæ & Hiberniæ Reginæ,

Cum Auguſtiſſimam Filiam MARIAM, *Celſiſſimi Auranſiorum Principis* FREDERICI HENRICI *filio,* GVILIELMO, *Matrimonio junctam, Fœderatarum Provinciarum terris Vrbibuſque inferret.*

NVper Auguſtiſſimam MEDICEAM, trium Regum matrem, excepit negotiatrix Civitas. Iam Mediceæ Auguſtiſſimam Filiam, Regis Maximi conjugem & Mediceæ Neptem venerabunda excipit. Succedunt Soles Solibus & per vices inter terrarum Dominas, mundi Imperatrices, inter Europæi Orbis ſidera & Reginarum Principumque fulgidos vultus ambulamus. Vt jam non mirer poëtarum licentiam, qui IOVIS OMNIA PLENA dixerunt. Quorum ope præſidioque in hunc diem invicti ſtetimus, eorum Majeſtate, veluti Deorum, circumfundimur. Clauſimus intra pomœria noſtra Libertatis noſtræ vindices, & eorum Regum uxoribus, iis Principibus aſſurgimus, qui Imperii hujus tibicines ſunt & fulcra. Gratiam iis rependimus, quorum potenti amicitia nixi crevimus. reddimus gloriæ aliquod authoramentum, quorum hactenus auxiliis pugnavimus. Eorum ora coram intuemur, quorum ſerenitate afflictis olim

reddita lux eſt. Tangimus dextras grati, quæ hoſtem Potentiſſimum à cervicibus noſtris una depulere. Adoramus proni, quorum fœderibus, fide, fortitudine adjuti, in hanc imperii ſublimitatem evecti, domi inexpugnabiles, foris formidabiles ſumus. Fecere, quod ſuarum eſt partium, vicinæ civitates. Quæque propenſiſſimæ ſuæ in Regiam Majeſtatem voluntatis documenta edidit. Arſere ignes, viſi civium ubique & populorum concurſus, auditæ acclamationes & applauſus, diſploſæ Mavortis terribiles machinæ latius diffudere adventantis Reginæ famam, paratæ epulæ; factæ à Patriæ Patribus & Celſiſſimis Principibus gratulationes, faventium paſſim vox una fuit & oratio. Vrbs noſtra, uti commerciis quaquaverſum celebris eſt, claſſibus omnique apparatu bellico validiſſima, ædium pulcherrimarum ſtupenda ſerie fulgida, templis fabriciſque pluribus ſpectabilis, portuum oportunitate & amplitudine admirabilis; ita officii quoque ſui eſſe credit, ea omnia in adventum Sereniſſimæ Reginæ explicare, quæ vel admirationi eſſe poſſunt, ob rerum magnitudinem & ſplendorem, vel delectationi ob elegantiam & novitatem. Equidem, ita ſemper ſtatui, Superis amorem, obſequium, reverentiam deberi. Aſtra ſuſpicimus, quia calore ſuo nos fovent & lumine illuſtrant. AVGVSTISSIMÆ REGINÆ adventum ad nos gratulamur. cujus regalis familiæ armis auxiliiſque etiamnum pugnamus & triumphamus Batavi. Reflectitur in eam amor Reip. noſtræ, quia amavit illam prior, dum gentem inviſit ſublimis mater, quam poſt glorioſiſſimæ & æternæ memoriæ ELIZABETHAM, in clientelam quoque ſuam recepit. Reveremur eam,

eam, velut ſalutare ſidus, quia terris noſtris annuendo, ea perficere venit, quæ felicitatis omnium ſunt. Scimus, quibus quantiſque nominibus illi debeat Fœderatorum populus. Si Britannias ſpectes, imperant hæ fœderis jure illa, quæ ultro ac lubentes facimus. Sin Gallias, exigunt & illæ, quæ non niſi ingrati negligamus. Obverſatur animo, quam modo nominavi, Magnæ Britanniæ & Hiberniæ imperatrix feliciſſima, Henrici octavi Filia, Aviæ Britanniarum Regis cognata, quæ vagientem hanc Remp. ac tyrannide pene oppreſſam, opibus ſuis, & milite prima aſſeruit. Obverſatur animo Sereniſſimus Iacobus, Scotorum ejus nominis Rex ſextus, Auguſtæ memoriæ, Reginæ ſocer, qui placatus Hiſpano, & bellis noſtris neutrum ſe præbens, regna ſua portuſque noſtratium mercimoniis aperuit. Accedit tantis cauſis Caroli I, conjugis, & Britanniæ, Scotiæ, Hiberniæ Regis, erga nos conſtans benignitas. ut qui patriæ virtutis & regnorum hæres, paribus, quibus genitor ſuus, ſtudiis, Fœderatarum Provinciarum ſtatum tuetur ac propugnat. Quanta Henrici Magni, quo Patre gloriatur, erga Remp. hanc merita ſint, non inviti agnoſcimus. Galliæ ſuæ ſuffectus Hercules, dum humeris concuſſam & labefactatam inteſtinis motibus imperii molem ſuſtinet, iiſdem, quibus Galliam omnem, etiam nos cervicibus libravit, & quæ flagrantibus bellis in immenſum excreverant nomina, magnifica liberalitate expunxit. Ludovicus XIII, Frater, Regum Chriſtianiſſimus, eo fœdere, quo Fœderatos Patres Populumque noſtrum obnoxios habet, pro communis nobiſcum belli gloria, & utriuſque Imperii libertate, etiam-

num decertat, & Hiſpanorum potentiam retundendo, luculentas nobis expugnandarum urbium arciumque occaſiones præbuit. At his omnibus recentius ſunt regales Nuptiæ, quibus Celſiſſimi AVRANSIORVM Principis Filium dignata eſt. Annectit ſibi Principem, cui annexi ſumus nos. Generum nuncupat, quem nos futurum Patriæ patrem. Nubit Filia Duci, ſed noſtro. nubit conjugi, ſed omnium cuſtodi. Tanti conjugii vinculis alligat Britanniam Belgio, & ſalutem tot gentium, quibus imperat, permiſcet noſtræ. Qua fide ſe amplexantur Principes duo, amplexantur ſe populi. Qui regnantium, idem & regnorum civiumque eſt amor. Idem thalamus terris hiſce robur & gloriam, inimicis terrorem adfert & metum. Iiſdem nuptiis gratiam facit Belgis, hoſtibus invidiæ materiam præbet. Quem ſocerum ſibi adſciſcit regalis Filia, adſciſcit bellatorem. quem ſocerum adſciſcit AVRIACVS, adſciſcit regnatorem. altera triumphatoris gloria, alter triplicis Imperii rectore gloriabitur. altera majeſtate maxima, alter Martia patris poteſtate & tot victoriarum fama: altera fulgens ſceptrorum, alter armorum luce: altera Regum auguſto ſanguine, alter Cæſarum affinitate & cognatione illuſtris. Altera Oceanum amicis aperit, alter eundem inimicis objicit. Quam Sponſam fecit mater, fecit Gubernatricem. Quem Sponſum fecit nova mater, fecit generum Imperatricis. Vniit cœlum duos & cum duobus ſeptem belli ſorores. Vniit illas Religio & Libertas. Has Regis Filiæ adunat omnium ſperata ſecuritas. Amicitias Regum nobiſcum firmat, ne Regis infeſtiſſimi inimicitiæ nos perdant. Ne pereamus

vicini,

vicini, proſapiam ſuam diffundit inter nos, quæ Hollandiæ ſoſpitatrix fuit ante nos. Adſpicit Regina terras, quas aſſeruit in Patre. Adſpicit terras, quas aſſerit in conjuge. Adſpicit terras, quas aſſeruit & aſſerit in Fratre. Magnis appellationibus ſalvi ſumus. hinc Chriſtianiſſimis, inde Fidei defenſoribus. Et qui pro Fide pugnamus, à Fidei tutelaribus Principibus defendimur. Ipſa Chriſti & Fidei vocabula in auſpiciis ſunt. In his ſignis cum Conſtantino vincimus & Hiſpanienſes Maxentios fatigamus. Quibus aquis huc vecta eſt, primum mercantibus, mox ſociis & fœderatis, jam conjugio junctis gentibus communes ſunt. Quos rectores diſtinguit natio, confundit thalami appellatio. Qui Britannus naſcetur ex Britanna, Batavus erit ob patrem; & qui Batavus naſcetur ex Batavo, Britannus erit, ob matrem. Coaleſcent animi omnium, cum coaleſcent corpora duorum. Quod littus appulit, Hollandicum eſt jure, Britannicum ſuo in nos amore. Quod reliquit, Britannicum eſt jure, Hollandicum nova lecti ſocietate. Quas urbes ingreditur, Patriæ ſunt fide, & juramento, Reginæ affectu & obſequio. In Britanniis regnatrix eſt. Hic altera, poſt matrem, glorioſiſſima hoſpes. Illic lucet populo ſuo, hic amicis & ſociis indulgentiam facit luminis ſui. Illic domeſticum Numen eſt, hic peregrinum, ſi modo peregrinum dicendum ſit, quod in familiam tranſit Gallicæ ſecum originis. ut nata Britannis ſuis Filia, nobis divinitus conceſſa videri poſſit. Maximæ Matris, VICIT ITER DVRVM PIETAS. Ne ſolatii expers ſola veniret MARIA, comitatur eam trans vaſta maria. eo truditur charitate, unde avocatur diſcrimine. Dividit cum marito Rege maximarum re-

rum curas. & dum ille de Imperii ſui tranquillitate ſollicitus eſt, hæc de regia poſteritate nobiſcum cogitat. Ille regno quietem cum regni Proceribus quærit. Illa familiæ Auguſtæ nepotes & munimenta, quibus inſiſtat. Nec enim ſatis putat regnare ſe, ſed ſupereſſe vult ex ſe, qui populis vel ſuis vel exteris imperent poſt ſe. Etenim Principem naſci, excellens quiddam eſt & ſingulare, ſed Principes genuiſſe, excellentius. DIS GENITA ET GENITVRA DEOS. Et nunc Potentiſſima Princeps in ea ſede & arena ſtat, quæ diutini belli, tot præliorum, tot Ducum, tot victoriarum area eſt & circus. Inter armorum noſtrorum ſtrepitus, inter Mavortios furores, inter lituos & claſſica, inter tubas & tympana, inter faces globoſque, galearum haſtarumque concurſus, transfert Regale & imbelle depoſitum. Vbi Marti litamus hominum victimis, cataphracto Principi Nuptiarum adfert argumentum. Vbi tumultuatur Bellona, concurrunt armati exercitus, hoſtis hoſti in ſpolium cedit, PONA DVCIT AVI DOMVM, QVAM NVLLO REPETET GRÆCIA MILITE. Vbi trophæa terra marique parta ex Aularum laquearibus & templorum faſtigiis dependent, flammea parat tenellæ conjugi. Scilicet publicæ ſalutis cauſas diſtinguit & privati amoris. Nec deeſſe vult gloriæ Auriacorum, conſulendo ſibi; aut ſplendori Reip. noſtræ, ut ſola ſobolis fruatur ſuavitate. Eam dum ſoli Auriaco elocat in uxorem, omnibus nobis elocat in commodum. & quod illi à ſceptris & regia domo adfert decus, etiam ſingulos nos illuſtriores reddit. Ad eas jam gentes profecta eſt, quas ſimplicitas, & candor, & in exteros humanitas, in Principes reverentia commendant. Iis

populis circumdatur, quos orbis victrix Roma fratres ſocioſque Imperii ſui vocavit. Iis civibus, quos exemtos oneribus & tributis illa ipſa gentium terrarumque Dea Roma in uſum præliorum ſepoſuit, & velut tela & arma bellis reſervavit. Nunc quantum excellit poteſtatis faſtigio, tantum fas eſt nos deprimi regiæ Majeſtatis veneratione. Solem in ſublimi poſitum ex humili tellure contemplamur. Hanc in totius Europæ luce poſitam demiſſi honoramus. Venit olim Romam Agrippina, Germanici uxor, ſed cunctis ad triſtitiam compoſitis. Venit jam Britannorum Regina ad Batavos, ſed cunctis ad lætitiam compoſitis. Venit illa feralem urnam mariti adportans. Venit Regina, genialem Sponſam Auriaco adducens. Portabatur Germanicus tribunorum centurionumque humeris, atque ubi colonias tranſgrederentur, atrata plebes, trabeati equites, pro opibus loci veſtem, odores aliaque funerum ſolennia cremabant. Portantur nunc triumphalibus curribus regia mater cum Filia, præcedunt ſigna habitu ornatuque comptiſſima, & quacunque gradiuntur purpurata nomina, plauſibus obvii & conclamationibus cives benevolentiam teſtantur. Accenſa omnium in eam ſtudia, hanc decus Patriæ, Henrici Magni ſanguinem, verum regiæ dignitatis ſpecimen appellant. Talis Placidia Honorii & Arcadii Imperatorum ſoror ex Hiſpania in Italiam venit, Conſtantio nuptura, & publicis gratulationibus excepta, velut humeris Romam reducta fuit. Talis Serena magni Stiliconis uxor, relicto Tago, Tiberim conſcendit, uti hæc relicto Tameſi Moſam. Nec minore applauſu, ſuperiore ſæculo, ingreſſa Belgium fuit

Maria, Caroli Quinti Cæſaris ſoror, qui proavunculus Medicex fuit, cum fratris nomine Belgii regimen capeſſeret. Neque novum hoc ac inauditum ante, Britanniarum Reges & Naſſovios vel belli vel thalami fœdere jungi. Sæcula penè quatuor ſunt, ex quo Adolphus Naſſovius Imperator cum Edovardo Britanniæ Rege in belli ſocietatem venit. Sæcula tria ſunt, ex quo Reinoldus Naſſovius Geldriæ Dux, Leonoram Edovardi Secundi Britanniæ Regis filiam, & Edovardi Tertii ſororem, conjugem accepit. Nec diu poſt Maria Ecmondana Naſſovia Iacobo Secundo Scotorum Regi nupſit. ut amicitiam domus Naſſovicæ & Regum Britanniæ Scotiæque ſæculorum diuturnitas ratam firmamque habeat. Et, cum Imperiorum omnis celebritas vel ab armis ſit, vel rectorum dignitate, vel à commerciis, fœderibus, nuptiiſque; nos, qui armis hactenus inclaruimus, qui Cæſares Regeſque Dominos ſalutavimus, qui colonias cum mercimoniis in utriuſque Solis domos diduximus, qui fœderibus tot Reges nobis junximus, Nuptiis quoque inter Auguſtas hinc Regum, inde Comitum Naſſoviorum familias contractis, ſecuritatem domi, famam apud exteros & olim & nunc auximus. Laudati ſæpius non ſolum Romanorum Imperatores, ſed & Imperatrices fuere. De Reginæ laudibus quicquid magnum dixero, infra magnitudinem erit Imperantis, quicquid mediocre, minus fuerit auguſtæ ſtirpis gloria. Regina eſt imperio, ſed ſubditorum ſuorum mater verius, quam domina. In marito conjugis amorem Regiſque reverentiam diſtinguit. Regiorum liberorum curam neque indulgentia minuit, neque charitatem frangit majeſtatis formi-

formidine. Ea eſt magnanimitate, ut æquiſſimo animo ſuſtineat, quicquid iniquius infertur, & fati impetus lenitate ſuperet. Sibi imperaſſe, quam aliis, glorioſius putat, raro exemplo conſpirantis in una Sapientiæ & Fortunæ, Modeſtiæ ac Potentiæ. His virtutibus debemus, quod Filiam natu maximam, Principi Belgæ junxerit, ſe vero Senatui Populoque Amſtelodamenſi hoc die Auguſta oſtenderit. Quam dum ſuſpicimus, regiarum virtutum officinam, reginarum Principem, Europæ ocellum, ſtatus noſtri ſidus beneficum veneramur. Trium regnorum commerciis dudum gaviſi ſumus: in præſentiarum ipſa trium regnorum Præſide. Vna in omnium ore Regina eſt, poteſtate imperatrix, conjugiis agnationibuſque potentiſſima. Quid enim? Franciam fraterno titulo alloquitur. Hiſpaniam Sabaudiamque affini, ut jam hinc Alpes, inde Pyrenæos cognatione inſederet. Nec à Septentrione aliena, Cimbrorum Regem avunculum appellat. Paternum genus ex Borboniis, maternum ex Auſtriacis & Mediceis trahit, ut & hodie in florentiſſima Italiæ parte magnos Hetruriæ Duces propinquitate tangat. Henricam vocamus, quia Henrici Magni filia eſt. Mariam, magnæ matris de nomine. Prior appellatio magnanimitatem Patris. poſterior pietatem promittit. illa in terris magnis Principibus communis, hæc cœleſti cognomine illuſtris. Poſſem ire per omnia nomina, quæ conjugi Fides ſua, Fratri Chriſtiana ſanctitas, affini religionis ſtudium dedit. Poſſem Catholici, Chriſtianiſſimi, Iuſti, Pii, Fidei defenſoris epithetis inſiſtere, quæ vel Romanæ ſedis autoritas vel Procerum Populique benevolentia con-

ceſſit; ſed alia ex iſta materies, & ſuo debita ſecreto. Nunc, quod hujus diei eſt proprium, gratias Regiæ Majeſtati agimus, quod Deorum exemplo, cœleſti oſtentatione, auguſtis præſentiæ ſuæ radiis Vrbem hanc noſtram illuſtraverit; Optimates Reipublicæ hujus vultus ſui ſerenitate irradiaverit; civium omnium animos inſolito gaudio erexerit, & æternis honoribus, tot mercantium ordines proſecuta ſit. Veniet, poſt tot ſæcula dies, quo dicet menor poſteritas, hac inceſſit Britannorum Regina, hic turres noſtras, hic templa, fora portuſque adſpexit Regis uxor, hic claſſes circumnavigavit tot Regum ſoror, hic menſis accubuit HENRICI MAGNI filia, hoc cubile conſcendit Majeſtas Britannica, hac currus egit & equos AVRIACVS & STVARTA conjuges. Nos, qui præſentia hæc intuemur, in voces gratulantium erumpimus, & totam Tibi urbem REGINA, & tibi Celſiſſime FREDERICE HENRICE, & quotquot huc veniſtis magni Principes pandimus. ejuſque decora omnia & honeſtamenta devovemus. Ampliſſimus Senatus pronis animis venientes excipit, & civitatem omnem hoc tempore non tam ſuam eſſe vult, quam veſtram. Vobis præeunt Equitum è populi flore ſelectorum turmæ. Vobis haſtas concutiunt civium armatorum centuriæ omnes. Veſtro nomini vacationem ab opere tota ſibi imperavit civitas. Vobis exploſæ undique baliſtæ terribili voce gratulantur. Vobis ſpectacula, theatra, ludos facimus. Vobis & geminarum Nuptiarum felicibus auſpiciis vota nuncupant ſacrorum antiſtites. Vobis loquitur illuſtris hæc Schola. & dum loquacem populum facit publica feſtivitas, rumpit ſilen-

ſilentium profeſſor. Tumultuantibus ubique & curſitantibus Athenienſibus noſtris, ecce ſuas quoque pártes obit, ne otioſus videatur ſpectator, philoſophus. Nec aberit ab his ſacris Poëta. Vbi de nuptiis agitur, de Reginarum Principumque adventu, alio ſermone mihi loquendum cenſeo. ut mirabili metamorphoſi,

Iam jam reſidant cruribus aſperæ
Pelles & album muter in alitem
Supernè, naſcanturque leves
Per digitos humeroſque plumæ.

Enimverò

Altera jam noſtris mater Berecynthia terris
Cernitur, & Regum præbent ſpectacula nuptæ.
Nil facimus vulgare. Deas nataſque Deorum
Excipimus, Bataviſque favent clariſſima mundi
Lumina. ſceptrifero curſus ſplendeſcimus oſtro,
Purpuraque imperiis ſe bellatricibus offert,
Et Tameſina Duci Majeſtas obtigit hoſpes.
Prô Superi, quanti vultus, quæ ſidera Belgas
Irradiant! quantis ad nos deſcendit Olympus
Ignibus, æthereæque petunt declivia flammæ.
Anne humiles repetunt cœleſtia numina terras?
Perque hominum gaudent iterum conſortia ſummi
Ire Ioves; noſtræque patent Iunonibus aulæ?
Illa Iovis Druidum ſoror eſt, conjuxque Britanni;
Et Tarteſſiaco thalamis annexa Philippo.
Illa ſuis Cimbrûm jungit diademata ſceptris
Neptis & Allobrogum tangit germana cubile
Europæ præluſtre jubar, quocunque tuetur,
Regna videt cognata ſuis, dilectaque regum
Nomina, vicinumque ſuo de ſanguine paſſim

Spectat ebur. Magni fortunatiſſima Regis
Filia, Borboniæ germen ſublime tiaræ,
Hoc ſtas, Diva, loco, Tethys unde omnibus undis
Naturæ diſpertit opes & munera Divûm
Colligit & totum mittit ſpacioſa per orbem.
Hic emitur, quidquid rerum eſt. ſi ſufficit emptor,
Hic mundus venalis erit. nos accipit Arctos,
Nos Thule, nos extremæ, qua tranſtra vagantur,
Orcades, egelidæque vident in finibus Vrſæ
Hebrides & pandis ardens fornacibus Hecla.
Hic merces, Regina, tuas, hic dona tuorum
Diſtrahimus. jam ſulphureis quam Scotia mittit,
Materiam truculenta globis. jam fulgida ſtanni
Pondera & è veſtris, Princeps, exciſa metalla
Montibus, aut rutilo radiantes murice lanas,
Et tua quas donat ſegetes glacialis Ierne.
Sedibus his Indos petimus, Soliſque penates
Auroræque domum Auriacis inceſſimus armis.
Et terras portuſque tuis, FREDERICE, *notamus*
Nominibus, gaudentque tuo manſueſcere gentes
Numine, Naſſoviæque volant per odora phalanges
Rura Moluccarum. jungunt tua fœdera Gangen
Battaviæ & diti Vahalim connectis Hydaſpi.
Magna parens HENRICA, *cupis devicta videre*
Littora Pantagonum, ſubreptaque mœnia Phœbo
Exutaſque rates formidataſque Matancæ,
Sub Belga ductore, manus? hic texta tapetis,
Hic tabulis depicta leges. vis bella tueri
Geſta mari, quæ ſe Herculeis Dux Belgicus auſis,
Intulit Heſperiis claro Mavorte columnis,
Hic facti monumenta patent, victoris honores,
Et cineres tumuluſque Ducis. ſi, Maxima, geſtis
Cernere naſcentem mediis è fluctibus urbem,
Suffultaſque domos trabibus converſaque Fauni
Culmi-

Culmina, nos hoc omne ſumus. portaris in undis,
Et tua Parrhaſia librant veſtigia ſilvæ,
Et calcas ſecura lacus. numerare triumphos
Si lubet & domitum Solis ſub curribus Afrum,
Attonitamque Peru, & Scythici diſcrimina ponti
Tentatumque gelu, jampridem victa Malacca
Mœnia, perculſum aurifero ſub ſidere Nigrim,
Æthiopumque domos & tot ſubducta Philippis.
Oppida, quæ forti poſſit tam grandia dextra,
Adſpice Neptuni ſobolem, claſſeſque rateſque,
Ingentis terrorem Aſiæ regumque ruinas.
Regnatrix, quam te lætis comitatus euntem eſt
Vocibus Albionis populus, cum littore toto
Staret & unanimes votis favere Britanni.
Regnatrix, quam Te venientem lenior unda
Vexit & immenſo thalamos & fœdera ponto
Perſonuit concha Triton & fauſta tiaris
Dixit, ut Æmonii properans ad limina Pelei
Sponſa Thetis, nullo turbari murmure fluctus
Senſit & à madidis accepit vatibus omen.
Veniſti tandem. Tuque exſpectata Batavis
Nympha venis, noſtriſque infers regalia terris
Lumina, & innocuis arrides lenis ocellis
AVRIACO, *teneroque moram depoſcis amori.*
Mox erit illa dies, cum te pollente juventa
Invadet matura Venus. tunc ſanguine Regum
Naſcetur nobis Belgi defenſor Achilles.
Qui face bellaces ferroque ſequetur Iberos,
Et patria audaces abſcondet caſſide vultus
Belliger, exacuetque truces mucronibus haſtas
Martius, & qua ſe condunt ſub Veſpere gazæ,
Ibit & Occidui latebras rimabitur auri.
Qualis in ore decor MARIÆ! *quam blanda venuſtas!*
Quanta puellarem excellens reverentia ſexum
Majeſtate tegit! quam fulgens purpura flammas

Spirat & inſontes radiis exuſcitat ignes!
Sic ibat ſocias inter Dictynna ſorores
Parvula, ſic juvenem comitata eſt Porcia Brutum,
Laodamia virum. ſic primis excita tedis,
Itala naſcenti conjux colluſit Iulo.
Matris amor, genitoris amor, fratrumque voluptas,
AVRIACI *creſcentis amor, felicibus illum*
Auſpiciis ordire diem, quo fœdera tecum
Libertas Batavuſque facit. quo fœdera tecum
Naſſovius Mavorſque facit. quo fœdera tecum
GVILIELMVS, *ſpes noſtra, facit. qua lumina nuptis,*
Praradiant Patria. facibus, queis Sponſa coruſcas,
Dirigimur cives. non lecti cura duorum eſt,
Cunctorum thorus eſt, cuncti ſervamur in illo.
Qua vos vincla, ligant omnes. juraſtis in unum,
Vobiſcum juraſſe libet. pepigiſtis amorem,
Pangimus hunc pariter. vallos objecimus hoſti,
Pro vallis nunc veſtra Salus erit. annuit æther
Conjugio, fructumque capit Reſpublica. neſcit
Disjungi, nec veſtra fides, nec noſtra. coimus
Tot populi, ſalvique ſumus complexibus omnes.
Iam propius nos Scotus amat. plus jungimur illi.
Et propius nos Anglus amat. plus jungimur illi.
Plus Hibernus amat, nam plus unimur & illi.
O Patria communis amor, qua baſia figis,
Septemplex quoque terra capit, qua blandula torques
Lumina, cognatis circum te gentibus offers.
Qua loqueris, cedunt cunctis ſolatia terris.
Qua facies, feſſis promittunt otia terris.
Creſcite Naſſovii, rectores creſcite Chauci.
AVRIACOQVE *duces alios donate parenti.*
Creſcite Naſſovia, & victor cum caſtra maritus
Solvet & occurres bellaci nupta Camillo,
Inſere baſiolum galea, criſtamque minacem

Mulce

Mulce læta manu. & Martis poſt horrida ſalvum
Prælia, dilata Veneris meminiſſe, jubeto.

Sed redeo à furore poëtico ad ſanam mentem, & poſtquam vota publica collegi, tantis rebus, ut fas eſt, admiſcebo Deum. Æterne Deus ſoſpita Reginam, Regis conjugem, Regis filiam, Regum ſororem, Regis affinem, Regis neptem. Soſpita Reginæ Filiam Auriaci conjugem. Soſpita AVRIACOS Patrem Filiumque, imperii hujus Gubernatores, Patres, vindiceſque. Soſpita univerſam Naſſoviorum domum, ſervandis nobis velut Fato deſtinatam. Benedic auguſtis Nuptiis, Benedic nuptiis, PIIS, AVGVSTIS, FELICIBVS, tantiſque Reip. hujus & AVRIACORVM ſucceſſibus, adde perpetuitatem.

FINIS.

CONSOLATIO

Ad Nobiliſſimum virum

CORNELIVM vander MYLE, Equitem, &c.

Super obitu Filii

ARNOLDI vander MYLE,

DOMINI IN ALBLAS.

NOBILISSIME MYLE,

Iam pridem filiæ tuæ nuptias celebraſti, quod non niſi ſero, & poſt peractas nuptias reſcivi. Nunc filii Tibi chariſſimi exequias celebras. Ita læta triſtibus temperat ſapientiſſimus rerum humanarum moderator, nec adeo ſinceram vult eſſe voluptatem noſtram,

noſtram, quin ſollicitum aliquid illi intervenire patiatur. Ego Tibi ex animo condoleo, ut qui juvenem illum ob eruditionem, modeſtiam & morum gravitatem unice amaverim; etiam ob indolem, quam à parentibus optimam acceperat. Habuit illum jamdudum Gallia, ſed non reddidit. Vidit, ſed patriæ ſuæ; proh dolor, invidit. Libet enim jam pluſculum Lipſianίζειν. Neſcit nimium dolere, quiſquis pius, quiſquis Chriſtianus eſt. nec poteſt non dolere, quiſquis pater eſt. Hoc affectus eſt, illud religionis. Levius fit patientia, quicquid ab homine corrigi nefas. Primum mortalitatis ſolatium eſt, moriendi neceſſitas. Atque ut amandi ſunt liberi, quia naturale; ſic, quia naturale quoque eſt eoſdem mori, in hoc, ut in cæteris rebus, cedendum naturæ. At, putas non vivere filium? Certe, non aliam vitam ſapientis eſſe credidit magnus ille Socrates, quam eam, quæ animæ eſt à corpore ſeparatæ. Putas mortuum eſſe? non arbitrantur Philoſophi illos mori, qui vixerunt bene. Pergunt expeditius & ſerenius vivere, qui ſine corporis impedimentis vivunt. Quibus vita per ſcelera & omne flagitiorum genus acta eſt, in vivis mortui ſunt, utcunque illuſtri loco poſiti. Luges natum genitor. at, cum audies ab Anaxagora, te mortalem genuiſſe, lugebis minus. Diſſerebat inter familiares ſuos Philoſophus ille, de rerum natura, earumque ortu ac obitu. cumque de filii morte nunciaretur, poſtquam paululum tacitus ſubſtitiſſet, converſus ad illos, Sciebam (inquit) me mortalem genuiſſe. Parentis partes ſuſtines, & inter patriæ patres aſſeſſoris. Hujus eſt infracto eſſe animo; illius, moderate affici iis malis, quæ mala eſſe negat

negat gravis & maſcula Stoa. Qui ob filii mortem lugent, ob hoc lugere videntur, quod non lugeant illos filii. Si durum eſt, amiſiſſe bonum; illud juvet, hactenus non habuiſſe malum. Minus enim malum eſt, quod ex parte malum eſt, quam quod omni ex parte. Et ea vitæ humanæ conditio eſt, ut ægrius feramus malorum præſentiam, quam abſentiam boni. Hic ſiquidem ſolo damno, illic ſenſu miſeri ſumus. Si filii adſpectu te frui nolunt Superi, volupe erit, virtutum ejus meminiſſe. Fuit tuum iſtud depoſitum. at magis Dei. Depoſuit apud te educandum, & in patrias artes erudiendum. repetit in ſpem patriæ educatum adoleſcentem is, qui prior dederat. Nec credendus eſt inique repetere, qui ſua, non noſtra repetit. nec credendum eſt, præmaturè repeti, qui ad mortem maturus fuit, ex quo natus fuit. Quo quis citius in portum applicat, eo celerius vota exſolvere debet. Navigantibus ſimiles ſumus, qui dum longius, oborta tempeſtate, navigare prohibentur, in proximos ſinus deflectunt. Flores plurimos videmus, quos in ipſa ἀκμῇ & vigore tolli tempeſtivum eſt. Sed malles domi obiiſſe, inter amplexus tuos & matris, inter fratrum & ſororum voces ac poſtrema officia, inter amicorum circumſtantium fomenta & auxiliatrices manus. At, ſi Mathematicis fides, ſive Bruxellis, ſive Romæ, ſive Hagæ obierit, domi obiit. Si terra punctum eſt, ſi puncti nulla ſunt intervalla, ſane domi moritur, quiſquis ullibi. Verum ut gravius quid & exactius loquar, nemo moritur domi, qui ſcit ſe hic in terris cœlo, h. e. patria extorrem eſſe. Omnis noſtrum mors, exulum eſt, non indigenarum, hoſpitum, non civium. Nec ignoras, doctiſ-

ſime Myli, qua oratione apud Ciceronem Cato & Lælius filiorum deſideria ſolentur., quid animi fuerit Pericli, Xenophonti, Paulo Æmilio in iſtiuſmodi caſibus. Noluit ſe miſeram vocari Livia, amiſſo Druſo noluit major Cornelia, amiſſis filiis. Felices potius ſe dixere, quod tales genuiſſent. Fateor, graviſſime tulit M. Antoninus Imperator, Philoſophus dictus, ſortem ſuam, quod Commodum filium haberet. Et nota ſunt Auguſti carcinomata, qui optaſſe fertur, cœlebs vixiſſe, & ſine natis. Talem ſi amiſiſſes, doluiſſes merito non rediiſſe ad meliorem mentem. Iam, cur pium lugeas? qui inter beatos vivit, & extra vitæ hujus Symphlegadas & ærumnas in tuto eſt. Naturæ beneficium eſt, malam ſobolem abſtuliſſe. ejuſdem quoque beneficium eſt, bonam accepiſſe. Gaude, quod habueris reverentem Dei, parentum, præceptorum. Scio qualem formaverim, qualem præceptis inſtitutiſque Philoſophiæ abundantem dimiſerim. Nolles forte tabe periiſſe. At tabidi ſumus, quotquot vivimus. In quibus calor humidum, quo conſtamus & nutrimur, depaſcit, ad tabem omnes eunt; & deſinunt vivere, ſimulac incœperunt vivere. Illud diſcriminis eſt; in quibuſdam vitalis flammula extinguitur citius, in quibuſdam tardius. Alii ad mortem imus, alii feſtinamus, alii repimus. Nemo non vivendo & moritur, & tabeſcit, & marceſcit. Adhæc ſenes fere uno modo moriuntur, adoleſcentes infinitis. Et parum intereſt, quo genere mortis pereat, qui fato & divina voluntate perit. Non curat, qua porta exeat, qui urbe exire cogitur. Qui tabe pereunt, cauſas mortis ſuæ ſoli Deo & naturæ imputant. Qui naufragio, qui gladio, qui incendio intereunt,

eunt, cum fortuna & cœcæ ſortis iniquitate imprudentius litigant. Qui filios habent, jam ſollicitos dies, jam noctes agunt, jam ſpes ſuas futuræ conjugi, jam venturis honoribus donant. Ab his curis ſecuros nos reddit ſola mors. Fles morientem. at non flebas naſcentem, cum idem vitæ & mortis ſit principium. Non eſt quod tuam, aut quod illius ſortem deplores. Ille iter vitæ inter Virtutem & Voluptatem ambiguum ſub pedibus calcat. Tu charo oneri & pignori quod timeas, non habes. Fortunæ minas evaſit, & lenocinantis mundi illecebras ac peſtilens contagium. Qui offenſo pede lapidem loco diſcutit, & theſaurum invenit, modicum dolorem lucro ſolatur. Qui moritur, mortis ſenſum cœleſtium bonorum luculenta poſſeſſione diſcutit. Nulla mors miſera eſt, quam felicitas iſta animæ excipit. Præoccupavit filius tuus mortem, cujus longior mora æternæ beatitudinis dilatio eſt. E vinculis, è carcere (loquar iterum Socratice) in libertatem abiit, ex angoribus & doloribus ad gaudia. Quid iniquius? quam amici cauſam lugere, ubi is ſe in libertatem ex ergaſtulo vindicaverit. Emenſus eſt ſtadium, in quo currimus & ſudamus etiamnum. Metam prehendit, palmam tenet, coronam victor habet. Parta victoria, nemo Duces, nemo milites miſeratur, ſed publicis potius gratulationibus excipit. Vltimos in ſcena actus majore hilaritate exequuntur Poëtæ. Felix ergo & læta & glorioſa eſt vitæ cataſtrophe, quæ placida, quæ pia hominis Chriſtiani morte finitur. Si pergimus dolere, & plangere, invidentibus propiores habebimur, quam faventibus. Nec enim tam bonis frui deſiit, quam majoribus gaudere cepit. Supereſt Filius alter,

manu & conſilio promptus patriam juvare. In hoc vultus tuus & animus conquieſcat, quoties ab illo, quem cœlum tenet, oculos avertes. Animum hactenus, Vir ſumme, firmaviſti conſtantibus exemplis, nec mentem ſolidam concuſſit tibi majorum malorum vis. Non ſuccumbes filii jactura, qui Reip. noſtræ, qui Auriacis conſilia tua commodaviſti, fidem probaviſti. Et jam quoque te patriæ cura totum habet. Illi integrum te ac incolumem ſerva, quæ conſilii tui animique eget. Cæſarem reſpice, qui audita filiæ morte in Britannia, tertio die Imperatorem agere perrexit. M. Aurelium intuere, qui poſtquam quinque diebus filium luxiſſet, ad publica munera rediit. Fertur Q. Martius Rex amiſſo unico filio ſpei maximæ, ſtatim à rogo curiam repetiiſſe. Tulere filiorum mortem fortiter Horatius, Pulvillus, Bibulus, Sext. Pompejus, L. Sulla, aliique. Sed quid ad clariſſimorum virorum exempla te voco? cum etiam obſcuri homines ſuorum obitus non modo fortiter ferant, ſed etiam præmatura morte ipſis conſultum putent. Minus ajunt eos peccare, & parcius affligi, qui decedunt ocyus. Sed deſinam, præſtantiſſime Myli, anxie conquirere rationes plures, quibus dolorem tuum caſtigem. Habes hæc omnia in promptu. Tantum repetere volui, & ſerie quadam enarrare, quæ animo tuo altius recondidit prudentia; religio, doctrina. Vt autem videas, me hæc ipſa, quæ ſoluta oratione diſſerui, ad numeros quoque loqui poſſe, en Elegos aliquot, quibus eadem dico, ſed lege vincta. Vale Vir Nobiliſſime, & hunc meum erga Te, filium; tuoſque affectum exoſculare. Amſtelrod. E Muſeo noſtro, ſext. Non. Maji, 1633.

ELE-

ELEGIA CONSOLATORIA.

MAxime vir, patriis clarũ decus addite terris,
Tot Batavos inter conſpiciende Patres;
Cuius Apollineos illuſtrat Fama penates,
Scriptaque non uno nomina vate tument:
Pone modum lachrymis. nimium plorare recuſat,
Cui pietas lachrymas ſufficit ipſa ſuas.
Fles natum genitor. non vult Sapientia flere,
Cum, quæ nos patimur funera, fata probant.
Quem luges, mundi ſpatiis ſublimior, annos
Calcat, & æterna lege beatus agit.
Non moritur, quiſquis vixit bene. vivere ſolus
Deſinit, ignavi cui periêre dies.
Qui genuit, dolet exſtinctum. ſed dedolet ille,
Mortalem qui ſcit ſe genuiſſe ſibi.
Hoc ipſum lachrymat, quod non lachrymatur ab ipſo.
Funera qui nati credit acerba ſui.
Si gravis eſt jactura boni; ſolabitur illud:
Gratius eſſe patri, non habuiſſe malum.
Si ſobolis virtute cares; hæc præbuit olim
Gaudia, quin licuit ſuavius ante frui.
Si periit, nec jam terris oſtenditur ultra;
Virtutum memorem jam juvat eſſe patrem.
Qui miſerum ſeſe eſſe putat, miſer incipit eſſe.
Et dolor ex ipſa pabula morte capit.
Quem ſi nulla premit ratio; premit ille dolentem,
Et propius tacito vulnere corda ferit.
In ſtabulis rapta matrem mugire juvenca
Cernimus. ad paſtum lætior inde redit.
Luget avis, quoties nido ſurrepta propago eſt.
Attamen huic ipſi lux ſatis una malo eſt.
Quid querimur miſeri? nequeunt ablata reponi.
Deſpicit humanas ferrea Parca preces.
Et citius deerunt lachrymæ, quam cauſa. dolendi
Materies nunquam juſta deeſſe poteſt.

manu & conſilio promptus patriam juvare. In hoc vultus tuus & animus conquieſcat, quoties ab illo, quem cœlum tenet, oculos avertes. Animum hactenus, Vir ſumme, firmaviſti conſtantibus exemplis, nec mentem ſolidam concuſſit tibi majorum malorum vis. Non ſuccumbes filii jactura, qui Reip. noſtræ, qui Auriacis conſilia tua commodaviſti, fidem probaviſti. Et jam quoque te patriæ cura totum habet. Illi integrum te ac incolumem ſerva, quæ conſilii tui animique eget. Cæſarem reſpice, qui audita filiæ morte in Britannia, tertio die Imperatorem agere perrexit. M. Aurelium intuere, qui poſtquam quinque diebus filium luxiſſet, ad publica munera rediit. Fertur Q. Martius Rex amiſſo unico filio ſpei maximæ, ſtatim à rogo curiam repetiiſſe. Tulere filiorum mortem fortiter Horatius, Pulvillus, Bibulus, Sext. Pompejus, L. Sulla, aliique. Sed quid ad clariſſimorum virorum exempla te voco? cum etiam obſcuri homines ſuorum obitus non modo fortiter ferant, ſed etiam præmatura morte ipſis conſultum putent. Minus ajunt eos peccare, & parcius affligi, qui decedunt ocyus. Sed deſinam, præſtantiſſime Myli, anxie conquirere rationes plures, quibus dolorem tuum caſtigem. Habes hæc omnia in promptu. Tantum repetere volui, & ſerie quadam enarrare, quæ animo tuo altius recondidit prudentia, religio, doctrina. Vt autem videas, me hæc ipſa, quæ ſoluta oratione diſſerui, ad numeros quoque loqui poſſe, en Elegos aliquot, quibus eadem dico, ſed lege vincta. Vale Vir Nobiliſſime, & hunc meum erga Te, filium, tuoſque affectum exoſculare. Amſtelrod. E Muſeo noſtro, ſext. Non. Maji, 1633.

ELE-

ELEGIA CONSOLATORIA.

MAxime vir, patriis clarū decus addite terris,
Tot Batavos inter conſpiciende Patres;
Cuius Apollineos illuſtrat Fama penates,
Scriptaque non uno nomina vate tument:
Pone modum lachrymis. nimium plorare recuſat,
Cui pietas lachrymas ſufficit ipſa ſuas.
Fles natum genitor. non vult Sapientia flere,
Cum, quæ nos patimur funera, fata probant.
Quem luges, mundi ſpatiis ſublimior, annos
Calcat, & æterna lege beatus agit.
Non moritur, quiſquis vixit bene. vivere ſolus
Deſinit, ignavi cui periêre dies.
Qui genuit, dolet exſtinctum. ſed dedolet ille,
Mortalem qui ſcit ſe genuiſſe ſibi.
Hoc ipſum lachrymat, quod non lachrymatur ab ipſo.
Funera qui nati credit acerba ſui.
Si gravis eſt jactura boni; ſolabitur illud:
Gratius eſſe patri, non habuiſſe malum.
Si ſobolis virtute cares; hæc præbuit olim
Gaudia, quin licuit ſuavius ante frui.
Si periit, nec jam terris oſtenditur ultra;
Virtutum memorem jam juvat eſſe patrem.
Qui miſerum ſeſe eſſe putat, miſer incipit eſſe.
Et dolor ex ipſa pabula morte capit.
Quem ſi nulla premit ratio; premit ille dolentem,
Et propius tacito vulnere corda ferit.
In ſtabulis rapta matrem mugire juvenca
Cernimus. ad paſtum lætior inde redit.
Luget avis, quoties nido ſurrepta propago eſt.
Attamen huic ipſi lux ſatis una malo eſt.
Quid querimur miſeri? nequeunt ablata reponi.
Deſpicit humanas ferrea Parca preces.
Et citius deerunt lachrymæ, quam cauſa dolendi
Materies nunquam juſta deeſſe poteſt.

Plus homines inopina dolent. quodcunque futurum
Novimus, hoc ipſum plangere velle nefas.
Imus, Magne Virûm, quo dives Tullus & Ancus,
Imus, & hac orbis vadit in orbe via.
Nati lege ſumus; qua deſinat eſſe, quod eſſe
Cœpit, & exitio gaudeat omne ſuo.
Cui ſemel accubuit menſa, ſe ſubtrahit hoſpes;
Et tolli gaudet, quas amat ipſe, dapes.
Agricola ſectis tandem lætantur ariſtis,
Et ſua mox avida munera falce metunt.
Nec periit tuus ille, Pater, Myliuſque puerque.
Quem tibi terra negat ſordida, Numen habet.
Hunc dederat prius, hunc repetit. conceſſa parenti
Poſcit inoffenſo pignora jure Deus.
Debitor es. ſobolem cum reddis, nomina ſolvis.
Quique tuus fuerat, plus erat ille Dei.
Non repetit propere, ſua qui non noſtra, repoſcit.
Non repetit propere, qui moritura rapit.
Sat vixit, cui vita proba eſt. cui peſſima fluxit,
Ah, nimium mundo vixerit ille diu.
Vivimus errones cuncti. quid longius illum
A patriis luges occubuiſſe focis. (gnum,
Craſſum Parthus habet, peregrinaque littora Ma-
Et peregre ad Trojam tot cecidere duces.
Si puncto ſtat terra brevi, jam patria ubique eſt.
Nec moriens potuit non obiiſſe domi.
Vixit, & ingenium claras diffudit in artes,
Et ſcivit, poterant quæ latuiſſe ſenes.
Per cunctos animoſa gradus doctrina cucurrit,
Et ſtupuit greſſus ocyus iſſe ſuos.
Securum nunc aſtra tenent. formidinis expers,
Peccandi didicit dedidiciſſe modum.
Sub pedibus Circenque premit, fœdamq; Calypſum,
Totque catenato crimina juncta choro,
Adſpicit hinc dantem patriæ reſponſa parentem.
Adſpicit hinc faciles fratris ad arma manus.

Hic

Hic atavos mediis rutilantes adſpicit aſtris,
Et fulgentis Avi ſuſpicit ora nepos.
Et ſi quod Vatum pretium eſt, ſoletur & illud:
ARNOLDUM *Batavo non ſine Vate mori.*

CONSOLATIO
Ad Ampl^mum doctiſſi^mq; virum
D. IOACHIMUM WICKEFORTIUM,
cum parentis ſui
CASPARIS WICKEFORTII,
viri ſpectatiſſimi probiſſimique obitum lugeret.

FActum conſulto, Ampliſſime WICKEFORTI, quod dies aliquot ſine meo alloquio tranſire paſſus fuerim. Dum enim juſta optimo parenti ſolvis, dum exequias celebras, mortuum effers, dum recens dolor ſtupet, & ſolamina vix admittit, diſtuli ea ſtyli officio deſignare, quæ in animum tuum ſimul ac meum (unus namque is ambobus eſt) effundere decreveram. Amiſiſti Parentem in terris, quem beatior aliquando ſalutabis inter ſuperos. Deſeruit ille mundum hunc ante te, quem intraverat ante te. ut jam nec de morte, nec de ordine conqueri poſſis. Satur hujus ſcenæ ad ea loca ivit, ubi eadem ſemper erit nec mutabil s cœleſtis ſcenæ facies. ubi opes caducas & fluxas æternitate, vitam fragilem immortalitate, famam denique civis boni divinis honoribus commutavit. Deceſſit hinc vitæ tuæ olim dux, morum magiſter, & pietatis inter ſuos domeſticus doctor. ideoque levior tibi debet

Plus homines inopina dolent. quodcunque futurum
Novimus, hoc ipſum plangere velle nefas.
Imus, Magne Virûm, quo dives Tullus & Ancus.
Imus, & hac orbis vadit in orbe via.
Nati lege ſumus; qua deſinat eſſe, quod eſſe
Cœpit, & exitio gaudeat omne ſuo.
Cui ſemel accubuit menſa, ſe ſubtrahit hoſpes;
Et tolli gaudet, quas amat ipſe, dapes.
Agricola ſectis tandem lætantur ariſtis,
Et ſua mox avida munera falce metunt.
Nec periit tuus ille, Pater, Myliuſque puerque.
Quem tibi terra negat ſordida, Numen habet.
Hunc dederat prius, hunc repetit. conceſſa parenti
Poſcit inoffenſo pignora jure Deus.
Debitor es. ſobolem cum reddis, nomina ſolvis.
Quique tuus fuerat, plus erat ille Dei.
Non repetit propere, ſua qui non noſtra, repoſcit.
Non repetit propere, qui moritura rapit.
Sat vixit, cui vita proba eſt. cui peſſima fluxit,
Ah, nimium mundo vixerit ille diu.
Vivimus errones cuncti. quid longius illum
A patriis luges occubuiſſe focis. (gnum,
Craſſum Parthus habet, peregrinaque littora Ma-
Et peregre ad Trojam tot cecidere duces.
Si puncto ſtat terra brevi, jam patria ubique eſt.
Nec moriens potuit non obiiſſe domi.
Vixit, & ingenium claras diffudit in artes,
Et ſcivit, poterant quæ latuiſſe ſenes.
Per cunctos animoſa gradus doctrina cucurrit,
Et ſtupuit greſſus ocyus iſſe ſuos.
Securum nunc aſtra tenent. formidinis expers,
Peccandi didicit dedidiciſſe modum.
Sub pedibus Circenque premit, fœdamq; Calypſum,
Totque catenato crimina juncta choro,
Adſpicit hinc dantem patriæ reſponſa parentem.
Adſpicit hinc faciles fratris ad arma manus.

Hic atavos mediis rutilantes adſpicit aſtris,
Et fulgentis Avi ſuſpicit ora nepos.
Et ſi quod Vatum pretium eſt, ſoletur & illud:
ARNOLDVM *Batavo non ſine Vate mori.*

CONSOLATIO
Ad Ampl^mum doctiſſ^mq; virum
D. IOACHIMVM WICKEFORTIVM,
cum parentis ſui CASPARIS WICKEFORTII,
viri ſpectatiſſimi probiſſimique obitum lugeret.

DActum conſulto, Ampliſſime WICKEFORTI, quod dies aliquot ſine meo alloquio tranſire paſſus fuerim. Dum enim juſta optimo parenti ſolvis, dum exequias celebras, mortuum effers, dum recens dolor ſtupet, & ſolamina vix admittit, diſtuli ea ſtyli officio deſignare, quæ in animum tuum ſimul ac meum (unus namque is ambobus eſt) effundere decreveram. Amiſiſti Parentem in terris, quem beatior aliquando ſalutabis inter ſuperos. Deſeruit ille mundum hunc ante te, quem intraverat ante te. ut jam nec de morte, nec de ordine conqueri poſſis. Satur hujus ſcenæ ad ea loca ivit, ubi eadem ſemper erit nec mutabil s cœleſtis ſcenæ facies. ubi opes caducas & fluxas æternitate, vitam fragilem immortalitate, famam denique civis boni divinis honoribus commutavit. Deceſſit hinc vitæ tuæ olim dux, morum magiſter; & pietatis inter ſuos domeſticus doctor. ideoque levior tibi debet

bet eſſe ejus mors, ex cujus vita fructus percepiſti uberrimos. Feliciter exceſſit,te ſuperſtite, & fratribus ſororibuſque tibi junctiſſimis, in quibus renaſcitur indies, & eas vidit gliſcere virtutes, quibus vivus maxime excelluit. Non jam ægritudo tua franget ægrum, non affliget tua calamitas imbecillem, non dolebit ob dolores tuos, nec mors tua funerabit ſenem tui amantiſſimum.Bene ſecum actum putavit,quod liberos genuerit ſibi, Chriſto, Virtuti. ſibi in auxilium & oblectamentum, Chriſto in peculium, Virtuti in exemplum.Vixit,quantum per humanam imbecillitatem licuit, pie, caſte, ſobrie.Nec obiit alius,quam vixerat.Quæ monita pater quondam dederat filiis, ea moriens avus dedit nepotibus. uſque adeo, ut cum loquentem deſtitueret fracta naturæ vis, voces tamen extuderit integra relligio. quæ tunc in ſene & pro ſene verba fecit, nec de rebus terrenis loqui paſſa fuit cœlo Deoque proximiorem. quam hæc fuit ſuavis, quam pretioſa apud Deum,quam plena ſolatii mors,in qua moriens cum Creatore ſermones habuit, & de Redemptore ſuo loqui maluit, quam de mundi hujus, quæ plurimos occupare ſolent, quiſquiliis. Salutari cataſtrophe abſolvit vitæ hujus Actus. Laudabili Epilogo deſiit eſſe facundus; & poſtquam de ſalutis ſuæ momentis peroraſſet, deſiit in pium. Dixi. Vix ſpatii quicquam interceſſit inter loquentem & morientem. quia enim ad Deum ſuum & patrem ibat, cogitationibus ſe divinis implevit.Ita mori,mi Wickefort,i, eſt in Domino mori. ita mori, eſt novam ac meliorem vitam ordiri. Sic diſcedendo acceſſit ad eum, cujus ſanguine eſt redemptus, ſpiritu ſanctificatus, verbo regenitus. Non illum avaritia,

ritia, non ambitio, non ſæculi præſentis faſtus aut ſordida voluptas tranſvorſum rapuit, licet ad has mundi phaleras generis humani cœca cupiditas obſtupeſcat. Simplicitate, candore, religionis ſincero ſtudio, occupationibuſque honeſtis ſe totum involvit. Reliqua mortalis ævi ſtudia, impedimenta eſſe credidit mentis in cœlos profecturæ, & remoras in pietate proficientium. Gratulare potius ſic mortuo, ac beatitudinem è longinquo illi apprecare, cujus præludia etiam hîc in ærumnarum valle poſitus, in ſe ſenſit. Sunt ea, tranquillitas gaudiumque animi pax cum Deo, guſtus deſideriumque futurorum bonorum. Vidimus aliquando ſedentem, ſcribentem, vidimus ambulantem. Sed dubium, an vivum an mortuum: an hominem, an umbram hominis. Adeo jam tum cum vita & morte pepigiſſe videbatur, ut in uno corpore, eoque exſucco pene & exangui, ſimul habitaret aliquid utriuſque. Nunc mortalitate omni exutus, totus vivit ea parte, qua ſapuit, qua credidit, qua honeſtiſſime vixit. Cur tot laboribus defuncto invideas quietem? cur poſt emenſos humanarum calamitatum fluctus ægre feras in portu eum navigare? & poſt confectam hominis Chriſtiani militiam rude donari ac bravium reportare? Cur mercari amplius volet, cui lucrum eſt Chriſtus. Quid mercari pretioſius, quid dignius poſſit, cui merces eſt Deus. Cur ſe byſſo amplius & ſerico implicet, quem jam *byſſo* (ut eſt in Apocalypſi) *inveſtivit Agnus albo & mundo*. Cur ulli mercator debere cupiat, cui majus debitum remiſſum in cœlis. Cur eſſe creditor, qui nulla bona ultra in ſpe habet. Nec opus illi adire vendentium & ementium frequentatam toties Panegyrim, qui jam in bea-

tarum animarum cœtum receptus eſt, ubi nec venditur,nec emitur,nec debetur, ſed ex gratia habetur, quicquid habetur. Ea quoque ætate ereptus eſt tibi, qua vita noſtra morbus eſſe incipit. Eo ſenectutis gradu, infra quem plurimi deficimus. Eo morbi genere, qui placidiſſimus eſt & doloris expers. Græci μάρανσιν vocant. Latini marcorem. Eo mortis genere, ut nec acerbam illam nec crudam dixeris. Ea denique animi alacritate, qua migrare hinc ſolent viri, Chriſtiani,ac cives boni. Nec decepit Te natura,nam ſeptuagenarium vidiſti. Et ſi diutius vivere conceſſiſſet, miſeriarum illa ac malorum potius fuiſſet prorogatio,quam bonorum. Ille, quia futura fidei oculis proſpexit,& æterna animo complexus fuit, vim abſtulerat præſentibus malis.Hoc cogitandum,quamdiu habueris,non quamdiu habere potueris. In præteritum tempus potius animum mitte,quam in futurum, & ejus te recordatione recrea, cujus uſusfructus tibi fuit chariſſimus. Ingrati eſt,beneficii à Deo accepti finem, injuriam interpretari. Habuiſſe parentes bonos in bonis maximis eſt. At carere iis nunquam velle,inhumanum eſt. Non dat illos Deus ad ſatietatem. dat ad uſus & officia neceſſaria,quibus cum defuncti fuerint,ſuo illos jure repetit. Nec volo, te non ſentire dolorem præſentis funeris; ſed non volo, te non ferre. Optimo pietatis & rationis temperamento dolere parentis obitum potes, & eundem dolorem vincere. Vt vincas,non ad ſacra ſolum,ſed & liberalia ſtudia & ſapientum præcepta te confer, quibus animum imbuiſti jam inde à teneris,quæque ad uſum jam referre prudens didiciſti. Illa quoties fati neceſſitatem,morientium exempla, mortalis ævi ærumnas, futuri felicitatem,

citatem, vitæq; bene actæ conſcientiam ob oculos ponent, ſupervacuam pectori tuo vexationem eximent. nec poterunt in tam denſo rationum examine obloqui multum degeneres querimoniæ. Hæc cum perpendes, Vir prudentiſſime, acquieſces non invitus ſummi Numinis decreto, quo voluit te lugere patrem, ne ille lugeret Te. Quod ſupereſt, dilectiſſimi patris memoriam venerare, famamque inculpatam in pretio habe. Ita qui vivus liberorum ſuorum commodis ſtuduit, mortuus adhuc prodeſſe poterit. Vale integerrime, & pias amici tui voces pro ſolatii parte habe. reliqua à pietate, eruditione & prudentia tua facile impetrabis. E Muſeo noſtro, Amſtelodami, 27 Decembr. 1634.

GRATVLATIO NVPTIALIS,

Ad Nobiliſſim. Præſtantiſſim. virum

D. ADRIANVM vander MYLE,

Dominum in Bleskens-grave, militum pedeſtrium ſub Illuſt. Auriaco ducem; & Willemſtadii Gubernatorem,

cum domum duceret

Nobiliſſimam caſtiſſimamque virginem

D. AGATHAM van RAEPHORST,

SPONSAM.

NOBILISSIME MYLI,

Audio uxorem habere Te, hoc eſt, in Sapientiæ caſtra tranſiiſſe. Semper enim ab iis diſſenſi, qui amantes inſanire contendunt, & Cupidini oculatiſſimo oculos fa-

ſcia velant, quique puerum eſſe fingunt, ipſo Hercule, robuſtiorem Amorem. Tanto nos magis ſapere arbitror, quanto ad honeſtas nuptias adſpiramus ardentius; tanto eſſe ingenioſiores, quanto hanc rem conficimus felicius. Etenim ſine conjuge nonne vagi ſumus & errones? nullius, præterquam univerſalis naturæ, peculium, fortunæ & incertæ ſortis pila ludibriumque? Vxorem nacti, poſſidemur propius; amamur, curamur, fovemur tenerius. Illam gaudii omnis, illam dolorum ſociam habemus. Condolet, medetur, ſubvenit laborantibus; & cum maxime vult blandiri, ſobolem nos ſuam appellat, etiam tunc, cum aut ſobolem ipſi in ſpe habemus, aut in cunis rotamus magni patres. Epictetus Philoſophiam omnem duplici præcepto abſolvit, Suſtine & Abſtine. At hæc à nullo hominum ordine rigidius obſervari, quam à conjugibus, mecum propediem diſces. Græcorum poëtarum princeps, è quo tanquam fonte perenni

Poſteritas latices Sophiæ deduxit in hortos,

cum Iovem deſcribere vult patrem vocat Deorum & hominum. At talis ſine conjuge eſſe non potuit. Sagaciſſima natura cum vite maritat ulmum, cum ſtipite fabam vel convolvolum, ne lenta hæc arbuſta deſtituta ſuo tibicine langueant. Nec minus ſapienter ab eadem appoſitus uxori vir, & viro uxor, ne alter ſine alterius fulcro flacceſcat & collabatur. Viderunt hoc olim providi poëtæ. ideoque ne ipſum cœlum corrueret, Lunam Veneremque interpoſuerunt orbibus, hoc veriti, ne ſine fœminæ adſpectu volvi nollet moroſior Saturnus, imperioſior Iupiter, bellicoſus Mars, vafer Mercurius & fervidiſſimus Sol. Theognidis & Phocylidis

cylidis quot numeras verſus, tot prudentiæ moralis audias præcepta. Et inter hæc nonne de ducenda conjuge canunt? Theocritus, quanquam multa appoſite paſtores canentes inducat, nullibi eſt ſuavior, quam ubi ſcribit: κωμάσδω ποτὶ τὰν Ἀμαρυλλίδα, &c. *Abeo procatum ad Amaryllidem*, &c. Et quis ille eſt, qui apud Maronem dicitur conjugis in gremium lætæ deſcendiſſe? Idem eſt, qui rubente dextera in arces & urbes fulmina jaculatur. Crates Thebanus, homo toto corpore deformis, graviſſimus alioqui rerum divinarum & humanarum profeſſor, Hipparchiam nobilem fœminam uxorem duxit, ut hac quoque parte Sapiens videretur, quod contemptiſſimo corpori uxorias voluptates impetraſſet. De Socrate hoc jam dicam: illum Sapientiam non è cœlo in domos familiaſque, ut Cicero perhibet, ſed è querulæ Xantippes cubili in Scholas introduxiſſe, & Philoſophiæ practicæ objectum, non virtutes, ſed illam ipſam ſuam Xantippen crediſſe. Poëtæ quoque Græci & Latini nullibi doctius & acutius loquuntur, quam cum ad conjugum officia alludunt. Quod ſi Sapientiæ pars eſt, non nimium ſapere, nihil eſt, quod virilis ingenii gravitatem & duritiem magis condiat, quam muliebre ingenium, cui dulcedinis tantum & gratiæ affudit Deus, ut ob hanc ſolam cauſam, Mœonio Vati Venus dicatur φιλομειδὴς, Syracuſio μάτηρ γλάξασα, Audino *Olli ſubridens*. Qui vero amores quam maxime oderunt, cum acerbiſſimis illos vocibus inſectantur, oppoſitum apponunt oppoſito, ne rem optimam calumniando ſibi conſtare videantur. Morbum vocant amorem, ſed ſalubrem: dolorem, ſed delectabilem: venenum, at ſapidum: mortem, verum

 verum

verum voluntariam: vulnus, ſed gratum: ſupplicium, attamen jucundum. Cum amaritudinem illi exprobrant, γλυκύπικρον vocant: cum labores, ſpontaneos eſſe ajunt, & minus graves; cum curas & ærumnas, has ipſas ſuaviſſimas dicunt. Novi, qui uxorem faſtidiunt, ne in malam incidant. At hi malam metuunt, quia de ſuis ipſi virtutibus deſperant. Nullam ego tam malam arbitror, quam corrigere non poſſit vir bonus & ſapiens. Malas eſſe dixit Menander Comicus, ſed ſine populi ſuffragio. Cautius apud Euripidem Medea loquitur:

Ἀλλ' ἐσμὲν οἷον ἐσμὲν, οὐκ ἐρῶ κακὸν,
γυναῖκες.

Simus quidem, quales ſumus, nos fœminæ,
Malas ſed eſſe non ego auſim dicere.

Si qua mala eſt, vitio mariti mala eſt, quia aut is intempeſtive ſeverus eſt, aut intemperanter remiſſus. Ignes dicunt fugiendos eſſe. Sed non illos, quibus male arſuros ignes reſtinguas. Voluptates indignas clamitant viro Sapiente. Concedo, cum in porticu aut Stoa philoſophandum eſt. Novit hoc Seneca & docuit non ſemel. nec minus in thalamo quæſivit, ubi Paulina eſſet. Vrgent, cœlibes ſacris vacare liberius, pugnare animoſius, navigare fidentius. Quaſi profana eſſet res oſculari conjugem ſacra fide obſtrictam: aut minus animoſe pugnaſſet Hector, memor Andromaches & Aſtyanactis: aut timuiſſet ex Aulide navigare Proteſilaus, relicta domi Laodamia. Sed uxor, inquiunt, & liberi alendi ſunt, quibus carere poſſis, ut partis fruaris uberius. Vah ſordidas voces. Cur non potius glorioſum putant & regium imperare uxori & liberis? Qui paterfamilias eſt, rex eſt conjugis, liberorum & famulorum. Cælebs

nulli

nulli imperat, præterquam canibus aut felibus, ſi quos forte domi alit. Homerus Vlyſſem regem vocat Itachæ. Sed ſi regno iſti eximantur Tres imbelles numero, *ſine viribus uxor, Laerteſque ſenex, Telemachuſque puer*, & pauculi ſubulci, valde accideris regni iſtius ſubditos. Sunt, qui in maritalem ordinem adſcribi cuperent, ſed metuunt, ne aut filium gignant, qualis fuit Commodus, aut filiam, qualis fuit Iulia & Meſſalina. At debebant hi homines adeo metuentes futuri, jejuni ire cubitum, & prandio cœnaque abſtinere, ne quem concoquent chylum, pituita fiat moleſtior, aut atra bilis. Cur non potius ſperant futurum, ut ex Veſpaſiano naſcatur Titus, ex Druſo Germanicus, ex Annæo Seneca nepos facundiſſimus Lucanus, ex Platone nepos Speuſippus, avitæ philoſophiæ hæres, aut ex Ennio nepos Pacuvius?

Fuit mihi nuper plurimus ſermo ſuper hac re cum quodam Miſogamo, qui cum magnam in Scholis didiciſſet eſſe Dilemmatum vim, ita diſputabat: operoſa res eſt conjux, laborioſa colonia, fons curarum. Fœcunda cum eſt, oneri eſt: cum ſterilis, dedecori. Si pulchra, κοινὴ; ſi deformis, ποινή. ſi dives, ſuperbit illa; ſi paupercula, ille. Logicorum, inquiebam ego, exempla audio & argutias dialecticorum, quibus adoleſcentulos in Scholis fatigare ſolent, & torquere bonas mentes. De meſſis probitate non eſt certus agricola, nec minus tamen ſerit. Et tu uxorem ducere non vis, quia times non fœcundam? tu laborioſam coloniam voces uxorculam? nec horres Rempublicam capeſſere & multorum capitum belluæ imperare? Tune oneri eſſe putas liberos, quos mater Gracchorum omnibus theſauris habuit chariores? Quod ſi

 ſapis,

ſapis, nullam deformem puta, quam caſtitas modeſtiaque ornant. Formoſam nactus, noli nimis ſollicite cuſtodire, ne te zelotypum animadvertat, & tua culpa peccare audeat. Si opulentior ſuperbiet, tu tolera & mone; vel cave eam offendas, ne opum fiducia tibi maledicat: aut ſuperbiam feminæ contemptu diffla, aut prudens diſſimula. Si pauperculam contemnes tu, cur contemnere ſuſtines animi dotibus te locupletiorem? Illa, quæ te contemnentem placide fert, quantivis eſt pretii. Te, qui ob inopiam minus æſtimas honeſtam conjugem, ne teruncio emerim. Tralatitium illud eſt & lippis notum, quod à libertatis periculo ſumitur adverſus conjugii præſtantiam argumentum. In libertatis ſe regno vivere jactitant, quamdiu ſunt ἄγαμοι; ſervituti affines, cum conjugio illigantur. Neſciunt inſani, licentiam eſſe, non libertatem, nulli amores debere: degeneres eſſe mundi incolas, quos poſteritatis cura non tangit: fruſtra ſe viros eſſe, & tales factos: & ut allegorice loquar: errores eſſe maximos planetarum, ab una ecliptica aberrantium: Solis viam eſſe tutiorem certioremque, quia una eſt & ſimplex: Lunæ viam difficilem, & litigioſam, quia cis ultraque eclipticam digreditur. Non gravatè ſubſcribes huic meæ ſententiæ Nobiliſſime MYLI, qui conjugii cauſam exemplo tuo aſſeris. Gratulor inſtituto tuo, gratulor conjugem tibi obtigiſſe, qualem optaſti piis votis, qualem optavere parentes graviſſimi optimique. Merebantur talem domus tua, virtus, doctrina, prudentia. Præcepta connubialia apud te non conquiram. quia non ſum præceptor amandi. Illa, cum vacabit, legere potes apud Plutarchum in nuptiis Polliani & Eurydices.

dices. Hoc ſolum addam: non eſſe, quod tibi metuas à mala conjuge. Neſcio enim, qua Dei Opt. Max. clementia incideris in τὸ ἀγαθόν. Agatham ducis, quæ ſe tibi probabit non uno bonorum genere, ſed triplici. non explicabo me. Meminiſti horum, ex quo Moralem aliquando tibi Philoſophiam domi meæ prælegi. Fruere, feliciſſime, Agatha tua, ſive Bona Dea, cui nolo te offerre flores, fruges, ſerta, Romanorum more, ſed unum hoc, quod præceptori Socrati obtuliſſe fertur Æſchynes, hoc eſt, Teipſum. Vale vir Nobiliſſime & præſtantiſſime, & me tui tuorumque amantiſſimum redama. Amſtel. 28 Iunii 1634.

SERMO NVPTIALIS,

Sive Vniverſæ Philoſophiæ Ariſtotelicæ, ad ſtatum Conjugalem feſtiva applicatio.

SI citharœdos, ſi tibicines & choraulas ad feſtum hoc tuum admiſiſſe minime nefas eſſe putas, GRAVI dilectiſſime, ut cantus ſuavitate delicias auribus faciant, etiam mihi inter geniales hoſce ſtrepitus latæ ac feſtivæ vocis uſuram concedere non gravaberis. In turba non loquar, ubi longis menſis diſcumbitur, nec attentis eſſe vacat commeſſantibus. Tecum ad ſecretiora me conferam, ubi Veneris genio pervigilium debetur, nec ferias te agere patitur tempus. Dum novam rem inceptas & arduam, non fraudabo

te Sapientiæ monitis, verum optimis ac ſalutaribus præceptis pergam animum tuum componere. Præivi olim verba Iuveni, & ad doctrinæ templa contendenti iter monſtravi. Iam vero ſequar, & ſuaſoria oratione compellabo novum Amoris candidatum. Dum filio regnum parat Cyrus, ea loquitur, quæ poteſtatem regiam ſpectant. Hectori ad bella ituro permixta baſiis monita in caſſidem ingeſſit Andromache. Peregre profecturis maritis ultima verba loquuntur ſollicitæ conjuges. Tibi nuptias meditanti, & maritale imperium capeſſenti, hic in promulſide ſperatæ voluptatis militabit ſermo. Fecit idem in nuptiis Polliani & Eurydices Plutarchus, in nuptiis ad Paulinum Auſonius. Nec temere veteres in eodem ſacello Venerem & Mercurium collocavere, quod voluptas genialis præcipue ſermonem poſtulet, Suadamque & Gratias. Quo tempore (uti jam dicere incepi) in Illuſtri Batavorum Academia præclaris artibus operam navabas, per varias Philoſophiæ partes circumduxi omnis diſciplinæ capacem animum. Per Dialecticorum ſalebras & abrupta ad ipſam Sapientiam ibas, & verum à falſo diſtinguere doctus, torquebas catum Enthymema, formabas immobilem apodixin, diſcutiebas ſpecioſum Sophiſma. Hinc ad Naturæ ſacra admiſſus, ſupera, infera, cauſas & ex iis nata, tot rerum formas ſpecieſque, ſimplicia & compoſita, animata & inanimata contemplabaris. Mox à natura digreſſus ad morum doctrinam deflectebas, & quid turpe, quid utile, mecum meditabaris. Breviter, hoc agebas, quod in perfecto viro requirit Chæroneus philoſophus, ut eſſes θεωρητικὸς τῶν ὄντων, καὶ πρακτικὸς τῶν δεόντων. Ecce, libet jam hæc ipſa, quæ tum docui, apud

Spon-

Sponſum, apud conjugem, inter faces, tædaſque repetere, & totius Philoſophiæ ſummam tibi ob oculos ponere; & eo quidem tempore, quo ἀπροσδιόνυσον judicabit Sponſa gravem ſapientiæ orationem. Nempe, hoc agere inſtitui, quod familiare eſt Medicorum filiis, qui ne nauſeam moveant, catapotia ſolent ſaccharo condire, aut melle edulcare. Et uti poëtarum mos eſt, ſub fabularum involucro res ſerias tradere, ita & mihi propoſitum alium vultum tetrico argumento inducere, & ex tenebris ac fumo philoſophantium lucem thalamis tuis inferre. Legiſti, cum puer eſſes, apud Naſonem, mutata in novas formas corpora. Legiſti, inquam, & ſtupuiſti, hic arboreſcentem Daphnen, mugientem Iſidem, illic lachrymantem in marmore Nioben; alibi canentem Philomelam; latrantem Hecubam, & quæ ſunt plura ejus generis. Iam grandior mirare, ſed non ſine riſu, converſam in conjugales artes Logicam, Phyſicam, Ethicam, Politicam, Oeconomicam, Mathematicam, totamque Philoſophiam in Γαμικλῶ. Tibi, nuptiiſque tuis iſtam metamorphoſin ſacramus, dum maritali ordini initiatus nominis vitæque metamorphoſin ordiris. Scio, te Poëmation exſpectare. ſed pudet ſemper eodem ludo includi, & qui exhauſtam nuper paludibus ſuis Sylvam-Ducis fuſius cecini, una exarui totus. Quid, quod aucta recentibus victoriis patriæ Libertate, ſervitium omne orationis compedeſque odiſſe incipiam, & ſerenæ liberrimæque mentis impetus non impeditos amare. Quod ſi convivio interſint, qui riſerunt nunquam, qui cum magnis virtutibus adferunt grande ſupercilium, qui theatra ingredi ſolent, ut mox exeant, Catones, Marii, Ti-

mones, Heracliti, Momi, Demeæ, eos omnes ab horum lectione abſtinere jubeo: aut ut ridere diſcant, ſpectare attentius Nympharum γυμνοπέδια, Sileni κόρδακα, & Polyphemi petulantiſſimum τρεζγυολὸ. (*Saltationis ridiculæ genera ſunt, apud Lucian. Ariſtophan. & Pollucem.*) Tibi vero ſi tam prolixum ſermonem inpræſentiarum perlegere non vacabit, dum inſueta cogitas, vacabit ſane poſtea, ubi prima tempeſtas deſævierit, &, ut Hippocratico verbo utar, periculum nullum erit ab orgaſmo.

Ac primum quidem, ut à Dialecticorum ferculis Nuptias Peripateticas ordiar, Porphyrii vide Iſagogen, quam præfigere Organo ſolent ii, qui metuunt ne ἀκέφαλον ſequantur Ariſtotelem. Tractat ille Vniverſalia, eaſque naturas, quæ aptæ ſunt pluribus ineſſe. Tu, mi Gravi, velut è Scotiſtarum Schola progreſſus, totus in amabilem Hæcceitatem juras, & ab Vniverſalitate, velut inani Morphei vultu, alienior, ſingulari Sponſa gaudes, quæ non pluribus, at ſoli tibi conjugii fœdere adeſſe amat. Et cum prædicabilia de multis dici poſſint, tu unius BICHERÆ vir, illa unius GRAVII uxor appellari gloriatur. Multa ille de Individuo philoſophatur. ſed Individuum quoque eſſe conjugum par, aut neſcivit ipſe, aut præterivit ſtudio. Illud ſolum nota, individuum, quod vagum vocant, ab Vniverſalium numero ſecludi; nec minus honeſto conjugum numero eximi, quotquot vagas libidines ſectantur, & plures amando conjugii ordinem infamant. Inter Vniverſalia familiam ducit Genus, non Heraclidarum aut Arſacidarum, ſed illud, quod de pluribus ſpecie differentibus prædicatur. At hæc naturarum in ſpecies multiplicatio conjugio magna

gna ex parte debetur, cujus beneficio, ut eſt apud Lucretium, *genus omne animantum*

Concipitur, viſitque exortum lumina Solis.

De ſpecie citatur ex Euripide,

Εἶδος μὲν ἐστιν ἄξιον τυραννίδος,

Specioſa regem forma corporis decet.

Ego mutata vocula de virgine dixero,

Εἶδος μὲν ἐστιν ἄξιον παρθένου,

Specioſa nuptam forma corporis decet:

nec ego ſolum, ſed & Satyricus;

Si verum excutias, facies uxor amatur.

Licet nihil vetet, utrumque amari. & Propertius,

Omnia formoſam propter Briſeida paſſus.

Verum illud magis ad rem: Speciem de pluribus ſingularibus dici, quo tacite moneris, operam uti des liberis, non ſolum, ut trium liberorum jus adipiſci poſſis, verum etiam, ne, ſi ἄτεκνος vivas & ἄπαις, degener mundi accola habearis. Quod ſi marem primum, mox feminam tibi indulſerit favens Lucina, optatam conjugum votis differentiæ notionem aliquam contemplaberis. Nec deerit Proprium, ſi in patrias virtutes filii, in maternas filiæ adoleſcant. Iam vero illa Accidentis indoles, qua citra ſubjecti corruptionem, modo illi adeſſe, modo abeſſe amat, ideam exhibet earum omnium rerum, quæ ſalva conjugalis copulæ fide vel proſperæ vel adverſæ nuptiis accidere ſolent.

Οὐ πάντες ὅτε δυστυχοῦντι ἐν γάμοις,

Οὔτ' εὐτυχοῦσι,

Non conjugali ſemper Infelicitas,

Felicitaſque ſemper eſt comes thoro,

Adſunt, recedunt, mobiles loco Deæ.

Excipit Porphyrium Ariſtoteles, qui Categoriarum doctrinam in προθεωρίαν, θεωρίαν & ὑπο-

ὑποθεωρίαν dividit, plane uti conjugii apparatus Sponſalibus præludit, matrimonio perficitur, & ſua habet ἐπίμετρα. Fugiunt Homonymiam Sponſalia, non minus, quam laudabilis quævis dictio. Amant Synonymiam, cum corpore mixti nomina quoque ſua confundant, alterque alterius titulos cum dote ſibi vendicet. Nec Paronymiam faſtidiunt, cum uti à juſtitia dicitur juſtus, à fortitudine fortis; à ſponſalibus ſponſus, (ignoſcite Grammatici) à conjugio conjunx dicatur. Et licet Simul natura ſint conjuges, illud tamen non minus certum, alterum & ordine & dignitate eſſe priorem. Affirmat Tragicus:

Γυνὴ δὲ νικῶσ' ἄνδρα κακὸν ἐστι μέγα.
Vxor marito dignior res peſſima eſt.

Inter Habendi vero modos illum maxime improprium eſſe perhibet, quo uxorem habere dicimur, cum, interprete Ammonio, uxor non minus habeat, quam habeatur, præcipue apud Ægyptios, teſte Herodoto, & hodie apud Belgas, quibus familiare eſt γυναικοκρατεῖσθαι. Illud fateor, cum ſubſtantiæ nihil eſſe contrarium perhibet, longe eum à præſenti re abire. Plurima enim in amore contraria inſunt vitia, injuriæ, ſuſpiciones, inimicitiæ, bellum, pax rurſum, &, ut ex Plauto ſuppleam, inſomnia, ærumna, error, terror & fuga, ineptia, ſtultitiaque adeo, & temeritas, incogitantia, excors immodeſtia, cupiditas, deſidia, inopia & diſpendium. At alterum illud, quod Subſtantiam neget recipere magis & minus, ego contra de Amore veriſſimum eſſe affirmo, qui à virtute, blanditiis, fortunæ riſibus, prole, incrementa capit, remiſſior valde futurus, ſi illis ipſis deſtituatur. Ita ſentit magnus ille amorum præco

& arbiter, qui ſublatis otiis perire ait Cupidinis arcus. &, ut majus aliquid afferam, generoſa Carthaginis conditrix, ab obitu Sichæi frigidior, viſo Ænea:

Huic uni rurſum potuit ſuccumbere culpæ.

In Quantitate illud reperio, magnum ab ea ac parvum Amorem dici, verum non ab ea quantitate, quam molis, ſed virtutis vocant: eundem longum quoque dici, ac brevem, ratione Temporis; cœleſtem & terrenum, ratione Locorum, in quibus vel Dii, vel homines amant. Et Numerum quod attinet, didici jampridem celebrem illum denarium Pythagoricum, inter alia, ex Mare & Fœmina conſtare: didici amplius, numerari vulgo dotem, non virtutes, aut ſi in cenſum veniant, non niſi poſt nummos. Vltima (ſæculi vitia taxo) de moribus quæſtio eſt; prima, quot ſervos paſcat, quot agri jugera poſſideat, quam multa pulchraque paropſide cœnet. Qualitatis vaſtiſſimo ambitu mirum quam multa contineantur, ſine quibus virum uxor, hæc virum faſtidiat. Annon ſapientiæ, probitatis, modeſtiæ Habitibus illos ornari ſatius, quam armillis, gemmis, torquibuſque? annon generandi Potentia totum hoc opus abſolvitur? uſq; adeo, ut, ſine illa, matrimonia diſſolvi patiantur Iureconſultorum rubricæ? Annon Cupido conjugalis neceſſitudinis autor oculis captus fingitur? Annon fervidos eſſe amantes oportet, & ſuaves, & blandos, & molles & candidos? non moroſos, zelotypos, procaces, aridos, deformes? *Rufamne illam virginem, Caſiam, ſparſo ore, adunco naſo? non poſſum pater,* dicebat adoleſcens apud Terentium. Annon inter qualitates contrariæ ſunt? & *lites habet ac jurgia lectus, in quo nupta jacet?* Annon idem eſt

velle

velle ac nolle amantibus? ut & iis proprium ſit,quod de qualitatibus dicit Ariſtoteles, res ab ea ſimiles & diſſimiles dici. Relatorum quóque definitio non alia eſt, quam ipſius matrimonii. Non ovum ovo magis ſimile, aut ficus ficui. Quid enim? Relata ſunt, quorum alterum ſine altero eſſe non poteſt. Matrimonium vero legitima eſt ac individua viri & fœminæ conjunctio. Illuſtrabo rem exemplis. Sublato Bruto conjuge,ſupervivere noluit conjunx Portia: mortuo Capaneo, in rogum mariti ſe præcipitavit Euadne:in amplexibus non Proteſilai, ſed ſolius umbræ, (en dependentiam) expiravit Laodamia, & ſublato ex oculis Mauſolo mœrore contabuit Artemiſia. Relata πρὸς ἀντιστρέφοντα ſunt, hoc eſt, inter ſe reciprocantur. Etiam conjunx & conjunx. Relata alia æquiparantiæ ſunt, (ô verborum floſculos & globulos mellitos) alia diſquiparantiæ. Etiam conjugio modo pares, modo indole, dote, genere impares jungi videmus. Non omnia Relata mutua ſunt, nec qui amor, ſemper mutuum amant. Sunt relata κατὰ τὸ λέγεσθαι *ſecundum dici.* Etiam amantes. Sunt quæ Rationis vocantur, utpote à mente conficta. Sic & qui amant, ipſi ſibi ſomnia fingunt, & ſi vel ſubrideat dictis virguncula, vel paulo obliquius ocellum torqueat, ſtatim ſe amari credunt. Et ut reliqua minorum gentium Prædicamenta cum Philoſopho percurram, cum oſculantur, jocantur, ganniunt, ludunt, philoteſiis certant, canunt, ſaltant, Agere aliquid putandi ſunt. Cum triſtantur, iraſcuntur, metuunt, aut, ut mollius aliquid dicam, cum baſiis bona fide exactis vacant, Pati. Cum de Vbi ſermo incidit, thalamum raſtro, cubile foro præferant, &

Illic,

Illic, quam Hic, eſſe præoptent. Si quando roges, nullum dicent intempeſtivum amantium furoribus tempus, licet neſcio quis Catullus, aut alius inclamet: *Cras amet, qui nunquam amavit.* In Situ (piget referre) ſua dicent eſſe vocabula. In Habitu nihil ſe invenire, quod huc ſpectet, præter eas forte denominationes, quæ à flammeis, zona virginea, annulo pronubo, ſimilibuſque nuptarum inſignibus deſumuntur. Extat porro apud Ariſtotelem libellus περὶ Ἑρμηνείας, quem cum ſcriberet, calamum non in atramentum, ſed mentem tinxiſſe fertur. Hic multa differentem audimus Philoſophum de copula Verbali, ejuſque virtute ac facultatibus, prorſus & ſimilitudinem copulæ jugalis. licet hoc diſcrimine, quod illa à mente ſit; hæc minime: illa ea quoque, quæ ejuſdem ſunt ſexus generiſque copulet, ut cum dico: Thaidem eſſe, Alexandri filiam ſponſam, nurum; hæc vero non niſi ea, qua diverſi ſunt ſexus, ἄῤῥενα puta καὶ θῆλυ, Thaidem cum Alexandro, Catullum cum Lesbia. Illud ibidem appoſite Stagirites ait: Res ubique eſſe eaſdem, eoſdem rerum conceptus, ſed voces diverſas, quaſi dicat, fœminam ubique fœminam eſſe; nec eorum, qui ejus imaginem mente formant, alios ſub leænæ, alios ſub tigridis, alios ſub laſcivæ capellæ conceptu eam apprehendere, (quanquam nihil vetet, eas, ſi malæ ſint, tales eſſe) verum omnes ſub fœminæ. At voces omnium eædem non ſunt. Aliæ blandiuntur, aliæ ganniunt, aliæ vociferantur. *Quot linguæ, totidem ora ſonant.* Ex tot Orationum formis ad Rhetores & Poëtas oblegantur Epiphonemata, Imprecationum formulæ, & Imperioſæ orationes, à quibus quoque abſtineat oportet,

qui

qui pacatam volet conjugem. Sed quam aptæ conjugibus Subalternæ enuntiationes, & placide conſpirans hinc mariti, hinc uxoris oratio. Quam conveniens domeſticæ ſocietati illud τὸ ὑπάλληλον, licet & Αούςτα illi attribuat Ovidius, cum canit: *Non bene conveniunt, nec in una ſede morantur, Majeſtas & Amor.* Divellit ſubjectum à prædicato, & prædicatum à ſubjecto τὸ Non. Mutuos & ſuaviſſimos amantium amplexus dirimunt triſtes querimoniæ, at quam maxime moroſæ conjugis pertinax ἀπόφασις. Quod ſi Syllogiſmum, nobiliſſimum Logicæ artis actum, expendere libeat, quid quæſo ille? Diſcurſus eſt, in quo poſitis quibuſdam diverſum quid à poſitis ex neceſſitate accidit. Nec aliud profecto quid Conjugium eſt, in quo diſpoſitis ſecundum leges divinas & humanas viro & fœmina, diverſum quid ab illis, chara nempe ſoboles, magnum patris incrementum ἐξ ἀνάγκης συμβαίνει. Habet ratiocinatio ſuas præmiſſas. habet & generatio. Illa majorem minori præfert. Hæc virum fœminæ. Illa concluſionem vel ſolius formæ neceſſitate infert, hæc non niſi formæ & materiæ neceſſitate ſuaviſſimam liberorum turbam elicit. Libet philoſophari ſubtilius. Ex puris negantibus nihil ſequitur. Hic nihil, ſi vel alter conjugum ſit negans. Optima eſt argumentatio ex puris univerſalibus. Hic nulla bona, niſi ex puris ſingularibus, Cajo & Caja, Sempronio & Sempronia, Alcmena & Iove. Vniverſalia generare, nuſquam, quod ſciam, memoriæ proditum. Concluſio ſequitur partem deteriorem. quod & multis retro ſeculis conjugio probatum. Ciceroni ac Meſſalæ oratoribus ſummis, parentibus optimis, degeneres fuere

filii

filii, illi M. Cicero, huic Cotta Meſſalinus, à pejore matre vitium trahentes. Et Socrates omnium mortalium Apollinis oraculo ſapientiſſimus, liberos habuit patri diſſimillimos, matri Xantippe ſimiliores, ut eſt apud Senecam. Vicium eſt, ſi plus ſit in concluſione, quam in præmiſſis. Nec minus naturæ error fuit, cum Ciceronem parentes genuere cum cicere. Denique ex veris nil niſi verum, uti ex fortibus fortes creantur & boni. Porro ab Exemplo qui argumentantur Oratores & Poëtæ, gaudent à thalamis, uxoribuſque exempla petere. Tale eſt illud acuti vatis, quem non nomino, *dabat hoc Cornelia Graccho, Iulia Pompejo, Portia, Brute, tibi.* Tritum etiam illud apud umbraticos Enthymema ἀπὸ τοῦ εἰκότος, *Pallet, ergo amat.* Illud indignor, tam acri Dilemmate virginum ſpem oppugnaſſe Biantem, cum *uxorem ducendam negat*, ob hoc, *quia nec formoſa ſit ducenda, utpote* κοινὴ, *nec deformis, utpote* ποινή. cui conſona dixit alter quidam, qui juveni nondum, ſeni nunquam ducendam uxorem contendebat, τῷ νέῳ οὐδέπω, τῷ γέροντι μηδεπώποτε. At vide, ut etiam lepida Inductione concludat Bilbilicus, *lib.* 3, *Epigr.* 53.

Et vultu poteram tuo carere,
Et collo, manibuſque, brachiiſque,
Et ne ſingula perſequi laborem,
Tota te poteram Chloë carere.

Quam vero oportunum hoc Dialecticis diſſertationibus ſit argumentum, inde conſtat, quod probabilium quæſtionum ſuppeditet luculentam penum. quales ſunt: (*Plutarchus in Moral.*) *An ſapienti ac literato ſit ducenda uxor. An ducta jam uxore ſit philoſophandum. An præſtet cum Scævola manum habere in flamma, an cum Ariſtippo*

po in ſinu Laidis. An recte à Demoſthene reſponſum ſit, Non emi tanti pœnitere. An ducenda ſit uxor oculis ſolum, an etiam auribus: hoc eſt, an ad formam ſolum ſit reſpiciendum, an etiam attendendum ad famam. An præſtet nobilem ducere, ignobilem & divitem, an nobilem nudam agris & nummis. An juvenculam, an plenis annis nubilem. An tenui & anguſta fronte inſignem Lycorida, qualis Italis placet, an lata & tuberoſa, qualis noſtratibus. An Venuſinam, an Corneliam pro dote triumphos numerantem. An indoctam, an quæ docta tenebit Dicendi genus, & curtum ſermone rotato Torqueat enthymema, vel hiſtorias ſciat omnes. An expediat uxori ſubinde liticulam movere, ut mox amoris fiat, cum lucro, redintegratio. An viri in familia dominium Monarchicum ſit, an Ariſtocraticum, ita ut in partem imperii admitti debeat uxor. An viri in illam imperium civile ſit, an herile. An phantaſia uxorum indulgendum ſit in ornatu corporis. An ſolas deambulare fas ſit: An ἑλικῶπις, βοῶπις, γλαυκῶπις *pulchra ſit*, & quæ plura *loquacem Delaſſare queant Fabium. (Horat. lib. 1. Odar.* 33.) Quod ſi demonſtrationem τέλειον, quæque ſcientiam animo ingeneret, ab amantibus exigas, dicam cum Philoſopho, exquiſitas Demonſtrationes in materia contingenti, & tot caſibus obnoxia perperam exigi. Sed ut Sophiſtarum cavillis expoſita ſit, docent, Scholæ, quæ ad Amphiboliam referunt: *Audio uxorem habere te.* ad fallaciam accidentis, illud Comici, Θάλασσα, καὶ πῦρ, καὶ γυνὴ, κακὰ τρία, *Tria ſunt mala, æquor, ignis atque femina.* ad fallaciam, à dicto ſecundum quid ad dictum ſimpliciter, πᾶσα γυνὴ χόλος ἐστὶν, ἔχει &c. *Femina tota furit.* ad fallaciam à non cauſa ut cauſa,

cauſa, *Ventricoſa eſt*, ergo *in utero gerit.* ad fallaciam plurium Interrogationum pro una, *Clælia, Agrippina, Scribonia, fuerunt ne matres fœcundæ?* Ex quibus omnibus patere arbitror, quanta Logicæ & rationalis doctrinæ cum conjugali ſtatu ſit cognatio, ut toto cœlo mihi errare videantur, qui à ratione alienum putant, imperatorem Vniverſi virum in conjugis ſe gremium demittere. Iamque iſta ſcripſeram, cum tædium ignobilis ac ancillantis diſciplinæ obrepere cœpit. mox cantillare exorſus, dum, feſſam ab intentiori meditatione mentem relaxo, ilicet ad ingenium redii, & hiſce verſiculis margines libelli conſpurcavi.

Ite graves ferro clypei, galeæque, duceſque,
Et quicquid, Bellona, probas. Tu ſæve faceſſe
Mars pater, & Paphius furialia prælia bellis,
Et facibus ſecerne faces, atque ignibus ignes.
Non ego jam Sylvæ muros, non ſubruta flammis
Tot circum caſtella canam, non matribus arma
Deteſtata piis, crudæque incendia pugnæ.
Molle melos Citherea cupit, levibuſque Camœnis
Dici Cypris amat; grandeſque exoſa cothurnos
Gaudet Acidalio thalamos percurrere ſocco.
Ille mihi quondam Sophiæ deductus in hortos
Virginis os tenerum, & blandæ promiſſa puellæ
Cogitat, inſolitoque furens incanduit æſtu.
Tu celerem in flammis juvenem Sapientia dictis,
Conſilioque juva. vellem prudenter amari,
Quam jam Sponſus amat. vellē ſapienter amari,
Cui debet ſe Sponſa, virum. ſine lege maritum
In thalamos inferre faces inſania lecti eſt.
Veſtigant ſecreta Duces, bellique labores,
Vt noceant præviſa minus. diſcrimina Nerei
Navita, & in cœco ſcrutatur ſaxa profundo,
Ne noceant occulta rati. tu pectore, Gravi.

Dum

Dum Cyprum, totamque Paphum, Gnydiique recondis
Arma Dei; primoque ferox incumbis amori;
Barlæi præcepta tui, monituſque ſuaves
Accipe. Iamque gravis credas commenta Lycei
Inſanire tibi, tetricos miteſcere vultus
Doctorum, & rigidæ dici convitia barbæ,
Grajaque Romanis impleri pallia nugis.

Quare Phyſiologiæ quoque, & rerum naturalium capita perſtringam, cum Phyſici corporis affectiones laudatiſſimæ ſint, amare & amari. Sed præeat Stagirites ipſe, qui de informi materia obſcurius diſputans, ut intelligi poſſit, eam Feminæ comparat, quæ virum appetit. Evolvam latius Peripateticum ſenſum. Materia per ſe rudis, indecora, turpis, ſine forma ſordet. Nec ſine viro mulieri ſuum decus ac ſplendor conſtat. Materia ſine forma diſtingui ac ſecerni nequit, cum unus idemque ubique ejus ſit vultus. Nec uxor Catonis, Attici, Cæſaris nuncupatur, niſi poſtquam ſuo quæque marito placuit. Materia indifferens eſt ad omnes formas. Etiam mulier nulla naturæ neceſſitate huic magis, quam illi, ſe ipſam debet. Cum materia ut maritet forma, illam diſponi oportet ac alterari. Etiam mulierem blandimentis deliniri neceſſe eſt, ut hunc præ illo admittat. Materia nullam rei naturalis ſpeciem parturit, niſi ab Efficiente mota, nec mulier ulla ſobolem, citra viri opem. Noli mirari, formæ ſimul & Efficientis analogiam induere virum, cum in Phyſicis nihil vetet, unum idemque formæ & efficientis officio fungi. Materia & forma totum compoſitum ſunt. *Maſculus & totum*, ait Propertius, *femina conjugium*. Ergo, uti inſatiabili formæ deſiderio tenetur materia, ita &

Æneæ

Æneæ amore *Vritur infelix Dido, totaque vagatur Vrbe furens:* & Pyrami deſiderio Thisbe in invidum parietem invecta fuit: Phaonis amore, è ſcopulis ſe præcipitem dedit Sappho. Cujus quidem deſiderii cauſam ex Platone diſcite, qui homines fingit ex mare & fœmina conſtitiſſe, poſtea facta partium diviſione, ac ſectione, manſiſſe in iiſdem veteris junctionis & copulæ appetitum. Nec ſecundam formam admittit materia, niſi extincta priore. Neque Tiberio jungitur Livia, ſuperſtite Marcello. Privationem mariti debiti adeſſe, erudita Epiſtola deplorat Icari filia. At illam abſentiam formæ debitæ ineſſe definit Peripatos. Idem privationem & formam contraria vult eſſe Principia, at Empedocles Amorem & litem. De Natura, quæ cauſa motus eſt & quietis, deque principio Activo & Paſſivo, nihil attinet dicere. Sunt Veneri non minus ſua ſacra, quæ revelare nefas fuerit, quam Cereri. Flammeis Sponſam velavit antiquitas, ne, quod vult illa, appareat velle. Illud ſolum dicam: Naturam quoque eſſe, quæ ad licitas voluptates nos invitat. unde Venerem quidam dictam putant, quia nec vocata ſponte ad nos venit, *Omnibus incutiens blandum per pectora amorem.* Cauſas generationis externas apud eundem philoſophum leges, ubi inquit, *Sol & homo generant hominem.* nec alio fine hominem amat homo, quam ut homines eſſe non deſinant. Fortunam & Caſum in his rebus ludere dicerem, niſi obſtaret Satyrici autoritas, qui ait, *Fatum eſſe in partibus iſtis,* &c. Magis Phyſica ſunt, quæ de Motu diſputat. Vt alia omittam, illud ad ravim inculcat, tanquam Phyſice κεφάλαιον, Motum fieri ſucceſſive, generationem contra in inſtanti, cum minus hac in parte

acutus.

acutus Maro dicat, natum Polloni filium, poſtquam *Matri longa decem tulerunt faſtidia menſes.* Perpetuum & grande eſſe, ait, odium Naturæ & vacui. ſtupenda illam hujus metu moliri, ima ſurſum, ſupera deorſum protrudere, obſtantia perrumpere, frangere ſaxa, moles attollere, aut motum ipſum invitis motoribus prohibere. Habent & ſuum Vacuum, quod metuant, Lares domeſtici, habent, quod optent. Metuitur bonæ mentis ſoror paupertas, ut quæ vacuis loculis ambulare ſolet, nec ſi plenos illos fors dederit, valde de corporum penetratione cum Democrito & Meliſſo ſollicita fiet. Contra optant Vacuam à lite, aſperitate, ſuperbia domum. Poſſem infinita hujuſmodi congerere ad hanc rem, ſed cum Infinitum nullum dari contendant Phyſici, vereor, ne Præceptorum incurram offenſam. Verum ut ad Te convertam orationem, Gravi doctiſſime, Cœlum, cui aliquando deberis, contemplare, orbeſque ſupra mundum hunc poſitos percurre. Apparet inter ſidera cum conjuge ſua Cepheus, ut locum quoque conjugibus in cœlo eſſe poſt fata docearis. Apparent tot virginum, ac matronarum faces. Andromedæ, Aſtrææ, Veneris, Dianæ, ut ſcias etiam cœleſtibus placere ſexum iſtum, quem hic mortales tædio optimarum rerum ſequiorem vocamus. En locum, à quo læva dextraque omina novis nuptis petere ſolent Aſtrologi, fœcunditatis ac ſterilitatis, longi breviſque ævi præſagia. Hic genituræ tuæ dominos vides, vitæ moderatores Planetas. Ex his Saturnum cave, inimicum amantibus ſidus, ob frigus. Iovem venerare (ab hoc Ioviales dicti) divitiarum, honorum, lætitiæque datorem. Martem fuge, igneum, ferocem, iracundum. Om-

Omnibus dignior Sol, cui tot virtutes ineſſe perhibet Ptolomæus, quot reliquis ſtellis. Venerem, in cujus jam ſtas horoſcopo, ſuſpice, quæ, ubi ad Bichæram acceſſeris, plus ſatis dabit incaleſcere. Mercurium probo, ſapientiæ & eloquentiæ autorem, patriæ urbis tutelarem Deum. Sed Lunam averſare, amentiæ, inſtabilitatis, ignorantiæ, ignaviæ matrem, ideoque Endymioni dilectam. Eam quoties vultum mutare vides, variam ac mutabilem vitæ rationem cogita. Vbi Sol in Geminis fuerit, gemellos expecta, Caſtori & Polluci pulcherrimis juvenibus ſimiles. Vbi in Virgine hærebit, filiam ſpera, Helenæ forma non diſſimilem, ſed moribus ac fato. Hæc ex Zoroaſtris, Apollonii, Eudoxi, Zamolxiris diſciplina hauſimus. Pene oblitus eram ſuaviſſimi iſtius ac harmonici concentus, quo præterlabentes invicem orbes Pythagoreorum auribus accinunt. Exhibet is ſpeciem ſuaviſſimæ inter vos conſpirationis, & in vita, ſermonibus, factiſque laudabilis conſonantiæ. A cœlo ad Elementa deſcende. ab Igne nonnihil caloris peti ſuaſerim, caveri illud τὸ ἐνεργητικόν. Aëris multum, & quanta potes laterum contentione imbibe. χυσώδεις enim expedit eſſe amantes, & ſpirituum plenos. At cur ἄριστον eſſe ὕδωρ inquit Pindarus noſter? forte ob hoc, quod cum Platone credidit, mundum eſſe animal, ad hujus vero generationem conſervationemque maxime facere humidum, annuente Homero,

Ὠκεανόντε θεῶν γένεσιν, καὶ μητέρα τηθύν.

Oceanum matremq; Deûm, Thetynq; parentem.

Nec terram faſtidi, quam Aſcræus poëta in ſua Theogonia cœli conjugem, omniumque communem matrem vocat. Ex his quatuor altera-

tis unione quadam fit mixtum, uti neque male miſceri dixeris fide conjugali nexos amantes. Magni poëtæ hemiſtichium eſt, *Mixta Deo mulier.* Quæ ipſa mixtio uti in natura abſque Reactione non fit, ita reciprocis quoque amoris & benevolentiæ officiis Aphrodiſia ſacra conſtant. Etiam hic valebit illud Martialis,

Vt præſtes Pyladem, aliquis mihi præſtet Oreſtem.

Hoc non fit verbis. Marce, ut ameris, ama.

In Meteorologicis fumi & vapores utramque paginam faciunt. Sed & amantium ſunt fumi, & vaporum inſtar evanidæ voluptates. quod infitias non ibit, qui ſecum reputabit, quas vir cum uxore dicat ineptias, quas agat nugas, quoties de poſteritate ſollicitus humani generis jacturam reſarcit. Ibidem audio de Draconibus volantibus, de fatuis ignibus, de lancea ardente, de fulmine & tonitru, de ventis, tempeſtatibuſque, imbribus, grandine, mari, ac ſimilibus terrorum plenis nominibus graviter diſceptari. Sed an unquam ita bene compoſiti fuere conjuges, quos non ſui ſubinde tranſvorſum rapuerint turbines, accenderint irarum faculæ, de ſtatu tranquillæ mentis dejecerint fluctus? Non credo verum eſſe, quod monumento ſuo inſcribi juſſit P. Rubrius Celer: ſe cum uxore vixiſſe XLIII annos, menſes VIII, ſine querela. De Fatuis conjugum ignibus nihil dicam, cum de iis prolixe ſatis totum jam ſeculum declamaverit Moria Eraſmi. Iridem quoque ſcis evanidæ eſſe naturæ, ut diſcas evaneſcere ſubito amantium iras: eandem varios colores induere; & jam blando, jam torvo vultu opus eſſe patrifamilias, prout vel poppyſmo lenienda eſt uxor, vel objurgandi liberi, vel

ri, vel coërcendi famuli. Metalla, alte terræ viſceribus repoſta, ſcrutatur pallidus foſſor, ſed non invenit, niſi præeunte virgula divina. Nec fidem aut amorem conjugis recte exploraveris, niſi ſalutari afflictionum virgula tactus. In lapidum genere Smaragdos tibi commendo. ſoli enim grata viriditate oculos feſſos Candidæ tuæ intuitu reficient. Florum, herbarumque fragrantiam in hortis amamus, quæ ſi in moribus quoque veſtris renideat, gratiſſimum quaquaverſum odorem ſpargent. Sunt & amoribus ſui horti & viridaria, in quibus ſollicite à te velim obſervari, Parthenium, myrtum, euphraſiam, pomum amoris, ſempervivum, & ſi neceſſum ſit, erucam & ſatyrion. In Avium genere cornicem ac columbas ama, amoris ſymbola: ad hæc Piſcium genus omne, in ipſis aquis frigoribuſque exardeſcens. Ante omnia, Animam, ſine qua trunci ſumus & lapides, intuere. Eſt ea actus corporis organici potentia vitam habentis. quod quidem totum viro convenire arbitror, qui conjugi unitus, ἐντελέχεια eſt σώματος ὀργανικοῦ τῇ δυνάμει παῖδα ἔχοντος. Officium ejus naturaliſſimum eſt, τὸ γεννᾶν. quod & tuarum jam eſt partium. Illi viſum, auditum, guſtum, olfactum, tactum acceptum fers. At quid eſt, ait Varro, *quod homo libentius videre debeat, quam bellam uxorem*, addam ego, & rotatorios amantium oculos, duri ac illachrymabilis Plutonis illices? Quid audire impenſius amat, quam eandem ὑποκοριστικῶς loquentem? Nihil quoque ſalſum, nihil ſuave eſſe poteſt, ubi amor non admiſcetur. Idem, qui dat dulce, amarum ad ſatietatem uſque oggerit. De olfactu dixi, cum de morum fragrantia verba facerem. Et niſi per Tactum fuiſſet,

immerito tantis animis Paridi ſuccenſuiſſent Atridæ. Quanta Memoriæ in mulierculis ſit vis, inde liquido conſtat, quod ſine illa lentum ſuum Ithacum jamdudum plorare juſſiſſet Penelope. quanta vero Imaginationis, ex eo, quod illius impulſu Helleſpontum toties tranaverit Leander, & viſam ſemel Cleopatram amare ſuſtinuerit Antonius. *Hærent infixi pectore vultus, Verbaque.* Iam vero Animæ diſtinctioni in Vegetativam, Senſitivam, & Rationalem, an non reſpondet amoris diſtinctio in Naturalem, Animalem, & Rationalem? Affectuum inſuper, quos Græci πάϑη vocant, hiſtoriam cum leges, cogita, ſine Amore nec patrem te unquam fore, nec jam Sponſum, cras maritum eſſe poſſe. Gaudio vero ac voluptate non minus carere poteris novus amator, quam umbram non jacere, qui cis ultraque Solem poſiti ſunt. Totius conjugii moderatrix eſt Ratio, qua uti aliis imperamus, ita & illi parti potiſſimum imperare nos neceſſe eſt, quæ rationem non niſi invita audit.

Formant cuncta virûm, docent maritum
Cœlum, ſidera, terra, pontus, aër,
Occultumque aliquid thoro loquuntur.
Saturnus gravis incubat cubili,
Emollitque ſenem ſereniore
Vultu Cypris, amicior puellis.
Promittunt ſobolem, negantque ſtellæ:
Promittunt facilem, negantque Sponſam.
At non iſta, minantiumque duros
Moratur ſapiens Deum labores.
Aſtris imperat, applicatque lecto
Totum Zodiacum ſagax amator.
Et quibus ratio faces miniſtrat,
Mens exercita, maſculumque pectus,

Cœlum,

Cœlum, ſidera, terra, pontus, aër,
Totum proſpera donat Vniverſum.

Illud quoque non ſemel me dixiſſe recordor, Socratem philoſophiam, è cœlo ac aſtris, in domos urbeſque deduxiſſe. Ego dum

Avia Pieridum peragro loca, nullius ante
Trita pede,

eam è cœlo & Naturæ ſacrario in thalamum & amplexus tuos deducam. Magna eſt & acris apud morales Philoſophos de Beatitudine diſceptatio. Inter ducentas & octoginta opiniones, ſi Varroni fides, placet illa, quæ eam in virtutis actione ponit, & ea quidem, quæ individuam ſecum trahit animi corporiſque voluptatem. at hanc ipſam ſi à conjugali vita diſtraxeris, non vita ea, ſed mors appellanda eſt, licet è Zenonis porticu dimiſſi perpetuis illam convitiis dilacerent, forte, ut deterritis aliis, ipſi ſoli fruantur. Multa apud eoſdem de utili, honeſto & jucundo eſt contentio. quæ omnia in tuos uſus converte. Nam & augendæ rei familiari ſtudere te oportebit, quod utilitatis eſt; & ea ſectari quæ ſine ullis prœmiis fructibuſq; propter ſe expeti merentur, quod honeſtatis eſt; nec averſari ſuavem conjugis fruitionem, *Et tot millia baſiationum*, quod jucundum interpretor. Recenſebo Virtutes, veræ beatitudinis media & cauſas, omiſſis iis, quæ de Spontaneo & Invito, Electione ac Conſultatione in medium proferri ſolent. Neque enim dubium eſt, te Sponte hoc vitæ genus elegiſſe. Et quis credat, in Veneris ſervitium conceſſiſſe *δι' ἄγνοιαν* aut *διὰ τὸ βίαιον* prudentiſſimam & humanæ imbecillitatis probe conſciam Virginem? Fortitudo circa *τὰ φοβερὰ καὶ θαῤῥαλέα* occupatur. Quare, tu Virgo, *Volſcorum egregia*

de gente Camillam imitare, quæ viris auſa fuit concurrere, ut eſt apud Maronem. Virginitati ſi metuis, age, ut de te ipſa victoriam & triumphum reportes, ſine, eam rapiat maritus. Vinci velle, viciſſe eſt; & ſimulaſſe animi ægritudinem, ea demum vera ſexus veſtri laus eſt. Hic virum non alloquor, cui fortius ad res tantas ingenium ſuſpicor eſſe. At Temperantia omnium virtutum fidiſſima cuſtos, utriuſque veſtrum erit. Quiſquis conjugem amas, ſerio ama, aut amari ſi illa ſe frigidiuſcule ſentiet, mox in amore tepeſcet. & quem minus amare deſinet, odiſſe incipiet. Ita tamen, mi Gravi, amare te velim, ut, contra quam, poſt obitum Terentiæ, fieri poſſe dicebat Cicero, & uxori & ſapientiæ operam dare poſſis. A Sponſa redamari te cupiam, ſed caſte, ſed ſobrie, ſed verecunde. Quæ flagrat, minus modeſta erit, quæ furit, minus tranquilla. Ardentes in amore vidimus, ſed mox zelotypas, quæ ſi maritus alio oculum torſerit, ſi oſculum vicinæ indulſerit, ſi ridenti non ſubriſerit, ſi rure tardius reverſus fuerit, anguntur animo, & ſe negligentius haberi putant. Vetus hoc legi,

> *Quæ mulier ſuum virum vult ſibi obſequentem eſſe, & diutinum, modice atque parce ejus ſerviat cupidinibus.*

Quam illa ſapuit, quæ rogata, *ecquid maritum complexa eſſet*, reſpondit, *Non ego illum, ſed ille me.* Etiam juſtitiæ hic locus, cujus officium eſt, unicuique ſuum dare. Quæ vero conjugum mutua ſint debita, ex lege innata, non ſcripta, habere facile eſt. Sed hanc moderabitur Æquitas. quæ faciet, ut in meliorem omnia partem ſumantur; & quod deforme eſt, formoſum; quod vile, precioſum appareat. Ad proprias

magis conjugum virtutes me confero. Sunt eæ, Concordia, Fides, Caſtitas, Manſuetudo, Patientia, Comitas. De concordia Naſicaam audite Vlyſſi loquentem,

Οὐ μὲν γὰρ κρεῖσσον καὶ ἄρειον
Ἢ ὅθ' ὁμοφρονέοντε νοήμασι οἶκον ἔχητον
Ἀνὴρ ἠδὲ γυνή, πολλ' ἄλγεα δυσμενέεσσι,
Χάρματα δ' εὐμενέτῃσι.

Nam nil pulchrius eſt meliuſque,
Quam cum vir, mulierq; ſuam concorditer una
Ætatem degunt, in quo dolor hoſtibus horum,
Sed ſit gaudium amicis.

Ea ut ſarta tecta inter vos ſit, opus eſt amore, ſed à quo nec verecundia, nec reverentia abſit. ſecus ſervitutis ille illecebra eſt. Novi maritos, qui in publico nugari, jocari, os libare amant. novi, qui non niſi ex uxoris imperio loquuntur, & ambulant. Tales, cum imperium dote vendiderint, aureis compedibus ambulare ſcripſit Petrarcha. Exclamandum his cum Comico, *Vxorem duxi; quam non ibi miſeriam vidi?* Alterum accipite Concordiæ authoramentum pati multa, connivere ad multa. Diomedes ſcribitur ab Homero in bello ne Veneri quidem pepercisse. Tales viri quidam ſunt ferocientes & lævi, qui tenellum ſexum exaſperare immitti ſermone malunt, quam blando demulcere. Caſtitatem exigo. Improba ſiquidem vox eſt, etſi Imperatoris & arguta: *Patere me alias exercere cupiditates meas. Nam uxor nomen eſt dignitatis, non voluptatis.* Data mutuo Fides non niſi cum morte divortium faciat. Comitatem impero, qua alter alterius animum dejectum eriget, triſtem exhilarabit, languentem exſtimulabit, ægrotum levabit, ferocem franget. Si exempla vultis, Clytemneſtras, Danai-

des, Fauſtinas, Roſemundas deteſtor. Laudo Creuſas, Artemiſias, Iulias, Æmilias, ardua exempla, cæterum cognoſci utilia, quia excellentiſſima animadvertenti ne mediocria quidem præſtare difficile putabitur.

Vado ad Politicam, ſcientiarum omnium principem & Architectonicam. Hæc ſine ſtatu conjugali nulla eſt. Nec enim civitas, niſi ex familiis coaleſcit, nec hæc perfecta eſſe poteſt ſine viro & uxore. Diſcrimen tamen ingens utriuſque ſocietatis obſervaſſe mihi videor. In illa gravitatem omnia, & ſeveritatem ſapiunt; hæc riſibus, jocis, luſibuſque temperari amat. Sæviat in Capitolio Nero, hic miteſcet. In Areopago frontem corruget judex, hic eandem explicabit; adamantinas leges edicat, hic delirandi ſpatium quæret. In Curia quamvis gravis Cato, hic parum penſi habet, & dum uxori vacat, de Carthagine excindenda minus cogitat, Politica conjunctio hominibus tutandis, hæc generandis ſervit; illa ut bene ſint, hæc, ut ſint, facit, humani generis architectrix unica. In illa ruptam pacem aut legum rigore, aut ferro reparamus. hic urbanitate & intima admiſſione ſopitis amantium iris recrudeſcit amor. Et quanquam Politicorum judicio Reſp. melius regatur à viris, quam à fœminis: nihil vetat tamen de Rep. & has bene mereri. Cum angeretur valde Auguſtus, & inſomnes noctes ageret, deprehenſa in ſe conjuratione L. Cinnæ, ſenſit, & blande exquiſivit Livia, *Et potes*, inquit, *fœminam audire? Omitte conſilia de puniendo, cogita de ignoſcendo. Vindicta & ſeveritas quod hactenus non perfecere, vide an benignitas ac clementia dabunt.* Paruit Auguſtus, ignovit, & in poſterum muliebri conſilio liber ab inſidiis vi-

vixit. Oeconomica doctrina tota veſtra eſt. Partes quippe ejus ſunt, parentes, liberi: maritus, uxor: dominus, ſervus. De ſingulorum officiis erudite in Oeconomicis ſuis diſſerit Ariſtoteles. Vnum excerpam, idque emphaticum valde: *Viri erga uxorem eam eſſe rationem, quæ principis erga ſubditos.* Quid, quod lib. 1, c. 1, *Oeconomiam Monarchiam eſſe pronuntiet*, & l. 1 Pol. c. 8, *Mulieris principatum non per ſe, ſed præter naturam eſſe.* Quare cum Telemacho, velut in majeſtatis tuæ throno ſedens, exclama:

Αὐτὰρ ἐγὼν οἴκοιο ἄναξ ἔσομ' ἡμετέροιο.

Sum propriæ Rex ipſe domus princepſq; meorum.

Lycios nihil morare; qui majoribus honoribus mulieres proſequuntur, quam viros: neque Sauromatas, qui, genus hominum barbarum, in univerſum fere parebant uxoribus. Mathematica ſupereſt. Ab hac normam & amuſſim bene vivendi capite. Vti enim illa omnia ordine, numero, pondere, & menſura facit, ita & à conjugibus hæc ipſa obſervari æquum. A Geometria ſpecialius diſcite, toto cœlo ab amantium ſtudiis differre lineas parallelas: Ab Arithmetica, quid ſit proportio Arithmetica & Geometrica, cum illius in dote rationem haberi non repugnaverim, hujus in vita, moribuſque haberi neceſſe ſit: Ab Optica diſcite, reflexum amoris radium ſimplici efficaciorē eſſe. Catoptica non commendo iis, quibus ob virtutem ſolam, pulcherrimoſque ejus vultus conjuges placent. A Metaphyſica ſtudio abſtinui. Quia cum propriū ejus ſit, ea conſiderare quæ ἐξ ἀφαιρέσεως ſunt, à materia abſtracta; vos vero ea quæ ἐκ προσθέσεως ſunt, ac materiæ permixta, ametis: veritus fui, ne in modum conſiderandi res Metaphyſicas peccarem, & δι' ἀπαιδευσίαν dicar hallucinatus fuiſſe.

 Deſinam

Deſinam itaque philoſophari, & læta comprecatione Nuptiis Peripateticis finem imponam, illud ſolum ſi dixero: Felicem eſſe Sponſum, cui uxor talis contigit, in qua cum forma mixturam fecit pudicitia; cum opibus humilitas, cum honeſtis natalibus modeſtia, cum facundia morum candor: Felicem quoque te Sponſam, tali marito, in quo eruditio cum prudentia, cum probitate pietas, cum comitate gravitas optimo fœdere coiere. Vivite læti, & inter haſce vitæ ærumnas, & mundi lubricos caſus, pie ac jucunde ætatem tranſigite, liberoſque in ſolatium ſimul veſtrum & ſubſidium, amicorum & patriæ ſpem plurimos gignite.

Hæc dum remiſſo diſputamus otio;
Foris ſub ipſis præliatur Alpibus,
Et ſigna tollit præpotentium furor.
Domi triumphos, fracta Rheno cornua,
Victumque Moſam, fataque indomabilis
Miramur urbis. ire retro Cæſarem,
Aquilas fugari, lætiorem Marſacum
Frontem receptis explicare finibus.
In Batavis, tu noſter, amas, primuſque tuorum
Ordiris, Theodore, virum. dulciſſima res eſt
Conjugium, conjunxque tibi. poſt bella neceſque
Tranquillum meditaris opus. diſpendia mundi
Tanta cupis ſarcire pater, belloque cadentes,
Pro patria, reparare animas: proferre nepotum
Nomina. Virginitas, & Virginitatis honores
Sordent cuncta tibi. pudor eſt, ſine conjuge, lætos
Effluxiſſe dies, pigram traxiſſe juventam,
Et magni genuiſſe nihil. Nunc verba mariti
Ingeminat Bickara tibi. mutataque de te
Adſueſcit matrona loqui. ſic Portia fecit,
Cum ſua in ingenti defigeret oſcula Bruto.
Nec ſapuit Druſilla magis, prudenſque Serena
Pectus, & Auguſto recubans Vipſania lecto.

C. BARLÆVS.

MEDICEA HOSPES,

ſive

DESCRIPTIO PVBLICÆ GRATVLATIONIS,

qua

Chriſt.^{mam}, Auguſt.^{mamque} Reginam,

MARIAM DE MEDICIS,

excepit

SENATVS POPVLVSQVE AMSTELODAMENSIS.

A D

Nobiliſſimos, Ampliſſimos, Spectatiſſimos, Prudentiſſimoſque Reip. Amſtel.

C O N S V L E S,

D. ANTONIVM OETGENS van WAVEREN, Equitem, Dominum à Waveren, Bochtsholl, Rugewillis, &c.

D. ALBERTVM CONRADI BVRGIVM, ad Magnum Ruſſiæ Ducem Exlegatum.

D. PETRVM HASSELAER, Militiæ Vrbicæ Tribunum.

D. ABRAHAMVM BOOMIVM, in Conſeſſu Deputatorum D. D. Ordinum Hollandiæ antehac Delegatum.

NOBILISSIMI, AMPLISSIMI, SPECTATISSIMI, PRUDENTISSIMIQVE CONSVLES,

Quod in cœlis Deus eſt, in terris Princeps eſt. Ille nullius imago, quia à nullo. Hic Dei imago, quia ab illo. Deus paret nemini, quia inferior nemine. Princeps Deo, quia ſoli Deo inferior. Illius poteſtas terminum neſcit, quia divina eſt. Hujus, cum hominis ſit, termino modoque circumſcribitur. Ille legibus ſolutus, quia ſolus leges fert. Hic iis adſtrictus, quas à Deo & recta Ratione accipit. Numinis arbitrio & vi aguntur omnia, etiam Rex, Regina, Princeps. At horum

nutu non niſi imperio ſubditi. Deus, quem ſubmiſſe colat, amet, veneretur, non habet, quia nulli debet. Princeps ſolum Deum; cui & ſe totum & Principatus ſui debet decora. Aſſurgit Principi populus. Deo & Princeps & populus. Qui Deo debetur cultus à religione eſt, quæ animas creatori arctius alligat. Qui Regibus, qui Principibus, ab ea pietate eſt, quæ officioſa eſſe in illos, ſed remiſſius, amat. Habet mundus eximia plurima, magnitudine ſua, ſublimitate, ſplendore ſtupenda. Fulget in cœlo aſtrorum omnium Princeps Sol, & mortalium in ſe oculos & anni ſpem convertit. Fulget Luna & ſiderum illuſtris exercitus. Luce, motu, tacitiſque influxibus admirabiles ſunt & pene venerabiles. At Principe nihil grandius, nihil ſublimius, nihil illuſtrius habet ſuppoſitus cœlo orbis. Non lucet ſibi Sol, ſed nobis. Movet ſe, ut hominum promoveat commoda. Nec vivit ſibi Princeps, ſed ſubditis. qua hic fulget luce, fulget & gaudet populus. Majeſtatem ſuam appellatione, uſu ſuorum putat. Hinc in Deum & Principem, licet diſpari affectu & ſtudio, reflectimur amore, obſequio, reverentia, fide. In Deum, ut omnis boni & felicitatis humanæ fontem principiumque. In Principem, veluti tantorum bonorum Curatorem & adminiſtrum, adeoque à ſummo Numine ſecundum. Nec enim propius ad Deum acceditur, quam hominum tutela. Eminere regium eſt, ſed magis prodeſſe & ſervare. Prima ipſorum virtus, patriæ, ſociiſque

con-

conſulere, orbi quietem, ſeculo pacem dare. Harum rerum conſcientia inſidet alte mortalium animis, uſque adeo, ut quoties auguſto Principum vultu frui ipſis licet, numen aliquod ſe in terris adſpectare putent, & ejus occurſu tanquam ad fulgidioris aſtri jubar ortumque recreentur. Amant flagrantius adſpicere eos, à quibus benigne adſpiciuntur. Tradunt ſe totos illis, quibus non ſervitus civium, ſed cura tradita eſt, qui Rempublicam non ſibi ſolum, ſed ſe quoque Reipublicæ devoveri volunt. Veneratione excipiunt Moderatores orbis, cujus partes ſunt, & diffuſos in Principem potentiæ divinæ rivulos attoniti admirantur & ſuſpiciunt. Regem da, vel Reginam, quamvis vel Indis illa, vel Afris, vel Sabæis, vel Scythis imperet, ſive magnanima fuerit Semiramis, ſive bellicoſa Thomyris, ſive prudens & perita regnandi Tanaquil, ſive pacis ſtudioſa Placidia, excitabimur, commovebimur ad Imperatoriæ majeſtatis intuitum omnes, & reverentiæ ac gratulationis officia non invitis imperabit ſummæ poteſtatis veneratio. Non arceſſam longe exempla. Venit pridem in urbem hanc veſtram Auguſtiſſima Regina Maria de Medicis, *familia, imperio, conjugio, liberorum ſceptris ac thalamis illuſtris. Illi vos publico Reip. nomine, & privato inſuper affectu aſſurrexiſtis. Cives juſſi pariter ac injuſſi, tanquam ad novi ſideris conſpectum, gratulantes undique convolavere. Idem plebis ſtudium, fervor, alacritas. Documentum dediſtis grande, ſuſpicere &*

Vos

Vos auguſta Regum & Reginarum nomina, & charos habere, quos Deos appellavit, quantumvis zelotes, Deus. Nullum intermiſiſtis officiorum genus, quod præſtari à vobis præſens Reip. ſtatus, loci temporiſque ſivit oportunitas. Exhibitus honos majora, etiam veſtro judicio, merita Principi, ut non liberatoriam hanc, ſed confeſſoriam potius acceptorum beneficiorum tabulam credatis. Non referam publica. quod vos tangit privatum beneficium, majoribus ſuis debet, à quibus Civitati veſtræ ea jura & immunitates conceſſa, quibus latius potentiam explicatis. Quanta feſtivitate, quantis gaudiis, quam læto extra & intra urbis pomœria occurſu, quam prona ubique gratulatione, quam ſplendido apparatu, erectis hic illic Arcubus & Portis Triumphalibus, exhibitis Ludis, coacto totius Militiæ Vrbanæ exercitu, Reginam exceperitis, norunt, quotquot tantorum ſolennium ſpectatores fuere. Iam ad eadem Spectacula, ad eandem Panegyrin, veſtra liberalitate & impenſis admittuntur abſentes, quibus coram hæc intueri non licuit. Venit jam ad illos Regina, & quæ mœnia veſtra ſubiit, nunc alibi ſcriptoris & ſculptoris beneficio conſpicitur, & ſalutatur. Stant ante oculos pegmata, theatra, claſſes, equitum ordines, civium cohortes, ſcenæ, dramata, prout hic ſtetere omnia, vel ivere. Non poterit ingrata eſſe eorum lectio, quorum conſpectus fuit jucundiſſimus. Facit narratio, ut diuturnior ſit memoria eorum, quæ non ſcripta oblivione cito intercidunt. Et quæ

multa ſinguli non videre, nunc in unum collecta, omnibus in aperto ſunt. Spectaculorum & Emblematum argumenta, quæ ob ſubitas theatridiorum mutationes & vices pauci aſſecuti fuere, tranquillo & extra turbæ ſtrepitum poſito lectori explicantur, ea brevitate, quæ factis nihil magnum aut memorabile ſubducit. In minuta inquirere ſupervacaneum fuit, ob res plurimas minoris momenti, variis locis, à variis, & minus palam geſtis. anxia ſedulitas ſedulitatis error eſt, cum rei ſummæ id omne decedat, quod minus ſeriis, ac non neceſſariis impenditur. Omnis hic apparatus ad Vos redit, Ampliſſimi Conſules, *qui à veſter eſt. Veſtro nomini inſcribitur, cujus vos autores. Magnificentiæ, humanitatis, & benevolentiæ veſtræ in maximam Principem monumenta agnoſcent, quotquot hæc legent. Dicent imperio dignos, qui, cum honoris publici intereſt, ſordes cavent. nec decere tenuitatem eos, quos populo ſecrevit faſcium dignitas. Quod Regina, quod illuſtris Reginæ comitatus, quod populus Amſtelodamenſis credit, brevi recenſione poſtremus atteſtor. quæ quam gratiam derogat ſibi, à veſtra ſperat facilitate & patrocinio. Æquis animis ea ipſa accipite, quæ æquiſſimis in* Mediceam *egiſtis. Placeat Vobis ſcribentis conatus & ſtudium, quorum pronis in ſe ſtudiis annuit Regia Mater. Qui Regum Principumque vultus in æra inducunt, quam ab arte nequeunt, ab inſculpta Imperantium imagine benevolentiam impetrant. Dum Regina, dum Regum Genitrix, dum Imperatorum Neptis*

utram-

utramque paginam facit, veniam merebitur demiſſa & infra Majeſtatis apicem ſubſidens & fatiſcens oratio. Videbitis, ubi per Reip. curas legere dabitur. Non urgeo hoc valde. illud maxime, ut qualem me erga Vos Vrbemque veſtram oſtendi eſſe, talem me per ætatem fore credatis. Ita Vobis, ita florentiſſimæ Civitati, perpetuum Deus bene faxit. Anno 1638, *Octobr.* 20.

V. N. & A.

addictiſſimus

CASPAR BARLÆVS.

MEDI-

MEDICEA HOSPES,
SIVE
Deſcriptio publicæ Gratulationis,
qua Sereniſſimam Reginam,
MARIAM DE MEDICIS,
Excepit Senatus Populuſque Amſtelodamenſis.

SERENISSIMÆ REGINÆ, MARIÆ DE MEDICIS, in Vrbem Amſtelodamenſium ſolennem ingreſſum deſcripturus, nec quæſitis præter rem præconiis Regiam Majeſtatem, nec Vrbem hanc noſtram fatigabo. Quicquid enim de Illa excellens eximiumque dixero, infra magnitudinem erit ejus, quæ Auſtriacæ Familiæ, cui maternum genus debet, dignitatem, prudentiam ſapientiamque Mediceæ, unde nomen & paternum genus ducit, in domum Borboniam ac Franciæ regnum intulit. Quicquid de hac mediocre dixero, à vero abibit, quicquid magnum, invidiæ forte oportunum videri poterit, aut ab obnoxio profectum.

Ingentes Principum animi publicæ gratulationis officia præſtari ſibi patiuntur verius, quam ambiunt. quem non efflagitant, civium ſociorumque favore frui amant. Ideo moderationem admiſceri amant iis narrationibus, quæ honori ipſorum conſecrantur. Illud nobis dicere liceat, quod res eſt, Vrbem Dei beneficio magnam, excepiſſe Reginam Dei gratia maximam auguſtiſſimamque, Cæſarum & Hetruriæ Ducum ſanguine illuſtrem, quæ Maximilianos, Phi-

Philippos, Ferdinandos, Carolos, Coſmos, Laurentios, Leones, Clementes, ſtemmati ſuo innexos adſpicit. Digna profecto hoſpes fuit tali hoſpitio: nec indignum omnino hoſpitium tam grandi hoſpite. Si Reginam intueamur, omnium Galliarum Imperatrix ante oculos ſtat. Si Vrbem, omnium Mundi partium nobile emporium. Illa invictiſſimi Regis Henrici Magni conjux, tantis nuptiis inclaruit. Hæc ſociarum urbium & terrarum inviolabili fœdere clara viget. Illa potentiſſimorum Europæ Regum Mater ſplendidiſſimis regnis Dominos vel Dominas dedit. Hæc emundis vendundiſque mercimoniis iiſdem regnis commoda adfert, ab iiſdem capit. Illa gentis inclytæ natalibus eminet, hæc plurimarum ad ſe gentium acceſſu. Illa Majeſtate populis venerabilis, hæc illicis lucri ſpe domi foriſque amabilis. Regina terras ſuorum monſtrare poteſt, quo navigandum. Civitas noſtra claſſes rateſque quibus naviget. Regina Veterem Novumque orbem vel filiorum vel filiarum ſceptris complectitur. Civitas hæc quod in utrumque inferat, quod ab utroque repetat, veluti utriuſque communis Officina, habet. Illi, ut poëtarum verbis loquar:

generos Tethys dedit omnibus undis.

Hæc *eſt, exiguis quæ finibus orta tetendit*
In geminos axes, parvaque à ſede profecta
Diſperſit cum Sole manus,

Illa, *Læta Deûm partu, magnos complexa nepotes.*
Omnes ſceptriferos, nondum ſupera alta tenentes.

Hujus *pacificis debemus moribus omnes,*
Quod veluti patriis regionibus utitur hoſpes,
Quod ſedem mutare licet, quod cernere Thulen

Rurſus,

Rurſus, & horrendos quondam penetrare receſſus,
Quod bibimus paſſim Rhodanum, potamus Orontem,
Quod cuncti gens una ſumus.

Videbor præter decorum comparationem feciſſe Reginæ & Vrbis. Sed illius magnitudinem Imperii eſſe conſtat, & ſanguinis & majorum & heroicarum virtutum. Hujus fortunæ, & mercaturæ & privatæ civium felicitatis. Illud dubium, an illius incredibilem in altitudine comitatem mireris magis, an hujus erga Celſiſſimam Reginam prædicandam humanitatem. Officii ſui eſſe credidit Amſtelodamenſium Reſpublica, aſſurgere Maximiliani Imperatoris Abnepti, à quo Cæſareæ Coronæ inſignia olim impetravit. ideoque executa eſt ſplendidius, quæ aliæ civitates pari fecere affectu & veneratione. Subiit animum Ampliſſimi Senatus, rem eſſe veteris & recentis ævi, Reges Principeſque non ſine ſolenni apparatu in urbes vel ſuas vel fœderatas recipi. Hoc à Græcis, hoc à Romanis factitatum, ſive triumphos, ſive ovationes, ſive trophæa, ſtatuas, epinicia, aliaque publici honoris teſtimonia bene de Republ. Imperioque meritis decernerent. Et quanquam terrarum ſuarum urbiſque Principi gratulatus non fuerit, ejus tamen dignitati gratificari voluit, quæ ex priſcis laudatiſſimiſque harum Provinciarum Principibus generis ſui ſeriem deducit. Accedit & illud, quod potentiſſimo Galliarum Rege, Lvdovico XIII Iuſto, ſtatus noſtri vindice, fœderiſque cum Henrico IV patre olim initi perpetua felicitate fruamur; quorum Regum Illa vel partu vel conjugio glorioſiſſima habetur. Nec major commodiorque

que teſtandæ gratitudinis oportunitas offerri potuit, quam ſi in ejus decus & ſplendorem ſe impendant Bataviæ civitates, quæ maximis aliquando beneficiis Remp. univerſam cumulavit. Triumphales pompæ virtutis & eminentioris fortunæ præmia ſunt. Vtroque nomine magnificentiam ſuam explicuere Amſtelodamenſium rectores. Erant Romanorum ſumptus privatim tenues, publice ſplendidiſſimi. illic parſimoniæ locum, hic dignitati eſſe volebant. Abſunt à luxu impenſæ largiores, quibus majeſtas, fama, claritaſque imperii aſſeritur. Non profunditur, quicquid in optimos Reip. fines effunditur. Nec mirum, majus aliquid conari civitates, quæ inter vicinas ſua ſemper magnitudine præſtitere.

REGINA Mater, poſtquam conſilium cepiſſet, relicto Brabantinorum ſolo & cognatis Poteſtatibus, apud quas annos complures exegerat, Fœderatorum terras adeundi, per Tungrorum, Eburonum, Taxandrorum fines, & obvias Batavorum urbes, Dordracum, Roterodamum, Delphos, Hagam devenit, Principum & Gubernatorum Hollandiæ priſcam ſedem. Hîc illuſtrium ac Præpotentum D. D. Ord. Generalium magnifico occurſu & ſalutatione excepta, quod jam ante ad Sylvam-Ducis fecerat Celſiſſimus Arauſiorum Princeps, itineris ſui tædia aliquot dierum mora diſcuſſit. Ire per viarum ſingula, & pomparum formas, & feſtivitatum modos, longi foret ſermonis, nec noſtri eſt inſtituti. Ea ſolum exequar, quæ ſub Reginæ Adventum hic geſta, & exhibita publice fuere. Tenebatur illa unice viſendæ hujus Vrbis deſiderio, de qua fama multa

multa ante magnaque inaudiverat. Pridie Calendarum Septembris, qui Auguſto ultimus fuit, iter eo fecit, comitibus Celſiſſima Amelia, Principis Auriaci conjuge, Mauritia Luſitaniæ Principis Filia, Florentio Pallantio Culenburgi Comite, Ioanne Wolphardo Brederodio, Brederodii, Vianæ, &c. Domino, vidua Domini de Potles, Brederodii ſorore, ejuſdemque Filia natu maxima, Iohanne Kerckhovio Polyandro, Heenvlietiæ Domino, Sylvarum Hollandiæ & agri Putteni Præfecto, & Nobilium aliis. Notat ingenioſa quorundam curioſitas ſacrum Romano Imperatori menſem militaſſe proficiſcenti Imperatrici, Auguſtum Auguſtæ. eoque illum excurriſſe die, quo illa ad auguſtam Imperii inſignibus civitatem properabat. Per Batavorum & Kenemariorum agros profecta vergente in veſperam die Harlemum venit. quæ inter ſeptem primarias Hollandiæ civitates in Conſeſſu D. D. Ordinum ſecunda loquitur, dura obſidione artiumque plurimarum laudibus, præſertim typographicæ grandi invento celebris. Quod cum nunciatum eſſet A. A. Amſtelodamenſium Conſulibus, nulla mora Syndicum ſuum Guilielmum Borelium, Duynbekæ Dominum, eo ablegavere, rogatum, ut Vrbem quoque ſuam adire Regina Mater dignaretur, ſive terreſtri, ſive maritimo itinere in illam invehi mallet. Hoc gratius fore Regiæ Majeſtati, & tali Emporio conveniens ac decorum magis, ob celocium & Liburnicarum navium oportunitatem ac elegantiam, ac vectoriarum inſuper longo pulchroque ordine in anchoris ſtantium inſolitum exteris conſpectum. Excepit benigne Conſulum invitationem Regina, & poſtero ſe die, Deo permitten-

te,

te, affore ſignificavit, minus placere iter maritimum, ob aëris mariſque incertam tempeſtatem, præferri terreſtre, ut tutius commodiuſque. Per noctem Harlemi commorata debitis à Senatu honoribus accepta fuit, juvantibus communem gratulationem civibus. Ipſis Calendis Septembris, Mercurii die Amſtelodamum Mercurii ſtudiis negociiſque vigens oppidum petiit, non ea via, quæ per aggeris mari objecti ſinuoſa circumducit, ſed quæ propter Foſſam Novam recto & compendioſo in urbem extenditur tramite. Dies ad omnem ſerenitatem compoſitus arridebat adventanti Mediceæ, felicior futurus, niſi veſpertino imbre menſis etymo fidem feciſſet.

Ad viæ medium locus eſt, ubi validis pandiſque cataractis ſe in Auſtrini maris ſinum exonerat Lacus Harlemenſis, à publica hoſpitum domo, quæ Cervi inſigne præfert, appellationem habens. Convenerat huc Conſulum præſcripto (nondum enim qua via urbem eſſet ingreſſura Regina conſtabat) Liburnicarum navium numeroſa claſſis, inter quas quæ Reginam, Principem comiteſque illuſtriores veheret, Prætoria una erat, Societatis Indiæ Occidentalis uſibus inſerviens, tapetis ſtraguliſque decoris inſtrata, & fulgidiore conopæo tecta. Omnes velis, carbaſis, dolonibus, pictis roſtris pluteiſque ſpectabiles, ad proram & puppim machinis bellicis formidabiles adventum Magnæ Matris operiebantur. Immenſæ longitudinis vexilla & navalia, ex ſerico, byſſo, ſindone apluſtria pro ornamento erant. Non alia facie reges duceſque ſuos Athenæ, Cleopatram Ægyptus, Agrippinam Roma, Alexandrum victa Tyrus recepit.

Hic

Hîc rogata iterum Regina, uti arbitrii ſui eſſe ſineret, vel cœptum iter curru proſequi, vel conſcenſa Prætoria ſpecioſa, quam videbat, claſſe circumfundi, ſtetit in ſententia, ſive ob mutatam nonnihil aëris faciem, ſive longiorem per aquas viam fore crederet, ſive comitum formidine. Vti claſſem Yæ fluentq innatantem cernere erat, ita in continente Equitum patritiorum turma occurſu ſuo jucundiſſimum præbebat Reginæ ſpectaculum. Non mercenario illa conſtabat milite, ſed optimatium & opulentiorum civium ſelecta ſobole. non neceſſitate ad bellum, Principis aut Magiſtratus juſſu convenire ſolita, ſed ſua voluntate ad honeſtam corporis animique exercitationem. Calcaria, ſtapedes, frena, bullæ, fibulæ, contorti in cincinnos non ſine artificio capilli & jubæ, & id genus alia equorum ornamenta aureis argenteiſque bracteis fulgebant. Sellæ, pectoralia, ſtragula pretio & pulchritudine certabant. Enſes, ſclopeta pro armis erant. In pileorum verticibus diſcolores plumæ radiabant. Equis caput erectum argutumque, oculi vivaces, magni & micantes, auriculæ breves, collum juxta caput gracileſcens, pectus amplum, pleni lumbi, pedes lati & villoſi. Coloris plurimi punicei vel caſtanei, quidam nigri, quidam varii & ex pluribus temperati. Quorundam generoſitatem arguebat pedum color niger, cana & criſpa coma, maculæ zonæque rubræ. Erant, quos ſtellula in fronte commendabat. alios quatuor pedum, alios duorum, alios unius vel dextri vel ſiniſtri candor. Ex circumverſione ad utrumque latus verſatiles agnoſcas, ex inceſſu elegantes, ex habenarum motu obſequentes & faciles. Quod ſi qua ſo-

num procul arma dedere, ſtare loco neſcii. Stantes ſpumantia mordebant fréna; humum arrectis auribus pede pulſabant. Ibant ad numerum & hinnitu dominorum ſuorum inſtituto adfremebant, ea gravitate, ac ſi Regiæ ſe Majeſtati præire arcano inſtinctu cognoviſſent. Incedebant factis externo equite contuberniis. Præcinebant tubicines tres purpurea veſte induti, & tubarum clangore aurium gratiam demerebantur. Equites amictus forma colorque diſtinguebat. hi ſerico velluto, hi Tyrio, hi Phrygio, hi bombycino, hi fimbriato, alii undulato ſpecioſi ac decori. pro ſuprema veſte pleriſque lorica erat coriacea, militaris habitus. Adſpectus omnium & ſingulorum pulcherrimus. Nolo hic mihi objici Hannibalis dictum, de *forti magis & ſtrenuo milite, quam eleganti.* Nec illum Venuſini Poëtæ verſiculum moror; *Nil pictis timidus navita puppibus Fidit.* Quanquam enim ad bellum hæc non proceſſerit, ſed in Reginæ occurſum ſplendidiſſima phalanx, is tamen illi ipſi florenti ac vegetæ Adoleſcentiæ ineſt vigor, ea animi magnitudo, & generoſitas, ut ſi non Maria, ſed Annibal ad portas eſſet, ab urbis illum mœnibus depelleret, pro aris & focis illis ipſis armis, illo habitu intrepida pugnaret, & quæ nunc oſtentationis gloriæque fuit, tunc feriæ militiæ foret armatura. Nec damnandus omnino in apparatu militari nitor. Plato, Tullius, ille duodecimo, hic ſecundo de Legibus libro, ad nullos alios uſus *βάμματα* volunt ſervari & adhiberi, quam ad bellica ornamenta. Ipſe Iulius Cæſar, imperatorum fortiſſimus, milites ſuos tam cultos habebat, ut argento & auro politis armis exornaret, ſimul & ad ſpeciem & quo tenaciores eorum in prœlio
eſſent,

eſſent, metu damni. Ipſius Vegetii præceptum eſt, ut miles veſte nitidus, armis fulgens incedat. Erat dicti agminis Equeſtris ductor D. Cornelius Davilaer, Advocatus, Dominus de Petthem, qui ſubſiſtente ad pulcherrimi Equitatus intuitum Regina, in hæc verba eandem allocutus fuit, & cum tota poſt phalange in Vrbem deduxit. Oratio è Gallico Latine reddita ita ſe habet:

SERENISSIMA PRINCEPS,

Hæc quam coram vides, equitum patriciorum hujus Civitatis turma eſt, quæ partim D. D. Conſulum & Rectorum hujus Reip. juſſu, partim privato in M. T. affectu, & auguſtæ ac incomparabilis dignitatis ac ingentium meritorum tuorum intuitu, M.T. Amſtelodamenſe territorium limiteſque intranti in occurſum procedit, in teſtimonium ac documentum publicæ, quæ Vrbem hanc affecit lætitiæ, in qua civium ſinguli gaudent, exultant, ac ſibi gratulantur, quod M. T. præter beneficiorum cumulum præſentiæ ſuæ fulgore, veluti novo ſole, Vrbem hanc Amſtelodamenſem illuſtrare dignetur. Officia noſtra, quæ à nobis præſtari M.T. poſſunt, liberaliter & prolixe offerimus, ſpeciatim vero uti M. T. intra Vrbis portas in eum locum hoc comitatu deduci ſe ſinat, in quo excellentiores magnique nominis Principes, quoties huc concedunt, divertere & publico nomine excipi ſolent. ubi M. T. experietur, hoc noſtrum officium à deditis illi cultoribus profectum, leve eſſe gratitudinis ſpecimen, nec ulla ratione magnitudini Tuæ maximiſque meritis reſpondere.

Regina actis D. D. Conſulibus gratiis, benevolo animo has officioſas patricii Equitatus voces excepit.

Quæ dum foris geruntur, in Vrbe ex Conſulum mandato omnia decenter magnificeque compoſita fuere. Civium armatorum centuriæ viginti, antiquiſſima Civitatis præſidia, Reip. nervi ac robora, ſub ſuis ſingulis Ducibus coire juſſæ. Cautum id ſemper providis civitatibus fuit, genitis ſibi potius, quam aſcitis militibus credere; nec ita fidere externis auxiliis, ut non plus ſui roboris ſuarumque proprie virium intra mœnia ſua habeant. Arma illis diverſa, haſtæ vel ſclopeta majora. Habitus vel pro ordinum ratione, vel ex arbitrio aliis alius. Pectus, tergum, brachia, femoraque ferreo thorace, caput galea tecti. Omnium numerus duo facile millia excedebat. His cohortibus ſuæ aſſignatæ per Vrbem ſtationes. Aliæ ſub ipſam portam Reginæ adventum præſtolabantur, aliæ longo tractu viam omnem, quæ per Aggerem Novum, Forum ipſum vicoſque complures in Aulam Principis abit, pulchro ordine hinc inde oppoſiti tenebant. Quibuſdam aſſignati pontes celebriores tres, quibus Dameracum inſternitur, nec non ejuſdem cajetæ margineſque. Eſt illud Aquarum ex Ya flumine aut potius Auſtrini maris ſinu intra Vrbem ſe, uſque ad Damenſem cataractam, recipientium laxior alveus, navium vectoriarum quæ ad mercatum huc confluere undecunque ſolent, necnon frumentariarum oportuna ſtatio. Hoc tempore remotis Rectorum imperio navigiis omnibus, vacuum locum fecerat adventanti (uti opinio erat) per maritima Galliarum Imperatrici. Quin his ipſis Aquis exhibenda Spectacula ſub ponti-

pontibus occulte aſſervabantur. Ædium ab utroque Dameraci latere feneſtræ & circumfuſa tecta magno ære conducta cupidæ plebis deſideria arguebant. Verum huic omni apparatui iſto & poſtero die quies fuit, poſtquam aliud ſibi in Civitatem iter deſtinaſſet Galliarum Princeps. Producta ex publico Armamentario tormenta bellica juxta Yæ oram, & eminentioribus locis, ac promontoriis diſpoſita fuere.

Ferias & vacationes ab opere tota ſibi indixerat Civitas. Non quemquam ætas, non ſexus, non negotiorum moles, & rei familiaris cura retardavit, quo minus domo ſe proriperet & oculos paſceret regio vultu. Mirum quanta confluentis undique multitudinis per vicos, plateas, compita fuerit concurſatio, virorum, matronarum, puerorum & puellarum. Vidimus oppletas vias & jam tunc vere invias. Vidimus tecta ſpectatorum pondere laborantia. Vidimus ex arborum ramis, ex navium antennis non ſine diſcrimine pendentes, quibus locum terra negabat. Exterorum, advenarum, civium & indigenarum par ubique contentio & honeſtæ curioſitatis æmulatio. Veſtibula alii, coronas & projecturas ædium tenebant. audaciores faſtigia ipſa, loricas & acroteria inſederant. erat temeritati locus, ut eſſet ſpectaculo. Compluvia præ conſcendentium frequentia ruinæ proxima fulcris ſuſtentabantur. Fori inſuper & theatridia paſſim erecta recipiendo populo.

Sub horam pomeridianam quintam affulſit Mediceum ſidus, & Amſtelodamenſe Emporium ſubiit Regum Mater. comitanti eam uſque & præcedente Equitum turma.

Hac cernas præcedentia longi
Agminis officia & niveos ad frena Quirites.

Tunc exploſæ ex omni Vrbis parte bellicæ machinæ & terribiles baliſtæ immani fragore de Reginæ ingreſſu fidem fecerunt. Tot ſimul crepitantibus tonitruis, tot emiſſis fulminibus, videre erat aërem flammis undique accendi, cœlum fumorum unda involvi, terram tremore quati & vibrari. Pendentes in turrium ſublimibus campanæ grandiores commune gaudium per vicina rura deferebant, minores perjucundo modulamine & concentu ſuaviſſimo, populi applauſibus accinebant.

Sub ipſum Vrbis introitum & Harlemenſem portam, Andreas Bickerus ex Conſularium ordine, militiæ Vrbicæ Tribunus, & legationibus apud Poloniæ & Sueciæ Reges clarus, Petrus Reael ærarii publici Quæſtor, Gerbrandus Nicolai Pancratius Senator, Iacobus Bickerus Senatus Indiæ Orientalis Aſſeſſor, Civium Centuriones, præeunte verba Syndico Cornelio Boomio, Reginam gratulantes accepere. Quæ Syndicus dixit, latine reddita hæc ſunt:

SERENISSIMA DOMINA,

D. D. Conſules hujus Reip. militiæ Vrbanæ Tribunum, & ceteros Civium Duces quotquot præſentes adſunt, huc præmiſere, eo fini, ut tam de publico gaudio ſuper felici M. V. adventu coram teſtemur, quam de gloria, quæ perpetuo hinc Vrbem Amſtelodamenſem manebit. Inſuper ut M. T. rogemus, eo nos honore dignetur, uti à Tribuno Centurionibuſq; M. Tua in Aulam Principis deduci ſe patiatur: ubi D. D. Conſulibus opportunior feliciorq; ſe offeret tuo permiſſu occaſio declarandi abunde benevolam animorum ſuorum

pro-

propenſionem, & ibidem debita veneratione obſequia ſua M. T. nomine hujus Civitatis offerendi. Quamobrem D. Tribunus & Centuriones flagranter expectantes, uti M. T. in ſupradictum locum ſe à nobis deduci ſinat, ſubmiſſe rogant uti M. T. hanc benevolentiæ noſtræ ſinceram profeſſionem benigne interpretetur, tanquam à M. T. devotis cultoribus & humillimis clientibus profectam.

Regina oblata à Tribuno & Ducibus liberaliter honoris officia, æqua mente, & ſerena fronte perhumaniter accepit.

Atque hinc digreſſa, media inter pompæ triumphalis, equitum præeuntium, peditum ſubſequentium agmina, inter ſtantes hinc inde & cataphractos Civium ſpecioſos denſoſque ordines per plateam, cui à Novo aggere nomen, ad Curiam Forumque perrexit, lentius procedente equitatu curribuſque, quibus Illa comiteſque vehebantur, ob ſtupendum & incredibilem hominum accurſum, qui viarum non ſolum ſpacia obſederant, ſed rotis ipſis non ſine periculo inhærere videbantur.

Vbi à Foro in arctum cogi incipiunt oppoſitæ domus, in altum aſſurgebat Arcus Triumphalis, pulchra & decora ſpecie. In ſummo faſtigio Navigiolum ſtabat, vetus Sigilli Amſtelodamenſis character. Ex mali ſummitate fluebat Vexillum ſericeum coloris rubri. Panda navis pars Hollandiæ Comites duos habebat, ad priſci ſæculi morem cataphractos, quorum indultis privilegiiſque fruens hæc Civitas, ſymbola hæc gratæ perpetuæque memoriæ eſſe voluit. Appoſitè Navem ſibi vindicavere, qui navium beneficio totum terrarum orbem per-

meantium in hoc culmen, in hanc magnitudinem excreverunt, quæ ſociis honori, hoſtibus terrori, longe poſitis pudori eſt. Quibus Indum utrumque mercator noſter adit & gemino orbi merces infert, compactæ in unum tabellæ ſunt. His remotiſſimarum regionum lucris & commodis fruimur. His Moluccas, & Braſiliam Luſitano & Caſtellæ Domino procul ereptum ivimus. His tentatæ per Septentrionalem & Scythicum mare profectiones celebrem noſtrorum fortitudinem fecerunt. Hæ ſunt, quæ mari Pacifico & Sinui Mexicano non ita pridem incubuere, & auri argentique immani pondere potentiſſimum Regem exuere. ut merito Navis inſigni gaudeat, quæ navium officio uſibuſque felicitatem ſuam & potentiam debet.

In Theatro Arcus editiore, primum Spectaculum fuere Nuptiæ Chriſtianiſſimi Invictiſſimique Regis, *Henrici* I V, Galliarum & Navarræ Regis, & Chriſtianiſſimæ Reginæ *Mariæ de Medicis*, Cernas ſtare illuſtre & venerabile par, junctis in fidem matrimonii dexteris, ea majeſtate, quæ Reges, ea venuſtate, quæ Sponſos, illo veſtium ſplendore, qui terrarum Deos decet. Sic Iovi Iunonem, Peleo Thetidem, Cyro Aſpaſiam, Auguſto Liviam, Honorio Mariam, Conſtantino Minervinam his ipſis nupturas Principibus adſtitiſſe reor. Stabat pone nuptiarum ſacer conciliator. Et ne ſine Numine res tanta geri videretur, cœleſtes ſupra regales vertices Coronam regiam ex alto ſuſtinebant, ut Deo ipſi, cujus illæ Mentes adminiſtræ ſunt, placere tantorum Conjugum fœdera innueretur. Regis caput frontemque laurea redimebat, triumphantium Imperatorum decus. Cætera totum corpus cataphractus erat, ut con-

ſtaret, inter hæc ipſa gaudia & nuptiarum feſta de regni ſecuritate Regem cogitaſſe, nec tunc belli neceſſitate aut Mavortiis curis expeditum fuiſſe, cum mollem amictum exigeret dicata Veneri celebritas. Nec abit ab hiſtoriæ fide hic habitus. Refert enim Thuanus Regem militari habitu indutum fuiſſe, cum nuptiarum cauſa Reginam Lugduni primum acceſſiſſet. Ex humero chlamys pendebat, byſſo ſericoque fulgida, ne à nuptiis nitor omnis veſtiſque abeſſet Majeſtati conveniens. Galeam tot victoriarum teſtem, toties hoſtium ſanguine adſperſam, inter telorum undique ingruentium agmina & nimbos tutam inviolatamque puer armiger gerebat. Reginæ vultum heroica dignitas, gravitas, gratia habebat. Dignitas, quæ Ducis filiam; gravitas, quæ Mediceam; gratia, quæ Conjugem decebat. Veſtis longum ſyrma trahens ſerica & cærulei coloris Liliis aureis aſperſa, futuram Galliarum Imperatricem deſignabat.

Ad latus ſcenæ & Regis dextrum Hercules, non Leonis exuviis, quarum carior annona, ſed pelle Libyſtidos Vrſæ ſemicinctus, manu clavam tenebat, qua tot monſtra, Hydras, Leones, Tauros, Cerberos, Antæos, Cacos contudit. Non poterat aptior Sponſo Regi aſſignari Paranymphus, quam qui bellicæ virtutis laude, fortitudinis, prudentiæ, conſtantiæ gloria, tyrannidis pertinaci odio, ſcelerum averruncatione, libertatis vindicandæ zelo, ἀλεξίκακον illum & ἀποτρόπαιον Herculem referret. Ad pedes Herculis demiſſum ſcutum Liligeri Regni inſignia habebat. Huic ſe Mars gladium manu vibrans ſocium præbebat, ſine quo numine nec bella ſuſcipi nec confici poſſe olim

T 5 credi-

creditum. Nec alienum, Gallici Martis nuptiis Threicium intereſſe.

Reginæ latus Paranympha Pallas claudebat Sapientiæ Dea, quæ Reginis præit, & ad rectè faciendum ducit, ut honeſta à deterioribus, utilia à noxiis diſcernant, & quantum in ſe eſt regnorum incolumitati ſtudeant. Hoc conſpectu prudentiam Mediceam Regum fortiſſimo nubere ſcena loquebatur. Ex haſtæ ſuprema cuſpide vexillum fluebat Mediceæ domus inſignia oſtentans. Ægis non Meduſæ vultu, ſed iiſdem Inſignibus inſcripta Reginam illuſtris familiæ commonefaciebat. Placuit harum elegantiarum induſtrio inventori, fœdos crudoſque vultus & vipereum caput avertere ab amabilis Reginæ vultu & nuptiarum ſacris.

IN SPECTACVLVM.

En, bellatori nubit Medicea *marito.*
Et Princeps Italum nobile fœdus adit.
Et rutilis juxta fulgens Henricus *in armis,*
Hac ſibi ſceptrorum ſpem genitrice facit.
Herculis hîc faciem videas, hic Pallada. quorum
Hæc regnis mentem commodat, ille manum.

Quia de Nuptiis Regiis ſermo eſt, referam non ut grave ac ſeverum aliquid, ſed laboris & induſtriæ plenum: Avenionenſes, tunc cum nuptura Regi Avenionem veniſſet Regina, in arcubus & theatris ſeptenarium numerum, qui auſpicatus & bonæ criſeos haberi ſolet, elegiſſe, ut Regi & Reginæ & urbi multis in rebus convenientem. Nam VII palatia in ea, totidem parœcias, VII monaſteria antiqua, VII devotarum virginum aſceteria, VII ptochotrophia, ſcholas totidem ac portas eſſe, Regem tunc

tunc ſepties ſeptem annos natum; novies ſeptimum repetita à Pharamundo origine numerari: Ad Arcas juxta Diepam ter VII die VII bris feliciter certatum fuiſſe: Euriaca pugna in VII agmina quadrata exercitu inſtructo pugnaſſe: eam pugnam pridie Eid. Martias, hoc eſt bis ſeptimo menſis die viciſſe: ad Fontem Francicum VII menſe anni communis, hoc eſt Iulio, & bis ſeptima hora, hoc eſt ſecunda poſt meridiem, Regem pugnaſſe, & eodem menſe in S. Dionyſii templo ſolenni ceremonia majorum religioni nomen dediſſe: Samarobrigam Ambianorum ab Hiſpanis anno CIↃ IↃ XCVII captam & ſeptenario anni Solaris menſe receptam: XXVII. Februarii regia inſignia Anrici Carnutum pompa ingenti ſumpta, & ter ſeptimo die Iunii pacem cum Hiſpanis factam: Reginam XXVII annis natam: Ferdinandi VII ex Auſtria familia Imperatoris neptem: XVII triremibus advectam adveniſſe: prætoriam vero XXVII paſſus longam, XXVII utrinque remigum ordines habuiſſe. Addamus & nos tot ſeptenariis ſeptenarium unum, VII anni Solaris menſe Amſtelodamenſe Emporium ingreſſam eſſe Reginam.

At gravius de Nuptiis hiſce apud Reginam Maſſiliæ dixit Guilielmus Varius Præſes. Adſcribam orationem, tanquam futuræ fœcunditatis Regiæ præſagam & prænunciam:

Ad optatiſſimi Galliæ toti adventus tui famam, Chriſtianiſſima Regina, ecce Themidis adyta, Iuſtitiæ ſacraria & penetralia cuncti deſerimus, ut pedibus tuis advoluti, qui alios ad obſequium cogimus, obedientiæ Tuæ Maieſtati præſtandæ exemplo præiremus, & fidem voti religione obliga-

tam hoc longe honorificentiſſimo officio defuncti exſolveremus. in te tuoque adventu deſideria omnia publica, cuncta vota exhauſta, & conſumpta ſunt, nihilque ad ſummæ felicitatis cumulum deeſt, niſi ut quæ Deus Opt. Max. bona contulit, propria deinceps faciat, & felicitate per te conceſſa, quam diutiſſime fruamur. Rex nobis contigit, virtute præſtans, benignitate admirabilis, fortitudine incomparabilis, qui laboribus ſuis Regno quietem, periculo proprio ſecuritatem, victoriis gloriam conciliavit. verum in tanta ſeu lætitia ſeu fælicitate nonnunquam triſtis cogitatio ſubibat, humanæ conditionis fines à natura præſtitutos eſſe, nihilque ſub cœlo perpetuo durare, & quod cuncti aſſiduis votis immortale exoptabant, aliquando deſiturum. ſolitudinem vero illam & cœlibatum in quo Rex degebat, vitam ipſi, quæ cunctis adeo cara erat, minus gratam reddere, & ſpem hæredis, cui quantum patri debebat, tantum olim debitura eſſet Gallia, adimere. in hac futuri anxia cogitatione defixis, quaſi cœlo demiſſa nobis illuxiſti, cunctaſque triſtitiæ nubeculas vultus tui ſplendore diſcuſſiſti, & tranquillitatis, qua ſub optimo principe quaſi precario fruebamur, ſolidum gaudium feciſti, ſpe haud dubia fore, ut adſpirante Dei gratia in familia regia intermortua per tot annos ſucceſſionis ſpes per te renovetur, & digna tanto regno numeroſa progenies, quæ patrem virtute, matrem ſanctiſſimis moribus referat, ad regni alioqui nutantis fulcimentum ſuccreſcat. proinde devoti Numini Majeſtatique Tuæ fauſtum felicemque tuum ad littus

Gallicum

Gallicum appulſum gratulamur. Deumque ſupplices comprecamur, ut diu apud nos & nobis feliciter regnes : ut ſeculum quod nunc ingredimur, cum deſinet, te cum Rege marito ſuperſtite incolumem videat, & quæ ventura ſunt, beatam tot Regum ex te naſciturorum matrem prædicent. magni Regis & cui vix parem priora ſæcula habuerunt, uxor venis, magnitudinem Auſtriæ familiæ, unde orta es, prudentiam ſapientiamque Medicææ, unde nomen trahis tecum in domum eius inferens. viciſſim memor eſto, idque tibi multoties repetitum puta, non ſolum te ad potentiſſimæ toto Chriſtiano orbe Reginæ titulos, ſed etiam ad beneficentiſſimæ tot populorum, quorum Rex pater eſt, matris munus per hoc matrimonium à Deo vocatam : age ergo, & ut tori conſors, ſic regiæ ſollicitudinis in poſterum particeps, hanc gloriam occupa, & populos imperio communi ſubditos, de quorum ſalute & quiete aſſidue Rex cogitat, pari erga Francogallicum nomen cui nunc omine felici inſerta es, caritate proſequere, ut læti non ſolum ipſi tibi ſerviant, ſed vicini eandem felicitatem cum à ſuis principibus adepti fuerint, eam ſe tuo exemplo debere fateantur.

Exhibuimus Nuptias ſpectaculo. Nunc ut à ſpecie maximarum rerum & fictis imaginibus ad res ipſas & vera dramata Lectorem revocem, Nuptiarum modum formamque prout inchoatæ alibi, alibi conſummatæ fuere, maximi Thuani verbis exponam : *Inter multiplices* (inquit ille) *inſtantis belli curas ſerium de matrimonio Regis cum* Maria Medicea *Franciſci Magni*

Etruriæ Ducis F. negotium minime intermiſſum eſt. prius cum Margarita Henrici II *F. & Caroli* IX *ſorore ante* 28 *annos contractum, cum ſententia à Franciſco Ioüſa Cardinali lata nullum eſſet declaratum, protinus Nic. Brulartus Sillerius, qui apud Pontificem regii oratoris munere fungebatur, Florentiam cum mandatis ampliſſimis excurrit, ut conditionibus jam agitatis & conventis Regis nomine ſubſcriberet. poſtea Rex in Sabaudiam profecturus, ſpeciale mandatum ſponſalitia contrahendi ad Ferdinandum Magnum Etruriæ ducem*, Mariæ *patruum, per Rogerium Bellogardium magnum Franciæ hipparchum mittit; qui cum* 40 *è nobilitate delecta Maſſilia ſolvit, & Liburnum* 12 *Kal.* 8 *br. appulit, triduo poſt Florentiam ingreſſus, & à Ioanne & Antonio familiæ Mediceæ naturalibus liberis perhonorifice exceptus. Ex Palatio Pitiorum obviam ei proceſſit Ferdinandus ipſe Magnus Etruriæ Dux cum omni aulico comitatu, & poſt mutuas ſalutationes, ac gratulationes, cum mandata quæ à Rege Bellogardius habebat, intellexiſſet, ambo in Palatium perrexere, & Bellogardius ad* Mariam *deductus literas ei Regis manu ſcriptas porrexit, & mandata ampliora fidei ſuæ commiſſa expoſuit.* 6 *Non.* 8 *br. Vincentius Mantuæ Dux cum Helionora* Mariæ *ſorore, quam in uxorem duxerat, Florentiam venit, & poſtridie Reip. Venetæ orator Petrus Aldobrandinus Cardinalis ad Regem legatus de pace deſtinatus in itinere Florentiam divertit, ut nuptia-*

libus

libus ceremoniis Pontificis nomine intereſſet, 4 Non. urbem ſolenni pompa ingreſſus, quem ad portam uſque urbis Magnus Dux cum magno non ſolum aulæ, ſed univerſi ſacri ordinis comitatu venientem excepit, & ad latus ſiniſtrum cum eo incedens ad majus templum deduxit; ubi in pedes ambo deſcenderunt, & poſt peractas publicas preces in Palatium diſceſſerunt. à cœna quæ lautiſſima parata erat, ad Mariam *ſalutandam Aldobrandinus perrexit. die ſequenti nuptiales ceremoniæ peractæ, ipſo Legato ſacra peragente, & ad dextram* Maria, *ad lævam Magno Etruriæ Duce Reginæ patruo adſtantibus.*

Atque hæ quidem Nuptiæ fiduciariæ fuere. At poſtquam ex Italia in Galliam appulit Regina, & Lugdunum venit, ipſa matrimonii ſolennia Rex ipſe abſque fidejuſſore explevit. Hic Regina totos octo dies Regem, qui ad S. Catharinæ propugnaculum profectus fuerat, tandem v Eid. xbris adproperare intellexit, & eo die adfuturum. Cœnam temporius cum ſumſiſſet & in proximum conclave conceſſiſſet, præſto Rex militari habitu adfuit. Tum celebrata denuo Nuptiarum Florentiæ contractarum, ſolennitas fuit, frequentiſſimo principum, procerum & illuſtrium matronarum, necnon oratorum externorum cœtu, cui inter alios Carolus Ligneus Arembergii Comes, Alberti & Iſabellæ Achiducum nomine interfuit.

Verum ut ad Arcum Triumphalem revertar, Regina curru in Theatrum obverſo, intentiſſimis oculis omnia contemplata, non ante hærere hic deſiit, quam explicatæ cortinæ tantos

Con-

Conjuges ſpectatoribus ſubduxiſſent. Hinc per eos vicos urbiſque vias circumducta, quæ & celebriores, & patentiores curribus pertranſiri commodius poterant. Itum per populoſam & denſam mercantium officinis. Olitoriam plateam, ubi ædium precia immenſa, ſpacia anguſtiſſima. Mixti habitant aurifices, annularii, automatarii, ærarii, gemmarii, ſcriniarii, coroplathi, quique Noricas merces diſtrahunt, culcitrarii, lapicidæ, armorum politores, ſcandularii, ſtatuarii, ſtannarii, thoracopæi, linarii, ſericarii, veſtiarii, œnopolæ, pelliones, pileones, limbularii, aromatarii, pharmacopæi, cerarii, aliaque opificum & propolarum genera infinita.

Hac progreſſa pompa triumphalis, inde per vicum Leſdelam, flexoque mox in meridiem tramite, per eam foſſam, quæ ob ædificiorum elegantiam Holoſericæ nomen meruit, eo loci deventum, ubi ſe aperit Sagittariorum platea. ad pontem, cui appellatio ab exoſo non Auguſto Cæſari, ſed Hebræis animali. Hic alter ſurgebat Arcus, altitudine, forma, picturata fronte adſpectabilis. In ejus faſtigio grandibus literis ſcriptum legebatur hoc Maronianum hemiſtichium, *Læta Deûm partu.* quo ad Reginæ Matris illuſtres Regioſque Partus alludebatur. Subſiſtente Regina, & deductis cortinis, Ecce è ſublimi oſtentum alterum fuit ipſa *Medicea*, quæ ad Berecynthiæ Deorum matris ſimilitudinem, auguſto ſplendidoque currui inſidens, habenis ſuis non columbas junxerat Veneri ſacras, non aves Iunonias, non Bacchi Lynces, ſed Leones, quos Berecynthiæ proprios eſſe voluit fabuloſa ætas. Equis vecti fuere Romanorum Imperatores, quamdiu ſtetit Reſpublica.

At

At erepta libertate, primus Leones, Deorum velut æmulatione, ad currum junxit Triumvir M. Antonius. Vehebatur olim Berecynthia Phrygias turrita per urbes cœleſtibus Dis cincta. Simili vultu Gallorum Berecynthia viſa hic fuit, cincta undique & ſtipata terreſtrium Deorum ſobole. Anteriore currus parte ſedebat *Lodovicus* Iuſtus, Galliarum Rex, *Pius, Felix, Auguſtus*, ſedebat juxta *Ioannes Baptiſta Gaſto*, Celſiſſimus Aurelianenſium Dux. Poſteriore currus parte eminebant filiæ tres, *Henrica Maria*, quæ Auguſtiſſimo Britanniarum Regi, *Carolo*, Fidei Defenſori: *Iſabella*, quæ Potentiſſimo Hiſpaniarum Regi *Philippo* IV: & *Chriſtina*, quæ Magno Sabaudiæ Duci Victori Amadæo nupſit. Diſtinguebantur ſuis ſinguli ſingulæque propriorum Regnorum & Ducatuum inſignibus. Pari liberorum numero circumfuſus Germanicus Cæſar de Cheruſcis, Cattis, & Angrivariis ſpecioſiſſime triumphavit: Augebat (inquit Tacitus libr. II Annal.) intuentium viſus eximia ipſius ſpecies, currus quinque liberis onuſtus. Currum cingebant Virgines quatuor, quæ Europam, Aſiam, Africam, Americam exhibebant. Singulas mundi partes ex ſuis erat noſcere proventibus. Quæ omnia eo conſilio ordinata crediderim, ut inſidentes materno currui Regem Reginaſque, imperium per has ipſas Vniverſi partes vel proprio vel maritali jure diffundere, conſtaret. His verſibus ad Deorum Matrem Berecynthiam, & Reginam Regum Ducumque Matrem alluſum fuit:

Qualis per Phrygias quondam Berecynthia portas
Vecta fuit, partu tot celebrata Deûm,
Ingredere auſpiciis noſtram felicibus Vrbem,

Atque

Atque oculos per me fer, Medicea, *tuos,*
Quos portus, quæ tecta vides, turreſque, rateſque,
Templaque, fortunæ ſunt monumenta meæ.
Per terras fluctuſque vagor, ſua munera mundus
Mittit, & hic pretio proſtat uterque ſuo.
Cæſaream felix, abavo donante, coronam,
Et decus à veſtro ſanguine grande tuli.
Ad Te præteriti redeat nunc gratia facti,
Et non immemorem, maxima Neptis, habe.
Sic placui defenſa tuo Regina marito,
Sic nato de Te Rege beata fruor.
Si majus genuiſſe Deos, Regeſque, Duceſque,
Iam Matri liceat tot placuiſſe Deûm.

Ex Currus hujus adverſa fronte ſpectabatur Navigium, Reginæ velut obnavigans. In ejus prora Virgo, Amſtelodamenſem Vrbem repræſentans, ſpecioſa, elegans, veſtimentis pulcherrimis fulgens, prono ad omne obſequium vultu, corporeque nonnihil inflexo, Reginæ reverenter ac demiſſe communem ſalutationem votaque publica offerebat. Erant in eadem conſpicui Hollandiæ Comites duo, quorum ſupra facta mentio. Eorum alter haſtam manu gerebat, è qua vexillum pendebat Amſtelodamenſium inſignibus intextum.

Hujus ſpectaculi lætiſſimo adſpectu cum ſe expleſſet Regina, Aulam Principis, quæ jam in propinquo erat, ſubiit, profectionis ſuæ & pompæ triumphalis terminum. Solent hac Domo excipi Hollandiæ Principes & Gubernatores, quoties in hanc Vrbem deflectunt. quód cum accidat rarius, & non niſi deſtinato; in parte Palatii ſedem hic Conſilii ſui ſibi delegere Maris Præfecti, ſive Collegium, ut vocant, Admiralitatis, ex Delegatis Fœderati Belgii conſtans. quibus tuendi adverſus piratas,

ratas, & præſertim hoſtes Morinos, Oceani & navigantium ſecuritati invigilandi partes demandatæ. Area in medio eſt ſpacioſa, quadrata, teſſelatis ſtrata lapidibus. Porticus ad ſiniſtrum introeunti latus excurrit, in ambulacri uſum, à Senatu exſtructa Anno 1594, quo tempore, expugnata Groninga, Civitatem hanc triumphans ingreſſus fuit, illuſtris memoriæ Princeps, Mauritius Naſſovius. Atria, conclavia, cœnacula, triclinia habet ampla & magnifica, quibus excipi ſatis digne eminentiores Poteſtates poſſunt. Et licet Majeſtati Regiæ auguſtius & magis regale palatium debebatur, tamen auguſtius memoria retro Principum pandere Amſtelodamenſes non potuere. Fuit hoc Reginæ, quo tempore hic commorata fuit, hoſpitium. Celſiſſimæ Auranſiorum Principi ædes vicinæ, ſplendidæ capaceſque, mercatoris Trippii patuere. Illuſtri Culenburgi Comiti, Domino Brederodio; Sylvarum Hollandiæ præfecto, aliæ alibi habitationes aſſignatæ. Hortus Sagittariorum ædificio recenti ornatior, iiſdem Dominis prandii cœnæque ex Conſulum inſtituto locus fuit. In ampliſſimum cum ſe Atrium recepiſſet Regina, aulæis undique ſuſpenſis fulgidiſſimum, in ſublimiori ſede veluti throno conſedit. Theodorus Haſſelaer militiæ præſidiariæ titulo Majoris Præfectus,&Collegii Societatis Indiæ Orientalis Aſſeſſor, in eadem Aulæ parte habitans, id negotii ſibi dari paſſus eſt, ut ea quæ ad Reginæ commoda, ſecuritatem, ac tutelam facerent, procuraret. Qui quam fidem hactenus Vrbi univerſæ, inpræſentiarum Reginæ omnibus modis probavit.

Tum Nobiliſſimi, Magnificique Reip. Amſtelo-

ſtelodamenſis Conſules, Curia egreſſi, à qua mota vel lætis vel triſtibus Vrbe non recedere in more habent, Reginam adiere, una cum Syndicis D. Guilielmo Borelio,& D. Cornelio Boomio, ut adventum illi S. P. Q. A. nomine gratularentur. Ingreſſi & ad ſalutationis officia admiſſi; his verbis è Gallico ſermone verſis, eam affatus fuit Guilielmus Borelius, Dominus de Duynbeke, Vrbis Syndicus:

SERENISSIMA PRINCEPS,

Conſules ac Rectores Reip. hujus, ſumma veneratione Majeſtati Tuæ officia ſua, & devotam voluntatem ſubmiſſe per me offerunt: & ſuper felici Tuo in Vrbem hanc adventu læti gaviſique, in maxima honoris ſui parte ponunt Regiæ dignitatis auguſtam præſentiam. hic ut morari dignetur M. T. & Civitatis, ſi qua tanto faſtigio digna reperiri poſſint, commodis frui, ſerio rogant obſecrantque. quin hoc nomine ſe M. T. debere fatentur, & Regalis Tui vultus ſplendore Emporium hoc irradiari, gloriæ ſuæ deputant. Si oculis uſurpare & perluſtrare illud non gravabitur M. T. Vrbem ſpectabit, quæ inter longi belli aſpera non ſolum infracta ſtetit, & priſtinum decus integra ſervavit; verum grandibus inſuper incrementis aucta D. D. Ordinum cura, Regum fœderatorum ope, Veſtræque M. favore & gratia major ornatiorque evaſit. Quo beneficio cum M. T. obnoxius ſit Status hic in univerſum, privatim vero hujus Vrbis: nequaquam ſe iis officiis, quæ M. T. præſtari

præſtari præſens occaſio ſinit, tantorum meritorum ſummam adæquaſſe, ſed longe infra illa ſe ſtare libens agnoſcit. Auguſtiſſima Domina, Reges Principeſque Supremum Numen imitari habent, cujus in terris vicem ſuſtinent. pro maximis aſſiduiſque beneficiis, ſinceræ voluntatis ac pronæ gratitudinis ſtudia acceptant. hæc ipſa Domini mei illibata & nunquam intermoritura M. T. deſpondent & devovent: & ut Regio Tuo favore Rempublicam hanc porro proſequi ac tueri digneris, omnibus votis flagrantiſſime contendunt: & quidquid officiorum præſtari M. T. poteſt, eidem humillime & prolixe deferunt.

Ad hanc Syndici Orationem placide reſpondit Regina, gratias ſe agere Civitatis hujus Rectoribus, pro officioſa & plena erga ſe tam benignæ voluntatis ſignificatione, multis ſe retro annis hoc in votis quam maxime habuiſſe, uti celeberrimi hujus Emporii conſpectu frueretur propius. jam tempus ſe nactam, occaſionemque luſtrandi Vrbem, & coram ſtudioſius videndi, quidquid in ea viſu rarum eximiumque eſſet. iterumque gratiis actis Rectoribus Dominiſque hujus Reip. gratiſſimam ſibi hanc eſſe tam benignæ erga ſe humanitatis teſtificationem, plenæ benevolentiæ vocibus ſignificavit.

Hinc digreſſi Conſules, Celſiſſimam Ameliam, Principis Auriaci Conjugem, fidam Reginæ aſſeclam adiere, & gratulatione ibidem ac ſalutatione defuncti, in Curiam ſe recepere, ut ea curarent provide, quæ ex Reginæ eſſent & Reip. honore. Mos eſt, ut diſpoſitis per caſtra & oppida excubiis, teſſera, ſive Vox detur vigiliarum præfectis. Illam dare in caſtris

ſtris, Imperatoris eſt, in civitatibus, Conſulum. Verum hanc dignitatis & ſupremi juris prærogativam Reginæ detulerunt, quæ dum hic fuit, Voces dedit in ſingulas veſperas, & primam quidem *Mariæ*. Voluit prudentiſſima Regina nomen ſuum commodare cuſtodiæ & ſecuritati Civium, quorum propenſiſſimos erga ſe animos tanto concurſu, tot gratulationum, gaudiorum & feſtivitatum ſtudiis experta fuerat. quin leve putavit, vocis arcano tueri Remp. cujus cauſa quidvis vellet. in votis habebat futurum, ut non *Maria* nuda recitatio, ſed *Maria* ipſa Senatus, populi, mercantium honori, felicitati & utilitati aliquando conſuleret. Huic jam quies erat intra Aulæ parietes, ſed nondum Equiti noſtro, nondum militaribus Civium copiis. quo exceperant Reginam ordine, quo per Vrbem deduxerant, quo comitati currum fuerant, Aulam præterequitans ille, prætergreſſi hi, non niſi ſero veſpere magnificæ Introductionis finem fecere. Cives hic illic igneis miſſilibus in ſublime jactis, tenebris noctique lucem, privato quiſque affectu, fœnerabant. quæ licet ſummarum ædium & turrium faſtigia æquarent, infra tamen Majeſtatis ſuæ gloriam famamque attollebantur. Solum reſolutus à meridie in pluviam æther querruli ſermonis nonnullis materiam ſubminiſtrabat. Erant, ut in divinationes prona ſunt mortalium ingenia, qui minus auſpicatam pluviam interpretarentur. contra,qui optima in ſpe habent, non triſtitiæ & doloris, ſed lætitiæ bonique ominis prodigia cœlo portendi dicebant: fulſiſſe hoc die Solem, flaſſe leniter Zephyros, impulſum ſine procellis Neptunum aſſurrexiſſe Gallici maris Dominæ, Yam Amſtelamq; læto mur-

murmure ripis adſtrepuiſſe, Vulcanum è machinis bellicis ignes ſuos evomuiſſe, tormentorum fragore concuſſam Tellurem: Non potuiſſe non etiam Iunonem, quæ aër eſt, in partem venire communis gaudii, nec alia illam ratione gaudium teſtari potuiſſe, quam ſi coactis, quibus imperat nubibus, in pluviam illas reſolvat, & fœcundis imbribus in terræ gremium deſcendat. Dicebant alii, Berecynthiæ in foro Currum parari, hanc terram eſſe, quæ nullo beneficio magis, quam pluviæ, poſt ſerenos Soles gaudeat. Dicebant faſtidioſe graves, magnis voluptatibus comitem ire dolorem, triſtia miſceri lætis, ſecunda adverſis caſtigari: quaſi veſtium ſplendorem cœleſti madore adſpergi grave foret iis, qui animas pro Patriæ & Reip. ſalute devoverunt.

Sequens proxime dies luſtrandæ Vrbi impenſus fuit. Ejus Rectores Reginam à meridie in Domum Societatis Indiæ, quæ ad Orientem mercatur, deduxere. quo officioſa Præfectorum ejuſdem Societatis humanitas illam benigne invitaverat. Ædificium amplum eſt & ſpacioſum. Receptacula habet, in quibus Indorum aromata, piper, nuces myriſticæ, cariophilla, caſia, macis, aliaque ejus generis aëri exponi & inſolari commode poſſunt. Porta, area, atria, conclavia magnifica omnia & ſplendida. In ipſo Præſidum triclinio, ubi convenire ſolent & conſilium de rebus ſuis habere, picturas cernas exoticas Chinenſium, Iaponenſium. Pendet magna Bataviæ Civitas arce ſua terribilis & inacceſſa. Pendet Iaponenſium Regis Aula, cui parem non habet orbis, pretio, amplitudine, robore. Pendent circum Inſulæ Moluccæ, arces, ſylvæ aromatiferæ, oppida, portus,

tus, noſtri ſub alio Sole dominii. Pendent Sinarum populis proxima loca, favoris Belgarum apud longè diſſitos documenta. Arma exotica, haſtas, ſariſſas, ſecures, ſcuta teſtudinea parietes habent. Tabulata & contignationes in longum latumque expanſa, ſuiſque cancellis diſtincta, gemunt ſub pondere. Hic acervos cumuloſque ſpectes ſerici facti infectique. Hic aliorum aromatum conditoria & proprias ſtationes. alibi ſucci, gummi, & tinctorum terræ ſuis ſingula locis ſtabulantur. Quicquid horum Moſchus, Sarmata, Cimber, Germanus, Gallus, Italus, Afer, Græcus, Belga in uſus ſuos convertit, hujus domus mercimonium eſt. Inſtar marini æſtus accedunt alia, alia recedunt. Porcellana vaſa, quæ veterum Myrrhina eſſe Scaliger & Cardanus credidere, genus fictilium precioſiſſimum, gratiſſimumque huc quotannis majoribus navigiis inferuntur. Ac de his navigationibus, quod de victoria illa Mithridatica Pompei magni olim Plinius, non immerito quis dixerit, eas præcipue ad margaritas gemmaſque & tranſmarina iſta utenſilia mores inclinaſſe. Hujus Domus Societas parvis principiis nata, hodie in eam, Dei beneficio provecta eſt fortunam, ut quotquot ſortis ſuæ ſymbolam primum contulere mercatores, jam illam quadruplaverint. Hæc ipſa ſuis opibus militem conſcribit, exercitus colligit, caſtra figit, movetque, bella in alio orbe gerit, urbes expugnat, inſulas ſubdit, claſſes adornat, terris, fretis, portubus Caſtellæ Dominum exuit, patriæ labores, alibi atterendo Hiſpanorum vim egregiè levat, denique ea agit perficitque, quæ à magnarum Poteſtatum conatibus non longè abſcedunt.

In Domum Societatis Indiæ Orientalis.

Fecit iter Fortuna mari, pervenit ad Indos,
Et procul Eoo fixit in orbe pedem.
Memnonia patuere Domus, patuere Moluccæ,
Regnaque fœderibus tot ſociata novis.
In thalamos Aurora tuos jam claſſibus itum eſt,
Et Batavos alibi, tectaque noſtra vides.
Non ſatis eſt viciſſe domi, cum Sole vagamur.
Et tanto volupe eſt vincere teſte foris.
Sint veſtræ merces Indi, ſumus horrea Belgæ.
Quas Oriens fruges parturit, Arctos habet.
Servat hyems fructus, quos torrida coxerat æſtas,
Et calidum gaudet mandere bruma piper.
Mittunt thura Arabes, permutant ſerica Perſæ.
Et ſpacioſa ſuas Iava miniſtrat opes.
Parthica diſtentas onerant velamina puppes,
Poclaque Sinarum carbaſa plena vomunt.
Oſtia quot fundit Ganges, tot navigat unus
Amſtela, & externo ſub Iove bella gerit.
Lucra ſinus omnes nobis atque æquora pandunt,
Inveniunt quovis littore lucra viam.
Heſperio cum Rege ſolum partimur & undas,
Et formidati frangimus arma Tagi.
Qui dubitas, caſtella, domos, arceſque tuere,
Atque alio patriam crede ſub axe dari.
Sic aliis alius populis divenditur orbis,
Totaque ſe vendens machina, rurſus emit.
Quæque ferax longe ſpatiis immanibus Eos
Colligit, in Batavis continet una Domus.

Subeunte Domum Regina per inſtratam pulchrioribus pannis aream, ecce in patenti Atrio, Epulum apparaverant Societatis Præfecti, non in palati ſolum, ſed & oculorum nariumque

oblectamentum. Potuiſſet Regum luxus ſumptuoſiore Illam menſa excepiſſe, at non aptiore Domus Indica. Ea quippe appoſuit, quæ Indorum propria ſunt, ſoli iſtius terræque nativas dapes vel quaſi dapes.

Fuere in veterum deliciis pavus è Samo, attagen Ionicus, grues Melicæ, hœdus ex Ambracia, pelamis Chalcedonia, helops Rhodius, ſcari Cilices, conchylia Lucrina, murenarum lactes, mulli Maſſilienſes, phænicopterorum linguæ. Harum lautitiarum & cupediarum nihil hic. Perſarum, Arabum, Moluccarum, Iaponenſium, Sinenſium dona, ſegeteſque habebant capaciſſima & panda Porcellana, quæ docto ordine longis menſis diſpoſita rei novitate afficiebant Reginam. Erat pro ferculo piper rotundum oblongumque, ſua ſpecie adſpectabile. Macis & Nuces myriſticæ triplices, aliæ involucris ſuis incluſæ, aliæ foliis macidis tectæ, aliæ conditæ, Moluccarum proprios proventus & benignitatem prædicabant. Cinnamorum & caſiæ ligneæ fiſtulæ decuſſatim in altum aggeſtæ Auroram matrem fatebantur. Cariophyllorum acervus, ſerici rudis & nondum elaborati faſciculi, Perſidis & Chinæ labor è patinis alte aſſurgebat. Borax candore oculis, Benzoinum nidore fragantiaque naribus lenocinabatur. Muſcus, Styrax, ſantalorum ligna & tinctorum terræ, ſuis quoque exhibebantur lancibus. Erat adhæc inter viſus obſonia Draconis ſanguis concreto ſucco rubens, etiam tabellæ ex macidis ſucco, & Gutta gamba, flavo colore reliquis intermicans. Sabæorum thus & myrrha, Diis ſacra odoramenta, Galliarum Numini pro libamine erant. Cubebæ & Rheum officinarum & nata in cannis præcelſis ſacchara,

ſacchara, & pulveris tormentarii terribilis materies, ſal petræ, ſive nitrum, ſuis locis diſpoſita. Etiam gummi lacca, & apum labor cera, & magni pretii olea è macide & nucibus myriſticis, & zingiber non conditum & ſacchari conditura pellucens obſonium faciebant.

Errabant *Mediceæ* oculi, quæ peregrinarum & inſolitarum epularum fruens conſpectu & attactu, cum Indis ſe, Moluccenſibus, Perſis, Arabibus, Iaponenſibus, Sinis convivari jucunda animi agitatione putabat. Sordebant præ his diaria & conſueta, phaſiani, ſcarorum jecinora, perdices, ſumen, apri, & quicquid exquiſitiſſimorum ferculorum largiſſimo ſumptu in gulæ gratiam arceſſunt delicati & fluentes. Non hic Aſinii Celeris, aut Apicii, aut Claudii, aut Caligulæ, aut Cleopatræ portentoſæ cupiditati litatum fuit. Non ad menſam flagitati remotorum littorum piſces, peregrini aëris volucres, alieni temporis flores. non hybernæ poculis roſæ innatabant, non æſtiva in gemmis capacibus glacie falerna frangebantur. Omnia citra luxum, citra profuſionem ea ſolum oſtentabant, quæ mercatu annuo ex Oriente huc deferri conſueverunt.

In Ferculum Orientalium mercium Reginæ Matri paratum.

Vidit, & inſolitas mirata eſt Regia menſas
Mater, & Eoas attigit ore dapes.
Stabant ante oculos meſſes, quas miſerat Indus,
Quas dederant Perſæ, quas pretioſus Arabs.
Delibat Medicea *ſuis fragrantia cannis*
Cinnama, & externo fercula miſſa ſolo.
Adſpicit Auroræ ſegetem, thus, balſama, myrrham;

Et ſpaciis Superûm munera ſtare ſuis.
Hæc oculis placuere magis, magis illa palato,
Guſtus, odor partes hic obiere ſuas.
Talia non poſuit Thetidi convivia Peleus,
Non epulis iſtis accubuere Ioves.
Non hæc adſpexit Latium, cum victor ab hoſte
Romulidum intraret mœnia Cæſar ovans.
Tunc aliquis dixit ſecum : quæ fercula ΚΟ'ΣΜΟΣ
Hic parat, hæc Cosmi *filia grandis edit.*

Regina quædam guſtaſſe, quædam vidiſſe, contenta, cum ſibi perplacuiſſe hunc exoticarum mercium & deliciarum apparatum liberali oratione ſignificaſſet, actis gratiis, à Reip. Conſulibus, per ſpacioſam Vrbem cum univerſo comitatu circumducta fuit.

Vidit ædificia palis ſtipitibuſque fulta, & ex ipſis alte educta paludibus, ut non minus hæc, quam Venetiæ aquis innatent. Vidit labore & induſtria cogi in obſequium terram, & invitam eas moles portare, quas ſibi relicta funditus abſorberet. Adſpexit dilatata non multis abhinc annis immani ſpatio pomœria veteris Civitatis ambitum adæquare. Vidit foſſarum & eam fluminum inſtar interſecantium ampliſſimos, & vehendis quaquaverſum mercibus aptiſſimos alveos. Per Regiam foſſam, ſive Cingulum, mox Dominicam, inde Cæſaream foſſam vecta, ædes ubique conſpexit mira felicitate ad omnem negotiationem, varietatem, ſplendorem, factas; ingenio plurimum in iis naturam ſuperante, quæ in longiſſimum non raro proſpectum, & qui cujuſque oculos effugiat, protenduntur. Stupuit ad Cæſareæ foſſæ conſpectum, cui perſimile tota Europa, ſi exteris fides, non habet, ſive in ædium longam

gam continuamque ſeriem, ſive in earum ad oſtentationem, pulchritudinem, decus, & habitantium commoda comparatas fabricas, ſive in frontiſpiciorum, veſtibulorum, faſtigiorum formas, vario opere interludente Toſcano, Dorico, Ionico, Corinthio, ſive in pontes lateritios aquis intermeantibus inſtratos, ſive in arborum ædibus oppoſitarum pulcherrimos ordines, aciem intenderet. Vidit Deo ſacras ædes & templa, non veteris ſæculi, ſed ſuperiorum annorum opera, ne jam pietatis ſtudia exolevisse credant, quotquot illa in majoribus noſtris merito admirantur. Fuit, ubi cataractas vidit maris fluminumque repagula, & cum res exigit, emiſſaria, quibus Oceano catenas injicit, & obices ponit vis ſolertiaque mortalium. Fuit ubi turres adſpiceret, vel in media Vrbe, vel ad fluminis ripam Pharorum inſtar exſurgentes, tanta pellucentes amœnitate, ea ſuperſtantium columnarum varietate, ut dum Solaribus transverberantur radiis, luci quavis parte viam proſpectu præbeant lætiſſimo. In turrem Templi Occidentalis oculos convertens, in ſummo ejus apice Coronam Cæſaream vidit, abavi donum, & liberalitatem ſuorum in cœlum attolli à grata poſteritate conſpexit. Occurrere obeunti navium ſtationes plurimæ, per foſſarum alveos ſparſæ, Londinenſium, Rhotomagenſium, Rupellanorum, Hamburgenſium, Lubecenſium, Antwerpienſium, Harlingenſium, & aliorum ſine numero. Vidit lignorum omnis generis, trabium, aſſerumque ſectilium ſtrues longiſſimis ſpaciis extendi, quæ ex Sarmatia, Livonia, Bergis, etiam è Bructerorum & Cheruſcorum ſilvis huc advectantur. quorum vel ad ædificiorum, vel claſ-

 ſium

ſium fabricas, vel ad aggerum munimenta adverſus maris Auſtrini furores quotidianus uſus eſt. Occurrere fora, venditionibuſque dicata loca, navalia etiam, ubi quaſſæ rates reficiuntur, vel novæ conficiuntur. Vidit denſa domiciliorum agmina non ad habitationem, ſed mercium omnigenarum cuſtodiam facta, ubi elephantorum dentes in montes aggeſti, ubi balænarum & cetorum arvina ignibus excocta, ubi Braſilienſium nemora, ubi Tabaci contorta in cylindros pondera, ubi boum caprarumque exuviæ, Eburonum metalla, ubi æris Gothici laminæ aſſervantur. Prætervecta fuit vitrorum officinas, ubi æterni ignis materia fornacibus liquefacta nunc flatu, nunc torno figuratur: alia argento, alia auro incruſtatur ad quemcunque uſum, etiam ad eſcaria vaſa. Non placuit olim Tiberio principi hoc vitri flexibilis temperamentum, qui, ne pretiis aliorum metallorum detraheretur, officinam tanti inventi matrem abolevit. Opportunum fuit hæc adſpectaſſe vel in tranſitu Reginam, quæ hoc Amſtelodamenſis Amaltheæ cornu ſuo quoque ſtudio, & prono in mercatores noſtros affectu adauxit. Nec indignæ etiam regali meditatione opes tantæ, ut in Deum authorem, & beneficum earum largitorem ſecundæ ab illo in terris mentes reflectantur.

Hac ipſa periodo viſa Reginæ Domus Societatis India, quæ ad Occidentem militat & mercatur, portis, tectis, gradibus, mercium receptaculis, atriis, conclavibus, vel ſpecioſa, vel ſpacioſa. Eſtque hæc illa Domus, quæ Occidentem adiri & vinci poſſe prima docuit: quæ, dum domi terris noſtris oppidiſque hoſtis incubat, Africani exemplo, hunc ipſum foris atterit

terit & fatigat. hæc veteri Orbi pacem quærit, dum novo longioris belli alimenta ſubducit. hujus ductu urbes maximas ultra Tropicos & Æquatorem vicimus, victas Dei præſidio tenemus in hunc diem. quod portus Braſilianorum, quod flumina, ſinus, caſtella, promontoria, inſulæ, ſaccarorum molendinæ noſtra ſint, huic debet Patria. hæc Naſſovios duces, milites, arma, bellicarum navium claſſes, feliciſſimo ſucceſſu, in ignotas priſcis terras mittit, urbem S. Salvatoris audaci Marte expugnavit, naves hoſtium exuſſit & diripuit, de Olinda ejuſque arcibus triumphavit, longoque jam tractu Braſiliam ſuam fecit. hæc ipſa Mexicanam claſſem, auro, argento, mercibuſque pretioſiſſimis gravem, non magno molimine, duce Petro Heynio, ad Cubæ littora ſuperavit, & aureum vellus, principibus Europæis formidabile, non in Græciam, ſed Fœderatorum terras, nullo hactenus exemplo, transvexit. hujus auſpiciis aliud Belgium ultra mare inhabitamus. alios illic Batavos compellamus auriferos, Afrorum portus & littora poſſidemus, ut duabus Societatibus innixa Reſp. imperium cum Sole quaquaverſum diffundat.

Fuit, cum in for^ ſtaret Regia Mater, ſpatio capaciſſimo, quod Damum vulgo nuncupatur. eo quod aggeris atque interſepimenti vicem Amſtelæ ac Yæ fluentis præſtet. Lunari die mercatu fervet, cæteris diebus mercatorum deambulationibus frequentatur, ad exemplum Romani iſtius, de quo Plautus: *In foro infimo boni homines atque dites ambulant.* Occurrere hic ſpectanti *Curia* ſive Senatoria domus, & *Libra.* illa ſola antiquitate venerabilis. reliqua Vrbis opera nova nitent pulchritudine.

hæc ſenio ſuo & minantibus ruinam parietibus commendabilis. quæ nulla non ſui parte fulget Civitas, hic veterem ſimplicitatem præ ſe fert. quæ decus, amplitudinem, robur largitur toti, ſibi negat. labitur hæc, dum novæ paſſim ſurgunt ſtructuræ, & quæ prima de Amſtelodamenſium ſplendore cogitavit, ultimas curas ſibi ſervat. mavult conſiliis prodeſſe publico, quam ſibi nitorem quærere. arctis ſpaciis clauſa diffundit pomœria ſua; habitant anguſtè Senatores, quorum moderamine navigatur longiſſimè. paſſibus menſuratur Domus, cujus vix ullis finibus circumſcribitur negotiandi felicitas. non vult eſſe conſpicua ſuis, quæ exteros in admirationem traxit. non impendit ſibi argentum & aurum, quod, ut Civium peculium, ſtudioſe aſſervat. Viſa quoque hic *Libra*, ædificium opere elaboratum, forma quadrata, periſtiliis loriciſque ad ambulacri uſum altius circumductis. fores habet quadrifariam patentes, quæ quatuor mundi plagis reſpondent. in ſingulis magnis minoribuſque lancibus ponderantur merces, quibus circumfuſa quotidie, vix officio ſuo par eſt. ex ea maxima vectigalia ærario Vrbis, provinciæque accedunt. adſpexit *Libram*, hanc *Medicea*, eo die, quo Libræ menſem ingreſſus fuit Sol: & quanquam Florentinorum auguſtis Palatiis minor ſit, quæſtu tamen annuo locupletiorem domum tota Europa conſpici vix crediderim.

Cum pontem tranſiret, ex coctili lapide factum, qui Amſtelæ rigas jungit, incurrit in Regios oculos mercatorum auguſta porticus, quam *Burſam* vocant, eleganti & operoſa ſtructura. fornicibus tota moles incumbit, ſuperiora operis columnæ marmoreæ quadragin-

ta

ta valide portant, ut ne diſſolvere ſæcula compagem videantur poſſe. Ambigas, ingenio, an ſumptu, an utilitate major. Officinis inferioribus,. qua plateas & Amſtelam ſpectant, viginti ſex cingitur; at qua per gradus aſcenditur, ſtationes aperit & vendentium capſulas plurimas, quæ centenarium facile excedunt, ubi merces omnimodæ pulchriores, exoticæ, domeſticæ, natæ vel factæ veneunt. Hic mutuis contractibus venditur Orbis, hic emitur. hic de pretiis rerum, permutandis mercimoniis, onerandis exonerandiſque navibus, de ponenda in uſuram, remittenda alio, repetenda aliunde pecunia omnis ſermo. Ferunt priſci ſæculi narratores, fabricas ſeptem pro miraculis habitas: Epheſinæ Dianæ templum, Regis Mauſolei monumentum, Coloſſum Rhodium, Iovis Olympici ſimulachrum, Cyri Medorum Regis domum, Babyloniæ muros, Ægyptias pyramides. Sed non illa ulterius præcipua putavit *Medicea*, ut quæ in una Vrbe tot ſtupenda conſpexerit. Habuerunt honores, quia præceſſerunt tempore, & in rudi ſæculo quicquid emerſiſſet novum, jure ferebatur eximium: Nunc tota Vrbs miraculo affinis viſa fuit, vel ób hoc unum, quod quæſito per artem fundamento, ſeptentrionalium ſylvis tota innixa & ſuperſtructa,in hanc pulchritudinem, majeſtatem,decus aſſurrexerit: infernè humilis,ſupernè ſublimis: inferne paludoſa, ſuperne ſicca & nitida: inferne ſublicia, ſuperne marmorea & læteritia: inferne inſtabilis, lubrica, fugiens; jam adactis in fundum nemoribus, infra ſupraque ſtabilis & immota.

Invertas, fit tota nemus.quo condita fundo eſt,
Nuper Hyperboreo pinus in orbe fuit.

Dies Veneris novis Spectaculis ſuper aquas Amſtelias exactus fuit, eo Vrbis loco, qui à cataractæ Damenſis Meridionali parte; vulgo *Rockin* appellatur. Etenim Amſtela Civitatem ab Auſtro ſubiens, & ad Dami uſque cataractam recto curſu procurrens, per eandem in Dameracum effuſus, Aquilonem verſus Yæ miſcetur, Vrbemque in Vetus ac Novum latus medius diſpeſcit.

Meridionalis Amſtelæ pars duobus intercepta pontibus, ſpatium fecit rerum novarum ſedulis procuratoribus & cupido ſpectatori. Novi Arcus Triumphales, integræ Domus forma, unius noctis opus, in Inſula ſtetere, quæ mira celeritate ſeſqui ab Vrbe miliari, è locis uliginoſis, & paludoſis, ruricolarum ope tranſlata, aquis innatabat, ceu Delos altera, aut Samos, aut, Neritos ardua ſaxis, gramine,juncis,arundinetis circumvirens vernanſque. Fronte gemina, hinc Meridiem,hinc Septemtrionem dicta Domus ſpectabat, ut adventanti Reginæ utraque ſui parte novam exhiberet Scenæ faciem. Præcedens unus & alter dies Terram Regiæ Majeſtati famulari vidit; hic Aquas obſequio ejus devovit: tum curribus itum per Vrbem; nunc phaſelis, myoparonibus, luſoriis navigiis ſuæ conceſſæ partes: tunc vagus fuit ſpectator; nunc vel in Telluris ripa fixus,vel in Aquis mobilis vaguſque: tunc viſa Vrbis præcipua; nunc quæ Reginam, Etruſcos, Gallos propius concernebant,Spectacula. Confluxerat in anguſtias tota Civitas, & diffuſus per ampliſſima pomœria Civis vix altero ſtadio claudebatur. ſtabant in ripa denſa virorum, fœminarum, puerorum & puellarum agmina. ſtabant mixti indigenæ & exteri, mercator &

pro-

proxeneta, dis, pauper, Gallus, Belga. Bructero Friſius, Sicambro Mattiacus, Cimber Sueco, Cattis Saxo inerrabat. omnibus idem fervor videndi inſolita. Pontes oppleti ſpectandi veniam, ſed grandi pretio, faciebant. domus circumpoſitæ non homines ſingulos, ſed hominum examina & exercitus per feneſtras oſtentabant, nec gratuito ubique indultu. arborum ſumma infimaque agiles corpore conſcenderant. Erant ex Neptuni filiis, qui palis, quibus rates in aquis alligari ſolent, ſinguli inſinuatis brachiis inſidebant, corpora miro artificio librantes, ne hinc vel illinc diſpari gravitate delaberentur. domorum apices, canales, turrium periſtylia, ſemiſtructorum ædificiorum plana, fumorum emiſſaria plebes habebat: & licet ingreſſus in hanc Amſtelæ partem conceſſus cuivis ſine diſcrimine non fuerit, irrepſere tamen cymbulæ complures vectoribus onuſtæ, quæ ad margines Amſtelæ futurorum deſiderio tenebantur. Totum inter pontes duos interjectum ſpacium pro illuſtri erat Amphitheatro. Fertur dixiſſe Regina, ſe neque in Italia, neque in Galliis, ne quidem Lutetiæ Pariſiorum, urbe populoſiſſima, tantam mortalium vim, loco tam anguſto coactam conſpexiſſe.

Tranſiverat cœli medium Phœbus, cum Gallorum fulgida Phœbe populo Amſtelodamenſi denuo illuxit. Vehebat Illam cum Principe Auriaca, Prætore, Conſulibus Navigium ſplendidius, tegumentis & tapetibus magnificis inſigne. aliæ celoces Senatores, Scabinos, Admiralitatis dominos & ſelectiores Civium habebant. Tum laxatæ cataractæ duæ ex adverſo oppoſitæ. Vna, *Gremeneſſia* dicta, Reginam in Amſtelam expoſuit, qua adnavigante, ecce altera,

tera, *Boaria* nomine, apertis valvis foribuſque Neptunum aquis innatantem, Reginæ in occurſum, procelloſo ac præcipiti aquarum lapſu effudit. Currus concha erat, aptum Deo maris vehiculum. Illi equos marinos in piſces deſinentes ſquamoſis pedibus, capite dorſoque ſupra aquas eminentibus, junxerat artifex manus. in ipſa concha maris Deum cernere erat hirſuto & capillis canis circumfuſo capite, rigente horrida & ſpumoſa barba, tridente terribilem, vultu grandævum tetricumque, membrum nudum, qui protenſis in longum frenis equos moderabatur. pone Neptunum in ipſa puppe Mercurius ſedebat, Mercurialium præſes fautorque; fandi, mercandi, peritiſſimum numen. Pileus illi ex more aliger erat. dextra caduceum exporrigebat, Quo

animas ille evocat Orco
Pallentes, alias ſub triſtia Tartara mittit.

Ad latus ligneis capſulis humeros tenus incluſæ Najades quatuor, corollis viridibus, ex alga, muſco, foliis & floribus frontem cinctæ, Europæ, Aſiæ, Americæ, Africæ imaginem exhibebant. ſingulæ brachiorum arcto complexu Amalthæum veluti cornu gerebant, propriis quatuor mundi partium donis inſtructum. Ad proram conſpicua erat Virgo elegans, Amſtelodamum referens, quæ inclinato reverenter corpore, Reginæ adventum gratulabatur. Conveniens Reginæ creditum fuit hoc Spectaculum, quæ Sobolis non unius imperio, non uni mari imperitabat. conveniens quoque Vrbi, quæ Deo Opt. Max. vero maris Domino fortunarum ſuarum principia, incrementa, vigorem ſoli debet.

In

In Neptuni, Mercurii, & Virginis Amſtelodamenſis aquis innatantium
SCHEMA.

Neptunus ille, quem videtis fluctibus
Tolli ſevera fronte, canis horridum,
Sævum tridenti, maximi Deum maris,
Cujus marina monſtra currus ductitant.
Hinc inde luſitante Najadum choro:
Et ille puppi celſus eminens nepos
Atlantis, artis arbiter mercantium,
Fandi peritus, emptor idem & venditor,
Nunc ſortis author optimæ, nunc peſſimæ,
Anceps favendi: Quæque Virgo pulchrior
Vultu decenti flectit obvium genu:
Gratantur omnes Galliarum Numini,
Proniſque votis Principi ſe devovent.
Neptunus offert cœrulas Ponti vias,
Facileſque fluctus, ſtrata ventis æquora.
Qua filiorum ſceptra jus exporrigunt,
Gallus, Britannus, præpotenſque Cantaber.
Tegeæus iſte priſcus interpres Deûm,
Vrbem Parenti Liliiſque conſecrat.
At Amſtelis virago Neptuno ſuo,
Cyllenioque nixa, mercantes Deos
Subdit coruſcæ Principi, *hanc ipſam Deo.*

Hinc ad Inſulæ partem Borealem ſe applicuit Prætoria, quæ Reginam vehebat, ubi primo exhibitæ Nuptiæ *Franciſci de Medicis*, & *Iohannæ Auſtriacæ*, patris matriſque *Mariæ de Medicis*, adſpectante Auguſtiſſimo Imperatore *Ferdinando*, *Mediceæ Avo*. *Franciſco* huic *Coſmus* Pater, qui ex duce Florentino primus Etruriæ Ducatum adeptus fuit, ſuffragante Pio V Pon-

tifice, ut ex ea familia paternum genus trahat, cui facem prætulit *Coſmus Medices*, Pater Patriæ decreto publico vocatus: cui non indecores rexere *Petrus Medices*, Patriæ virtutis æmulator, & *Laurentius* Magnus, & frater *Iulianus* populari favore Princeps juventutis dictus. ut nihil de *Iohanne* & *Iulio Mediceis* dicam, qui ad Pontificatus dignitatem evecti, alter *Leonis* X, alter *Clementis* V I I nomine, *Mediceam* ſtirpem ſacro ſuis diademate illuſtravere. *Iohanna Auſtriaca*, Mater, laudatiſſimo Imperatore *Ferdinando* nata, Avo *Philippo Auſtriaco* Hiſpaniarum Rege, Proavo *Maximiliano* gloriatur. qui *Mariam*, *Caroli* Audacis Filiam, Provinciarum harum hæredem unicam, matrimonio ſibi junxit. Fuit *Mariæ* inter proavunculos *Carolus* V Imperator, univerſi Belgii Princeps ac Dominus, belli fortuna, peritia, animi magnitudine, celeritate res magnas conficiendi, prudentia in periculis ſuper omnes qui arma tractarunt. Iſtis parentibus prognatam *Mariam* Etruria dedit, vario olim numinum cultu celebris, è qua Populus Romanus in ſuos mores & civitatem, faſces, trabeas, ſellas curules, annulos, phaleras, paludamenta, prætextas, ornamenta triumphalia, togas pictas palmataſque traduxit. Nec enim alibi fas erat naſci Imperaturam late Principem, & tot Imperatorum Matrem, niſi unde decora & inſignia, quibus Imperii dignitas emicuit, petere non erubuit Imperatrix Roma.

IN

IN NVPTIAS FRANCISCI de MEDICIS, Magni Etruriæ Ducis, ET IOHANNÆ AVSTRIACÆ, FERDINANDI Imperatoris FILIÆ.

AVSTRIACÆ *vultus, & te,* FRANCISCE, *Theatro*
Siſtimus, & Batavis fœdera priſca damus.
His nati rexere Duces, MEDICEAQVE *late*
Lumina conjugiis emicuere novis.
Hæc inter MARIA *eſt, raro quæ munere Divûm,*
Non niſi per Regum nomina Mater abit.
Hoc demum eſt peperiſſe; Orbi donaſſe tiaras.
Sic ſua ſtant regnis robora, ſic thalamis.

Mox mutato Dramate MAXIMILIANVS Cæſar Imperiali amictu apparuit, Coronam Cæſaream Amſtelodamo, circumſtantibus Imperii Electoribus, deferens. illam ſolio deſcendens tradebat Amſtelodamo, quæ, virginis os habitumque gerens, ante Cæſaris pedes proſtrata, è geniculis oblatam Coronam reverenter ac ſubmiſſe acceptabat. In Cæſaris ore digna Imperio elucebat Majeſtas, & veterum virtutum, prudentiæ, juſtitiæ, fortitudinis, manſuetudinis non obſcuræ notæ. In Virginis vultu non affectata gravitas comitate & ſingulari humanitate condita. colores veſtium varii, quibus totum Theatrum vernare videbatur, magnam intuentibus jucunditatem adferebant. Erant enim magna concinnitate mixti, candidus,

dus, violaceus, flavus, ruber, viridis, coccineus, & ſi qui ſunt alii non infauſtæ notæ colores. At inauſpicati malique ominis, niger, fuſcus, ater, lividus nuſquam admiſſi.

In donationem Coronæ.

AMſtela, qui late terris mercaris & undis,
Iamque aliis adfers, jam tibi lucra refers:
Amſtela, qui noſtri fulſiſti pondera belli,
Cum mihi plus uno ſurgeret hoſte labor:
Seu Venetus gravis eſſe mihi, ſeu Flandria vellet,
Et Dominum Brugæ detinuere ſuum:
Accipe Cæſaream, regni diadema, Coronam,
Accipe virtutis præmia digna tuæ.
Hæc fulvos inter radiet ſpectanda Leones.
Poſteritas iſto pergat honore frui.
Claſſibus imperitas pelago. tua, noſtra Corona eſt,
Noſtra ſolo late fulgida, veſtra ſalo.

A parte Inſulæ Meridionali ſtatus Galliæ ſub *Henrico* III afflictior, ſub *Henrico* IV lætiſſimus, quinque Scenis exhibitus fuit.

Prima Scena viſa fuit Gallia ſpecie muliebri, gemens & plorabunda, cujus Orbi Imperioque funeſtas ac fatales flammas ardenti face inferebat diſcors contendentium Principum Invidia. Doloris tanti malique conſcia Numina, Bacchus, Ceres, Pomona, Flora afflictæ & dolenti Galliæ condolebant. Etiam Venerem curruí inſidentem junctis columbis tangebat publica calamitas. Hercules juxta humi recumbens, funeſto & flebili miſerabilis Galliæ conſpectu, altum dolorem corde premebat. Pax, Iuſtitiaque, veneranda nomina, in terram proſtratæ viles abjectæque habebantur. Per Sphæram accenſam fiſſamque, Galliæ univerſæ Orbiſque Europæi facies deſignabatur, quo tempore

pore ſecta miſere in partes Gallia, & commiſſis inter ſe & Galliæ & Europæ Principibus, è medio ſublatus fuit Rex Galliarum *Henricus* III. Tunc veluti deficiens ſibi Atlas iſte Gallicus, nec par ferendæ moli, quis humeros commodaret fulciendo Imperio, ancipitem reliquit Galliam, intento in tantarum rerum eventum & collapſæ Franciæ reſtaurationem Herculè; hoc eſt, *Henrico* IV Navarræ Rege. Turbatis vero Regni rebus, dum milite paſſim caſtriſque inundant agri, agricolarum Cereris, Bacchi, Pomonæ, & aliorum Pace vigentium Numinum felicitas peſſumdatur. exulat, quæ indigenas nectit Concordia, & dum inter arma ſilent ſacroſanctæ Themidis voces,

Vltima cœleſtum terras Aſtræa relinquit.

Secunda Scena eandem Galliam in Theatrum produxit, flexis genubus Deos orantem, uti fractæ & in partes diſcerptæ Galliæ ſuccurrant, collapſa reſtaurent, luxata reſtituant, invalida divina ope firment. Iupiter inter Deos ſuos conſpicuus, una manu Herculem deſignans, altera Mercurium; huic in mandatis dabat, uti reſtaurandis Francorum regnis adhiberetur Hercules, *Henricus* IV. Has enim adeundi Imperii partes moriens, & deficientibus jam viribus, coram Galliarum Proceribus Navarrorum Regi tradiderat *Henricus* III, his verbis: Veſtrûm eſt, legitimum Regem tueri, & ſi deſit, idoneum regno dare. Navarrum habetis, ut jure proximum, ita dignitate eminentem, quem ſi non legitima ſucceſſio ad regnum vocaret, dignitas, quam ſecundum me in exercitu primariam obtinet, me ſublato Imperatorem faceret. Hic & ſumma animi æquitate præditus, & longo rerum uſu abunde inſtructus,

ſtructus, inenarrabili Dei cuncta moderantis providentia, contra multorum ſententiam mecum reconciliatus, & in hoc exercitu cum ſummo imperio conſtitutus videtur, ut labantem regni fortunam virtute ſua fulciat. Huic, ſi regnum ſalvum cupitis, quam debetis, obedientiam præſtate. Hoc ſi non fides, at periculum proprium à vobis exigit.

Tertia Scena Herculem hunc introducebat duce Mercurio, cui operam ſuam fulciendo Orbi obtulere Divûm imperio Mars & Pallas, ille armis opitulaturus, hæc prudentia & conſilio; adſpectante hæc ipſa è ſublimi auguſto Superorum Conſeſſu.

Quarta Scena Herculem tanto operi intentum vidit, & excuſſos ſtatione ſua & perpendiculo polos ſuis reſtituentem ſedibus. Illi auxiliatrices manus commodabant Fortitudo, Prudentia, nec non Clementia, & Vigilantia, propriæ *Henrici* I V virtutes.

Quinta Scena reſtitutam in integrum, incolumemque Galliam oſtendit, Orbemque humeris Gallici Herculis valide ſuffultam. Regnum quippe adeptus, ſopitis diſſidiis belliſque, injuriarum omnium immemor, mira in infenſiſſimos hoſtes facilitate & Clementia ſibi gloriam immortalem, vicinis quietem, ſubditis Pacem, Iuſtitiam roſtris reſtituit, totique Orbi Europæo tranquillitatem paravit. Cujus gloriæ & virtutum hæres *Lodovicus* X I I I, Paternis veſtigiis inſiſtens, dignum tanto ſe genitore ſucceſſorem præſtat, & eundem Orbem velut alter Alcides, robore, conſilio, pacis belique prudenti moderamine, Dei Opt. Max. beneficio, inconcuſſis humeris lacertiſque fulcit & librat.

In

In Spectacula Orbis Gallici ſub HENRICO III laceri, ſub HENRICO IV reſtituti.

GAllia dum lacerum bellis civilibus Orbem
Adſpicit, & regni vincula rupta ſui,
Commiſſoſque Duces, adverſoſque enſibus enſes,
Et foſſum Regi proditione latus:
Ingemit excuſſos tantis cervicibus axes,
Dimotoſque ſua de ſtatione polos.
Sic afflicta Iovem precibus, Divûmque laceſſit
Numina, & ex alto lurida poſcit opem.
Stant juxta Pomona, Ceres, Liberque; Venuſque,
Quaſque Deas belli vis maleſana premit.
Condolet atratæ Superûm clementia turbæ,
Dumque cupit Gallus conſuluiſſe ſuis:
Borbonium *lapſis Druidum ſuccurrere rebus*
Poſcit, & his humeris pondera tanta geri.
Succurrit Regi Pallas Sapientia, Mavors
Auxiliatrices commodat ipſe manus.
His Ducibus dum bella gerit, dum mitigat hoſtes
Integra ſperata Gallia pace coit:
Et valida Mundum fulcit cervice Navarrus,
Seque polos apte reſtituiſſe videt.
Tunc regno ſua parta quies, tunc rura, penateis,
Templa, foci, vultus exſeruere novos.
Pax rediit, ſcandit neglectum Aſtræa cubile,
Et reduces priſca ſede ſtetere Dii.
Hoc Spectacla docent. ubi fracti conditor Orbis,
Alcidæ Henricus *nomen onuſque gerit.*

Hæc ſacra cum vela cooperuiſſent, à Scenicis Spectaculis ad Gymnica & Naumachiam itum. Priora ſevera fronte adſpeximus, hæc læta & ad hilaritatem compoſita. Fuit inter Circenſes ludos hæc exercitatio, qua navalis pugnæ forma in mari, fluvio, vel lacu repræ-

ſentabatur. Auguſtus, qui Spectaculorum aſſiduitate & magnificentia omnes anteceſſit, navale prælium ad Tiberim, Nero in aquis ex mari proximo emiſſis, Domitianus in ipſo Amphitheatro exhibuit. Effoſſo in Cœlio monte lacu commiſſæ inter ſe Tyræ & Ægyptiæ claſſes, biremes, & triremes à Cæſare fuere. in noſtro flumine Neptuni filii decem, ventis procelliſque aſperata turba, lineo omnes induti amiculo, capitiis rubellis velati, è quibus galli gallinacei, pugnaciſſimi inter aves animalis, plumæ attollebantur, ludicri belli partes erant. Stabant ſinguli in puppibus & minaci alius alium vultu, quaſi de rerum ſumma ageretur, intuebantur. Pro armis lancea rudis, vel contus erat, quem pectori defixum in adverſum occurſantis hoſtis pectus ſumma vi, incitatis hinc inde & concurrentibus velociſſima remigatione cymbulis, dirigebant. Illud lepidum ac feſtivum, dum acerrimus exſpectatur primus concurſus, antagoniſtæ noſtri, ſe mutuo blanda ſalutatione prætervecti, demiſſis contis ſpectatorum exſpectationem fefellere. Tum pugnatum acriter duelli ſpecie, interdum occurſatum pari Marte & uterque in flumen præceps actus, interdum dejecto uno, alter in puppi triumphanti ſimilis perſtitit, interdum irrito hinc inde conflictu, ſtationem ſuam tenuere ſinguli. certamini ante finis non fuit, quam omnes victores, omnes victi aquas bibiſſent. Excepta hæc nautarum palæſtra effuſo ſpectantium riſu fuit. Ibat cœlo clamor, omnium una vox popularem favorem in æthera uſque deferebat. Et poterat non gravis eſſe & ſubridere horum ludorum adſpectu Regia Mater. Fertur riſiſſe Iupiter,

ter, cum præcipitem cælo daret Vulcanum. quid mirum, ſi Majeſtati ſuæ venerandum ſupercilium lætius explicuerit hoc nauticæ pubis certamen. Legimus Achillem inter arma cytharam & fides interpoſuiſſe, & animum ægrum cura aut offenſa recreaſſe. Ipſi Orbis terrarum victores Græci Romanique, bellorum fulmina, maris terror & procellæ, in theatris, circis, compitis, ſpectaculis, populi corona circumfuſi, Imperatores ſe eſſe non meminerunt. Demittunt ſe ſubinde ad minuta & oblectantia maximorum conſiliorum capaces, ut curarum & negotiorum moroſitatem mixta diffindant hilaritate. Ludo hæc geſta fateor; nec enim Quiritium crudelitas placuit, quibus crudæ mancipiorum cædes & lanienæ pro oblectamento erant.

Abſolverat partes ſuas Amſtela, cum celeri remigio vergente jam die properatum fuit ad Yam, inſequentibus Liburnicis infinito numero, quæ dum pontium fornices tranſire ordine cavent, facto concurſu viam ſibi importuna feſtinatione præcluſerunt; in diſcrimen pene adductis celocibus minoribus, & minus valida compage nexis, quibus hinc inde preſſæ inſonuere cavæ gemitumque dedere cavernæ. Regina celerius adremigans cum myoparonibus non multis, relicta à tergo tardius feſtinantium claſſe, per cataractam Antonianam in Yæ fluentum devenit. Ya ab occaſu in ortum magno ac ſpatioſo alveo, ob exeſa & attrita temporum longinquitate Auſtrini ſinus littora, Aquilonare Vrbis latus prætervectus, commodam navibus ſtationem præbet. Totum id latus duplici palorum ordine adverſus fluctus munitum, valli vicem obtinet, ſtipitibus in modum

modum muralis ſepis arctiſſime junctis. Vidit hic Regina locum Vrbis ripa & palorum ſepto intercluſum, quam Walam vocant, ubi hiberno tempore cum ſe maris tempeſtatibus naves ſubduxerunt, otia agunt, & uſque in proxima veris tempora tutæ adſervantur. Ab altero latere Navale eſt, ſive area grandis, ubi naves onerariæ Societatis Orientalis aut ædificari novæ, aut attritæ reparari ſolent. huc dum oculos præternavigans flectit *Medicea*, vidit recens è continente dimiſſam Navem vectoriam grandem, qualibus ex Indis tranſportari ſolent Auroræ meſſes, & uberes proventus. Mos eſt, navibus ſua imponere nomina quibus diſcernantur, quod & à veteribus factum. Rogata à Conſulibus Regina Mater, ut nomen inderet abituræ in longinquas oras Navi, *Maria de Medices* appellatione illam inſignivit, & una cum nomine fauſtum illi ac felix iter comprecata fuit. Dicat nunc illa:

Sum Maria, *&* Medices *datur appellatio, quæ ſi*
Non ſunt ſervantis verba, faventis erunt.

Glorientur aliæ Neptuni, Tritonis, Sirenum inſignibus, aliæ Vrbium ſuarum, unde primum dimiſſæ, nominibus, aliæ Leones, Tigrides, Canes venaticos, Dracones, Solis vel Lunæ imagines puppium pegmatibus oſtentent: aliæ provinciarum magnifica gaudeant inſcriptione, aliæ à principibus noſtratibus nomen mutuentur. prima hæc, unica hæc ſub *Mediceo* nomine, tanquam propitio ſidere, in eas terras, Deo Auſpice, navigabit, ubi lucri gloriæque mortalium cupiditas, cum ulterius progredi non habeat, iiſdem quibus Sol terminis clauditur. Mox Reginæ naviganti in conſpectum venit exporrecta in maximam

latitu-

latitudinem Civitas, attollentibus ſe hic illic ad fluminis oram turribus, & inter has exſurgentibus pulchre perpetua ſerie ædium faſtigiis. Viſæ hic navium claſſes in anchoris ſtantes, nemoris denſiſſimi ſpecie, in longum exporrectæ, quibus Mundum omnem pererrat, etiam extra anni Soliſque vias, ſedulus Mercator, *Per mare pauperiem fugiens, per ſaxa, per ignes.* Iacebant mixtæ præſidiariæ & bellicæ manſuetis ac mercantibus, roſtratæ actuariis, conſtratæ apertis, prætoriæ ſpeculatoriis. etiam navium Liburnicarum, quæ propridie Reginam expectaverat, ingens claſſis, cum inſignibus & ornamentis Yæ partem inſtraverat. Majorum navium alias Italia, Cyprus, Ægyptus, Syria, Græcia, Venetiæ navigatione proprias habent: aliæ Franciæ, Scotiæ, Hiberniæ, Germaniæ, Daniæ, Norvegiæ, Sueciæ, Poloniæ, Boruſſiæ, Moſcoviæ commerciis deſtinantur: aliæ Guineam, Perſiam, Arabiam, Indiam intra & extra Gangem, Inſulas Orientales, quin Chinam, Iaponiamque Aſiæ extrema adeunt: aliæ in adverſo orbe, Braſilia, Virginia, NovaHiſpania, & trajectis fretis Magellanico, & quod à primo Inventore Mairii nomen accepit, fortunam vel Marte, vel Mercurio duce indies experiuntur. aliis lintea, ſal, vina rubra albaque, oleum, papyrus, lana, plumbum, ſtannum, cereviſiæ importantur: aliis mel, cera, frumentum, ſalnitrum, vitrum, vina Rhenenſia, pelles & exuviæ animalium ac ligna fabrilia: aliis panni cymatiles, fila ſerica, margaritæ, vina Cretenſia, ſulphur, rhabarbarum, mumia, caſſia, tutia, goſſypium, oryza, reſina, pix lenta liquidaque, cineres ſaponarii, fullonum terræ: denique omnis generis aromata, piper, cariophylla, cinnamomum, thus,
myrrha,

myrrha, balſamum, &c. Adſpexit non ſine ſtupore Regina cavos pandoſque ventres, quibus in hoc Emporium advehuntur, rurſuſque avehuntur Vniverſi opes. Vidit innatantes aquis veliferas arces, tormentis bellicis non una ſerie diſpoſitis, vim & bella minantes, quibus in Hiſpanos, Luſitanos, Morinos, Pœnos itur. Hærente in aquis Regina, exploſæ undique ex Vrbe grandiores machinæ. nec aliud Spectaculum Reginæ rarius, quam hoc navium fuit, quia Amſtelodamenſium proprium. Etenim hæ navium claſſes τείχη illa ξύλινα ſunt, quibus Græciam defendi oportere Apollinis oraculo intellexit prudentiſſimus Themiſtocles. Harum curam Rebuſpubl. commendat Conſul Romanus Orat. pro Flacco, non præſidii ſolum & mercaturæ, ſed & ornandi imperii cauſa. Thucydides magnorum principum ait eſſe, illud efficere, ne qua gens alia illi claſſe præpolleat. Sin minus, ut quæque munitiſſima & firmiſſima eſt, ita eam habere amicam: maximi momenti eſſe maritimum imperium, cum ex militiæ navalis uſu facilior ſit terreſtris. Emenſo Ya, qua Civitatem alluit, per Salinarum contubernia, inde, per foſſam Principis, Vrbem denuo ſubiens, in Palatium ſuum ſub veſperam rediit, adſtite ſemper & comite Ampliſſimo Conſulum Quatuorviratu.

Dum Reginæ ſolennia hæc facit Senatus, Conſules, Cives; non ſiluerunt poëtarum voces, quæ Latinis, Italicis, Gallicis, Belgicis carminibus magnam Regum Matrem celebraverunt. quæ ocyus, ſerius in lucem edita, Vrbem omnem, Bibliopolarum officinas, & avidas lectorum manus implebant. Ipſa Iudæorum natio, ut ſuum quoque ſtudium probaret, fercula

cula ritu ſuæ gentis, ex pane azymo apparata, Regiæ menſæ appoſuit. Prandente Regina, tantus hominum in Aulam concurſus fuit, ut per vices tota Vrbs ingredi, tota egredi, tanquam ad propriæ Principis ac Dominæ conſpectum, viſa fuerit. Nec ſilentio prætereundum, in toto hoc apparatu, erigendis Arcubus triumphalibus, Spectaculis, Schematibus, Inſulæ natatilis ad ſtuporem omnium properata ſtructura, emicuiſſe ſummam Samuëlis Coſteri Doctoris Medicique exercitatiſſimi induſtriam, ſagacitatem, vigilantiam, laborem; nec non Advocati Ioannis Victorini, qui ſuas quoque ad hæc feſtivitatis & Scenarum ſolemnia partes gnaviter, alacriter, ingenioſe contulit.

Die Sabbathi otium fuit ab omni majore motu, & compoſita jucundiſſima prioris tridui tempeſtas, pacato cive, reſedit. A meridie, Regina, abſque ſtrepitu, dimiſſo hac illac comitatu, currum non regium ſolitumque, ſed minus ſpecioſum conſcendit, & per Vrbis vicos nobiles ignobileſque vecta, officinas plurimas ſubiit, de pretiis mercium & porcellanorum ſedulo quæſivit, licitantibus familiariter reſpondit; pretia pro contrahentium more auxit, accidit, ſermones cum non Reginis miſcuit, minus digna propolarum reſponſa leniter excepit. Sic mercatrix ſibi civibuſque, non Regina viſa fuit. Tali vultu Pallas apud Homerum, cum in Ithacam appuliſſet, diſſimulato numine & nomine, mercantis habitum induit. Didicit ab Adriano Imperatore ſapientiſſima Regina, non eſſe ubique obſervandam majeſtatem Principis, nec invidendam Regibus hanc humanitatis voluptatem, ad humilli-

 morum

morum colloquia civiliter ſe demittendi. & Plotina Trajani Imperatoris uxor in Capitolium admiſſa, ad multitudinem converſa dixiſſe fertur: *talis huc ingredior, qualem me exire cupio*; innuens hoc dicto, non minus in Imperii loco, quam extra eundem, omnibus ſe familiariter abſque faſtu uti velle. Ab eadem generoſa humanitate fluxit, quod effigiem ſuam, cui pingendæ ſedentariam moram rariſſime commodat, Nobiliſſimis Ampliſſimiſque Amſtelodamenſium Conſulibus promiſerit, & Hagæ-Comitis ab eximio pictore Honthorſtio delineatam donativum iiſdem in perpetuam ſui memoriam conſecraverit. Hæc ipſa jam imaginis Invictiſſimi Imperatoris Caroli V Proavunculi, Provinciarum harum Principis, lateri in Senatoria domo ſuſpendenda deſtinatur, cum hac ſubſcriptione:

Sic ivit noſtram grandis Medicea *per Vrbem,*
Sceptrorum Mater ſuſpicienda trium.

Reverſa in Aulam Principis Regina, XVII viri, penes quos ſumma poteſtas, & cura Societatis Indicæ, ejuſdem Societatis ac latiſſime per Orientem diffuſi mercatus ſucceſſus, & emolumenta M. Suæ favori ac patrocinio commendaverunt: & donaria *Medicea* elegantiora, uti vaſa porcellana, arcas Iaponenſium pretioſiores, lacca, auro, margaritarum conchis pulchre diſcolores, benigne obtulerunt.

Solent Principes, & quibus jus abſolvendi à reatu miſeros conceſſit eminens Majeſtas, in adventu ſuo clementiam ſuam rogati explicare. Fecit idem *Medicea*, & militibus aliquot deſperatæ ſalutis, qui ſe audaci raptui adminiſtros præbuerant, vitæ gratiam coram Amſtelodamenſi Tribunali impetravit.

Illuxe-

Illuxerat dies Dominicus, cum Regina, abeundi certa, ad iter ſe accinxit. Conſules qua humanitate, quibus honoribus venientem exceperant, diſcedentem proſequuti ſunt. Eorum præſcripto phalanx equitum armis veſtibuſque, ut ante, conſpicua, è regione Palatii præſto fuit, deductura *Mediceam*. E civium cohortibus habito delectu, quingenti ſclopetarii ad Harlemenſem portam ſuis ſtetere ordinibus. Antequam Principis aula exiret Regina, acceſſere illam valedicturi Conſules. Verba iterum præivit Syndicus Guilielmus Borelius, lingua Gallica, quæ ſic vertimus:

SERENISSIMA REGINA,

Quandoquidem M. T. viſum, commorandi hic diutius ſpatium præmaturo abitu præcidere; Domini mei, Conſules, Rectoreſque hujus Reip. quotquot præſentes adſunt, rogant obſecrantque ſubmiſſe, uti M. T. ſibi accepta grataque eſſe ſinat ea officia, quæ per temporis brevitatem, M. T. præſtari potuere, tanquam ſincera affectus ſui cultuſque erga M. T. documenta. Vidit Illa univerſam Civium multitudinem in vultu Regiæ Majeſtatis hæſiſſe, nec videndo expleri potuiſſe, aut etiamnum expleri. Hæc ipſa, quæ M. T. accepit & habuit Domus, multis retro annis ſedes fuit, in qua Principes noſtri & Proavi Tui, quoties in hanc Vrbem conceſſere, otia ſua quæſiverunt. Hos ipſos ad M. T. præſentiam veluti præſentes videre nobis videmur. In illorum numero Abavus Tuus eſt Maximilianus *Imperator, qui ante ſeſqui ſæculum Vrbem hanc*

Coronæ Cæſareæ inſignibus condecoravit. Da veniam, ut in tanti beneficii æternam memoriam diem hunc ſignemus & conſecremus Regiæ Tuæ Majeſtati. quæ uti in Civitatis hujus proſperitatem & felicitatem aliquam admitti ſe ſivit, ita intuitu Coronæ hujus Cæſareæ, tanquam Iridis, fidem nobis faciet perpetui Tui erga Civitatem hanc & mercantium fortunas favoris ac benevolentiæ. Hoc ut ratum fixumque eſſe velit M. T. ſerio & obnixe flagitamus. Ita M. T. perpetuo debebit hæc Civitas, debebunt Conſules & Reip. hujus Rectores, qui ut ſubmiſſa hæc ipſorum officia M. T. benigne accipiat, vehementer cupiunt.

Dixerat Syndicus. Tum Regina ſereno vultu & ad comitatem compoſito, multa ſe fama olim accepiſſe de Vrbis hujus ſplendore & elegantia reſpondit, ſed comperiſſe ſe, ſuperari longe à vero famam: proſpera ſe omnia feliciaque Vrbi huic incoliſque precari: benevolo ſe in Remp. hanc & Rectores ejus fuiſſe & fore affectu, nec de eo intermiſſuram unquam: oblatis occaſionibus, non defuturam ſe Vrbis commodis ſucceſſibuſque: Conſulum ſe Rectorumque ejus & Civium benevolam erga ſe voluntatem & ſtudia, pari amore & animi propenſione amplecti, & quæ alia in illam ſententiam prudenter graviterque dixit Regalis facundia.

Inde digreſſi Conſules Celſiſſimæ Principi Ameliæ valedixerunt, & ſe, officia ſua, Civiumque ſuorum, eidem prolixe & debita veneratione obtulerunt. Inter hæc ſtrepuere hominum concurſu compita, vici, plateæ, fora, idem,

idem, qui intrante Regina videndi eam inceſſerat omnes ardor & ſtudium, nondum abeunte ſe remiſit. Illa, ne publica ſacra novis motibus & longiore mora turbaret, circa nonam conſcenſis curribus diſceſſit. Curiam prætervectæ denuo illi valedixere Conſules. Regina, poſtquam gratiſſimam ſibi Conſulum erga ſe benevolentiam, tot teſtimoniis probatam, læta apertaque fronte ſignificaſſet, per aggerem Novum, qua via Vrbem ſubiverat, egreſſa, comitante equitum phalange, juxta maritima iter ſuum legit. Intra primum ab Vrbe lapidem Reginæ extremum valedixit ductor agminis D. de Petthem his verbis:

SERENISSIMA DOMINA,

Pervenimus huc, ad extremos fere imperii ac territorii Amſtelodamenſis limites. Quare gratias agimus M. T. non ſolum quod præſentia ſua Vrbem hanc condecoraverit, verum, quod intranti, & nunc eadem egredienti, duces nos comiteſque admiſerit. Hoc à D. D. Conſulibus & Rectoribus hujus Vrbis in mandatis habemus, ut quouſque M. T. viſum erit imperare, eandem comitemur. quod lubentes omnes, ultro, promptoque animo facere ad M. T. nutum, tanquam humillimi ejus cultores, parati ſumus.

Reſpondit Regina, ſe D. D. Conſulibus pro tot benevolentiæ teſtimoniis, nec non Equeſtri turmæ pro comitatu gratias agere. tempus eſſe uti receptui ſignum detur, & ita in Vrbem ſe recipiat officioſa equitum patritiorum phalanx. Ad has voces D. de Petthem Reginæ valedicens, & felix illi iter, & vitam longævam

comprecatus, cum univerſa phalange Vrbem repetiit. Illa iter ſuum urgens, Harlemum tranſivit, & inclinante ſe in veſperam die, Lugdunum Batavorum ſubiit: ubi debitis maximiſque honoribus ab Ampliſſim. Senatu, Conſulibus, civibuſque excepta, & per noctem commorata, poſtera luce Hagam Comitis ſalva incolumiſque devenit. Illud memorabile & ſuſpiciendum, eodem, quo Amſtelodamo die diſceſſit *Maria de Medicis*, *Lodovico* Galliarum Regi exoptatiſſimum Patris nomen, Reginæ Conjugi Matris, *Medicea* Aviæ nomen, nato terris Delphino, acceſſiſſe. Qua illa hora Vrbe maxima exivit, editus in lucem fuit infans Auguſtiſſimus, Galliarum omnium hæres. Quod tempus Reginam ſubduxit nobis, Nepotem maximum dedit Gallis, poſt deſperatam fere viginti & ultra annorum ſpem. Auſpicatus egreſſus, cui fatorum veluti conſpiratione ſynchronos fuit deſideratiſſimæ ſobolis in mundum ingreſſus. Orbem ſalutavit magnus novuſque orbis hoſpes, & Francici, ſi Fata ſinent, futurus rector, cum orbis Emporio valedixit Amſtelodamenſium rara, & prædicanda Hoſpes. qua nulla *dignior Amſtelias patefecit fœmina portas.* Vt in votis deſinam; Reginam Aviam, filium *Lodovicum*, Regem Patrem, Reginam Matrem, Delphinum, Galliæ totiuſque Europæ communi gaudio & bono natum, ſervet, protegat, tueatur *divina clementia*, ut & illi laudanda ſemper ſubditis ac Fœderatis faciant, & hi illa laudare nunquam deſinant. Ita fiet, ut & diſtractum miſere in bellorum partes Europæ ac Chriſtiani orbis corpus, eorundem Regum Principumque ſtudiis & moderamine aliquando coaleſcat, & reſtituta

ſecuræ

ſecuræ pacis felicitate, vigeat, floreat, creſcat. Hoc Patriæ noſtræ, hoc Regibus, hoc populo, hoc Eccleſiæ tuæ largire, *Magne, æterne Deus.*

In Natum Galliarum Delphinum eodem die & hora, quâ Amſtelodamo diſceſſit Avia

MARIA DE MEDICIS.

Qualia in æthereo ſuccedunt ſidera Olympo,
Alteraque exurgunt, altera lapſa cadunt:
Perque vices radians ſtellis variantibus æther,
Nunc hoc, nunc illo mutat in orbe faces:
Talis ab Amſteliis dum ſe Fax Itala terris,
Subtrahit, atque ſuum flectit ab Vrbe jubar:
Ecce procul Druidum in terris Phœbëia ſurgunt
Lumina, & hæredem diſſita regna vident.
Vna eademque dies Regalem lampada vidit
Naſcier, una aliam vidit abire dies.
Amſtela ſic abitu doluit, ſed Francia partu;
Totaque Delphino Gallia læta fuit.
Vive nepos Mariæ, *& quæ jam tibi* Lilia *creſcunt,*
Proſpera ſint Gallis, proſpera ſint Batavis.

METHODVS STVDIORVM

Præſcripta Ducibus Megapolenſibus, ad eorundem Ephorum.

DOCTISSIME VIR,

Quæ in laudem noſtram cumulas magnifica verba, modeſtè prætervehar. Quod urbibus, regionibus, ædificiis accidere ſolet, evenit literarum & humaniorum artium ſtudioſis. Abſentia nec viſa unquam, veneramur & miramur, faſtidimus præſentia. Omnium rerum major è longinquo reverentia eſt. minuitur coram conſpecta res, quam remotam ex oculis fama claram facit. Illud auſim profiteri, me benevolentiæ & humanitatis ſtudiis concedere nulli, doctrina & eruditionis typho cuivis. Petis, ut Methodum ſtudiorum tibi præſcribam,qua inſtructus viam monſtres Principibus tuis, quos in patriæ ſuæ totiuſque Germaniæ ingentem ſpem educas & præformas. Non dubito, quin ritè noris illa, quæ ſcire à me exigis,nec alio fine hæc exigere te arbitror, niſi ut videas,quam idem tecum ſentiam, quo majore fiducia, aliorum ſuffultus ſuffragio, aggrediaris rem glorioſam tibi & Megapolitanis Ducibus perutilem.

Præſcribi poteſt methodus Principi, quam communem habeat cum ſtudioſis quibuſlibet, etiam infra Principum faſtigium & majeſtatem poſitis. Præſcribi poteſt & altera, quæ illorum propria ſit. Sunt enim in lectione & prælectione

ne

ne clariſſimorum autorum quædam cum delectu notanda, quæ Principes potius, quam vulgares animas tangunt. Ego communem ita perſequar, ut Principes tuos juxta defigam in eorum contemplatione, quæ Principatum maxime decent & illuſtrant.

Scribis tyrocinia linguæ Latinæ addidiciſſe Illuſtriſſimos adoleſcentes & Grammaticorum pulpæ ſaturas mentes ad altiora & edita Sapientiæ templa contendere. At eundum illis recto calle, ne per ambages errent & circumduci ſe patiantur per flexus & mæandros, cum compendio ire præſtet, & plana eligere, ne inter prærupta & fragoſa artium hæreant.

Magna ſuperiorum ſæculorum veneratio fuit, ideoque per veterum veſtigia eundum potius, & celebratiſſimorum autorum monumenta, quam per poſterioris & langueſcentis ævi minus erecta & ſolida commenta. In illa collimare fas eſt poſteros, quia de aſſequenda majorum perfectione deſperamus nepotes. Poſt Grammatiſtarum ergo carnificinas & carceres, manumittendos ſuaſerim Iuvenes præluſtres in Ciceronis Familiares Epiſtolas, ob dictionis nativam & minime fucatam elegantiam, ac juxta in Terentii comœdias, tum ut ſuavitate rerum tenellæ mentes edulcentur, tum ut mores veteris ævi civiles domeſticoſque addiſcant, maxime ut puriſſimi ævi cupediis & delicatioribus dicendi floſculis adſueſcant. Adjungerem & Plautum, ob facetias & ingenioſiſſima reſponſa. hoc tamen delectu, ut ex epiſtolis Ciceronis, Plauto & Terentio ea excerpas & inculces maxime, in quibus Principum & rectorum reip. virtutes vitiaque notantur. His enim obſervationibus imbutus à teneris animus, ſervat

diu,quæ adoleſcens imbibit. Exempli gratia, in Terentio notetur Thraſonis audacia, in Plauto Miles glorioſus, aut in Amphitrione Dialogus Iovis & Amphitruonis de rebus in exercitu & bello præclarè geſtis, victis hoſtibus, vulneribus acceptis & inflictis. In Pænulo Actus ſecundus, ubi colloquuntur Lycus & Anthemonides miles. In Truculento Stratophanis militis colloquium. In Bacchidibus Cleomachi loquentis verba. In Epiſtolis Tullii obſervent, quam ſine faſtu & procul omni adulatione ſcripſerint Cæſar Ciceroni, Cicero Cæſari, Brutus Caſſio, Atticus Ciceroni, cum ignota eſſent ampliſſimorum, nobiliſſimorum, doctiſſimorum, prudentiſſimorum vocabula & ſuperlativi.

Poſt hos prælegerem Cæſaris Commentarios, cum perpetua rerum militarium lectione excitetur generoſa Principum indoles, & orationis Romanæ minimè affectatum leporem ſpiret maximus Imperator. Unus quippe ſemper habitus eſt, qui eas res geſſerit, ut à quovis ſcriptæ eſſent, admirationi hominibus futuræ viderentur: unus qui ita ſcripſerit, ut quibuſcunque de rebus ſcriptam hiſtoriam reliquiſſet, maxima voluptate legeretur.

Curtius, Saluſtius, Iuſtinus, Florus gravius & magis elaboratis verbis loqui amant. Itaque hos cuperem ſubmitti prioribus. ita tamen, ut ſeligantur Orationes Charidemi ad Darium, ex libro tertio, Legatorum Darii ad Alexandrum lib. quarto, Alexandri ad milites lib. ſexto, & lib. nono. Philotæ libro ſexto, Hermolai & Calliſthenis libro octavo.

In Saluſtio advertere velim Principes tuos ad nefandas artes Iugurthæ, & laudatam ſeve-

ritatem

ritatem Catonis in puniendis Catilinę conjuratoribus. Legantur ſtudioſius Orationes Catilinæ ad conjuratos, adverſariæ C. Cæſaris & Porcii Catonis ſuper captis & convictis perduellibus, Oratio Micipſæ regis ad Iugurtham. Oratio Adherbalis à Iugurtha regno pulſi. Oratio Marii ad Quirites de expeditione Africana. Omnium graviſſimè & ſententiis ad argumenti majeſtatem ad miraculum compoſitis maximas res effantur Livius, Suetonius, Tacitus. Hos dum legunt Principes tui, attentius ipſos advertere velim ad Romani imperii incunabula, ſimplicitudinem, fortitudinem, alienos ab ambitione, avaritia & luxu Conſules. Inde ad creſcentis & adulti imperii vitia, ſeditiones, tumultus, parricidia & cauſas malorum, ambitionem, avaritiam, adulationem, tyrannidem, luxuriam. Seligantur è Livio Orationes hæ, Lucretiæ de violatione, Legatorum ad plebem de reditu in urbem lib. tertio. Valerii Conſulis hortantis ad pugnam, ibidem. Camilli ad pædagogum Faliſcorum lib. quinto. Oratio M. Valerii Corvini ad ſeditioſos milites lib. ſeptimo. Fabii Maximi ad populum de deligendo imperatore libro vigeſimoquarto. Scipionis reddentis ſponſam lib. XXVI. Oratio Annibalis ad Scipionem de pace, & Scipionis ad Annibalem lib. XXX. Oratio Philippi Regis Macedonum de regni hæreditate lib. XL, In Tacito diligentius expendantur Orationes Germanici Cæſaris l. I. Senecæ ad Neronem & Neronis ad Senecam l. XIV. Peti Thraſeæ lib. XV. Galbę imperatoris ad Piſonem l. XVII. Othonis ad milites ibid. Cerealis lib. XX. Agricolæ in vita Agricolæ. In Flori hiſtoria notetur dictio elegans, & florida, & ut nullibi ferè non poëtam agat

hiſtoricus. Iuſtinus res Græcas Latino ſermone compendioſe perſtrinxit. Maximi ſcriptoris Trogi Pompei abbreviator. Illud quoque perutile fuerit, Principes tuos ob oculos ſibi ponere ideam vitæ Imperatorum ex Epitome Sexti Aurelii Victoris à Cæſare Auguſto uſque ad Theodoſium. Is enim ſcriptor, uti eſt multo jucundiſſimus, ita neſcio, an ad vitam bene inſtituendam Principi ulla magis narratio conducat.

Nec diſſuaſerim in Ciceronis libros de officiis, de Amicitia & Senectute illos dimitti, etiam in lectionem orationum Ciceronis, præſertim earum, quæ vel ob dicendi vim, vel ob rerum ſententiarumque momenta, vel ob oratorium artificium præcellunt. Tales ſunt Oratio pro Archia poëta, quæ poëtarum & literarum laudes habet, pro lege Manilia, quæ Imperatorias virtutes recenſet, pro M. Marcello, quæ de Clementia diſſerit, in Catilinam, qua in proditores & perduelles invehitur, pro Milone, qua docet vim vi repellendam.

Quin illo, quo jam ſunt, ætatis curriculo, maximorum Poëtarum lectione illaquearem Principes pueros. Eclogas Virgilii, præſertim illam, quam Sicelidum memoriæ inſcribit, memoriæ mandare pulchrum fuerit & perjucundum. Exordia itidem auguſta librorum Georgicorum. Ex Æneide Neptuni Æolum increpantis ſtupendam invectivam. Æneæ de Trojano excidio narrationem coram Didone. Hujus amores pathetice libro quarto deſcriptos, ejuſdem fulmina & diras in abeuntem Æneam. Anchiſæ de Platonica philoſophia perorantis orationem libro VI. Romanarum rerum ſeriem ſcuto Æneæ inſculptam libro octavo.

Digna

Digna hæc ſunt carmina, quæ principes tui perpetua verſent agitatione. Ex Metamorphoſi Ovidii librum primum de Creatione mundi & diluvio, nec non ſecundum de Phaëtontis temeritate & lapſu, legant ſæpius. Narciſſi quoque ſibi placentis deſcriptionem, & Orationes adverſarias Ajacis in Vlyſſem & Vlyſſis in Ajacem, ſuper armis Achillis. Has enim poſſe recitare juniores Principes excellentius puto, quam ſi majorum genealogias ab Ænea vel Antenore aut Heraclidis arceſſant. Ex Triſtium libris Elegiam ſecundam & tertiam libri primi, ex ſecundo libro Elegiam ſecundam, ex Faſtis operis procemium ad Germanicum memoriter diſcant.

Poſt hos legatur Horatius. nec pudeat heroicam ſobolem in ſuccum & ſanguinem vertere ex libro primo Carminum Odam primam de variis hominum ſtudiis, & duodecimam de laudibus Deorum & hominum, & decimamquartam de turbatæ Reip. ſtatu, & trigeſimam quartam de providentia & numinis reverentia, & vigeſimam ſecundam de vitæ integritate. Ex libro ſecundo Carminum pro melle ſit Oda ſecunda adverſus avaritiam, pro nectare tertia de ſervanda mediocritate in rebus ſecundis & adverſis, pro ambroſia Oda prima libri tertii, de beatitudine. Oda ſecunda & tertia ejuſdem libri Principum propriæ ſunt. Agunt enim de fortitudine militari & recti Conſtantia. Auguſti laudes & Attilii Reguli virtutes Oda quinta deprædicat populi rectoribus in exemplar & virtutis incitamentum. Oda decima ſexta auri vim exponit, & moderatam ejus cupidinem probat. Harum gravitatem diluet Oda nona procantis Horatii, qua nihil ſuavius & feſti-

vius ſcripſiſſe Flaccum teſtari ſolebat I. Scaliger. Laudes Druſi magnifice exequitur Oda quarta libri quarti Carminum, nec poſſunt non erigi ejus recitatione bene nati juvenes.

Vitæ ruſticæ laudatio Oda ſecunda Epodon, ruris interdum licentiam Principibus facit, ne ſolius vitæ Aulicæ beatitudine inebriari ſe ſinant, ſed à ſtrepitu urbium remoti dulci ruris otio & ſimplicitate caſtigent aularum murmura & fulgorem.

Libri de Arte Poëtica omni auro cariores eſſe debent erectis Principibus, quibus non eſt ſatis tribunali & foro jura dicere, ſed & in poëtas cenſuram ſtringere, & Dictaturam exercere in illos cives, quorum propria laus eſt eruditis commentis & prodeſſe & delectare.

Ex Satyris cupiam placere Satyram primam lib. 1 Sermonum ad Mecœnatem, Qui fit Mecœnas, &c. & ſecundam ex libro ſecundo, qua luxuries traducitur & frugalitas commendatur. Ex Epiſtolis primam, & ſecundam, ob ſummam operum Homeri, nec non primam libri ſecundi ad Auguſtum, ubi de ſcriptorum antiquitate & novitate ſententiam fert.

Quin & illud minime negligendum, ut Principes tui graves vernanteſque ſententias per univerſum Horatium ſparſas, referant in libellum & familiares ſibi illas reddant. Nam in quotidiano ſermone & literis ſcribendis pro floſculis erunt & mellitis globulis & orationis condimentis. Nec inutilis fuerit opera, ſi in aliis poëtis idem faxint.

Mox Seneca tragicus ob ſententiarum gravitatem & poëmatis ſublimitatem & argumenti majeſtatem Principes ad ſui amorem lectionemque invitat, præſertim ad Troadis lectionem,

nem, ut regnorum inconſtantiam & victoris hoſtis efferam inſolentiam mature animo præconcipiant. Dignas imperantibus voces audient in Thyeſte: quales ſunt: *ubi non adeſt pudor, Nec cura juris, ſanctitas, pietas, fides, inſtabile regnum eſt.* in Hercule Furente, *rapta, ſed trepida manu, Sceptra obtinentur. omnis in ferro eſt ſalus. quod civibus tenetur invitis; ſcias, Strictus tuetur enſis. alieno in loco. Haud ſtabile regnum eſt.* & ibidem: *Ars prima regni eſt, poſſe te invidiam pati.* in Thebaide, *Qui vult amari, languida regnet manu. Inviſa nunquam imperia retinentur diu.* in Octavia, *Decet timeri Cæſarem, at plus diligi.*

In Lucano dum morari libet, devorent imperatrices animæ Orationes hinc Cæſaris, hinc Pompei, & Bruti pro libertate Patriæ alloquentis Cæſarem. In Claudiano verſantibus pudor fuerit non addidiciſſe excellens illud & vere divinum Exordium in Ruffinum, *Sæpe mihi dubiam*, &c. aut non lectitaſſe bis terve vitam ſuccreſcentis in maximas ſpes Honorii, cantatam magnificis verſibus libro de Conſulatu Honorii tertio. Ex libro de Conſulatu ejuſdem Honorii quarto, recitet grandibus alumnis Chiron aliquis Principis officium:

Hoc te præterea crebro ſermone monebo.
Vt Te totius medio telluris in orbe
Vivere cognoſcas. cunctis tua gentibus eſſe
Facta palam. nec poſſe dari regalibus uſquam
Secretum vitiis. nam lux altiſſima fati
Occultum nihil eſſe ſinit latebraſque per omnes
Intrat, & abſtruſos implorat fama receſſus.
Sis pius imprimis. nam cum vincamur in omni
Munere, ſola Deos æquat Clementia nobis.

Et

Et poſt:

Tu civem patremque geras, tu conſule cunctis,
Nec tibi, nec tua te moveant, ſed publica vota.
In commune jubes ſi quid, cenſeſque tenendum,
Primus juſſa ſubi. tunc obſervantior æqui
Fit populus, nec ferre vetat, cum viderit ipſum
Autorem parere ſibi. componitur orbis
Regis ad exemplum. nec ſic inflectere ſenſus
Humanos edicta valent, quam vita regentis, &c.

Quid ſcire, quid diſcere oporteat Principem, quomodo in Philoſophorum libris verſari, docet Claudianus exemplo Mallii Conſulis in Panegyri de Conſulatu Mallii. De bellicis & politicis virtutibus differentem audiant in laudatione Stiliconis. Ab his patiantur ſe deferri ad lectionem Epithalamii in nuptias Honorii & Mariæ, & Palladii ac Serenæ, ob carminis amœnitatem, & poëticæ artis facundiam & ſuavitatem argumenti. quod alienum minime eſt à Principibus. quia intereſt ipſorum, dignis connubiis jungi. Illa cum legent,

gliſcent primæ ſub pectore flammæ,
Et poterit placuiſſe Duci, Dux femina regni.

Qualis vero uxor Ducibus ducenda, docet laus Serenæ, uxoris Stiliconis. Ex Epigrammatibus Claudiani maxime placeat illud, de cryſtallo & Sphæra Archimedis.

Vbi è Latio in Græciam migrare lubebit, poſt perceptas Grammaticæ Græcæ regulas, legant Duces tui Novi Teſtamenti Scriptores ſacros Græcè, & ſpeciatim cap. 13 ad Romanos. Iſocratem ad Demonicum. Epicteti enchiridium, & Cebetis tabulam, Lucianum ob facetias & erudita dicteria, Xenophontis Cyropædiam ob Atticiſmum, non quod ad hiſtoriæ fidem ſcripta ſit, ſed ad effigiem recte imperantis.

tis. Maxime vero volvant & revolvant Plutarchi Moralia, ob omnigenam & confertam doctrinam. Excerpendus hic Commentarius, *Cum Principibus maxime debere Philoſophum ſermocinari.* & alius, cui lemma: *Ad indoctum Principem*, nec non ille *de inſtituendis liberis*, & iſte, *Quomodo audiendi poëtæ juvenibus*, & ſimiles.

In Poëtarum Græcorum ordine familiam ducat Heſiodus, Phocylides, Theognis, inde Homerus, cujus Ilias *Stultorum regum & populorum continet iras*, Odyſſea vero, Quid ſit *pulchrum, quid turpe, quid utile, quid non, Plenius ac melius Chriſippo ac Crantore dicit.* Theocritum, Sophoclem, Euripidem poſtea legendos ſuaſerim. Atque hæc quidem linguæ Græcæ vel mediocris cognitio Iuvenes Principes populo & doctorum vulgo ſecernit, & fontes monſtrat, unde omnis in Latium dimanavit Sapientia. Etenim & philoſophia univerſa & hiſtoria & Medicina & artes Poëtica & Oratoria, Græcos primum Scriptores agnoſcit.

Philologiæ ſtudium licet minus neceſſarium Principi, tamen ex Plinio, Plutarcho, Gellio, Macrobio, præclara multa poſſe recitare, generoſum & illuſtre. Hac doctrinæ parte in pretio habeantur Chiliades Eraſmi, opus infinita ſcaturiens eruditione. Seligantur Adagia, quæ Reges Principeſque concernunt. qualia ſunt: *Regis cerebrum, Regia vaccula, Regum offenſæ vitanda, Regum aures atque oculi multi, Regum manus longæ. Quidquid delirant reges, plectuntur Achivi. Multi Duces Cariam perdiderunt. Bellum dulce inexpertis. Imperator bonus & idem miles. Aureus pons ſternendus hoſti. Pax redimenda*, &c. Nec in hoc ſtudio deſtitui eos cupiam à Calepino,

no, qui de quovis argumento breves diſcurſus facit, nec à Theſauro linguæ Latinæ H. Stephani, nec à Græco Lexico Conſtantini vel Stephani: uti nec à doctiſſimis libris Rhetoricorum Cl. Voſſii, ejuſdem Hiſtoricis Græcis & Latinis, & de Arte Grammatica.

Logicis exercitiis nolim Principes diu detineri. Suffecerit terminos artis Logicæ, Prædicamenta, Prædicabilia, doctrinam de Interpretatione, Sillogiſmi conficiendi, ac Definitionis, Diviſionis, Methodique regulas in compendio didiciſſe. Atque hæc ex Ariſtotele haberi poſſunt & debent.

His παιδείας ſtudiis defuncti, Philoſophiam ipſam adeant, & primo Mathematicam, tum puram. Geometriam & Arithmeticam; tum miſtam, Aſtrologiam & Opticam. Etiam Chronologiam & Geographiam ob hiſtoriarum intelligentiam, cui illæ facem præferunt. Geographia namque locorum, regionum, urbium ſitus, & in iis portus, flumina, montes aperit. Chronologia ſeriem temporum exponit, & velut terminis quibuſdam finit imperia, bella, eventus.

Adhæc Naturalium rerum ſcientia imbui Principem perquam neceſſarium, ut diſcat, quomodo & ipſis Regibus ducibuſque imperent aſtra; & terris hominibuſque non unius indolis, diverſiſſimi temperamento Principes. Harum arcana ex Phyſicis Ariſtotelis petantur.

Metaphyſicam ſcire Duces, præſertim ubi de Deo, Angelis, & ſtatu animæ ſeparatæ & corpore diſputat, prorſus γενναῖον eſt. Reverenter illum diſcent habere, cujus unitatem, ſimplicitatem, omnipræſentiam, omnipotentiam, æternitatem, omniſcientiam, bonita-

nitatem, juſtitiam naturalibus rationibus evicerint.

Moralem Philoſophiam & Politicam ex libris ad Nicomachum & Politicis Peripateticis hauriant, & capita illa de triplici regimine eique oppoſitis vitiis addiſcant non ſegniter. Nec grave ſit Ducibus, Politica Iuſti Lipſii perlegere ſæpius, ob diſpoſitionis artificium & ſententiarum cumulum & authoritatem. De hac Philoſophia loquitur Plato, cum pronunciat beatas fore Reſpublicas, in quibus imperarent philoſophi, aut qui imperant philoſopharentur.

Hoc philoſophorum circo incluſis, Senecæ & Plutarchi lectionem unice commendo, ſive de moribus ſevere judicare, ſive de Natura ſubtiliter pronunciare cupient.

Tum ampliſſima Hiſtoriarum ſpatia ſe Ducibus pandunt. Diſcant hic Hiſtoriam vel Divinam eſſe, vel Humanam. Divinam vel Iudaicam eſſe, quæ è libris ſacris, Ioſepho & ejus interprete Hegeſippo eſt haurienda: vel Chriſtianam, quæ ex Novi Teſtamenti libris & Hiſtoriis Eccleſiaſticis Euſebii, Sozomeni aliiſque petenda. Humana præter prudentiam & rerum peritiam, *Virtutum ſtimulos & ſemina laudum, Atque exempla dabit.* Si publica ſcire deſiderant, Orientalem, Græcam, Romanam, Barbaram hiſtoriam legant. Orientalis res Iudæorum, Ægyptiorum, Syrorum, Perſarum exponit, quæ noſci poterunt ex Iuſtino, uberius ex Herodoto & Diodoro Siculo. Græca Spartanorum, Athenienſium, Thebanorum & Macedonum res geſtas recenſet, authoribus Thucydide, Plutarcho, Arriano, & è Latinis Q. Curtio. Romana vel vetus eſt, vel media, vel recentior. Vetus ab urbe condita ad Auguſtum excur-

excurrit, illuſtris Scriptoribus Græcis & Latinis, Dionyſio Halicarnaſſeo, T. Livio, Polybio, Plutarcho, Appiano, quibus addi poſſunt compendia Vellei, Flori, Eutropii, Oroſii. Media Tacito & Suetonio ſuperbit, aliiſque Auguſtæ hiſtoriæ Scriptoribus, è Græcis Dione Caſſio & Herodiano. Recentiorem ſcripſere Zonaras, Zoſimus, Procopius, Agathias, Nicephorus, Gregoras, Græci.

Barbaram hiſtoriam voco, quæ ſciſſo fractoque imperio geſta, cum major pars ad Gallos, Germanos, Turcas ivit, enarrat. Scriptores ſunt, Iornandes, Procopius, Agathias.

In harum lectione dum verſantur, ſeligant & transferant in libellos, res maxime memorabiles, ritus & conſuetudines gentium, ſententias, exempla tum virtutum, tum vitiorum.

Theologia licet ad Theologos ſpectet, tamen dedecet Principem Chriſtianum ignorare Fidei Chriſtianæ capita, ne in regno ſuo quasvis diſſenſiones ſchiſmatum eſſe argumenta ſinat, aut quoſvis errores nimis tepido religionis amore ferat ac foveat. Occurrit his malis lectio Scripturarum, quæ hæreſin à leviore errore diſcernunt, etiam receptæ inter Proteſtantes Fidei formulæ, nec non Patrum in Fidei fundamentis conſenſus.

Ad horum omnium ſcriptorum lectionem animum Duces tuos adferre velim alacrem & defecatum. Conferent illum, ſi ſtudiorum temporibus interponant dilucida intervalla. Nec enim tetricos iſtos & rigidos Ephoros amo, qui heroicas mentes horis & clepſydræ alligant, tanquam mercenarias & ſervas. Ludant, ſaltent, equitent, currant, canant, venentur,

horas

horas eligant, quibus maxime ipſis animus legendi ſcribendique. Nutriuntur à Iove tenerius Principes, & ab aura cœloque foventur propius. Hoc cum ſerenius eſt, vel ſtudeant, vel ſe recreent. cum nubilum magis, exercitio honeſtiore ſerenent mentem. Extinguuntur generoſiores igniculi confertis ſtudiis, & uti vaſcula anguſtioris orificii ſuperinfuſum copioſius humorem reſpuunt, nimio lectionum numero obruitur avidiſſima ſciendi ætas. Minus quoque proclivi ad meditationes ſunt animo, qui invitis temporibus ſtudent. Exercetur tyrannis in viros à male imperantibus. exercetur quoque à præceptoribus in diſcipulos. Blandos vult eſſe Doctores Flaccus, & pueris cruſtulà dare, elementa velint ut diſcere prima. Vti corporum nervis robur accedit ab ætate, ita judicii, memoriæ, phantaſiæ, ingenii organis. Hæc fatigata intempeſtive, languent citius, & ſpem ſolidæ & maturæ eruditionis incidunt. Herbas vide & olera, quæ ſub initia veris ab avaris colonis fornacum calore & fimo fervidiore tepefacta germinant ocyus, at mox adultiora deficiunt & exareſcunt. Eſt illud ſeculi noſtri cacoëthes. gloriamur parentes, ſi videamus præſtare poſſe puerulos, cruda adhuc ætate, quæ non poſſunt alii annis aliquot majores. ideoque atteri patimur ingenia & ſpirituum fontes exſiccari per pædagogos, ac affligi rationales potentias, quæ, ubi adoleverint illi, marcent & ſtupent, attrita ad perpetuarum & crebrarum lectionum cotem ingenii acie. Caveant ergo ante omnia prudentiores Ephori, ne memoriæ Principum graves ſint, & addiſcere illos memoriter velint proſa oratione ſcripta. Carminum alia eſt ratio,

ratio, quæ ob connexionem & pedum vincula facilius ſe ingerunt.

Præterea dum legunt, ad manum ſint codicilli & adverſaria, in quibus phraſes ſententiaſque elegantiores transſcribant: aut ad finem librorum, quos legunt, inſeri curent pagellas aliquot puras, & in illis & paginam libri & argumenti alicujus nobilioris caput notent. Sic, cum opus erit, ad chartas illas recurrere dabitur, tanquam ad locos communes.

Inſuper ſtyli exercitiis quotidie aut alternis diebus incumbant. Latine ſcripta vertant in linguam vernaculam, hac ſcripta in Latinam vel Græcam. Cum ſcribenda erit Epiſtola, Ciceronis pro paradigmate erunt. Inde ſalutandi, gratulandi, condolendi, gratias agendi, hortandi, dehortandi formulæ petantur. Nec Senecæ aut Plinii legi diſſuaſerim, ob rerum gravitatem & uſum. In ſcribenda Oratione, præeat iterum Cicero, hinc Livii, Saluſtii, Curtii maſculæ & erectæ orationes. Interdum velim ſolos ſinguloſque ambulare per Muſæum, per hortum, per agros, & meditari orationem vel Epigramma. Sic ſine ſubere diſcent natare, & à ſe quidvis impetrare, ac propriis ingenii viribus fidere, qui aliorum hactenus ſucco & veluti præmanſis buccellis victitarunt.

Latine ſemper loquantur, præſertim cum doctioribus, imperandi juſſa Principem accipere ab inferiori nefas, at loquendi ſcribendique floſculos fas omnino.

Denique quibus curæ ſunt Duces, inter deambulandum, ex iis, quæ oculis ſenſibuſque aliis ſe offerunt, occaſionem captent docendi & quærendi, modo de Sole, Luna, ſtellis fixis, cœlorum magnitudine, figura, motu, incorrupti-

ruptibilitate, operationibus, modo de elementis, de metallis, ſtirpium & animalium natura, Solis acceſſu & receſſu, dierum noctiumque incrementis ac decrementis, Eclipſium Solis & Lunæ cauſis, de animæ facultatibus, &c. Etiam vicinorum, Regum ac Principum ſtudia, molimina, ſucceſſus proſperos adverſoſque recitent, ut à teneris aſſueſcant ea cogitare, quæ agere viros oportebit.

Quod ſi forte Ducibus ad exemplum Augusti, Germanici, Mecœnatis, Ciceronis, Neronis, Adriani, animus ſit, non in caſtris ſolum & bello, ſed & Parnaſſi vertice lauream mereri & vatibus inſeri, hanc, qua ad Carmen itur, viam inſiſtant:

I. Poëtam faciunt, Natura, ars, exercitatio.

II. A natura duo ſunt: Inventionis facilitas, & impetus ſive furor dicendi poëticus.

III. Inventionis facilitas & felicitas ab imaginatione eſt. Cum enim poëſis naturæ ſit imitatio, poëta imitator: oportet eum naturas rerum cœleſtium & terreſtrium, adhæc affectus amoris, odii, iræ, metus, & quæ his ſunt ſimilia, animo circumferre, & phantaſia agitare.

IV. Quicunque ergo imaginatione valent, aptiores ſunt per naturam ad pictoriam artem & poëſin.

V. Furor & impetus poëticus itidem à natura eſt, & calidiore ſpiritu & ſanguine, qui uti incitatur facile, ita præcipitat venam poëticam, ut expeditius fingat mens, quæ & ſunt & non ſunt in rerum natura.

VI. Idem furor verſuum copiam ſuppeditat, ſicut copioſius fluere ſolent aquæ, quæ impetu feruntur, juxta illud Horatii: *Monte de-*

decurrens velut amnis, imbres. Quem ſuper notas alluere ripas, Fertur, immenſuſque ruit profundo Pindarus ore.

VII. Ad artem, præter præcepta Grammatica, de ſyllabarum quantitate, & pedibus, utile erit ex Scaligero diſcere, diverſa carminum genera & genium ſingulorum. Quid nempe proprium ſit Heroici aut Epici carminis, quid Elegiaci, quid in Iambico, Scazonte, Hendecaſyllabis, Choriambico, Sapphico ſit maxime obſervandum.

VIII. Quid differant carmen tragicum & Comicum, quibus legibus Tragœdia, quibus Comœdia ſcribi debeat, quid ſit carmen Lyricum, quid Satyricum, &c.

IX. Neceſſum quoque eſt ad artem poëticam, lectitare poëtas clariſſimos, Virgilium, Horatium, Ovidium, Senecam, Iuvenalem.

X. Virgilium, Lucanum, Claudianum imitandos cenſeam in Epico carmine, Horatium in Lyrico, Ovidium in Elegiaco, in Comico Terentium, in Tragico Senecam, Satyrico Iuvenalem.

XI. Hoc etiam agendum, ut unum aliquem è multis poëtam familiarem nobis reddamus, eumque velut in ſuccum & ſanguinem convertamus. Ita fiet, ut impreſſa menti optimi carminis idea, habeant, quem in ſcribendo imitentur.

XII. Opus inſuper eſt cognitione aliqua univerſali rerum naturalium & moralium, avium, quadrupedum, piſcium, arborum, fluviorum, montium, ſilvarum, regionum, Deorum, & Dearum. Faciunt enim illa ad elegantiam carminis, & locuples argumentum ſuppeditant vatum commentis.

XIII. Plura

XIII. Plura præcepta ad Artem poëticam pertinentia, petere licet ex eruditiſſimo libello Horatii de Arte Poëtica.

XIV. Denique exercitatione opus, ſine qua nec natura nec ars quicquam laudabile præſtare valent. Itaque crebro ſcribendi verſus. nec tam laborandum ut multos ſcribant, quam ut bonos. Quare premendum eſt poëma, & ſæpius ad incudem revocandum.

XV. Eligenda etiam materies apta poëticæ commentationi, ut bellum, pax, tempeſtas, Aurora, Veſpera, Meridies, Ver, Autumnus, Virtutes, Vitia, &c.

XVI. Vbi verſus aliquot ſcripſerint, paulifper deambulent, & ſpiritum recolligant, quo alacriores redeant ad intermiſſum opus, & veluti novo perciti œſtro.

Interdum adſueſcant ſcribendo Epigrammati: quoties enim lepidum quid, aut memorabile accidit, quodque acumen ferre poſſit, diſticha duo aut tria meditentur, &, quod proprium eſt Epigrammatis, acute & nervoſe concludant.

Hæc de formandis Ducum Tuorum ſtudiis dicenda habui, non ut Te, doctiſſime Vir, doceam, ſed ut videas eadem me dicere, quæ tu facienda ſentis. Præſcripſi normam, non fixam & immobilem, ſed Leſbiam, quæ accommodari debet genio, captui, indoli diſcentium. ut enim cuivis pedi non quadrat quivis calceus, ita nec eadem methodus cunctis conveniat. Vti æger à Medico, animus à præceptore curandus. ætatis, temporis, temperamenti habenda ſollicita ratio. Nec eſt, quod deterreat Duces tuos autorum multitudo & diſcendi labor. Sunt in flore ævi, & ut cor-

pus labori, mens ferendæ intentioni par redditur. Non eſt quod ceſſent iter doctrinæ & honoris ingredi,

dum res & ætas & ſororum
Fila trium patiuntur atra.

Nihil tam arduum, quo non penetret ſtudioſa & fervida animi vis. quiſque dies opus ſuum probat. proficimus indies tacitis incrementis, ut herbæ & virgulta. mox profeciſſe nos ſentimus & cum Sole progreſſos eſſe progreſſus noſtros. Adſit tenor & conſtantia. & ſi à Sapientiæ omnis autore Deo ingenio vim, moribus & affectibus moderationem petent, rem factam habebunt Optimi Principes. Non poterunt non excellere ſcientia Duces, religione, pietate, & tot heroicis virtutibus præparati. Scripſi hæc rogatu tuo, ob ſingularem, quo in Duces Megapolenſes feror, affectum. Debent Maximis Principibus iſtiuſmodi officia, quorum quoque intereſt, ut regnorum rectores ſapiant, per quos non imperiis ſolum, urbibuſque, ſed & humanioribus litteris earumque profeſſoribus, ſuus conſtat honos, dignitas, & excellentia. Vale Vir doctiſſime & amiciſſime. Amſtelod. ipſis Calend. Februarii cIɔ Iɔ c xL.

METHODVS MORVM
præſcripta
DVCIBVS
LVNÆBVRGENSIBVS,
ad eorundem Ephorum & ſtudiorum formatorem.

NOBILISSIME DOMINE,

Cum ſuperiori anno hic eſſes, una cum Sereniſſimis Principibus Lunæburgenſibus, eo me dignatus es honore, ut epulis tantorum Divûm accumbere licuerit profeſſori umbratico. Ex eo tempore hæc me cura momordit, quo potiſſimum officio dictis Principibus gratitudinem meam affectumque teſtarer. didiceram quippe à Magni Alexandri Ephoro, poſſe etiam inter ſorte ac dignitate diſpares ſervari illam, quæ in amicitia requiritur, ἰσότητα, hoc eſt, æqualitatem. Etenim, quos natales ſui & imperii dignitas populo ſecrevit, horum beneficentiam & erga inferiores magnificentiam, æquari quodammodo vult inferiorum majore obſequio, fide, ſubmiſſione, benevolentia. Quamobrem è Belgio abiturientes Principes veſtros hoc hodoporico proſequi volui, & præceptis quibuſdam ſalutaribus inſtruere devota Patriæ ſuæ, populo ac ſaluti publicæ pectora. Non quod ignorare hæc optimos Duces putem, quæ faciunt ultro, ſed quia dici amamus ſæpius, quæ fieri oportet ſemper. Cum maris obvenient navigantibus tædia, cum male olebit nautea, ad hos fragrantiſſimi odoris floſculos deflectant.

ctant. Cum caballis vehentur, cum aſcendent in colles, aut deſcendent in valles, cum prandio cœnaque equeſtrem fatigationem levabunt, monita hæc ſubinde cogitent, quæ ſecuti peregrinabuntur tutius, & ad ſuos reverſi imperabunt felicius.

Primo cupiam ipſos Pietatis & Religionis Chriſtianæ, qua Deo, quantumvis Principes, alligantur, eſſe ſtudioſiſſimos.. ideoque alieniſſimos eſſe velim ab eorum contubernio & familiaritate, quibus pietatis voces & SS. Literarum oracula ludus ſunt & jocus. Cogitent, ſummum illum rerum humanarum arbitrum mediis ipſorum cogitationibus intervenire, proſpera omnia eventura ipſum colentibus, adverſa contemnentibus. Quare jam juvenes damnare diſcant & devovere impias Florentini ſcriptoris aſſertiones, quibus religione utendum ſuadet, veluti mercimonio, & arte, quibus vel comparantur regna, vel conſervantur, vel diffunduntur latius. Cogitent Principes ſe dari religioni formandos, non illam ipſis. Religionis eſſe, informare cuſtodem ſuum, non cuſtodis, illa tanquam Leſbia norma uti. Ne credant, ſufficere, ſi Princeps pietatem, fidem, religionem ſancte colere videatur. Serio res divinas curare oportet. Non eget Sinoniis artibus religio, quæ incrementa ſua à ſimplicitate, veritate & candore ſperat. Improbent jam à teneris ſimulationem religionis, à qua animo ſunt alieniores. Eam amplectantur, non quæ imperaturis conducet, ſed de ſalute ſua ſerio cogitantibus. Ne ſint non neceſſariæ novitatis avidi in rebus fidei. Eam, quam à majoribus accepere & hauſere tueantur. Ob ritus cultus divini non imperatos, populum

ſibi

ſibi commiſſum turbari non ſinant. patrios mores repudiare timeant. Si quid immutandum corrigendumque, ex eorum conſilio mutent corrigantque, penes quos ſacri juris poteſtas eſt, & ad illa primitivæ Eccleſiæ tempora reſpiciant, quæ Apoſtolicis fuerunt viciniora. Quo enim ab his longius retro itur, quo fœcundius pullularunt, jacta in agrum Domini zizania. Nullius conſcientiæ vim inferant, aut ea cogant credere, quæ ut credant probentque, ab animo ſuo impetrare non poſſunt. Non vult cauteriis inuri fides, ſed rationibus inſtillari, docendo illam magis, quam jubendo; monendo, quam minando ingeras. Et ut in fidibus; quæ diſcrepant non ſtatim abrumpuntur, ſed paulatim ad concentum reducuntur, ita in fide errores corrigi neceſſe eſt, ut ſuperſint, quos erraſſe pœniteat. Caveant ſedulo Principes, ne dum pii eſſe volunt, homicidæ comperiantur, ne rigore nimio purpuræ potius cultores, quam Dei, cives ſuos faciant, aut vaſtitatem inducant, cum idem omnes ſentire imperioſius volunt. Tunc vero multum ſe profeciſſe credant Principes, ſi non eandem ubique, ſed diſparem obſervaverint eſſe credendorum neceſſitatem. ideoque non quibuſvis diſſenſionibus dirimi patiantur Eccleſias, & in fruſtra diſcerpi, ſed ex Catholicis Chriſtianorum Symbolis fidei unitatem æſtiment, & ferre diſcant non per omnia idem ſentientes. Audiant hic ſuffragia eorum Theologorum, quos doctrina, pietas & moderationis Chriſtianæ ſtudium commendat. De verbis & quæſtiunculis vitilitigantes prudenter compeſcant, cum Chriſtianorum religio omnis ſit, ſine ſcelere vivere. Dum peregrinantur Duces tui & varias Religionum formas pro populo-

rum & regionum varietate hic illic obſervant, diſcant jam nunc diſtinguere inter ea,quæChriſtianæ fidei propria ſunt, & quæ conſuetudine varia, ac imperantium placito introducta ſunt. Notent obſervari ceremonias, quæ Deum Chriſtumque autores habent, etiam alias plurimas, quæ autorem hominem habent. His minus, illis maxime inhærendum. Aliorum ſacris aut ſimiles ſe præbeant, aut abſtineant. nullis inſultent; nullos offendant per irreverentiam, ob ea, quæ ab aliis, licet forte per errorem, habentur reverenter. hoc certò ſibi perſuadeant, tuendæ religioni Philoſophiam & præſertim Metaphyſicam, non parum conducere. & hujus principiis multas Theologorum concluſiones muniri ac roborari, ideoque hanc in regnis ſuis ditionibuſque doceri mandent, & ipſi diſcant. Nec refert, maximas hæreſes à Philoſophis introductas eſſe, cum per philoſophiam eædem oppreſſæ ſint. Valentinus Platonicæ philoſophiæ ſectator oppugnaverat Eccleſiam, ſed Iuſtinus philoſophus & Irenæus philoſophus defendit. Marcion Stoicus Chriſtianam impetiit veritatem, ſed Tertullianus philoſophus confecit hoſtem. Celſus philoſophus univerſam Chriſti doctrinam non ferendis convitiis laceravit, ſed Origenes melior philoſophus illius blaſphemias diſcuſſit. Cum didicerint ſummi Numinis occultis conſiliis res humanas regi, maxime Principem à ſupremo illo Principe dependere, & illi curæ eſſe firmiter ſtatuant. Quæ Divinitas immittit, ferant fortiter: ſine murmure, quo præit ille, comitentur, nec Imperatorem illum gemiſcentes ſequantur. Cogitent ſæpe, violati Numinis aut offenſi triſtem eſſe cogitationem, nec effugere

gere ſe poſſe ultorem Deum, licet clam vel impunitatis ſpe peccent. Illud quoque expediet Principes veſtros, Sacros codices, etiam Eccleſiaſticas hiſtorias diligentius evolvere, principum optimorum peſſimorumque exempla in oculis habere, illorum præmia felicitatemque, horum pœnas & eventus tragicos intueri, & quibus incrementis modiſque propagata fuerit & aſſerta adverſus tyrannorum furores Chriſtiana fides, intelligere.

In vita omni, virtuti ſtudeant, memores illius: *Qui recte faciet, non qui dominatur, erit Rex.* malus erit honeſti vindex, qui ſe honeſtatis imperio ſubtrahit. hoc agant, ut & clari audiant & boni. Iis quoque ſe legibus adſtrictos putent, quas jus naturæ gentiumque præſcribunt. Quos non exemit mortalitatis conditione Deus, nec honeſtate exemtos cupit. Illarum legum prima eſt, Princeps ut vir bonus ſit. Famæ ſuæ, ac natalium rationem habeant. Turpe eſt bene natos, illuſtres proavorum cineres degeneri vita conſpurcare. Eos Principes averſentur, quos ſua ſcelera cervicibus publicis depulere. Eſt illud omni aſſeveratione certius, plures pios & recti tenaces ad regnum perveniſſe, minori incommodo, quam improbos: plures pios felicius regnaviſſe, plures pios felicius & tranquillius deceſſiſſe. Multum ſe probitatis ſtudiis proficere ſentient, ſi otium ſocordiamque devitent. Nihil agendo recta ad omne vitium itur. Quamobrem regium & excellens puto, ſi optimarum ſe artium & diſciplinarum exercitiis occupent, Alexandri, Ptolomæi, Cæſaris, Pompei, Luculli, Attici, Caroli Magni, Alphonſi exemplis. De Servio perhibet Livius eruditum artibus, quibus ingenia ad magne

fortunæ cultum excitantur. Matheſeos ſtudia maxime commendaverim, & quidem ejus, quæ de caſtrorum metationibus, propugnaculis, vallis, foſſis, inſtruenda acie agit. Certe Frontinus conſul Romanus ſub Adriano Imperatore deos ſe in omnibus templis veneratum dicit, quod Mathematicæ ſibi ſcientiam conceſſerint. Geometriam norint, Dei imitatores, qui, ut Plato ait, ἀεὶ γεωμετρεῖ, dum omnia ordine, numero, menſura, & pondere facit. Etiam Aſtronomiam, à qua Cæſarem laudat Lucanus, *media inter prœlia Cæſar Stellarum cœliquè plagis ſuperiſque vacabat.* Et quam indignum, Principem ἀγεωμέτρητον eſſe, & loca ignorare, quo duci poſſit exercitus, ubi commoda caſtrorum locatio, ubi locorum oportunitate inſidiæ ſtrui, ubi evitari prudenter queant. Nec alia occaſione à Thomyri Scytharum regina ad internecionem fuſus fuit Cyrus, quam loci ignorantia. Nec aliam ob cauſam adverſus Parthos infeliciſſime pugnavit Craſſus, feliciſſime ubivis Cæſar, quam quod ille locorum, qua copias ſuas duxit, fuerit imperitus, hic peritiſſimus. Equos etiam moderari diſcant, qua laude Bellerophon, Caſtor, Erichthonius, aliique famam meruere. Gladiatoriam exerceant, ad defenſionem ſui, offenſionem hoſtium. Artifices in quavis arte eximios præmiis erigant. Antiquitatis & utenſilium veteris ævi ſtudioſos ſe præbeant, Græcorum Romanorumque ſtatuas ſibi comparent & numiſmata. faciunt enim illa ad hiſtoriarum intellectum, & eximia voluptate animos pertentant. Libros ſelectiores ad Bibliothecæ inſtructionem colligant, doctos & ſapientia validos in pretio habeant, foveant, colant. Faciunt hi ne res Principum claræ obli-

oblivione intercidant, & juvant conſiliis non omnium gnaros. Non eſt unius tantæ molis capacem eſſe, & ſcientia cuncta complecti. Eloquentiæ ſtudeant, qua in legationibus audiendis, vel conſiliis, vel publicis allocutionibus opus. Infantem eſſe Principem & elinguem, ignominioſum. Linguis quoque diſcendis operam dent, iis præcipue, quarum apud finitimos aut domeſticos uſus. In Politicis primo Ariſtotelem, inde Platonis rempubl., & Xenophontis Cyrum legant. Hiſtoriam omnem antiqui recentiſque ævi imbibant, & vitam ad alienas virtutes componant. Optimos conſiliarios mortuos ajebat Alphonſus Siciliæ Rex. Si ad ſpecies honeſti deſcendere libeat, quam illud amabile, ſi ſe affabiles & faciles civibus offerant, ſi ſe tales præſtent ſubditis, qualem imperatorem optarent, ſi ſubditi eſſent. quam illud probroſum, ſi luxuriæ, ſi gulæ mentem mancipent, aliorum imperiis dicatam. Quam illud laudabile, ſi, quod fecit Gratianus, præceptorum ſint reverentes, & eos uſque ament, à quibus ad principatus & imperia formantur. Illud non minus ab ipſis efflagitem, ut ſe fortes magnanimoſque præbeant, nec ad leves novercantis fortunæ impetus animos dejiciant. Taciturnitatem, ſed attentam, valde laudem. Parcos verborum eſſe cupiam, ſed audire plurima. Malim propius ad prodigalitatem accedere imperantem, quam ad avaritiam & ſordes. Dare quippe & magnificum eſſe, divinum & regale eſt. Nec licere ſibi putent, quicquid expedit, cum expedire non poſſit, quo ſolo principatus everti conſtat. Innocentes lædere non rectorum, ſed tyrannorum eſt. Ideo ſævitiam averſentur, ut quæ plus timoris addit

impe-

imperanti,quam ſecuritatis. Populum atterere periculoſum credant. Neſcit ille timere, cum jejunus eſt, & obſequii impatiens eſt,cum eget. Semper compertum egentiſſimos audaciſſimos eſſe. Vbi rebus agendis adhibiti fuerint, fidem ſervent, hac lege ſi coërceri nolint, ſe & ſubditos fide ſolvunt. Nec ſufficiet perfidiæ ac fraudis ſpeciem inveniſſe. Diſtringit fraus,non ſolvit perjurium. Calliditatem probo & verſutiam,ſed quæ à virtute divortium non facit. Fines extendant,cum ſine alterius injuria extendi poſſunt. In bella proclives non ſint, nec ea gerant, niſi extrema neceſſitate coacti. Iis impliciti, ad pacis conditiones ſemper attendant, ne tamen ejus obtentus noceat, caveant. Vanas populi voces ſuſque deque habeant. nimis multa audire coguntur, neque aliter facere poſſunt, quibus commiſſa eſt reſpublica. Has maximas cane pejus & angue deteſtentur, & jam nunc exſpuant hæc male cocta quorundam. conſilia: Neceſſarium eſſe Principi, ut præceptum habeat, (ſi ſe ſalvum velit) qua ratione poſſit eſſe non bonus. idque pro rei neceſſitate convertat in ſuum uſum. Principem periclitari, qui inter non bonos, omnibus ſe partibus virum bonum præſtare ſtudet. Non chartas aut ſcripturam, ſed vim ac neceſſitatem ad ſervandam fidem adigere. Satis eſſe, ut honeſti ſpeciem præ ſe ferant artes, quibus imperium tueri vult Princeps. Patriam defendendam eſſe, ſive id fiat honeſte, ſive cum ignominia aliqua. Neque ab hoc ſcopo avertere quenquam debere juſti atque injuſti, crudelitatis atque miſericordiæ, non denique laudis aut ignominiæ notam. Vti pueros talis, ita Principes juramentis ludere, minus nefarium videri. Regnum

gnum auſpicantibus per vim ac nefas, demetenda eſſe papaverum capita. Non eſſe recitandas leges iis, qui gladio prævalent. Optimè de finibus diſputare potentiores. De alienis decertare regium eſſe, privata tueri, plebejum nimis ac vulgare. Vrbes provinciaſque præoccupandas, ſi forte facturus idem ſit alter. Vtiles eſſe Principibus delatores, & per præmia eliciendos. Inſidiari debere temporibus principem, & frigidam ſuffundere vicinorum litibus, ut ſequeſtrii functus partibus ſolus poſſideat Vniverſa. Anguillis tunc capturam eſſe, cum Regum obitu de hæreditate diſputatur. Fovendas eſſe domi religionum controverſias, ne unanimes populi in rectores conſpirent. Colendas eſſe cum finitimis amicitias, quamdiu reip. utilitas ſuaſerit. Deglubendam eſſe multorum capitum belluam, & egeſtatem civium eſſe ſecuritatem dominantium. Exprimendas ſubinde eſſe ſucculentas opulentiorum ſpongias, ne regnantibus ſint periculoſi. Et quæ alia ſunt plurima Machiavellinæ ſcholæ flagitioſa dogmata. Et ut iter facientibus aliquid ſuggeram ad iter faciens, cum ad Germaniam reſpicient, pacem ipſi abſentes optent. Auſtriacorum potentiam nec timeant nimium, arma contra quatiente Sueco & Gallo, nec contemnant, conſpirante potenti & valida domo. Conſilia illorum lenta eſſe diſcant, ſed ſic ſatis certa. In Fœderato Belgio poſiti, has terras non leve momentum adſerre poſſe ſtatuant, ad reſtituendam S. Imperio pacem. Electorum dignitatem ac jura grandiores propugnent. cum hac ſola Cæſarum poteſtas in ordinem cogatur. Eccleſiaſticorum rigori, quoad poterunt, obicem ponant. In Britannia obſervent optimæ indolis

terram;

terram, ſed non optimam ubique gentem. Regis venerentur majeſtatem & pietatem, raro in regibus conturbernio. Vbi in delicatiores inciderint, timeant ea ad Acherontem ire via, quam ipſi *Surfet* vocant. Blandientes & male contrahentes caveant. In Galliis elegantioribus ſtudeant adeſſe, fugiant pugnaces, temerarios & leves. In Italia ingenioſos reperient plurimos, ſed & ſuperbos & vindictæ cupidiſſimos. Et ne ſine Iunone abeat hæc diſſertatio, Perûſiæ mulierum genus elegans offendent, Bononiæ arrogans, Romæ graves admodum, Mediolani urbanas, Veronæ gratioſas, Tarviſii zelotypas valde, Cremonæ ſumtuoſas, Lucæ caſtas, modo nemo roget. Quod ſi arma tractare & ſpectare libeat, Mediolanenſes comperient optimas fabricare galeas, Cremonenſes tentoria, Parmenſes clypeos, Tarviſianos enſes, Viterbienſes calcaria. Equos habet optimos Neapolis, Mantua, Patavium, & quod omnium mirabuntur Principes veſtri maximè, Romæ omnium hodie Italorum optimos verſus ſcripſit Pontifex Vrbanus. Finiam, Vir ampliſſime, ne prolixior ſim, ac tempora tua longo ſermone morer. Nihil dixi, fateor, quod non dictum ſit ſæpius. ſed repeti utile eſt, quæ factu neceſſaria ſunt. Non propterea contemnimus cibos, quia quotidiani ſunt. Nec negligimus bibere, etiam ad voluptatem, licet bibendum ſit frequentius. Et accidit non ſemel, ut ejuſdem argumenti concio, mutato oratore, magis placeat. Sereniſſimis Ducibus me & officia mea omnia trade. Iter ipſis ubique proſperet Deus Opt. Max. in quo voto deſino & vos ſalvere jubeo. Amſtel. menſe April. Anno 1641.

961737 FINIS.

J. B. Galley J.U.D.